

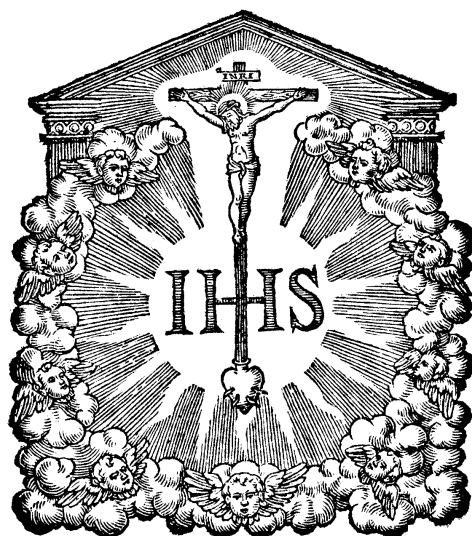
De quibusdam huius voluminis tractatibus,
Habetur Censura in Indice librorum expur-
gatorum Inquisitionis Hispaniarum^a Cardin.
Sandovalio edito. anno 1612. Madriti
Apud Ludovicū Sanchez. mibi Generuo 1619. p. 631

Item in alio indice, expurgatorio Inquisitione anno
1624 edito, iussu Ferdinandi Mexicani Al-
cardis episc. de consilio generalis Inquisitionis.
In fol. pag. 805.

IOANNIS
MARIANAE
 E SOCIETATE IESV
 TRACTATVS VII.

- I. De Aduentu B. Jacobi Apostoli in Hispaniam.*
II. Pro Editione vulgata.
III. De Spectaculis.
IV. De Monetæ mutatione.
V. De Die mortis Christi.
VI. De Annis Arabum.
VII. De Morte & Immortalitate.

Nunc primum in lucem editi.

COLONIAE AGRIPPINAE
 Sumptibus Antonij Hierati, sub Monocerote
 Anno M. DC. IX.

Permissu Superiorum, & cum gratia & Priuileg. S. Caesar. Maieft.

SANCTISSIMO

DOMINO NOSTRO

Paulo Quinto Pontifici Maximo Joannes

Mariana Societatis

Iesu.

INFIMÆ conditionis homo, exiguis animi & corporis dotib. nulla nobilitate Vicariū Christi appellare constituo. Tua P. Beatiss. benignitas nostro huic decreto veniā facilis dabit. Caritas Christi vrget nos, & syncerus Catholicæ religionis pacis & trāquillitatis amor, spesque certa, vestrā prouidentia finem aliquando & medicinam, vt coepisti, nostris malis dissidijs & incommodis fore. Multa referre non arbitror necessarium: Puluis & cinis sum, neque me extendam, ad quod non pertingo, iuxta præceptum Pauli. Vetera carcinomata cōtactu sæuiunt amplius, neq; se manu aut stylo contrectari sinunt aduersus remedia peruicacia: quod supremum miseriæ genus est. Quod rei præsentis est tamē, vt quo festinat oratio nostra: lis ante paucos annos exorta est grauissima: Venerit B. Iacobus Apost. Maior in Hispaniā, in eamq; primus Euangelij lucem intulerit. Hispani aiunt: negant alij pauci numero, sed eruditione & omni grauitate magni: quorū sentētia in libros quoq; Ecclesiasticos

* 2

irrupit,

E P I S T O L A

irrupit, vt conquererentur nostri, nondum diiudicata causa, neque auditis, quorum maximè intererat. Sic libris Romanis publico decreto & incommodo arcemur. nouum exemplum, quod sibi Hispanos sumpsisse profectò dolemus. Tuū est P. Beatissime benignitate & indulgentiā paternā mulcere iras, litigantes componere, salutarī manu dissidiō mederi, aliquam prouidentiae partem ad nostras referre querelas & voces : ne malum exemplum ab his initijs latius manet maiori cum molestia & damno. Eo studio quæ de hoc argumento collegi magna cura, sed in pauca collata, paternis oculis & censuræ subijcere statuo: vt quid Hispania, & quibus præsijs ita sentiat, ex nostro labore melius intelligatur, finisque imponatur tandem importunæ controuersiæ, adhibitis in consilium, si placebit, viris eruditis & sedatis, quorum non sint animi aliquo præiudicio occupati. Nostræ tenuitatis non erat tantæ prudentiæ præscribere: sed fortassis publicas scholas consulere in rem sit: quas pro veritate pronuntiaturas minime dubitabā. Hispaniam Pontificijs decretis obtemperaturam pro certo habeo, causā modò diligenter discussa denuò atque contestatā. Neque enim ijs sumus, vt priuatis affectibus & inani superstitioni seruiamus, & non potius consectemur veritatem. Pontificiā P. Beatissime auctoritatē in terris nihil potius ducimus. Ita à teneris, ita à maioribus instituti sumus. Si erramus, in errore non sumus contumaces. Si rectè sentimus, vnde melius quàm à patre & Domino; contumeliæ, quæ genti, veritati, & religioni fit, non dicam vindictam, sed certè re-

medium

DEDICATORIA.

medium, sed certè finem petamus? Plura non addam. Nisi, in meridiana luce exponimus errasse aduersarios, rectum iter Hispanos tenere, nulla dictis fides sit. Sed & ad disceptationem de B. Iacobi aduentu in Hispaniam, quasdam alias disputationes de varijs argumentis adiunxi nihilo minoris momenti, nisi animus fallit: easque in vnum corpus collatas sub tui sacrosancti nominis vmbra publicare, atque ad tuos pedes nos nostraque abijcere decreui; spe, nostræ audaciæ veniam, nostrosque conatus à pietate profectos fore non ingratos. Mola falsa & frugibus supplicat, qui non possunt auro. Neque minuta duo viduæ pauperis respuit, qui ex animo & opportunitates magis quam ex mole & copia oblata munera examinat benignus æstimator & arbiter.

INDEX CAPITVM.

DE ADVENTV IACOBI
APOSTOLI MAIORIS IN
HISPANIAM.

DISPUTATIO.

Caput I. Veritatem à Religione non diuelli.

Caput II. Quo anno occisus S. Iacobus.

Caput III. Quaedam Apostolorum actiones.

Caput IV. Herodis primi progenies.

Caput V. Argumenta, Iacobum in Hispaniam non venisse.

Caput VI. Superiora argumenta dissoluntur.

Caput VII. Antiquorum testimonia, pro Iacobi in Hispaniam aduentu.

Caput VIII. Breviaria Ecclesiastica.

Caput IX. Recentiores externi.

Caput X. Hispani recentiores.

Caput XI. Pontificum Romanorum testimonia.

Caput XII. Calixti secundi liber.

*Leonis tertij epistola, de translatione B. Iacobi Apostoli.
Innocentij Papæ secundi epistola.*

*Calixti prologus in secundum librum de translatione
B. Iacobi Apostoli.*

Eiusdem Calixti epistola.

Caput XIII. Corpus S. Iacobi Apostoli esse in Hispania.

Caput XIV. Conclusio operis.

Votum Ramiri Regis nomine primi, quo ream fecit Hispaniam pendendi modium frumenti quotannis per jugera, B. Iacobi Apostoli templo Compostellano.

APPRO-

A P P R O B A T I O

Ioannes Garcia Præpositus Pro-
uincialis Societatis Iesu in pro-
uincia Toletana, potestate specia-
li, facta à nostro patre Generali
Claudio Aquaiua, do facultatem
vt imprimantur septem tractatus,
quos De aduentu B. Iacobi Apostoli in Hispani-
am. Pro editione vulgata. De spectaculis. De
monetæ mutatione. De die mortis Christi. De
annis Arabum. De morte denique & immor-
talitate, composuit pater Ioannes Mariana eius-
dem Societatis, quippè approbatus à censoribus
eiusdem nostræ prouinciæ. In cuius rei fidem
eas litteras dedi meo nomine subscriptas, &
mei officij sigillo munitas. Madriti in col-
legio nostro, die vigesimo quarto Nouembris
M. DC. VI.

Juan. Garcia

**ERRORES, QUI INTER EXCV-
DENDVM IRREPERSVNT, RESTITV-
TI SIC LEGANTVR.**

Pag.	Col.	Pag.	Col.
2.	2.b. <i>an venerit</i>	124.	1.e. <i>imperitante</i>
3.	1.b. <i>Ioan. Stoflerus.</i>	147.	2.d. <i>δυσφύλακτον</i>
15.	2.c. <i>Antonius</i> item	165.	1.c. <i>Aristoteles.</i>
38.	2.c. שלם אינגליון קדישא כברהא דמירקוס רמלל וסבר דהומיא ברהומיא	176.	2.d. <i>Tertull. ait</i>
40.	1.c. <i>cum cap. 9. ipse</i>	198.	1.e. <i>cap. 27. vers. 25.</i>
43.	A. 4.	358.	2.a. <i>Harmonia</i>
50.	2.c. } <i>cap. 6.</i>	366.	2.c. <i>κολάκων ὀδύνης ἔχ φροντισθῆναι ἔ χειν σ' ὀδύνη.</i>
68.	1.d. }	370.	2.c. <i>γεννώμεθα</i>
68.	1.b. <i>Ecclesiast. 4.</i> Ibid. 2.d. <i>Chaldaeus</i> sic	378.	2.c. <i>causamque sciscitanti</i>
69.	1.d. <i>e. omni loco</i>	385.	1.b. <i>integerrimis</i>
77.	2.c. <i>simbrijs</i>	387.	1.d. <i>sine fructu superuacaneos</i>
81.	1.a. <i>corrupta</i> Ibid. b. <i>limen portæ cal. vno sit</i>	Ibid.	e. <i>vitaque explicauit</i>
84.	2.b. <i>Sanctes</i> Pagn. Ibid. c. <i>θεοῦ</i>	408.	2.a. <i>Orpheus</i>
87.	1.c. <i>ambulare</i> in at. Ibid. 2.a. <i>quæ admodum eod. cap. eiusdem quercus. Et cap. 5. Vbi plant.</i>	409.	2.c. <i>Orpheus</i>
98.	2.c. <i>videbatur. Hierem. 12.</i>	410.	1.a. <i>πάντες ὁρᾷς</i>
105.	1.d. <i>polysemas</i>	424.	1.a. <i>ἄρθῃσι μὲν ἐπ' ἵκηται. ἡπειτα πέλει</i>
III.	2.c. <i>ofculari</i>	431.	1.c. <i>dictum est ei. Quia Ibid. d. massa faciet is</i>
120.	1.a. CAP. XXVI.	433.	1.c. <i>καὶ μαχάνα</i>

IOAN. MARIANAE
DE ADVENTV IACOBI
APOSTOLI MAIORIS
 IN HISPANIAM

DISPUTATIO.

CAPVT PRIMVM.

*Veritatem à Religione non
 diuelli.*

Multa sunt ea quibus Superstitio & Religio distinguuntur, tum nulla ut magis discrepant inter se, quam quod veritatis luce Religio perfunditur, Superstitio mendacio, & in aeternitate conficitur. Nec mirum: est enim Religio verus Dei cultus, ab animi pietate & rerum diuinarum cognitione profectus, contra Superstitio Religioni aduersatur, cum improbitate, amentia, & errore coniuncta est. Eleganter Lactantius, ut multa, lib. IV. cap. III. Sapientiam cum Religione necessariò connecti disputat, eòque deorum cultores vera Religione destitui, apud quos Religio à Sapientia discreta erat, penitusque seiuuncta: quando alios habebant professores sapientia, quos Philosophos nominabant, alios sacrorum antistites, nimirum Sacerdotes, per quos ad deos adibat. Veritatis autem forma simplex est, multiplex Mendacium, ita una rãtùm vera Religio esse potest, certè Christianorù: Superstitiones variae & innumerae, cum ab scopo aberrare multis modis contingat. Mitto gentium superstitioes, quae sunt à primis tempori-

bus per orbem innumeras nationes dementarunt, egerunt in praecipua: ac ne de haereticis quidem commemorabo, qui ab antiquo religionis sinceritate varijs erroribus multiplici superstitione foedare aggressi sunt. De his superstitionibus ago, quae intra ecclesiam sepe irrepserunt; religionis pulchritudinem, quasi inuicta aliunde sordes, miserè deturpantes. Quis enim negare possit, factos ecclesiasticos aliquando adulatione temporum, aut potius incuria hominum, multis maculis cõtaminatos; libris alijs, quibus praecipue ecclesiastica ritusq; sacrorum continentur, multas inesse imperfas confusasq; fabulas & commenta? Addã, nonnumquam in templis reliquias dubias, profana corpora pro Sanctorum, qui cum Christo in caelo regnant, exuijs sacris fuisse proposita. Est enim miserum, negare nõ posse, quod sit rupe confiteri. Ac nescio quo pacto fictis saepe fabulis, & praeposteris mendaciorum nugis populus magis quam veritate & sinceritate capitur. Ea est mentis nostrae inanitas. Has sordes, vbi semel irrepserunt in ecclesiam, sacrorum ritus, libros ecclesiasticos, nobis fortassis dormientibus, atrectare nemo audeat, mutire nemo, ne irapieratis suspitione commoueat scilicet, & religioni aduersarius esse videatur. Quae necessitas fuit Concilio Tridentino faciendi superioribus annis, ut publica auctoritate ca religionis probra amouerentur à templis, à sacris ceremonijs, à libris Ecclesiasticis. In quo consequentes Romani summiq; Pontifices strenuè

A

haud

rat, inter vnam & viginti theses, quas more Peripatetico disputandas iunior proposuit; id ipsum tueretur. Offendit quosdam nouæ vocis & placiti insolentia, atque inter alios Ioānem Turrecrematam Cardinalem, quamuis ex eadem gente Hispanum, neque prius destitit, quam ea thesi inter alias quasdam iudicio Pontificis reprobata, quæ occasio extitit auctori edendi *defensorij*, quo libro liberius quam par esset, in Pontificum auctoritatem & responsa inuehitur. Quod seueritatis exemplum non deterruit posteriores, quo minus eam opinionem sequerentur, Ioannes Stoflerinus in suo Kalendario, Ioannes Lucidus, Petrus Pitatus Veronenfis, eo reliquorum applausu, vix vt quisquam auderet diuersam sententiam tueri. Nos quidem certè separata disputatione eos omnes falli in suis rationibus multis argumentis demonstrauimus, quæ vt hoc loco explicentur, operæ non est. Illud constat, haud dubium veteres Patres, tum Græcos tum Latinos ad vnum mensem Martium Christi morti adscripsisse, quamuis de die discrepauerint. Græci enim ferè vigesimum tertium eius mensis diem designant, Latini vigesimum quintum. Id Martyrologia fastique ecclesiastici secuti sunt pari consensu, certè Bedæ, certè Vstuardi, & propria singularum Ecclesiarum. Sed & Romanum verus id expressum eo Martij die olim habuit, quod noui confarcinatores propter enatam nouam opinionem expunxerunt: ita tamen vt imprudentes fortassis, antiquæ opinionis vestigium expressum reliquerint illis verbis: *Hierosolymis commemoratio sancti Ieronis*. Quo enim alio die ex hac vita quam Christus, Iatro migravit? Qua ex sententia efficitur planè Christum occisum, non trigesimo tertio atatis anno cum decima quinta luna mensis Nisan, quo die haud dubium occisus est Christus, eo anno non incide-

rit in Martij diem vicesimam quintam. Ex magno Patrum numero paucos proferamus in hanc sententiam. De mense consentiunt Augustin. lib. III. de Trinitat. cap. V. & lib. XVIII. de ciuitate Dei, cap. ultimo. *Mortuus est, inquit, Christus duobus Geminis coss. octauo Kalend. Aprilis*. Cassiodorus de consulibus, alij de anno simul & die, tum Beda de ratione temporum cap. XLV. *Habet, inquit, ni fallor, Ecclesia fides dominum in carne plusquam triginta tribus annis vsque ad sua tempora passionis vixisse; cereisque Romanis, vbi anni à Christi morte descripti erant, id confirmari testatur*. Deinde subiicit. *Quod autem octauo Kalend. April. crucifixus, 6. Kalend. earundem die resurrexerit, multorum late Doctorum Ecclesiasticorum constat sententia vulgatum*. Tum Sigebertus ad annum Christi 532. Dionysium Abbatem accusat, quasi suis computationibus veterum placita, & Euangelicam veritatem mouisset: Christumque die vigesimo quinto Martij obiisse affirmat anno trigesimo quarto. Sic legiro locum vt eius ratio constet. Verum ais, cum Martij diem non incidisse in feriam sextam, quo die constat Christum occisum; idque ex littera Dominicali constare manifestius, quam vt subterfugio sit locus. Hac ratio quosdam compulit, vt Christi mortem transferrent in proximum diem: certè Onuphrius & ad factos consulares, & in chronicis, id est secutus, & Maurolicus in suo Martyrologio relicta die vigesima quinta Martij, necem Christi designauit die vigesima sexta. Mihi tamen graue videbatur, vel in ea re ab antiquorum consensu, & Martyrologijs discedere. Eoque verum puto quod Paulus Forosemp. docet 2. part. libr. XII. cap. III. ex antiquo errore sacerdotum, de quo tum Solinus agit, tum Macrobius libr. I. Saturn. cap. XII. quo per incertiam computandi initium anni tribus diebus postposuerant, ex eiusque er-

4

De Adventu Iacobi Apost. Maior.

roris correctione, quæ iussu Augu-
sti facta est, nouum natum erro-
rem, quo anni initium vno die
postquam deberet ponebatur, cu-
ius erroris vestigia satis aperta in ve-
terum calculationibus extare, in ea
nostra disputatione de hoc argu-
mento monstrauimus. Sic factum,
vt dies primus cuiusque mensis ha-
beretur, qui reuera secundus erat, ac
vigésimus quintus, qui erat vigési-
mus sextus. Qua etiam ratione in-
telligamus, Christum die veneri
conceptum, natum die Dominico,
vti vulgo magnorum virorum opi-
nio habet, quod nisi in errore ani-
maduerso constare non potest, ne-
que enim eo anno quo Christus
conceptus est & natus, dies vigési-
mus quintus Martij in diem Vene-
ris incidit, sed in diem Iouis, neque
Decembris item vigésimus quin-
tus in diem Dominicam, sed in Sab-
bathum. Longior quam putaram
hæc disputatio fuit: ad Iacobi ne-
cem transeamus. Sanè per dies azy-
morum fuisse occisum Lucas indi-
cat, qui Actor. 12. vers. 4. post ne-
cem eius subiungit. *Erant autem
dies azymorum.* Quæ verba non ad
vincula tantum Petri referimus,
sed ad Iacobi necem cum Chrysoft.
eo loco, & alijs, qui ex ijs colligunt
per eos Paschæ dies occisum, quo-
rum est magnus numerus. Petrus
Comestor in Acta cap. LXV ait: *ante
dies azymorum, Herodes occidit Iaco-
bum.* Ioann. Beleth de diuinis offic.
cap. CXL. *Martyrolog. Roma. Iulij 25.
die. prope festum Paschæ decollatum ab
Herode ait:* quod non dixissent, nisi
ea verba. *Erant autem dies azymo-
rum,* ad Iacobi necem retulissent.
Addo ego, non modo prope Pa-
scha, sed in ipsis azymorum diebus
necatum, sic Lucas Tudensis in
Chronico ait: E diebus quidem se-
ptem quibus Iudæi azyma comede-
bant, primus tantum & vltimus fe-
sti erant, reliqui negotiosi, Exod. 12.
vers. 15. & 16. vt reddi ratio non pos-
sit, cur ijs diebus non liceret iudi-

cia exercere. Verum Petrum serua-
bat in carcere, volens post Pascha
producere eum populo; sit sanè, di-
lationem tamen ego non ad festi
sanctitatem referendam puto, sed
ne cædes continueret, seu vt Petro
pro se respondendi tempus esset, ne-
que, quamuis iniquus, videretur iu-
dicium præcipitare. Sed qua ratione
probabis, quod es pollicitus, intra a-
zymorum dies occisum Iacobum?
Ego verò sic colligam. Plerique om-
nes sentiunt planè Iacobum occi-
sum Martij die vigésima quinta. Ca-
lixtus Papa libr. de miraculis Iacobi
Apostoli, *Primus, inquit, Iacobus in-
ter Apostolos martyrium compleuit:
qui ipsa die & hora, qua Dominus, de-
collatus est, nempe octauo Kalend. A-
prilis.* Vincentius lib. VIII. spe. histo.
cap. VII. Rationale diu. lib. VII. cap.
XVII. nempe de antiquioribus ij ac-
cepere, ab ijs recentiores magno nu-
mero quasi rem minimè dubiam.
Addo Onuphrium Iacobi eadem
posuisse in Chronicis primo Clau-
dij anno, quod ipsum Euseb. indi-
cat libr. II. histor. cap. IX. ac ferè
communis ea aliorum sententia
est. Qui annus iuxta veriorem
computandi rationem, quam Onu-
phrius sequitur, & nos secuti sumus
in nostræ historiæ libr. IV. cap. II. in-
cidit in annum Christi quadragesi-
mum secundum: tametsi non igno-
ro, alios ad hunc annorum nume-
rum biennium addere, quam pru-
denter, ipsi viderint. Eo quidem ipso
anno quadragesimo secundo in He-
bræo cyclo seu computatione Iu-
daica inuenimus, initium quidem
anni feria quinta, Septembris die de-
cima quarta, Pascha autem Iudæo-
rum Sabbatho proximi Martij die
omniò vigésimo quarto, vt neces-
se sit Iacobum occubuisse die alte-
ro azymorum seu Paschatis, quod ip-
sum Hieronymus ad Ezechiel.
capit. 43. confirmat, occisum Iaco-
bum die secundo Paschatis. Ver-
ba subiiciam: *Hunc (nempe Iaco-
bum) interfecit Herodes, & quasi hæ-*

dum

*dum immaculatam post passionem Salvatoris in die immolavit secunda, cer-
te Paschatis.* Vides certe mirifice
omnia inter se & cum veritate con-
sentire: vt pro certo poni possit,
quod initio diximus, Iacobum ca-
sum octavo non amplius à morte
Christi anno. Eo spatio an venire
potuerit in Hispaniam, alio ex prin-
cipio disceptandum erit. Nunc
quod est reliquum agamus, de Pe-
tri Apostoli in urbem aduentu. Eu-
sebius quidem in Chronicis secun-
do Claudij anno Romam appul-
sum ait, quem ipse quidem Christi
numerat quadragesimum quartum.
Et ex Actis Apostolicis satis colligi-
tur, cum primum è vinculis libera-
tus est, quod in Iudæa tutò versari
non posset, ad eam profectionem
continuò retulisse animum. Itaque
tum Onuphrius, tum Cardinal. Ba-
ronius viri diligentissimi eundem
annum adscribunt Petri aduentui,
ille in Chronicis; hic in suis Anna-
libus anno Christi 44. cap. 26. A qua
sententia, quoniam neque antiqui
Patres discrepant, neque recentiores
scriptores, eam pluribus confirmare
esset planè superuacaneum.

C A P. III.

*Quaedam Apostolo-
rum actio-
nes.*

MAior lux erit, si quasdam Apo-
stolorum actiones seu profe-
ctiones quo tempore inciderint, ex-
plicuero. Ac primum statuo Apo-
stolos omnes Hierosolymis expe-
ctasse vsque ad illapsum diuini spiri-
tus iuxta præceptum Domini, Acto-
rum 1. vers. 4. cum præcepit eis ab
Hierosolymis ne discederent, sed ex-
pectarent promissionem patris.
Quod factum est die quinquagesi-
ma à Christi ad vitam reditu saluta-
ri, cum paulò antè Matthiam sorte

legissent Apostoli in locum Iudæ
A proditoris, vt eodem cap. refertur,
vers. 15. Deinde Stephani ac sex alio-
rum diaconorum iisdem Apostoli
ordinationem perfecerunt, vt A-
ctorum cap. 6. vers. 5. refertur. Quod
quo tempore contigerit non satis
constat. Plerique annum adscri-
bunt alterum à Christi morte, qui-
dam trigessimum quartum, alij tri-
gesimum quintum, quod nos sequa-
mur opus est, qui Christum occisum
credimus ætatis anno trigesimo
quarto. Per hoc tempus existimo
ab Apostolis symbolum Apostolo-
rum confectum, à singulis Aposto-
lis collatis in vnum singulis senten-
tijs & articulis, vnde & *Symbolum* est
dictum. In quo numero Iacobo Ma-
iori tribuunt illam partem: *Credo in
Iesum Christum filium eius unicum
Dominum nostrum.* Et quidem per
C cum modum symbolum factum vi-
ri eruditione & antiquitate conspi-
cui non pauci scriptum reliquere,
quos nomine citare nolo. Illud con-
tendo, non decennio à Christi mor-
te, vt quidam designant, sed sub ini-
tia prædicationis Apostolicæ eam
formulam fidei promulgatam, vt
D haberent omnes quod sequerentur,
neque discrepant in doctri-
na. Quorsum enim rem tantope-
re necessariam sustentassent, plerif-
que iam Apostolis in varias prouin-
cias profectis, atque Iacobo ipso
mortuo. Eodem prorsus anno Ste-
phanus occubuit, lapidibus à Iu-
dæis peritus. De quo Actorum capit.
7. vers. 60. Confecuta eius necem
est discipulorum fuga in varias par-
tes necessitate declinandæ procel-
læ, quæ Hierosolymis cæso Stepha-
no defauit grauißima. Restitere ta-
men Apostoli Actorum 8. vers. 1.
quorum erat magis stabilis & in fi-
de fixa sententia. Simul Saulus
coepit continuò in pios fauere eo
capit. vers. 3. Saulus autem detra-
stabat Ecclesiam, irrumpebat in do-
mos, refringebat claustra, inuen-
tos in ferrum tradebat & vincu-

la. Neque domestica carnificina & sanguine satiatus, Damascum pergebat ferro armatus & litteris summi sacerdotis aduersus piorum nationem. Cum repente caelesti luce ad terram prostratus mutauit mentem. De qua recopiosè Actorum 9. cap. De tempore variant auctores. Eusebius annum designat Christi trigesimum quartum, Onuphrius trigesimum quintum. Sed quoniam Martyrologia ad diem Ianuarij 25. affirmant id accidisse, secundo à Christi Ascensione anno, sub iaitia trigesimi sexti anni Paulum conuersum putamus. Factus porrò Christianus continuo iuit in Arabiam, inderedit Damascum, ac tum demum abiit Hierosolymam post annos tres ad Gal. 1. ver. 18. nempe à conuersione. Sic anno trigesimo nono eam suscepit profectio- nem. Quid verò Hierosolymis gessit? Mansit apud Petrum diebus quindecim, quo spatio nullum Apostolorum vidit nisi Petrum & Iacobum fratrem Domini, qui quod esset Hierosolymæ Episcopus ibi mansit, cæteris Apostolis alio atque alio dilapsis. Atque ea profectio Hierosolymam suscepta prima fuit ab eius cõuersione. De qua etiam Actorum 9. cap. vers. 26. fit mentio. Cum autem venisset Hierusalem tentabat se iungere discipulis. Illi verò metuebant eum. Sed Barnabas apprehensum duxit ad Apostolos, certè Petrum & Iacobum, neque enim alios vidit neque Barnabas à Paulo ponitur in Apostolorum numero, quod non esset è primarijs à Christo ipso institutus. Subsecuta est Aeneæ paralytici sanatio à Petro Lyddæ facta. Actor. cap. 9. vers. 32. Cornelij Centurionis Cæsareæ eiusdem opera ad Christum facta conuersio cap. 10. Et illi quidem qui Hierosolyma discesserant post Stephani cõdem, iuerunt in Phœnicem & Cyprũ, sed præsertim Antiochiæ multos adiunxerunt Christo: ad quos excolendos Hierosolyma missus est Barnabas. Ille profectu

considerato Saulum Tarso eò dedit: & cum eo ibi annum moratus est. Tempora singulis actionibus designare non est promptum. Sed anno quadragesimo videntur contigisse & quadragesimo primo. Quo in proximũ euoluto, Herodes vt acceptum recens à Claudio Augusto regnum à grato Iudæis initio auspicaretur, Iacobum Maiorem Hierosolymæ occidit ipsis azymorum diebus, Petrum etiam in vincula tradidit, vti Acto. cap. 12. narratur. Aduerte Caium Imperatorem occisum anno 42. iuxta Eusebium, quod sequitur Onuphrius, addo ex Suetonio eam Caij necem factam nono Kal. Februar. Claudius in eius locum susceptus, Herodi vt merces operæ esset, delati imperij eius suasu, Iudææ regnum continuo tradidit, ac verò omnia quæ auus eius Herodes habuerat. Inde verò potestas Hierosolymæ iudicia exercendi. Vides à morte Christi ad Iacobi necem annos plures intercessisse, quibus Hispaniam obire facilè fuit. Verùm de his Regibus ac de tota prosapia primi Herodis nouo ex principio dicendum est.

CAP. IV.

Herodis primi progenies.

Herodis primi, quem Ascalonitam vocant, pater fuit Antipater Idumaus. Is Hircano & Aristobulo è Machabæorum sanguine postremis de Iudæorum regno contententibus Hircano adhæsit, qui ob ætatis prærogatiuam iure potior erat. Tum Iulio Cæsari in Aegypto (cum Pompeium oppressit) strenuam operam nauauit. Præmium fuit Hircano delatum sacerdotium, sibi Iudææ procuratio concedita, eo tibi sine Hircani fœcordia sulcita. Antipatro Malichi dolo sublato, post Iulij Cæsaris interitum, Cassio eius interfectore rerum in Syria potente, Iudææ procurationẽ Herodes quasi

hæredi-

hereditariam accepit, quo maior esset auctoritas Mariamne ducta Hircani nepti. Quod non multo post M. Antonius Cleopatrarum amoribus in Aegypto indulgens ratum habuit: quin et Octavio ageribus, Romanus senatus Iudaeae regnum illi concessit. Regnavit Herodes annis septem & triginta. Dum viueret, Aristobulum & Alexandrum filios ex Mariamne susceptos prius sustulit, & quidem, ut Macrobius indicat, quo tempore in innocentes desauit. Antipatrum maiorem natum ex Doride natum, sub mortem peremit. Filios alios regnum in partes tributum reliquit: Archelaum Regem Iudaeae esse iussit, Herodi Antipae Galilaeam reliquit, Philippo Ituraeam & Trachonitidem, Lyfaniae Abylinam, uti Lucas ait cap. 3. ver. 1. tetrarchiae nomine tribus postremis. Porro Aristobulus, quem pater occidit, Agrippam & Herodem teneros filios penes Augustum reliquit. Vnde illis gratia Romae aditusque ex interuallo ad auitas opes. Herodes Antipas Ioannem Baptistam occidit, & Christi morti Hierosolymae interfuit, Iudaea tum in prouinciae formam procuratoribus permiffa. Nam Archelaum Augustus decimo regni anno tyrannidis a subditis accusatum, regno detracto depulit in exilium. Ergo Agrippa, quem Lucas Actor. 12. cap. ver. 1. Herodem etiam vocat, vulgoque *Herodes Agrippa*, dicitur causa discriminis, defuncto Tiberio a carcere liberatus a Caio, post Philippum patrum defunctum ea ditione donatus est, regio etiam concessio nomine. Inuidit eum honorem Herodes Antipa, & dum apud Caium occulte illum criminatur, ipse ab Agrippa multis criminibus accusatus euertitur, & cum Herodiade Lugdunum relegatur. exilij & vitae idem terminus fuit. Aderat Agrippa Romae, quo tempore Caius Cherea ferro occubuit anno Christi quadagesimo secundo, Patribusque de arripenda libertate co-

gitantibus pro ea gratia, quam superiori tempore nactus erat, suasisit ut Claudium potius rebus praeficerent. Merces patrociniij fuit aui regnum prouinciaeque omnes. Sic Hierosolyma in ditionis partem redacta, & Iacobum maiorem interfecit, & Petro vincula iniecit, uti Actor. cap. 12. refertur. Vides certe quo tempore & a quo Herode occidi Iacobus potuit, ab hoc non ab Antipa, qui nullum Hierosolymae ius habuit. Euse. plane in Chronico lapsus est, cum Iacobi necem anno 36. designauit, vnde quidam putarunt in Hispaniam non venisse, cum esset promptum errorem castigare ex historia lib. II. cap. IX. vbi ipsemet Claudij imperio caesum Iacobum ait. A quo Agrippae regnum est datum Herodi, quin etiam minori Agrippae fratri Chalcidis regnum ab eodem Claudio tributum est, in fratris gratiam videlicet. Subsecutus est interitus Agrippae septimo regni anno, Claudij tertio, Christi quadagesimo quarto ab angelo percussus Caesarea, quod se supra captum humanum extulisset superbia, sic Actor. 12. cap. ver. 23. Lucas ait, tum Iosephus lib. XIX. Antiq. cap. VII. filias reliquit Berenicem, quam Herodi Chalcidis Regi uxorem dederat, duas alias filias, tum Agrippam, quem Hebraei Agrippinam vocant, alij minorem Agrippam. Hic a Claudio patris regnum obtinere non potuit. Defuncti Herodis patris & sororij ditionem tantum, sed regio nomine obtinuit. Hic est ille Agrippa Rex, qui Paulum dicentem causam coram Festo procuratore audiuit Caesarea, Actorum 25. cap. ver. 23. Quin & Berenice soror actioni interfuit, illa Berenice in historia Romana Titi nondum Augusti amoribus ad infaniam nobilis magis quam clara.

CAP. V.

Argumenta Iacobum in Hispaniam non venisse.

Inuidia sint argumenta necesse est, quibus viri docti & graues imprimis in conatum ingressi sunt conuellendi de omnium gentium peccatoribus persuasionem non nuper, sed ab antiquis temporibus, neque temerè suscepam, sed validis, vt videbatur, radicibus nixam. Nam si causam tantum dubiam facerent, eorum prudentiæ erat, antiquis potius stare, quæ in clarissima luce ponant errorem superioris ætatis, ijs rationibus vniuersos manus dare opus erit. Ea argumenta si hoc loco examinarem, facturum me operæ pretium putauit. Ac primum Thraseæ cuiusdam traditio mouet, quam refert Apollonius: & eius verbis Eusebius libro V. histor. c. XVIII. extremo: quæ affirmat à Christo vetitum Apostolis Hierosolyma discedere ante annum duodecimum ab eius in cælum ascensione. Eam traditionem celeberrimam fuisse oportet, quando de ea multi auctores meminerunt. Beda cerrè in acta Apostolorum ad caput 13. initio. Io. Belet. de diu. offic. cap. CXXXIX. Vincent. specul. hist. lib. VIII. cap. IX. Comestor in acta cap. 71. Consonant traditioni acta Apostolorum, ex quibus ostenditur initio eos à Gentibus abstinuissè, contentos Iudæorum conuersione, donec segregarunt Spiritu sancto dicente Paulum & Barnabam in id opus, Act. 13. cap. ver. 2. quod non ante tredecimum à morte Christi annum contigisse plerique expositores explanant. Qui ergò Iacobus octauo post Christum anno cæsus, vti superius fassus sumus, potuit

A in Hispaniam longinquam, vbi terrarum finis est, proficisci, & contra CHRISTI præceptum intempestiue Gentibus Euangelij lumen inferre: Hoc primum argumentum est validum, & inuidtum quis negabit? quis non fateatur? Alterum desumitur ex Innocentij primi epistola I. ad Decentium Eugub. Episcopum, & habetur d. XI. cap. *Quis nesciat: vbi cum dixisset seruari debere quæcumque à Petro Apostolo Romanæ Ecclesiæ tradita erant, continuo subiungit. Præsertim cum sit manifestum in omnem Italiam, Gallias, Hispaniam, Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores constituerunt sacerdotes. Aut legant si in ijs provincijs alius Apostolorum inuenitur aut legitur docuisse.* Quis ergò aduersus Innocentij auctoritatem Iacobum amplius Hispaniæ Apostolum audeat nominare? Duobus accedit Ambrosius haud minori multo auctoritate. Is enim in ea verba ad Roman. 15. *Cum in Hispaniam proficisci cæpero, videbo vos*, sic ait. *Venturum se promissit tempore quo ad Hispaniam erat iturus, quia illic Christus non erat prædicatus.* Vbi ergò Iacobi Apostoli prædicatio, si nondum eo tempore, quo iam ipse erat occisus, Christum audierant Gentes Hispaniæ: His similia Hieronym. ad caput Amos quintum de Paulo. *Qui vocatus, inquit, à Domino effusus est super faciem vniuersæ terræ, vt prædicaret Euangelium de Hierosolymis vsque ad Illyricum, & edificaret non super alterius fundamentum, vbi iam fuerat prædicatum, sed vsque ad Hispanias tenderet, & à mari rubro, imò ab Oceano vsque ad Oceanum curreret.* Hæc sunt fortissima præsidia aduersus Iacobi Apostoli aduentum in Hispaniam. Quibus ego adiungo nouum, neque minus mea quidem sententia validum argumentum, ex altissimo silentio historicorum, qui de rebus Hispaniæ antiquis temporibus

ribus scribere: neque meminere tamen vel leuiter, Iacobum in Hispaniam venisse, ne inuentum quidem eius corpus Compostellæ, quod proximè eorum temporibus accidit, non Chronicon Alueldese ante sexcentos amplius annos descriptum, non Alfonsi magni chronicon Sebastiano Salmaticensi Episcopo dictum ante septingētos annos, non Isidorus Pacensis, aut Sāpyrus Asturicensis eorum temporum vetusti admodum historici. Quod mirere amplius, in historia Compostellana satis antiqua, vbi eius Ecclesiæ dignitas maximè illustrari debuit, nihil de aduentu Iacobi Apostoli inuenias. Agit quidem de translatione sacri corporis in Hispaniam, & de eius inuentione, de aduentu viuētis, & prædicatione, ne verbum quidem. An iniqui iudices & maligni in sua causa esse vellent, si quid certe afferre potuissent? Quod idem contigisse vīdeo Roderico Toletano Archiepiscopo, apud quem mirum est silentium in sua historia, tum de aduentu Iacobi, tum de inuento eius corpore, & vt finis sit in Breuiario Toletano, quo ea Ecclesia vsa est, antequam nostra ætate Romanum susciperet, cum datam Iacobo potestatem prædicandi in Hispania fateatur, viuētem in eam venisse non ait, neque mortui corpus antiquis temporibus inuentum. Ac sentire potius videatur morte interceptum non potuisse in prouinciam sibi demandatam proficisci.

(:)

C A P. VI

Superiora argumenta dissoluntur.

HÆc ferè sunt argumenta, quibus impugnatur Apostoli in Hispaniam aduentus: quorum solutionem poteram in extremam disputationis partem more scholastico sustentare: non committam tamen vt mora de memoria excidant: sed potius antequam procedam amplius, tentabo quantum in nobis situm erit, eorum vires labefactare, non contentionis studio aut victoria, sed sincero veritatis eruendæ amore incitatus. Ac Thraseæ quidem traditionem Apostolis esse præceptum, ne antè duodecim annos à morte Christi Hierosolyma discederent, vim magnam habere non negabo, idem tamen opponam ei traditioni Petri Apostoli non solum Hierosolyma discessum, sed etiam in urbem aduentum secundo Claudij anno, Christi quadragesimo quarto, nempe decimo præcisè, ex quo in terris esse desijt. Quo argumento, & quoniam Marcus proximo anno scripsit Euangelium post diuinos Apostolos, vti illa verba indicant cap. 16. ver. 20. *Illi autem profecti prædicauerunt vbique.* Cardinal. Baronius anno Christi XLIV. cap. XI. contendit de eius traditionis, tum veritate, tum auctoritate meritò dubitari. Quid ais, Hierosolymis non esse profectos Apostolos ante id tempus? sed Petrus Actorum 9. ver. 31. post mortem Stephani pertransibat vniuersos, Cornelium etiam è Gentibus baptizauit, cap. 10. ver. 48. At vtrumque diuina reuelatione factum excusas: sit sanè, ne-

que

que ipse cogitabam diuinum præceptum violatum à Petro, sed cur non liceat idem de Iacobo interpretari, iussos quidem Apostolos Hierosolymis resistere? Iacobum autem, quoniam mortis tempus instabat, ex diuino instinctu & inflatu in prouinciam suam abiisse? neque enim in Actis, aut alijs diuinis libris omnia Apostolorum gesta sunt conscripta. Quid denique prohibeat, sic diuinam iussionem emollire, ut præceptum esset ne diuiderentur antè id tempus Apostoli, non amplius redituri. Iacobus ita abiit, ut breui esset in Iudæam & Hierosolymam reuersurus. At rerum singularum idoneos testes requiris, merito quidem, si nouam inducere opinionem conaremur; ut autem susceptam tueamur, qualiscunque probabilis excusatio locum habeat. Debilitata ut puto, ea traditione ad Innocentium pergo. Negat quenquam Apostolum in Occidentis prouincijs docuisse, fundasseve Ecclesias. Verum quid de Paulo facias, quem ex ipso met constat voluisse in Hispaniam proficisci, idque præstitisse: & ratio temporis mouet interuallum à vinculis Romanis vsque ad mortem aliquot annorum, & magni id viri testantur, Hieronymus, Chrysostom. Epiphanius, Gregorius, Isidorus, de ortu & obitu Patrum in Paulo. Fauent vestigia profectiois Dertusæ & Narbone relicta, quæ vrbes primos Episcopos laudant à Paulo ipso accepisse, quo tempore iuit in Hispaniam, quæ in ea verba dicunt Turrecremata & glossa, tum Lyranus ad cap. 15. extremum Epistolæ ad Rom. Quod si à verbis Innoc. excipis Paulum, ab eaque vniuersitate, cur non liceat tantundem Iacobo dare? Mitto quod in responsis Pontificum non omnia quæ inferuntur, fidem habent indubitam, cuius rei si id agerem, possem multa exempla proferre. Verum modestiæ nostræ & ingenij non est occulta dedecoris reuelare, si occulta tamen. Illud si persuafero, satis

habeam, ita Apostolos in his regionibus versatos, ut neque Ecclesias fundarint, neque passim Episcopos constituerint, ac ne ex professo diuque docuerint: Et alioqui quid Martyrologio Romano facias, Barnabam Mediolani primum Episcopum affirmanti die Septembris 25. verba sunt: *Mediolani sancti Anatalonis Episcopi, qui beati Barnabæ Apostoli discipulus in eius locum Ecclesiæ Mediolanensis Episcopus successit*, Simonem Zelotem in Africa & Britannia versatum. Dorotheus in synopsi & Nicephorus lib. II. c. XXXX. testantur. Benè habet, gemini arietes quibus nostra quatiebant, debilitatos satis putabam, ne nostræ gentis persuasionis arcem euertant. De alijs duob. testimonijs laborare non est necesse, Iacobi ad laborem fructus non respondit, ut eius prædicationis vix ratio haberetur, aut ne memoria quidem extaret. Sic iuuat Ambrosij verba interpretari negantis in Hispania prædicatum Euangelium. Paulus autem cum latissima locis esset Hispania, potuit ædificare, vbi nullum alterius extaret fundamentum, quemadmodum in alijs prouincijs Asia & Græcia, vbi alij Apostoli docuerunt, Hieronymus negat alienis fundamentis imposuisse fabricam. Quid? quod tanto locorum & temporum interuallo potuit eos Patres latere, quid primis temporibus in Hispania gestum esset, sicuti ex memoria Hispanorum penitus totum exciderat, quo tempore Iacobi corpus inuentum est. Quod ad historias nostras attinet, id enim postremum argumentum erat, planè mirum est de re tanta silentium. Suspicebam autem quod in sacro corpore accidit, ut diu ignoraretur vbi esset, idem de Apostoli aduentu contigisse, ut diutius aliquanto ea ignoratio tenuerit. An nouum id & insolens, & non potius frequens, ut tẽpore detecta fuerint, quæ multa secula nescierant in hoc ipso rerum genere maximè. Aut potius quod in

alijs

alijs religiosis locis accidit, vt à modicis initijs in magnam deinde amplitudinem veniant, idem Compostellæ contigisse: eamque prætermis-
se mentionis causam extitisse. Nobilissima in Hispania templa sunt, plenaque numine Guadalupeum & montis Serrati, quis tamen antiquorum historicorum eorum initia tum modica & inchoata explicuit. Hæc de inuentione corporis sint dicta, quod tamen Compostellæ esse
faterur Sampyrus. De aduentu Apostoli siluisse non miror, nullus enim nostrorum illius ætatis historicus extat; neque verò, quos nominauimus, ad prima Ecclesiæ tempora suam narrationem extendunt, ijs contenti, quæ proximè eorum ætatem contigere, fortassis etiam rem vulgarissimam, & quæ in ore omnium erat, intactam reliquerunt, venisse Apostolam in Hispaniam. Quod sigillatim historiæ Compostellanæ auctoribus contigisse magnæ coniecturæ sunt: vidisse eos Calixti secundi libros quibus id continetur, suo loco à nobis explicandæ. Rodericum Toletanum, qui meliora tempora, & maiorem lucem est assecutus, suspicabar infensum Compostellanæ Ecclesiæ, quæ Toletanæ primatum agnoscere recusabat, studio siluisse in historia, quæcumque eius dignitati patrocinari poterant. Itaque in disceptatione, quam Romæ ea causa habuit coram Romano Pontifice Innocentio tertio, Compostellano excusanti aduentum Iacobi, atque corpus eius Compostellæ esse tumulatum, quo potior ea Ecclesiæ Toletanæ esse videbatur, tum dignitate, tum antiquitate. Rodericus corpus quidem ibi esse negare non audet, quæ de aduentu eius dicerentur, ad rumores populi ablegat, ac tantum non ad anicularum fabulas studio prouectus disceptandi, vt est litigantium mos, & contra conscientiam sic arbitror. Ab eo sumpserunt Toletani sacerdotes, vt è suo Breuiario expungerent, quæcumque Compostel-

lanæ Ecclesiæ facere poterant, cōtra exemplum aliarum Ecclesiarum Hispaniæ, vti alio loco monstrabitur. De aduersæ partis argumentis hæc-
tenus.

CAP. VII.

Antiquorum testimonia pro Iacobi in Hispaniam aduentu.

Testimonijs potius quàm alijs argumentis decidenda hæc lis à nobis est. Ea quoniam in partem alteram pro aduentu Iacobi Apostoli multa, atque ad eò innumera suppetunt, ad iuuandam memoriam, vitandam confusionem, in classes distribuere certum est. In quo antiquis scriptoribus primum locum damus. Inter eos Hieronymo in Martyrologio, quod Cromatio & Heliodoro dicauit. Sic citat Calixtus secundus in prologo secundi libri sui, cuius verba ex c. XII. petantur. Post Hiero. accedat Anastasius, quem Patriarcham Antiochenum faciunt vixisse anno salutis 560. is in libro de passionibus martyrum Arabicè scripto, Iacobum Apostolum abiisse in Occidentem ait: multa que ijs locis fecisse miracula. Hunc librum nos non vidimus, vir doctus & diligens in disputatione de hoc argumento se legisse Romæ affirmat, fides auctorem appellet. Ac satis habeam, si credatur tanto locorū interuallo, & in lingua Arabica veritati reddi testimonium quocunque auctore & antiquitate. Isidorus ætate proximus certè subsequatur, cui maior fides haberi debet, cui nostro & de reb. Hispaniæ disputanti quàm cuiquam externo, præter eruditionē, viri antiquitatē, sanctitatem & grauitatē, contra quam nemo quidquā excipiat. Is in lib. de vita & obitu Patrū tum cap. XXXI. in diuisione

fione prouinciarum inter Apostolos Iacobo ait designatam Hispaniã; A tũm propriè LXXI. Iacobũ Hispaniẽ ait & occidentalium regionum populis Euangelium prædicasse. Quid aduersus clarissimi viri clarissimum testimonium? Num librum eius esse negas? at Braulius & Illesonfus eius æquales sanè discipuli aiunt in eius vita. Sigebertus Gemblacensis, domo Belga, libro, vt puto, de viris illustribus, qui nunc nõ erat ad manum: Nicol. Lira ad cap. XV. epist. ad Roman. extremum: Trithe. de scriptoribus ecclesiasticis: Lipomanus etiam secundo tomo S. Iacobi vitam eisdem Isidori verbis eiusque nomine affert. Num obstinatè pergis tantis viris fidem detrahare? præfracto ingenio sis. Num locum corruptum esse caufaris? vtrumque an è duobus alterũ: sed certè in cap. LXXI. inueheris, quoniam in eo ait, Iacobum duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione scripsisse, (nempe epistolã Canonicam cuius id initium est) & sepultum in Marmarica confirmat. Vocis te Barbaries & insolentiã exagitat? Sed audi quæ faciant in alteram partem. Nuper is liber prodijt inter alia opera Isidori ad fidem octo veterum codicum castigatus. Nunquid D castigatores loco mouerunt cum librum quasi nothum, num ea saltem verba è libro expungenda iudicauerunt? non planè. In Hieronym. etiam de scriptoribus Ecclesiasticis eadem verba leguntur: *Iacobus duodecim tribubus quæ erant in dispersione, omnibus prædicauit Euangelium.* tum in Dorothei synopsi: *duodecim tribubus quæ erant in dispersione Euangelium prædicauit.* Exijs Isidorus suo more quæ posuit verba est mutuatus, dempto verbo *scripsit*, quod additum merito iudicant auctores annotationum ad ea Isidori opera recens Madriti edita. Et alioqui quid de auctore Epistolæ Canonice fenserit Isidorus libro de procenijs cõstat, eam tribuisse eam Hieronymo & alijs Iacobo minori. Quid etiam quod præter au-

toritatem Euf. lib. II. hist. cap. XXII. quem secutus est Hierony. nulla ratio conuincit à Iacobo minori potius quam à nostro eam epistolam conscriptam: quod multi fenserunt, atque in eo numero Alfonso Castellæ Rex cognomento Sapiens, libro quem *Theaurum* dixit lingua vernacula, de quo me amicus monuit Conchenfis patriã, vir eruditus. Id etiam in Breuiario Mozarabum non semel inuenitur affirmatum, Iacobi nostram esse Epistolam. Ergo priorè maculam fati arbitror eluimus. Quod attinet ad posteriorem, codices variant. Parisiensis editio *Carmarica* habet, Madriti facta *Marmarica*. Ego vtramque lectionem corruptam statuo & castigandam ex breuiario Toletano: vbi in festo S. Iacobi lectione sexta habes, *sepultus est in arca marmarica* (seu *marmorea*) cuius lectionis vestigia in antiquis codicibus extant, cum quidam legat *Archis marmarica*, alius *Achimarmarica*, auctor qui eum librum nuper castigauit, aut potius *ex marmoris arca* (quod amicus monuit) *marmarica facta* vitiose est. Inde vero natam arbitror vulgi opinionem nauis marmorea vectum sacrum corpus in Hispaniam, reique gesta monumentum in littore ad Iriam Flauiam saxum ostenditur in cymbæ nòdum conformatum. Nimirũ, v ego interpretor, corpus quod, vt historia Compostellana ait, Iudæi sepultura prohibuerunt, discipuli clã ablatum, atq; marmoreo sepulchro inclusum nauique impositum in Hispaniam detulerunt. Vulgus viso sepulchro existimauit eo vectum fuisse per aquas, vt solet leui occasione popularis fama crescere. Vides à calumnia vindicatum Isidori & librum & locum planè, omniaque consentire, nulla vt ambigendi occasio relinquatur. Quis autem tanta confidentia sit, qui suum iudicium præferat Isidoro præsertim de rebus Hispaniæ? Verùm hoc caput præstabit concludere Bedæ testimonio qui in collectaneis dum agit de diuisione

prouin-

prouinciarū inter Apōstolos iſdem quibus Iſidorus verbis, Iacobo Hiſpaniam attributam ait. An erit aliquid quod aduerſum Bedam obijciatur? Venantius Fortunatus adijciatur Iſidoro æqualis auctoritate & fide non minor alijs. Is in B. Iacobi laudem multa carmina, magna & copia, & elegancia cecinit, è quibus binos diſtichos ſubijcio.

Cultoris domini totum ſonus exit in orbem

Nec locus eſt ubi ſe gloria celfa neget. Rurſus poſt multa.

Gentiles docet hic, Iudæos increpat idem

Fruſtrificans q̄ deo ſeminat orbe fidem.

Vides Iacobi doctrinam (id enim ſonus eſt ex Pl. 18.) non ſe continuiſſe intra Iudææ fines? Vides non Iudæos tantum, ſed gentiles docuiſſe fidem? certè id præſtitit, cum ad Hiſpanos extremos profectus eſt. Et quidem hæc carmina inter alia Fortunati poemata non inueniebam: ex tertia homilia Calixti ſecundi in B. Iacobi laudem deſumpſi, quæ ſuppoſita eſſe ne momus quidem dicat, uſq; eo ab elegancia & facilitate cum alijs eius auctoris carminibus conſentiant. Illud addam obſeruatione dignum, ſuperiora teſtimonia Patrū ab aduerſarijs adducta non negare ſigillatim Iacobum veniſſe, ſed ex proſitionibus vniuerſis id colligi, aduerſus quæ multa excipi poſſunt; auctores quos pro Iacobi aduentu citauimus, & deinceps multo plures afferemus, ſigillatim Iacobum confirmant veniſſe in Hiſpaniam. Lector per ſe videat vtra maiorem vim ad perſuadendum habere debeant.

C A P. VIII.

Breuiaria Eccleſiaſtica.

Proximè poſt antiquos Patres Eccleſiarū conſenſus accedat in hac re non diſcrepantium eo maioris auctoritatis & fidei, quo plures non ho-

mines priuati, ſed conuentus integri in vnam ſententiam conſpirarunt. Is autem conſenſus ex libris Eccleſiaſticis habeatur, quibus ratio precum & ritus continentur, quæ Breuiaria vulgò dicimus. Atque in hoc ordine primū locum occupabit Breuiariū Mozarabum propter antiquitatem, quam ipſa elegātia & dicendi forma redolet, & quoniam Iſidorum auctorem habuiſſe ex præcepto Concilij quarti Toletani vulgò eruditi perſuadent, & nos id attigimus hiftoriæ noſtræ lib. VI. cap. V. Id Breuiarium ipſo Iacobi feſto die in hymno, quo de more cuiuſq; ſancti res geſtæ continentur, ſic habet.

*Magni deinde filij tonitrui
Adepti fulgent prece matris inclytæ
Virique vitæ culminis inſignia
Regens Ioannes dextra ſolus Aſiam
Et læua frater potitus Hiſpaniam.*

Et rurſus de eodem.

Caput refulgens Hiſpania.

Quid ad hoc?

Poſt Breuiarium Mozarabum accedat Toletanum, quo ea Eccleſia antiquis temporibus uſa eſt, non dicit quidem veniſſe in Hiſpaniā, datam tamē ei poteſtatem in Hiſpania prædicandi, ait in prima lectione, tum in ſexta concludit *ſepultum in arca marmorica*, vt dicit B. Iſidorus. Hæc ſunt eius verba. Coniungā mox quatuor Breuiaria, Segūtinum, Caurienſe, Ciuitatenſe, atque Palentinum, tum Romanum Zuignonij Pauli tertij permiſſu conſarcinatum, in alijs quidem diſcrepantia inter ſe, ſed cuncta tamē in Iacobi feſto ſubicta verba habentia, *Iacobus poſt Chriſti aſcenſionem, cum fidem ipſius per Iudæam & Samaritam mirabiliter prædicando propagaret, plurimos q̄, & in his Hermogenem conuertiret, Hiſpaniam adieſſe, & ibi Euangelium prædicare, auctor eſt Iſidorus.* Eadem ſententia alijs verbis Tudenſe Breuiarium: *Hiſpaniam quoque Iacobus ad prædicandum adijt, vt auctor eſt Iſidorus.* Salmantinum quoque pari & conſona voce, *Hiſpaniam adieſſe, inquit, & ibi Euangelium præ-*

predicasse auctor est Isidorus. Quo loco ordinis Prædicatorū Breuiarium adiungatur, ne Hispanica tantum proferantur, sic enim habet: *Iacobus post Christi ascensionem, cum fidem ipsius per Iudæam & Samariam predicando non parum propagasset, & plurimos, atque in his Hermogenem hereticum, & magum ad verum Dei cultum conuertisset, Hispaniam adiit; ibiq; Euangelium, ut auctor est Isidorus, predicauit. Quæ Breuiaria loco iunximus, ut intelligatur, non modo consentire de aduentu Iacobi in Hispaniam omnia, sed etiam librum de vita & obitu Patrum esse legitimum Isidori, quando ab omnibus citatur eius nomine. Adiungamus alia Breuiaria in sententia de Iacobi aduentu consentientia, nulla Isidori mentione. Pompelonense: *post ascensionem Domini dum per Iudæam & Samariam predicaret, in Hispaniam tandem fuit, ut ibi verbum Dei seminaret. Cæsar-augustianum. In Hispaniam Christum annuntiaturus profectus est. Valentinum. Cum beatus Iacobus per Iudæam & Samariam Christum predicasset, in Hispaniam venit: cum autem Cæsar-augusta, &c. Pacense. Cum data esset ei potestas Christum predicandi in Hispania, interim omnem Iudæam & Samariam visitarat: & quæ sequuntur in eandem cum cæteris sententiam. Derufanum. Post ascensionem Domini dum per Iudæam & Samariam predicasset, in Hispaniam tandem iuit: Burgenfe. Duodecim tribubus quæ erant in dispersione omnibus Euangelium predicauit, in Hispaniam tum etiam adiit. Hispalense. Tandem in Hispaniam venit, ut ibi Iesum euangelizaret. Bracarenfe. Usque ad Calaciam Hispanie prouinciam predicationem suam extendit. Asturicense. Deinde Hispaniam profectus, cum post diuinam predicationem nouem tantum discipulos Christo lucrifecisset. Segobientfe. Deinde venit in Hispaniam, & extendit predicationem suam usque ad Galleciam. Accedit postremo inter Ecclesiarum Breuiaria Compostellanum,**

quoniam propriè de eius possessio-
 ne & prærogatiua disceptatur. Eius
 hæc sunt verba: *Iacobus ergo post Spi-
 ritus sancti missionem, cum per Iudæam
 & Samariam predicasset, Christum an-
 nuntiaturus profectus est. Veruta-
 men cum gentis Hispaniæ ingenium
 cõtumax in Christo suscipiendo vi-
 deret (nouem enim tantum discipu-
 los in tanta regione Christo acqui-
 siera) illos secum adducens, in Iu-
 dæam redijt. Quid sancti Iacobi mi-
 litum Breuiarium magna & ipsi cer-
 taminiis pars? *Hispanis, ait, & populis
 occidentalium locorum Euangelium
 predicauit. Ad extremum gemina
 Breuiaria ordinis Carmelitani clau-
 dant vniuersum agmen, impressum
 quidem Venetijs anno 1568. sic ha-
 bet: Iacobus post ascensionem Domini,
 dum per Iudæam & Samariam prædi-
 caret, in Hispaniam tandem missus fuit.
 Impressum aut in eadem urbe anno
 1586. post Iesu Christi, inquit, ascensum
 in celos, in Iudæa & Samaria prædi-
 cans eius diuinitatem, plurimos, in qui-
 bus Hermogenem hereticum ad Chri-
 stianam fidem conuertit, mox per agrata
 Hispania, ibiq; predicato Euangelio
 redijt Hierosolymam. Vides quanto
 contentu non Hispani modo, sed etiam
 Italici generis homines conspi-
 rent in vnam sententiam: quod de
 Gallis & Germanis idem putarim, si
 eorum libros consulere licuisset &
 precandi rationem. Quis ergo per-
 suasionem tot prædijis munitam e-
 uertere audeat? sæpè vnus Ecclesiæ
 legenda idonea iudicatur, ut nomen
 aliquod addatur Calendario, fastif-
 que, id enim gesta vocat, quæ in mul-
 tis festis sola possunt asserre. Quæ er-
 go tanta libido contradicendi, ut
 præter alia prædij, tot Ecclesiarum
 legendas seu traditionem flocci faci-
 ant? sed credam id nouatores igno-
 rassè, admonitos mutaturossè libenter.
 Verùm obijcias fortassè hæc
 Breuiaria ob eas fordes fuisse anti-
 quata. De causis ea abrogandi dis-
 putare non attinet, alia accessere.
 Sed qui poterat Romani in hac par-**

te accusare Breuiaria vitij, quod ipsi secuti erant, & sequebantur in eo. Quod Ecclesijs substituebant Breuiario. Neque tamen Breuiaria quae proculimus, omnia sunt abrogata, non sanè Mozarabum, neque Dominicanum, neque Carmelitana.

CAP. IX.

Recentiores externi.

Magnam sylvam scriptorum ingredimur, ac nescio an in Apostolorum cuiusquam peregrinationes actaque scriptorum plura testimonia consentiant. Primum ergo producam externos, quos gratiae dedisse quae dicunt, suspicari nemo poterit, non omnes, longum enim id esset, sed praecipuos & nobiliores. Otho Frisingensis occupabit primum in hoc genere locum: quem Trith. anno 1260. vixisse putat. Ego multo antiquiorem credam, ac vixisse ante quingentos ferme annos, qui dixerim in nostra historia lib. XI. cap. III. ex Radeuico in additione ad eius Chronica, Ricam ex Berta Othonis sorore natam nupsisse Alfonso Hispaniae Imperatori anno 1150. & Radeuico ipse lib. IV. cap. XI. obiisse Othonem, ait anno Christi 1159. Onuphrius in Chronicis ad annum 1152. eius nomen adscribit. Ergo Otho lib. III. rerum ab origine mundi, cap. XV. breuissimè. *Nam alter Iacobus, ait, ab Herode decollatus erat: qui tamen prius (ut dicitur) Hispanis predicauerat.* Sequitur Ioannes Beleth proximus tempore, vixit enim anno 1200. auctoritate & fide non minor. Hic lib. de diuinis officijs cap. CXL. *Huius (Iacobi) corpus quiescit in Compostella. Missus enim fuit, ut Hispanis verbum Dei concionaretur, sed propter malitiam & duritiam principum extra unum (lege nouem) ad fidem Christi neminem conuertere potuit. Quod cum videret vir sanctus, Hierosolymam redijt.* Adijcitque occisum ab Herode,

& corpus à discipulis naui sine re-
tore in Hispaniam vestum. Sic Be-
leth. Vincentius Belouacensis ter-
tius accedat. Hic vixit anno salutis
1240. teste Trith. & in speculo hist.
lib. VIII. cap. VI. Calixti Pontifi-
cis verbis Iacobum plures discipu-
los habuisse ait, sed duodecim spe-
ciales, tres Hierosolymis accessis-
se, nouem verò in Gallacia, cum
adhuc viueret Apostolus elegis-
se. Quorum septem alijs duobus
in Gallacia praedicandi causa re-
manentibus, cum eo Hierosoly-
mam perrexerunt. Mox cap. VII.
ex eodem Calixti libro tantundem
de eius praedicatione, in Hispania di-
scipulis, morte, & corpore in Hispa-
niam relato repetit, vt ea referre nõ
sit necesse. Monitum tamen lecto-
rem velim, ne ijs Vincentij codici-
bus fidat, qui ante paucos annos Ve-
netijs prodierunt mendis foedissimi,
sed potius vetustiorum fidem & ra-
tionem, ex qua facile operarum lap-
sus deprehendantur & castigentur.
Gullielmus Duranti Episcopus Mi-
natenfis, Rationale diuinorum of-
ficiorum composuit opus vastum,
sed eruditum & pium, annum circi-
ter salutis 1280. In eius operis lib.
VII. cap. XVII. sic ait: *Iacobus Maior
filius Zebedaei frater Ioannis Euangeli-
sta, missus est ad praedicandum Hispani-
is: sed cum non posset nisi unum prin-
cipem ibi conuertere, redijt Hierosoly-
mam,* Nicolaus Liranus vixit salutis
anno 1320. hic in Abdiæ verba illa:
& *transmigratio Hierusalem, qua in
Bosphoro est,* sic ait: *In Hebræo habetur
Sepharad, id est, Hispania, vt dicit Rab-
bi Selomo: quod fuit impletum per Ia-
cobum Apostolum & eius discipulos, i-
bi fidem Christi penitus predicantes, &
colla gentium subiugantes.* Lirano æ-
qualis Martinus Polonus in Chro-
nicis anno Christi 43. paucis verbis
cum prioribus de aduentu Iacobi in
Hispaniam consentit. Antoninus i-
tem Florentinus proximi seculi scri-
ptor nobilis historiae 1. parte titulo
VI. cap. VII. *Hic igitur Iacobus post ad-*

mande

uentum Spiritus sancti ad Hispaniam accessit ad predicandum. Subsecuti sunt A hand magno interuallo Philippus Bergomas & Nanclerus Germanus, & Philippus quidem in suo supplemento Chronicorum lib. VIII. anno 43. *Iacobus maior hoc anno postquam predicando uniuersam peragrasset Hispaniam, in qua nouem tantum conquesterat discipulos, in Iudaeam reuersus, ab Herode Agrippa Regis fratre, qui in Hierusalem fratris vices gerebat, obtruncatione capitis martyrij palmam adeptus est. Eius autem sacratissima ossa postmodum discipuli ipsius ab Hierusalem ad Hispanias transtulerunt.* Nauclerus in Chronicorum volumine secundo generatione secunda sic ait: *In illo autem tempore beatus Iacobus Apostolus, germanus Ioannis Euangelistae venit in Hispaniam, & cum videret gentem istam agrestem, nec se posse proficere, regressus est Hierosolimam.* Virorum cruditorum par alterum extitit parentum, ætate Marineus Siculus & Vaseus Belga, qui quamuis externi diu in Hispania vixere, & de rebus Hispaniæ scripserunt. Marineus quidem libr. V. de rebus Hispaniæ in Torquato sic ait: *Prout scribit Calixtus Romanus Pontifex in libro quem de vita sancti Iacobi & miraculis edidit in Hispania: Diuus Iacobus è Gallæcia provincia nouem discipulos elegit, quorum septem, duob. alijs in Gallæcia predicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolimam perrexerunt.* Quid Vaseus? cum cæteris consentit anno Christi 40. in Hispania Iacobum Apostolum eos septem discipulos peperisse, qui occisi corpus in Calæciam detulere. Accedant tandem Martyrologia, quæ omnia Maij mensis die quinto decimo de septem Iacobi discipulis ipsorum nominibus expressis meminerunt, sed Iacobi discipulos fuisse non aiunt, tantum ab Apostolo Petro factos Episcopos in varias Hispaniæ vrbes Euangelij causa dimissos. Vnus Beda quæ miracula contigisse in Calæciæ ora scribunt, cum corpus ij detulissent, & in sidis Lune seu I. uarie

principis foeminae ea ipse ad Accim contigisse affirmat, nulla de corpore Iacobi mentione. Maurolicus tamen abbas Messanensis nostræ ætatis quidem scriptor, sed grauis in tui Martyrologio, postquam eorum discipulorum Iacobi, nomina & Episcopatus expressit, in hunc modum subiunxit. *Quos Iacobus Apostolus Zebidæ filius ex Hispania Hierosolimam secum duxerat, & qui magistri ab Herode perempti corpus in Gallæciam retulere, inde Romam profecti, à beato Petro ad predictas vrbes destinati, ut Calixtus Papa scribit.* Poteram proferre in eandem sententiam multos alios quorum est innumera multitudo. Primus Cabilonenis in Topographia sanctorum in Iacobo Maiore. Robertus Carazolus in delitio ordinis minorum, ferm. XXXVI. Baptista Mantuanus in Fastis lib. VII. Hartmanus Schedel in Chronico ætatum mundi in vita Iacobi Apostoli, Petrus de Natal. sanctorum lib. VI. cap. CXXXIII. Guillelmus Pipinus de imitatione sanctorum in fermone S. Iacobi, Ioannes Lekius in fermone de sancto Iacobo, & in homilia de duodecim Apostolis. Christianus Massæus in Chronico suo anno Christi 44. Guillelmus Eisingrinus contra Ceterias Magdemb. cætenarij primi, p. IV. d. IV. Feuerdentius annota. in Irinæ. cap. III. lib. I. aduersus hæreses annot. IX. Arnoldus Mermannus in Theatro conuersionis gentium. Petrus Galefinus in annotationibus ad martyr. 12. Kal. Febru. Iacobus Pamelius in Tertul. librum aduersus Iudeos annot. XCI. Genebrardus Chronologiæ lib. II. & III. Petrus Canisius de virgine Deipara libr. V. cap. XXI. Iacobus de Voragine Dominicanus, cuius Genuensis in legenda sanctorum. Ioannes Tarcagnota in historia mundi lingua Italica, p. II. lib. I. Ioannes Rioche in compendio temporum, & historiarum Ecclesiasticarum, cap. IX. Num hoc sit ex vno Metaphrasite nomina sanctorum in libros Ecclesiasticos transferre exigua eruditio-

nis viro, diligentia, auctoritatis, sic nobis quidem videbatur. Sed pax fit rebus, modisq̄ scriptores numerandi, ne in infinitum excurrat disputatio. Vnus Baronius Cardinalis instar multorum sit, qui annotat ad Martyrologium Romanū die Iulii XXV. qua modestia solet indicata, quamuis difficultate pro Iacobi Apostoli aduentu in Hispaniam pronunciat, ac potuisse contingere, cum post necem Stephani protomartyris secuta est statim dispersio omnium discipulorum, & licet dicat sanctus Lucas in Actis, omnes dispersos esse præter Apostolos, intelligendum est maiori ex parte. Quæ sunt ipsamet Baronij verba. Tum in Annalibus doctissimis anno Christi 44. cap. I. sic concludit. *Cum autem Hispaniarum Ecclesie omnes ex aquo profiteantur, eundem Apostolum antea in Hispanias esse profectum, illicq̄ primum prædicasse Euangelium, & aliquos collegisse discipulos, nihil amplius quod de ea re dicamus, habemus, quã quæ sunt à nobis in Martyrologio Romano notata.* Quib. in verbis id solū nō placet quod ait, omnes Hispaniarum Ecclesias id profiteri: dicere enim potuisset *vniversum orbem* in eam sententiam conspirare, vti allata à nobis testimonia initio sunt. Mutatã in nono Annali sententiã idoneam causã non inueniebam, ac ne argumentū aliquod satis efficax, vt ex ijs quæ dicemus manifeste constabit.

C A P. X.

Hispani recentiores.

Satis multa ni fallor, suppetunt externorum hominū in hac causa testimonia, ad nostrates sese conuertat oratio: quorum fides vacillare non debet, quod sint indigenæ, sed potius existimare æquum est res

suas melius habuisse, quã alios, exploratas. Recte quidam. De gentis origine magis creditur ipsi genti, quã externis & remotis. De quibus non negabo magnam antiquis temporibus extitisse barbariem, neque minus perturbatam historiam, quã rempublicam. Sic vt nullus veterum historicorum Hispaniã de aduentu Iacobi meminerit, translatione, inuentioneque corporis, credo quoniam res celeberrimas, quæ in vniuersi populi ore erant, non putarunt indigere monumentis litterarum, vt memoria earum propagaretur. Itaque ex tanto numero vnum inuenio Sampyrum, antè sexcentos ferme annos Chronographum, qui Alfonsum magnum ait templum ex secto lapide super Apostoli Iacobi corpore posuisse. Sed qua ratione & quibus de causis eo fuerit delatum, non explicat. Lucas item Tudensis antè quadringentos paulò minus annos Chronico Isidori multa de suo inseruit, plura adiecit ad suam ætatem, cuius operis prima pars Isidori nomine citatur à multis per errorem, cum pleraque absona Lucas miscuerit, indigna grauitate Isidori. In eo opere neque de aduentu Iacobi meminit, neque inuentionem explicat sacri corporis. Ea tamen dicit, ex quibus intelligatur vtrumque eius ætate fuisse testatum. In Alfonso Rege Casto ait, Carolum Magnum venisse in Hispaniam vt intueret templum beati Iacobi, Compostellamque euerfa Iria Flauia fecisse Metropolitanam. Non disputo de veritate huius narrationis, sed certè qui poterat existimare venisse tantum principem Compostellam, eamque prærogatiuam ei templo concessisse, nisi ibi sacrum corpus esset: Tum in Ramiro Rege, nocte, quæ præcessit pugnam nobilissimam ad Clauigium, qua victi sunt Mauri; Hispania metu & dedecore liberata, confirmat Iacobum augusta forma, se videndum in somnijs Regi præbuisse, affirmasseque

in distributione prouinciarum facta à Christo inter Apostolos, sibi attributam Hispaniam, vt in eius patrocinio esset. Ex quibus verbis sensisse illum facile arguas venisse Iacobum in Hispaniam, non secus atque alij Apostoli iuere in attributas illis prouincias. Verum quid coniecturis est opus? In additionibus ad vitam D. Isidori Braulione auctore consarcinatam venisse Isidorum in Hispaniam, expressis verbis testatum reliquit. Eas Lucæ additiones quidam per errorem quasi ipsius Braulij verba citant. Sed fides veterum codicum omnium reclamatur, vbi post librum Isidori de viris illustribus ponitur Isidori vita, auctore Braulio: in ipsa etiam operum D. Isidori editione nuper Madriti facta, tum eo loco, tum initio libri Etymologiarum, sincera extat ea Isidori vita alienis non foedata centonibus. Ad Rodericum Toletanum Archiepiscopum, Lucæ æqualem transeamus, cuius silentij causam in historia superius ex coniectura explicuimus. Sed in disputatione tamen, quam Romæ coram Ianocentio tertio habuit de primatu Toletanæ Ecclesiæ, Lateranensem Patrum conuentum celeberrimum agitanti, Compostellanus opposuit suæ Ecclesiæ dignitatem, quæ à Iacobo Apostolo fundata sacri eiusdem corporis possessione emineret alijs. Quam oppositionem vt eluderet Toletanus litigantium more fatetur quidem Iacobo datum, vt in Hispania prædicaret, venisse tamen negat, & ad vulgi rumores ablegat moniales sanctas, & viduas religiosas, quæ de prædicatione eius, & discipulorum paucitate prædicabantur. De corpore negare non audet Compostellæ esse, ac potius assentitur, licet quidam affirmant corpus eius Hierosolymis requieuisse, postea raptum, à discipulis delatum esse, & sepultum apud Compostellam: quæ sunt ipsa Roderici verba: sed sanè quorsum Iaco-

bo data cura est prædicandi in Hispania, si facultatem habiturus non erat: an Apostolos in ea re humanas rationes secutos putabimus, & non potius in re grauissima diuino inflatu actos, ne errarēt: ira ex cōfessione eius, quod facit dubium, refellitur: & ex concessio confirmatur, in quo nutare visus est. Præsertim cum plerique non ab Apostolis, sed ab ipso Christo eam prouinciam Iacobo destinatam testentur, certè Ramiri Regis diploma, quod extrema disputatione ponitur, & Floriacensis bibliotheca. Verum pro Roderico Toletano substituamus Rodericum Sanctium Palentinum Episcopum, qui in historia Hispaniæ I. p. c. IV. de aduentu Iacobi Apostoli in Hispaniam & eius prædicatione multa dicit. Tum Ioānes de Turrecremata Cardinalis id testatur ad cap. Matth. 20. & in quæstionibus Euang. in festo S. Iacobi, quod personaliter, primo per se, deinde per discipulos, quos ibi reliquit, illuminauit terram Hispaniæ. Item Alfonso Madrigal Toletanus primi prologi in Matthæum, qu. V. & tomo III. in Matthæum cap. X. q. XXXIII. & tomo IV. in Matth. capit. XVII. q. XIII. S. Vincentius Valentinus Tomo tertio, sermone de sancto Iacobo cum cæteris consentit. Atque hi quidem quatuor auctores ante centum septuaginta plus minus annos vixerunt in Hispania eruditionis laude celebres. Qui nostro hoc seculo ab anno 1500. & deinceps scriptorum fecundo idem senserunt, numerari non possunt. Nomina recensere satis erit, nulla locorum designatione. Martinus Garcia Episcopus Barcinonensis in suis sermonibus, Petrus Antonius Neuter in Chronicis Hispaniæ, Franciscus Ossuna in sanctuario Biblico, Thomas Villanoua Archiepiscopus Valentinus in suis sermonibus, Ambrosius Morales, Garibaius, Illescas in historia sua Pontificali, Hieronymus Romanus in opere quod Respublicas inscripsit, Franciscus

Tara-

Tarapha, Ferdinandus Castillius, in sui ordinis Dominicani historia: Hieronymus Blanca, in commentarijs rerum Aragonensium, Ioannes Marieta Dominicanus de sanctis Hispaniæ. Et his antiquior, Franciscus Ximenius Franciscanus, in vita Christi Hispanicè conscripta libr. X. cap. de mirabilibus, quæ fecerunt Apostoli: qui liber in Cisterciensi bibliotheca suburbani eius ordinis monasterij Toleti extat. In diuisione inter ipsos prouinciarum diuino inflata facta Iacobo attribuit Hispaniam. Postremò Petrus Cenedus, & Bartholomæus Laurentius Canonici Cæsaraugustani, hic in propria disputatione de hoc argumento, ille in opere quod collectanea ad ius Canonicum inscripsit, multa testimonia congesterunt, id ipsum affirmantium. Sed age caput hoc concludat Garfias Loayfa cuius noster è Philippi tertij Regis nostri magistro, nuper Archiepiscopus Toletanus, magnus virtutum & eruditionis cultor & fautor, quem importuna & sæua mors vix delibato primi honoris delati fructu sustulit, Februarij die 22. anno 1599. Is in disputatione erudita de primatu Ecclesiæ Toletanæ, quam concilijs Toletanis, à se castigatis inseruit ad marginem sic ait: *Beatus Iacobus Apostolus filius Zebedæi in Hispaniam venit, & ibi prædicauit Christi Euangelium, & in tota prouincia nouem tantum ad fidem asseruit conuertisse. Verum beatus Calixtus Papa in epistola translationis ipsius dicit illum plures fecisse discipulos, sed duodecim habuisse speciales, quorum nouem, dum adhuc viveret in Gallicia, elegisse.*

C A P. XI.

Pontificum Romanorum testimonia.

Trium aut quatuor Romanorum Pontificum suppetunt de hoc argumento rescripta. Primum Leonis tertij epistola de translatio-

ne sancti Iacobi, quæ celeberrima olim fuit, passimque illius veteres meminerunt: in qua Iacobi Apostoli mors, translatio & miracula continentantur, ijs quæ dicta sunt cuncta prorsus consentanea. De ea epistola meminit Calixtus secundus, libris de hoc ipso argumento editis, ac verò eam ponit libr. II. cap. III. Vincentius Bellou. libr. VII. specul. histor. cap. VI. Lucas Tudensis in Alfonso Rege Casto extructum Compostellanum templum ab eo Rege ait, venia Leonis tertij, tu intellige consecratum; quod cum in conuentu Episcoporum fieri posset solenne, ex voluntate & mādato Romani Pontificis cogebantur patres: vti factum est à Constantio Augusto cum Antiochenum templum ab eius patre Constantino Magno extructum dedicare vellet, vti refert Socrates libr. II. cap. V. adijciēs; *Cum Canon Ecclesiasticus habeat, non oportere præter sententiam Romani Pontif. Ecclesias canonizare.* Sic verba Græca habent. Longo item interuallo quo tempore Compostellanum templum ex fecto lapide ab Alfonso Rege magno denuò extructum est, Sampyro teste, atque ex eo Roderico Tolcano gemina diplomata à Romano Pontifice Ioanne octauo venerunt: atque in altero facultas id templum consecrandi, quæ nos diplomata ex vtroque sumpta lib. VII. nostrorum annalium cap. XVIII. posuimus. Sed & epistola Leonis meminere Vasaus, Maurolicus, Baroanius, Garfias Loayfa locis superioris notatis. Extat præterea Calixti secundi opus de miraculis & vita sancti Iacobi tribus libris distinctum, tum varij sermones de eodem argumento, & de translatione D. Iacobi. In ijs libris duodecim sibi Iacobum adiunxisse præcipuos discipulos confirmat, tres in Iudæa, nouem in Hispania. Ex his nouem duobus in ea prouincia relictis, qui Euangelium annuntiarent, septem alios secum

in Iudæa detulisse, qui magistri corpus ab Herode occisi, naui retulerunt in Hispaniam. Eorum nomina ut hoc loco referantur, operæ non est. Sed certè post magnas difficultates editaque miracula sepulto sacro corpore redierunt Romam, & à Petro Apostolo Episcopi facti in varias Hispaniæ vrbes sunt remissi, sic Calixtus. Qui initio in Calecia permanserunt Athanasius & Theodorus, eos à magistri sepulcro nūquam discessisse, ac verò dextra leuaque fuisse sepultos ea Leonis epistola testatur, & ex illa Maurolicus affert in Martyrologio die Maij quinto decimo. Fuere hi Calixti libri olim celeberrimi, quando eos Innocentius secundus suo diplomate probandos duxit, vti Baronius affert, ad Martyrologium Roman. die XXV. Iulij, de quibus tamè paulò post propriè disputare constitui. Possem ad superiora adijcere Calixti tertij diploma, quod Cæsaraugustæ in Tabularijs seruatur S. Mariæ de Pilari, quod cōsona cum cæteris vocè venisse Apostolum in Hispaniam ait, virginisque monitu id templum in ea vrbe eius nomine posuisse. Verba diplomatis non exiguumque fragmentum Bartholomæus Laurentius affert disputatione propria de quo agimus. Ad nos etiam ij Canonici exemplum eius diplomatis, ex autographo testatò descriptum misere superiori tempore, quò nostros annales de rebus Hispaniæ publicauimus in linguam vernaculam, ex Latina conuersos. Accedit Sixti quinti diploma anno 1589. datum, quò probat officium eius festi per totam Hispaniam, cum sua octaua celebrari. In eo tum Iacobum in Hispaniam venisse, tum sacrum corpus in Compostella esse testatur. Quæ causa priora responsa & vetera, & recentia noua censura mutandi? Verùm negas propter exiguum tempus, quò Christo superuixit Apostolus, potuisse tam longinquam obire peregrinationem. Ego quidem superius de-

di octo tantum annis superuixisse, A idem tamen contendo à morte Stephani, quæ Christi in cælum ascensionem proximè est subsecuta, quando alij discipuli sunt dissipati, remansit autem pars maxima Apostolorum Hierosolymis, potuisse Hispaniam obire, ibique si non quinque (vt quidam aiunt) certè aliquot annos subsistere. At vestigia itineris requiris. Sanè in Hispania multa monstrantur. Cæsaraugustæ templum ab eo extructum, de qua re modo non disputamus, ad Iriam Flauiam & Compostellam plura, vbi crauit, vbi docuit, diuina hostia sacrificauit, vbiq; delituit, cum ad necem quæretur, loca omnia oratorijs erectis, aut lapideis crucibus insignia. Hæc inuertere quis ausit? In Italia Verulana Ecclesia, in HERNICIS APRUTIJ, parte Mariæ Salome matris Iacobi possessione gloriatur eo loco extinctæ, cum grandæua filium euntem redeuntemue comitaretur scilicet. Quæ omnia in ludibrium vertant, quicumq; pergunt negare Iacobum ex Iudæa vnquam discessisse, quod hi faciunt. Ac verò Iacobi corpus Compostellæ esse tumulatum, vix ac ne vix quidem consistat ea pertuasiōe mota versatum ijs locis Apostolum. Hæc enim ita sunt connexa, vt diuelli non possint, neutrumque profecto stabit alterutra parte mota: locique celebritas ac religio toto orbe celeberrimi, ne nouis opinionibus & litibus labefacteretur penitus & cōcidat periculum est, vti ex alio principio monstrabitur, Si prius quæ reliqua sunt executus fuero. Et alioqui quæ causa esse potuit extinctū corpus in Caleciam vehendi terrarum extremam, si in tutela eius non erat Hispania, viuensque eam Euangelij luce non illustrauit?

C A P. XII.
*Calixti secundi
liber.*

Celeberrimum fuisse librum Calixti secundi de miraculis & translatione Iacobi Apostoli necesse est, quando passim ab antiquis scriptoribus & à posterioribus citatur integris etiam narrationibus ex eo in sua sæpè scripta translatis, nostra ætate à quibusdam quasi supposititiis sugillatur nullo antiquitatis exemplo aut testimonio producto. Quod quoniam neque temere videntur facere. Neque sine argumento probabili, de eo pauca hoc loco subijcere visum est. Hunc librum sanè vestigijs omnibus inquisitum, ad nos tandem Casaraugusta misit Bartholomæus Morlanus præcipua eruditione & humanitate vir, donum auro & gemmis maius, propter infatigabilem eum videndi cupiditatem; quoniam ex eo vel maximè licet hanc dirimere cogitabam; neque fefellit opinio, uti sequentia declarant. Itaque statuo Calixtum librum de Iacobi miraculis scripsisse, quid enim in eam sententiam antiqui conspirassent, ut de nullo libro Hieronymi, Augustini, aliorum magis; eum tamen Calixti librum syncerum nusquam extare certum habeo, sed additionibus & centonibus alienis foedum, frequenti eius sæculi more; quo veterum scripta additionibus locupletandi specie miseris potius modis sæpè foedarunt: cuius licentiæ non vnum exemplum extat, sed ad singulas eius partes proprie accedamus. Ergo primus Calixti liber, qui *de miraculis B. Iacobi* inscribitur, eius auctoris procul dubio est, quod indicat Calixti nomen præfixum operi, & prologus, sed admixtis aliunde multis miraculis, uti tituli ipsi declarant, quibusdam capitibus Calixti nomine expresso, qui-

Auidam Humberti, Anselmi, Albertici, Bedæ, pleraque etiam nullius auctoris nomen præferunt, nempe quæ posterior compilator de suo adiecit, usque eo, ut posterioris temporis quædam fuisse constet miracula ex annorum numero in ijs designato. Secundus liber titulo *de translatione B. Iacobi* ex inscriptione & prologo totus Calixti est: nihilque habet quod lectorem iure offendat; nisi fortasse mouet quod ca. IV. affirmat, festum translationis B. Iacobi mense Decembri celebrari solitum, Aldefensum inclytum Imperatorem Hispanum bona memoria dignum ante ipsum in Gallæcia instituisse. Quod dictum non de Alfonso eius Pontificis ex fratre Raymundo nato, qui inter Hispanos Reges nomen vulgo tulit Imperatoris Hispaniæ, sed de Alfonso sexto Castellæ Rege interpretatur, qui post captam Toletum se dixit Imperatorem Hispaniæ, quod eius exemplo Alfonso Aragonius eius gener etiam usurpauit, uti in nostris Annalibus refertur lib. IX. cap. XVI. & lib. X. cap. VIII. Venio ad tertium librum *De itinere ad B. Iacobum*, qui Calixti non est haud dubium, nam neque nomen eius in fronte præfert, secus quam alij duo libri: & totus ex fabulis & mendacio est compactus, eius, qui sine iudicio ex alijs fabulosis libris corrasit. Quæ ut sigillatim prodantur singula, operæ non erant; ipsa se produunt. Quid quod capit. XIV. auctor Calixti meminit tanquam mortui, quippe *bona memoria dignum* dicit. Sed neque verum, ex vno alios duos, quasi ñothos & fabulosos damnare. Quatuor homiliæ opus claudunt de beati Iacobi laudibus & translationibus eius varijs, singulæ Calixti nomine præfixo: in quibus quid esset reiiciendum non inueniebam, ac potius auctoris grauitatem, & eruditionem & elegantiam præ se ferunt, nisi fortè mouet epistola eiusdem post primam homiliam non suo loco posita fortassis, quod

tanti

tanti non erat, vt totus liber ex eo refellatur. Verum de ea sermo recurret, quoniam abijcere quaedam fragmenta ex eo libro visum est: vnde vna opera & librum esse Calixti, & B. Iacobum, de quo lis erat, venisse in Hispaniam liquido comprobatur.

Leonis (nempè tertij) epistola de translatione B. Iacobi Apostoli.

Noscat fraternitas vestra, dilectissimi rectoris totius Christianitatis, qualiter in Hispania integrum corpus beati Iacobi Apostoli translatum est. Post Ascensionem Domini nostri Iesu Christi & Saluatoris ad calos, aduentumque Spiritus sancti super discipulos ab ipsa passione Christi in reuolutione anni undecimi tempore azyorum beatissimus Iacobus Apostolus perlustratis Iudaeorum synagogis Hierosolymis captus ab Abiatar Pontifice simul cum Iosia suo discipulo, iussu Herodis capite plexus. Sublatum est autem corpus illius sanctissimi Iacobi Apostoli à discipulis suis nocte præ timore Iudaeorum, qui Angelo Domini comitante peruenerunt in Iopem ad litus maris. Ibi verò hesitantes ad inuicem quid agere deberent, ecce nutu Dei parata affuit nauis. Qui gaudentes intrant in eam portantes alumnium Domini nostri Redemptoris, erectisque velis simul cum prosperis ventis cum magna tranquillitate nauigantes super undas maris collaudantes clementiam nostri Saluatoris Iria peruenerunt ad portum: vbi præ gaudio cecinerunt hunc Davidicum versum: In mari via tua, & semita tua in aquis multis. Egressi de nauis deducetes deposuerunt beatissimum corpus in quoddam prædolum vocatum nomine Liberum donum, distat à præfata vrbe octo millibus, vbi nunc veneratur. Quo in loco inuenerunt vastissimum

idolum à paganis constructum, ibi vero circumspectantes inuenerunt cryptam, in qua erant ferrea instrumenta, cum quibus artifices lapidum erant assueti agere domorum adificia. Gaudentes igitur ipsi clientuli præfatum idolum diruerunt atque minutatim in puluerem redigerunt. Deinde cauantes in altum posuerunt firmissimum fundamentum, ibique desuper fecerunt paruum arcuatam domum, vbi construxere lapideo opere sepulchrum, vbi artificiali ingenio conditur corpus Apostolicum. Super edificatur Ecclesia quâritate nimia, quæ altari ornata diuino felicem deuoto patet aditum populo. Post humationem sanctissimi corporis laudes celebrauerunt supremo regi psallentes hos Davidicos versus: Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, & laudabunt omnes recti corde. Et iterum: In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Post aliquantum vero temporis ab eiusdem Apostoli alumnis in fidei agnitione plebitus edoctis, breui adoleuit fecunda ac Deo multiplicata messis. Initio autem salubri consilio duo clientuli remanserunt ibi ad custodiendum pretiosum talentum, beati scilicet Iacobi corpus venerandum, quorum vnus dictus est Theodorus, alter verò Athanasius. Alij verò discipuli Deo comite ad prædicandum Hispanias ingressi sunt, vt præmissimus, illi duo discipuli perdissequi pro reuerentia illius magistri, dum summo cum affectu præfatum sepulchrum peruigiles indefinenter peruigilarent, iusserunt se post obitum suum à Christianis iuxta magistrum suum, vnus ad dexteram illius, alius ad sinistram sepeliri. Sicque definito termino vite natura debitum persoluentes, felici excessu spiritum exhalauerunt caeloque animas gaudente intulerunt. Quos præceptor nõ deserens, egregius celo terraque secum collocari obtinuit diuinitus, stolaque purpurea in æterna curia, cum eiusdem discipulis gaudet ornatus corona, miseris se deposcentibus inuictis suffragio patrocinaturus. Auxiliante Domino & Salvatore nostro Iesu Christo, cuius regnum & Imperium cum Patre

& Spi-

& Spiritu sancto perenniter manet in saecula saeculorum. Amen.

De hac Leonis epistola frequens mentio extat in scriptoribus Ecclesiasticis; ac sigillatim initio historia Compostellanæ, ex ea epistola afferitur, corpus B. Iacobi, postquam cæsus est, extra ciuitatem proiectum canibus, discipulos collectū, vti ille monuerat, & cum capite compositum in Hispaniam detulisse. Ex quibus verbis & auctores eius historiae suspicabar Calixti librum vidisse, quando nusquam nisi in eo extat ne vestigium quidem eius epistolæ: deinde in nostro hoc epistolæ exemplo deesse aliquid cogitabam: quando quod in historia Compostellana ex ea refertur in nostra desideratur: atque post illa verba, *capite plexus est*, addendum quod Compostellana ait de corpore abiecto canibus, & de capitis cum corpore collectione.

Epistola Innocentij Papæ (certè) se- cundi.

Innocentius Episcopus seruus seruum Dei, vniuersis Ecclesie filiis salutem & Apostolicam benedictionem in Christo. Hunc codicem à Domino Papa Calixto primitus editum, quem Pictaviensis Americus Picardus de Partiriaco veteri, quem etiam Oliuerius Descani Villa sanctæ Mariæ Magdalene de Vitiliaco, & Girberga Flandrensis socia eius, pro animarum suarum redemptione sancto Iacobo Gallacianensi dederunt, verbis veracissimum, oratione pulcherrimum, ab heretica & apocrypha prauitate alienum, & inter Ecclesiasticos codices authenticum & carum fore auctoritas nostra vobis testificatur, excommunicans & anathematizans auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus sancti illos, qui eius latores in itinere sancti Iacobi forte inquietauerint, vel qui ab eiusdem Apostoli basilica, postquam ibi ob-

latus fuerit, iniuste illum abstulerint, A vel fraudauerint. Ego Aimericus Cancellarius hunc librum authenticum & veracem fore ad honorem sancti Iacobi manu mea scribendo affirmo. Ego Giraldus de sancta cruce Cardinalis hunc codicem pretiosum ad decus S. Iacobi penna scribendo corroboro. Ego Guido Pisanus Cardinalis quod dominus Papa Innocentius testificatur affirmo. Ego Vio Cardinalis quod domini Pa- B pa Innocentij auctoritas affirmat laudare non recuso. Ego Gregorius Cardinalis nepos domini Papæ Innocentij, hunc codicem optimum ad honorem beati Iacobi laudo. Ego Guido Lombardus Cardinalis librum istum bonum & pulcherrimum ad decus S. Iacobi glorifico. Ego Gregorius Genua Cardinalis hunc codicem optimum similiter ad decus S. Iacobi laudo. Ego Albertus legatus Aesul Ostiensis ad decus sancti Iacobi, cuius seruus sum, hunc codicem legalem, & carissimum, & per omnia laudabilem fore C prädico.

Hanc epistolam confictam non esse subscriptiones adiectæ euincunt, atque in eis nomina Cardinalium cum ijs conuenientia prorsus, quæ ex tabularijs Romanis deprompta posuit Onuphrius tanto post interuallo in suo de Cardinalibus libro. Aimerici Cancellarij, Gerardi, Guidonis, Gregorij aliorum tantum pro Vio lege suo pro Albertus Albericus, qui fuit Ostiensis Cardinalis, quo etiam nomine vocatur libr. 1. Calixti cap. 27. Miram veritatis vim, quæ sibi tota consentit. Et alioqui vnde ea nomina fingendi facultas, nullo tunc de eo argumento & Cardinalium numero, & creationibus libro. Itaque ea epistola, qua liber primus clauditur de miraculis B. Iacobi pro legitima & vera habeatur, atque ex ea liber ipse quem Calixti esse confirmat.

Porrò Innocentius Calixtum subsecutus est vno interiecto Honorio secundo.

Prolo-

Prologus Calixti in secundum librum nempè de translatione B. Iacobi Apostoli.

Hanc Beati Iacobi translationem à nostro codice excludere nolui cum tanta prodigia & trophæa ad decus Domini nostri Iesu Christi & Apostoli in ea scribantur, quæ etiam minimè ab epistola discordant, quæ B. Leonis nomine intitulatur. Sed sciendum quod beatus Iacobus plures discipulos sed duodecim habuit speciales. Tres in Hierosolymitanis oris elegisse legitur, quorum Hermogenes presul effectus & Philetus Archidiaconus post eius passionem apud Antiochiam multis miraculis decorati, sacra vita in Domino quieverunt, & beatus Iosias Herodis Dapifer una cum Apostolo martyrio exitit laureatus. Nouem verò in Galacia, dum adhuc viueret Apostolus, elegisse dicitur, quorum septem alijs duobus in Galacia predicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymis perrexerunt, eiusque corpus post passionem per mare ad Galatiam deportauerunt. De quibus beatus Hieronymus in suo Martyrologio sic dixit, ac beato Cromatio scripsit. Quod sepulto in Galacia beati Iacobi corpore, ab Apostolis Petro & Paulo infidelibus Episcopalibus apud Romam ordinantur, & ad predicandum Dei verbum ad Hispanias adhuc gentili errore implicitas diriguntur. Tandem verò predicacione sua innumeris gentibus illustratis, Torquatus Acci, Ctesiphon Vergi, Secundus Abule, Endalecius Vrci, Cecilius Eliberi, Escicius Caicesce, Eufrafius Eliturgi, s. Idibus Maij quieverunt. Alij vero duo discipuli, Athanasius scilicet, & Theodorus, ut in ipsa beati Leonis epistola scribitur, iuxta Apostolicum corpus vnus ad dexteram & alius ad leuam sepeliuntur.

Ex hoc prologo duo miracula

quasi male cohærentia, & posteriori, vt videtur, tempore ad Calixti verba adiecta, quasi malè afflutos centones loco mouimus.

Epistola eiusdem Calixti.

Calixtus Episcopus seruus seruorum Dei sanctissimo cõuentui Cluniacensis Basilicæ, sedis Apostolica sue electionis, heroibusque famosissimis Gulielmo Patriarchæ Hierosolymitano & Didaco Compostellanensi Archiepiscopo, cunctisque orthodoxis salutem & Apostolicam benedictionem in Christo. Quoniam in cunctis cosmi climatibus excellentiores nobis heroës dignitate & honore reperire nequirem, hunc beati Iacobi codicem P. V. misi, quatenus si quid corrigendum in eo inuenire poteritis, auctoritate nostra, amore Apostoli diligenter emendetur. Veruntamen innumeris pro hoc codice passus sum anxietates. Dum verò essem scholaris ab infatigabili Apostolum diligens, quatuordecim annorum spatio perambulans terras & prouincias barbaras, quæ de eo scripta inueniebam, paucis & vilibus & hirsutis scholasticis diligenter scribebam, vt in vno vo. imine e. comprehendere potuisssem, quatenus sancti Iacobi amatores aptius simul inuenirem, quæ necessaria sunt festis diebus ad legendum. O miranda fortuna! inter predones cecidi, & raptis omnibus spolijs meis, codex tantum mihi remansit. In pelagis aquarum multarum crebro cecidi proximus morti, & euasit codex minimè infectus. Ergastulis trusus fui, & perditto toto censu meo, codex remansit. Me exeunte domus qua eram crematur, & consumptis rebus meis, euasit codex mecum iniustus. Quapropter capi cogitare, si iam codex iste quem manibus meis perficere studebam, Deo foret acceptabilis. Cumque hoc summo studio premeant arer, nocte raptus per extasim in quandam aulam regiam fulgentem, vidi inuenem quandam inasimabili pulchritudine decoratum, splendida luce circumdatum,

regia

regia veste mirabiliter indutum, regali
 laurea laureatum, orientalem valuam
 eiusdem aula cum quibusdam socijs in-
 gredientem, quorum vnus sic ait. Ecce fi-
 lius Regis, et statim ille cathedra optima
 sedens mihi sedēti pedibus eius ait: Prae-
 be mihi quas in manib. habes chirothe-
 cas, cui libēter obtuli. Qui cum eas ma-
 nibus acciperet, thalamumque ingre-
 deretur, quidā ex socijs eius, quasi dapifer
 esset ipse, mihi de illo ait; Quia ipse est
 filius Regis summi, & addit dicens: sicut
 chirothecas à manibus tuis accepit, sic
 codicem Apostolicum postquam comple-
 ueris placidē ac volūt arie suscipiet. Rur-
 sum translationis Apostolica sermonem
 venerandū diu mihi ruminati, ac quin-
 ternum eius scriptura inter manus te-
 nenti, vna cum beato Iacobo in extasi i-
 pse apparuit dicens; Hac nobis praecepta
 grata, omnibus obseruanda scribere non
 differas. scribe quae cepisti corripens sce-
 lera prauorum hospitum manentium in
 itinere Apostoli mei. Et idcirco ne-
 mo putet me aliquid ex proprio sensu meo
 scripsisse, sed ex libris authenticis vtri-
 usque scilicet testamenti, sanctorumque
 Doctorum Hieronymi, Ambrosij, Augu-
 stini, Gregorij, Bedae, Maximi, Leonis, ce-
 terorumque Catholicorum: Ea quae in pri-
 mo codice habentur, intelligat, vt in eo
 patet excerptisse. Cetera vero, in libris
 sequētibus historialiter scribuntur, aut
 proprijs oculis vidi aut scripta reperi, aut
 verissima relatione didici, & in eis scri-
 psi. Nemo igitur hunc librum despiciat
 cū inuenerit in eo leuidictatum. Idcirco
 e leuidictatu nostros sermones in eo
 scripsimus, vt tam imperitis quam periti-
 tis aperirentur, multi quod non intelli-
 gunt despiciunt. Sic igitur omnibus pa-
 tesfactum est opusculum istud, vt tam pe-
 ritis arte grammatica quam non intelli-
 gentibus magna proficiat. Quisquis igitur
 ea quae hic liber cōtinet in manibus ar-
 gumētis vel vacuis disputationibus su-
 is irrita fecerit, vel spreuerit, vel loqui
 contra ea praesumpserit, anathema sit cū
 Arrio & Sabellio. Valete omnes in Do-
 mino. Data Laterani Idib. Ianuar.

In hac epistola mouere possit sus-
 picionem, quod Patriarchae & Ar-

chiepiscopo Patrum nomen & ho-
 norem adscribat, cum Paternitatis
 vestrae titulus deberetur. Verum Pa-
 triarchas, non Patres vocari à Ponti-
 ficibus, sed maiori honorum titulo,
 ex multis Gregorij magni epistolis
 intelligitur, vt qui in concilijs gene-
 ralibus sellis sublimioribus à ceteris
 praesulibus, etiā à Cardinalibus sunt
 discreti, titulis honestioribus illu-
 strentur. Deindē cum librum eorum
 censuræ subijciat, quasi iudices ma-
 iori quam alios honoris praefatione
 alloquitur. Neq; mouere magis de-
 bet vox heroēs, aut vox leuidictatum.
 Neque enim praescribere possumus
 Pontifici vt eleganti nomine nō eos
 compellaret heroēs vocando, aut ti-
 tulum libro non adscriberet; Leuidi-
 ctatum de miraculis B. Iacobi Apostoli
 vocans, vt videtur, quasi non eleganti
 & accurato stylo, sed tumultuariē
 compositum. Et alioqui pro sinceritate
 epistolae militant, ea duorū praesulium
 nomina, qui haud dubiū Calixto
 aequales fuere, Gullielmus Patriarcha
 Hierosolymitanus, Belgatione, patria
 Mechliniensis, & Didacus Gelmirius
 Compostellanus, par praesulum ea
 aetate longē grauisimum, alter in
 Syria, in Hispania alter, tam dis-
 iuncti locis quam pietate eruditiōeq;
 pares. Quod si in Guillelmo ratio
 temporum non nihil discrepare videatur,
 pro eo Guarimundus substituitur
 ob festinationem librarij in nominibus
 proprijs, prima tantū littera expressa
 quod in diplomatibus & priuilegijs
 olim vlitatum fuit.

CAP. XIII.

Corpus S. Iacobi Apostoli, esse in Hispania.

NOuandi licentia non vno loco
 solet resistere: ex vno incommodo
 ne stantur alia. Ac verendum est
 ne si semel obtinuerint Iacobum
 Apostolum in Hispaniam non venisse,

C quod

quod fortasse agunt, nouo impetu suscepto irruant in eius sepulchrum prioris victoria validiores, nobisque extorqueant pari libertate pronunciandi sacrum corpus, tribuant alijs, qui se aut totum, aut partes habere iactant. Ea extitit occasio in extrema disputatione confirmandi corpus Apostoli Iacobi, non alibi, quam in Hispania esse. Piget harum litium, & pudet mouere quae immota melius starent: sed quid facias! succurrendum patriae religioni, quae profecto venit in periculum, ne templum numine plenum, toto orbe celeberrimum sua dignitate spoliatur. Mitto hoc loco Sampyrum Asturicensem, qui initio suorum Chronicorum de Alfonso Magno sic ait *Tum in Gallacia Compostelle super corpus beati Iacobi Apostoli Ecclesiam quam construxerat Rex dominus Aldefonsus, Magnum vocat, qui castus est dictus, magnam ex lapidibus, & lato opere paruum, Rex iste precipitavit eam, & ex calce quadratisq; lapidibus marmoreisq; columnis sine basibus construxit eam valde pulcherrimam era 860, nēpe anno Christi 822. Quid historia Compostellana: nil aliud toto opere agit. Quorsum Lucas Tudensis in Alfonso Caño respexit, cum dixit Carolum Magnum venisse Compostellam, eamq; Metropolitanam iure donasse! In disputatione de primatu Toletanae Ecclesiae Rodericus Toletanus luce veritatis conuictus, nō audet negare Compostellanam Ecclesiam praesentia & possessione sacri corporis eminere. Quid Leo tertius Epistola superius adducta? Quid Calixtus secundus dicatis libris aliud agunt, quā corpus eo à discipulis mari vectum, atque eo loco tumulatum? Festum translationis S. Iacobi passim per Hispaniam celebratum, Romanorum Pontificum iussu aut permisso, an aliud spectat quam eo loco corpus esse? id aperte docent eius festi lectiones nuper à Sixto quinto probatae. Prodiit recens Floriacensis Bibliotheca, atque in ea ante sexcentos annos descripta narratio translati cor-*

poris sacri Iacobi Hierosolyma in Hispaniam, ijs, quae nos dicimus consentanea prorsus, ut ea reperere non sit opus. Deniq; nullum historicum legi, neq; quemquam alium scriptorem, ac ne esse quidem puto, qui ausus sit Compostellae eam possessionem detrahere: aut producant si qui contra sentiunt. Eodem spectat vorum Compostellanae peregrinationis, quod cum Hierosolymitano & Romano tertium adiungitur, ne facile homines eo & promiscue soluantur sine peculiari auctoritate Romani Pontificis expressa, qui eam facultatem retinere penes se, alijs auferre consuevit extrau. Et si Dominici II. de Poen. & remis lib. V. Eodem pertinet à multis Regibus & Principibus suscepta peregrinatio ad ea loca varijs temporibus, quorum numerus iniri non possit. Quae enim alia praecipua causa extitit, ingenti labore aspera & inculta loca superandi longinqui itineris, si corpus sacrum ibi non erat? Verum Regum Hispaniae plura diplomata attingamus, & priuilegia templo Compostellano concessa, non alia cautā, quam colendi studio sacrum Apostoli corpus. Alfonso cognomento Castus quo tempore sacrum corpus est inuentum post extractum à se templum, in alimenta ministrorum millia passuum tria circa illud concedit. Integra diplomata inserere longum esset, verba quaedam proferre necessarium. Ait ergo: *Huius enim beatissimi Apostoli pignora sanctissimum videlicet corpus reuelatum est in nostro tempore.* Alfonso successor Ramirus ob victoriam ad clauium Apostoli ope partam de Mauris, reā ex voto fecit Hispaniam vniuersam pendendi quotannis ex singulis iugeris modium frumēti templo Compostellano. In eo diplomate, quod celeberrimum profecto est, & à multis Pontificibus Romanis deinde confirmatum, nulla mentio extat sacri corporis quo loco esset: solum ait Apostolum sibi dormienti haec verba dixisse. *Nunquid ignorabas quod Dominus noster Ie-*

Iesus Christus alias provincias, alijs fra-
tribus meis Apostolis distribuens, tot ann-
Hispaniam meae tutela per sortem depu-
tasset, & meae commississet protectioni. Ve-
rum integrum diploma, quoniae ce-
leberrimum est, praestabit ad calcem
adijere. Ramiri filius Ordonius eo
nomine primus quo diplomate ad
tria terrae milliaria circum templum co-
cessa antea, denuo adijcit alia tria, sic
inchoat. Pro reuerentia & honore bea-
tissimi Iacobi Apostoli nostri totius Hi-
spania patroni, cuius corpus tumultatum
est in Gallacia in finibus Amaia. Quid
Alfonfus Ordonij filius cognomen-
to Magnus? diplomatis quod illi te-
plo concessit, quo tempore conse-
crandum curauit, hoc in titulo est: Sup-
plex ego Adelfonsus Princeps egregij
eximijque principis Ordonij proles cum
coniuge mea Scemena sub Pontifice loci
eiusdem Sisnando statuimus adificare
domum Domini & restaurare templum
ad tumulum sepulchri sancti Iacobi. Quid
plura? An est aliquis posteriorum Re-
gum, qui suo diplomate non aliquod
donum Compostellano templo co-
cesserit, ea a plerisque causa expressa
quod ibi sacrum corpus esset? Verum
in magna copia eorum, quae in ta-
bularijs Compostellanis cum fide ser-
uantur, priorum Regum diplomata
ad confirmandam hanc persuasio-
nem protulisse satis habui, ac simul
monere aduersarios, ne inutili no-
uatione ac noxia loci toto orbe cele-
berrimi religionem pulcherrime stan-
tem labefactare aggrediantur, quae
certe constare non potest corpore sa-
cro inde praua persuasione moto, ac
ne negato quidem Iacobum venisse
in Hispaniam.

CAP. XIV.

Conclusio operis.

Merito pictores illi accusantur
 qui ignorantes quid sit satis, ma-
 num de tabula tollere nesciunt, dum
 fingunt & resingunt singula, neq; si-
 bi imperare sciunt inexhausta artis in-

temperantia & pruritu: & nos iure vi-
 tuperemur, nisi longae disputationis
 finem faciamus tandem. Modesto
 lectori quae diximus fidem faciant,
 contentiosos sanandi nulla spes, qui
 prauo infecti praedudicio veritati &
 luci oculos claudunt. Finis ergo dis-
 putandi erit, si ex tanta rerum sylua
 praecipua fundamenta causae breui
 repetita in memoriam reuocauero.
 Ea numero tria sunt. Ex Isidori testi-
 monio primum, quod nullae calum-
 niae labefactent, nullae euertant ma-
 chinam. Nam liber de vita & obitu pa-
 trum Isidori esse, Braulij & Illefon-
 sus eius aequales & eruditione clari in
 eius vita testantur, quo grauius testi-
 monium esse non potest. Dubitas id
 eos scripsisse? lege eorum scripta ad
 calcem libri de viris illustribus Isido-
 ri. Si pergis praefractus esse, debes sal-
 tem aliquem probatae fidei auctorem
 proferre, praeter unum aut alterum no-
 strae aetatis, qui eorum fidem dubiam
 faciat. At librum non reijcis, quae e-
 nim id fronte sed locum corruptum
 contendis, ubi venisse Iacobum in
 Hispaniam ait. De quo superius co-
 piose, sed audi rursus quae pro no-
 bis faciunt. Nuper is liber Madriti pro-
 diit ad fidem octo codicum castigatus,
 num in aliquo ea verba deerant,
 in nullo plane, ut duae Parisienses e-
 ditiones mittantur in ea parte con-
 sentientes. Plura & maiora testimo-
 nia requiris! euertas omnia, & fun-
 damenta conuellas fidei faciendae, &
 libros sinceros confirmandi, si tali-
 bus praesidijs demis fidem. Sed & in-
 tegras Ecclesias tibi protuli ca. VIII.
 non pauciores octo aut decem, quae
 in suis Breuiarijs Iacobum venisse in
 Hispania ex Isidori auctoritate con-
 firmant. Superiora recognosce, si fi-
 sta putas, testato descripta mittere
 promptum est. Sed nimirum praesta-
 bat vno verbo Isidori auctoritatem
 flocci facere, quod mihi videris age-
 re; aut fortassis pro Isidoro tanta praes-
 idia extare ignotum erat, cum in-
 gressus es in hanc causam, quod ma-
 gis arbitror. Alterum causae funda-

mentum liber Calixti secundi esto, ad id comparatus, vt Iacobum venisse in Hispaniam, eoque post mortem relatum corpus, persuadeat. cōfictus inquis mendacio. Quis id ante te dixit! A quadringētis annis is liber passim citatur, num aliquis reiecit tanquam falsum? certe Vincentius, libr. VIII. specul. cap. VI. & VII. ex eo cōfirmat inter alia Iacobum in Hispaniam venisse, nouemq; in ea elegisse discipulos, nimirum præcipuos ex omni numero. Plura lib. XXVI. cap. XXX. ipsius libri verbis, tum de labore, quo librū Calixtus scripsit & conseruauit in multis periculis & casibus, qui illi contigerunt, tū deinceps plura miracula B. Iacobi cōmemorat: subsecutus est longo proximo interuallo Antonius Florēt. qui partē II. histo. tit. XVII. cap. I. §. II. eadem totidē fermē verbis refert. Post hunc Trithemius accedat de scriptoribus Ecclesiasticis, vbi eum librum Calixto tribuit, tum nostra ætate Maurolicus in suo Martyrologio Maij XV. die. Mitto multos alios tū antiquos, tum nostræ ætati proximos. Num ex eo numero vnus saltem de fide eius libri dubitauit? nemo prorsus, an ceteri omnes fuerunt, tu solus sapi? At rationes, inquis, inuictæ extant, quibus is liber falsi damnatur. Credo e quidem ita tibi videri, alioqui non mouisses quæ immota melius starēt. Sed age, oppido libenter eas audiam. Nempē in disputatione de primatu à Roderico Toletano habita coram Innoc. III. Romæ, de eo libro Compostellanus, quo aduersarium refelleret maximē, de Iacobi aduentu dubitantem, nullam fecit mentionem. Pugionem non plumbeum, sed è calybe. Quo vno impetu Isidori etiam testimonium profernas, cuius nihilo magis meminit. Sed nimirū neq; in codice referuntur omnia, quæ in ea disceptatione dicta sunt. Neque Cōpostellanus libros omnes nouerat, aut in prōptu habebat, quos profecitaret. Ipse etiam qui in literis omnem ætatem contriui, & magnam

Europæ partem obitui eruditionis eratus, ante paucos annos libri eius notitiam habere cœpi. Quid ergo mirū in eo sæculo tam rudi & inerudito, ea librorum penuria, à præfulē alijs curis districto, eum librum ignorari? At in eo multa miracula continentur, quæ posteriori tempore contigerunt. Nimirum collectionam similitum libris & rapsodijs id accidit, vt pleraque adijciantur à posterioribus auctoris & libri nominibus intactis. Sed illud ait quispiam maximē mouet, quod in historia Compostellana, quæ ipso Calixti tempore cōfarcinata est à tribus auctoribus nihilominus Munone & Hugone & Gerardo, nullam de Calixti libro extare mētionem. Sed facilē ea criminatio refellitur ob longinquitatem regionū, Calixto in Gallia & Romæ agente, nondumq; eo fortassis libro euulgato, certē per multorum manus, q̄ nisi progrediente tempore vix vnquam fiebat, nondum inuenta typographia incredibili rei litterarię profectu & commodo; & alioqui eos vidisse Calixti opus, tametsi nihil meminere, vehemēter suspicabar ex epistola Leonis, quā citant, & ex Calixti secundi epistola ad Didacū Gelmirium cap. XII. posita de hoc argumento. Sed & Innocentij secūdi pro libro Calixti approbatio pluris esse debet, quā omnia argumenta in contrarium: cuius germanam epistolam esse superius liquidō monstrauimus, omni subterfugio contra tendēdi sublato aduersarijs. Sed age postremum nostræ causæ præfidiū proferatur. Id ex traditione Ecclesiarum peti debet, traditio ex Breuiarijs, quæ magno numero superius cap. VIII. protulimus. An est aliqua peregrinatio alicuius ex antiquis, pro qua plura Ecclesiarum testimonia extēt? Ac falli omnes potuerunt. Esto, num solus qui contra tendis, nūquam es falsus, in quo quā latus se campus aperiebat? Sed temperandum est tamen stylo, & frenādus animi motus, dum

quæ

quæ sunt reliqua perago. At traditionem Ecclesiarum Hispaniæ sic habere non negas, præclare profecto nobiscum agis; in quo potuisses addere, si mens propitia fuisset, alias præterea extra Hispaniam Ecclesias tantundem sentire, quod ignorare non poteras: sineque additione confiteri verum erat, & ponere in Hispaniam B. Iacobum venisse, quando quod multis testibus confirmatur, id æqui iudices verum certumque esse pronunciant: nos autem non multos pro nobis testes, sed innumeros, incorruptos, & integros protulimus. An ad victoriam superest aliquid? nihil arbitror planè: benignus modo lector accedat & arbiter, qui amoto præiudicio nostra hæc, qualia sunt, patienter legat aut audiat. Acrimoniam, si quo loco nimia videatur, iustus dolor excusabit ex rei indignitate susceptus. Atque illud postremò addam, longè aliam rei & accusatoris conditionem esse: cum sit reo satis ne causa decidat & possessione, si probabilia in defensione afferat; & nos tamen inuicta protulisse præsidia putabamus, accusatoris partes sint, perspicua ad victoriam proferre argumenta nullo ea euadendi loco, ac quæ confessionem exprimant ab inuictis quamuis pectoribus. Quod an illi fecerint, an verò nos suscepto muneri nostra defendendi satisfaciamus, prudens & modestus lector & iudex considerabit, cuius censura nostra libenter subijcimus, veniam daturus, si quid præterea in hac disputatione est erratum.

A Votum Ramiri Regis
eo nomine primi, quo
ream fecit Hispaniam
pendēdi modium fru-
menti quotannis per
iugera B. Iacobi A-
postoli templo
Compostel-
lano.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Aæn. Antecessorum facta, (per quæ successores ad bonum poterunt erudiri) non sunt prætereunda sub silentio, verum potius debent committi monumentis literarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis inuitentur. Ea propter ego Ramirus Rex, & à Deo mihi cõiuncta Vrraca Regina cū filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garsia, oblationem nostrā, quam gloriosissimo Apostolo Dei Iacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus obseruationi: ne forte successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumperè, & etiam per recordationem nostræ operationis, ad similiter operandum moueantur. Causas, quibus ad faciendam istam oblationem cõpulsus sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum referantur in posterum. Fuerunt igitur in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ, à Sarracenis factam Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & ineres Christianorum principes, quorum vitæ nulla fidelium extat imitanda; y (quod relatione nõ est dignum) ne Sarracenorum infestationibus inquietaretur, cõstituerunt eis, nefandos redditus arnuatim persolvendos, centum videlicet puellas excellentissime pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor,

& exemplum posteris non obseruandum, in collem, qui Clauisium nominatur, ac
 propactione pacis temporalis & transi- A
 toria, tradebatur captiua Christiani-
 tas, luxuria Sarracenorum explenda.
 Ex predictorum principum semine nos
 producti, ex quo per Dei misericordiam
 regni suscepimus gubernaculum, diuina
 inspirante bonitate, predicta nostra gen-
 tis opprobria cogitauimus abolere. Hac
 de tam digna cogitatione perficienda, cō-
 municauimus consilium primo Archie-
 piscopis, Episcopis, Abbatibus, & religio- B
 sis uiris, postmodum uerò uniuersis no-
 stri regni principibus. Accepto tandem
 sano, & salubri consilio, dedimus apud
 Legionem legem populis, & posuimus cō-
 suetudines per uniuersos nostri regni
 prouincias obseruandas. Deinde, uniuersis
 nostri regni principibus edictum com-
 mune dedimus, quatenus quosque robu-
 stos, & ad praeliandum fortes viros, tam
 nobiles, quā ignobiles, tam milites, quā
 pedites, ab extremis nostri regni finibus
 euocarent, & usque ad constitutum diem
 in expeditionem facerent, congregare.
 Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & re-
 ligiosos viros, ut interessent rogauimus,
 quatenus eorum orationibus nostrorum
 per Dei misericordiam augmentaretur
 fortitudo. Completum est itaq; imperiū
 nostrum, & relictis ad excolendas terras
 tantummodo debilibus, & ad bellandum
 minus idoneis: congregati sunt ceteri,
 non de nostro imperio sicut solent, inui-
 ti, sed Deo ducente per Dei amorem spon-
 tanei. Cum his ego Rex Ranemirus (de
 misericordia Dei potius, quam de gentis
 nostrae multitudine confidens) per agras
 interiacentibus terris, iter mei exitus
 direxi in Nairam, ac deinde decli-
 nauit in locum, qui nuncupatur Albella. E
 Interim autem Sarraceni nostrum ad-
 uentum (fama prorecone) cognoscentes, omnes
 cismarini in unum contra nos cō-
 gregati sunt: transmarinis etiam per li-
 teras, & nuncios in suum auxilium con-
 uocatis, inuasert nos in multitudine
 graui, & in manu valida. Quid plura
 q; sine lachrymis nō recordaremur, pec-
 catis exigentibus, multis ex nostris cor-
 ruentibus, percussis & vulnerati, cōuersi
 sumus in fugam, & confusi peruenimus

in collem, qui Clauisium nominatur, ac
 ibi in una mole congregati, totam ferè
 noctem in lachrymis & orationibus con-
 sumpsimus, ignorantes ex toto, quid in
 die essemus postea acturi. Inter ea som-
 nus arripuit me Regem Ranemirum, co-
 gitantem multa, & anxium de periculo
 gentis Christiana. At mihi dormienti
 Beatus Iacobus Hispaniarum prote-
 ctor corporali specie est se presentare
 dignatus. Quem cum interrogassem cū
 admiratione, quisnam esset, Apostolum
 Dei, beatum Iacobum, se esse confessus,
 est. Cum ad hoc uerbum, ultra quam di-
 ci potest, obstupuissem, beatus Apostolus
 ait. Nunquid ignorabas, quod Dominus
 noster Iesus Christus alias prouincias, a-
 lijs fratribus meis Apostolis distribuens:
 totam Hispaniā, meae tutelae per sortem
 deputasset, & meae commississet protecti-
 oni? Et manu propria manum meam a-
 stringens, confortare (inquit) & esto ro-
 bustus, ego enim ero tibi in auxilium, et
 manē superabis in manu Dei Sarraceno-
 rum, a quibus obsessus es, innumerabile
 multitudinē. Multi tamen ex tuis, qui-
 bus tam parata est aeterna requies, sunt
 instante pugna pro Christi nomine mar-
 tyrij coronam suscepturi. Et ne super hoc
 detur locus dubitationi, & vos & Sar-
 raceni, videbitis me constanter in albo
 equo, dealbata grandi specie vexillum al-
 bum deferentem. Summo igitur mane
 facta peccatorum uestrorum confessione,
 & accepta penitentia, celebratis missis,
 & accepta Domini corporis & sanguinis
 cōmunionē, armata manu ne dubitetis
 inuadere Sarracenorum acies, inuocato
 nomine Dei, & meo: & pro certo noueritis,
 eos in ore gladij ruituros. Et his di-
 ctis, euamuit à cōspectu meo, visu deside-
 rabilis Dei Apostolus. Ego autē pro tātā
 & tali uisione uehementer e somno ex-
 citatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abba-
 tib; & religiosis uiris seorsum uocatis,
 quicquid mihi fuerat reuelatū, lachry-
 mis & singultibus, & nimia contritione
 cordis eodem ordine propalavi. Illi ergo
 in oratione prius pronoluti, Deo & Apo-
 stolo, pro tā admirabili consolatione gra-
 tias egerunt innumeras, ac deinde rem
 administrare (prout nobis fuerat reue-
 larum

latum) festinauimus. Armata itaque & ordinata nostrorum acie, venimus cum Saracenis in pugnam, & beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies, Sarracenorum verò turbas impediendo & diuerberando. Quod quam citò nobis apparuit, cognouimus, beati Apostoli promissionem impletam, & de tam preclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu inuocauimus, dicentes, Adiuua nos Deus, & sancte Iacobe. *Quae quidem inuocatio ibi tunc primum fuit facta in Hispania, & per Dei misericordiam non in vanum, eo namq; die corruerunt circiter septuaginta millia Sarracenorum. Tunc etiam euersis eorum munitiombus, eos insequendo, ciuitatem Calasforam cepimus, & Christianae religioni subiecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberauimus statuere patrono & protectori nostro, beatissimo Iacobo donum aliquod, in perpetuum permansurum. Statuimus ergo per totam Hispaniam, ac in vniuersis partibus Hispaniarum, quascunque Deus, sub Apostoli Iacobi nomine dignaretur à Sarracenis liberare, vouimus obseruandum. Quatenus de vnoquoque iugo bo- um, singula mensura de meliori fruge ad modum primitiarum, & de vino similiter, ad victum Canonico- rum, in Ecclesia beati Iacobi commemorantium, annuatim ministris eiusdem Ecclesiae in perpetuum persoluantur. Concessimus etiam, & in perpetuum confirmamus, quod Christiani per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo quod à Sarracenis acquisierint, ad mensuram portionis vnius militis, glorioso patrono nostro, & Hispaniarum protectori beato Iacobo, fideliter attribuantur. Hac omnia donatiua vota & oblationes (sicut superius diximus) per iuramentum nos omnes Christiani Hispaniae promissimus annuatim Ecclesiae beati Iacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonice in perpetuum obseruanda. Petimus ergo pater omnipotens aterne*

Deus, quatenus intercedentibus meritis beati Iacobi, ne memineris, Domine iniquitatum nostrarum, sed sola tua misericordia nobis profit indignis. Et ea quae ad honorem tuum beato Iacobo Apostolo tuo dedimus & offerimus, de eis quae per te (ipso opitulante) acquisiui- mus, nobis & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per eius intercessionem nos recipere digueris, cum electis tuis in aeterna tabernacula, qui in trinitate viuus & regnas in saecula saeculorum, Amen. Vouimus etiam & in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicumque ex genere nostro vel aliorum descenderit, semper suum praestet auxilium, ad praetaxata beati Iacobi Ecclesiae donatiua. Quod si quis ex genere nostro, vel aliorum ad hoc nostrum testamentum violandum venerit, vel adimplendum non adiuuerit, quisquis ille fuerit clericus, vel laicus, in inferno cum Iuda traditore, & Datan & Abiron, quos terra viuos absorbuit, damnetur in perpetuum, & filij eius fiant orphani, & uxor eius vidua, & regnum eius temporale accipiat alter, & à communione corporis & sanguinis Christi fiat alienus, aeterni verò regni participatione priuetur perenniter. Insuper Regiae Maestati, & Ecclesiae beati Iacobi per medium, sex mille libras argenti pariat, & hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, qui illud idem miraculum quod Dominus noster Iesus Christus famulo suo illustri Regi nostro Ranemiro, per Apostolum suum Iacobum dignatus est monstrare: proprijs oculis, Deo iuuante, vidimus praedictum ipsius Regis nostri, & nostrum, & totius Hispaniae Christianitatis factum, in perpetuum confirmamus, & canonice sancimus obseruandum. Si quis ad hoc scriptum & Ecclesiae beati Iacobi donatiuum irrumpendum venerit, vel persolvere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex, vel Princeps, rusticus, clericus vel laicus, cum maledicimus, & excommunicamus, & cum Iuda traditore gehennali pœna damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc

idem successores nostri Archiepiscopi, Episcopi faciāt deuote annuatim. Quod si renuerint, omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, auctoritate, & nostra damnentur, & excommunicatione & potestate sibi à Deo tradita rei teneantur. Facta scriptura voti, donationis, oblationis huius, in ciuitate Calaforra, noto die octauo Calend. Iunij, Era DCCC LXXXII. Ego Rex Ranemirus cum coniuge mea Regina Vrraca, & filio nostro rege Ordonio, & fratre meo Garsia hoc scriptum, quod fecimus proprio robore confirmamus.

Ego Dulcis Cantabriensis Archiepisc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Suarius Ouetenensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Salomon Astoricensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Oueto Auriensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Rodericus Lucensis Episc. qui praesens fui, confirmo.

Ego Regina Vrraca confirmo.

Ego Rex Ordonius eius filius confirmo.

Ego Rex Garsia frater Regis Ranemiri confirmo.

A Oforius Petri mayordomus Regis, qui praesens fui, confirmo.

Pelagius Guterici Regis armiger, qui praesens fui, confirmo.

Menendus Suarici, potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Rodericus Suarez, potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Suarius Menendus potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Gudesteus Oforij, potestas terra, qui praesens fui, confirmo.

Qui praesentes fuerunt testes.

Martinus Testis

Petrus Testis

Pelagius Testis

Suarius Testis

Menendus Testis

Vincentius sagio Regis. Testis.

C Nos omnes Hispania terrarum habitatores populi, qui praesentes fuimus, & supra scriptum miraculum patroni & protectoris nostri gloriosissimi Apostoli Iacobi proprijs oculis vidimus, & triumphis de Sarracenis per Dei misericordiam obtinuimus: quod superius scriptum est sancimus, & in perpetua confirmamus per-

manfurum.

(?)

IOAN. MARIANAE

PRO EDITIONE VULGATA.

Capitulum Index.

<p>D <i>Disputationis scopus.</i> <i>Cap. I.</i> <i>Plures extitere editiones vulgatae. Cap. II.</i> <i>Quibus linguis libri sacri sunt scripti. III.</i> <i>De auctoribus sacrorum librorum. IV.</i> <i>De citationibus Apostolorum & Evangelistarum. V.</i> <i>An aliquid sensu humano sit in sacris litteris positum. VI.</i> <i>Hebraicos codices esse vitiatos. VII.</i> <i>Auctoris epistola ad Nicolaum Sanderum. VIII.</i> <i>Neminem licere priuata auctoritate Hebraicos scripturæ codices castigare. IX.</i> <i>De Massoreth, punctis, & Hebraicis dictionarijs. X.</i> <i>De paraphrasi Chaldaica sive Thargo. XI.</i> <i>De editione Syriaca. XII.</i> <i>Septuaginta interpretes prophetarum officio functos. XIII.</i></p>	<p>A <i>Septuaginta interpretes legem modò sunt interpretati. XIV.</i> <i>Codices Græcos ex septuaginta pura interpretatione non esse. XV.</i> B <i>Græcos codices esse vitiatos. XVI.</i> <i>Græcos codices noui Testamenti variasse. XVII.</i> <i>Editio Latina vulgata eadem Hieronymi est. XVIII.</i> C <i>Psalms editionis vulgatae ex Hieronymi interpretatione non esse. XIX.</i> <i>De editionis vulgatae auctoritate. XX.</i> <i>Quatenus editio vulgata recipi debeat. XXI.</i> D <i>An interpres fuerit propheta. XXII.</i> <i>Alterius partis argumenta. XXIII.</i> <i>Ratio castigandi codices editionis vulgatae. XXIV.</i> E <i>De nouis versionibus. XXV.</i> <i>De Rabbiorum libris. XXVI.</i></p>
---	--

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

Disputationis scopus.

PVS moleſtum ſuſcipimus, multaquę difficultate impeditum, periculoſam aleã, ac qua neſcio an vlla diſputatio his ſuperioribus annis inter Theologos, in Hiſpania præſertim, maiori animorum ardore, & motu agitata ſit, odioquę partium magis implacabili, vſq; eo, vt à probriſ & contumelijs, quibus ſe mutuo ſœdabãt, ad tribunalia ventum ſit: atq; quę pars ſibi magis confiſcebat, aduerſarios de Religione poſtulatõs grauiffimẽ exercuit, quaſi impioſ, ſuperboſ, arroganteſ, qui diuinoſ librorum auctoritate, atque ei긯 interpretationis fidem, qua Eccleſia vtitur paſſim, & vulgata Editio nũcupatur, audacter eleuarent, nouiſ interpretationibuſ prælatiſ inuectiſq; contra diuinaſ legẽſ & humanas, Concilij Tridentini decreta non ita pride긯 promulgata. Tenuit ea cauſa multo긯 animoſ ſuſpenſoſ expectante, quem tandẽ exitum habitura eſſet, cum viri eruditioniſ opinione præſtanteſ, è vinculis cogere긯 cauſam dicere, haud leui ſalutiſ exiſtimationiſq; diſcrimine: miſeranda virtutiſ conditio, quando pro laboribuſ, quõſ ſuſceperat maximoſ, compellebatur eorũ à quibuſ defendi par fuiſſet, odia, ac cuſationeſ, cõtumeliãſ tolerare, quo exemplo multo긯 præclaroſ impetuſ retardari, viresq; debilitari atque concidere neceſſe erat. Omninoð fregit ea reſ multo긯 animoſ alieno periculo conſiderantium, quantum procellę immineret libere affirmantibuſ quę ſentire긯. Itaq; aut in alio긯 caſtra tranſibant frequenteſ, aut tempori cedendum iudicabant. Et quid facerent: cũ *frustra niti neque fatigando* (vt ille ait) *aliud quam odium querere, extrema dementia ſit*. Pleriq; inhe긯renteſ perſuaſioni vulgari libẽter in opinione perſtabãt iſſ placitiſ fauen-

tes in quib. minus periculi eſſet haud magna veritatiſ cura. Quod alioſ terrere potuiſſet, me magiſ ad conandum incitauit. Quid faciãſ? ita eſt ingenium: in lociſ ſalebroſiſ & aſperis iuuat ſe, lũ verſare, periclitari, ſi quo modo poſſim pacem inter diſſidẽteſ cõponere, quod fore nõ deſperam. Hac quãuiſ eruditioniſ ingenijq; imbecillitate ſuſcepi op, fortãſſe maiuſ quã긯 poſſit meiſ viribuſ ſuſtineri, q; tamen, & ſi ego defecero, bonitaſ cauſę ſupplebit, ſtudio긯q; reuocãda inter viroſ cõcordię eruenda veritate atq; illuſtrãda laborare certũ eſt, quoniã partiũ contentione obſcurata potiuſ eſt, ac denſiſ tenebriſ impedita: dũ vtraq; parſ vincendi cupiditate opprimẽdiq; aduerſarioſ lãgiuſ æquo prouecti ſunt; cum modetiſta potuiſſent rectũ iter tenere, atq; ad ipſum veritatiſ cubile & fonteſ peruenire, per deuia fatigati ſunt exiguo laboriſ puentu. Quidam .n. editionẽ vulgata긯 fugillãt quaſi multoſ vitijſ ſedã, ad fonteſ identiðe prouocanteſ, vnde ad noſ iſſ riuu manarũ, ac contẽdenteſ, Græco긯 Hebraico긯q; codicũ collatione caſtigãdam videri, quotiẽ ab illiſ diſcreparit, linguarũ peritiã tumidi, Eccleſiaſtica ſimplicitatẽ ludibrio habẽteſ; quõ긯 profectõ audacia ac temeritaſ p긯nunciandi meritõ frẽnanda eſt. E contra긯 alij maiori numero aduerſario긯 odio neſaſ putãt vulgata긯 editionẽ attrectare, atque in impio긯 numero habẽt, ſi quiſ vel leuẽ vocẽ caſtigare tentet, ſi locum aliquẽ aliter explicare contendat, quã긯 vulgata interpretatione præ ſe ferat (quõſ imitari profectõ nõ debemus) puſillo homineſ aniano, oppleti tenebriſ, anguſtequẽ ſentienteſ de Religioniſ noſtrę maiestate, qui dũ opinionũ caſtella pro fidei placitiſ defendunt, ipſam mihi arcem p긯dere videntur, fraternã charitatẽ turpiſſimẽ violanteſ. Ergo extrema & deuia vitata, quã긯 in præcipitiſ deſinit, mediam viã tenere conſtituimus, qua ferẽ in omni diſputatione vitatiſ erroribuſ ad veritatem

3. Cor. 10.
14.

tatem peruenitur. Vtinam tam lato successu conatus noster procedat, quam syncero vacuoque affectionibus animo suscipitur; tametsi (quod ingenuè p̄fiteor) maiori defendēdi, quam accusandi voluntate: cum humanum sit errare, sordidi autem animi viros doctos insectando videri velle laudem aucupari, atque contra preceptum Pauli, ad quod non pertingunt quidam, *se superextendere* conari. Verū quoniam disputationis cardo in Concilij Tridētini decretis vertitur, quo pacto accipienda sint, priusquā disputationem ingrediar, ea subijcere visum est, ex sess. 4. his omnibus verbis:

Si quis libros ipsos (nempe canonicos) integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata latina editione habetur, pro sacris & canonicis nō susceperit, anathema sit. Sacrosancta Synodus statuit et declarat, ut ex omnibus latinis editionibus, quae circumferuntur, vetus & vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, & expositionibus, pro authentica habeatur, & ut nemo eam quonvis praetextu rejicere audeat vel praesumat.

C A P. II.

Plures extitēre editiones vulgatae.

MAiori in luce tota disputatio versabitur, si ab explicatione nominis procedatur, & an plures extiterint editiones vulgatae, fuerit explicatū. Etenim *editio vulgata* eam interpretationem seu versionem diuinorum librorū in aliam linguam significat, qua vulgo Ecclesia vtitur, & cum non vna omnibus temporib. interpretatio communi vsu recepta sit, plures vna editiones vulgatas alijs atque alijs temporibus extitisse, neq; apud omnes nationes eadem, fateamur necesse est. Multi veteris testamenti (de nouo modo non agi-

tur) varijs temporibus extitēre interpretes, omnes numerare nō attinet, neque de linguis modo Chaldaica & Syriaca agimus, sed ex Hebraica lingua, in qua ferè ij libri primum scripti fuēre, in Græcam, quæ celeberrima olim fuit, & totum ferè orbem peruasit, Primi septuaginta interpretes iussu Ptolemæi Philadelphi regis Aegyptij diuinos libros Græcè interpretati sunt, antè Christi ortum trecentis amplius annis, omnes, an partem, nōdum disputamus. Post Christum narum *Aquila* primus Hadriani imperio septuaginta interpretum imitatione, veteres scripturas Græcè reddidit locis non paucis corruptas, nimirum ad Iudaismū, vnde discesserat antea, à religione Christiana deficiens: sic Hieronymus epist. ad Pammach. nam Epiphanius Græcū natione fuisse apertè ait in lib. de pond. & mensu. Subsecutus est in opere *Theodotio* patria Ephelinus, ex Martionis secta ad Iudæos & ipse transfuga, Commodus Imperatore, salutis anno centesimo nonagesimo. Post hos *Symmachus* ex Samarita Iudæus Seuero Imperatore, anno 210. quartam in Græcarum numero adornauit, perfecitq; editionem. Quinta sub Antonino Caracalla, anno 215. Hierchunte inuenta est. Sexta Alexandro Seuero Imperatore, ann. 230. Nicopoli, vtraq; nullo certè autore. Origines has sex versiones Græcas nactus ex ijs in vnū corpus ordine collatis incredibili labore, vasta cōfecit volumina, *Octapla* ex eo dicta, quod ad sex editiones duas Hebraicas adiunxerit, seu potius vnam bis, caractere nimirū Hebraico semel, Græco iterum in eorū gratiam, qui Hebraicas litteras nesciebant, nam *exapla* dicebantur, cum ad duas Hebraicas quatuor priores Græcè interpretationes adiciebantur, quinta & sexta praetermissis, Epiphanius autor lib. de pond. & mensu. Ex hoc numero nulla apud Græcos vulgata seu communis dicta est, tametsi non nemo initio glossa ordinaria quintam edi-

edi-

editionem affirmet, Isidorum secutus lib. VI. Etymol. c. IV. vulgatæ nomen tulisse, falsus procul dubio cum septima potius ex prioribus conflata & confusa, vulgatæ nomē tulerit. In qua cum editione septuaginta verba quædā & sententias inseruere Hefychius, Lucianus, Origenes, vt cuique commodum fore visum est. Itaque apud omnes nationes non eadem in vsu erat: nam Hieronymo teste præfatione in librū Paralipomenon Alexandria & Aegyptus Hefychij diligentiam, Constantinopolis Luciani martyris exemplaria sequebatur: quæ propriè editio vulgata seu communis vocabatur. Aliæ prouinciæ Palæstinos codices legebant ab Origine elaboratos, neq; enim tantum exapla confecit, sed cum editione septuaginta, Theodotionis versionem miscuit: qua diligentia multæ Ecclesiæ utebantur. Nam quod vulgata editio ab editione septuaginta differret, Hieronymus ad Suniam & fratellam his verbis affirmat. *Sciat is* (inquit, *aliam esse editionem, quam Origenes & Casariensis Eusebius, omnesque Græci tractatores κοινήν, id est, communem appellant, atque vulgatam (& à plerisque nunc Lucianus dicitur) aliam septuaginta interpretum, quæ in exaplis codicibus reperitur, & à nobis in Latinum sermonem versa est, & Hierosolymæ atque in Orientis Ecclesijs decantatur.* Et præfatione in lib. XVI. Commentariorum in Isaiam Prophetam disputans de octo versiculis, qui desunt Hebraicè. Ps. 13. ait, *Denique omnes Græci tractatores hos versiculos veru annotant atque prætereunt, liquido confidentes in Hebraico non haberi, nec esse in septuaginta interpretibus, sed in editione vulgata, quæ Græcè dicitur, κοινήν, & in toto orbe diuersa est.* Sanè post tam aperta verba Hieronymi, & cum in epistola paulò antea adducta sæpè dicat verba non pauca non esse in alijs versionibus, neque in septuaginta, sed in editione tantum vulgata, ferreus sit, qui apertæ veritati vulgatam Græcæ differre à versione sep-

tuaginta manus dare recuset, & præstat errorem confiteri, quàm in eamordicus perstare. Verùm obijcis in ea epistola à Hieronymo additum: *κοινήν, autem ista, hoc est, communis editio, ipsa est quæ & septuaginta.* Quibus verbis si mens tranquilla fuisset, quæ mox sequuntur adijcere, & cum illis componere debuisses. Ait enim. *Sed hoc interest inter utramque, quod κοινήν, pro locis & temporibus, & pro voluntate scriptorum veterum corrupta editio est.* Est ergò communis editio ipsa, quæ & septuaginta, quia ipsi quæstamini cæteræ editiones intertextæ, confusæque sunt, ita tamen vt ex ea permixtione diuersa re & nomine editio fuerit conflata, quæ à Græcis vulgatæ nomen tulit. Sic accipi debet Augustini verba cum lib. XVIII. de ciuit. Dei cap. XLIII. editionem septuaginta eandem, qua vulgo Græci utebantur facere, his verbis videtur. *Hanc tamen, inquit, quæ septuaginta est, tanquam sola esset, sic recepit Ecclesia, eaq; vtuntur Græci populi Christiani, quorum plerique vtrum alia sit aliqua ignorant.* Hæ fuerunt olim editiones Græcæ. Latinarum numerus iniri non poterat, vt Augustinus ait lib. II. de doctrina Christiana cap. XI. his verbis: *qui scripturas ex Hebraea lingua in Græcæ verterunt linguam, numerari possunt: Latini autem interpretes nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi met vtriusque lingue habere videbatur, ausus est interpretari, quæ quidem res plus adiuit intelligentiam quàm impediuit.* & quæ in eam sententiam sequuntur, eo libentius à nobis adducta, quod Augustini modestiam de interpretibus sui temporis vellem nonnulli nostra ætate imitentur, neque contentionis studio aliena contemnerent, Ecclesiæ pacem turbarent. Sed ex ea certè interpretationum varietate factum est, vt antiqui patres non eisdem verbis diuinarum scripturarum locis vtatur; nam fermè quot erant prouinciæ, tam

multæ

multæ editiones latinæ circumferantur, ex septuaginta interpretati-
 one tamen omnes in Latinam lin-
 guam transfuse, vti Augustinus affir-
 mat lib. XVIII. de ciuit. Dei, cap.
 XLIII. Inter eas autem maiori fa-
 ma celebris ea erat, qua Romana Ec-
 clesia vtebatur mater & magistra a-
 liarum Ecclesiarum, quæ nonnun-
 quam vulgata nominatur à Hiero-
 nymo ad Pammachium de optimo
 genere interpret. *Vulgata quippe edi-
 tio ita se habet, & dicam ad eos si bonum
 est in oculis vestris afferte mercedem.*
 & in Isaïæ c. 26. illa verba, *sed & spiri-
 tu meo in precordijs meis. Volumus, in-
 quit, & Hebraicum sequi, & vulgatam
 editionem non penitus præterire.* & in
 cap. 30. in illa verba, *& non faciet a-
 uolare à te ultra doctorem tuum.* Simi-
 lia prioribus repetit. Neque moueat
 quod eandem vocat editionem sep-
 tuaginta: nam cum ex ea manarit, v-
 troque nomine nuncupatur, vti vi-
 demus in Commentarijs Hierony-
 mi in Prophetas, vbi alter textus La-
 tinus, nempe vulgatæ eo tempore di-
 cta, septuaginta nomen habet. Ali-
 quando eadem editio vetus dicitur
 comparatione eius, quam Hierony-
 mus fecit, certè à Gregorio extremis
 verbis epistolæ ad Leandrum initio
 Commentariorum in lib. Iob. *No-
 uam, inquit, translationē dissero, sed vt
 comprobationis causa exigit, nunc nouā,
 nunc veterem per testimonia assumo, vt
 quia sedes Apostolica (cui autore Deo
 presideo) vtraque vtitur, mei quoq; la-
 bor studij ex vtraque fulciatur.* Eo-
 dem nomine in Concilio Toletan.
 VIII. eadem editio vocatur. Sic ve-
 tus editio Latina, quæ vulgata olim
 dicebatur, vsque ad Gregorij tempo-
 ra conseruata est; ex eo tempore pe-
 riit, vti multa alia monumenta vetu-
 statis. Incubuit enim cum bellorum
 procella in orbem Christianum pu-
 dendam barbaries, periit, inquam, nisi
 si qua pars eius in ea editione Latina
 permansit, qua ad nostram ætatem
 vsa est, vtiurque Ecclesia Romana,
 quæ proculdubio plurima ex parte

ex Hieronymi interpretatione est,
 vti alio loco copiosius explicabitur,
 & quæ sola nostra tempestate inter
 Latinas vulgatæ nomen retinet, de
 eaque Concilij Tridentini decreta
 loquuntur, nosque de eius auctorita-
 te disputare aggressi sumus.

C A P. III.

Quibus linguis libri sa-
 cri sunt scri-
 pti.

Vetus ferè testamentum Hebrai-
 ca lingua, nouum Græca scripta
 sunt, paucis tantummodo libris ex
 vtroque canone, ordineque detra-
 ctis. Nam in veteri testamento pars
 Etdræ & Danielis Chaldaicam lin-
 guam in ipsa origine præferunt, mul-
 to tamen elegantiorem ea, qua Cha-
 daici paraphrastæ vtuntur in alijs li-
 bris, ad eius linguæ normā, ad quam
 cætera dirigantur, & vnde ratio Chal-
 daicæ Grammaticæ peti debet, alio-
 qui inconstantis, variæ, multiplicis,
 Tobias & Iudith Chaldaico sermo-
 ne inuenisse se scriptos Hieronymus
 in præfationibus ait: Ecclesiasticum
 Hebraicè extare sua ætate. Sapientia,
 Baruc, duo libri Machabeorum Græ-
 cè tantum extant, nusquam Hebrai-
 cè: tametsi Eusebius lib. VI. hist. Ec-
 cles. c. XIX. Origenis verbis ait, *Ex-
 tra numerum istorum librorum vigin-
 ti duorum veteris testamenti sunt li-
 bri Machabæi, qui inscribuntur Sar-
 bethæ, sarbane.* Quod si verū est, licet
 ex titulo conijcere eos libros etiā He-
 braicè extitisse. De auctoritate horū
 librorū nondū disputabam: & con-
 stat eos libros sex, quos postremo nu-
 merauimus, ab Hebræis non haberi
 in numero diuinorum librorum, re-
 cipi tamen ab Ecclesia, cuius autho-
 ritas maior est, certior fides. In no-
 uo testamento euangelium Matthei
 & epistola ad Hebræos Hebraica lin-
 gua sunt scripta, vti Eusebius docet
 lib. III. hist. Eccles. postremo capite,

D

& lib.

& lib. V. cap. XI. præterea lib. VI. cap. XIX. tum Hieronymus idem ubique A
asserit, ac nominatim de viris illustribus in Mattheo Pauloq;. Qui libri à Luca Euangelista, siue à Clemēte Romano in linguā Græcā mutati fuisse creduntur, haud minori interpretationis auctoritate & fide, quā ipsorū librorum, si nostra ætate extarent, vti *Euangelium Matthæi* Hebraicè in Cæsariensi bibliotheca sua ætate extare Hieronymus ait, eoque passim Nazaræos vti solitos. Nam quod Euangelium Matthæi Hebraicum formis expressum vulgò circumfertur, non ita pridem ab aliquo Iudæo ex Latino fuit in eam linguam conuersum. Neque enim cum Hebraicè dicimus eos duos libros fuisse cōscriptos, intelligere debes de Hebraica lingua pura atque sincera, sed potius de Syriaca, qua vulgo Iudæi, Christi & Apostolorum ætate in Palæstina utebantur, Chaldaicæ ad instar. Cuius rei magna argumenta sunt, & verisimile est Christum & Apostolos cum Hebraica lingua utebantur, non alia quàm eius ætatis fuisse vsos. Itaq; cōsideramus voces Hebraicas, quæ in nouo testamento leguntur ex Syriaca lingua fuisse desumptas, non ex Hebræa veteri, vt *Golgatha, hoc est Caluaria locus*, Matth. 27. *Boanerges, id est filij tonitrui*, Mar. 3. *Bethesda, Gabbatha*, hoc est, pauimentum lapidibus constratum, quod ab architectis *lorica* vocatur. Præterea *Thalita cumi, puella surge. Haceldema, ager sanguinis*. In actis *Tabitha, quod est interpretatū dorcas seu dama*, apud Paulum *Maranatha*, id est, Dominus venit, non ex Hebraica lingua, sed ex Syriaca desumptum est, ipsa quoq; testimonia scripturæ nonnunquam ea lingua citata legimus, quale illud est, *Heli hili lamasabbathani*, ex Ps. 21, quæ verba nonnulli ex Hebraicis psalmis ausi sunt castigare legentes *lamasabbathani*, quouis ipsi supplicio digni. Quidam etiam ad *Sabec* arborē Gen. 22. c. in septuaginta interpretibus positā vocem, transtulit Commentarijs in

lliam initio c. 29. & in Apologetico. Sed quid nisi hoc sit mera somnia veditare in re seria, cum Epiphanius hæresi LXIX. asserat Christum his verbis Syriaca potius lingua fuisse vsurum, vt conuictum faceret ijs, qui Hebraicam iactant, aliasq; linguas in proprio se habere monstraret, ad quas celestis doctrina breui peruenitura erat. Neque existimes, quod nonnulli confirmare contēdunt, Euangelium Matthæi quod nuper Syriacè prædijct esse illud, quod à Mattheo scriptum est, cum credam potius, ac magnis argumentis fixum habeam, nouum testamentum Syriacum ex Græco fuisse conuersum, cum quo magnam affinitatem habet, quo tempore non facile dixerim: non ita pridem suspicabar: nam qui à Marco Euangelista contēdunt persuadere præfatione ad testamentum nouum Syriacum in Biblijs regijs, ne ij multo quamuis labore parū promouere videntur, cum non pauci noui testamenti libri post Marci mortem fuerint cōscripti. Neque negabo id testamentum vtile fore, si vitia præsertim in eius interpretatione latina, quæ incuria fudit, aut humana parum cauit industria, non pauca castigentur, quæ hoc loco designare non est necesse ad alia festinantibus, & alio loco commodius & fusius de Syriacis codicibus propriè agendum est. Marci Euangelij Græcè fuisse scriptum, antiqui ferè patres affirmarunt. Quidam minuti scriptores atque recentes latine dixerunt, Ioannes Cantacuzenus Imperator Apologia IV. Aimacanus lib. IX. de quæstionibus, Iacobus de Voragine cōcione de sancto Marco, quæ sententia à Syris traditur ad calcē eius Euangelij his verbis: *Explicit Euangelium sancta annūciatio Marci*, quod Romanè annūciavit, & Adonis Viennensis auctoritate fulciri possit, anno Christi 45. affirmantis Marcum Euangelistam Euangelium, quod Romæ scripserat Petro mittente, primum Aquileisæ

præ-

prædicasse, ibique ordinato Herma-
gora discipulo suo in Aegyptū con-
rendisse. Neque enim in Italia Græca
lingua Euangelium fuisse annuncia-
tum ac non potius Romana, quæ il-
lis hominibus erat familiaris, facile
quis credat. Verum leuiores sunt ar-
gumenta minor auctoritas dicentium,
quàm vt propter ea sit ab antiquo-
rum placitis & sententia recedendum.

CAP. IV.

De auctoribus sacrorum
librorum.

Quibus auctoribus singuli diuina-
rum scripturarum libri conscri-
pti sint statuere certa ratione diffi-
cile est. Controversa quaestio, & plena
dissensionis inter viros doctissimos,
sed hoc loco dijudicanda doctiorum
opinionem designata, neque aduer-
sationum rationibus examinatis, ne vi-
tra modum disputatio crescat: ac fe-
rè D. Isidorum sequemur lib. VI. Et-
ymologiarum c. II. paucis tantum-
modo commutatis. Ac primū quin-
que libri legis Mosè auctorem ha-
bent. Iosue librum suum edidit, præ-
terea vt Hebræi addunt octo versus
postremos Deuteronomij: resistunt
quidam, negantes à Iosue librum eius
scriptum, quod cap. 10. *Iustorum liber*
citeretur, in quo tamen res gesta Dau-
dis continebantur lib. 2. Reg. c. 1. ad-
iungunt cap. 15. eius libri expugnatio-
nem Cariatharbe & Axæ filie Caleb
historiam contineri, quæ Iosue mor-
tuo contigerunt. Quid si id negem,
post Iosue obitum ea certè contigisse,
& est turpe Theologo id asserere,
quod certa ratione confirmare non
possit. Quod si August. in gloss. ordin.
ad illud cap. aliter sensit, eius opi-
nioni plures nec minori antiquitate
licebit opponere: nam *liber iustorum*
aditione aliqua facta res gestas pos-
teriori tempore continere potuit.
Libros Iudicum & Ruth scripsit Sa-
muel, præterea primum librum Re-

gum ad cap. 25. reliqua eius libri &
vsq; ad finem secundi à Dauide sunt
scripta. Et vterque tamen liber apud
Hebræos Samuelis dicitur, quod Sau-
lis & Davidis res gestas describant,
quos Samuel reges futuros inunxit.
Duos postremos Regum libros Hie-
remias composuit, argumento pro-
babili ex fine horum librorum, qui
cū extrema parte vaticinij eius pro-
phetæ mirum in modum conuenit;
collecti autem sunt ex varijs libris,
qui regum posteriorum res gestas ex-
plicabāt. Paralipomenon auctorem
Isidorus nullum designauit, fortassis
vitiato etymologiarum loco, Hebræi
Esdras nominant, indicio haud le-
ui veritatis, cū finis Paralipomenon
idem initium sit Esdræ. Tametsi se-
cundum Esdræ, cuius nomē præfert,
Nehemiæ potius tribuere quidam ma-
lunt. *De libro Iob* bifariam auctores
variant. Hebræi Mosè auctorem
nominant, quos sequi videtur Orige-
nes initio Commentariorum in eum
librū; resistit Gregorius, ac ipsum qui
pertulit sua certamina, ea existimat
litteris commendasse. Similis cōtro-
uersia de Psalmorum auctoribus est.
Multi tum Hebræi, tum Orthodoxi,
non vnum, sed plures auctores ha-
buisse putant, nempe quorum nomi-
na in Psalmorum titulis adscribun-
tur Adæ, Melchisedech, Asaph, filio-
rum Core, aliorum, quod sequitur I-
sidorus & Rabbi Isaac Harama præ-
fatione in Canticum. Diuersam opinio-
nem sequuntur alij maiori numero
& antiquitate. Augustinus varius
est, sed lib. XVII. de ciuit. c. XIV. om-
nes Psalmos à Dauide scriptos exi-
stimat, re cum ætate melius confide-
rata. Nomina autem quæ præferunt
in titulis, aut cætorum sunt, aut quo-
rum res gesta in illis psalmis narra-
tur, vt Psalmus 90. Mosè nomen præ-
fert, Salomonis 98. A Salomone tres
libri confecti sunt, Prouerbia, Eccle-
siastes, Canticum; de Ecclesiastico &
Sapiëntia magna quaestio est. Antiqui
eos libros Salomonis nomine citāt,
& constat à Salomone tria millia

parabolarū fuisse conscripta, dispu-
tasseque de rebus omnibus à cedro
Libani vsque ad hyssopum. Ergo v-
terq; liber Salomonis est dictus, quā-
doquidē que ab eo sapiēter dicta sūt,
explicant, quamuis aliorum diligen-
tia collecta. Ecclesiasticum collegit
Iesu aut sacerdos magnus: de quo in
Zacharia fit mentio, quæ est senten-
tia Isidori, aut potius quod Galati-
nus ait lib. I. contra Iudæos ex sep-
tuaginta interpretibus, vnus eo no-
mine, cum nepos eius Iesus filius Si-
rach libri interpres in Aegypto se-
cum librum inuenisse affirmet, vt
initio eius libri dicitur, tēpore Pro-
lemæi emergetis trecentos circiter
annos, postquam Iudæi redierunt è
captiuitate, vixitque Iesus sacerdos
magnus, & in septuaginta interpre-
tibus Iesus quidam ab Aristæa certè
numeratur. Sapientia liber maiori
iure Salomoni tribuatur, cum cap.
10. ipse de se loquatur ac dicat, *Tu me
constituisti regem super Israel.* Collec-
tor etus libri Philon ait Iudæus, qui
post Christum vixit Caij & Claudij
imperio, vt plerique arbitrantur, &
in eo numero Abulensis in Matthæ-
um cap. XXIV. q. LIX. Neque desunt
qui eundem affirmant Christiana sa-
cra suscepisse. Galatinus lib. I. contra
Iudæos cap. IV. coniuncta tamen
cum Iudaicis ritibus, vti erant eius æ-
tatis mores. Photius in Bibliotheca
cap. CV. *Fertur, ait, Christianam reli-
gionem quam suscepit, ob iram ali-
quam abdicasse.* Haymo lib. II. cap.
XXII. Petro Apostolo prædicanti
adhæsisse confirmat, religionis com-
munionem, an familiaritatem tantum,
non explicat, ac credam potius sa-
pientiam antiquiori Philoni tribui
debere, cum Eusebius in preparatio-
ne, & Theodoretus contra Græcos,
Philonis alterius frequentem men-
tionem faciant, quem Biblicum no-
minant, quod liber eius inter alia sa-
cra Biblia locum habeat (sic ipse in-
terpretabatur) & in recētoris Philo-
nis breuiario (si eius haberi conue-
nit) Philon antiquior nominatur

ante Christum 160. annos æqualis
A Oniæ sacerdotis magni. Itaque Hier-
onymus, qui *sapientiam* Philoni Iu-
dæo tribuere videtur in prologis,
cum eius Philonis, qui post Chris-
tum vixit, scripta commemorat
libro de viris illustribus, nullam de
libro Sapientia mentionem facit. Li-
bri prophetarum ab ijs, quorum no-
mina præferunt, omnes putantur
scripti: tamen Isidorus affirmat Eze-
chielem & Danielem à viris quibus-
dam sapientibus fuisse conscriptos.
Isaac Harama Iudæus præfatione in
Cantica, scribit viros synagogæ ma-
gnæ Ezechielem, & prophetas duo-
decim, Danielem etiam & Esther
scripsisse, quod vellem valido aliquo
argumento, aut maiori auctoritate
fulciret: nam libram Esther Esdræ I
sidorus tribuit, cui magis assentia-
bar. Iosephus lib. X. antiq. cap. VI. &
Zonaras annalium lib. I. Ezechie-
lem aiunt duos libros scriptos reli-
quisse de Babylonica captiuitate. Ex
his fortasse ij, quos diximus, credide-
runt à sapientibus Synagogæ librum
Ezechielis qui extat, fuisse confla-
tum. Hieronymus præfatione in Ma-
lachiam non leui argumento con-
firmat eum prophetam Esdræ fuisse
mutato nomine, id sequitur Au-
gust. lib. XX. de ciuit. Dei cap. XXV.
eamque vnā extitisse causam pu-
tant, cur inter prophetas postremo
loco ponatur. De Baruch magna
quæstio est, Hebraicè nusquam exta-
re Hieronymus auctor est. Origenes
eius vaticinij auctorem Hieremiam
ipsum nominare videtur, cum apud
Eusebium Græcè lib. VI. histor. cap.
XXV. ait: Hieremias cum lamenta-
tionibus & epistola vno nomine &
vno libro, *Ἱερεμίας συν θρηνοῖς καὶ τῆ ἐπι-
στολῆ ἐν ἐνὶ ἱερμία.* Epistolæ nomine
haud dubium Baruch vaticinium in-
telligit. Atque ea causâ extitit cur à
veteribus ferè in catalogo librorum
sacrorum de Baruch mentio pro-
priè non fiat, quod Hieremias certè
tribuerent. Reliqui sunt ex veteri te-
stamento tres modo libri Iudith &

Tobias & Machabæorum libri, quibus ij auctoribus conscripti sint, minimè constat, ac verò quibus temporibus vixerint Tobias, Iudith, atque Esther magna concertatio est, neque necessarium hoc loco omnia explicare. Quidam Machabæorum libros duos (nam tertius apocryphus est) Iosepho Iudæo tribuunt (quem Galatinus etiam in Christianorum numero ponit pari cum Philone conditione) duobus Hieronymi testimonijs inducti; alterum de viris illustribus, *conscripsit* dicentis, *Iosephus librum elegantem, in quo Machabæorum sunt digesta martyria*; alterum desumunt ex lib. 2. contra Pelagianos, ubi Hieronymus ait, *Iosephus Machabæorum fertur scriptor historie*. Sed extat separatum Iosephi opus de septem Machabæis nuper in lucem Græcè Latineque datum, & constat non eundem vtriusque libri Machabæorum auctorem extitisse ex mutato ordine historiae, atque multis rebus repetitis argumèto certissimo, & in his libris Iasonis quinque libros summa esse comprehensos, eorummet testimonio docemur. Hi sunt veteris testamenti libri. De nouo magis expedita disputatio est. De Euangelijs præsertim, Ad Actis Apostolorum, tredecimq; Pauli epistolis ab auctoribus, quos præferunt fuisse compositos. Nam quarta decima epistola, quæ est ad Hebræos, an à Paulo fuerit conscripta, primis temporibus est dubitatum. Arriani constanter negabant, nempe eorum causam in primis iugulantem. Sic scribit Epiphanius hæresi LXIX. Verum antiquissimi patres eam epistolam Pauli nomine citant, & Clemens Alexandrinus atque Origenes apud Eusebium lib. VI. histor. Ecclesiast. cap. XI. & XIX. eam manifestè Pauli esse affirmant. Græcè à Luca redditam Clemens ait, argumèto ex styli similitudine cum Actis Apostolorum; quo minus de sententia epirote abuti debent aduersarij, eam fuisse detrahant:

multo minus, quod dictiones Hebraicas fuerit interpretatus, vt Melchisedech, cum interpretatur rex iustitiæ, cum id etiam interpreti tribui consentaneum sit, nam quod nomen suum initio epistolæ non præposuit, vt inuidia amoueret, qua apud eam gentem flagrabat, factum, Clemens auctor est. Testimonia veteris testamenti ex septuaginta interpretatione citantur, quoniam ea interpretatio, non minus quàm libri Hebraici Iudæis erat eo tempore familiaris, vsque eo, vt in Synagogis eorum publicè legeretur, auctores Tertullian. in Apologetico cap. XVIII. Iustinus oratione Parænetica contra gentes. Iustinianus Imperator sua fieri ætate testatur. Nouella 146. & maior Iudæorum pars inter gentes ac Græcos dissipata vitam agebat. Quinque epistolas canonicas, de quibus fuit etiam olim dubitatum, Iacobi epistolam, & Iudæ, duas Ioannis, Petri alteram iisdem auctoribus fuisse conscriptas veteres ac recentes Conciliorum catalogi diuinorum librorum aiunt. Concilij Carthaginensis III. Laodiceni, Florentini, Tridentini, Innocentij, Gelasij, Iulidori, Augustini, Damasceeni. Apocalypsim quidam tribuebant Ioanni cuidam seniori: resistit maiori numero & auctoritate patres. Origenes loco paulo antea adducto de Ioanne ait. *Scriptis item Apocalypsim, in qua præcipiebatur illi vt conticesceret, & septem tonitruorum voces minimè omnino scribere, epistolam etiam reliquit, eamq; perbreuem, verum esto, quod secundam quoque & tertiam texuerit, &c.* Mitto alios. Epiphanius hæresi LXXVI. texens catalogum diuinorum librorum, sic ait. *Viginti & septem veteris testamenti libros, qui viginti duo ab Hebræis numerantur & quatuor Euangelia, & quatuor decim Epistolas sancti Apostoli Pauli, & vna cum Actis Apostolorum ante hæc & in eisdem temporibus factis, etiam Catholicas epistolas Iacobi & Petri, & Ioannis, & Iudæ, & Ioanni.*

*Apocalypsim, & sapientias Salomonis
inquam & filij Sirach: Neque plura de* A
auctoribus diuinorum librorum: de
auctoritate disputare nō attinet au-
ctoribus designatis, disputatio ma-
gis impedita est, quam hoc loco ne-
cessaria. Eugenij III. Toletani cata-
logum diuinarum scripturarum ver-
sibus, vt eius sæculi, comprehensum,
ad calcem huius disputationis adij-
cere visum est (quoniam vulgo non
circumfertur) in studiosi lectoris gra-
tiam. B

*Regula quos fidei commendat nosce-
re libros*

*Hos nostra præsens bibliotheca tenet
Quinque priora gerit veneranda
volumina legis*

*Hinc Iosue Sopotimque, hinc Ruth
Moabitica gesta.*

*Bis bini regum nectuntur in ordine
libri*

*Atque bis Octoni concurrunt inde
propheta.*

*En Iob Psalterium, Salomon, & ver-
ba dierum*

*Esdra asequitur, Ester, sapientia
Iesu*

*Tobia & Iudith concludit Macha-
baorum*

*Hic testamenti veteris finis q̄, mo-
dus q̄:*

*Nunc referare libet carmine
scripta noui.*

*Quatuor in capita sacrorum dicta
librorum*

*Quos Euangelia recte dixere prio-
res*

*Hæc conscripsere clara quos nomine
produnt*

*Matthæus, Marcus, Lucas, sanctus
que Ioannes,* E

*Hinc Pauli monita doctrina flore
corruscant*

*Qui bis septeno concludens sine vo-
lumen*

*Corda pia mulcet, & terret impia
corda.*

*Iacobus hinc nitido præpollens ore ni-
rescit,*

*Et Petri gemina resplendet epistola
dicta.*

*Ac triplex legitur magni doctrina
Ioannis,*

*Paruaq̄, sed prudens gestatur pagina
Iudæ.*

*Hinc & Apostolicos percurrrens in-
uenit actus*

*Quos sanctus merito conscripsit no-
mine Lucas.*

*Hos sequitur plena verbis, & plena
figuris*

*Visio Ioannis consummans omnia le-
gis.*

C A P. V.

De citationibus Aposto- lorum & Euange- listarum.

Veteres ac novos scriptores diui-
norum librorum pari ac conso-
na voce fuisse locutos, tantumque
C in ratione tēporum discrepare præ-
teriti, instantis, futuri, argumento est
multa ex veteri testamento in nouo
citari testimonia, vt non paucis lo-
cis videatur nouum ex veteris senten-
tijs & verbis esse compactum. De his
citationibus quam rationem Apo-
stoli & Euangelistæ tenuerint dispu-
tare conuenit, de quibus Hierony-
mus prologo in Pentateuchum, &
de optimo genere interpretandi ad
Pammachiū Apostolos sæpè ait ve-
teris testamenti nō pauca ex Hebrai-
cis codicibus testimonia citasse, qua
in versione septuaginta interpretum
non extabant, quale illud est Marth.
2. *quandoquidem Nazareus vocabitur,*
atque illud eodem cap. *ex Aegypto ro-
caui filium meum,* & Ioannis 19. *vide-
bunt in quem transfixerunt,* & primæ
ad Cor. 2. *quod oculus non vidit, neque
auris audiuit, neque in cor hominis a-
scendit, quæ præparauit Deus ijs qui di-
ligunt illum:* quos locos in Hebrai-
cis codicibus legi ait, in septua-
ginta versione extare negat. Rur-
sus manifestum est, tametsi alicu-
bi Hieronymus reclamet, lib. II. a-
pologiz contra Rufinum, multa in
nouo

nouo testamēto ex versione septuaginta interpretū adduci, quæ in Hebraicis codicibus haudquaquam reperiantur. Nam illud Matth. 24. ex Daniele desumptum, *cū videritis abominationem desolationis*, & illud ad Rom. 10. *In omnem terrā exiit sonus eorum*, vbi Hebræi habent Pf. 18. *exiit regula eorum*, deindè 1. ad Cor. 15. *vbi est mors victoria tua?* & ad Heb. 10. *Iustus autem meus ex fide viuit*, & c. 11. eius epistolæ, *Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ eius*. Præterea Act. 13. *Videte contemptores, & admiramini*, aliaque innumera ex veteri testamēto adducta testimonia atque in nouum transfusa, hæc inquam omnia in Græcis codicibus modò sunt, in Hebræorum libris vbi inuenias! nimirū vtrosq; codices Hebraicos & Græcos perperuò Ecclesiæ esse cōmendatos voluerunt Apostoli, quorū testimonijs tanquam diuinis ipsos esse vfos non poterat ignorari. Deindè diuinorum librorum plures esse sensus ac significationes, neque mysticos tantummodo, sed etiam plures aliquando litterales manifestum est, quod quandoquidem ex Augustini sententia S. Thomas confirmat, p. p. Summæ. q. 1. art. vltim. estq; receptissimū inter Theologos, pluribus confirmare superuacaneum est. Sed neq; illud dubium est Apostolos sæpè, aut ex duplici sensu litterali elegisse alterum, aut etiam aliquando mysticum sensum fuisse secutos, quod cū multis Theologorū testimonijs cōfirmari possit, exemplis illustrare satis habeo, atque ita vt nemini amplius in re apertissima dubitandi locus relinquatur. Nos typi significationē hoc loco inter sensus mysticos numeramus S. Thomā secuti, quod lib. VII. artic. XV. in corpore & ad 1. tamen si quosdam secus statuere nō ignorem haud magno inter vtrāq; sententiā discrimine; ac satis habeā si cōcedatur loci vni⁹ plures esse sensus litterales. Exempla ponamus. Matth. 2. cap. affert ex Osee 2. c. *Ex Aegypto vocaui*

filium meum. Quæ verba Hieronymus A cōmentarijs ad eum locum Osee, & S. Tho. in Matthæum de liberatione Iudaici populi ex Aegypto intelligunt, atque explicant simpliciter, de Christi autē fuga *τῆς*. Neq; alij expōsitores dubitāt apertius dicere nō *ἰσοπικῶς* citari & intelligi de Christo, sed *μυσικῶς*. & Gregorius Nyssenus apud Euthymium de ipso quidē Israël dici ait, verum in multis exemplaribus non haberi, nimirum fraude Iudæorum post promulgatum Euangelium rescaturum. Quid verò si ego dicerem de vtriusq; intelligi iuxta historiam? & vtrumq; fuisse propositū Prophete explicare, tum populi liberationem ex Aegypto, tū Christi ex Aegypto regressum: nam video etiā Iudæorum antiquissimos ea verba de Messia accepisse, quasi prædictū esset, fore vt in Aegyptū descenderet, atq; inde reuocaretur. De qua re Galatinus disputat lib. VIII. contra Iudæos cap. IV. Neque ignoro nostra ætate quosdam de scripto confirmare totum hunc locum non Iudæorum liberationē, sed Christi tantum regressum significare, quæ sententia vel eo nomine Catholicis viris minus placere debet, quod princeps eam inuenit Osiander. Deindè D. Petrus Act. 2. affert ex Pf. 2. verba illa de Christo *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania*, atque ita acceperūt veteres omnes patres, sed & antiqui Rabbini teste Rabbi Selomo initio explanationis eius psalmi his verbis *הפשיה דבריהו דרשו את העבין על בלך*, hoc est, magistri nostri explicarunt de rege Messia, Iudæi recētiore, & ex nostris nōnulli explicant de Dauide, nescio autē quid vetet de vtroq; intelligi secundum historiam, & hostium vtriusq; cōiurationē iisdē verbis declarari, cū sit fecunda scriptura diuina, mira sententiarū varietate grauida, & David rex typū expresserit Christi. Sed maiori argumento rē vniuersam confirmat locus ex Isai. 42. c. adductus Matthæi 12. *Ecce puer meus quem elegi, dilect⁹ meus in quo bene cōplacuit*

cu[m] anima mea. Quæ verba Hebraicè quidem extant, pro illis tamen Græci codices habent. *Israhel electus meus suscepit eum anima mea,* argumēto certissimo quādo utrosq; codices recipit Ecclesia tāquā sacros diuinosq; de vtrifq; Christo atq; Iudaico populo locū prophætæ intelligi atq; explicari posse, neq; quod Christus, aut Apostoli vnā significationē amplexi fuerint, repudiari alterā; q̄ video quendā virū nō indoctū nostræ ætatis magno animo contra disputantē, tanquam in tactā foucā præterijisse. Tū illud 1. ad Cor. 10. *bibebant autem de spiritali conseq̄uēte eos petra, petra aut̄ erat Christus,* & illud Ioan. 3. *Sicut Moses exaltauit serpens̄ in deserto,* & illud ad Gal. 4. *quoniā Abraham̄ duos filios habuit.* Tū illud, *es non cōminuetis ex eo,* quis neget aut ad allegoriam omnia pertinere, aut certē non tantūm de his rebus intelligi de quib. Christ⁹ & Apostoli ea testimonia explicant. Opponet aliquis ex Origen. lib. III. cōtra Celsūm à Iudeis accusari quosdā ex sua gente se ad Christam ob inanes allegorias adiunxisse, Deo vero & antiquis prophetis relictis, & Tertullianus de resurrectione carnis c. XX. iuxta sectiōnē Pamelij extitisse ait, qui cōtēderent omnia prophetas per imagines cōcionatos, hæreticos certē maleq; de diuinis scripturis sentiētes. Rectē, neq; enim nostra ea sententia est, omnia allegoricè accipiēda, multa enim historicè, ac ferè quib. aduersarios reuincim⁹ accipi debere putam⁹, apertē de Christo dicta, ex quib. allegorijs etiā fides conciliatur, sic Tertullianus capitibus consequentib. in eo libro, multa allegoricè de Christo dicta producit testimonia, multa Origen. lib. IV. contra Celsūm his verbis. *Quo magis autem appareat meram esse calumniam, quod Celsus ait, scripturas nostras non admittere allegoriā, pauca ē multis exempli causa proferā, apud Paulum Iesu Apostolū, sic legitur. In lege scriptum est, nō obturabis os boui trisuranti, & quæ in hanc sententiā se-*

quuntur. Tum August. cōtra Faustūm lib. XII. c. VII. & VIII. & XLI. & XLII. contendit in veteri testamēto multā utroq; modo de Christo dicta inueniri iuxta historiā, nēpē & allegoriā. Opponas secundo, non licere eiisdē loci in nouo testamento adducti à Christo, aut ab Apostolis explicati: alias significationes afferre, ex Hieronymo ad cap. XIII. *Osee illa verba. Ero mors tua o mors,* dicente, quod Paulus de resurrectione interpretat⁹ est Domini, nos aliter accipere nec possumus, nec debemus, & Amos c. 9. ad illa verba. *Suscitabo tabernaculum Dauid,* &c. ubi Apostolorū, ait, *præcedit auctoritas, maxime Petri & Iacobi, quos columnas Ecclesia, vas electionis vocat, ibi omnis variæ expositionis tollenda suspicio est.* Nos equidem nouas expositiones temerè adduci, præsertim his locis, qui nouo testamento explicati sunt, non probamus, præsertim si nō nouæ modò sint, sed aduersari etiā receptæ expositioni videantur, ac ne locis quidē omnibus recipimus varias explicationes discrepantesq; ab ijs, quas Christus & Apostoli ac Dei Ecclesia sunt secuti; in quo nonnullos expositores diuinarum scripturarū nostris & antiquis temporibus peccasse non negamus. Sed certē verba illa Psal. 68. *Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui habitet in ea,* q̄ D. Petrus Acto. 1. cap. ad Iudam proditorem retulit, numero etiam multitudinis in singularem numerū mutato, quid prohibeat cum Hieronymo & Augustino de vastitate Hierosolymæ explicare? cum ipsa psalmi verba numero multitudinis concepta vel maxime huic explicationi faueant. Hæc autem quæ hætenus dicta sunt, duas res consequi necesse est. Primum nō ita Ecclesiam alicuius loci vnā lectionem probare vt diuersam lectionem improbet: neq; enim Apostoli cum testimonia ex septuaginta interpretibus afferebant, quæ nō ignorabāt sec⁹ in Hebraicis codicib. extare, aut è cōtrario diuersā lectionē discrepantē ab ea q̄ ipsi vsurpabāt, cōti-

nuò eodemnarunt. Ne Ecclesia quidem, cum utrosq; codices, ut dictum est, amplectatur, & diuersam sæpè lectionē in diuersis locis sequi consueuerit. Verbi gratia, illud ex Ps. 67. citatum à Paulo ad Ephes. 4. *Ascendens in altum, captiuā duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*, Ecclesia in precibus quotidianis, legit, *accepisti dona in hominibus*. Et Ps. 93. *Dominus scit cogitationes hominū*, apud Paulum 1. ad Cor. 3. legimus. *Dominus scit cogitationes sapientium*. atq; q̄ amplius mire, cū Hieronymus ad Gal. 3. in ea verba: *Maledictus omnis qui nō permanserit in omnibus qua scripta sunt in libro legis*, multis probet ex Deut. cap. 27. ver. 26. à Paulo desumpta, & à Iudæis esse vitata expuncta dictione, *omnibus*, in qua vis argumenti tota, quo Paulus utebatur, est posita; ita tamen Ecclesia lectionem, quam Hieronymus probat amplexa est, ut diuersam nunquam reiecerit, sed retineat in editione vulgata Deuteronomij, qua vsa tamdiu est, & quam probauit Ecclesia. Et cum Iustinus cōtra Triphonem afferat Iudæos ex Ps. 96. vbi legimus. *Dominus regnauit*, expūxisse vocem quæ sequebatur, *à ligno*, ita Ecclesia in hymno de cruce & quibusdam psalterijs quarundam Ecclesiarum, certè Romano & Gothico, Iustini lectionem secuta est, ut alteram quā Iustinus vitatam esse arbitratur, nō modo in Græcis, Latinis, & Hebraicis codicibus retineat, verum etiam in breuiario Romano. Angustè ergo iudicat de Ecclesiæ amplitudine & religionis nostræ maiestate, quicumque loci alicuius lectionem vnā in Ecclesiæ precib⁹, aut libris Ecclesiasticis vsurpari cōsiderans, cōtinuò omnes alias fore repudiandas pronunciat. Deindè illud etiam ex ijs, quæ dicta sunt, colligatur quod Apostoli quod Ecclesia locum scripturæ aliquem in aliquo sensu afferant non continuò effici, aut eum sensum historicū esse, aut ceteros omnes fore repudiandos ac illos presertim, qui seruata linguę proprietate atque lectionis quę in v-

su est integritate, ex Hebraicis codicibus exprimuntur, neq; merito accusari interpretem Hebraicorū Græcorumve librorum, si diuersum sensum reddat, ac ne si contrarium quidem, ut Genes. 8. vers. 7. de corui reditu & 1. ad Cor. 15. vers. 51. de mortuorū suscitatiōe fieri necesse est (nam fortassis Hebraici, Græciq; codices sunt vitati, quos ipse non debet immutare, sed fideliter conuertere) omninò ab interprete librorū sacrorum exigi debet, ut si Hebraica aut Græca verba & lectionis integritas patiatur, potius faueat ei lectiōi, atq; eam sententiā exprimat, quam Christus, Apostoli & Ecclesia maximè amplecti videntur atq; pbare, qua in re nouos quosdam interpretes diuinorum librorū in suis versionib. sæpè peccasse, postmodum commodius fortassis explicabimus.

CAP. VI.

*An aliquid sensu humano
sit in sacris litteris
positum.*

Cum multa sint de citationib. dicta ac multo plura adijci possēt; vnā tantū quæstionē disputare cōstitui: ea est an in diuinis libris credam⁹ cōtineri aliquid spiritu humano, sensuq; dictū, atq; adeò errori obnoxissimū, cui subiecti sum⁹ ac vanitati, nos nostraq; nisi superiori prudentia regamur, ductuq;. Est quidem nefas de diuinorū librorum veritate dubitare, quorū Deus ipse auctor est, ut mortis & interitus expers, ita ab omni mēdatio alienus. Anomei erāt, qui vti Epiphanius refert, cum diuinis Prophetarum & Apostolorum testimonijs premebantur, eos ut homines fuisse locutos excusabant. Paulus autē 2. ad Thim. c. 3. *scripturam diuinitus inspiratā* esse ait. Petrus 2. c. 1. Spiritu sancto inspiratos locutos esse sanctos De homines affirmat. Dauid aliquando eloquia domini casta esse ait, aliquando affirmat Deum fidelem in

omni-

omnibus verbis suis. Accedant patrū testimonia. Origenes homil. XXVI. in Num. Spiritum sanctū scribit esse eum qui loquitur in scriptura. Chrysof. hom. XXV. in Gen. negat, quę in scriptura sunt, leuiter transigenda, cū nihil in ea scriptum sit, quod nō multas sensu habeat diuitias; nempē ab Spiritu S. conscripta ingentem in se continet thesaurum. August. de consensu Euangelistarum lib. I. & II. Preterea copiosius lib. III. c. XIII. cōtendit, Spiritū S. Euangelistis verba fugessisse, ipsumq; ad eō narrationis ordinē; & epist. VIII. & XIX. in scripturis diuinis vel leuissimū mēdacium sine crimine admitti nō posse, ac solis diuinarum scripturarū libris eū honorem deferendum, vt nullū eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimē credamus, q̄ est à Gratiano inter decreta relatum, dist. IX. c. Ego solis. Sed quid opus est in re aperta testib⁹ vt minimē necessarijs! Neq; dubiū est, mēdacia nō pauca in diuinis libris narrari, sed eorum verbis explicata verissimē à quib⁹ dicta sunt, cacodæmōis, stultorum hominum, Iudeorum, cōtra Christū & Apostolos. De Legib. tantū & citationib. disceptatio est, an humano sensu & auctoritate sint certę aliquę in diuinis libris positę; quę duę res nō magis difficultate sua quā varietate loquentiū sunt impeditę. Leges quidē quasdam à Moyse & Apostolis fuisse promulgatas non ex ipso Dei ore, sed p̄ ea quā ipsi acceperunt potestate multa persuadent. Hieremias enim c. 7. vers. 22. *Non sum, inquit, locutus cū patribus vestris, & non precepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustatum,* quib⁹ verbis Irenæus vtitur lib. IV. c. XLIX. ad cōfirmandum quędā in scriptura esse sancta ab hominibus ipsorū auctoritate; & Christus ipse apud Matthæum c. 19. vers. 7. *Moses, inquit, ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem nō fuit sic:* quę verba explicans Hieronymus cōmentarijs ad eū locum, non Deus

sed Moses permisit, non est ergo Dei consilium, sed Moysi præceptum; & Ambrosius lib. VIII. in Luc. c. 16. iisdē verbis productis ait, *ostendit hic locus quę propter fragilitatē humanā scripta sunt, nō à Deo esse scripta.* Deinde Paul⁹ 1. Cor. 7. cū dixisset, *ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus, uxore à viro nō recedere,* subiicit, *nam ceteris ego dico non dominus, si quis frater uxorem habet infidelē* &c. quo quid clarius in hac parte dici possit non video. Itaq; Origen. hom. XVII. in Nu. q̄dā affirmat à Prophetis addita de suo, q̄ à Deo nō acceptarāt, vt cū Ionas dixit *adhuc quadragesima dies, & Ninive subuertetur,* cū Deus tantū præcepisset vt Niniuitis vaticinaretur. Addit præterea Mosē in lege quędā, ppria auctoritate sanxisse. Sed præstat quędā Origenis verba ex eo loco producere. *Deniq; & per Mosē multa quidē locutus est Deus, aliquantatamē et Moyses propria auctoritate mandauit, quod Dominus in Euangelijs euidentissima distinctione fecerunt, cū dicit de repudio mulieris interrogatus: quia ad duritiam cordis vestri scripsit vobis hæc Moyses, ab initio autem non fuit sic.* & sequitur Basilii lib. V. contra Eunomiū c. penultimo, nosq; cū Catharino disputatione de residētia Episcoporum eadē sententiā amplectebamur, amplectimurq; tātorū virorū inducti auctoritate, quāuis multis oppugnātib⁹, quorū sententiā confirmare licet his argumētis; q̄ Adā de cōiunctione viri & femine in extrā p̄nūciauit, Genes. 2. ea à Deo fuisse dicta, Christus ait, Mach. 19. c. Quid ergo p̄hibeat, verba Moysi & Pauli, q̄ diuino spiritu agebātur, à Deo fuisse dicta, omnia interpretari. Deinde qa si sensu humano quędā dicta fuisse admittimus, errori ea fuisse obnoxia fateamur necesse erit, vt sunt oēs homines, humanaq; omnia fallacia. Nam q̄ Hieronym⁹ præfatiōe in epistol. ad Philemonē, & in Mich. c. 5. ex aliorū sententiā ponit, Scriptores sacros non semper diuino spiritu fuisse locutos, sed quędā humanit⁹ miscuisse, vt est illud,

illud, penulam quam reliqui Troade affer. Lucas est mecum solus. Trophimum reliqui infirmum, ac alia id genus, à sanioribus repudiatur. Et censura Parisiensi titulo VIII. damnatur Erasmus, quod maioris auctoritatis esse affirmarit, quæ à Christo quam quæ ab Apostolis dicta sunt. Ad hæc. Si leges aliquæ essent humana potestate promulgatæ in diuinis libris eas abrogare, antiquareq; nihil vetaret. Postremò Epiphanius hæresi XXXIII. Ptolemæum quendam ait affirmasse legem Moïsi trifariam fuisse diuisam, nempe quædam ab ipso Deo fuisse sancita, quædam à Moïse, alia à senioribus addita, qua diuisione explicata negat Epiphanius legem trifariam diuisam: nam *seniorum traditiones in sacris libris non continentur, quæ vero à Moïse, neq; ipsa extra Deum sancita sunt, sed ex Deo per Moïsem, quæ sunt ipsius Epiphaniij verba.* Verum eius auctoris verbis nos aliorum patrum opponimus auctoritatem. Quod de Adamo afferatur parum mouet; functus est enim in ea extali prophetæ officio. Moïses & Paulus legislatorum munere fungebantur, cõdendo nonnullas leges ex auctoritate humana, tamen eam à Deo acceperant, vti nostri Pontifices cum Ecclesiasticas leges promulgant. Credimus autem ipsos, qui leges condiderunt noluisse eas abrogari, quãdo in diuinis libris illas immortalitati consecrabant, tamen non ignoramus bigamos nonnunquam sacris altaribus fuisse admotos venia Pontificum, ac cõtra seu præter præceptum Pauli mädantis, vti vnus vxoris vir sacris Christianis præficiatur. Tum lex ab Apostolis lata de sanguine & suffocato ante multos annos antiquata est. Errorem ijs legibus condendis admittere nefas sit cum diuino spiritu etiam ea parte tũ Moïses, tũ Apostoli regerentur, quod Romanis etiam Pontificibus tribui videmus, vt legibus præsertim, quæ maioris momenti sunt sancendis, falli posse non putemus, ac multo minus scriptores sacri falli poterant cum in

diuinos libros eas leges cõferebant, nõ iam vt legislatores, sed vt scriptores sacri, quorum calamus haud dubium à diuino spiritu regitur, ne aberraret in minimis, in maximis. Hæc de legibus. De citationibus pauca adijcienda sunt. Sanè non semper Christum & Apostolos verba obseruasse, sed sententiam fuisse secutos tantummodo, eorum testimoniorum quæ citabantur, magna argumenta sunt, nam neq; ipsa verba Christi Euangelistæ retulerunt eodem prorsus modo & ordine, vti exempla multa docent. Matthæi certè cap. 5. octo beatitudines numerantur, atq; eæ in tertia persona positæ. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ celorum.* In Luca numerantur quatuor, eque in secunda persona conceptæ. *Beati pauperes, quia vestrum est regnũ Dei.* Hieronymus de optimo genere interpretandi multa in hanc rē exempla congerit, inter alia Matth. 26. *percutiam pastorem, cum Zach. 13. cuius ea verba sunt, non ex persona Dei vt in Euangelistæ, sed Prophetæ Deum rogantis dicatur in Hebræo & Græco, percutite pastorem & dispergentur oves.* Idem Hieronymus Isaiæ 7. in multis, inquit, testimonijs, quæ Euangelistæ vel Apostoli de libris veteribus assumpserunt curiosius, attendendum est, non eos verborum ordinem securos esse, sed sensum. & Euthymius Matth. 3. *vniversaliter, inquit, scire oportet, Euangelistas interdum quidem integrè dictorum mentionem facere, aliquando verborum quidem sensum integrè seruire, quasdam verò dictiones mutare, quando id in nullo sermonem potest corrumpere.* Plura cum possemus afferre in hanc sententiam, non credimus fore necessarium. Qui cõtra disputant cõtentionosi homines, ne verbum quidem commutari in citationibus suadentes, ne magnis se ambiguitatibus implicent, duplicem lectionem in diuinis libris olim fuisse fingentes, nullius auctoritate, nullo argumento. Ex ijs alteram extare in veteri testamẽto, in nouo citari alteram, quo sit vt

cum

cum plures vna lectione veræ esse nō possint: vno enim modo scriptores sacri non pluribus scripserunt, asserendo ad hūc modum citationum veritatē, fides euertitur veteris testamenti, Hebraicē, Græcē & Latine cōscripti, quibus locis ijs omnib. linguis discreparit à verbis, q̄ in nouo testamento citata inueniuntur. Quanto simplicius ac facili⁹ si Apostolos nō verba secutos fuisse, sed sententiam fateamur. Nam quod quidam addūt memoria lapsos Apostolos, vnū pro altero aliquādo posuisse, mens refugit cogitare. Quid enim hoc esset nisi diuinis scripturis contumeliā facere: Tametsi Hieronymum videmus ardore disputandi id affirmasse aliquādo de optimo genere interpretandi ad Pammachium, Michæ 5, ad illa verba, *Et tu Bethlem Ephrata sunt*, inquit, *qui asserant in omnibus pene testimonijs, quæ de veteri testamento sumuntur, istiusmodi esse errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, et interdum sensus quoq; ipse diuersus sit, vel Apostolis, vel Euangelistis nō ex libro carpentibus testimonia, sed memoria credentibus, quæ nonnunquam fallitur.* Quod hoc loco alienis verbis posuit, in fine primi libri in epistolam ad Gal. ex sua sententia videtur ponere. Hoc autem, inquit, *in omnibus pene testimonijs quæ de veteribus libris in nouo assumpta sunt testamēto obseruare debemus, quod memoria crediderint Euangelista vel Apostoli, et tantum sensu explicato saepe ordinem commutauerint: nonnunquam vel detraxerint verba vel addiderint.* pari libertate Euthymius in Matthei 20. cap. postremis verbis, & Theophylactus prologo in Matth. loquuntur, quos imitari certē nō debemus, nec adscribere ijs mendacium, quorum mentes diuino instinctu & calamus agebantur, tametsi multis argumentis eorum sententia confirmatur è quibus pauca exempli causa proferamus. Apud Marcum 2. c. princeps sacerdotum *Abiathar* vocatur, qui 1. Reg. 21. fuit *Achimelech*, sed respōdet Theophylact⁹ ipse, aut *Abiathar* bi-

nomium fuisse, dictumq; etiā *Achimelech*, aut *Achimelech* sacerdotē fuisse, vt in libris Regū dicitur. *Abiathar pontificem*, vt in Marco ponitur, aut cum Beda lib. I. in Marcū cap. 20. licebit nodum dissoluere, si quo tempore Dauid panes p̄positionis sumpsit, dicamus vtrumq; affuisse, *Achimelech* patrem, & *Abiathar* filium, alterius mentionem in libris regum factam, alterius in Marco qui pontificatus munere, scilicet pro patre vicarius vtebatur, & maiori fama celebratur Dauidem exilij tempore secutus. Alterum argumentū desumitur ex actis 7. cap. vbi Iosephum dicitur accersisse cognationem suam *in animabus septuaginta quinque*, cum Gen. cap. 46. & Exod. I. referantur tantum *septuaginta*. Verūm Actorum verba, vel ex septuaginta interpretibus sunt posita, qui 75. animas numerat comprehēto S. Ioseph & filijs eius, & fortassis Hebraica vt nonnulli contendunt ea parte sunt vitata, aut certē quod alij malunt verba illa nō D. Lucæ scriptoris sunt, sed Stephani, qui quamuis diuino spiritu plenus, citandis veteris testamenti locis labi potuit, martyris enim, non scriptoris Catholici munere fungebatur. Tertium argumentum ex Matth. 2. cap. conflatur: vbi testimonium Mich. 5. cap. *Et tu Bethlem Ephrata paruulus es in milibus Iuda*, addita negatione citatur, *nequaquā minima es*, quod simplicissimè refellatur si cū Hieronymo in Michæam consideremus ea verba scribarum fuisse, quorum negligentiam in diuinarum scripturarum lectione Matthæus arguere voluerit. Verūm negare possumus Michæ locum affirmatiuè legendum, tametsi modo Græca & Hebraica discrepent. Isidorus certē lib. I. contra Iudæos c. XI. addita interrogatione legit, *Et tu Bethlem Ephrata nunquid paruula es, in milibus Iuda?* quæ lectio Gothorū tempore vsitata in Hispania fuisse videtur, cū biblia Gothica, ante sexcentos amplius annos cōscripta, quæ in Toletano tēplo seruatur, ira legant.

Præte-

Præterea Iulianus lib. I. cōtra Iudeos, nisi ꝑ genere masculino dixit, *nunquid parvulus es?* Alij cum negatione legūt. Hieronymus in ipsa versione septuaginta, *nequaquā minima es* habet. Cyprianus II. contra Iudeos cap. XI. *non exigua es, vt constituaris in milibus Iuda.* Origen. I. contra Celsū, *& tu Bethlem Ephrata non es minima, vt sis in milibus Iuda.* Ipsemet Isidor^o lib. II. contra Iudæos cap. III. Micheę locum afferens *non es*, inquit, *minima in milibus Iuda*, quæ si vera sunt, fateri oportet Hebraicos Micheę codices esse vitiatos, septuagintaq; olim atq; veteres locum eū, vt est in Matthæo legisse, tamen quidam nostra ætate Matthæū cum Michea ita cōciliant, vt dicant Hebraica hoc modo interpretanda, & tu Bethlem Ephrata parum (supple est tibi) vt sis in milibus Iuda, nimirum vocem, Zahir, Hebraicam pro qua alij paruula, seu parvulus reddiderunt, hi neutro genere sumi malunt, quorum sententiam neque refellere, neq; cōfirmare hoc loco animus erat. Multa prætermittantur necesse est, illud adijciam tātūm à quibusdam reprehendi, quod Paul^o Act. 17. cap. inuenisse se affirmavit Athenis aram in qua scriptum erat, *Ignoto Deo*; contententes eam aram nō ignoto Deo inscriptā, sed potius *Dijis Asiae & Europe & Africae. Dijis ignotis et peregrinis*, vt Hieronymus refert in c. I. epistolæ ad Titū, & Pausanias in Atticis ait. *Ara præterea & Deorum & Heroum, qui ignoti vocantur.* Itaq; Paulum mutato numero eam inscriptionem vertisse aiunt ad occasionem diuini numinis prædicandi. Nos tamē credimus magis arā ignoto Deo fuisse dicatā: nam Michaël Syncellus in Encomio Dionysij Areopagitæ, visa inquit, eclypsi, q̄ in morte Christi contigit contra naturæ ordinem, Athenienses verti naturæ vices putantes virtute aliqua occulti numinis aram ignoto Deo excitasse, eoq; Paulum allusisse. Et Lucianus in dialogo cui nomen est Philopatris iurat per ignotum Deū Athenis, & in ea vrbe

inuenisse se ait, & adorasse ignotum Deum. Eam aram descriptam elegantissimè quidam putant ab Statio Thebaidos lib. XII. cum ait. *Vrbe fuit me dia nulli concessa potentum ara Deūm, & quæ sequūtur: Pausanias parum mouet, nam multas aras fuisse ait ignotis Dijs sacratas, fortasse cum singulæ ignoto Deo essent inscriptæ. Hieronymus qua solet libertate pronuntiandi hac etiam in parte est vsus. Tamen si nō magni referre putabamus vt rouis modo inscripta fuisse credatur ara illa, & memoria lapsos Apostolos benigna interpretati de emollire, verum est nempè Apostolos ex familiari cōsuetudine testimonia aliquid citasse, qua nonnunquā aut vitio linguæ aut memoriæ lapsu immutari cōsueuerunt, eatenus tamen vt cum ad scribendū accederent, mēs eorum & calamus ab Spiritu sancto regeretur, vt verbis quamuis ex communi consuetudine arreptis sententia integra retineretur nihilomin^o: neq; puto aliud Hieronymum, ne ceteros quidē patres in re pposita cogitasse. Superest an credere debeam^o scriptores factos non modo falli nō potuisse in magnis, in minimis, sed & cōcedendū sit Spiritu S. dictante scripsisse omnia. Sūt enim viri docti & Catholici, qui vtroq; modo contigisse conseruant: pleraq; in flatu spiritus diuini excepisse sine vlla cura aut labore. Quomodo Dauid dixit. Lingua mea calamus scribæ velociter scribetis Pl. 44. Alia ex memoria deprompta scribentis, ex ratione, experimento, aut aliorū ratione, semper tamen spiritus numine præsentis ne lapsus cōtingeret. An spiritus diuini in flatu eguisse Paulum credamus, vt diceret *Trophimum reliqui infirmum, & Lucas est mecum solus & Penulam reliqui Troade.* Quid vero cum auctor secundi libri Macha. Iasonis Cyrenæi compiler initio excusat se opus magni laboris, & vigiliarū suscepisse, & in fine petit veniā, si quid min^o aptè dixerit, minusq; historiæ congruū. Quæ omnia in spiritum diuinum nō cōueniūt,*

E

nam

3. Tom. 4. 2

nam Hierc. 36. *Ita is Propheta dictabat vaticinia, ut ex libro legere videretur.* nimirum quæ diuinitus dictantur, ea sine labore contingunt. Quæ sententia nobis quidem probabilis videbatur ab Anomæorum amētia procul, quando per eum modū ab scriptura diuina omne prorsus repellitur mēdaciū, ob præfens numen Spiritus sancti prouidentis atq; præstantis nemens Sacri scriptoris laberetur.

C A P. VII

Hebraicos codices esse vitiatos.

Videamus rursus, priusquam aggrediamur ad editionis vulgaris auctoritatem explicandā de Hebraicorum codicum ac Græcorum veritate, quid sentiendum sit, quo referenda sunt cætera, & vnde diiudicandum est de pposita initio difficultate. Ac primum de Hebraicis disputandum est, quos in re maioris momenti vitiatos esse non credebam, hoc est, vltimum dogma cōtrariam Ecclesiæ placitis, eorum testimonijs confirmari, alioqui corū lectiōne penitus interdictum esset. An ferret Ecclesiā scripturæ sacræ nomine nobis hæreses propinari? eo maiori periculo, quod in diuini verbi simulatiōe grauiores insidiæ forent. An publicis præmijs & honoribus inuitaret ad eorum librorum lectiōnem, in quibus sciret lætale venenū contineri. Neq; enim cum in Cōcilio Viennensi sancitum est Hebraicā linguam publicis scholis doceri, ignorabant patres eam linguam puram putam in sacris tātummodo libris extare, atq; ex illis vt doceretur, quod etiam vbique fit inter Christianos, necesse esse. Nū viri docti, quorū magnus numerus semper est in Ecclesiā, in tanto periculo tacuissent, & non potius ad codicum Ecclesiæ fidem deprauatos aduersariorum codices restitui postulassent? igitur altum eorum silentium Ecclesiæ totius consuetudo ac mos argu-

mento sit apud homines modestos & veritatis potius, quā contentionū studiosos Hebraicos codices non ita esse vitiatos, vt ex ijs periculum immaineat, ne simplicibus quidem & incautis. In rebus minutis & leuioribus corruptos Hebraicos codices esse, an integros à magnis viris hac nostra ætate disputatur magna contentione, neque leuibus in vtramque partem antiquorum testimonijs, præterea argumentorum pondere maximo. Qua in disputatiōne, vt via & ordine procedatur, tempus omne trifariam distinguendum existimabam, vt qua occasione, quovē tempore à Iudæis Hebraici codices fuerint vitiatī, apertius intelligatur. Primum tempus ad Christi aduentum pertinet, quo se hominibus in carne monstrauit. Secundum continet interuallū à Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis, quæ magna fama in ea gente celebratur, & congregatio magna vulgo nuncupatur; quo tempore habita variant scriptores, quidam Christi annum 150. alij annum 300. designant. Verūm communi sententia Hebræi, Elias tertia præfatione Mafstoth, & Galatinus lib. I. contra Iudæos cap. V. post templi excidium ponunt annū 436. nimirum à Christo nato anno 512. Quæ sententia haud leui argumento confirmatur prioribus temporibus congregatiōnem illam non fuisse celebratam, cū constet Hieronymum ea diligentia, eaque cognitione rerum Hebraicarum nunquam vidisse pūcta, quæ vocalium loco in eo conuentu sacris libris adscripta fuisse minimè dubium est. Ab ea congregatiōne ad nostram ætatem tertium tempus pertinet, quo inuestigare debemus an Iudæi sacros libros vitiarint. Ergo à primo tempore inchoantes Iudæos malo animo suos libros corrupisse ea tempestate non arbitror. Origenes argumento inductus apud Hieronymum in illa Isaia verba cap. 7. *Et dixit vade & dices populo huic, quod nunquam Dominus & Apostoli, qui cætera*

cætera crimina arguunt in Scribis & Pharifæis, de hoc crimine quod erat maximum reticuerunt. Neque Christus Ioannis 3. ad seruandas scripturas prouocasset, si à Iudæis fuissent priori tempore deprauatæ, ac potius monuisset, vt earum lectionem vitarent. Neque Matth. 23. Scribarum & Pharifæorum doctrinam sectandam moneret, ne Paulus quidē 2. ad Cor. 3. velamen dixisset fuisse positum super cor Iudæorum in lectione Mosis, sed potius Mosē ab illis fuisse deprauatum. Neque temerè malo animo negaui à Iudæis primis illis temporibus sacros libros fuisse vitiatos, sed vt indicarem librorum incuria, vt in alijs libris contingit, errores in Hebraicos libros incidere potuisse; & constat ante Christi tempora quosdam locos fuisse ab Scribis immutatos, quos Rabbi Salomo Malachiæ 1. cap. quindecim omninò numerat ea correctione, quam Tichum Sophrim, hoc est correctionē Scribarum vulgo vocant. Ex eo numero est locus Malachiæ 1. vers. 33. vbi nos legimus. *Ecce de labore, & exsufflastis illud, olim legebatur, & affixistis me*, quod cum incommodum videretur, neque Deo, qui loquebatur conuenire, lectionem immutauerunt. Deindē Genes. 18. vers. 22. illis verbis. *Abraham verò adhuc stabat coram Domino*, olim legebatur, *Domini stabat coram Abraham*, vt Rabbi Moses Hadarsan in eum Genes. locum testatur. Neque antiqua lectio sacramento vacabat, cum Christus venit homo factus, & ad tribu aalia ductus est. Deus coram Abraham posteris verè stetit dici potest. Ad hæc Michea 1. vers. 10. vbi nos legimus. *In domo pulueris puluere vos conspergite*, olim legebatur (hithpalaffi) *puluere conspergi me*, quod nonnulli referunt ad Christi incarnationem, atque ita in quibusdam codicibus fuisse liber Massoreth argumēto est. Omnia referre non licet. Locustanturum Osee 9. vers. 12. adiciatur, nam vbi nos legimus, *Vae eis cum recessero ab eis*, olim

legebatur, *væ eis caro mea*, vel *incarnatio mea ab eis*, nempe Deo homine facto Iudæi in omnia mala præcipitarunt, quam lectionem mirabar, in Iudæorum Massoreth notatam non esse, cum ad nostram ætatem in Græcis exemplaribus retineatur his verbis: *ὅτι καὶ οὐκ αὐτοῖς ἔστιν ἡ σὰρξ μου ἐξ αὐτῶν*. De tempore quo facta ea correctio est, magna quæstio est, illud constat ante Christum fuisse, quando Ionathas, qui priori tempore fuit, eam correctionem plerisque locis est secutus, atque eodem argumento confirmari potest ante septuaginta interpretes fuisse, quando Græci codices (si modo ij ex septuaginta interpretatione sunt, de quo modo non disputamus) ferè eos locos iuxta eandem correctionem exprimunt. Conuenit inter Hebræos Kimhi præfatione in Iosue & Heliam 3. præfatione Massoreth ab Esdra in congregatione, quam illi vocant magnam, vbi sacri libri qui perierant sunt restituti, eam correctionem Scribarum fuisse factam. Modus autem corrigendi eisdem auctoribus erat, cum in vnam lectionem omnes codices conueniebant, illa relinquebatur, diuersa penitus reiecta, cum autem, qui aderant, opinionibus discrepabant, lectio à pluribus aut doctioribus approbata in contextu ponebatur, altera ad marginem adiecta, quo factum, vt in quibusdam locis ab scribis correctis prioris lectionis nullum vestigium extet, neque in Massoreth, neque in bibliorum margine, nempe quoties in vnam lectionem omnes conspirarunt in alijs diuersa lectio adscribatur. Hæc de primo tempore dicta sunt. Proximò spatio à Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis diuinas scripturas à Iudæis fuisse vitiatas, & quidem aliquando ex inuidia, atque odio Christiani nominis, iniquo animo, multis testimonijs confirmare possem. Tertullianus lib. de habitu muliebri cap. III. *Legimus*, inquit, *omnem scripturam adificationi habilem*

nam Hierc. 36. *Ita is Propheta dictabat vaticinia, ut ex libro legere videretur.* nimirum quæ diuinitus dictantur, ea sine labore contingunt. Quæ sententia nobis quidem probabilis videbatur ab Anomæorum amētia procul, quando per eum modū ab scriptura diuina omne prorsus repellitur mēdaciū, ob præfens numen Spiritus sancti prouidentis atq; præstantis nemens Sacri scriptoris laberetur.

C A P. VII

Hebraicos codices esse vitiatos.

Videamus rursus, priusquam aggrediamur ad editionis vulgaris auctoritatem explicandā de Hebraicorum codicum ac Græcorum veritate, quid sentiendum sit, quo referenda sunt cætera, & vnde diiudicandum est de pposita initio difficultate. Ac primum de Hebraicis disputandum est, quos in re maioris momenti vitiatos esse non credebam, hoc est, vltimum dogma cōtrariam Ecclesiæ placitis, eorum testimonijs confirmari, alioqui corū lectiōne penitus interdictum esset. An ferret Ecclesiā scripturæ sacræ nomine nobis hæreses propinari? eo maiori periculo, quod in diuini verbi simulatiōe grauiores insidiæ forent. An publicis præmijs & honoribus inuitaret ad eorum librorum lectiōnem, in quibus sciret lætale venenū contineri. Neq; enim cum in Cōcilio Viennensi sancitum est Hebraicā linguam publicis scholis doceri, ignorabant patres eam linguam puram putam in sacris tātummodo libris extare, atq; ex illis vt doceretur, quod etiam vbique sit inter Christianos, necesse esse. Nū viri docti, quorū magnus numerus semper est in Ecclesiā, in tanto periculo tacuissent, & non potius ad codicum Ecclesiæ fidem deprauatos aduersariorum codices restitui postulassent? igitur altum eorum silentium Ecclesiæ totius consuetudo ac mos argu-

mento sit apud homines modestos & veritatis potius, quā contentionū studiosos Hebraicos codices non ita esse vitiatos, vt ex ijs periculum immaineat, ne simplicibus quidem & incautis. In rebus minutis & leuioribus corruptos Hebraicos codices esse, an integros à magnis viris hac nostra ætate disputatur magna contentione, neque leuibus in vtramque partem antiquorum testimonijs, præterea argumentorum pondere maximo. Quæ in disputatiōne, vt via & ordine procedatur, tempus omne trifariam distinguendum existimabam, vt qua occasione, quovē tempore à Iudæis Hebraici codices fuerint vitiatī, apertius intelligatur. Primum tempus ad Christi aduentum pertinet, quo se hominibus in carne monstrauit. Secundum continet interuallū à Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis, quæ magna fama in ea gente celebratur, & congregatio magna vulgo nuncupatur; quo tempore habita variant scriptores, quidam Christi annum 150. alij annum 300. designant. Verūm communi sententia Hebræi, Elias tertia præfatione Mafstotheth, & Galatinus lib. I. contra Iudæos cap. V. post templi excidium ponunt annū 436. nimirum à Christo nato anno 512. Quæ sententia haud leui argumento confirmatur prioribus temporibus congregatiōnem illam non fuisse celebratam, cū constet Hieronymum ea diligentia, eaque cognitione rerum Hebraicarum nunquam vidisse pūcta, quæ vocalium loco in eo conuentu sacris libris adscripta fuisse minimè dubium est. Ab ea congregatiōne ad nostram ætatem tertium tempus pertinet, quo inuestigare debemus an Iudæi sacros libros vitiarint. Ergo à primo tempore inchoantes Iudæos malo animo suos libros corrupisse ea tempestate non arbitror. Origenes argumento inductus apud Hieronymum in illa Isaia verba cap. 7. *Et dixit vade & dices populo huic, quod nunquam Dominus & Apostoli, qui cætera*

cætera crimina arguunt in Scribis & Pharifæis, de hoc crimine quod erat maximum reticuerunt. Neque Christus Ioannis 3. ad seruandas scripturas prouocasset, si à Iudæis fuissent priori tempore deprauatæ, ac potius monuisset, vt earum lectionem vitarent. Neque Matth. 23. Scribarum & Pharifæorum doctrinam sectandam moneret, ne Paulus quidẽ 2. ad Cor. 3. velamen dixisset fuisse positum super cor Iudæorum in lectione Mosis, sed potius Mosẽ ab illis fuisse deprauatum. Neque temerè malo animo negaui à Iudæis primis illis temporibus sacros libros fuisse vitiatos, sed vt indicarem librorum incuria, vt in alijs libris contingit, errores in Hebraicos libros incidere potuisse; & constat ante Christi tempora quosdam locos fuisse ab Scribis immutatos, quos Rabbi Salomo Malachiæ 1. cap. quindecim omninò numerat ea correctione, quam Tichum Sophrim, hoc est correctionẽ Scribarum vulgo vocant. Ex eo numero est locus Malachiæ 1. vers. 33. vbi nos legimus. *Ecce de labore, & exsufflastis illud, olim legebatur, & affixistis me*, quod cum incommodum videretur, neque Deo, qui loquebatur conuenire, lectionem immutarunt. Deindẽ Genes. 18. vers. 22. illis verbis. *Abraham verò adhuc stabat coram Domino*, olim legebatur, *Dominius stabat coram Abraham*, vt Rabbi Moses Hadarsan in eum Genesis locum testatur. Neque antiqua lectio sacramento vacabat, cum Christus venit homo factus, & ad tribu aalia ductus est. Deus coram Abraham posteris verè stetit dici potest. Ad hæc Michea 1. vers. 10. vbi nos legimus. *In domo pulueris puluere vos conspergite*, olim legebatur (hithpalafii) *puluere conspergi me*, quod nonnulli referunt ad Christi incarnationem, atque ita in quibusdam codicibus fuisse liber Massoreth argumẽto est. Omnia referre non licet. Locustanturum Osee 9. vers. 12. adijciatur, nam vbi nos legimus, *Vae eis cum recessero ab eis*, olim

legebatur, *vae eis caro mea*, vel *incarnatio mea ab eis*, nempè Deo homine facto Iudæi in omnia mala præcipitarunt, quam lectionem mirabar, in Iudæorum Massoreth notatam non esse, cum ad nostram ætatem in Græcis exemplaribus retineatur his verbis: *ὅτι καὶ οὐκ αὐτοῖς ἔστιν ἡ σὰρξ μου ἐξ αὐτῶν*. De tempore quo facta ea correctio est, magna quæstio est, illud constat ante Christum fuisse, quando Ionathas, qui priori tempore fuit, eam correctionem plerisque locis est secutus, atque eodem argumento confirmari potest ante septuaginta interpretes fuisse, quando Græci codices (si modo ij ex septuaginta interpretatione sunt, de quo modo non disputamus) ferè eos locos iuxta eandem correctionem exprimunt. Conuenit inter Hebræos Kimhi præfatione in Iosue & Heliam 3. præfatione Massoreth ab Esdra in congregatione, quam illi vocant magnam, vbi sacri libri qui perierant sunt restituti, eam correctionem Scribarum fuisse factam. Modus autem corrigendi eisdem auctoribus erat, cum in vnam lectionem omnes codices conueniebant, illa relinquebatur, diuersa penitus reiecta, cum autem, qui aderant, opinionibus discrepabant, lectio à pluribus aut doctioribus approbata in contextu ponebatur, altera ad marginem adiecta, quo factum, vt in quibusdam locis ab scribis correctis prioris lectionis nulum vestigium extet, neque in Massoreth, neque in bibliorum margine, nempè quoties in vnam lectionem omnes conspirarunt in alijs diuersa lectio adscribatur. Hæc de primo tempore dicta sunt. Proximò spatio à Christi ortu vsq; ad congregationem Tyberiadis diuinas scripturas à Iudæis fuisse vitiatas, & quidem aliquando ex inuidia, atque odio Christiani nominis, iniquo animo, multis testimonijs confirmare possem. Tertullianus lib. de habitu muliebri cap. III. *Legimus*, inquit, *omnem scripturam adificationi habilem*

correctionem diuinorum librorum in eo conuentu fuisse factam. Collatis enim varijs codicibus, altera lectione praelata diuersa penitus reijciatur, sapè etiam cum non satis opinionibus conuenirent, lectio altera inferebatur textui, diuersa ad marginem adijciatur. Quo enim aliorum punctorum adinuentio, tum Massoreth editio spectabant, quam vt varietate sublata in vnam opinionem, atque lectionem, omnes conspirarent. Itaque videmus quasdam Hebræorum correctiones septuaginta interpretes fuisse secutos, atque editionis nostræ auctorem, nimirum quia antiquiores erant: in plerisque discrepare, quoniam posteriori tempore sunt factæ. Quis autem dubitet Iudæos in eo conuentu in odium Christianæ religionis, aut corrupisse multa, quod multi hæretici fecerunt, Valentinus, Martion, Hebionitæ, Hydroparastæ, vt Theodoretus ait libr. II. de hæresibus: aut in varia lectione codicum eam lectionem fuisse probatam, quæ Christianorum causam infirmare maximè videbatur, quod Genes. 49. consideramus illis verbis, *donec veniat, qui mittendus est*: Hebræos substituisse, *donec veniat Silo*. Sed & Daniel. 9. vaticinium de Christi aduentu, & septuaginta hebdomades varia accentuum distinctione, ad Zorobabel manifestè trahunt. Tum Hieremiæ 23. vbi nos & septuaginta habemus, & hoc est nomen quod vocabunt eum, *Dominus iustus noster*, Hebraici codices habent, longè alia sententia, *Vocabit eum Dominus iustus noster*. Neque mirum videri debet existimare nos, à Iudæis Hebraicos codices fuisse corruptos, quando tanto odio flagrabant Christiani nominis, vt Iustino teste, disputatione cum Tryphone contra Iudæos, post occisum Christum, certos homines miserint q̄ toto orbe Christianam religionem opprimerent, gentesque in Christianos homines concitarent, neque sumptui, neq; labori parcentes. Et Hieronymus Isaiæ

21. ad illa verba, *onus Duma*, affirmat à quibusdā Hebræis *Roma* legi propter similitudinem primæ litteræ Hebraicæ in vtraque dictione, nimirum volentes illam prophetiam contra Romanum imperium accipi debere. Tertio temporis interuallo, ex quo congregatio Tyberide est habita, nō arbitror consensu gentis, nouam diuinorum librorū correctionem, seu potius corruptionem fuisse factam. Neque enim ab eo tempore conuenerunt ex omnibus locis, vt cōmuni consensu nouas fraudes necterent, & libri Massoreth diligentia satis cautum videbatur, ne libri sacri immutari facillè possent. Neque dubium est ab Hebræis codices Hebraicos præcipua diligentia & religione asseruari, ne facillè corrumpi possent; in quo illis perinde contigisse videatur, atq; in legis obseruatione. Cū Deum habebant propitium, magnificque beneficijs afficiebantur, mirabile dictu erat ac miserandum, quam facillè diuinas leges cōtemnerent, ad Deorum templa concurrentes; vbi à Deo deserti sunt, ac in sensum reprobum dati, magna religione, quātum in illis situm est, legem obseruat, vetitos Deorum cultus fugiunt. Ad eūdem modū cum libros sacros olim tantopere negligenter, vt fermè de memoria elaberentur: nunc cum minus opus esset ad eos conseruandos, diligentes in primis & supersticiosos esse videmus. Neque verò hac disputatione est animus linguæ Hebraicæ studium debilitare, quam maximè vtilem esse non ignoramus, id ago ne dum Hebraicis libris & rebus fauemus, nostræ religioni conuictum facere videamur. Ergo communi consensu negamus Hebraicos codices fuisse post illam congregationem immutatos. Librariorum in curia errores incidisse quis ambigat? cū omnibus libris & linguis vsu eueniat, vt quò sunt antiquiores, sapiusque descripti, eo magis sint contaminati, num ab hac communi lege Hebraici codices sint exempti? non

arbi-

arbitror, & poteram nostram opinionem multis exemplis confirmare. Hieronymus Nahum 3. versu 8. in illa verba, *Nunquid melior es ab Amon?* ait, Hebraeus qui me in scripturis erudiuit, ita legi posse asseruit, *nunquid melior es quam No,* (id est, Alexandria) *Amon?* idem Zacharias ultimo versu 20. vbi nos legimus, *in die illa erit, quod super frenum equi est sanctum domino,* Hieronymus ait vocem Hebraicam *Mefuloth,* à quodam Iudæo mutari in vocem *Misloth,* & utroque tamen loco consideramus non antiquam lectionem, & communem circumferri, sed quam Hieronymus vniuersi cuiuspiam Iudæi priuatam lectionem fuisse utroque loco affirmavit. Et ex versionibus Græcis & Latinis satis constat, Hebraicos codices olim fuisse varios, certè discrepasse ab ijs, qui modo in vsu sunt, cum parua fæpe litterarum aut punctorum mutatione sententia illa reddatur, quam interpretes expresserunt. Loci innumeri sunt, proferantur tamen exemplis exempla, vnum, alterum, & tertium. Psalmo 4. vbi nos legimus, *filij hominum usquequo graui corde?* Hebraica habent, *usquequo gloria mea ad ignominiam,* nempe, nunc legitur Hebraicè בְּרִדֵי לְבַלִּימָה, olim legebatur לְבַלִּימָה לְבַרִּי. Item Psal. 18. vbi legimus, *In omnem terram exiuit sonus eorum,* nunc legitur קוֹלֵם, id est, *regula eorum,* olim proculdubio legebatur קוֹלֵם *vox eorum.* Item Psal. 31. pro illis verbis, *dum configitur spina.* Hebræi legunt, *in siccitates astatis,* quæ varietas contigit, quoniam dictionem *Coz,* quam legerint septuaginta interpretes, Hebræi legunt *Caiz,* vnius tantum, eaque facili permutatione litteræ. Psal. 67. vbi nos habemus, *rex virtutum dilecti,* Hebræi numero multitudinis, *reges virtutum,* nempe eandem dictionem, *Melech,* numero multitudinis legunt Hebræi adiecta littera *iod,* quam septuaginta Hebraici codices non habebant. Multi ad extremum alij

errores poterant in Hebraicis codicibus designari, certè 2. Regum cap. 24. quo loco vers. 13. prophetæ verbis dicitur, *aut septem annis veniet tibi fames in terra.* Septuaginta, *tribus annis habent.* Atque eam lectionem esse legitimam Hebraicam vitiosam, argumento est liber primus Paralipom. c. 21. vers. 12. vbi Hebraicè, Græcè & Latinè tribus annis fore famem edicitur, tamen hūc errorem in recentibus numerare non possumus, quando eam lectionem in libris Regum Hebraici & Latini codices sequuntur. Quemadmodum neque quod Hieronymus affert Michæ 5. ad illa verba, *& tu Bethleem Ephrata, Thaco & Ephrata, hac est Bethleem, & Phagor, & Atan, & Culon, & Tami, & Soris, & Car. em, & Gallim, & Bather, & Manoch, ciuitates undecim, & viculi earum;* quod in Hebraicis Iosue codicibus haberi negat, ac in septuaginta tantum interpretatione extare, siue ab his additum, siue de veteribus libris erasum malitia Iudæorum, ne Christus de tribu Iuda ortus videretur. Hoc Hieronymus. Iam ex eodem Iosue lib. cap. 21. duo versus 36. & 37. manifestè desunt in Hebraicis codicibus, vt res ipsa indicat, docetq; Abulensis Numerorum capit. 24. q. 3. quo loco multo corruptiores Hebraicos codices nostris esse affirmare non dubitat, vir rerum Hebraicarum peritia satis instructus, legique solitos in alijs codicibus Hebraicis, docet annotatio marginis in biblijs Hebræis magnis, quæ quatuor corporibus distincta circumferuntur, cum Rabbinorum Commentarijs ex sententia Rabbi Kimhi ad eū locū his verbis: *סגור בהם ירמוכסה יאובן את בצר ואלם הישנים לא נמצאו ועיין בספר היש ספרים אלו בבבלן וזה וכו' בספרים המדוייקים והם במסדת צירין כי בשמנה מוח לא נמצאו דאיה גדולה הקמדי, hoc est, sunt libri correcti, in quib. est, & ex tribu Ruben Bezer, & cætera, & in omnib. correctis antiquis codicibus nō inuenitur. Vide librum Kimhi & etiā Massoreth, vide q numerū quē colligit quadraginta octo, nisi*

comprehensis integrum non inuenies, atque hoc est argumentum magnum, hæc tamen adnotatio. Atque ij quidem versus in biblijs Cardinalis, & illorum exemplo & auctoritate in Regijs sunt restituti, nescio tamen an satis commodè, cum ex 1. Paralipom. 6. versu 78. videantur in illum locum traducti, neque nomina vrbium satis conueniant cum ijs quæ sunt in editione nostra vulgata, argumento certissimo, quo tempore illa facta est, Hebraicos codices integros ea parte fuisse, neque mirum, cum librariorum incuria libri alij, tum sacri, tum prophani multis maculis sæpè contaminarentur, num solos Iudæorum libros à communi cõditione exemptos fuisse, librariosque eorum nunquam peccasse putabimus: non sanè nisi eorum rebus fauere, & iniqui iudices in nostra causa videri cupimus. Lucæ 3. Cainan inter filios Arphaxad ponitur, deest in Hebraicis codicibus, in Græcis extat Genes. 10. vers. 22. An hoc etiam loco Hebraicos codices à vitio vindicabimus, & Euangelistis synceriores credemus. Iulianus lib. III. contra Iudæos: *Hæc secunda, inquit, ætas, quam per denas generationes diximus currere, vnã minus habet secundum codices Hebræos, quæ hic ponitur, id est, illa quæ dicitur Cainan, quam tamen generationem & septuaginta interpretes memorant, & Euangelium secundum Lucam confirmat.* Idem paulò ante dixerat Hebraicos codices corruptos esse. Vnius Augustini auctoritas, siue etiam Hieronymi opponitur, negantium Hebraicos codices vnquam à Iudæis fuisse vitiatos, quibus vt respondeamus, ac disputatio hæc plenius absoluat, constitui epistolam subijcere, quam superioribus annis de hoc argumento ad Nicolaum Sanderum Anglum domo, virum doctissimum, & de religione Christiana optimè meritum dedi, quem magno litterarum incommodo dolemus defunctum, non multo post in Hibernia, dum in eam insulam

veram religionem restituere contendit, neque præ eo studio, labori, aut vitæ periculo parcat, vir immortalis laude dignus.

CAP. VIII.

Auctoris epistola ad Nicolaum Sanderum.

Disputationem tuam pro Hebræicorum codicũ veritate, quam Aluarus Gomesius de litteris, ac de me benè meritis tuis verbis cognoscendam misit, cupidissimè legi, his quamuis ieiunij Christiani diebus, ita ab alijs negotijs districtus, vix vt respirandi spatium esset, præsertim instante Paschate, cum non priuatis studijs vacare licet, sed aliorum commodis seruire, susceptæ vitæ rationes compellunt. Verum ijs prope modum decursis, atque vnus & alterius diei cessatione capite recreato, tua iterum relegere, atque quid de tota disputatione & singulis eius partibus sentiam, ingenuo & candido animo aperire statui. Tuo iudicio potius quid facere & sentire debeas, quàm quid ego iudicem, considerabis. Nam neque mihi sumo, vt virum qualis ipse es, susceptis pro religione laboribus, editisque libris in vniuersa Dei Ecclesia celebrem, velim in meam sententiam pertrahere; & fas est tamen incolumi Christiana charitate diuersum nonnunquam iudicare, ac (vt Pauli verbis vtar) *in suo quemque sensu abundare.* Nam & si quid aliter sapimus, & hoc nobis Deus reuelauit, tantum in eadem fidei & dilectionis mutua regula permaneamus. Ac primum disputationis perspicuitas, modestia, atque eruditio multum mihi probabantur, atque argumenti acumen, quo ex vulgata editionis fide,

quam

quam aduertarij conuellendo Hebraica stabilire maximè conabatur, A Hebraicos codices incorruptos esse defendis: cum ijs ipsis aut omnibus, aut plerisque, qui vitij accusantur locis, haudquaquam à Latinis Hebraica discrepare conuincas: neque posse Hebraicos codices repudiari incolumi vulgatæ editionis auctoritate. Quo in argumento, quoniam suscepti patrocini fortissimum præsidium est, amplificando, illustrando. B que exemplis, magna pars disputationis consumitur: Tridentini decreti explicatio mirificè mihi placet, ita à patribus Latina probari, vt neq; Hebraica, neque Græca, de quibus mentio non est facta, nec disceptatio vlla erat, ea lege repudientur. Quod verò locis, quibus Hebraica à Latinis discrepant, post multa remedia ad concordiam excogitata doctissimè, atque explicata, vbi nulla via se ostēderit vtrosque codices conciliandi, Ecclesiæ sententiam expectari iubes, qua pronuncietur vtri codices contaminati sint. Id consilium mihi fortassè facilè persuadebis, aduersarijs autem probare qui possis? præiudicatum dicēt, præsertim cum vulgatam editionem ita susceptam à patribus, D ita ei cōtradici veritum esse, dare videaris, vt omnes eius dictiones exoculari necessè sit, neque interpretem vlla in parte lapsum esse fateri liceat citra impietatis crimen, clamabunt enim continuo, vulgata editione suscepta, Hebraica penitus & Græca repudiari, vbiunque omnem concordia rationem recusabunt, quod aduersariorum causæ fundamētum est E præcipuum & maximum. Finge enim omnes Latinos codices in eandē sententiam & verba eadem conspirare, ne librorum incuriam excusare liceat. Quod autem ipso disputationis initio editionem vulgatā, quam suscepit & probauit Ecclesia, omnem præter psalmos ex Hieronymi interpretatione sumptam esse arbitraris, atque ex eo Hebraicos codices ad

lisse confirmas; neque enim ex vitioso fonte riui poterant synceri manare, pro certo videris ponere, quod non minus est ambiguum atque obscurum, quàm de quo instituta est disputatio vniuersa; cum grauissimi viri nostra ætate multis coniecturis & argumento probabili confirmare conati sint nostram editionem diuersam ab Hieronymi versione esse. Et Hugo Victorinus in prænotationibus elucidatorijs cap. IX. affirmat Latinam editionem, qua eius ætate utebatur Ecclesia, hoc est, nostram ex veteri Latina & noua Hieronymi confusam esse. Præterea annotatio historiae scholasticæ in Genes. cap. 62. Hieronymi interpretationem puram putam, in duodecim prophetas tantum habere nos ait. Vtraque sanè editio tam vetus, quàm Hieronymi, Gregorij Magni ætate in vsu erat, vt perspicitur ex prooemio eius in libros Moralium, & ex octauo Concilio Toletano, in quo iuxta vtramque editionem nonnulla à patribus proferuntur testimonia. Ex ijs versionibus credam consequenti tempore quosdam libros ex Hieronymi interpretatione, alios rursus ex veteri in commune volumen, vnumque corpus, aut publica Ecclesiæ auctoritate, aut doctorum hominum communi consensu collatos fuisse: atque in ijs ipsis libris quosdam locos ex illis, qui reijciebantur libris, atque interpretatione immutatos fuisse, quod Ioanni Driedoni in dogmatibus video placuisse ex parte. Quo autē vtrumque tempore, & qua ratione sit factum, penitus exploratū non habeo. Luce historiae deslituti in multis hallucinemur necessè est. Iustinum martyrem, ais, versionem septuaginta interpretum à Iudæis corruptam affirmare. Esto. Sed cū ij ipsi loci, quos ille vir sanctissimus in septuaginta seniorum interpretatione vitiatos esse ait, eodem modo in Hebraicis codicibus legantur, qui possint Iustino certè arbitro ab ea culpa

liberari

liberari non video. Neque arbitror Iustinum rerum Hebraicarum, eiusque linguae notitia tantoperè destitutum, ut tu in disputatione ponis, ad disputandum cum Iudæo accessisse, & utriusque lectionis Græcæ & Hebraicæ aliquoties, ni fallor, mentionem infert, præsertim dum versat locos Genesis 49. *donec veniat qui mittendus est*, atque Isaia 7. verba illa, *Ecce virgo concipiet*, ubi pro virgine Iudæos adolescentulam ponere testatur, fuitque genere Samarita, uti Epiphanius ait hæresi XLVI. quæ gens Hebraicæ linguae non erat, ignara, quippe Iudææ finitima. Nam quod addis de Psalmo 95. dictionem à ligno, non in Hebraicis tantum codicibus, verum etiam in Græcis & vulgata nostra desiderari, quam vitij accusare nefas sit: non multum mouet, cum Græcos Psalmos non ex septuaginta versione esse, sed ex *ῥῆσι*, non ex hoc Iustini loco, sed ex Hieronymi etiam epistola ad Sunniam & Fretelam, tum alijs locis manifestum euadat. Nam quæ ipse ex *ῥῆσι* esse ait, atque à septuaginta interpretatione discrepare, ea ferè in nostris hodie Græcis codicibus locis omnibus vsurpamus, & in psalterio Romano, quo olim scilicet in communibus precibus Romana Ecclesia utebatur (nunc enim Gallico vititur) atque in hymno de cruce legimus, *regnavit à ligno Deus*, argumento certissimo eam vocem in antiquis libris extitisse. De vulgata nostræ auctoritate laborare non attinet, quando illà etiam Romana Ecclesia suscepit. Esdræ locum à Iudæis corruptum Iustino teste in veteri proculdubio tam Græca, quam Latina editione olim extabat, unde Iustinus ipse Græcè, Lactantius libr. IV. cap. XVIII. Latinis verbis alieno stylo citârunt, nec dubito à Iudæis fuisse falsatum, cum expressum de Christi morte vaticinium contineat. Verum cum in Latinis etiam codicibus non extet, anceps argumentum efficitur pro Hebraico-

rum codicum fide, & contra eam disputantibus. Nonnullos ex antiquis patribus ab Hebraicis codicibus stare, defendi fortasse possit, nullum ex eorum numero corruptos fuisse affirmari, uti ipse ait, nemo inducet in animum, qui legat Chrysostomum homilia quinta in Matthæum dicentem, Iudæos quidem meritò suspectos haberi, quippe qui inimicè & subdolè multa corrumperint, & data prorsus opera à prophetis prædicta mysteria celauerint: septuagintaque cum ante aduentum Domini fuerint scripturas interpretati, meritò ab omni suspitione liberos esse. Non cælasse tantum ait, sed corrupisse etiam, quæ verba nescio, an uti locus alter ex homilia trigesimalertia à te adductus, rectè possint ad prauas explanationes traduci, & de illis tantum explicari, quemadmodum neque quod Origenes in epistola ad Africanum apud Eusebium historiæ Ecclesiasticæ lib. VI. cap. XXIII. de Susannæ historia consultus negat, Iudæorum fraudibus & commentis auscultandum, atque id solum pro vero accipi debere ait, quod septuaginta tradiderunt. Vides fraudes & cõmenta, non cautionem quæ falsi accusari nõ posset, si bono animo ea historia fuisset occultata, quod ipse existimabas. Sanè cum eam historiam septuaginta interpretes posuerint, & Ecclesia probauerit, apertè conuincitur olim in Hebraicis codicibus extitisse. Præsertim si Tridentini decreti verba adiungas, libros sacros cum omnibus suis partibus sanctos haberi, fãncientis. Modo enim cum neque in arcanis libris Iudæorum, neque in publicis extitit, ea certè in parte codices Hebraici à corruptione & vitio vindicari non poterunt. Neque Hieronymi verba ex Commentarijs in epistolam ad Galat. cap. 3. fati explicare videris. Cum enim in illo Deuteronomij loco, *Maledictus omnis qui non permanferit in omnib. quæ scripta sunt*, septuaginta interpretes dictio-

nem

nem, collegerint, cum in Samaritanorum libris extaret, cum in ea argumenti, quo utebatur Paulus, vis tota posita esset, non posse Iudæos omnia præcepta seruare, atque adeò sub maledictio esse, manifestum euadit olim in Hebraicis codicibus extitisse, idque Hieronymum sentire. Nam quod mutationem, cum eadem sententia constet, & ex propositione indefinita, vniuersa efficiatur; eiusmodi fuisse negas, propter quam aut vadimonium differere, aut fuisse Hebraicos codices deprauatos fateri conueniat non resisto, modo Hieronymi sententia exploratum sit, Hebræos in ea parte, & quidem malo animo suos codices deprauasse. Adijciam Isidorum in Chronicis initio sextæ ætatis (sive is Lucas Tudenfis sit nobilis & antiquus auctor) Iudæos affirmantem in odium Christianæ religionis, ne contra eos testimonia proferantur; quædam de prophetarum libris præcidisse, quædam immutasse. Obijcis instructam multorum patrum aciem pro fide Hebraicorum codicum, Hieronymum præferim atque Augustinum. Is enim locis innumeris veterum librorum fidem de Hebraicis voluminibus examinandam, nouorum de Græcis ait, ridetque Origenis verbis in Isaïæ cap. 6. suspicantes diuinos libros fuisse ab Hebræis vitiatos. Augustinus autem lib. XV. de ciuitate Dei cap. XIII. contendit Iudæos ex locis omnibus ad corrupendas sacras litteras conspirare non potuisse, & lib. II. de doctrina Christiana cap. XI. ad Hebraica & Græca exemplaria recurrendum arbitratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. Ijs adijcere potuisses Eusebium, qui lib. VIII. de præparatione Evangelica cap. II. Philonis verbis, *Mirabile, nempe, ait, mihi videtur duobus annorum milibus, imò maiori tempore iam ferè transacto, nec verbum vnum in lege illius (nempe Moylis) fuisse immutatum, sed centies vnusquis-*

que Iudæorum morietur, priusquam legi Mosaica derogabit. Adde Iustinum martyrem in oratione Parænetica, qui Dei consilio veteres libros apud Iudæos asseruari, ait, *negentes à nobis corruptos existimarent.* Qua ratione à diuo Augustino Iudæi capsarij nostri vocantur in Psal. mi. 40. illa verba, *Benedictus Dominus Deus Israel,* productis enim verbis ex Genes. vigesimo quinto cap. *Maiores seruiet minori,* modo, inquit, impletum est, modo fratres nobis seruiunt Iudæi, tanquam capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Beda; in Psal. quinquagesimum sextum initio, *Hoc etiam ad opprobrium pertinet,* ait, nempe Iudæorum, *quod capsarij, id est, librarij nostri facti sunt, quia portant nobis libros suos, sicut solent serui post dominos, ipsi enim deficiunt portantes, Christiani proficiunt legentes.* Quod nisi incorrupti seruantur, quid profuit Iudæos scriniarios nostros facere? aut qua audacia veteres libros proferemus, si corruptos esse & deprauatos à Iudæis confiteamur. Adde eos omnes quicumque aduersus Iudæos disputatione suscepta, hoc eorum peccatum, quod veteres scripturas vitiaissent non accusarunt. Verum huic postremo argumento Iustinum opponimus & Origenem contra Celsum, quoniam ijs libris aduersus vtramque nationem disputabat, Iudæos & Gentes. Alijs partibus ea cura non fuit, cum ad nostram religionem confirmandam satis multa testimonia suppeditarent Iudæorum libri, in quo diuinæ prouidentia lumen elucet: ita enim permittit quosdam locos ab Hebræis corrumpi, vt veræ lectionis vestigia vbique manerent, superessentque multa alia de Christo integra testimonia, ac miraculi instar profectò sit in tanta procacitate eius gentis, tantaque contradicendi libidine nullum dogma eorum, quibus à nobis dissident, diuinis libris inferuisse, vt parum pro-

promouisse suis artibus & fraude videantur. Augustinus in ea fuit A
sententia, à Iudæis diuinos libros deprauatos non fuisse, cui opponimus tamen multo plures patres, neque minori auctoritate, neque sapientiae opinione minori. Origenes & Hieronymus variè sunt locuti, neque quid certi Hieronymum in ea re habuisse argumento est epistola ad Marcellam, cui initium est, *Vt tam parua epistolam scriberem, iam pridem*, inquit, *cum editionibus Hebræorum editionem Aquila confero, ne quid forsitan propter odium Christi Synagoga mutauerit, & ut amica menti faterar, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam plura reperio*: nimirum etate maior Hebræorum fraudes cœperat odorari. Quod verò contendis Hebraicos codices corrumpi non potuisse, quod nunquam in vnum locum sub duce vno conuenerint ex toto orbe Iudæi, vt eam deprauationem communi consilio, quod erat necesse, moliri & perficere possent: argumento Augustini vteris. Sed in quo tamen videaris non satis in Hebræorum libris & historia versatus. Affirmant enim Iudæi, Elias Leuites sect. II. accentuū, & in III. præfatione Massoreth, & David Kimhi præfatione in Iosue, primum quidem ab Esdra fuisse doctissimos quosque Iudæorum ad generalem gentis conuentum celebrandum conuocatos; atque (quod nostri diuinæ inspirationi, atque numinis inflatui tribuunt) in eo conuentu, quam ipsi *congregationem magnam* vocare sunt soliti, memoriae beneficio, & codicum Samaritanorum collatione scripturas diuinas, quæ perierant, fuisse restitutas confirmant, atque nonnullos locos ab antiqua lectione immutatos, quos ex Rabbi Selomo desumptos Petrus Galatinus explicat lib. I. contra Iudæos cap. V. Postmodum anno post templi excidium sub Tito 436. nimirum salutis anno 512. alteram totius gentis ex Oriente & Occidente sole conuersionem fuisse Tybe-

riade famosissimam; in qua Thalmud Babylonicum editum memorant, diuinis libris puncta vocalium loco addita, cuius rei causas hoc loco explicare non attinet. Illud constat in varia codicum lectione eam fuisse prælatam, quæ omnium aut plurimorum certè calculis probabatur, cum sententijs discrepabant lectione altera prælata, diuersa adijcebatur ad marginem. Vides extitisse conuentum, in quo communi consensu Iudæorum proceres potuerunt vniuersos codices deprauare; quod factum esse contendunt aduersarij magna illius sub Esdra congregationis exemplo, & ob infiram animis confidentiam, Christiani nominis odium non minus, quàm quo plures hæreticorum sectæ olim, nostræque ætate victoriæ cupiditate, veritatis odio scripturas sacras deprauarunt. Et est par credere ex pluribus lectionibus eam fuisse prælatam, quamuis minori codicum numero, & argumentis infirrioribus, quæ nostræ religioni minimum fauere, nostrisque libris & causæ conuictum facere maximè videbatur. Illud postremo si addidero, finem faciam, locum ex Psalmo 21. *Foderunt manus meas & pedes meos*. manifestè esse in Hebraicis codicibus deprauatum, in quibus legitur, *sicut leo manus meas & pedes meos*, nam auctor Massoreth magni, in quibusdam correctis libris inuenisse se affirmat, in textu quidem, *caari*, id est *foderunt*, in margine autem, *caari*, id est *sicut leo*, & Rabbi Isaac libello, quem contra Lindanum edidit, quamuis pro Hebraicorum codicum veritate disputās, hoc tamen loco veram lectionem esse immutatam apertè confitetur, & erat vera lectio restituta in Hebraicos codices bibliorum complutensium optimo consilio, nescio autem cur in biblijs regijs fuerit mutatum restituta communi Hebræorum lectione, sed vitiata. Neque satis est aliqua ratione eas duas lectiones posse conciliari (quod tu acutissimè facis) quo minus

fateri

fateri sit necesse, Hebraicas voces esse vitiatas. Hæc habui vir doctissime, A quæ de vniuersa tua disputatione monerem, studio tibi obsequendi excitatus, neque tuam aut cuiusquam Catholici viri sententiam reiiciens prorsus, quasi religioni contrariam. In quo sum solitus quorundam theologorum modestiam requirere, ac culare imperitiam & temeritatem pronuntiandi. Scio enim de his rebus alijsque id genus incolumi fide, B atque integra charitate, veritatis indaganda studio disputari. Neque linguarum vtilitatem dignitatemque eleuare cõtendo, vnde fructus manat vberimus, & quibus addiscendis magnam ætatis & studiorum partem consumpsi, eo tamen animo, vt Hebraica Græcaque Commentarij vice essent ad explicandam eam scripturæ diuinæ editionem, quam C suscipit & probat Ecclesia. Qua in re quantum promouerim, dicere nõ est necesse: voluptatem certè quantam maximã possum, animo capio, cum ad cognoscendas diuinas litteras ab ijs præsidijs instructus me confero. Neque non possum non vehemèter eorum studium & diligentiam celebrare, quicumque nostra ætate in hoc genere sudarunt, cum Latinis Græca & Hebraica iungentes magno Ecclesie commodo, & ad maiorem multo diuinarum scripturarum lucem comparatum studium, de quorum industria & laudibus consequens ætas, vt arbitror, syncerius atque incorruptius iudicabit imperitorum inuidia sedata, qua immeritò hoc tempore flagrant. Eorum conatibus, vir E doctissime ac, si vt, nosque vt facis, multo amandabilisq; veniam, si quid paulo liberius dictum est, aut si qua in parte huius disputationis lapsi fuimus, atque illud cogita non minori nos Toleri, quàm vos isthuc librorum penuria laborare, plurimamque in his litteris auctorum testimonia locosque ex nostris schædis esse producta.

Vale.

C A P. IX.

Nemini licere priuata auctoritate Hebraicos diuinæ scripturæ codices castigare.

Hebraicos codices neque incorruptos esse omni ex parte, neque è contrario magno aliquo incommodo, atque in maioris momenti locis deprauatos fatis, vt arbitror, confirmauimus vna disputatione in vtramque partem extremè peccantium opiniones iugulantes. Sed ex qua tamè disputatione occasionem aliquis arripiat Hebraicos diuinæ scripturæ libros priuata auctoritate castigandi inuertendi que litteris, aut punctis commutatis, quæ magna persuasio esset, & nostra ætate quidam Commentarijs in Isaiam facere ausus est, Herculea planè audacia, exemplo prauo, vt sequentia declarabunt. Tertullianus enim libro de præscriptionibus hæreticorum. *Scripturam sacram Ecclesie Catholica possessionem esse propriam, ait, in alienam messem immittere falcem eius aduersarios, quoties scripturas tractant.* Quod dictum tamen de hæreticis vsurpanti consuevit, & intelligi: debet ad Iudeos etiam extendi, qui ex quo Christum repudiarunt, tum à Dei Ecclesia exclusi sunt, tum etiam diuinæ scripturæ ius penitus amiserunt, quod Iulianus certè addit in oratione Patenetica his verbis. *At si quis eorum, qui temere contradicere consueuerunt, nobis obijciat, non nostros hos esse, sed Iudeorum libros, eo quod ad hoc usque tempus in synagogis eorum asseruentur: & per vanitatem nos iactare religionem ex eis hausisse dicat: is scire debet ex rebus ipsi, quæ in libros hosce sunt relata, non ad Iudeos, verum ad nos Christianos doctrinam eorum pertinere.* Cum possessionem Ecclesie

scripturam esse dico, non de Latinis tantum aut Græcis codicibus loquor, sed de omnibus libris sacris, quæcunque lingua sint scripti initio, siue in aliam conuersi publico consensu, & maiorum auctoritate suscepti in vsu sunt. Neque enim ita Ecclesia vlllo tempore Latinos codices legit atque probauit, vt Græcos aut Hebraicos reiecerit: quod consensus totius Ecclesiæ, omniumque virorum doctorum atque scholarum vsus declarat Hebraicos & Græcos scripturæ diuinæ codices tanquam diuinos libros explicantium. Omnino absurdum videretur diuinas scripturas, hoc est testamentum, quod Deus nuncupauit, & in quo Ecclesiam hæredem scripsit, in linguam Latinam transfusum modo conseruari, amissum aut deprauatum esse penitus & contaminatum in ijs linguis, in quibus scriptum primo est, & litterarum monumentis, vt ad posteros transmitteretur commẽdatum. An non merito incuriæ accusaretur Ecclesia, si tantum thesaurum quorundam hominum perfidia de manibus extorqueri sibi atque lacerari passa esset? An non quis merito possit existimare, Deo Ecclesiam exosam fuisse aliquando, qui fraudẽ hominum perire neglexisset, quo maius in terris sui amoris pignus sponse sue nullum reliquerat? Angustẽ ergo de rebus, atque præposterẽ sentire mihi videtur, quicumque Ecclesiam longo indormisse tempore, neque in ea viros doctos fuisse arbitrantur, penes quos diuini libri tum Græcè, tum Hebraicè conseruati ab omni temporis iniuria & aduersariorum insidijs tuti essent. Sit ergo fixum non minus ad Ecclesiæ curam Hebraicos & Græcos codices, quàm Latinos pertinere. Vnde primum efficitur, quod non semel superius est dictum, neque eos codices potuisse in vniuersum in re maioris momẽti corrupti, continuo enim Ecclesia accurrisset, quæ diuino instinctu & inflatu regitur; & viri docti, quorum nume-

rus aliquis semper fuit, periculum indicassent, neque in re aperta diutius hædere necesse est. Deinde quod huius disputationis est, si sacri libri in aliqua lingua deprauati maximè essent, nullius priuata industria & auctoritate castigari deberent, sed publica potius Ecclesiæ, in quo quidam hallucinantur contententes Hebraicos codices & patrum scriptis, vel ex versionibus Græca atque Latina castigari debere, imprudenter sanè & audacter. Quid enim Plinij, Platonis, Aristotelis, non liceat ex coniecturis aut Commẽtarijs Arabum & Græcorum, nisi ad sit correctissimorum codicum fides, receptam vsu lectionem mutare, & audeat quis scripturæ sacre correctionem ad suum arbitrium reuocare, atque eius lectionem absque vlla codicum meliorum ope ex priuatis coniecturis emendare? Quid si secundus & tertius, alijque innumeri prioris exemplo incitati, eandem sibi sumant facultatem & auctoritatem emendandi? Hebraicos codices, an non breui futurum est, vt tam varij codices euadant, quam sunt varia hominum iudicia discrepantesque sententiæ? Licet quidem in Commentarijs aut separato opere indicare, si quid ab antiquo immutatum deprehendimus, quod Hieronymus multis locis, alijque eius exemplo cum laude præstiterunt. Caterum codices ipsos, litteras, aut puncta immutare, quoniam eos vti ab Hebræis seruantur recepit Ecclesia, vel leuiter atrectare nefas sit, nimirum Hebraici codices scripturæ, quod initio dicebamus, communis Ecclesiæ possessio sunt, neque à quoquam debent sine publica auctoritate & consensu castigari. Quocirca immutatio punctorum & accentuum, quæ facta est in veteri testamẽto Hebraico Biblijs Complutensibus, quamuis sententia & verborum significatione retenta passim à viris doctis accusatur, & in Biblijs regijs vetus ratio est restituta.

CAP.

CAP. X.

De Massoreth, punctis & Hebraicis dictionarijs.

SAEPÈ hac disputatione de libro *Massoreth*, ac punctis Hebraicis mentio facta est, & quæ fuerit ea excogitandi ratio, ex parte explicatum; nunc paulò plura addenda sunt, ac finis imponendus disputationi de libris Hebraicis. In libro quidem *Massoreth*, quæ vox traditionem significat, variæ lectiones codicum Hebraicorum, qui olim extiterunt, variaque punctorum in eis ratio continetur, quæ ad marginem bibliorum Hebraicorum adijci solent, inuentum vtile inprimis ac commodum, nam ea diligentia cautum est, ne facile Hebraici codices vitari possint, quo certè tempore ea ratio fuerit excogitata, non omnibus conuenit, quibusdam proximè ad *Esdræ* tempora eius originem reuocantibus, resistentibus alijs, ac eam diligentiam ante non multos annos factum fuisse putantibus, & est verisimilius, quod superius est dictum Tyberide cum multis eum librum fuisse confarcinatum, collatis in eum varijs lectionibus, quæ in antiquis codicibus eo tempore inuentæ sunt; nam Hebraicos codices variasse olim, tum is liber argumento est, tum diuersæ ab usitatis Orientalium codicum lectiones, quæ separato opere ad calcem Hebraicorum Bibliorum adijciuntur, quæ quatuor tomis distincta nostra ætate Venetijs formis expressa prodierunt. Præterea ex Hieronymi scriptis satis constat, Hebraicos codices olim non modo vocalibus litteris, in quarum locum

puncta successerunt, sed etiam inter **A**tegris vocibus inter se discrepasse. In illud *Isaiæ* tertio, *Mulieres dominata sunt eis*. Aquilam vertisse *exauctores & faeneratores*, ait, haud dubium, quoniam ubi alij *nasim*, id est *mulieres*, legerunt Aquila *nothesim*, id est *faeneratores* habuit, & cap. quadragesimo septimo initio duplicem lectionem Hebraicam fuisse ait, Theodotionem legisse *וְהָיָה*. **B**Aquilam autem *וְהָיָה*. Cuius rei multa alia exempla proferri possent, nisi alio properaret oratio, nimirum ea diligentia satis cautum non esse, ut Hebraici codices inter se non discrepant, cum libri *Massoreth* exempla non satis inter se conueniant. & Pagninus in radice *וְהָיָה*, *Isaiæ* vigesimonono, versu decimotertio, ubi ea dictio legitur cum puncto, *simol*, & tamen in quadam *Massoreth* legi ait, cum puncto *Iamin*, significatione mutata. Præterea *Massoreth* quæ circumfertur in biblijs magnis Hebraicis differre nonnunquam consideraui ab ea *Massoreth*, quæ in biblijs regijs nuper est edita. Quomodo ergo is liber potuit sacros libros incorruptos conseruare, cuius exemplaria opinionibus, atque lectionum varietate non parum sæpè discrepant? Adde duos versus *Iosue* vigesimoprimum, extremo in Hebraicis codicibus desiderari, qui in antiquioribus codicibus extabant, ut superius est dictum. Et auctor *Massoret* magni, *Psalmo* vigesimoprimum, inuenisse se ait in quibusdam correctis codicibus *foderunt*, quidem in textu, in margine autem, *sicut leo*. Vides Hebræorum codices variasse: Sanè cum vetustatis iniuria, & librariorum incuria libri alij sacri & profani, multis maculis sæpè contaminentur, num solos Iudæorum libros à communi conditione exemptos fuisse dicemus? nō arbitror, nisi Iudaicis rebus nimium fauere videri velimus. Tametsi non dubitabam posteam diligentiam à Iudæis

factam multo incorruptiores quam antea, Hebraicos codices fuisse conseruatos. Puncta in Tyberiadis conuentu sacris libris fuisse adiecta, superius est dictum. Ea adijciendi duplex causa extitit, nimirum quoniam paucae vocales, quibus Hebraei utebantur, progressu temporis in varios sonos abierant, neque eodem modo locis omnibus sonabant, quod hoc tempore in lingua praesertim Gallica contingere consideramus, vt eadem vocalis in varijs locis varium etiam sonum habeat. Ea varietas cum vsu & consuetudine potius quam certa regula constaret, seque Iudaei in omnes prouincias dissipari viderent: punctis quibusdam additis ad sacros codices, quo pacto vocales locis singulis pronuntiandae essent, prudenti consilio designauerunt. Ea prima excogitandi puncta causa fuit. Altera huic affinis, quoniam vocales litterae non tantum varijs modis proferebantur, sed etiam expressae locis omnibus non erant, ac plerisque dictionibus consonantes tantum litterae exprimebantur, quae magna confusio ac perturbatio rerum erat, nam varijs vocalibus subintellectis, eadem voces non modo varijs modis proferebantur, sed etiam significatione varia, quod Hieronymus docet multis locis, praesertim Abacuch. 3. in illud, *Antefaciem eius ibit mors*, & in Isaia vigesimi sexti capitis illa verba, *Mortui non videbunt*. Non ignoro plerisque persuasum esse nullas in Hebraica lingua litteras vocales esse, sed consonantes tantum, quos opinione falsos esse Hieronymus indicat epistola 126. quae est ad Euagrium. *Vocalibus, inquit, in medio litteris Hebraei per raro vtuntur*. Sanè quatuor litterae, quae ab Hebraeis vulgò quiescentes vocantur, olim vocalium officium implebant. At inuentis punctis in earumque locum substitutis, hodie ferè quasi superuacaneae quiescunt, praeter illas Hieronymus ad illa ver-

ba Osee 2. *Et erit in illa die, ait Dominus, litteram y vocalem esse Phoenicibus & Sidonijs ait, & sonare e. & a.* quam opinionem nescio, an satis nostrae tempestatis Hebraeis probare possit, eam litteram nunquam inter vocales, nè inter quiescentes quidem numerantibus, nisi quis dicat id Phoenicum linguae esse proprium, neque conuenire in Hebraicam. De dictionarijs Hebraicis pauca sum adijcienda propter eos, qui incredibili audacia pronuntiandi omnes ferè vocum Hebraicarum significationes à Iudaeis mutatas contèdunt, vel per inscitiam eius gentis, aut in odium nostrae, rationemque Grammaticae perturbatam esse, atque e diui Hieronymi scriptis restituendam videri, quemadmodum ex eo & septuaginta interpretum versionem vocum Hebraicarum, veteres significationes, qui perinde mihi videntur sentire, ac si linguam Graecam asseuerarent; non ex Graecis scriptoribus addiscendam, sed ex paucis verbis, quae in scriptorum Latinorum libris Graecè inueniuntur sparsa; ac debuit venire in mentem, quod Chrysostomus scriptum reliquit, vocum significationes petendas esse ex libris Iudaeorum, scripturae sensa ex Ecclesiae thesauro. Neque puto gentem vllam in odium alterius linguae suae significationes commutasse, ne fieri quidem fortasse potest: cum significatio vocum non ex paucorum arbitrio pendeat, sed ad multitudinis consensum reuocanda sit: quae nescio, qui possit vniuersa ad fraudem faciendam conspirare. Neque dubium est tamen Iudaeorum incuria magis quam prauitate multas vocum Hebraicarum significationes in dictionarijs vulgò deesse, quas Ecclesia secuta est, & quae possint non ex nostris tantum, sed ex Hebraeorum libris erui atque restitui, in quo Christianis interpretibus diuinarum scripturarum sudandum fuisse videtur: verum id vitium dictionarijs Hebraicis cum

Græcis atque Latinis commune est, quos quotidie videmus nouis vocibus, nouisque aliarum vocum significationibus locupletari. De Hebraicis vnum aut alterum exemplum proferatur. Isaiæ vigesimosecundo cap. vbi nos legimus : *Sicut asportatur gallus gallinaceus*, in Hebraico est dictio, *Gheber*, quæ vox *virum* significare solet. Itaque omnes interpretes recentiores, *virum*, in eo loco Isaiæ, non autem *gallum* significari aiunt, præter vnum Cardinalis Complutense dictionarium, ob Hieronymi auctoritatem, cum vulgatæ interpretationem potuissent antiquorum Hebræorum etiam auctoritate tueri, in quo illis laborandum fuit: nam Rabbi Selomo, & Rabbi Kimhi hic nostram interpretationem affirmat in Midrassim, hoc est, Hebraicis explanationibus & antiquis sacrorum librorum inueniri: ille eam amplectitur dicens, כהרין תרגומא דמיט לטל מאתר לאתר, hoc est, *transportatione Galli, qui transit de loco in locum*. Et Numer. 33. vbi Hebraicè legitur, ויטעו מעצרת אבר, id est, *profecti sunt de Asion Gheber*. Thargum Hierosolymitanum explicat, ונטלו מברך תרגומא, hoc est, *profecti sunt ab arce Galli*, quod minor nullum ex nouis interpretibus considerasse, vsque eo, vt vir quidam insignis in Hispania, quem nominare non est necesse, Commentarijs ad eum locum, negauerit vocem illam Hebraicam vsquam in Galli significatione poni. Deinde Paulus ad Hebræos 9. dictionem *berith*, in significatione *testamenti* interpretatus est; ex eoque confirmauit mori Christum necesse fore, *vt testamentum quod nuncuparat, sancitum esset & validum*, quam tamen vocis significationem video ab omnibus dictionarijs fuisse prætermittam, etiam à Hieronymo, Ierem. 31. vers. 31. vbi pro voce *ca. sedus pactum*, reddidit: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda, sedus nouum, non secundum pactum quod*

pepigi cum patribus vestris, Præterea A Iob cap. 19. vbi nos legimus, *reposita est hæc spes mea in sinu meo*, noui interpretes, *defecerunt renes mei in sinu meo*, vocem *Keliob*, pro qua noster interpres *spem* posuit, in *renum* significatione fumentes, negantesq; verbum *Kalah* Hebraicum, vnde ea vox deducitur in *desiderandi expectandi* significatione poni; cum ex Chaldaica lingua, quæ Hebraicæ affinis est ac ferme eadem, constet, verbum בלי *Kale* in *sperandi siue expectandi* significatione poni, & nomen בליה *spem* siue expectationem significare. Mitto alia, quæ magno numero afferri possent, neque enim in vnum locum congerenda sunt omnia, & disputationi de Hebraicis codicibus finis est hic imponendus, atque ad Græcos codices & interpretes transeundum, si prius de paraphrasi Chaldaica, & versione Syriaca pauca dicta fuerint.

CAP. XI.

De paraphrasi Chaldaica, siue Thargum.

DE auctoribus paraphrasis Chaldaicæ primum dicendum est, deinde de utilitate, postremo de vitijs quibus foedata est. Primus Ionathas diuinos Prophetarum libros, atque ad eò Iosue Iudicum & Regum libros, quos Hebræi inter Propheticos libros numerant, Chaldaicè reddidit viginti circiter annos ante Christi aduentum. Huius diligentiam Onkelos imitatus Hadriani imperio Moyse quinque libros in Chaldaicam linguam venit. Quem Hebræi ex Titi Augusti sorore natum suadent, nimirum si vera prædicant, à patre Vespasiano suscepta ex Iudæa aliqua foemina, quo tempore res in Palæstina gessit bel-

lumque Iudaicum. Verum Eliæ Leuitæ verba præstabit adscribere hac confirmantis in præfatione dictionarij Chaldaici. כִּי יִרְבֵּן הַיָּהוּב תְּלִימֵי קוֹם הַלֵּל שְׁחִיָּה כְּמֹר בְּאַחַשְׁבַּה קוֹם הַרְרֹבן הַבְּיָתוֹרְאֵיבְקֵלֵס הָיָה בֶן אַחֲתֵר שְׁלִטְיֹטֵרֶס שְׁחִיָּב הַבְּיָתוֹן. Hoc est, *Ionathas è discipulis Hillelis fuit, qui vixit centum circiter annos ante templi excidium. Onchello autem fuit filius sororis Titi, eius qui templum evertit.* Subsecutus est longo quamvis interuallo Ioseph cæcus aliorum librorum veteris testamenti, qui Chetubim vocantur, nouus ac tertius interpres. Non ignoro quosdam existimare à singulis hisce interpretibus conuersos omnes libros sacros, tamen si eorum diligentia magna ex parte perijt: neque desunt inter Hebraicos scriptores, qui Ionathæ versionem in legem citent. Verum hoc tempore ea interpretatio non extat, quemadmodum neque duorum aliorum interpretum, nisi in eos libros tantum quos commemorauimus. Citatur etiam frequenter in eorum libris Aquilæ Chaldaica interpretatio, eius qui inter Græcos interpretes numeratur, an alterius, haud facillè dixerim. Nonnulli eundem *Onchelum* esse credunt nominis similitudine inducti cõiectura haud parum sæpè fallaci vanaque, atque hæcenus *Thargum Babylonicum*, dictum, quod Babylonica lingua constet. Extat enim præterea tum in libros Moysis præcipuè, quosdam alios tũ è diuinis libris alia interpretatio Chaldaica, quam *Thargum Hierosolymitanum* nominant incerto auctore. Sed quam Galatinus libro vñdecimo contra Iudæos capite primo conuenire, vel maximè cum nostra editione Latina vulgata testatur. Sed & Elias Leuites in ea præfatione dictionarij affirmat Chaldaicam interpretationem, quæ vulgo circumfertur in libros Iob, Psalmos, & Prouerbia, qui omnes inter *Chetubim* numerantur, ex Hierosolymitana interpretatione seu Thargum

esse, opinio probabilis, quoniam toto genere ab aliorum librorum interpretatione discrepat, & multas voces admixtas habet ex linguis Græca, Romana, & alijs, in quo differt à Thargum Babylónico, argumento eam interpretationem fuisse factam quo tempore nationes externæ Iudæorum imperium tenuère, quorum commercio lingua verus magno opere est vitata. De quinque libellorum Chaldaica paraphrasi, nempe Cantico, Lamentationibus, Ruth, Esther, Ecclesiaste, idem Elias in ea præfatione negat se nosse, quo auctore sit facta, neque esse tamen Hierosolymitanam. Ratio certè interpretandi præsertim in Cantico Salomonis & Lamentationibus toto celo discrepās ab aliorum librorum interpretatione. Hæc de auctoribus Thargum dicta sunt. De vtilitate pauca adijciamus. Est enim cognitio eius linguae & paraphrasis commoda ad comparandam Hebraicæ linguae cognitionem exactam. Est enim Chaldaica lingua veluti dialectus Hebraicæ, quippe quæ ex illa manauit, & cum ea connexa est. Eoque in Clementina de magistris in publicis scholis mandatur, *non professores modo linguae Hebraicæ constitui, sed Chaldaicæ.* Multæ significationes vocum Hebraicarum temporis iniuria potius quàm hominum culpa exciderunt de memoria, vt aliquando mirum videatur magno opere ab Hebraicis codicibus Græcos aut Latinos discrepare. Ad eas significationes eruendas sæpè multum confert cognitio linguae Chaldaicæ: cuius rei multa exempla proferri possent, & non pauca in hac disputatione attentus lector per se considerabit. Ad eruendum germanam diuinorum librorum sententiam multum sæpè adiuuat Chaldaicæ paraphrasis collatio, tum ad reuincendos Iudæos, qui eam, vt diuinis libros suspiciunt. Contingat sæpè diuinæ scripturæ locos Iudæorum malitia à Christo detorqueri alio. Ratio optima

cos

cos redarguendi si ex antiquis Rabbinorū scriptis aut etiam paraphrasi Chaldaica (quod sæpè contingit) ostendamus in eo haud dubium hallucinari. Verūm cum is liber à Iudæis sit editus, & in eorum manibus semper hæserit, multis partibus esse vitiatum docti omnes confitentur, ij etiam qui nimo plus Iudaicis reb⁹ afficiuntur, quorum est nostra ætate magnus numerus. Atque in Pentateucho quidem nonnulla, leuiora tamen vitia sunt: in alijs libris maiora frequētioreque. Qua causa in biblijs Complutensibus ea paraphrasis in Pentateucho est adiecta, in alijs libris prætermisā. Verūm quoniam in biblijs Hebraicis circumfertur, tum in Regijs cum interpretatione Latina, operæpretium erit ex multis quædam in medium proferre errata, vt lector quanta cautione opus habeat in eius libri lectiōe ex ijs quæ subijcientur intelligat. Itaque de futuro Messia aduentu quem illi quidem venturum expectant, de liberatione ab ea qua modo opprimuntur captiuitate. De restitutione gentis ex ijs locis, in qua dissipata est, multa tota ea paraphrasi sunt inspersa. Quid de bello Gog & Magog dicam famosissimo quod sub initium regni Messia eiusque auspicijs profligandum Iudæorum vniuersa natio somniat. De quo in paraphrasi Chaldaica agi inuenias Cantic. cap. vltimo vers. 4. Tum plura adijcit, Moses ben Maymon totius Misna cap. vltimo his verbis.

שבתירלת ימות
הכי שיה תהיה לחמה גוג ומגוג ויש חודם
לחמה גוג ומגוג יעבר בשנת לישותא
לבם שבאמר אנבי שרלה לבם אתאליהו
לחמן הבביתא ואתאמר: Hoc est, *Initio dierū*
Messie erit bellum Gog & Magog.
Et ante bellum Gog & Magog princeps excitabitur Israeli ad præparandum corda eorum, quoniam dictum est: Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam. Quam verò sint ridicula quæ de huius belli successu disputant Iudæi: non est huius loci commemorare. Sed certè Gog & Magog Romanum imperium in-

telligunt, & Christianorum quod a malis omnibus peius oderunt. Inter alia Iudæorum deliria vnum est non esse ad vitam in resurrectione reuocandos, nisi eos tantum qui sepulti fuerint in terra Israëli; reliquos negant ad vitam redituros prius quam per occultas cauernas terræ ad eam regionem quasi postliminio redeant. Quod illi dictum de animarum transmigratiōe ex instituto Pythagoræ interpretantur: eamque reuolutionem גלגולת *ghilghul* vulgo vocant, vt Elias copiose docet in *Thisbi*. Quomodo vnam animam primum in Adam, deinde in Dauide fuisse, postremo in Messia fore contendunt. Hanc vanitatem apertè docet Chaldaeus paraphrastes Cantic. cap. vltimo vers. 5. his verbis: *Dixit Salomon*
Propheta quando reuiuiscunt mortui, futurum est vt scindatur mons oliuarum, & omnes mortui Israëli egressuri sunt ex eo: & etiam iusti, qui mortui sunt in captiuitate, venturi sunt per viam spinarum sub terra, & egredientur ex monte oliuarum. Delirium alterum, animas impiorum vnà cum corporibus interire: quod apertè docet Rabbi Dauid Kimhi in psalmi primi ea verba, *Quoniam non resurgent impij in iudicio: negatque in extrema resurrectione ad vitam suscitandos.* Quod iterum tangit Isaia 51. vers. 14. Hanc opinionem æque stultam atque impiam pluribus locis indicare dissimulanter videtur Chaldaica paraphrasis. Ex multis locos quosdam designare mihi suspectos satis habeam. Psalm. 61. à vers. 21. & deinceps Isaia 42. vers. 11. & capit. 51. vers. 14. vbi ait: *Iusti non morientur in corruptionem,* tum Hieronym. LI. vers. XXXIX. & LVII. Illud impium quod Ecclesiastis 9. vers. 2. ait omnia ex fato siue stellis pendere his verbis. בלא במדלא הליארימין. hoc est, *omnia ex fato siue ex stellapendent, atq; ex calo decretū est, quid futurū est*

omnibus, quæ sententia superiori citam versu posita est. In quo Latini interpretis cautio iure laudanda, qui pro *fato providentiam* posuit, atque ex illa omnia pendere ait. Cum constet vocem, כּוּלִים, *fatum fortunamque* significare, in *providentia* significatione extare nunquam. Jam illud quam superstitiosum quod Cant. ultimo cap. vers. 3. tum Chaldaicè tum Latine legimus. *Dixit cætus Israel, ego electa sum supra omnes populos, quia alligo frontalia manui sinistra mea & capiti, chartulaque infixæ est lateri dextro portæ meæ, cuius tertia pars respicit thalamum, ut non habeant licentiam demones ad nocendum mihi.* Illud paulò inhonestius Ecclesiasticis 4. vers. 11. quod ubi nos legim⁹. *Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo,* Chaldaicè explicatur *si dormierint duo vir & uxor eius, calor erit eis in hyeme, sed unus quomodo calefiet.* Verùm hæc fortassis minuta iudicantur. Quid dicemus cum præcipua de Christo & mysterijs religiõis Christianæ aliò sæpè detorta videamus. Cuius rei aliquot exempla subiijimus. Psalmus secundus de Christo totus intelligitur, & citatur ad Heb. 1. Apocal. 2. & 19. Ac præfertim illis verbis versus 7. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te,* Christum Deum esse manifestè colligitur. Chaldaus tamen ea penitus inuertit cum sic explicat. *Dominus dixit mihi, dilecte sicut filius est patri, tu mihi purus es.* Quod his verbis diuinitatis vestigium? Psalm. 44. titulus, *Canticum amantiissimi,* ut vertit Hieronymus, & in vulgata, *Canticum pro dilecto.* Quæ verba sicut & totus psalmus ad Christum refertur, Chaldaus sic inuertit; *Ad laudem pro assessoribus Sanhedrin ipsius Moysis, quæ dicta est in Prophetia per filios Chora, intellectus bonus hymnus & confessio.* Vbi nulla de dilecto Christo mentio. Quid Psalm. 68. cuius initium est. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam,* quia Catholicis de Christo intelligitur, & ea sententia citatur, Iohn. 2. ad

Roman. 15. Matth. 27. & Act. 1. Chaldaus videtur planè ita ad Dauidem traducere, ut de Christo vix ac ne vix quidem posset intelligi. Psalm. 90. vers. 7. ubi nos legimus, *Cadent à latere tuo mille & decem millia à dextris tuis,* Chaldaus posuit, *Recordaberis nominis sancti, & cadent à latere sinistro tuo mille.* Nempè fabulantur Iudæi prolatione nominis Dei, quod ipsi sanctum aut femine puras vocant, olim miracula patrata. Quod falsum est, neque carens superstitionis vitio, Psalm. 109. ubi nos legimus. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech:* quod Paulus ad Hebræos 5. vers. 10. citauit, ut probaret aliam sacerdotij fore rationem in nouo testamento diuersam à veteri. Chaldaus sic reddidit; *Turauit Dominus in verbo suo, me præfectum iri magnum sacerdotem in mundo futuro, quod fuerim rex immaculatus.* Atque adeo totum psalmum à Christo ad Dauidem traducit. Psalmi 118. vers. 22. pro illis verbis. *Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli.* Quem locum Matth. 22. vers. 42. Christus de se ipso explicat, & inter Hebræos de Messia profecto accipit, certè Rabbi Selomo Michæ 5. ad illa verba. *Ex te mihi egredietur dux,* sic enim ait: זה משיחא, hoc est, *Hic est Messias filius Dauid.* Sic enim scriptum est: *Lapidem quem reprobauerunt edificantes,* Chaldaus sic posuit, *Puerum despexerunt edificatores, qui inter filios Isai meruit constitui Rex & Dominator,* nempè pro, *Eben,* quæ vox lapidem significat, legit, *Aben,* quod est *filius* fraude, ut puto, ne locus intelligeretur de Christo. Finis non sit si deliria omnia velimus colligere: & necessàrio multa sunt rescandanda. Ad Prophetas accedamus Isai. 9. vers. 1. ubi nos legimus. *Terra Zabulon & terra Neptalim,* & quæ sequuntur verba Matthæi 5. cap. de Euangelij luce explicata, Chaldaus ad captiuitatem decem tribuum cõuertit & liberationem populi ex Aegypto.

Verba

Verba eius prætermittimus. Totum caput 33. de Christi morte intelligitur planè, eaque sententia Apostoli pluribus noui testamenti locis explicarunt. Chaldæus de laboribus explicat & ærumnis, quas Iudaicus populus in captiuitate est perpeffus. In quo video rabbinos recentiores Selomo & Kimhi vehementer laborasse, vt totum caput, quo nullum est manifestius de Christo in veteri testamento, nouis! expositionibus atque detortis aliò auerterent. Quid capituli 61. vers. 1. *Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me ad annuncian- dum mansuetis misit me.* Quæ verba Christus de seipso Lucæ 4. intelligēda docuit, Chaldæus de ipso propheta explicat manifestè. Quemadmodum cap. LXIV. ver. III. illa verba. *Oculus non vidit Deus absq; te:* quæ Paulus 1. ad Corinth. 2. vers. 9. de vere religionis mysterijs intelligit, non minus turpiter Paraphraustes implicat sua expositione, vt ne vestigium quidem leue relinquatur veræ sententiæ. Quid de Hieremia dicam? Illis verbis cap. 11. vers. 19. *Mittamus lignum in panem eius,* Ligni vocem ad veneni significationē traducit, quæ peruersio illi cum Pagnino communis est. Cap. XXXI. versu. XV. Illud, *Vox in excelsis audita est Lamentationis, luctus, & fletus, Rachel plorantis filios suos,* pari licentia Chaldæa paraphrasis deprauat. Malachiæ 11. vers. 1. Illud, *Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Tum illud Zachariæ 11. vers. 12. *Et appende- runt mercedem meam triginta argenteos.* Tum ex eodem Propheta cap. 13. vers. 6. *Quæ sunt plage istæ in medio manuum tuarum?* ita Chaldæus peruertit, nullum vt vestigiū extet eius sententiæ, quam Euangelistæ & Catholici reddiderunt. Porro qui hæc & similia innumera aut percurrim? aut silentio penitus inuoluimus, num

minuta persequemur? vt Ionæ 2. vers. 5. cum Ionam in mare *Suph*, id est, *rubrum*, de nauis præcipitatum affirmat, cum Ioppe vbi nauem conscendit Ionas, portus sit maris Mediterranei non Rubri, neque ab vno in alterum sit traiectus. Nam pro affirmatione Chaldæum aliquando negationem reddere dubium non est. Certè Genes. 4. vers. 23. pro *occidi virum*, ille habet, *nō occidi virum*. Tum pro singulari numero pluralem, Genes. 22. vers. 18. & 26. vers. 4. & 28. vers. 14. *In semine tuo benedicentur omnes gentes,* Chaldæus relicto singulari numero, in quo vis mysterij erat, dixit his omnibus locis. *Benedicentur propter filios tuos omnes populi terra.* Cum Paulus ad Galat. 3. vers. 16. dicat. *Abraha dicta sunt promissiones & semini eius. Non dicit. Et seminibus quasi in multis, sed quasi in vno. Et semini tuo, qui est Christus.* Quæ à me dicta sunt omnia, vt lector intelligat, quanta cautione is liber legi debeat, quantisque maculis sit multis in locis fœdatus. Neque verum esse, quod quidam vir doctus nostra ætate incaute posuit, hos interpretes Spiritu sancto afflatos eas paraphrases confecisse.

CAP. XII.

De editione Syriaca.

Syriaca lingua & ipsa ab Hebraica manauit Chaldaica affinis, caractere tamen discrepans, atque ea qua Hierosolymæ & vicinis locis Syriæ Iudæi vsi sunt ab antiquo, & nunc vtuntur Christiani, multis libris in ea scriptis locupletata. Inter quos maiori fama celebrantur, quos Ephrem diaconus magno numero de varijs argumentis Basilij Magni tempore publicauit in ea lingua. Extant quin etiam diuini libri in eam conuersi linguam, & quidem noui testamenti libros Al-

bertus

berrus Vuinmadstadius Ferdinandi Imperatoris Cancellarius typis vulgandos primus curauit, deinde bibliorum regionum confarcinatores in quinto eorum tomo adiecerunt cum interpretatione Latina, quam Guido Fabricius vir doctus & pius adornauit. Veteris testamenti duplicem versionem habent alteram ex Hebraico factam, alteram ex Græca septuaginta interpretum editione. Auctor Mosès Bar-cepha disputatione de paradiso parte prima: qui & ipse inter Syriacos scriptores numerari debet vir haud dubium doctus, tum in diuinis, tum in veterum Patrum Græcorum libris diligenter versatus. Itaque ex vtraque versione affert sæpè testimonia. Theodoretus etiam Syros codices veteris testamenti citat, certè Ionæ 3. ad illa verba. *Adhuc tres dies & Niniue subuertetur.* Nec fanè vetus testamentum Syriacum nos vidimus: ac ne typis quidem expressum haecenus prodijt. De nouo testamento pauca hoc loco dicenda sunt. Quod non negabo commodum fore ad eruendam sententiam plurimum locorum, qui in libris codicibus, tum Latinis, tum Græcis multa obscuritate sunt impediti. Ac præsertim ex capitum seu sectionum titulis, quibus de ieiunijs mentio fit, de cruce & eius veneratione, de vigilijs, precibus pro defunctis, satis intelligitur falli sectarios, cum hos & similes ritus à Romanis Pontificibus in uictos contendunt. Quæ utilitas haud leuis censeretur. A Marco Euangelista quidam putant hanc versionem noui testamenti factam præter Matthei Evangelium & Epistolam ad Hebræos, quæ volunt ab auctoribus prodijisse, quomodo nunc leguntur in Syriaco testamento. Nolim equidem contendere, neque negauerim Christi & Apostolorum tempore linguam Hebraicam vitiatam vulgo fuisse, ac in Syriacam desijisse argumento vocum Hebraicarum, quæ in nouo testamento conseruantur. *Thalitha, Cumi, Golgotha, Gabbatha,* & aliarum,

quæ, vt superius dictum est, non ex A Hebraica lingua pura relictae sunt, sed potius ex Syriaca, qua vulgo Iudæi ea tempestate utebantur. Euangelium Matthei & epistolam ad Hebræos probabile est initio non lingua Hebraica veteri fuisse scripta, sed Syriaca. Tamen si quis suspicari possit quemadmodum scriptores sacri, qui Græcè scripserunt, non lingua Græca vsi sunt corrupta, qua vulgus Græcorum proculdubio eo tempore sicut & nostro utebatur, sed antiqua, sic Mattheum & Paulum veteri lingua Hebraica ijs libris vsos esse. Accedam potius omnes noui testamenti libros ex Græcis conuersos in linguam Syriacam cum quibus ea editio in omnibus consentit: neque à Marco, vt isti putant, sed longo post tempore eam diligentiam fuisse factam. Consentit enim cum Græcis exemplaribus locis omnibus, in quibus à nostra versione Latina ij discrepant, etiam in illis quæ corrupta esse vitio temporum aut hominum culpa vehementer suspicamur. Periculum facito, non aliter statues. ad Corinth. 15. *Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur.* Ioan. ultimo, *Sic cum volo manere donec veniam.* Matth. 1. vers. 13. *Quia tuum est regnum & potentia & gloria in sacula, amen.* Quæ verba non sunt in nostra vulgata. Ita dum fidem astruimus Syriacis, ne nostram prodamus editionem Latinam verendum est. Plura quidem vitia & maculas in editione Syriaca, eiusve interpretatione Latina consideraui minoris momenti pleraque. Quæ maiora sunt, eorum si exempla pauca subiecero satis habeam. Ac primum ad Galat. 4. vers. 26. vbi legitur in vulgata. *Sina mons est in Arabia, qui coniunctus est Hierusalem,* interpres Syriacus dixit, *confinis est autem ipsi Hierusalem.* In quo non satis expressit vim vocis *ἄνω*, nunquam enim significat *confinem esse*, quod de agris dicitur, sed potius *conuenire, affinem esse, similem esse*: cum qua significatione verbum Græ-

cum,

cum, *οὐσιον*, mirifice facit, quod de elementis Symbolis eorumque affinitate dicitur, neque ad locorum propinquitatem referri debet, quemadmodum neque vox coniuncta, est posita in editione nostra vulgata, sed ad conditionem, qualitatem & mysterij similitudinem. Alioqui Sina locorum regionibus procul ab Hierosolyma situs est: quo facile importunas de loci huius explicatione quorundam disputatione euadimus. Ad Hebr. II. vers. 31. in versione Latina eius editionis positum est. *Per fidem Raab meretrix*, additum, que ab interprete. (*caupona*) Nimirum voluit vocem meretricis non à turpi quæstu deduci, sed ab honesto victus quærendi genere. Quæ vox Iacobi etiam 2. vers. 25. addita est. In quo leges interpretis violauit: cuius partes sunt vocem in aliam linguam translata non minus lata & ancipite significatione relinquere, quam est in origine, & cum vox Syriaca, *ארת*, *Scortum* significare possit, ac vero plerumque significet quemadmodum in Hebraica lingua, non debuit profecto ad *caupona* significationem, siue arctari, siue detorqueri. Ac nescio an satis consentiat cum Ecclesia eam foeminam arbitrari cauponam fuisse & non scortum potius, tum ob receptam vulgo opinionem quam antiqui patres confirmant, tum quod non in Hebraica modo & Syriaca lingua, *sona*, vocatur, sed etiam Latine *meretrix* in editione vulgata, & à B. Iacobo Pauloque siue Luca aut Clemente (nam horum alterum epistolam ad Hebræos interpretatum esse constans opinio est, & Eusebij lib. VI. histor. cap. XVIII. testimonio confirmatum,) Græcè, *πόρν*, nuncupatur, quæ voces nescio an vsquam inhonesti quæstus significatione occurrant. Scio Chaldaum paraphrastem ubique Raab *cauponam* dicere: & quod plus ponderis habet Gregor. Naz. in oratione de pauperum cura hæc verba posuisse: *Inter peccatores Raab me-*

retrix sed nequaquam meretrix professione, qua propter hospitalitatis amorem laudata est & saluata. Neque ignoro nostra ætate placere coepisse quibusdam Catholicis opinionem, quæ negat Raab aliquando scortum fuisse. In quo mallem aliorum sententiam audire, quam proferre meam. In hoc genere poni debet, quod Matth. 26. vers. 28. vbi nos legimus. *Hic est sanguis meo noui testamenti*, interpretis Syriaci posuit, *nouu fæderis*, cum dictionem tamen *קרי* quæ eadem *δραβήκη*, Græcorum est, testamentum significare ipsemet in dictionario fateatur, neque ignorare potuit, Paulum ad Hebræos 9. vers. 16. cum de noua lege disputet, de qua etiam Christus superioribus apud Matth. verbis loquebatur, eam vocem *in testamenti* significatione posuisse, neque posuisse tantum, sed ex ea etiam vocis significatione collegisse Christum qui *testamentum* nuncuparat, necessario fuisse moriturum, vt testamentum esset validum. *Testamentum*, inquit, *in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet dum viuit qui testatus est*, cuius argumenti vis penitus corruit dictione illa in *fæderis* significatione sumpta, quod inter viuos etiã est validum, ac debuit venire in mætem, quosdam eius epistolæ auctoritatem eleuare conatos esse, quod indignum esse id argumentum Pauli maiestate putarent, quibus obuiam eundum fuit, atque hæreticorum esse proprium nouum testamentum, *nouum fædus* vocare Gallicè *la nouvelle alliance*, atque ab ijs per imprudentiam ad quorundam Catholicorum sermonem manasse, quibus opitulari non oportuit, præsertim cum interpret ipse in Marco & Luca atque 1. ad Cor. II. vbi de eodem mysterio agitur, pro eadem voce *testamentum* reddidisset, tamen alijs rursus locis *ad fæderis seu pacti* significationem reuertatur, quod incredibilem siue inscientiam rerum siue inconstantiam arguit. Atque cum sanè Matth. locum & similes castigandos restituendosque omnino propter

ter

ter auctoritatem Pauli iudicarem, ni ab Hieronym. in Hiere. cap. 31. præsidium aliquod habere considerarem, qui dictionem Hebraicam, *berith*, cui Syriaca & Græca respondent *fædus* & *pactum* significare ait, atque a deo in eo Hierem. cap. vers. 31. legimus in editione vulgata. *Ecce dies venient dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fædus novum, &c.* & Innoc. c. cum Marthæ, de celebratione mislarum, videri possit hanc interpretationem tueri, cum ait, *Novi & æterni testamenti perinde esse, ac si diceret novæ & æternæ promissionis.* Itaque de hoc loco, quod de superiori dixi, mallem audire alios quam ipse pronuntiare, tamen hoc præsertim tempore æquum fuerat nihil in re tanti momenti mutari, quod multorum aures offendar. Ad Roman. 5. ver. 12. Pelagianis favere videtur, qui negabant transgressionis Adæ labem reatumque manasse ad posteros, sed eos mortis reos esse, atque vocari à Paulo quod eius transgressionem novis peccatis imitati essent. Itaque ubi nos legimus eo loco, *& ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccaverunt*, quibus verbis significatur, omnes Adæ posteros eius peccati reos esse, etiam si nullum peccatum novum ipsi committerent; interpretes Syriaci posuit. *Et ita in omnes mors pertransijt, in eo quod omnes peccaverunt.* Quanto satius erat vertere, in quo omnes peccaverunt quando eam interpretationem verba Syriaca recipiunt, quam mutando veteri lectione erroris suspensionem mouere? Eodem pertinet quod 1. ad Corinth. 15. vers. 10. dixit, *plusquam omnes laboravi, non ego sed gratia illius qui mecum est*, quæ interpretatio nostri temporis hæreticis multum fauet, negantibus vim & cooperationem liberi arbitrij, totumque tribuentibus gratiæ, quid enim aliud est non ego scilicet laboravi, sed gratia eius qui in me est, nempe Dei? Ac debuit interpreti venire in mentem magnâ de huius loci interpretatione esse Ca-

tholicis cum hæreticis litem, Vallâque in annot. negare contra S. Thomam & August. satis ex hoc loco astrui *gratiæ cooperantis* vim, Caluinum vero l. 2. institut. cap. III. §. XI. ita locum vertisse, *non ego, sed gratia Dei que in me est*, à quo Fabricij interpretatio nihil differt, nisi quod relatiuum, qui, in genere masculino poni maluit. In quo Eras. qui liberior esse solet cautior extitit, cum sic locum reddidit, *non ego, sed gratia Dei que mihi adest*, & sanè sic potuit ad verbum verti ex Syriaco, *non ego, sed gratia Dei, qui, vel que mecum*, neque quidquam addere, quando in Syriaco nihil est aliud, vt Catholicus supplere posset, non verbum *est*, sed *operatur aut laborat*, quod proximè præcesserat. Sic enim vulgata dixit, *non ego, sed gratia Dei mecum*. Scilicet operatur, sublato relatiuo, conservata sententia. Censeo ergo, vt maximè alia quæ à me adducta sunt in hoc capite dissimulari omnia placeat, hunc locum castigari debere ne in re tanti momenti aduersarijs favere iudicemur? Rursus in hoc nouo testamento Syriaco nonnulli libri desiderantur, nimirum duæ Ioannis epistolæ 2 & 3. Petri 2. Iudæ epistola atque Apocalypsis. Vnde Græci qui teste Hieronym. epistola ad Dard. & l. de scriptoribus Ecclesiasticis in *Petro, Ioanne, Papia, & Iuda*, atque Euseb. libr. III. histor. cap. XXV. quique Græcis hoc tempore non pauci adherent, eosque libros rejiciunt à diuinorum librorum numero, argumentū possunt arripere ad perslandum in sententia, cum videant in Syriacis codicibus non esse. Deest etiam Ioann. 8. tota historia adulteræ quod ijs patrocinatur qui eam additiciam esse iudicant, quorum omnium sententia Trid. con. decret. sess. IV. cap. I. reprobata est, omnes libros sacros cum omnibus partibus suis prout in vulgata editione circumferuntur suscipientis. Aliquid certè dici debuit ad stabilendam, tum eius historię, tum reliquorum librorum qui desunt au-

Glorita-

etōritatem, in quo video Aciam ab-
 soluto toto opere (nam ab aliquo ad
 monitum fuisse suspicor) laborasse
 & initio primi tomī quandam siue
 præfationem siue excusationem po-
 fuisse, quod ipsis locis vbi periculum
 erat fieri oportuit. Quis enim post-
 quam venenum hauserit, in tanta
 sylua siue præfationem, siue priuile-
 giorum, siue epistolarum remedium
 opportunè inueniat quæratve, ad-
 monente nemine? Iam verò illud
 grauissimum esse arbitror, & prorsus
 correctione indigere, quod i. Ioan. 5.
 totus versus 7. desideratur, nempe,
*Quoniam tres sunt qui testimonium
 dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus
 sanctus, & hi tres vnum sunt,* quæ ver-
 ba cum Arrianorum iugulum pene-
 rēt ab ipsis perfide fuisse sublata Hiero-
 nym. indicat, siue quicumque fuit
 auctor prologi in septem epistolas
 canonicas. Et debuit interpres ani-
 maduertere Arrianorum pestem
 hoc tempore in quibusdam prouin-
 cijs plus nimio grassari, & vt procli-
 ues sunt homines ad quæredum vn-
 decumque erroris patrocinium pos-
 se eos Syriacorum codicum auctori-
 tate suam causam tueri, causarique
 nostros codices esse deprauatos, Sy-
 riacos tantum veram continere le-
 ctionem, præsertim cum tanta illis
 tribuatur antiquitas, vt Marcum ha-
 buisse interpretem scribant.

CAP. XIII.

*Septuaginta interpretes pro-
 phetarum officio
 functos.*

Multa de Hebraicis codicibus
 cum sint dicta, rerum ordo ex-
 igit, vt ad Græcos transeamus, quo-
 niam ex illis fontibus primi mana-
 runt. De veteri testamento plura di-
 cemus, de nouo adijciuntur pauca.
 Ac veteris testamenti libros plures
 interpretes Græcè reddidisse superi-
 us est explicatum, multasque Græcas

versiones extitisse olim librorum ve-
 teris testamenti omninò septem. In
 eo numero septuaginta interpretes,
 qui iussu Ptolemæi Philadelphī id o-
 pus perfecerunt, in Aegypto princi-
 pem locum tenuerunt, cæteris anti-
 quiores maiori multo auctoritate.
 De quibus solet in dubium verti. *An
 diuinos libros fuerint diuino instinctu
 & inflatu interpretati,* sic vt eorum
 calamus cum interpretationem fac-
 ciebant regeretur à Deo, non minus
 quam Mosis, & aliorum scriptorum
 sacrorum scribentium libros sacros.
 Neque hoc loco de vocis notione la-
 boramus, scimus enim scriptores Sa-
 cros à Prophetis veteribus nō scriben-
 di fide, sed directionis modo differ-
 re. Neque rursus *Propheta* vocem la-
 ta significatiōe vsurpamus, qua Pau-
 lus vtitur ad Ephesios 3. vers. 5. & cap.
 4. vers. 11. vbi ait, & ipse dedit, *Quos-
 dam quidem Apostolos, quosdam quidem
 Prophetas,* ea voce comprehendens
 interpretes explanatoresque diuinarū
 scripturarum. Ambrosij certè senten-
 tia, nimirum, quoniā vt Origines ait
 homil. II. in Ezechielem, quo spiritu
 & mēte antiqui Propheta vaticinati
 sunt, eadem opus habeant qui com-
 modè debent diuinos libros expone-
 re; quemadmodum *Euangelistas* mox
 Paulus vocat, quibus munus erat Eu-
 angelium per prouincias primis tem-
 poribus euulgandi, quo modo ab Eu-
 sebio Pantenus Alexandrinus, *Euangeli-
 stas* vocatur, alijque multi per id tē-
 pus eodem fungentes munere, lib. 5.
 historia Ecclesiastica ca. 10. Nos hoc
 loco *Propheta* voce intelligimus, qui
 præsentia diuini numinis ductus, ne-
 que fallere potest, neque falli. Sanè
 Aegypti rex Ptolemæus Philadelph^{us}
 pacis artibus magis quam bello ob-
 lectatus tam multa ingenij, & libera-
 litatis monumenta reliquit, vt ab ec-
 elegantia opera & magnifica *Phila-
 delphia* vulgo dicerentur teste Philo-
 ne lib. II. de vita Mosis. Is auctore De-
 metrio Phalereo (*qui primus doctri-
 nam vrbes regendi,* vt Cicero ait, libr.
 III. de legibus, *ex umbraculis erudito-*

rum & otio, non modo in solem atq; puluerem, sed in ipsum discrimen, aciemque perduxit) Alexandrinam bibliothecam vndique cōgestis libris instruere cogitauit. Demetrius cui ea cura imposta est, ducentis librorum milibus congestis, & cum breui ad quingenta milia fore affirmaret teste Iosepho lib. XII. antiquitatum cap. II. (tamen si Marcellinus Amianus libr. XXII. *Septuaginta modo librorū milia* Cæsare dictatore in bello Alexandrino conflagrassē affirmat) regi indicauit diuinas leges apud Iudæos seruari, quæ si in Græcam linguam verterentur, magnum ornamentum operi inchoato essent allaturæ. Rex Iudæis, quorum erat magnus numerus in Aegypto, per edictum libertate restituta, ad Eleazarum eius gentis pōtificem litteras cum donis mittit, quibus septuaginta duos viros sapientes senos ex singulis tribubus, ea causa ad se mitti impetrauit, eorumque aduentu Hebraici libri diuinarū scripturarum Græcè sunt redditi. Hactenus auctores cōsentiunt. De ratione interpretandi dissentiunt inter se viri antiquitate, auctoritateque maxima. Pleriq; in cellas distributos affirmant, cum inter se nihil contulissent sententia & verbis eisdem interpretationem omnes perfecisse, quod si verū est, numinis presentis argumento certissimo. Huic sententiæ Augustinus suffragatur lib. XVIII. de ciuit. c. XLIII. tum lib. II. de doctrina Christiana cap. XV. his verbis: *Latinis quibuslibet emendantis Græci adhibeatur, in quibus septuaginta interpretū, quod ad vetus testamentum attinet, excellit auctoritas: qui iā per omnes peritiores Ecclesias tantā presentia Spiritus sancti interpretati esse dicuntur, ut os unum tot hominum fuerit, & quæ in hanc sententiam sequuntur.* Eadē docet Irinæ^o lib. III. cap. XXV. Ptolemæo metuente ne forte consensu veritatē absconderent, separatos eius iussu, eisdē verbis omnes interpretationem fecisse. Idem sentit Clemens Alexandrinus Stromatum primo. Iustinus in orati-

one Parænetica, priorum sententia cōfirmata, adijcit, vestigia *cellularum* Alexandriæ se vidisse. Philo lib. II. de vita Mosis aperto miraculo tribuit, in tāta linguæ Græcæ varietate & copia, eisdem omninō verbis interpretationem fecisse, atque rei gestæ memoriam anniuersarijs sacris, nō à Iudæis, sed ab incolis etiā in Pharo insula, vbi interpretatio est facta, celebrari conuenisse; sperareque se breui fore vt tota Aegypus diuinas leges susciperet. Ecce duos oculos testes, quibus auctoritate & fide iure preferri nullus antiquorum possit. Deniq; Epiphanius *lib. de ponderibus & mensuris*, cum cæteris consentiens binos in singulas domunculas distributos, q̄ erant sex & triginta & vnū quodq; par singulos diuinæ scripturæ libros interpretandos accepisse primū: deinde alios circulo affirmat sol^o, eūq; secut^o Iustinianus Nouella CXLVI. eatenus vt *binos in singulis* cellulis fuisse dicat; nam alij *singulos* in singulis cellulis distributos aiunt. In alteram partem Hieronymi auctoritas opponitur, q̄ eam opinionē nullo idoneo auctore nixam, ex vulgi rumoribus collectam ait, lib. II. contra Rufinū, præfatione in librum Paralip. vulgo sine auctore eas cellulas iactare affirmat; & præfatione in Pētateuchum, *Nescio, inquit, quis prim^o auctor septuaginta cellulis Alexandria mendacio suo extruxerit, quib^o diuisi (certè septuaginta interpretes) eadē scripturarum.* Cum Aristæas eiusdem Ptolemæi, *ὑπερασπιστής*, & multo post tēpore Iosephus nihil tale retulerint, sed in vna basilica contulisse scribant, non prophetasse. Extat quidam *Aristæe*, q̄ in intimis Ptolemæi erat, & quo suo fore Iudæi in libertatem restituti fuerūt, libellus de septuaginta interpretum versione, singulorum etiam nominibus adscriptis; quem negare nō possumus eius miraculi nullā fecisse mentionem, cum minutissima quæq; explicuerit, & fortasse rem omnibus notam ac testatam prætermisit, neq; omnia historici referūt. Nam ab auctori-

torita-

auctoritate aliorum patrum discedere
 graue existimabam. Neque Iosephi
 auctoritas mouebat, qui libro XII.
 antiquitatum cap. II. *Aristæ* tantum
 disputationem ferme totidem ver-
 bis in suam historiam transtulit, nul-
 la re addita vel commutata. Ergo eò
 inclinatus animus, vt diuino numine
 inspirante septuaginta interpretes
 opus perfecisse credam. Certè vtro-
 uis modo præcipua præ cæteris in-
 terpretibus auctoritate & maxima,
 vt Augustinus ait locis citatis, si se-
 parati nõ fuerunt, sed communi tra-
 ctatu singula contulerunt, ne sic qui-
 dem quemquam vnum hominem
 qualibet peritia ad emendandum tot
 seniorum doctorumque consensum
 aspirare oportet aut deceat. Quæ sunt
 ipsa Augustini verba. Porrò septua-
 ginta interpretes in sua versione nõ
 verbum verbo reddidère, vt Orige-
 nes ait, sed paraphrasim potius fecit-
 se videntur quam translationem, ni-
 mirum studio nostra & Christi my-
 steria apertius explicandi. Sic com-
 modum ille putabat, si sacri libri ex
 Hebraico ad verbum verterentur, vt
 in Ecclesiasticis conuentibus septua-
 ginta interpretum versione vteremur,
 altera ex Hebraico aduersus Iudæos,
 quod Græcè Aquila, Symmachus, &
 Theodotio præstiterunt, Latinè Hie-
 ronymus. Ea causa sæpè septuaginta
 interpretum versio ab Hebraicis dis-
 crepat, & quoniam nonnulla myste-
 ria tegere gentibus voluerunt, vt i-
 dem Hieronymus ait præfatione tra-
 ditionum in Genesim. *Neque verò,*
inquiens, septuaginta interpretum (vt
inuidi latrant) errores arguimus, neq;
nostrum laborem illorum reprehensio-
nem putamus: cum illi Ptolemæo regi A-
lexandriæ mystica quæque in scripturis
sacris prodere noluerint, & maxime ea
quæ Christi aduentum pollicebantur, ne
viderentur Iudæi, & alterum Deum
colere: quos ille Platonis secta-
tor magni idcirco facie-
bat, qui vnum De-
um colere dice-
rentur.

CAP. XIV.

Septuaginta interpretes le-
gem modo sunt in-
terpretati.

Sequitur quaestio non minus impe-
 dita argumentorum in vtramq;
 partem pondere, & diuersa sentien-
 tium auctoritate, quam partem ve-
 teris testamēti septuaginta interpre-
 tes fuerint interpretati. Nam anti-
 qui ferme patres, omnes libros vete-
 res indicant. Iustinus in oratione Pa-
 rænetica antiquos libros Hebræorū
 conscriptos litteris versos ait, nullo
 discrimine facto, & Irenæus lib. III. c.
 XXV. petijisse Ptolemæum ab Hie-
 rolymis habere interpretatas scriptu-
 ras eorum. Epiphanius numerum li-
 brorum exprimit, ac viginti septem
 omnino Græcè conuersos ait, ita vt
 seniorum par vnum quoq; libris il-
 lis inter omnes distributis, vnum li-
 brum interpretandum acciperet, fa-
 ctæq; interpretatione daret alijs ven-
 tendum, & vicissim acciperet inter-
 pretandos, qui ab alijs versi erant, do-
 nec circulo facto libri oēs ab omni-
 bus interpretibus verterentur. Ad ho-
 rū patrū auctoritatē accedit validū
 argumentū: cum, n. Christus & Apo-
 stoli veteris testamenti locos non ex
 Hebraicis libris, sed ex Græcis produ-
 xerunt sæpè, vt antè dictum est, qua
 ex interpretatiōe alia sumere potue-
 runt? Neque enim Aquila, Symma-
 chus, Theodotio, alijue interpretes
 adhuc extiterant. Deinde quoniam
 præter sex editiones, ab antiquis pa-
 tribus septuaginta interpretum edi-
 tio citatur in omnibus libris veteris
 testamenti, tanquam ab alijs diuersa;
 & Origenes in Hexapla eam contu-
 lit, quam nisi novos interpretes fin-
 gamus, à septuaginta factam fateri
 debemus. Hæc sunt in hanc partem
 argumenta valida atque præclara,
 quis neget? quis non videat? In alterā
 Hieronymi auctoritas est, qui mul-
 torum instar esse possit: is Aristæam

& Iosephum affirmare, ait, legem tantum, hoc est, quinque libros Mosis à septuaginta interpretibus fuisse conuersos: consentireque eruditos, omnemque Hebræorum scholam. Sanè Aristæas & Iosephus legem petitam à Hierosolymis, missamque, interpretesque cum membranis quæ legè aureis litteris scriptam continebant ad regem iuisse aiunt. Sed præstat ipsa Hieronymi verba ex præfatione traditionum in Genesim subijcere. Accedit dicentis ad hoc quoque, quod Iosephus qui septuaginta interpreti proponit historiam, quinque tantum libros Mosis translatos refert, quos nos quoque confitemur, plusquam cæteros cum Hebraicis consonare. Tum in Ezechielis verba ex quinto capite. *Tertia tui pars peste morietur.* ait, *quæquam & Aristæus & Iosephus & omnis schola Iudæorum quinque tantum libros Moysi, à septuaginta translatos asserant.* Eadem repetit in illa verba ex capite 15. eius Prophætæ, & profecisti in regno. Præterea Michæ 2. in illa verba, mulieres populi mei eiecisti. Accedit Philo, qui lib. II. de vita Mosis tantummodo, ait, legem ab illis interpretibus traductam, & cum cæteris consentiens Zonaras tomo primo, suorum annalium. Legis autem nomine Hebræi Pentateuchum intelligunt, quem & Thorah, id est, legem vocant. Accedit styli dissonantia, nam Hieronymus præfatione traditionum in Genesim, versionem Pentateuchi magis cum Hebræicæ fontibus quam cæterorum librorum conuenire ait, quod de Ezechiele etiam confirmat præfatione in eum Prophætam, his verbis, sed & vulgata editio non multum distat ab Hebræico, unde non satis miror quid causæ extiterit, ut si eosdem in vniuersis libris habemus interpretes, in alijs eadem, in alijs diuersa transfulerint. Sæpeque idem Hieronymus in Prophetis præsertim conqueritur, magnam nominum propriorum in ijs vaticinijs immutationem esse factam præ alijs veteris testamenti libris. Quæ magna argumenta

sunt, ac nostram assensionem in hæc partem potius trahunt. Nam si auctoritate agendum est, Aristææ, Philoni atque Iosepho, nemo posteriorum iure præferatur, & certè diebus septuaginta duobus, quibus interpretationem factam Iosephus & Aristæas affirmant, item Cyrillus catechesi 4. septuaginta quo modo potuerunt libros omnes conuertere? præsertim inter omnes collatione facta. Nam quod obijcitur ab aduersarijs, unde Christus & Apostoli Græca testimonia protulerint, nimirum exciderat, Clemenstem Alexandrinum, Stromate primo, atque Eusebium lib. IX. præparationis Evangelicæ c. II. vtrumque ex Aristobuli sententia affirmare libros Hebræorum, priusquam rerum potiretur Alexander Magnus, fuisse in Græcam linguam conuersos. Vnde poëta & philosophi apud Græcos multa mutuati sunt, prorsus ut Numenius affirmaret nihil aliud esse Platonem quam Mosem Attica lingua loquentem. Inde etiam Theopompus, & Theodectes cum in sua poemata quædam ex diuinis libris transfulissent, eius temeritatis poenas dederunt, alter emota mente, alterius oculis excacatis, ut Aristæas & Iosephus referunt locis citatis. Addam etiã ex Iustino in oratione II. ad Antoninum Imperatorem, Herodis regis tempore Ptolemæo Aegyptio rege exponente Græcè fuisse conuersos propheticos libros. Quod memoria lapsu quidam purat à Iustino martyre Herodem positum pro Pontifice Eleazaro, à quo septuaginta interpretes in Aegyptum sunt missi. Ego plures interpretatiões varijs ante Christum temporibus fuisse factas cogitabam, neque Iustinum credebam in re apertissima fuisse hallucinatum, sic factum, ut cum ex varijs interpretatiõibus cum lege ipsa seu Pentateucho libri alij facti in bibliotheca Alexandrina essent reperti, quorum erat auctoritas maior, & fama celebrior, septuaginta interpretibus omnes tribueretur, quam opinionem secutus Origenes in sua eos volumina con-

tultit

tulit eodem septuaginta interpretū nomine, & Hieronymus ipse quoties de hac re proprie disputatio non est, vulgarem sequitur famā, septuaginta nomine totam illam interpretationē passim vocitans. Labor longius, ad alia trāseundum, si Thalmudistas adiecerō nostræ sententiæ hac & superiori disputatione suffragari argumēto haud dubio veritatis, quū enim nobiscum cōspirassent? Illi ergo initio eius tractatus quem, *מִסְכָּת סוֹפְרִים* id est, *tractatum scribarum* vocant, sic aiunt. Ptolemæus rex conuocauit septuaginta duos senes, collocauitque in toridem cellis; cumq; nondū aperuisset, qua de causā cōuocati essent, ingressus ad singulos dixit eis: scribite mihi legem Moſis magistri vestri. Porrò Deus ita cuiusq; mentem dirigebat, vt cum scriberent singuli, eandem omni ex parte legē omnes scriberent, tredecim modo locis ab Hebraico commutatis. Hæc illi.

C A P. XV.

Codices Græcos ex septuaginta pura interpretatione non esse.

ERgo cum lege quæ sola à septuaginta interpretibus est Græcè redita, alij libri sacri veteris testamenti ex vetusta interpretatione cōiuncti circūferebantur, quæ ab vsu loquentium septuaginta editio vniuersa vocabatur, nō ab indoctis, sed ab expositis etiam doctrina & eruditione viris: reliquā est hoc loco inuestigare, an quæ ex Græcis omnibus versionibus sola manet, ea ipsa sit, an ex alijs aliqua. In qua disputatione cōiecturis agēdum est, ac satis habeam si verisimilia quæ fuerint pro veris accipiuntur. Statuo igitur Græcos codices non ex sincera illa interpretatione, sed potius ex ea cum alijs mixta esse profus ex ea interpretatione, ã vul-

gata à Græcis seu communis dicebatur. De psalmis testata res est, cū Hieronymus epistola ad Sūniam & Fretellam locis omnibus, quib. vtramq; versionem affert tota ea epistola, qui innumeri sunt, confertq; vtramq; editionē, quam lectionem vulgatæ editionis esse ait, & à septuaginta interpretum versione discrepare, ea ferè in Græcis codicibus retinetur, hodie longū esset proferre omnia, quædam tantum exempla proferantur. Primum ex Ps. vbi hodie Græcè & Latine legimus. *Dirige in cōspectu tuo viam meā*, quæ fuit lectio vulgatæ editionis: septuaginta è contrariō cum Hebræis legebant, *Dirige in cōspectu meo viā tuam*. Deinde Psal. 6. vbi nos legimus ver. 11. *Erubescant & cōturbentur vehementer, aduerbium, vehementer*, quod in Hebraicis codicibus, & septuaginta versione erat, in sola vulgata desiderabatur, vti hodie in nostris codicibus Græcis desiderari videmus. In solis tamē Romanis legitur Græcè. Præterea Psal. 16. ver. 2. *Oculi tui videant aquitates*, in communi & vulgata legebatur olim, *Oculi mei videant aquitates*, ea lectio modo in Græcis codicibus etiā Romanis cōseruatur. In eodem psalmo ver. 8. q. modo legitur Græcè. *Custodi me Domine, vt pupillam oculi*, negat in alio interprete præterquā in editiōe illa reperiri. Versus illi qui citatur à Paulo ad Roman. 3. *Sepulchrum patēs est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant*: de quibus magna quæstio est, ex quo veteris testamenti loco afferantur, plerisq; affirmatibus ex Psal. 13. quoniam nisi illi versus eius psalmi sint duo Psal. 13. & 52. idem psalmus esset. Hieronymus præfatione lib. XVI. in Isaiā credit ex varijs locis veteris testamenti à Paulo producti, negatq; eos versus in Ps. 13. inueniri, præterquā in vna editione vulgata, qui hodie tamen in Græcis codicibus Ps. 13. leguntur, atq; ex illa in Latina vulgata editione Ps. 44. ver. 14. illis verbis, *in simbris aureis circumamicta varietate*: Hieronymus epistola ad Principiam virginem ne-

gat illud circumdata varietate, quod in Græcis codicibus extat, vllū interpretem posuisse præter vnam editionem vulgatam. Postremò Pf. 75. vers. 8. illa verba. *Venite & quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra*, nulla editio habebat, præterquam Luciani, quæ eadem vulgata, seu cōmunis erat, nam septuaginta interpretes & sexta editio, καύσωμεν, id est, *comburamus* posuerunt. Theodotion, ἐνεπύρισωμεν, Aquila & Symmachus ἐνέπυρισω, quinta editio, κατέκαυσαν, id est, *incenderunt*, vt in Hebraicis codicibus legitur, & Hieronymus in sua versione est interpretatus. Qui locus cum alijs ex ea Hieronymi epistola ad Sūniam & Fretelam Paulum Foros. II. par. Paulinæ lib. II. in eam opiniōem adduxit, quæ est eruditorum hodie, Græcos psalmos non ex interpretatione septuaginta seniorum, sed ex communi Græcorum esse atque vulgata. Idem possumus de Prophetarū libris confirmare multis exemplis & auctoritate multorū patrum. Ac primum Hieronymus in Isaiam lib. primo, postrema verba secundi capituli, *quiescite ergo ab homine cuius spiritus in naribus eius est*: deesse dicit in versione septuaginta interpretum quæ tamen modo in Græcis codicibus integra extant, ac proxima verba, *quia excelsus reputatus est ipse*; inuersa ab Hebræis puta dictione vna, תבא, in duas partita intelligentes, inquit, Iudæi prophetiam esse de Christo, verbum ambiguum in deteriorem partem interpretati sunt, vt viderentur non laudare Christum, sed nihili pēdere. Quemadmodum & Origenes E homilia XII. in Hieremiā, in illa verba: *Peccatum Iudæ scriptum est in stylo ferreo*, quoniā, inquit, difficile est aliquem se malum cōfiteri, ideo Iudæi qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam in hoc loco pro peccato Iudæ etiam peccatum eorum posuerunt. Verum satis multa in hanc sententiam superius adducta sunt, & finis non esset si omnia essent congerenda. Idem Origenes ad Romanos cap. II. illa ver-

ba à Paulo desumpta ex Isaiæ cap. 59. *Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietate à Jacob*, explanans, affirmat septuaginta interpretes posuisse (nēpē vnde testimoniū illud Paulus assumit) *Veniet propter Sion*, nunc autem legitur, *Veniet à Sion*, &c. ἔξει ἀπὸ σιών ὁ πρῶτος & κτλ ἀποστέθει ἀσπίδας ἀπὸ Ἰακώβ. Hieronymus Ezechielis 13. in illud, *Qui linunt absq; temperatura*, vers. 10. affirmat septuaginta posuisse *qui linunt stultitia*. Quæ lectio in codicibus Græcis vulgo non habetur, ne in Romæ quidem editis nuper, præterquam in Complutensibus, & eorum exēplo in regijs restituta, vt arbitror ex Hieronymi verbis. καὶ ἀντὶ ἐπὶ αὐτῶν φέρον αὐτῶν ἀφροσύνη. Ad hæc historia Susannæ Danielis 13. in septuaginta quidem codicibus erat, vti superius est ex Origene demonstratum. Hieronymus autē dicit se eam ex Theodotionis editione sumpsisse nihilo differentem à Græcis codicibus qui modo extant. Itaque Origenes versionem septuaginta dixit, quæ cōmunis & mixta cum alijs erat ac præterim cum Theodotionis. Ac verò totum Danielē Græcè ex Theodotionis versione esse indicat illis verbis præfatione in illū librum. *Danielem Prophetam*, inquit, iuxta septuaginta interpretes Domini Saluatoris Ecclesiæ non legunt, vtentes Theodotionis editione, & hoc cur acciderit nescio. Nimirum cōmunis seu vulgata editio Græcorū ex cæteris interpretationibus, præsertim Theodotionis cum septuaginta interpretum versione erat confusa, libris etiam integris vt magis Ecclesijs placuerant, in eam ex alijs interpretibus in cōmune corpus collatis. *Liber Esther* ex vulgata Græcorum editione fuisse mihi videtur. Nam quæ Hieronymus in versione Latina ex vulgata Græcorum versione sumpsisse se ait à capite X. ea ferme in Græcis codicibus extant, illa etiam quæ capite XI. in vulgata fuisse tantum, neque in alio interprete vllō inueniri, nimirum, Anno 2. regnante

Artaxerxe Maximo prima die mensis Nisan, & quae sequuntur. De libro Iudicum quid certi afferam non habeo, nisi fortassis quod Eusebius in Chronicis negat *Ailon* vel *Aeglon* numerari in Iudicibus à septuaginta interpretibus, cuius tamen nomen hodie in Græcis codicibus extat cap. 12. ver. 11. Librum Iosue ex septuaginta interpretum versione non esse, Massij diligentia in eum librum Græcè apertè conuincit multis verbis ac sententijs additis aut detractis ad veterem septuaginta interpretationē, qua in re laudādus eius conatus est, si ex certæ fidei codicibus Græcis ea restituit, neque Syrorum libris se in fraudem induci est passus, quos superior dictum est vetus testamentum habere, tum ex Hebræo, tum ex editione septuaginta in suam linguam conuersum. Verum accedit eodem Hieronymi auctoritas in Michæam 5. cap. ad illa verba, & tu Bethlem Ephrata affirmantis verba illa, Theco & Ephrata, hæc est Bethlem, quæ sunt superius adducta, neque in Hebraico esse, neque apud alium interpretem inueniri, nisi in septuaginta interpretibus, quæ in nostris hodie codicibus Græcis desiderantur, in ipso etiam Massij codice obelo iugulata. Reliquum est de Pentateucho differere, in quo versionem septuaginta interpretum puram, certè synceriores, quam in alijs partibus manere indicio sunt Hieronymi traditiones in Genesim, nam ferè quibus locis septuaginta verba affert, ea modo in Græcis codicibus extant. Genesis capit. 3. super pectus tuum & ventrem tuum gradieris, & cap. 25. ver. 22. illis verbis, collidebantur in vtero parvuli, ait, in septuaginta Græcè legi, *ἐσκήτων δὲ τὰ παιδία ἐν αὐτῇ.* Quæ lectio in Græcis modo codicibus extat, tum cap. 26. ver. 33. vbi appellauit eam abundantiam, septuaginta vocauit eum iuramentum, quæ lectio etiam in Græcis codicibus extat. Verùm de hac re certò pronunciarè non possumus, cum Hieronymus eo libro de

vulgata editione nihil meminerit, quibus locis à septuaginta seniorum editione discrepabat, quod factum puto, quoniam ea parte vulgata magis consentiebat cum veteri septuaginta seniorum interpretatione, & Genes. 49. illis verbis, donec veniat qui mittendus est, ver. 10. vbi modò legitur, donec veniant reposita ei, *ἕως αὐτῶν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῶν.* Septuaginta legerunt, donec veniat cui repositum est, *ὡς ἀποκείται,* vti Eugubinus in annotationibus ad eum locum ait, & ex Iustino colligitur contra Tryphonem, iuxta Perionij certè versionem; nam Græci codicis copia non erat. Poteram, inquit, vobiscum de verbo pugnare, quod vos interpretamini, cùm scriptum esse dicitis hoc modo, quoad venerint ea quæ ei reposita sunt, quandoquidem non ita interpretati sunt septuaginta interpretes, sed quod is cui repositum est venerit. Postremo ex Origene homilia secūda in Exodum illis verbis ex cap. 2. sumpsit fiscellam scirpeam, & liniuit eam bitumine, satis colligitur septuaginta verbo Hebraico Theba, id est, arca relicta, posuisse: sumpsit mater eius Thecam *θῆβαν,* Quæ dictio hodie in Regijs & Complutensibus Græcis est, Romana Biblia *θηβαν* posuere. Ad hæc satis constat ex libro I. Hieronymi contra Ruffinum, commentaria in Psalmos, quæ eius nomine circumferuntur, Hieronymi germana esse, affert enim illa verba, *בְּשֵׁרֵי בָר,* ex Psalmo secundo in commentariolis interpretatum esse, adorate filium, in versione psalterij posuisse, adorate patrem, quæ eo libentius dicta sunt, quod nonnulli qua solent libertate pronuntiandi ex numero, operum Hieronymi illa Commentaria expungunt. Ergò in eo libro Psalm. 86. ver. 5. vbi nos legimus, mater Syon dicet homo, affirmat septuaginta interpretes transfulisse, nunquid Syon dicet homo? nunc autem in Græcis codicibus mater Syon legimus, vt est ferè in vulgata nostra Latina, certè

in Psalterio Romano. Ex his autem locis omnibus, multisque alijs, quæ passim occurrunt, satis efficitur Græcos codices non ex septuaginta interpretatione certè pura & sincera esse, sed confusa cum alijs. Itaque in Græca interpretatione, qua modo utimur, multa è septuaginta versione sunt, multa ex versionibus alijs. Quo fit ut sæpè etiam, quæ ab antiquis patribus in septuaginta interpretum versione esse dicuntur, in illis inueniantur. Vt Origenes tomo II. in Ioannem affirmat, Esther cap. 14. legi in ea versione, *Ne tradideris sceptrum Domine non existentibus*, & Hieronymus in Zachariam ad illa verba 5. capitis, & *habebant alas quasi alas milui*, ver. 9. affirmat in ea versione legi, & ipsæ habebant alas, sicut alæ sunt vpupæ. Vtrumque autem legitur in nostris codicibus Græcis, quæ ex multis, atque ex innumeris a ferre exempli causa visum est argumento certissimo in Græcis codicibus, neque omnia ex septuaginta interpretum versione esse, neque nulla ac potius videri ex communi seu vulgata Græcorum editione relictos esse, quæ erat ex multis permixta, ac maiori ex parte septuaginta interpretum versionem amplectebatur. Neque negauerim Græca Biblia, quæ ante aliquot annos Romæ prodierunt, multo sinceriora esse quàm reliqua, qua causa in Pontificis diplomate septuaginta interpretum esse dicitur. Sed & ipsa ex alijs editionibus non pauca habere admixta, ex ijs quæ dicta sunt à nobis hoc capite planè intelligitur.

CAP. XVI.

Græcos codices esse vitiatos.

AD Græcos & Hebræicos codices plerique recurrendum dis-

putant, quoties in Latinis incidit A nodus aliquis difficilis explicatu, quasi ad primas origines, vnde ad nos cætera deriuarunt: quod cum faciunt, antiquorum patrum exempla Hieronymi atque Augustini, & vestigia sibi consecrari videntur. Horum opinionem conuellere ex animis magna ex parte hac disputatione conabimur, eos fontes multis magnisque sæpè maculis esse turbidos confirmantes, vt illis fidendum esse non magnopere videatur. De veteri testamento pauca dicemus, quoniam res est omnibus testata; de nouo paulò plura afferemus, quoniam in ea lingua plurima ex parte conscriptum est primum. Et quidem antiquis temporibus Græcos codices fuisse miseris modis laceros, Hieronymi scripta declarant multis locis, quod si verum est, quid illis putet accidisse ab eo tempore ad nostram ætatem mille & ducentis annis, quibus maior litterarum incertitia in orbem terrarum incubuit, magnisque bellorum motibus prouinciæ concussæ sunt. Silent autem inter arma litterarum studia. Ergò præfatione in Esdras, si quis, inquit, septuaginta vobis opposuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inuersa demonstrat; neque potest vtique verum asseri, quod diuersum est, & quæ sequuntur: quibus similia præfatione secunda in libros Paralipomenon his verbis ait, *Liberè enim vobis loquor; ita in Græcis & Latinis codicibus, hic nominum liber vitiosus est, vt non tam Hebræa quàm barbaræ quadam & Sarmatica nomina coniecta arbitrandum sit.* nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni (vides quid hoc loco sentiat Hieronymus) ea quæ vera fuerunt, transtulerant; sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis in mandata scriptitant, & sæpè tria nomina subtractis è medio syllabis in vnum vocabulum cogunt, vel è regione vnum nomen propter latitudinem suam in duo

vel

Ioan. Mariana

vel tria vocabula diuidunt. Præterea in caput Ezechielis 40. ad illa verba. Et ecce murus forinfecus, affirmat omnia prope verba Hebraica, & nomina quæ in Græca & Latina translatione (nempe veteri) erant nimia vetustate corrupti, scriptorumque vitio deprauata: & dum de inemendatis describuntur in emendatiore, de verbis Hebraicis facta esse Sarmatica. Sanè quid eo capite ver. 6. (vbi nos legimus, mensus est lumen portæ calamo vno) scit, quod in Græcis legitur, *mensus est thee sex, sex alamporia equalen calamo latitudinem, & altitudo equalis calamo longitudo, & alamp cubitorum quinque.* Quid pleraque alia eò & alijs capitibus Græcè: Præterea Iob 19. ver. 25. vbi legimus. *Scio enim quod redemptor meus vinit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum,* quid est quod in horum verborum locum reponitur in Græcis codicibus? *Scio ego quod æternus est qui solvere me debet, super terram suscitare pellem meam, quæ tolerat hæc?* Ionæ 3. cap. ver. 4. *adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur,* Græcè legimus: *adhuc tres dies, quod vitiosum esse non modo Hebraica, Chaldaica, nostræque vulgare editionis fides, sed etiam Iustinus argumento est dialogo cõtra Triphonem Græcè legens, adhuc quadraginta tres dies & Ninive subuertetur,* que lectio Græcorum codicum magis germana, videtur olim fuisse vitiata, quæ modo extat, atque ita sentit Theodoretus in eum Prophetam, vitium huius librarij irrepsisse in alios codices, qui ex primo descripti sunt. Longum esset exempla omnia proferre, quibus Græca esse contaminata conuincitur: neque librariorum semper incuria, sed interpretis etiam incitiam; vt vel hoc argumento facile confirmetur, veteres libros non omnes à septuaginta interpretibus Græcè fuisse redditos, certè eorum interpretatione non esse, qui modo reliqui sunt. Ad nouum te-

stamentum progrediendum est, in quo haud multo minora Græcè vitia esse explicandum est. Matth. cap. 5. vbi nos legimus, *Qui irascitur fratri suo, reuertit iudicio.* Græcè additur, *qui irascitur fratri suo eiaj temere,* quod aduerbium esse addititium ex Augustino. I. retractationum capit. XIX. & Hieronymo in eum Matthæi locum satis colligitur, & II. dialogo contra Pelagianos quasi redundans induci iubet. Eodem cap. ver. 11. *Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum, & dixerint omne malum verbum,* quam esse addititiam indicat Chrysostomi lectio. III. de sacerdotio cap. XI. eum locum Matthæi afferentis, vt est in codicibus nostris. Post orationem Dominicam Matthæi cap. 6. in Græcis codicibus additur, *ὅτι σὺ εἶμι ἡ βασιλεία, quia tuum est regnum, tua potentia, & gloria in secula seculorum,* quæ verba præter Chrysostomum & Theophylactum nemo antiquorum Græcorum attigit, argumento ea in plerisque Græcis codicibus etiam antiquis temporibus non fuisse, ac ne nunc quidem leguntur in omnibus. Matth. 24. illa verba, *Duo erunt in lecto vno,* ver. 41. in Græcis vulgò codicibus desiderantur, quæ tamen Chrysostomus ad eum locum explanat, & Robertus Stephanus in vetusto & correcto codice se inuenisse indicat, quemadmodum Ioannis septimo capite, vbi pro illis verbis, *Nondum erat spiritus datus,* ver. 39. Græci codices habent, *Nondum erat spiritus sanctus,* at Chrysostomus vulgare editionis lectionem sequitur. Commentarijs ad eum locum. Victorinus item contra Arianos, tum Leo magnus sermone tertio de Pentecoste. Et ne omnia colligam, ad Romanos 12. vbi nostra editio habet, *Domino seruientes,* Græci fere temporarij seruientes, nempe facili permutatione vocem *κωλύω* mutarunt in *κωλύω*. Nam antiqui patres

patres Græci etiam legerunt, ut est in editione vulgata. Adhæc primæ ad Corinth. 7. quo loco nos legimus ver. 33. & 34. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est: & mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, Græci permixtione vtriusque versus legunt, qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, mox ab alio principio diuisa est mulier & virgo, rursus innupta cogitat quæ Domini sunt, quæ vix pfecto intelligas, ita sunt implicata. Et Hieronymus 1. contra Iouinianum negat Græcam lectionem Apostolica mentis sententiam explicare. Minuta dices fortassis hæc sunt. Esto. Secunda dices certè vitia nobiles aduersarij obijciunt in editione nostra vulgata contineri, quoties eius auctoritatem contentiosis disputationibus eleuare contèdunt. Age tamen maiora grauioraq; proferantur: ac non incuria libroriorū, quod erat tamen miserandum, sed hæreticorum audacia non pauca in nouo testamento vitiata esse, & fraudibus confirmant subiecta exempla. Tertullianus lib. V. contra Marcionem, illum affirmat multa in diuinis libris corrupisse. Ex ijs 1. ad Corinth. 15. cap. ver. 45. vbi nos legimus: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis*, Marcionem supposuisse ait. Secundus homo Dominus de cælo. Rursus ver. 49. *Sicut portauimus imaginem terreni, portemus imaginem cælestis*, quo nimirum futura resurrectionis modum, sectæ commentum Pauli verbis confirmaret. Vtroque autem loco in Græcis codicibus vulgo pro vera lectione Marcionis lectionem inuenimus: in primo *ὁ πρῶτος ἐξ ἀργίλης*, in posteriori, *φωτισμένος ἐκ τῆς εἰκῆς τοῦ προσώπου*. Vade ergo & fid. Græcis codicibus, ad eos quasi ad primos fontes, reuoca exortas de religione controuersias. Restituta quidam erat in biblijs Complutensibus trilinguis posteriori loco certè vera & antiqua lectio *φωτισμένος*, per*

Omega, cæterum in biblijs Regijs reposita diuersa est, nō arbitror malo animo, sed quoniam vulgò in alijs libris communis erat. Deinde 1. Ioan. 5. ver. 7. quoniam *tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, filius & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*. In nonnullis codicibus desiderabatur ab infidelibus fraude detractus, ut Hieronymus est auctor, siue quicumque alius prologum scripsit in septem epistolas canonicas, & argumentum sunt tum Occumenij commentaria Græca, tum codices Syriaci nō ita pridem in lucem producti, quo studiorum fructu dicere non est necesse, sed nuper tamen in lucem editi, in quibus is versus totus deest, quos ex Græco sermone in eam linguam conuersos fuisse magnis coniecturis fixum habeo, & nē alienam culpam in Græcos codices deriuare videamur, ijs ipsis verbis, quoniam Arianorum causam iugulabant non legimus, *& hi tres unum sunt*, sed & hi tres in *unū sunt*, *ὁ τρεῖς τὸ ἐν εἶναι*. quod ad voluntatum concordiam possit referri ab aduersarijs. Nec dubium est sæpè ab hæreticis Græcos codices contaminatos multis locis fuisse, & fuit Græcia ab omni memoria hæresum sectarumque ferax, quo perit malo. Irenæus lib. I. contra hæreses cap. XXIX. Basilius lib. II. contra Eunomium, Eusebius lib. V. histor. cap. vlt. Vitiatas ab hæreticis diuinæ scripturas testantur. præter hos Theodoretus lib. II. contra hereses Hydroparastas (sic dictos, quod aquam offerrent in sacrificio) affirmat ex quatuor Euangelistis confecisse Euangelium, quod per quatuor ipsi vocabant, detractis genealogijs, alijsque. Vnde Christus ex Dauide ortus secundum carnem monstratur, aitque plures ducentis inuenisse se apud Catholicos absq; vlla veneni suspitione lectitari. Porrò ex tantis corruptionibus tantaq; licētia contaminandi scripturas verisimile est plures errores ac vitia in Græcos codices ad nostrā aratē manasse. Omitto multa alia, neque enim

enim afferri omnia facile possunt ac nominatim, quod Epiphanius testatur lib. I. tom. I. Epicuri sectam explicando, Matth. I. cap. vers. II. bis *Iechoniam* legi debere, *Iofias autem genuit Iechoniam, Iechonias autem genuit Iechoniam & fratres eius*, & a quibusdam indoctis rerum Euangelicarum ad ambiguitatem tollendam, velut emendandi gratia deletum esse posteriori loco *Iechoniae* nomen, cum eundem esse putarent, cum prior *Iechonias* alio nomine *Amasias* diceretur, posterior *Sedechias & Ioachim*, qua correctione ex quatuordecim, generationes tredecim factae sunt, & quidem in nonnullis Graecis codicibus eius lectionis vestigium extat, in quibus legitur, *Iofias autem genuit Ioachim, Ioachim autem genuit Iechoniam*. Mitto etiam quod Marc. 13. cap. vers. 32. *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in caelo, neque filius*, Ambros. lib. 5. de fide ad Gratianum negat in antiquis & Graecis codicibus addi, *neque filius*, sed locum eum ea additio corruptum ab Arrianis fuisse. Quod mirere amplius Lucae cap. 22. vers. 44. Hilarius X. de Trinitate, & Hieronymus contra Pelagium libro II. in plerisque Graecis & Latinis codicibus fuisse negant illa verba, & factus est sudor eius velut gutta sanguinis decurrentis in terram. Verum haec & similia libenter praetermittimus, ac contra horum patrum auctoritatem diuersam potius lectionem probamus: quoniam non modo in Graecis codicibus extat, sed etiam in editone nostra vulgata, cuius auctoritatem Graecis conuellendis debilitare non conuenit, ad quam asserendam potissimum tota disputatio suscepta est; praesertim cum multa alia argumenta suppetant, quibus eorum fidem vacillare ostendi potest, quoties a nostra editione vulgata discrepant, quod ex proximo capite manifestum euadit acplatum.

CAP. XVII.

Græcos codices noui testamenti olim variasse.

CVM multa indicant Graecos quondam noui testamenti codices variasse veterum patrum scripta, eorumque qui modo extant discrepantia, tum nihil magis declarat, quam Latini interpretis diligentia; neque enim tam multis locis quibus a Graecis Latina discrepant, de suo capite finxisse verisimile est. Ac suspicabar ex varijs olim codicibus eam lectionem fuisse secutam, eosque codices qui communi eruditorum sententia ea ætate maximè probantur, ex alio quopiam vno, aut paucis minoris fidei transfusos Graecos codices, qui nostra ætate formis expressi vulgo circumferuntur. Eam cogitationem inanem non esse, ac potius firmis radicibus stare, ex nouo testamento Graeco magis confirmari, ad cuius exteriorem marginem minio varias lectiones sua manu suoque labore sedecim codicum facta collatione, in quibus octo erant ex Regia bibliotheca D. Laurentij plerique vetustate insignes, adiecerat Petrus Fagiardus Veleus Marchio ingens thesaurus, magnoque æstimandus, si vir ille opibus & Graecæ linguæ peritia præstans, quibus ex libris singulae lectiones essent depromptæ, notasset, quam diligentiam alius fortasse supplebit eosdem codices nactus, neque præstiturum me aliquando desperabam. Omnino ex aliquo codice Graeco, qui ex nostris Latinis in eam linguam conuersus. Et quales Erasmus contendit extare inter epistolas Genesij Sepuluedæ epist. V. & VII. lib. I. desumptos eos locos esse non putabam nisi ij codices si qui inueniuntur, recentiores sunt, Marchionis codices vetustos inprimis fuisse non dubitabam. Nunc ex multis atque adeo innumeris locis quibus eæ lectiones cum editione nostra

nostra

nostra vulgata cōueniunt, Specimen aliquot subiecta exempla dabunt: ex A quibus benignus lector coniiciat quod verum esse affirmamus nullo loco à Græcis Latina discrepare, quin lectio aliqua nostris codicibus fauceat. Ac primū Matt. 6. cap. quo loco nos legimus, *attendite ne iustitiam coram hominibus*, Græci ἐλεημοσύνην, *elemosynam*, alij codices δικαιοσύνην, id est, *iustitiam* habent: parum, inquis, refert, quando verbis alijs eadem sententia constat, Hebræis *iustitiae* nomine בְּרִיּוֹת, *elemosynam* significantibus, vti Elias affirmat in Tisbi voce בְּרִיּוֹת. Producto etiam Prouerb. 11. ver. 4. *Non proderunt diuitiae in die ultionis, iustitia autem liberabit à morte*, id est, elemosyna, vt ille quidem non ineptè interpretatur; & vulgari Hispanorum lingua *Zatico*, dicitur panis frustum, quod mendicis dare cōsueuimus. Eodem cap. vers. 12. ad finem orationis Dominicæ adijcitur, *quoniam tuum est regnum & potentia, & gloria in secula*, quæ omnia in editione vulgata non sunt, & in eo codice obelo iugulantur quasi additicia, cap. 24. quo loco nos legimus vers. 26. *ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ*, quod ad Romanorum legiones referendum putabam, quibus insignis aquila præferebatur quasi vulturum in morem ad futuram stragem congregarentur: in Græco *ptoma*, id est, cadauer legitur, quod ad sententiā parū ac nihil potius refert, ad lectionis veritatem aliquid adnotasse, in alijs Græcis codicibus poni. *soma*, id est, *corpus*. cap. 26. quo loco nos legimus. *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, in Græcis codicibus legitur ἐκχυσόμενον, *effunditur*, in alijs codicibus Græcè legitur ἐκχυθήσομενον, id est *effundetur*. Atque similis varietas est Marci 14. Lucæ 22. quo minus erat necesse lectionem Græcam nostræ præferre, quod quidam faciunt hoc loco, ac multo minus in ea latentia mysteria perferuari, quasi ea verbal-

significant non Christum tradendum, sed iam etiam in sacramento tradi, quod quamuis accipi de corpore possit, sanguinem quo modo intelligas non effundendum tātum in morte, sed effundi in ipso sacramento cœpisse. cap. 27. ver. 8. vbi nos legimus, *propter quod vocatus est ager ille Acedema*, id est, *ager sanguinis*, in Græcis desideratur vox *acedema*, ac tātum legitur, διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκείνου ἄγρὸς αἱμάτων, in alijs codicibus additur, & sanctus Pagninus eam vocem posuit in noui testamenti versione, qua ad verbum Græca expressit, argumento nostris similem codicem Græcum fuisse nactum hac parte. Verum priusquam ad alios Evangelistas transeo, adijciendum est nomina propria, in quibus Græca exemplaria maximè discrepant, in illis Græcis codicibus integra extare, vti in nostra editione vulgata. *Bethania*, Ioan. 1. ver. 28. non *Bethabara* quin in Nonni paraphrasi meminime legere, *βηθανίης πῶλε τὰυτα θεοῦ ἐγγὺς ἀρούρης*. *Bethsaida*, Ioan. 5. non *Bethesda*, *Belzebub*, non *Beelzebub*, *Nazaræus*, non *Nazoræus*, *Chorozaim*, *Epharnaum*, *Cayphas*. Præterea Matt. 19. & locis omnibus *Mosès*, vt legitur in Græcis codicibus totius veteris testamenti, non *Mosēs*, vt quidam ex Hebraica forma mutasse videntur in omnibus Græcis codicibus noui testamenti, quæ vulgò circumferuntur. Ex Marco pauca selegimus cap. 14. ver. 3. in Latina editione *alabastrum unguenti spicati pretiosi*, Græci *pistici* dicunt, alia exemplaria ἐσαρχωμένης, id est, *spicati*. Fortassis ex Latina voce, *spicati*, Græci *pistici* fecerunt parua immutatione literarum, quod in alijs dictionibus contingit, vt eas integras aut immutatas in suū vsum Græci eo tempore præsertim transferrent. Porro eodem cap. vers. 54. *Sedebat cum ministris ad ignem*, Græci vulgò *ad lumen πρὸς τὸ Φῶς*. At alij codices cum nostra lectione consentientes habebant *πρὸς τὸ πῦρ*. Ex Luca quædam alia adducenda sunt,

ac pri-

ac primum cap. 2. ver. 14. *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis.* Græci ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας, hoc est, in hominibus bona voluntas, atque in eò codice profusus vt in editione vulgata lectio diuersa adnotata est, καὶ ἐπὶ γῆς εὐλοία, ἀνθρώποις εὐδοκίας, ne putes Ecclesiam temerè nostram lectionem prætulisse, eaque vti in precibus Ecclesiasticis. Præterea cap. 10. ver. 30. Vbi nos legimus, *Suspiciens autem Iesus.* Græci *suscipiens* legunt, quoniam verbum *Hypolambano*, apud Græcos respondere significat, & vsque ad eò ea lectio probata est, vt in plerisque etiam Latinis codices à paucis annis irreplebit, cum diuersam lectionem confirmare liceret, non solum ex Gotthico exemplari eximia vetustatis, sed ex alijs Græcis codicibus, vbi non ὑπολαμβάνω, sed ἀναβλέπων legebatur. Quemadmodum cap. 15. verba illa, nonne accendit lucernam & euertit domum, ver. 8. quæ erat lectio antiqua fere codicum omnium etiam Gotthici, quod quidam in euertit mutarunt Græcè σαρῶ. Licuisset etiam eorundem codicum auctoritate tueri, cum in quibusdam Græcè etiam καθαροῖ, id est, *euertit*, inueniatur. Quibus exemplis facile intelligitur, quam fallax sit ratio, Latinos codices ex Græcis castigandi, quod video nostra atate à multis fuisse factitatum. Verum nonnulla alia exempla ex Ioannis Euangelio acceteris libris subijciamus. Ioan. 4. ver. 46. vbi nostra editio, *& erat quidam regulus,* plerique legendum putabant, erat *quidam regius*, hoc est, de domo & familia regis, quod in Græco basilicos legatur, sed nimirum interpres noster basilicos Græcè legit, quæ vox propriè regulū significat, & in Marchionis codice ea lectio est adnotata ad marginem. Rursus cap. 11. ver. 1. & erat *quidam languens Lazarus à Bethania de castello Mariae & Marthe sororum eius*, quæ lectio immutata est, recens vt arbitror, quoniam Græcè *Mariae & Marthe sororis eius* vulgò

legitur, cū nostra lectio in alijs Græcis codicibus inueniretur. cap. 14. *non creditis, quia ego in patre, & pater in me est,* in Græcis vulgò codicibus, *Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me est,* ver. 11. cū in alijs Græcis codicibus inueniatur, vt in nostra editione est positum, & πιστεύετε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν. Præterea magna fuit disceptatio, an Ioannis 21. ver. 22. legendū esset, *sic eum volo manere,* an verò *si eum volo manere,* nam consentientibus Græcis codicibus in posteriorem lectionem Latini discrepabant, & qui vetustiores erant ac maiori fide, *sic eum volo manere legebant*, etiam Gotthicus ante sexcētos annos descriptus, & Paulus Foros. par. II. suæ Paulin. li. II. Romæ in D. Pauli codicem (vt fama fert ipsa Hieronymi manu descriptus.) noui testamēti eam lectionem præferre ait, quæ certè in ijs Græcis exemplaribus inuenta est vtroque loco pro cōiunctione εὐν substituentibus ὄντας. Ex act. Apostolorum cū plura liceret, locum vnum afferre certum est. Ex cap. 13. ver. 19. & destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorū, quasi post 450. annos, & post hæc dedit iudices vsq; ad *Samuelem prophetam*, iuxta quam lectionem numerus annorum ad captiuitatem Aegypti referendus est, iuxta ea quæ Gen. 15. ver. 13. *Abraham dixit sunt,* Græca discrepant: sic. n. ad verbum habent, *& delens gentes septem in terra Chanaan,* sorte distribuit eis terram eorum, & post hæc quasi annis 450. *dedit iudices vsque ad Sanniel prophetam*, iuxta quam lectionem annorum numerus ad tempus referendus est, quo iudices præfuerunt, quod nequè cum libro 3. Regum cap. 6. nequè cum Iosepho lib. VIII. antiq. capit. III. & lib. XI. cap. IV. aut veritate consentit, iudices præfuisse quadringētis & quinquaginta tantum annis. Qua difficultate vsque ad eò quidam implicitos se viderūt, vt eum numerum in omnibus codicibus esse vitiatū affirmarent, cū consultius fuisset

vulgatam lectionē tueri multo minoribus impeditam difficultatibus, de quibus hoc loco plura dicere non est necesse. Certè cōsentientibus Latinis alij Græci codices patrocina-
bantur, in quibus scriptum inueniebam. *κ̄ κληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν ὡς εἰ μὲν τετρακόνσια καὶ πεντήκοντα ἔτη κ̄ μὲν ταῦτα ἔδωκε καί τας.* quæ est ipsa lectio nostræ editionis vulgatæ. Venio nunc ad Paulum. i. ad Corinth. 13. vbi nos legimus ver. 31. *Quotidie morior propter vestram gloriam fratres,* Græci vulgò per vestram gloriam, quasi iuramenti forma *νῆ τὴν ὑμέτερον καύχησιν.* At in alijs codicibus erat, *διὰ τὴν ὑμέτερον καύχησιν,* hoc est, *propter vestram gloriam* fratres. Eodem cap. ver. 51. magna quæstio à multis annis inter Latinos & Græcos excitata est, illis affirmantibus extremo tempore omnes homines morituros, quod eo loco legerent, *omnes quidem resurgemus* (moriemur ergò) *sed non omnes immutabimur:* cùm Græci cōtra tendant legentes, *omnes quidem non dormiemus, omnes autem immutabimur,* quæ est non modo diuersa, sed contraria potius lectio, & scimus certò alios Græcos codices Latinis patrocinari, in quibus legitur *πάντες ἀναβιώσμεν, ἀλλὰ ἂν πάντες ἀλλογησόμεθα,* atque ita legisse Pagninum argumento est eius versio hoc loco nihilo discrepans ab editione vulgata. Mox ver. 55. vbi *est mors victoria tua?* vbi *est mors stimulus tuus?* Græca vulgò sunt inuersa, vbi *est mors stimulus tuus?* vbi *est mors victoria tua:* Verum cum Latina lectione alij codices consentiebant, in quibus erat positum, *πῶς θάνατε τὸ νίκης, πῶς θάνατε τὸ κέντρον.* 2. ad Corinth. 12. ver. 1. *Si gloriari oportet, non expedit quidem,* Græci codices, *gloriari sanè non expedit mihi,* verum Latinæ lectioni consentiens Græca erat, *εἰ καυχῶμαι δεῖ (ἂν συμφέρει δὴ.)* Postremò Apocalypsis vltimo cap. ver. 12. *Ecce venio cito reddere vnicuique secundum opera sua,* in Græco *secundum opus eius.* Sed Græcè etiam legebatur, *ὁμιάθός μου μὲν ἐμοῦ ἐστὶ ἀ-*

ποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὰ ἔργα αὐτοῦ. & mox vbi Græci vulgò habent, *μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.* *Beati qui faciunt precepta eius,* in eo codice erat. *μακάριοι οἱ πλύνοντες τὰς στολάς αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ αἰωνίου,* *Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni,* vti est in vulgata editione Latina. Multa alia possent afferri quibus confirmarem quod erat initio propositum codices Græcos non minus variare quàm Latinos, multisq̄ue locis esse ab antiqua lectione mutatos; & si vetusti codices euoluantur nullo fermè loco Latina à Græcis discrepare, in quo non inueniatur Græca lectio nostræ fauens, nos leues atque inconsiderati, quibus nostra stomachum mouent, aliena placent atque contraria. Sed finis esto, extrema disputatione si monuero Græcos libros diuinarum scripturarum haud multo maiori elegantia esse quàm Latinos, & scriptores Ecclesiastici fermonis ornatus nullam curam habuerunt, cùm sit delicati hominis, mollis ingenij, in rebus serijs elegantiam consecrari. Documento esse possint multæ voces in nouo testamento ex Latina lingua, cuius vsus propter amplitudinem imperij frequens erat, in Græcam nullo delectu transfusæ, quibus auctores sacri frequenter vsi sunt, qualia sunt *sudaria* & *semicinctia.* Act. 19. Porro *sudaria* abstergendo sudore seruiebant, & apud Pollucem libro 7. *καψιδρωτία,* vocabantur, *semicinctia* autem ad pudenda tegenda carent comparata, & *perizomata.* Græcè etiam in Genes. libro vocantur. Præterea *Libertini* vox Latina est. Actor. 6. cap. *niger, euro, aquilo, centurio.* Adhæc Matth. 27. *prætorium & custodia,* Ioannis 19. *titulus,* locis alijs *denarius, quadrans, legio; spiculator, linteum, colonia, membrana, artemon,* id est, trochlea seu velum, postremo *flagellum,* Ioan. 2. *census.* Matth. 17. *perperam.* 1. ad Corinth. 13. *ficarij.* Actor. 22. & si quæ sunt alia id genus, quæ nunc quidem memoria non occurrunt: & hæc exempla attulisse, sit fa-

tis ad refellendam temeritatem eorum, qui nostrorum librorum interpretes certè Latini simplicitatem accusant.

CAP. XVIII.

Editio Latina vulgata eadem Hieronymi est.

DE Hebraicis & Græcis codicibus pro præsentis disputatione satis multa dicta sunt, ad Latinos transeundum, ac in primis statuendum, quo interprete editio nostra vulgata sit facta, eo impeditior disputatio, quod nullis antiquorum vestigijs trita sit, nam primis temporibus eam editionem singuli complectentes, quam offerebat Ecclesia, & qua vulgò utebatur de auctore inuestigando non laborarunt. Nostra atate viri docti non parum existimarunt ad fanciendam auctoritatem nostræ editionis pertinere, si de auctore eius esset exploratum, conati quidem illi sunt lucem afferre, sed suis disputationibus rem magis implicasse videntur, ac dubiam magis fecisse in varias (vt sit) ac contrarias sententias abeuntes. Quidam nostram editionem Hieronymi esse negant. Santes Pagninus initio suæ versionis Bibliorum. Ioan. Driedo lib. II. de dogmatibus Ecclesiasticis cap. I. his ferè argumentis, quoniam multis locis, quæ Hieronymus in nostra editione corrupta esse ait, in illa manent. Genes. 1. vbi nos legimus, Spiritus Domini ferebatur super aquas, Hieronymus in traditionibus in Genes. affirmat eo loco verbum Hebraicum, רוח, in *foendi* significatione sumi. Isaia 1. vbi in Hieronymi versione ex Hebræo adiuncta commentarijs legimus, calcare atrium meum non apponetis, editio vulgata substituit, vt ambularetur in atrijs

meis: verbis alijs sententiæ non proprijs eadem. quemadmodum cap. 5. eiusdem prophetæ, vbi Hieronymus posuit, *eritis velut therebinthus*, nos legimus, eritis velut *quercus*, vbi *plantavit vineam Sorech*, nostra editio vulgata substituit, *plantavit vineam electam*. Innumera id genus proferre licet, sed singula capita delibanda sunt, ac vno & altero exemplo illustranda, quale & illud est Hieronymum multis locis ea verba Matth. 2. cap. *Quoniam Nazareus vocabitur*, affirmasse ex Isaia 11. cap. fuisse desumpta, quo loco nos legimus: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*, non alio modo, quam in Græcis codicibus, nulloque maiori vestigio Euangelicæ citationis, quam Hieronymus debuit exprimere, si ab eo ea interpretatio fuisset facta. Verum facilem hoc & expeditam solutionem habet, si versionem ex Hebræico Hieronymi commentarijs adiunctam eius esse credimus, de quo nemo hætenus dubitavit, locum illum eisdem verbis exprimentis, neque Hieronymus Euangelistam voluit ex versione sumpsisse, sed ad verbum Hebraicum, נצר, alludere, pro quo interpretes *forem aut germen* reddidère. Secundum argumentum desumitur ex nominibus proprijs, quæ omnia in editione vulgata esse corrupta, multumque ab Hebraico discrepare Hieronymus sæpè conqueritur. *Eua, Abel, Enoch*, Prophetarum nomina, urbium, locorum, regionum, quæ profectò Hieronymus castigasset, si eius nostra versio esset, accedit plerisque locos ita esse in nostra interpretatione deprauatos, ita ab Hebraico dissidere, vt contrariam sententiam videantur exprimere. 1. Paralipom. 4. vers. 22. & qui stare fecit solem, virique mendacij, quibus verbis in cogitationem inducamur iudicum etiam tempore solem à cursu retentum, quemadmodum Iosue atate factum legimus. Præterea cap. 5. vers. 20. Eliab, & Maasias, & Bana-

ias in nablis arcana cantabant, Hebraicè super Halamoth, quæ vox A non arcana, sed instrumentum musicum significat ipso Hieron. auctore in Psalmorum titulis, quæ ipse ex Hebraico cõuertit. Eccl. 1. ver. 15. vbi nos legimus, *peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus*, vix credas Hieronymum posuisse, cum Hebraica longè aliter habeant, *peruersum non poterit dirigi, & defectus non poterit numerari*. Neque debemus prætermittere. Genes. 8. vers. 7. de coruo quem emisit Noe ex arca, legi in nostra editione, *qui egyptiebat, & non reuertebatur donec sicca ventur aqua*, cum Hebraica negatione detracta è contrario legant, *egrediebatur & reuertebatur*, ipsa etiam Hieronymi ætate, ne Hebraica corrupta esse contēdas, nam traditiones eius in Gen. hoc loco corruptas esse putabā, vbi de coruo Hebraicè dicitur, *exiens & non reuertens*. Verū hoc certè loco editionem nostram ab antiquo esse immutatam, addita ex septuaginta interpretibus negatione, Gotthicum exemplar indicio est ante sexcētos annos descriptū, detracta negatione ea verba habens, quod Biblia Cōplutensia trium linguarum & Regia secuta sunt. Tertium argumentum ex enumeratione librorum ducitur. Psalmi certè non sunt Hieronymi; nam quos ipse ex Hebraico vertit, inter eius opera circumferuntur multum à nostris discrepantes? Ecclesiastes versionem Hieronymi non esse ex commentarijs eius in eum librum cum duplici versione; nam quam ipse suam esse dicit, præsertim cap. 7. ad illa verba, *Melius est audire increpationem sapientis*, & cap. 10. ad illa verba, *est malum quod vidi sub sole, à nostra vulgata differt, planeque est alia*, tamen si in præfatione affirmet in translatione ex Hebraico se septuaginta interpretum consuetudini coaptasse, in his duntaxat quæ multum ab Hebraicis non discrepabant, qua causa duæ illæ versiones maiori ex parte

consentiunt. Idem iudicium esto de alijs Salomonis libris, ac de ijs præsertim qui Hebraicè non extant, *Sapientia, Ecclesiasticus, Machabæi, & Baruch*, in primis, quando Hieronymus ipse præfatione in Hieremiam se illum librum prætermisisse affirmat his verbis. Liber autem *Baruch* notarij eius, qui apud Hebræos neque legitur, neque habetur, prætermisimus. Hæc sunt ferè in hanc partem argumenta, qui contrariam sententiam sequuntur, editionem vulgatam ex ipsa Hieronymi interpretatione esse. Eugubinus disputatione propria de hoc argumento, Beuther Valentinus in suis prolegomenis his rationibus vtuntur. Primum enim qui fieri potuit, nisi hæc esset ipsa Hieronymi versio, vt prologi Hieronymi, quos ipse adiecerat libris à se conuersis nostra ætate, singulis diuinis libris adscribantur. Psalmi enim qui manifestè ex eius interpretatione non sunt; Hieronymi prologum non præferunt, nisi eum, quem in Psalmorum correctionem iuxta septuaginta interpretes adhibuit, alter qui ad Sophronium est, in Psalmos ex Hebraico conuersos non in editione nostra, sed inter eius opera inuenitur, adiunctus psalmorum ex Hebraica interpretatione. Deinde si iuuat libros singulos enumerare, prophetæ omnes ex Hieronymi interpretatione sunt, quod manifestum efficitur, si vtamque interpretationem, quæ cum eius commentarijs circumfertur, tum veterem septuaginta interpretum, tum ab Hieronymo ex Hebraico factam diligenter inspexeris. & Ionæ certè 4. cap. ver. 7. de quo magna disceptatio Hieronymo & Augustino fuit, epistolis X. & XI. inter Augustini epistolas, nō *cucurbita* legitur, vt erat in veteri editione, sed *hedera*, vt Hieronymus posuit. Osee 11. ver. 1. illud de quo sæpè disceptatio fuit. *Ex Aegypto vocaui filium meum*, quod à Mart. 2. cap. adducitur, & in septuaginta interpretibus desiderabatur; in nostra editione

tione ponitur. Danielis postremis
 capitibus, quis alius nisi Hieronymus
 illa verba addidit: hucusque in Hebrai-
 co volumine legimus, quæ sequun-
 tur ex editione Theodotionis sum-
 pti. Iob in libro multi versus deside-
 rabantur in veteri editione, uti Hiero-
 nymus ipse testis est præfatione
 prima in librum Iob, septingenti fer-
 mæ aut octingenti versus desunt, quæ
 omnia integra, tamen nunc extant
 in nostra editione vulgata. Præterea
 Augustinus XXII. de ciuit. Dei cap.
 XXIX. affert ex noua interpretatione
 ex Hebraico, quæ Hieronymi esse di-
 xerat, cap. XIX. & *in carne mea videbo
 Deum*, quæ est in vna editione vulgata.
 Locus alter ex eo libro, eaque inter-
 pretatione in Concilio VIII. Toletano
 adducitur, cuius & similitum ne-
 sim longior vna ratio est, ac præfer-
 tim ex Gregorij Commentarijs in
 cum librum manifestum efficitur,
 quod contendimus: quando Hieronymi
 nouam interpretationem sequi se ait. De
 Pentateucho item constat ex Hiero-
 nymi interpretatione esse, tum ex
 annorum computatione à septua-
 ginta interpretibus longè diuersa,
 cum Hebraicis codicibus consenta-
 nea, de qua olim Augustino & alijs
 patribus magna cõcertatio fuit. tum
 ex cap. 2. Genes. vers. 2. vbi nos legi-
 mus cum Hebræis, compleuitq; Deus
 die septimo opus suum quod fecerat:
 septuaginta & ex illis Latini ve-
 teres habebant, *perfectit Deus in die
 sexta opera sua quæ fecit*. & vers. 23. quo
 loco habemus de Eua, *hæc vocabitur
 virago, quoniam de viro sumpta est*, o-
 lim legebatur, *hæc vocabitur mulier*,
 atque ita citant Ambrosius & vete-
 res. Hieronymus traditionibus in
 Genes. negat septuaginta interpre-
 tes Hebraicam paranomasiam satis
 explicasse, qua in ea lingua nomen
 foeminae à viri appellatione deduci-
 tur, meliusq; Symmachum ficta vo-
 ce Græcè dixisse, *hæc vocabitur an-
 dris*, quod Latine dici posset *virago*.
 Idem Hieronymus ad Damasum. q.
 II. quo loco Exod. 13. vers. 18. vulgò le-

gimus, armati ascenderunt filij Is-
 rael de terra Aegypti, olim positum
 fuisse affirmat: *quinta generatione a-
 scenderunt filij Israel*, diuersitatemq;
 contigisse vocis Hebraicæ, *אֲשֶׁר*,
 ambiguitate, labor omnia. Sed certè
 libros Regum Hieronymi esse satis
 indicat Augustini locus XXII. de ci-
 uit. Dei, ca. XXIX. quo loco prolatis
 verbis ex 4. Regum cap. 5. vers. 26. iu-
 xta veterem translationem addit,
 sicut autem ex Hebræo interpreta-
 tus est presbyter Hieronymus: *Non-
 ne cor meum, inquit, in presentierat,
 quando reuersus est homo de curru suo
 in occursum tui?* quæ sunt verba edi-
 tionis vulgatae. Accedit Isidorus lib.
 1. de officijs Eccles. ca. de scriptoribus
 sacrorum voluminum, affirmans edi-
 tionem Hieronymi eius aetate ab
 omnibus Ecclesijs receptam fuisse
 his verbis. *De Hebræo autem in Lati-
 num eloquium tantummodo Hierony-
 mus presbyter sacras scripturas conuer-
 tit, cuius editione generaliter omnes
 Ecclesie vsquequaque vtuntur pro eo,
 quod veracior sit in sententijs, & cla-
 rior in verbis*, quæ verba ne conficta
 credantur, Rabanus ex eo repetit
 lib. II. de institution. clericorum cap.
 LIV. quod si editio Hieronymi erat
 in vsum recepta, profectò ab eo tem-
 pore nulla facta est immutatio, nisi
 quod vetus editio Latina perijt, qua
 tunc priuatim legebatur. Sic argu-
 mentis in vtramque partem quæstio-
 ne ancipiti, quæ certa sunt priori lo-
 co proponantur, vt recto ordine ad
 alia progrediamur. Ac constat Hie-
 ronymum nouum testamentum no-
 ua interpretatione nequaquam con-
 uertisse, sed tantum castigasse, quibus
 locis deprauatum erat de viris illu-
 stribus, extremo, *nouum, inquit, testá-
 mentum Græca fidei reddidi; vetus iu-
 xta Hebraicam transtuli*, & præfatio-
 ne in Euangelistas ad Damasum, *no-
 uum, inquit, opus me facere cogis ex
 veteri, vt post exemplaria scripturá-
 rum toto orbe dispersa, quasi quidam ar-
 biter sedeam, & quia inter se variant,
 quæ sint illa quæ cum Græca cõsentiant*,

veritate decernam. Neque tamen omnibus locis ea castigatio Hieronymi conseruatur, neque in nullis, nam ad Galat. 5. *Persuasio vestra non est ex eo qui vocauit nos*, affirmat detracta negatione priores codices habuisse, *Persuasio vestra ex Deo est*. Pari modo ad Gal. 2. *Quibus neque ad horam cessimus*, antè Hieronymū legebatur, quibus *ad horam cessimus*, quæ est Ambrosij lectio. His locis Hieron. cæsura placuit alijs locis retenta antiqua lectio, Hieronymi correctio recepta non est. Ad Galat. 1. pro illis verbis: *Non acquieui carni & sanguini*, Hieronymus legendum putabat: *non contuli cum carne & sanguine*, & cōmentarijs in epistolam ad Ephes. cap. 1. ad illa verba, *qui est pignus hereditatis nostræ*, ver. 14. *pignus*, inquit, Latinus interpres posuit pro arrabone, tamen antiqua lectio modo retinetur. Neque opus est omnia congerere. Commentaria in duas epistolas has satis exemplorum suppeditabunt, cum in epistola ad Galat. nostra editio vnde uigies notetur vitij à Hieronymo, ad Ephesios quinquies & vigies nihilominus. Præterea Matth. 6. cap. ver. 11. pro *pane nostro quotidiano*, quæ lectio retinetur in nonnullis codicibus, certè in Gotthicis, ille substituendum putabat; *panem super substantialem, peculiarem, eximium, aut egregium*, ut eius commentarijs perspicitur. Ergo de noui testamenti editione exploratum est eam Hieronymi non esse, de veteri modo translatione Latina disputatur, nam quamuis olim teste Augustino II. de doctrina Christiana cap. XI. multæ atque adeò innumeræ Latinæ interpretationes extiterint, inter eas (ut ipse addit cap. XV.) Italica cæteris præferenda erat, quod esset verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ, illam arbitror, cum à pluribus reciperetur, editionis vulgatæ nomen olim obtinuisse, de eaque propriè disputatio suscipitur, an sit illa, quæ sola hoc tempore reliqua est, an verò perie-

rit in eius locum substituta Hieronymi interpretatione, quæ hoc tempore vulgatæ nomen habeat. Porro ex varijs interpretationibus Latinis factum est primum, ut testimonia diuinarum scripturarum non eisdem verbis ab antiquis patribus proferantur, Cypriano, Lactantio, Ambrosio, alijs uti superius est dictum. Deinde ut plura testimonia vsu frequenti, quasi ex diuinis litteris recitentur, vulgò quæ non sunt in nostris codicibus, quale est illud de Dauide, *non edificabis mihi domum, quia vir sanguinis es*. Extat quidem sententia 1. Paralip. 22. ver. 8. cæterum illa verba ubi inuenias? Præterea Iob cap. 7. ver. 1. in editione vulgata, *Militia est vita hominis super terram*, vetus editio & ex illa in communi loquentium vsu, *tentatio est vita hominis super terram*. Sic Gregorius affirmat lib. VIII. moralium capit. III. neque minus est vsu tritum, *nemo mundus à sorde, neque infans, cuius unius diei est vita eius super terram*, extat quidem sententia, Iob 14. ver. 4. in septuaginta interpretum versione, neque tamen totidem verbis, & adducitur à Cypriano lib. II. contra Iudæos; nam in vulgata nostra legitur, *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Adhæc Prouerb. 3. cap. in Biblijs Gothicis tantum ver. 28. legit, *Nondum enim scis quid superuentur a pariet diei*, quod frequenter vsurpatur, & ex septuaginta interpretibus manauit: nam quod eodem capite, ver. 5. additur, *dic Sapientiæ soror mea es, & prudentiæ voca amicam*, ne in septuaginta quidem inueniebam. Iam cap. 16. post versum 17. in eisdem Biblijs legebatur, *Qui custodit vias suas, custodit animam suam; diligens autem vitam parcat ori suo*, quod ipsum ex septuaginta modo interpretibus sumptum considerabam. Quemadmodum illa verba, *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* nunc nusquam extant,

quæ

quæ Gregorius V. Moral. cap. XXXI. ex veteri translatione Isaia fluxisse ait, nimirum cap. LXVI. vers. II. Postremò idè Gregorius lib. IX. Moral. cap. XVII. verba Hieremiæ 48. *Maledictus qui opus Dei facit fraudulenter*, vers. 10. affirmat in antiqua editione legi *fraudulenter & desidiose*, vnde in communem cōsuetudinem prouerbij instar manasse videtur, *Maledictus qui opus Dei facit negligenter*. Nahum 1. vers. 9. vbi legimus. *Nō consurget duplex tribulatio*, septuaginta dixere, *Nō puniet Deus bis in idipsum*. Quæ verba vulgo in ore omniū versantur. Mitto Ambrosium I. de officijs c. XXXI. ex Prouerbij cap. certè 23. citare illud, *Quando sederis vt comedas cum principe, considera quæ apponuntur tibi, quoniam talia te oportet præparare*, vers. 1. & 2. quæ in nostris codicibus Latinis non extant, sed in septuaginta interpretum Græca versione. His sic constitutis ac certa ratione confirmatis, quod ad propositam initio quæstionem attinet, Hugo Victorianus in prænotationib. elucidatorijs cap. IX. editionem Latinam qua eius tempore Ecclesia utebatur, nempe nostram, negat aut Hieronymi sinceram esse, aut qua antiquo tempore utebatur Ecclesia, sed mixtam ex vtraque, vt quod de communi ac vulgata Græcorum editione superior dictum est, non esse prorsus ex septuaginta interpretibus puram, sed confusam ex alijs, idem contigerit nostræ editioni, Hugonis quidem sententia, quo tamen tempore, cuiusve diligentia & auctoritate, neque ipse explicat, neque nobis erat exploratum, & est antiquitas omnis obscura, in argumento quod versamus maximè, sed & annotatio ad historiam scholasticam, Genes. cap. 62. editionem Hieronymi puram in duodecim modo Prophetas extare affirmat. Neque dubium est, quod prior Ioannes Driedo in dogmatibus considerauit, ex vna editione in alteram plura verba ac sententias fuisse transfusas librorum licentia, cum me-

moriam confiderent, aut consuetam magis quam noua quibusdam locis probarent. Illud examinandum ex vtraque editione maior singulorum librorum pars, an verò corpus totum ad nos manarit. Sanè Pentatheucus, *Libri Regum, Iob, Prophetæ* omnes ex Hieronymi versione procul dubio sunt, quod superiora argumēta manifestè declarant, tamen (vt modo dicebam) nonnullis verbis admixtis ex editione illa veteri; quæ res alios in contrariam opinionem induxit. Idem iudicium esto de libro Esther, *De Iosue tamen & Iudicibus* vsque ad eò firma argumenta non suppetebant, sed stylus tamen consentit, & prologi adiuncti his libris indicio sunt Hieronymum interpretem habuisse. *Paralipomena & Esdras* eodem interprete versi sunt, quoniam finis vnus cum initio alterius consentit totidem fermè verbis, suspicabarque Hieronymum fuisse eidem rationibus inductum. Contra *Psalmi* ex veteri editione latina relictis nobis sunt, quod quoniam superioribus annis Theologus quidam in Hispania in dubium vocare est ausus, noua disputatione confirmare constitui, pro re præsentis satis habebam indicare graue antiquis temporibus visum fuisse, veterem Ecclesiarum in psalmis concinendis consuetudinem noua Hieronymi interpretatione mutare; & ferè antiquis stare malumus, nisi quæ manifestè sunt deprauata. *Ecclesiastes* non est Hieronymi, quod duplex versio declarat ad eius commentaria adiuncta, locique superioris indicati. Idem iudicabam de *Prouerbij & Cantico canticorum*, quoniam vno volumine circumferri solent, tridui opus quo tempore vsum ijs tribus libris interpretandis Hieronymus præfatione in opera Salomonis ait, mirum non est, non satis placuisse, ac veterem translationem fuisse ea parte communi consensu prælatam, & erat graue, quod semel

aures hominū occupabat præfertim
 ijs libris, quorum testimonia in com-
 muni vsū magis versantur, noua in-
 terpretatiōe mutare. Sic erat nostra
 sententia. Quam mutare compulit
Iustus Vrgelit annus, qui in Cantica scri-
 bere se dicens secundum editionem
 Hieronymi, nostram vulgatam ad
 verbum præfert. Idem iudicium esto
 de *Ecclesiaste*, & Hieronymus procul-
 dubio iunior eum librum Blesillē ex-
 posuit iuxta editionem septuaginta:
 posterior editio deinde est adiuncta,
 quæ eadem nostræ vulgatæ ex poste-
 riori Hieronymi versioe est. Tantun-
 dē de *Proverbijs* iudicari ex Hiero-
 nymi versione eum etiā librū esse.
Librū Tobie ex Hieronymi interpre-
 tatione non esse stylus arguit multo
 humilior, quam vt Hieronymi fuisse
 credatur, an dixisset ille, *unde factum*
est, vt hæc caprarū accipiens detulisset
domi, c. II. ver. XX. an diceret c. V. ver.
 XXI. *bene ambuletis & sit Deus in iti-*
nere vestro, & Angelus eius comitetur
vobiscum? & hunc etiā librum Hiero-
 nymus in præfatione ad Chroma-
 tium ex Chaldæorum lingua opera
 cuiusdam Iudæi, vnus diei labore se
 cōuertisse testatur. Pari modo de *Iu-*
dit libro statuebā, ac multo magis
 de *Sapientia, Ecclesiastico & Machabeo-*
rum libris, quos Hieronymus nunquā
 conuertit, neq; præter vnā sapientiā,
 libri alij Hebraicè extabāt eius ætate.
 Ex his quomodo argumēta in vtrāq;
 partē initio pposita dissoluēda sint
 facillè intelligitur; nam Hieronymi
 plogi pleriq; libris adscripti moue-
 re nō debent, vt ex Hieronymi inter-
 pretatiōe oēs libros sacros fuisse de-
 m^o, incuria librorum id cōtigisse
 putamus, qui initio bibliorū positos,
 fortè an cōsilio, prologos singulis li-
 bris præposuerunt. Nec è contrario
 nominum priorum immutatio
 cōvincit nullos libros à Hieronymo
 fuisse conuersos; dedit enim vir pru-
 dentissimus Ecclesiæ auribus ne ma-
 gna fieret ab antiquo immutatio, nā
 quod nonnullis locis aliter nos legi-
 mus, quam Hieronymus putarit He-

braica significare superius dictum est
 A ex antiqua editione verba nō pauca
 in Hieronymi libros irrepsisse. Exem-
 pla superius pducta sunt, sed & Gen.
 I. ver. 2. *Et spiritus Domini ferebatur su-*
per aquas, verbum Hebraicū affirmat
 in traditionibus in Genesim quod iā
 tetigim^o, in *fouendi* significatione eo
 loco accipi, & c. 13. ver. 13. *Homines autē*
Sodomitæ pessimi erant, & peccatores co-
rā Domino nimis, in Traditionibus neg-
 gat vocē coram Domino, seu in con-
 spectu Domini in Hebraico extare.
 Neq; prætermitti decet Hieronymū
 variū esse, sæpeq; alijs locis diuersam
 eiusdem loci interpretationē fuisse
 secūtū, causas explicare non attinet,
 certè nō omnia memoriæ succurrūt,
 sæpeq; septuaginta interpretum ver-
 sionē sequebatur, quale illud est: *qui*
occiderit Cain, septē vindictas exoluet,
 C epistola ad Damasum, pro quo ipse
 Genes. 4. ver. 24. ex Hebraico posuit
septuplum ultio dabitur de Cain, & Pf.
 2. vbi nos legimus, *apprehendite disci-*
plinam, Hieronymus ipse primo cō-
 tra Ruffinum, quoniam Hebraica va-
 riè significarent, ait se in versione ex
 Hebraico posuisse, *adorate pure* cum
 cōmentarijs ad eum psalmū dixisset,
 D *adorate filiū*. Sic epistola ad Paulinū,
 quæ prologi instar est in oēs sacros li-
 bros, locū Amos 7. ver. 14. vbi in ver-
 sione posuit *Armētarius ego sum vellit-*
cās Sycomoros, in epist. ea dixit ex sep-
 tuaginta interpretū versioe *Amos pas-*
tor & rusticus, & ruborū mora distin-
gens. Facillè esset multa eiusmodi ex-
 empla, pferre, quæ libenter missa fa-
 cimus. Verū ad extremū aduersus
 ea q̄ hæctenus confirmata sunt quos-
 dam libros ex Hieronymi interpre-
 tatione non esse, non parum ambi-
 guitatis diebus superioribus attule-
 runt biblia ante sexcentos amplius
 annos Gotthicis litteris descripta, q̄
 in templo Toletano seruantur, qui-
 bus Hieronymi versionem integrā
 contineri diuersam à veteri editio-
 ne vulgata multa indicabant. *Psalmi*
 ex Hebraico conuersi, vt inter e-
 ius opera extant, quod fortassè in

paucis

paucis bibliorum codicibus inueni-
as. *Baruch* prætermiffus, vti Hierony- A
m^o se prætermiffisse ait, tum *Efdræ duo*
libri tertius & quartus, quos Hierony-
mus somnia vocat, *præterea Regum*
libri diuifi, eo modo quo diuiduntur
ab Hebræis in primum & secundum.
Samuelis, & rursus in primū & secun-
dum. *Regum*, quos nos libros *Regum*
tertium & quartum vocamus. In his
biblijs oēs libri præter psalmos ex-
tant, vti in editione nostra vulgata,
paucis tantummodo verbis cōmuta-
tis, pro varietate regionum scilicet.
Sed vt manifestum sit non alium in-
terpreterem extitisse, ea res in eam co-
gitationem inducebat, vt præter psal-
mos, omnes libros editionis nostræ
putarem Hieronymi esse. Sed certè
cū non omnes ipse fuerit interpre-
tat^o, verisimile est proximè eius æta-
tem, ne in biblijs Hieronymi aliquid
deesset ex veteri editione eos libros
fuisse adiunctos. Præterea paucos al-
ios quibus eius interpretatio nō fa-
tis vulgo probabatur. Ergo ea nostra
sententia est, plurimos libros nostræ
editionis, ex Hieronymi interpreta-
tione esse, paucos quosdam ex altera
quæ olim apud Latinos editio vul-
gata vocabatur, neutros omni ex
parte synceros, sed quibusdam locis
aut verbis ex diuersa editione com-
mutatis.

C A P. XIX.

*Psalmos editionis vulgatæ
ex Hieronymi inter-
pretatione non
esse.*

DE psalmis separata disputa-
tione est agendum propter cuius-
dam Theologi persuasionem, psal-
mos vulgatos ex Hieronymi inter-
pretatione esse affirmantis, negantis
qui in eius operibus extant ab illo fu-
isse ex Hebraico cōuerfos, vti vulgo
hominū opinio habet. Sed de quoli-

bet asserēte contraria laborare stul-
tum esse ais, recte, si ille ex p̄misuo
imperitorum numero fuisset, & non
potius erudit^o litteris incredibili in-
genij firmitate, quem nominare nō
est necesse. Ex dente & vnguibus per
te lector dignoscito, eius eum libri
& iurgia cum alijs notum Hispanis,
sed & exteris fecerunt. Et hoc exem-
plo admonitus verum esse cogitabā,
quod eloquentiæ Romanæ, pater a-
liquando dixit, *nihil esse tam absurdū
atque incredibile, quod non sit dictum
ab aliquo philosophorum*. Nimirū pro-
positum illi erat Hebraicos codices
accusare quasi locis innumeris vitia-
tos castigandosque ex nostra editio-
ne vulgata, & cū obijceretur Hie-
ronymi atate nō alio modo habere
Hebraicos codices quā nostra argu-
mēta psalmorū, quos ille ex Hebrai-
co vertit nō minus à vulgatis discre-
pātes, ac verò multo magis, quā in
cæteris libris ab Hebraicis dissideant
vulgata; maluit negare quod verum
erat, quā à sentētia recedere (quam-
uis sæpe monitus) quā animo semel
infixerat. Ea causa disputationē hāc
de psalmorū versione suscipimus, co-
gimurq; in re minimè dubia hærere.
Verū antequā disputationē aggre-
dimur considerandū est Hieronymū
veteris testamenti libros priusquā ex
Hebraico verteret iuxta septuaginta
editionem emendasse. Cæterum, in-
quit, ipse, præfatione prima in librū
Paralipomenon memini editionem
septuaginta translatorū olim de Græ-
co emēdatā tribuisse me nostris, neq;
inimicum debere existimare eorum
quos in conuentu fratrum semper e-
dissero. Et sigillatim quod ad rē ma-
gis pertinet triplicem psalmorum e-
ditionem adornauit, atq; p̄fecit, vti
Sigebertus in Chronicis affirmat, &
ex ipso Hieronymo constat vtraque
præfatiōe in psalmos. Primū enim
septuaginta interpretum editionem
leuiter correxit, eādem rursus depra-
uatam maiori diligentia castigaram
astericis obelisque distrinxit, *asterisco*
designās, q̄ à septuaginta prætermiffa

ipse

ipſe addidit ex Hebraico, obelo quæ ex Theodotionis editione redundabant. Hoc poſterius pſalterium Gallia ſuſcepit, prius retinuit aliquot ſæculis Eccleſia Romana, vnde *pſalterium Romanū* dictum eſt, quod tamē & ipſa Caroli Magni ætate (vt arbitrator) Gallico mutauit, aut potius Nicolao III. Pontifice Max. qui breuitatis ſtudio Romæ amotis libris antiquis Eccleſiaſticarum precum, libros Minorum ſubſtituit, vt Radulphus Tungrenſis ait de canonū obſeruantia propoſitione XXII. Tertiam Pſalmorū editionem, Sophronij hortatu Hieronymus ad fidem Hebraicā expreſſit, quod nulla tamen Eccleſiarū haſten⁹ in vſum recepit. Nec prætermittēdum eſt, quod de Iſidoro Braulio Cæſarauguſtanus in eius vita ait, aut potius Lucas Tudenſis in ijs quæ de ſuo ad vitam Iſidori à Braulione deſcripta ipſe adiecit nō pauca, quartam Pſalterij trãſlationem edidiſſe. Eius editionis in Hiſpania Gotthorū tempore vſus fuit, vt indicat ſcripta eius ætatis Iſidori, Iuliani, aliorum. retineturq; locis omnibus vbi Gotthico more ſacrificatur, ab ijs quos Mozarabes vulgus vocat, quod ea ratione pſalterium Gotthicum nominare licet ſiue Hiſpanicum. Cōuenit aut̄ frequēter cū pſalterio Romano, quamuis multis etiã locis diſcrepet, cuius rei pauca exempla proferre placeat Pf. 3. ver. 5. *Ego dormiui, & ſoporatus ſum, & exſurrexi quia Domin⁹ ſuſcepit me.* Gotthici legūt. *Ego dormiui et quieui et reſurrexi quoniã Domin⁹ ſuſcitauit me,* atq; ita citat eum locum Iſidorus lib. I. contra Iudæos Pf. 6. ver. 10. *Conuertatur et erubeſcant valde velociter,* Gotthici codices habēt, *conuertantur & confundantur valde velociter.* Pf. 7. ver. 12. *fortis et patiens nūquid irāſcitur per ſingulos dies? illi: fortis et lōganimis & nō iram adducēs per ſingulos dies,* Pf. 9. *Inimici defecerunt framea in ſinem,* Gotthici: *inimici defecerunt framea in ſinem,* Pfal. 16. ver. 11. *adipe ſuo concluſerunt,* & ver. 16. *Saturati ſunt deſiderijs,* vbi nos: *saturati ſunt filijs,* & pſalteriū

Romanorum, *saturati ſunt porcina.* Mitto innumeros alios locos, quib⁹ Gotthicū pſalterium à Romano diſcrepat. Ad rem accedamus, cōfirmemusq; vulgatos pſalmos nō ex Hieronymi interpretatione eſſe, quam ex Hebraico adornauit. Primum præſatio ad Sophroniū, quo auctore eam editionem perfecit, nō vulgatis pſalmis præfigitur, ſed illis qui inter Hieronymi opera extāt ab vſu Eccleſiarum remoti. Librariorum vitio commutatas præſationes ais. Eſto. Neque enim contendere volo. Quid tamen reſpōdere poſſis ſi locis omnib. mōſtrauero, quib. Hieronymus vtramq; verſionē cōfert, eam lectionē quam Hebraica exprimit, à vulgata diſcrepare, ac verò eam eſſe quæ in illis pſalmis exprimitur, qui inter Hieronymi opera verſantur. Epiſtola ad Principiam virginē totum Pſalmum 44. explanat atq; in titulo ſe vertiſſe ait: *Victori pro lilijs filiorū Core* cruditioſiſſimi. verſ. 1. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis,* pro eo ſe interpretatū ait, *lingua mea ſtylus ſcribæ velocis,* vtrūq; in illis pſalmis, de quibus agimus inuenitur, diuerſa lectio in vulgatis, in reliquo pſalmo licet conſiderare: cui ergo niſi ferreus ſit in re ppoſitus dubitare amplius liceat? an hæc etiã eludere tētabis, q̄ toto pſalmo vnū aut alterū verbū immutatū ſit? quāſi non ſep̄ memoria fallat, aut librarij quedā nō immutariat aliquādo, præſtat cauſam deſerere, cōmutare ſententiã, quā tueri p̄tinaciter ſuſcepta temerè, præfertim cū p̄xima epiſtola quæ eſt ad Marcellā, ex Pf. 126. q̄dam explicans, quo loco in noſtra editione eſt, vt ſeptuaginta interpretes poſuerūt: *Beatus vir q̄ impleuit deſideriū ſuū ex ipſis:* in Hebræo affirmat, & alij interpretibus legi: *Beatus vir qui impleuit pharetram ſuam ex ipſis,* quomodo in ijs pſalmis legim⁹ qui inter Hieronymi opera extant. Ad hæc epiſtola ad Cyprianū quæ præceſſerat in explicatiōe Pfal. 89. tum in titulo, vbi nos iuxta ſeptuaginta habemus,

Oratio

Oratio Moysi hominis Dei, in Hebraico haberi ait, *Oratio Moysi viri Dei*, tum i. vers. Domine refugium factus es nobis, Hebraicam dictionē, Maon, quam septuaginta in significatione refugij expresserunt, magis habitationem quam refugiū significare ait, atque ita in ijs Hieronymi psalmis legimus. *Domine habitaculum tu factus es nobis in generatione & generatione*. Multa alia ad confirmandum nostros psalmos ex Hieronymi interpretatione non esse, adduci possent, sensus propè omnium eruditorum non aliter iudicantium, biblia Gotthica quæ cum omni ferme ex parte Hieronymi essent ab antiquis diuersa, cæteris diuinis libris adiunctos habent psalmos, qui hoc tempore inter alia eius opera sunt reiecti, nimirum antiquis illis temporibus nondum inoleuerat, vt pro illis vulgati psalmi, quorum vsus retinebatur in Ecclesijs, in libris substituerentur. Sed cui superiora argumenta nō suffecerint, frustra noua congereris, cum in media luce caligare mihi atque offendere videatur.

C A P. XX.

De editionis vulgatæ auctoritate.

Bene habet, iactis fundamentis ad præcipuam huius disputationis partem ventum est, de nostræ editionis auctoritate ac fide disputandum est, quantum illi tribuendum Tridentini patres iudicauerint, nos etiam iudicare debeamus. Sed quo facilius omnia explicentur atque intelligantur, diuidenda in capita, hæc etiam disputationis pars est, ac statuendum primum in Concilio Tridentino sess. IV. librorum canonicorum catalogum describi his verbis. Sunt vero infra scripti (nimirum libri canonici) *testamenti veteris quinque Moysi*, id est, *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iu-*

dicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus qui dicitur Neemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabole, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cū Baruch, Ezechiël, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, *Osea, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Abacuch, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum primus & secundus. Testamenti noui quatuor Euangelia, secundū Matthæum, Marcū, Lucam, & Ioannem. Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti, quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colosenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna, & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Itaq; exceptis tertio & quarto Esdræ libris, & tertio Machabæorum, omnes alij libri qui in communibus bibliorum voluminibus circumferuntur diuini & canonici iudicantur: integri cū omnibus partibus, quas in vulgata editione habet, quod quidam ad singulas voces retulerunt, quoniam eæ etiam partes sunt: seueri homines nimirumq; suis rationibus tribuentes. Alij quorum iudicium magis probabam, maiores partes intelligunt capita, narrationes, periodos, nam voces singulæ vix partium nomen merentur, cum sint potius particula, vti in corpore humano, vnguuium & capillorum segmēta. Neq; verò liceret vllō loco à vocibus singulis dissidere, ac p illis significationes alias substituere, si quasi diuinæ oēs essent approbate; neque erat difficile patribus, si id erat propositum, probare libros sacros cum omnibus dictionibus, adde etiam punctis & apicibus; nam ij etiam partium nomine comprehendi possunt. Sed apage has subtilitates, quas in explicandis patrum dictis adhibere non conuenit.*

Itaque

ipse addidit ex Hebraico, obelo quæ ex Theodotionis editione redundabant. Hoc posterius psalterium Gallia suscepit, prius retinuit aliquot sæculis Ecclesia Romana, vnde *psalterium Romanū* dictum est, quod tamē & ipsa Caroli Magni ætate (vt arbitrator) Gallico mutauit, aut potius Nicolao III. Pontifice Max. qui breuitatis studio Romæ amotis libris antiquis Ecclesiasticarum precum, libros Minorum substituit, vt Radulphus Tungrensis ait de canonū obseruantia propositione XXII. Tertiam Psalmorū editionem, Sophronij hortatu Hieronymus ad fidem Hebraicā expressit, quod nulla tamen Ecclesiarū haften⁹ in vsum recepit. Nec pratermittēdum est, quod de Isidoro Braulio Cæsaraugustanus in eius vita ait, aut potius Lucas Tudenis in ijs quæ de suo ad vitam Isidori à Braulione descripta ipse adiecit nō pauca, quartam Psalterij trālationem edidisse. Eius editionis in Hispania Gotthorū tempore vsus fuit, vt indicāt scripta eius ætatis Isidori, Iuliani, aliorum. retineturq; locis omnibus vbi Gotthico more sacrificatur, ab ijs quos Mozarabes vulgus vocat, quod ea ratione psalterium Gotthicum nominare licet siue Hispanicum. Cōuenit aut frequēter cū psalterio Romano, quamuis multis etiā locis discrepet, cuius rei pauca exempla proferre placet Pf. 3. ver. 5. *Ego dormiui, & soporatus sum, & exsurrexi quia Domin⁹ suscepit me.* Gotthici legūt. *Ego dormiui et quieui et resurrexi quoniā Domin⁹ suscitauit me,* atq; ita citat eum locum Isidorus lib. I. contra Iudæos Pf. 6. ver. 10. *Conuertatur et erubescant valde velociter,* Gotthici codices habēt, *conuertantur & confundantur valde velociter.* Pf. 7. ver. 12. *fortis et patiens nūquid irascitur per singulos dies? illi: fortis et loganimis & nō iram adducēs per singulos dies,* Pf. 9. *Inimici defecerunt framea in finem,* Gotthici: *inimici defecerunt framea in finem,* Psal. 16. ver. 11. *adipe suo concluserunt,* & ver. 16. *Saturati sunt desiderijs,* vbi nos: *saturati sunt filijs,* & psalteriū

Romanorum, *saturati sunt porcina.* A Mitto innumeros alios locos, quib⁹ Gotthicū psalterium à Romano discrepat. Ad rem accedamus, cōfirmemusq; vulgatos psalmos nō ex Hieronymi interpretatione esse, quam ex Hebraico adornauit. Primum præfatio ad Sophroniū, quo auctore eam editionem perfecit, nō vulgatis psalmis præfigitur, sed illis qui inter Hieronymi opera extāt ab vñ Ecclesiarum remoti. Librariorum vitio commutatas præfationes ais. Esto. Neque enim contendere volo. Quid tamen respondere possis si locis omnib. mōstrauero, quib. Hieronymus vtramq; versionē cōfert, eam lectionē quam Hebraica exprimere ait, à vulgata discrepare, ac verò eam esse quæ in illis psalmis exprimitur, qui inter Hieronymi opera versantur. Epistola ad Principiam virginē totum Psalmum 44. explanat atq; in titulo se vertisse ait: *victori pro lilijs filiorū Core* eruditionis canticum amantissimi. vers. 1. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis,* pro eo se interpretatū ait, *lingua mea stylus scribæ velocis,* vtrūq; in illis psalmis, de quibus agimus inuenitur, diuersa lectio in vulgatis, & in reliquo psalmo licet considerare: cui ergo nisi ferreus sit in re ppositus dubitare amplius liceat? an hæc etiā eludere tētabis, q̄ toto psalmo vñ aut alterū verbū immutatū sit? quāsi non sepē memoria fallat, aut librarij quedā nō immutariat aliquādo, præstat causam deserere, cōmutare sententiā, quā tueri ptinaciter suscepta temerē, præsertim cū pxima epistola quæ est ad Marcellā, ex Pf. 126. qdam explicans, quo loco in nostra editione est, vt septuaginta interpretes posuerūt: *Beatus vir q̄ impleuit desiderij suū ex ipsis:* in Hebræo affirmat, & alijs interpretibus legi: *Beatus vir qui impleuit pharetram suam ex ipsis,* quomodo in ijs psalmis legim⁹ qui inter Hieronymi opera extant. Ad hæc epistola ad Cyprianū quæ præcesserat in explicatiōe Psal. 89. tum in titulo, vbi nos iuxta septuaginta habemus,

Oratio

Oratio Moysi hominis Dei, in Hebraico haberi ait, *Oratio Moysi viri Dei*, tum i. vers. Domine refugium factus es nobis, Hebraicam dictionē, Maon, quam septuaginta in significatione refugij expresserunt, magis habitationem quam refugiū significare ait, atque ita in ijs Hieronymi psalmis legimus. *Domine habitaculum tu factus es nobis in generatione & generatione*. Multa alia ad confirmandum nostros psalmos ex Hieronymi interpretatione non esse, adduci possent, sensus propè omnium eruditorum non aliter iudicantium, biblia Gotthica quæ cum omni ferme ex parte Hieronymi essent ab antiquis diuersa, cæteris diuinis libris adiunctos habent psalmos, qui hoc tempore inter alia eius opera sunt reiecti, nimirum antiquis illis temporibus nondum inoleuerat, vt pro illis vulgati psalmi, quorum vsus retinebatur in Ecclesijs, in libris substituerentur. Sed cui superiora argumenta nō suffecerint, frustra noua congereris, cum in media luce caligare mihi atque offendere videatur.

C A P. XX.

De editionis vulgatæ auctoritate.

Bene habet, iactis fundamentis ad præcipuam huius disputationis partem ventum est, de nostræ editionis auctoritate ac fide disputandum est, quantum illi tribuendum Tridentini patres iudicauerint, nos etiam iudicare debeamus. Sed quo facilius omnia explicentur atque intelligantur, diuidenda in capita, hæc etiam disputationis pars est, ac statuendum primum in Concilio Tridentino sess. IV. librorum canonicorum catalogum describi his verbis. Sunt vero infra scripti (nimirum libri canonici) *testamenti veteris quinque Moysi*, id est, *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iu-*

dicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus qui dicitur Neemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabole, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias cū Baruch, Ezechiël, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, *Osea, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Naum, Abacuch, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum primus & secundus. Testamenti noui quatuor Euangelia, secundū Mattheum, Marcū, Lucam, & Ioannem. Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti, quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colosenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna, & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Itaq; exceptis tertio & quarto Esdræ libris, & tertio Machabæorum, omnes alij libri qui in communibus bibliorum voluminibus circumferuntur diuini & canonici iudicantur: integri cū omnibus partibus, quas in vulgata editione habet, quod quidam ad singulas voces retulerunt, quoniam eæ etiam partes sunt: seueri homines nimirumq; suis rationibus tribuentes. Alij quorum iudicium magis probabam, maiores partes intelligunt capita, narrationes, periodos, nam voces singulæ vix partium nomen merentur, cum sint potius particula, vti in corpore humano, vnguuium & capillorum segmēta. Neq; verò liceret vllō loco à vocibus singulis dissidere, ac p illis significationes alias substituere, si quasi diuinæ oēs essent approbatæ; neque erat difficile patribus, si id erat propositum, probare libros sacros cum omnibus dictionibus, adde etiam punctis & apicibus; nam ij etiam partium nomine comprehendi possunt. Sed apage has subtilitates, quas in explicandis patrum dictis adhibere non conuenit.*

Itaque

Itraque iuxta hanc sententiam septem posteriora capita libri *Esther*, ab initio ferè decimi capitis vsque ad finem libri reijci non debent, quod quidam audacter fecit nostra ætate bibliothecæ sanctæ lib. I. sect. 3. quod implicita videantur ac perturbata, & vtraque *Artaxerxis epistola* contra Iudæos, & pro ipsis extat apud Iosephum totidem fermè verbis lib. XI. antiquitatum cap. VI. Vnde quidam suspicantur in librum *Esther* transiisse, cum liceat potius existimare à Iosepho cum reliqua narratione ex eo libro desumptas fuisse, neque fas arbitror post tantam auctoritatem, & tam apertum decretum vllam diuinorum librorum partem repudiare, neque patrum verba, vti ille fecit) de partibus germanis ac legitimis interpretari, sed germanas potius omnes ducere quæ extant in editione vulgata, alioqui recurret quæstio eademque libertas dum alijs affirmantibus, quamcumq; partem alius negauerit legitimam esse, & quasi additionem repudiaret. Præfatiuicula etiam quam Latini codices præferunt initio lamentationum Hieremiæ: *Et factum est, postquam in captiuitatem reductus est Israël*, quæ in Græcis codicibus extat, desideratur in Hebraicis, probata est. Danieli addita ex Theodotione certè à Hieronymo, item ad caput III. *Azarie oratio, trium puerorum hymnus, historia Susanna*, cap. 13. quæ de bele & dracone narrantur cap. 14. suscipi omnia debent quasi diuinorum librorum legitimæ partes, quantumuis in Hebraicis libris non inueniantur. In nouo testamento caput vltimum Marci ab illis verbis: *Surgens autem Iesus mane prima sabbathi*, quæ in multis olim codicibus non extabant, vti ex Hieronymo ad Hedibiam. qu. 3. & Euthymij commentarijs ad eum locum perspicitur, concilij Tridentini auctoritate probatur. Tum historia adulteræ Ioannis 8. de qua Hieronymus lib. II. contra Pelagianos, in Euangelio, inquit, secundum Ioannem in mul-

tis & Græcis & Latinis codicibus inuenitur *de adultera muliere*, quæ accusata est apud dominum, quibus verbis indicatur in alijs codicibus non extare. Indicant etiam Græcorum commentaria Euthymij & aliorum, tum Syriacum testamentum nuper in lucem editum: in quo ea narratio penitus desideratur. Et quidam suspicantur ex Eusebio lib. III. postremis verbis cum de Papiâ loquens, simul inquit, & historiam quandam subiungit de muliere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud Dominum, habetur autem in Euangelio quod dicitur secundum Hebræos scripta ista parabola, ex eo addititiam esse, quam libertatem iudicandi Concilium Tridentinum præscindit, quemadmodum Lucæ 22. quod de Angelo narratur Christum confortante, eiusque sudore de quo olim est dubitatum, hoc tempore dubitare non licet. Præterea I. Ioan. 5. cap. vers. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus*, in multis Græcis codicibus olim non erat, neque A. E. cumenius attingit, ne Beda quidem commentarijs ad eam epistolam, tum in Syriacis codicibus non extat, verum post Concilium Tridentinum de eius aut alterius partis auctoritate, & fide dubitare nefas esset, ac scelus supplicio vindicandum. Octo versus ad Roman. 3. cap. citantur quos ex Psalmo 13. vbi nunc coniuncti leguntur, Hieronymus esse negat præfatione lib. XVI. in Isaiam, sed ex varijs locis in vnum à Paulo collatos, affirmant alij nefas putantes seculi iudicare post Concilij Tridentini decretum, nos liberum potius iudicium lectori relinquamus ex quo loco ij versus sint desumpti (modo diuinos & certæ fidei esse fateamur) nam neque in biblijs Complutensibus eo psalmo ponuntur. *Vna oratio* Manassis Regis ad calcem Paralipomenon adijcitur; quem ex intimo corde preces fudisse cum Babilone vincus esset 2. Paralipomenon

33. scribitur, verbis quæ in ea oratione continentur, an alijs non satis cōstat, cum ea oratio incertæ fidei sit, neque adijciatur in omnibus codicibus sacris, certè in Gotthicis deerat, tametsi Græcè extet Lutetiæ in Bibliotheca Victoriana adiecta alijs libris sacris: vbi eam legimus. Ergo de hac oratione vtrouis modo iudices parū refert: nobis supposita videbatur. Alia diuinorum librorum partes sine crimine reijci non debent, quamuis in Græcis aut Hebraicis codicibus non legantur.

C A P. XXI.

Quatenus editio vulgata recipi debeat.

HIC est disputationis cardo, in quo vertitur omnia. An editio vulgata, quam Tridentini patres pro authentica habere sanciant in publicis disputationibus, lectionibus, prædicationibus, & expositionibus, ita sit ab illis probata, vt discedere ab eius auctoritate nefas sit etiam in minimis, quæ ad nullā pietatis Christianæ partem videtur pertinere, sed omnia sint recipienda quasi ex diuino oraculo, non minus quam ipsi autographi libri, si integri & incorrupti extarent, an in præcipiis tantum religionis capitibus eam admittere necesse sit, eatenus vt nullus perniciosus error neque in fide, neque in moribus in ea cōtineatur, magni enim refert vtrouis modo loquaris. Et Theologos nostra ætate bifariam diuisos, cōcilij verba non eodem modo explicasse video. Ac primum quod in confesso est omnibus, librorū vitia, quæ multa iniuria temporum & incuria librariorum inciderunt, probata nō sunt, ipsaque codicum varietas multa fuisse mutata indicio est, cum si veritas simplex, aberradi multiplex via, nondumque ex varijs lectionibus quæ sit præferenda definitum est. Pio V. Pont. Max. tentatum est edi-

tionem vulgatam synceram exhibere, cessatum tamen deterritis rei difficultate, quibus ea cura est imposita viris prudentibus atq; eruditis. Rursus is conatus repetitus est meliori successu, quando Clementis Octauii iussu iam prædierunt sacri libri locis innumeris castigati: Itaque antea non erat exploratum, an Complutensia Biblia in quorum editione vulgata multa erant immutata, quo cōsilio non disputo, cæteris præferenda sit, an Louanientia, quibus viri eruditi castigandis diligētem operam nauarunt, priuata auctoritate Romana profectò cæteris potiora sunt. Ex antiquis nondum constabat, an Italica præferenda essent, an vero Gotthica, qua nostri olim Hispani vulgo utebantur. Alia quidem præmittimus, sed in Gotthicis tamen multa fuisse immutata, subiecta exempla indicabunt. Genes. 5. vers. 2. & *vocauit nomen eorum Adam & Euam* cap. 8. vers. 7. *dimisit eorum, qui egrediebatur, & reuertebatur donec sicarentur aqua: cum in nostris vulgo libris, priori quidem loco Eue nomen non sit, in posteriori addatur negatio, in vtris melius non disputamus, sed certè Iud. 7. vers. 18. Quando sonnerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & clamate domino & Gedeoni, Gotthica: coraminate gladius domini & Gedeonis, quod fecatus est Chaldaeus, & magis conuenit cum ijs quæ sequuntur, quamuis Hebraicis, Græcisq; discrepantibus: Et Regum 1. cap. 2. vers. 32. quo loco nos habemus, & *videbis amulum tuum in templo*, Gotthica legunt: & *videbis Christum amulum tuum in templo*, Et cap. 21. vers. 13. quo loco legimus de Dauide, *defluabantque saliuæ eius in Barbam*, Gotthicis additur, & *cecidit ad ostia ciuitatis*. Et postremis verbis eius capituli, pro *hiccine ingredietur domum meam* illi habent: *dimitte illum hinc & ne ingrediat domum meam*, Proterbiōrum 29. vers. vltimo, pro *abominantur iusti virum impium*, eadem sententia*

verbis alijs ponitur: *abominatio iustorum vir iniquus*. In Sapia & Ecclesiastico multo plura sunt immutata, vt videantur illi libri in Gotthicis ex editione diuersa esse. Itaque Sapientiae 19. vers. 19. vbi nos legimus. *Ignis in aqua valebat supra suam virtutem*, Gotthicus codex habet: *Ignis in aqua valebat suae virtutis obtutus*. Ecclesiast. 3. vers. 28. *prauus corde in illis scandalizatur*, illi legunt: *paruifordius in illis scandalizabitur*, Et cap. 3. 4. vers. 29. *Et doctrina in verbo sensa si*, Gotthi legebant: & *doctrina in verbis veritatis*. cap. 11. vers. 31. Sicut enim eructant prae cordia factantium, pro illis verbis Gotthici legebant. Sicut enim eructant prae cordia factantium. Neque licet vtra lectio verior sit in plerisque locis ex Graeco exemplari considerare, cum non verbis sapere, sed tota sententia discrepent. Ad confirmandum quod sapere dictum est Graecos codices variasse, neque nostrum interpretem nactum multis locis eos qui modo in vsu sunt, quod ex loco proximo melius perspicitur, Ecclesiast. 19. ver. 13. vbi Graeca habent corruptissime: *Corripe amicum ne forte non fecit, et si fecit ne forte addat*, melius vulgata: *corripe amicum ne forte non intellexerit, et dicat non feci, aut si fecit, ne iterum addat facere*. Omnium optimè Gotthica: in quibus adijcitur quod in alijs deesse videtur, sic enim habent: *Corripe amicum ne forte cum fecerit iniuriam, et non intellexerit, dicat non feci, aut si fecerit, ne iterum addat facere*. Ezechiel. 1. ca. vers. 1. & factum est in anno tricesimo in quarto in quinta mensis, Gotthica, & factum est in anno tricesimo in quarto mense in quinta mensis. Ex Graecis, inquis, sumptum id est, esto, sed & Hebraica fortassis sunt vitiata vnius vocis defectu, tamen si Hieronymus additam Graecè potius arbitratur. Mitto locum Michae 5. cap. quoniam de illo mentio facta est, *Et tu Bethleem domus Ephrata, nunquid paruula es in millibus Iuda?* Non praetermittam 2. Machabaeorum 7. vers. 27. vbi vulgo

legimus. *Fili mi miserere mei, qua te in utero nouem mensibus portauis*, Gotthica habere, *decem mensibus*, quam lectionem in correctionibus extare codicibus, ac veriore esse Syluester ait. Rosa Aurea super Euangelium feriae 2. post Domin. 4. Quadrag. arti. 2. & fauet Gotthicae lectioni locus Sapient. 7. *Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine*, & Virgilius Ecloga IV. ait: *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Non nemo haec loca sic conciliat, vt foetus nouem mensibus integris sit in utero, attingat etiam decimum: Sic nouem menses integri sunt, decem inchoati. Sanè Matth. 2. vers. vltimo, *Vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazareus vocabitur*: dictio per Prophetas in Gotthicis non erat, quemadmodum Marci 1. vers. 2. *Sicut scriptum est in Isaia Propheta. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te*, in Gotthicis vox, *ante te*, & illud in Isaia, *Propheta non erat*, quae lectio si reciperetur, quae Graecorum etiam codicum est, magnas difficultates euaderemus. Postremo: Petri 4. vers. 14. ad illa verba, *Quoniam quod est honoris et gloria et virtutis Dei, et qui est eius spiritus super vos requiescet*, in Gotthicis additur, quemadmodum in Graecis codicibus (quod ab illis quidem blasphematur, à vobis autem honorificatur) quae aut in nostris desiderantur, aut in illis redundant. Penè eram oblitus quod praetermittendum non est. Ecclesiast. 51. vers. 5. pro, *de portis tribulationum quae circundederunt me*, in Gotthicis legi *de multis tribulationibus*, quae lectio cum sententia magis conuenit & cū Graeca lectione ἐκ πολλῶν θλίψεων, eoque vulgata lectio corrupta planè esse videbatur. Hieron. XII. ver. VIII. *Nunquid auis discolor hereditas mea mihi, nunquid auis tincta per totum*, Gotthicum exemplar: *nunquid auis distincta per totum*, quae lectio commodior est, cum Hebraica magis congruens, sententiae inhærens, quam

Hiero-

Hieronymus sequitur in commentarijs *pauonem*, intelligens auem difcolorem atque distinctam, tamenfi vulgare mendum in eum Hieronymi locum etiam irrepsit: Isidorus libro II. contra Iudæos, *Auis distincta per totum* legit: Sic certè in codice Hispalèsi, de qua repaulò plura scholijs nos ad eum locū diximus. Thren. cap. III. vers. XXXVIII. *Ex ore altissimi non egredientur, nec bona nec mala*, Gotthica, *ex ore altissimi non egredientur mala pro bonis*, mutata lectionis causam explicare non attinet, coniectura facilis est. Itaque Tridenti decreti verbis vulgatæ editionis vitia non probantur, quæ multa inesse ex codicum varietate colligebamus librariorum certè incuria; sed ipsa tantum interpretis versio probatur, vbi constiterit, aut ex codicum omnium consensione aut Ecclesiæ auctoritate locum aliquem ab illo ita esse conuersum. Addo tamen ne verbis quidem illis ita esse probatam nostram editionem, vt eadem magis propriè, aut magis apertè exprimi possent nonnullis locis negent. Eo enim pertinent variæ versiones Latinæ, quæ nostris & antiquis temporibus cum laude prædierunt, quas Tridentini patres non reijciunt. Sed inter illas vulgatam præferendam censent, atque ita censuit Augustinus sua ætate cum II. de doctrina Christiana cap. XII. de varijs versionibus Latinis, quæ eius ætate extabant locutus, adiecit: *Quæ quidem res plus adiunxit intelligentiam quam impediuit, si modo legentes non sint negligentes*: nam nonnullas obscuriores sententias plurium codicum sæpè manifestauit inspectio. Quanto modestius Augustinus quæuis linguarum ignarus, tum de versionibus, tum de linguarum vsu Græcè & Latinè loquitur: quam nostra ætate quidam Theologi faciunt statuentes tempora esse mutata, promulgataque Tridentini concilij lege, probataque Latina conuersione, Græca & Hebraica vno impetu con-

cidisse, cum repudiari non possint, de quibus mentio nulla facta est, ac ne præferuntur quidem Latina, quando in eo decreto nulla facta est comparatio Latinæ editionis cum Græcis & Hebraicis exemplaribus, sua illis relicta est auctoritas quasi autographis & diuino spiritu absque controuersia dictatis, quibus locis incorrupta manent: Alia quaestio est, *an Latina Græcis & Hebraicis incorruptiora sint*, de quo alio loco: nunc tantum contendimus Hebraica Græcaque haudquaquam à Tridentinis patribus reiecta esse, Latina quidem probari, neque ita tamen vt loca quædam apertius, aut etiam magis propriè verti posse negent. In quo video Theologos consentire, eos etiam qui editionis vulgatæ defensionem suscipiunt maiori fortasse conatu quam opus sit. Huius rei innumera exempla liceret proferre, vnum tamen proferemus aut alterum. 3. Regum cap. 20. per pedisequos principum prouinciarum victoriam fore Propheta ait, commodius vocem Hebraicam, *naharim*, in *pueros*, vt fecit proximo versu, quam *impedissequos* vertisset, quemadmodum septuaginta interpretes *παιδαρχῶν* & *παιδας* dixerunt, hoc est, *pueros & pueros*, vt non tantum famulos principum, sed filios intelligamus, ex quibus, cum in aula regis Achab educarentur, cohors regia constaret, in quibus propter nobilitatem præcipuum robur exercitus constare solet. Prouerborum 30. vers. 19. vbi nos habemus, *Viam viri in adolescentia*, cum in Hebræo sit vox *Halma*, quam virginem significare contendimus propter locum Isaïæ 7. *Ecce virgo concipiet*: commodius Chaldaus Paraphrastes, & Pagninus dixerunt, *Viam viri in virgine, perperam qui posuere: viam viri in puella seu adolescentula*, argumento debilitato quod aduersus Iudæos, ex Isaïæ verbis conficitur validissimum pro perpetua Mariæ virginitate. Idem iudicium esto, Cantic. 6. vers. 7. *Ado-*

lescentularum non est numerus, dicere: *virginum non est numerus* propter vocem *Halmoth*, eo etiam loco positam, quod & locis alijs possit notari à nostro interprete prætermisum, & *Leuitic. capit. 21. vers. 14.* de Pontifice: *meretricem*, inquit, *non accipiet, sed puellam de populo suo*, melius septuaginta dixerunt: *virginem de populo suo*, & Hebraicè *Bethula* ponitur, quæ vox *virginem teneræ aetatis* significat. *Hieremiæ cap. 31. vers. 31. Ecce dies venient dicit Dominus & feriam domui Israël & domui Iudæ fœdus novum*, commodius dictionem, *Berith*, in testamenti significatione expressisset, vti septuaginta interpretes eo loco fecerunt, & *Paulus ad Hebræos 8. vers. 8.* atque ex ea significatione collegit necesse fuisse vt Christus moreretur, quo testamentum quod viuens nuncupârat, eo mortuo ratum esset. *Vbi enim*, inquit, *testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.* *Ioannis 12. vers. 20. Erant autem quidam gentiles ex ijs qui ascenderant vt adorarent in die festo.* Melius diceret: *erant autem quidam Græci*, *ἐκ τῶν ἑλλήνων*, genere quidem & professione Iudæi, sed qui Græci tamen Actorum 6. & alijs locis sæpè vocantur tum Græcè, tum Latinè, quod extra Iudæam inter Græcos nati essent, gentiles certè non erant. Præterea ad Romanos 1. capit. qui *factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute*, commodius fortasse atque apertius Græca sic redderentur, qui *definitus est aut declaratus filius Dei in potestate*, ne *virtutem* quis putaret ea significatione accipi, quæ vitij contradicit, & verbum *Orizo*, melius in sententia definiendi quam prædestinandi ponatur. Neque in magno discrimine alterutrum poni debet vtrius modo dicatur, neque contendimus editionis vulgatae auctoritatem imminuere. Illud modo explicamus, his exemplis multa reddi posse apertius &

magis propriè, quam sit in editione vulgata. Maior disputatio est de veritate editionis vulgatae, *An locis omnibus credere debeamus interpretem veram significationem singularum vocum Græcarum Hebraicarum iue secutum fuisse, an contrariam & falsam?* quemadmodum *Ionæ capit. 4.* pro voce *Kikaion* Hebraica, septuaginta, *cucurbitam* posuerant, vulgata editio *hederam* habet, vtriusque diu in Ecclesia lectum est diuersis temporibus. Auctor vulgatae Hieronymus commentarijs ad eum locum, & inter epistolas Augustini epistola XI. neutrum ea voce significari ait, sed potius herbam esse quæ Syris & Poenis *Kikeia* vulgo *sive elqueroa* nuncupatur, nonnulli malunt *ricinum* interpretari, id ergo quærimus: An si quis Hieronymum secutus, aut septuaginta interpretes, negauerit herbam qua tectus est *Ionas fuisse hederam*; debeat continuo de religione postulari? Sic in Canticis legimus, *Sicut lilium inter spinas*, quæ commodissima interpretatio est vocis *Sofanna*, nam inde Hispanis *azuzena* dicta fuisse videtur. Sed num propterea quasi impius rejiceretur, si quis Chaldæi Paraphrastis auctoritatem secutus, & quorundam Hebræorum ea voce rosam potius significari putarit, quod lilium inter spinas non nascatur. Multa lapidum, herbarum, animantium nomina ponuntur in editione vulgata, quæ si quis non vsque adeo propriè Hebraicis vocibus respondere asserat, & pro *smaragdo*, verbi gratia, *prasiū* poni, pro *hyssopo*, *libanotim*, vt *Georgius Venetus* vult, vel *spartum*, vt nostro *Abulensi* placet, substitui velit, num cum in impiorum numero propterea ponemus? Is certè est huius disputationis cardo, id est, diligenter explicandum. Plerique enim nefas putant falsum interpreti adscribere quacumque in parte. Alij neque minori numero neque auctoritate contra

tendunt, neque de minimis quae ad mores & dogmata non spectant magnopere referre putant, vtrouis modo sentiantur. Hæc enim ad quasiunculas diuinæ legis pertinere putant, de quib. liberum esse iudicium Vincentius Lirinensis ait. Verum horum auctorum verba primo loco adscribere visum est, in quorum numero Andreas Vega primus occurrit. libr. XV. in Concilium Tridentinum cap. IX. De editione vulgata disputans sic ait. *Synodus non approbavit menda, quæ linguarum periti, & in sacris litteris mediocriter versati in ea deprehendunt, approbavit duntaxat vulgatam editionem repurgatam à mendis quæ vitio scriptorum vel chalcographorum in ea obreperunt, nec eam tanquam è celo delapsam adorari voluit, interpretem illius, quisquis ille fuerit, sciebat non fuisse Prophetam, nec nos meruisse hæcenus quemquam, qui eodem in omnibus spiritu sacras litteras à propria & nativa lingua in alienam linguam transfuderit, ac proinde neque cohibuit, nec cohibere voluit studioforum linguarum industriam, qui aliquando docent melius potuisse aliqua verti, & uno eodemque verbo vel plures nobis suggestisse Spiritum sanctum sensus, vel certe alios commodiores, quam è vulgata editione possint haberi. Sed in honorem vetustatis & honoris quem ei iam à multis annis detulerant concilia Latina, quæ sunt ea visa, & ut certo scirent fideles, quod & verissimum est, nullam inde haberi posse perniciosum errorem, & tunc illam & citra periculum posse legi; ad coercendam etiam confusionem, quam affert multitudo translationum, & temperandam licentiam nimiam cudendi semper novas translationes, sapienter statuit ut ista uteremur in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus. Atque eatenus voluit eam authenticam haberi, ut certum omnibus esset nullo eam fedatam errore, ex quo perniciosum aliquod dogma in fide & moribus colligi posset, atque ideo adiecit: ne quis illam quouis prætextu*

reycere auderet. Et hanc fuisse mentem A synodi, neque quicquam amplius statuerre voluisse ex verbis ipsis & ex alijs consuetis approbationibus concilij potes colligere. Et ne dubites de his, verissimè possum tibi allegare amplissimum & obseruandissimum Dominum sanctæ crucis Cardinalem de pietate & de litteris & de studiosis omnibus optimè meritum, qui illi sessioni & alijs omnibus præfuit, ac pridie quidem quam illud decretum firmaretur, & postea non opinor semel mihi testatus est, nihil amplius voluisse patres firmare. Itaque nec tu, nec quispiam alius propter hanc approbationem vulgata editionis impeditur, quo minus ubi hæsitauerit ad fontes recurrat, & in medium proferat quicquid habere potuerit, quo inuentur & locupletentur Latini, & vulgatam editionem ab erroribus repurgent, & C quæ sensui Spiritus sancti, & ipsis fontibus sunt magis consentanea assequantur: Hæc ille. Nobis idem scilicet antibus Romæ, cum ibi theologicas scholas explicarem, non aliud responsum dedit Iacobus Laines, nostri tum ordinis Prepositus generalis, pietatis studij, eruditionis opinione, morum suauitate, atque ingenij candore mirabili, quem honoris causa nominare volui, & quoniam Concilij Tridentini magna pars fuit, quippè cui plurimum à cæteris patribus deferbatur, & omnibus actionibus interfuit, quod mirum in tanta temporum varietate atque intervallo videri possit. Similia Xistus Senensis ait extrema Bibliotheca sancta his verbis. Et si in ea eiusmodi errata inueniantur, certum est tamen neque in veteri neque in noua editione aliquid unquam inuentum esse, quod fuerit vel à veritate Christianæ fidei diuini, falsum ac mendax, vel contrarium dogmatibus ac regulis orthodoxis, vel præter veritatem additum, vel contra veritatem mutatum, vel in præiudicium veritatis omissum, vel adeò deprauatum, ut occasionem perniciosè errandi attulerit, vel hæresibus ac prauis dogmatibus materiam & fomenta præstiterit.

terit, *vel ita obscure & ambigue ver- sum, ut mysteria nostrae fidei occulta auerit, aut non ad sufficientiam & quantum satis est ad salutem explicauerit.* Quos tamen errores, mendas ac deprauationes D. Hieronymus in veteri editione noui testamenti se consulto reliquisse testatus est, & Ecclesia similiter in noua editione ex professo reliquit, non quia tot eruditissimi ac sanctissimi Ecclesiae patres ea errata vel non agnouerint, vel ap- probauerint: sed quia ad ea diffimulanda iustis se causis impediri viderint. Primo quod animaduernerint nihil periculi in fide ac moribus ex his tam leuibus erratis imminere. Deinde ne fideles importuna ac nimium exactae correctionis nouitate offenderentur, quorum aures usque ab infantia vetus illa editio occupauerat. Postremo ut vetustam illam editionem venerarentur, quae nascentis Ecclesiae fidem educauerat, & crescentis roborauerat & euerat, utque sanctam ac venerandam illam simplicitatem antiqui interpretis, qui non sermonis ornatum, sed historiae veritatem quaesivit, sua ipsorum approbatione honorarent, & vestigia maiorum suorum sequerentur, qui eosdem errores sacra quadam pietate ducti tolerarunt exemplo sanctorum Apostolorum, qui quamquam scirent editionem septuaginta interpretum in multis redundare, & in multis deficere: eam tamen non contempserunt, sed vbique eam praedicauerunt, & ex ea prima nostrae fidei fundamenta iecerunt. Temerarium igitur, imò planè haereticum, propter leues quosdam defectus qui in nostra vulgata editione citra vllum fidei ac morum detrimentum reperiuntur eam spernere & abicere, nouasque & profanas in locum eius haereticorum translationes introducere, praesertim post Oecumenici Concilij Tridentini decretum. His accedit Belga Lindanus qui libro III, de optimo genere interpretandi de

uitijs editionis vulgatae, interpretis A etiam culpa multa disputat, ac praesertim cap. II. *Quare, inquit, nunc porro de his agendum superest rationibus, quibus vulgaris huius editionis incommoda, aut tolli queant aut mitigari atque sarciri: Hebraismos dico, atque Graecismos, acyrologias atque catachreses, Latinique sermonis strabiligines, & si qua alia sunt in interprete hoc vulgari orationis vitia, quibus haud dubium tam Psalmorum, quam noui testamenti versio Latina vulgaris locis non paucis est obscurata. Item alibi impedita ne libere fluat, rursum alias duriuscule cohaerens perplexa etiam ne dicam contaminata, aut interpretis si non ignorantia, certè oscitantia à plano sensu ac genuino turbata. Et cap. X. haec addit in eandem sententiam. Quas modo aggredimur locorum Sacrae scripturae classes, clarius necessarium linguarum Hebraica atque Graecae commonstrant usum, ut enim emendata pura pura atque certatibi constet scripturae lectio, at sensum tamen nondum habet semper apertum ac cuius obuium, & si obuium aliquando non tamen certum & indubitatum. Proinde hunc ex fontibus esse hauriendum aut illustriorem, aut pleniorum, aut denique veriorum ipsa nos sepe numero res cogit.* Vides Latinam editionem falsi nonnumquam à Lindano insimulari, cuius testimonium eo maioris ponderis est quod is auctor studio defendendi nostra Hebraicis Graecisque codicibus parum equus à quibusdam iudicatur. Postremo Melchioris Cani testimonium adijciatur de locis theologis lib. II. cap. XIII. ex Concilio Tridentino auctoritatem editionis vulgatae quatuor propositionibus explicantis his verbis: *Prima conclusio, quae maxime rem causamque continet, nam caetera sunt quasi consuetudinaria.* Editionem hanc veterem atque vulgatam quam post tempora diui Hieronymi Latina Ecclesia vsurpauit, fidelibus esse retinendam in his omnibus quae ad fidem & mores spectabunt. Secunda, si

qua

qua morum & fidei quæstio inter Catholicos exoritur, eam defini-
 ri oportet per Latinam hanc veterem editionem, cuius videlicet si aliquod testimonium alteram quæstionis partem confirmauerit, ea sit Catholicis amplectenda: sin contra reprobauerit, reiicienda. Tertia. In fidei ac morum disputatione non esse nunc temporis ad Hebraica Græcave exemplaria prouocandum, nec ex eis certam controuersiarum fidem esse faciendam. Quarta. In his quæ ad fidem & mores pertinent non esse Latina exemplaria per Hebraica vel Græca corrigenda. Deinde capit. decimoquarto, quo loco Pauli verba primæ ad Corinth. decimoquinto versat. *Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur*, negantis ex illis certò colligi, omnes in fine mundi fore morituros, quoniam antiquissimis etiam temporibus Græci codices variarent, neque ita esse nostram lectionem probatam, vt diuersa, quæ vulgò Græcorum est, *Omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur*, planè sit reiecta. Verba eius adscribimus. *Ad aliud argumentum, quoniam nolumus esse longi in singulis explicandis, breuiter respondetur: eum locum ex priori epistola ad Corinthios bifariam apud Græcos legi, & vt vulgata habet editio, & in hunc modum: omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur; cuius rei auctor est Didymus in epistola ad Minerium & Alexandrum.* Neutra autem lectio à viris Ecclesiæ reprobata est, quin admonuere semper lectionem dubiam & variam esse, nec alterutram ex eis, vt certam & exploratam amplexi sunt. Neutram igitur lectionem recipere cogimur; quia neutram partem Doctores Ecclesiæ tanquam exploratam & Catholicam asseruere. Quod idem in alia particula qualibet Latinæ editionis fieret, si idem penitus contigisset. At vbi Doctores Catholici vnam & ean-

dem lectionem sine varietate re-
 A nuerunt, nec ancipitem assertionis librauere sententiam, nobis non licet Latinam editionem in quæstionem vertere. Neque dubitat is auctor aliquando in rebus minutis, ac in numeris præsertim falsum adscribere interpreti, vt libro vndecimo, capit. quinto ad argumentum vndecimum. Possimus etiam auctorum non minori B auctoritate & eruditione verba in eandem sententiam adiungere. Præterea Gallos, Italos, atque Germanos scriptores, qui libris de Theologia editis, non dubitant sæpè editionis vulgatæ vitia accusare, & nostri interpretis oscitantiam: quos graue est vniuersos quasi impios, & de religione malè sentientes criminari, præsertim cum validis argumentis eorum sententia fulciatur. C Vnus quispiam temeritatis notam his omnibus Theologis minimum inurendam censet, nã magis ipse temerarius, & vim vocis ignorans magnus scilicet Theologus, qualificator præclarus. Nos ad alia festinamus. Multa superius in Hebraicis & Græcis codicibus vitia esse ostendimus, multa mendacia in rebus minutis, eorum pars aliqua non exigua in nostra editione vulgata extat. Quis ergò eam quantauis eloquentia à vitijs vindicare possit? exempla multa cum asserre liceat, vnum & alterum subijciam, 4. Regum vigesimoquarto cap. vers. octauo, *Decem & octo annorum fuisse dicitur Ioachim, cum regnare cepisset*, ac 2. Paralipomenon trigesimo sexto, vers. 9. *Octo annorum erat Ioachim, cum regnare cepisset, & tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Hierusalem*, vitiosè proculdubio, qui enim ea ætate malum facere potuit, qui vltro egredi ad Regem Babylonis, cum esset natura bonus, nimirum Hebraico codice à librarijs vitiato, is error in Græcos codices & Latinos inde manauit, & scribentis peccatum interpre-

tis vitium factum est, Michææ quinto, vers. 2. & tu Bethleem Ephrata *parvulus es in millibus Iuda*, quæ verbo Matth. 2. cap. negatione adiecta citantur, vers. 6. fortassis quoniam Michææ locus vitiatum est Hebraicè; nam auctores veteres, Origenes, Cyprianus, illa verba negatiuè citant, & textus septuaginta Commentarijs Hieronymi adiunctus negationem habet, ex Hebraicis autem codicibus id vitium in vulgaram editionem transfusum est. Mitto locum superius adductum ex Deuteronomio cap. 27. vers. 26. *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius*. Vnde Hieronymus contendit fraude Iudæorum duabus vocibus detractis *omnis & omnibus* locum esse deprauatum, ac legi potius debere, quemadmodum citatur à Paulo ad Galat. 3. vers. 10. *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis*. Multa huiusmodi proferre possem, sed genus ipsum videtis, & ex superioribus plura exempla peti possunt, ad alia trāsferenda oratio est. Codices Hebraicos multis locis variasse fatentur omnes, etiam qui contraria sentiunt, & multis documentis docere promptum est: variæ illæ lectiones in vulgata varijs locis extant, dum aliud Hieronymus vertit in veteri testamento, diuersam lectionem Apostoli in nouo citarunt, varietas autem vitium indicat, cum scriptor facer vnica lectionem posuerit, non variam: vt necesse sit cōfiteri è duobus locum alterum in editione vulgata esse vitiatum. Exempla accipe. Abacuch. 1. vers. 5. *Aspicite, inquit, in gentibus, & videte, & admiramini*. Qui locus Actor. 13. vers. 41. longè aliter à Paulo citatur: *Videte contemptores & admiramini*, nempè coniectura facili, vbi Paulus & septuaginta interpretes legerunt *בגידים*. Hieronymi codices Hebraici, vt & nostra ætate *בגידים*, habuerunt, vnus vocis modica mutatione facta, variatum est, vtra lectio verior sit, non

disputamus, certè vitiatum altera, cum vtraque in editione vulgata alio & alio loco conseruetur, Præterea Genes. 47. vers. 31. *Adorauit Israel Dominum conuersus ad lectuli caput*, quod ad Hebræos II. vers. 21. aliter citatur, *adorauit fastigium virge eius*, quod ambiguitate vocis, *ביתא & ביתא*, paruaque immutatione seu additione punctorum factum est, vt longè aliter in vtroque loco legatur. Vera lectio vtroque esse non potest, alteram ergò vitiatam esse fateamur oportet. Præterea Abacuch 3. cap. *In medio annorum viuifica illud*, vers. 2. Septuaginta interpretes posuerunt: *In medio duorum animalium cognosceris*. Vnde mos appingendi Christi præsepio duo animalia manauit. Et septuaginta versionem Ecclesia in precibus quotidianis amplexa est. Vocum Hebraicarum nonnulla immutatione facta id potest constare; vt suspicari possumus Hebraica esse vitiatum, quod tamen vitium in editione vulgata extat. Quemadmodum Isaia 28. *Ecce ponam in Sion lapidem summum angularem electum probatum pretiosum, qui crediderit non festinet*, quod tamen I. Petri 2. vers. longè aliter, *qui crediderit in ipsum, non confundetur*, quæ lectio in Gotthicis Biblijs, in Isaia ipso etiam extabat, vers. 17. & lectio vtraque verbi Hebraici *בבית* mutatione in *בבית*, potest facile constare. Vtrum præferendum sit hoc loco non laboramus, modo fateamur geminam lectionem, quarum altera est vitiatum, extare in editione vulgata. Confer Psalmum decimumseptimum in Psalterio positum cum ipsomet posito 2. Regum vigesimo secundo, videbis non paucis locis neque leuiter discrepare interpretationis varietate: cum auctor Psalmum cecinerit, modos diuino spiritu eisdem & verba dictante non alia. Præterea idem sæpè nomen animantis, herba, lapidis, cum vnum tantum significet, non vna significatione redditur in va-

rijs

varijs locis editionis vulgatæ, sed pro varietate interpretis significati-
 one mutata, indicio significatio-
 nem alteram falsam esse, quod in v-
 na voce Hebraica reem דרע facile
 docere possumus: pro qua in psal-
 mis vnicornis redditur. Psalm. 91.
 vers. 10. in Numeris cap. 23. vers.
 26. & Iob 39. vers. 12. rhinoceros, *Nun-*
quid volet rhinoceros seruire tibi? Vn-
 de est opinio quorundam nata rhi-
 nocerotem & vnicornem eundem
 animantem esse, cum contra anti-
 qui scriptores doceant, certè Ctesias
 in Indicis, asini, inquit, agrestes sunt
 equis pares atque maiores, corpore
 candido, capite purpureo, oculis cæ-
 ruleis, cornu in fronte cubiti magni-
 tudine, octo infra digitis candidissi-
 mum cuspidè acuta atque rubra val-
 dè, in medio nigrum est, poculis ex
 eo confectis spasmo conuulsionique
 medentur atque morbo sacro, vene-
 no præterea mortifero aduersan-
 tur, cum longè alia forma sit rhino-
 ceros, quem in Hispania vidimus, &
 Plinius describit, & cornua vtraque
 passim ostenduntur, multum longi-
 tudine ac forma inter se discrepan-
 tia. Præstabat ergò confiteri, quod
 verum est, non idem genus esse ani-
 mantis, sed pro varietate interpre-
 tis, varia significatiōe exprimi vo-
 cem vnam in editione vulgata. Por-
 rò ad difficultatem vitandam com-
 munes quasdam significatiōes fingere,
 ac voces polysimas facere su-
 peruacaneum arbitror nullius pau-
 lò antiquioris testimonio confir-
 matum. Et quis credat in vno libro
 semper in vna significatiōe posi-
 tas fuisse ab ijs qui libros sacros scri-
 pserunt, in diuersa significatiōe lo-
 cis omnibus & libris alijs? Ego id po-
 tius interpretum varietati adscribe-
 rem. Idem dixerim in dictione caath
 כאת, pro qua Hieronymus Isaiæ 34.
 vers. 11. *Onocrotalum* reddidit, & Leui-
 tici 11. vers. 18. At Psalmorum inter-
 pres *pelicanum*, Psalm. 101. vers. 7. *similis*
factus sum pellicano solitudinis. Idem
 prorsus in innumeris alijs vocibus

Hebraicis liceat explicare; sed capita
 & fontes indicasse sit satis. Accedit
 ad superiora ab antiquis patribus
 sæpè versionem nostram falsi accu-
 sari, omnes producere longum ef-
 fet, Augustini & Hieronymi verbis
 hoc caput confirmare satis habeam.
 Sapientiæ cap. 4. vers. 3. *Spuria vitu-*
lamina non dabunt radices altas, posi-
 tum est vocis *μοσχευματα* interpreta-
 tiōne, quam nemo Latinus intelli-
 gat, quid enim vitulamen est? & ne à
 librarijs locum corruptum excusès,
 sic legitur in omnibus antiquis codi-
 cibus, in Gotthicis etiam & Roma-
 nis recentibus, sicque Opratus anti-
 quissimus legit contra Donatistas
 lib. 4. Augustinus etiam lib. II. de do-
 ctina Christiana cap. 12. *errore in-*
terpretis factum indicat, erroris etiam
occasione prudenter explicata; his post
alia in hanc sententiã verbis. Hinc e-
nim etiam est illud, quoniam μόσχο-
μοσχος Græce vitulus dicitur μόσχευ-
ματα moscheumata, quidam non intel-
lexerunt esse plantationes, & vitula-
mina interpretati sunt. Qui error tam
multos codices præoccupauit, ut vix in-
ueniatur aliter scriptum, & tamen sen-
tentiã manifestissimã est, quia clarescit
consequentibus verbis. Namq; adulte-
rina plantationes non dabunt radices
altas, conuenientius dicitur quàm vi-
tulamina, quæ velut pedibus per terram
gradiuntur, & non hærent radicibus.
Hanc translationem in eo loco etiam
cetera contexta custodiunt. Hæc Au-
 gustinus. Hieronymus autem mul-
 tis locis, quod ipse interpreta-
 tus est, & in editione vulgata ex-
 tat, immutandum censet sententiã
 eo iam tempore, quo scribebat mu-
 tata. Isaiæ 1. vers. 30. pro voce Hebrai-
 ca, *elab*, pro qua editio vulgata *quer-*
cum habet, cum fueritis velut *quer-*
cus defluentibus folijs, ipse commen-
 tarijs ad eum locum *terebitum* po-
 tius ea voce significari ait, quod se-
 ptuaginta reddiderunt, & pro re na-
 ta varijs locis nunc hanc, nunc il-
 lam interpretationem sequitur; vt
 Pagninus in dictionario ea ra-
 dice

dice affirmat. Tum Isaia 19. vers. 15. *Et non erit Aegypto opus quod faciat caput & caudam incurvantem & refranantem.* vocem Hebraicam Hieronymus male se reddidisse ait his verbis. *In eo quoque quod nos translulimus incurvantem & refranantem, possumus dicere incurvum & lasciuientem, ut intelligamus senem & puerum. Nos autem verbum Hebraicum, ורמס, dum celeriter, quae scripta sunt, vertimus ambiguitate decepti, refranantem diximus, quod significantius Aquila translulit ερεβλωσα, id est, qui nihil recte agit, sed omne peruersum, ut puerum significaret.* Ex his colligas licet, Hieronymum diuinas scripturas humano ingenio & diligentia fuisse interpretatum, neque in eo Prophetae officio fuisse functum, alioqui quomodo semel posita corrigeret immutaretque! potuit ergo labi ut humanus, atque adeo lapsus est, nam in tanta rerum sylua atque varietate nunquam offendisse maius profecto miraculum esset, nec consentaneum humanae imbecillitati. Verum hoc argumentum, quoniam susceptae disputationis in hanc partem validissimum est, praestabit nouo ex principio explicare.

C A P. XXII.

An interpres fuerit propheta.

Magna disceptatio est inter Theologos, an Latinum interpretem in *Prophetarum* numero ponere debeamus, quasi numinis instinctu correcta humana imbecillitate opus versionemque perfecerit, id enim hoc loco *vatem* intelligimus, neque de vocis notione subtiliori laboramus. Etenim superius de septuaginta interpretibus disputauimus, in eam sententiam propensi, contra Hieronymi placita non hu-

mano eos ingenio, sed diuini luminis ductu diuinos libros Graece fuisse interpretatos. De Latino interprete maior quaestio est maiori contentione in vtramque partem agitata. Petrus Sutor opere dicato *de translatione Bibliae* cap. 10. & Titelmannus disputatione *pro editione vulgata* (quam Commentarijs in epistolam ad Romanos adiunxit) adiunt; quam sententiam recentiores ferè sequuntur, quicumque editioni vulgatae etiam in minimis repugnare nefas putant, pij homines & religiosi, Concilij Tridentini decreta, nisi ea opinione suscepta, stare posse non putantes. Negant alij, maiori linguarum cognitione instructi his argumentis. Quoniam Hieronymus ipse praefatione in Pentateuchum, *aliud, inquit, est vatem, aliud est esse interpretem; ibi spiritus venturae praedicat, hic eruditio & verborum copia ea quae intelligit, transfert. Neque est verisimile, quod septuaginta interpretibus (de ijs enim agit eo loco) denegabat sibi tribuisse, praefertim cum Augustinus Hieronymo aequalis ipsum falli potuisse diuinos libros ex Hebraico interpretando confirmet his ad eum verbis, epistola decima. Vnde etiam nobis videretur aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Quis ergo diuinus ille instinctus fuit, quem neque Augustinus, neque Hieronymus ipse intellexerunt: quid iuuat post tot saecula nouo commento nouos prophetas comminisci? qui si diuino spiritu acti sunt, quemadmodum ipsi scriptores sacri, quomodo potuerunt diuinum beneficium ignorare? Adde quod Hieronymus ipse, vt superius dictum est, suam interpretationem noua saepe diligentia corrigit. Amos cap. 7. vers. 14. cum dixisset armentarius, *Ego sum vellicans Sycomoros*, vt est in nostra editione, Commentarijs ad eum locum, expositis aliorum opinionibus, atque vocis Hebraicae interpretationibus: *Nobis, inquit, ma-**

gis videtur rubos dicere, qui afferunt mora, ac pastorum famem & penuriam consolantur: quod epistola ad Paulinum secutus est, cum dicit. *Mos pastor & rusticus, & ruborum mora distinguens.* Et epistola inter Augustini epistolas XI. tum commentariis in Ionam Prophetam, cum pro voce Hebraica *Kikaion*, septuaginta *cucurbitam*, ipse *hederam* posuisset, negat alterutrum esse, sed potius genus virgulti lata habens folia in modum pampini, quod cum plantatum fuerit, cito consurgit in arbusculam absque vllis calamorum & hastilium adminiculis, quod Syri, *ciceiam*, seu *elkeroa* vocant. Qui ergo teste Hieronymo dixerit, Ionam non *hedera* fuisse rectum, ut est in editione vulgata, nullum flagitium committit. Aliud est an sapienter Hieronymus mutarit, & potius per herbam nobis magis cognitam vocem illam fuerit interpretatus: quod potius quidam arbitrantur, quando veram significationem non sequebatur, debuisset intactam relinquere versionem septuaginta nouitatis offensione vitata, de qua re plura Canis lib. II. de locis Theologicis cap. XIV. & Petrus Sutor cap. XI. Neque enim omnia quae dici poterant hoc loco explicanda sunt. Accedit nouum argumentum quoniam si diuinus spiritus interpreti singula verba dictauit, nulla improprietas, nihil male positum inueniretur in editione vulgata. Non agimus de veritate, sed certe Dei opera bona cuncta sunt, & in suo genere miranda, verbaque rebus respondere debent, siue per se, siue per prophetarum linguas loquatur, nullum vitium in eius verbis, nulla improprietas admitti debet; cum aduersae partis fautores non negent, & res ipsa indicat, multa improprie & perturbate esse posita in editione vulgata, & commodius reddi potuisse. Sed in diuinis libris nullum mendacium admitti debere, quo vniuersa corruat, ais recte: sed cum describendis ijs libris liberiorum incuria multa vitiatur, cum

ijs explicandis saepe a vera sententia recedatur; quid mirum idem interpretandis libris contigisse. At ea vitia corrigi ac deprehendi ex alijs codicibus & maiori diligetia posse ais: esto, tamen si id negare poteram ex vno aliquando omnibus codicibus deprauiatis. Verum quid prohibeat idem praestare in interpretatione, & interpretis incuriam ex fontibus castigare! Neque est praetermittendum superuacaneè confingi, quod nullo antiquiori testimonio nullo argumento satis idoneo confirmetur interpretem functum fuisse Prophetae officio. Nam Sutoris argumenta afferre pudet, ita futilia sunt & inania, quae maioris ponderis sunt, proximo capite a nobis afferentur. Quod si recipitur, ut est verisimile, interpretem non fuisse *vatem*, fateri oportet quod superius est tactum, labi eum fallique potuisse, nempe humano ingenio nixum; ac omnino lapsum esse, quis .n. in tanta rerum multitudine & sylua non aliquando falleretur, non offenderet aliquando? Quod si Concilij Trident. patres nostram editionem omni ex parte probare volebant, paremque cum fontibus auctoritate & fide facere, longa commutatione debebant singula interpretis errata castigare, quod factum certe non fuit, nulla enim immutatione facta, vulgatam editionem ut passim legebatur, suis decretis probarunt, authenticamque esse sanxerunt, non ergo fuit propositum eam in minimis etiam, quae ad fidem & mores non pertinent, comprobare. Haec sunt huius partis praesidia, quae verbosior fuit, an verior, sincero animo lector neque infesto partibus dijudicabit, si quid nostrum testimonium valet, nobis etiam ea sententia ad veritatem propensa videbatur: de veritate non laboramus, neque dubitamus omnia argumenta in hanc partem allata dissolui posse. Nos etiam quibus scholis Romae & Lutetiae annis superioribus diuinos libros explicuimus, nostram Editionem omni ex parte tueri conatus sumus, neque meminimus usquam interpret-

interpretis incuriam, aut aliquod interpretationis vitium accusasse, quippe sciebam si animus esset & pietas, facile posse à calumnia vindicari, neque à priori consuetudine modo recedimus; confirmare tantum conati sumus, qui secus sentiunt probabilem opinionem afferre multis argumentis & testimonijs nixam, quod ad constituendam inter dissidentes pacem aliquid referre persuasum habebam. Nunc alterius partis argumenta proferenda sunt, atque explicanda proximo capite, finisque imponendus disputationi longissimæ atque impeditæ.

C A P. XXIII.

Alterius partis argumenta.

AC primum Concilij Tridentini decreta occurrunt nondum satis explicata, in quibus libri canonici, ut sunt in editione vulgata cum omnibus suis partibus probantur; deinde ut editio vulgata pro authentica habeatur, & ut nemo eam rejiciat, nouo decreto mandatur. Ex utraque autem parte validum argumentum conficitur, quod plerisque in contrariam sententiam impulit, nam & singulæ voces canonicorum librorum partes sunt, & nulla distinctione facta maioris aut minoris rei, rejici illam altero decreto veratur. Deinde quod Augustinus contendit aduersus Hieronymum: si leuissimum mendacium in diuinis libris inueniretur, vniuersa eorum auctoritas corrueret, qui enim in minimis mentitus est, in maximis etiam potest fallere. Quod argumentum ad editionem vulgatam trahere licet, atque si in ea aliquod mendacium admittitur, vniuersam dubiam facere, ut pro authentica haberi non possit. Sunt autem Augustini verba ex epistola IX. *Si ad scripturas*

sacras admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosa falsitatis obteretur improbitas? quæ verba ad editionem vulgatam transferas licet. Præterea satis constat scripturam sacram Ecclesiæ Catholicæ possessionem esse, ergo in Ecclesia Latina, in qua Catholica religio conseruata tantum est, vera scriptura permanfit, atque locis omnibus integra, atque aded non Hebraicis codicibus aut Græcis, sed Latinis fides certa est tribuenda; quibus vititur atque vsa est Ecclesia Latina, alioqui diuina scriptura fuisse destitutam tot saculis fateri debes, atque editionem Latinam dare, qua parte vitiosa est, scripturam diuinam non esse: non est ergo editio nostra scriptura diuina, neque certam auctoritatem habet, neque nos scripturam canonicam habemus, certè ijs locis quibus est vitiosa; licebitque locis omnibus aut plerisque dubiam facere, quasi à fontibus discrepantem, quæ magna peruersio esset; ac religio nostra nutabit, quæ diuinis libris quasi fundamentis innititur: Accedit, nihil esse in diuinis libris leue, cum omnia ad fidem spectent, ac in impiorum numero poni debeat, quicumque etiam in re leuissima discesserit ab ijs, quæ in diuinis libris continentur, affirmarique aut eorum rediisse in arcam, aut columbam à Noe emissam nunquam rediisse: (quid enim leuius?) contra quam in diuinis libris legitur atque editione vulgata. Postremo multo maioris ponderis argumentum occurrit: quoniam hac licentia admissa, multis libris sacris cogemur certam auctoritatem denegare, nempe quorum versiones tantum extant, ipsi libri autographi desiderantur. *Libri Tobias & Iudith, Ecclesiasticus, Sapientia*, atque in nouo testamento *Euangelium Matthæi, ac epistolæ ad Hebræos*, quos constat ab auctoribus primum Hebraica lingua fuisse conscriptos, neque nunc extare,

extare, nisi in Græcam linguam conuerfos. Quod si antiquitus Ecclesiarum librorum Græcæ interpretationi potuit certâ auctoritatem dare, paremque ipsis fontibus, vnde ea interpretatio manauit, non minus in minimis, quàm in maximis, cur modo Ecclesia nostræ editioni parem auctoritatem tribuere non possit, nō video. Quod si potuisset, quibus alijs verbis eam voluntatem explicare potuit, quàm quæ ex Concilio Tridentino sunt allata? Hæc sunt ferè in hanc partem argumenta, quibus nostram editionem certæ fidei & auctoritatis esse etiam in minimis confirmari potest, valida atque præclara, quis non videat? Nonnulli etiam eisdem argumentis interpretationem non humano ingenio, sed Deo dictante scripturas Latine reddidisse contendunt. Quod vtinam dictum persuadere aduersarijs potuissent, magna nos molestia liberasset. Sed quando id non est factum, & plerique temerè dictum putant, in illorum gratiam hæc argumenta dissoluere constituimus: & primum Concilij Tridentini verba, quibus maximè innituntur, qui ita sentiunt, explicare. Ergò priori decreto editionem vulgatam probari putant cum partibus, nempe capitibus singulis & narrationibus, nam si voces singulas, quæ particula potius quàm partes sunt, probare voluisset, id explicare facillè potuisset, nimirum quorundam licentiam coercere voluit, aliquos diuinos libros aut eorum partem abdicantium. Secundo decreto, quoniam disputationes aduersus hæreticos futuræ erant, de religione certè & moribus, quos iniuria temporum labefactatos astringere erat propositum, fontes designauit, vnde argumenta petenda essent, diuinas litteras & traditiones Ecclesiasticas, & ne quis argumenta eluderet, ac certam auctoritatem detraheret editioni vulgatæ, eam decernit authenticam esse, hoc est, plenæ auctoritatis, certè quoniam nihil

continebat, quod ad mores & religionem spectat deprauatū, eatenus vetat à quoquam reijci, & ad coercendam ingeniorum petulantiam, vt idem in lectionibus, concionibus & expositionibus fiat: eodem decreto mandatur, ne reijciatur in ijs, quæ ad dogmata & mores pertinent, ac verò ea semper vtantur, quæ explicatio cum magnos auctores habeat, qui superius sunt designati, repudiari non potest certè quasi religioni contraria. Quod de mendacio afferitur ex Augustino parum mouet contra sentientes. Nam eodem argumento efficeretur, ne librorum quidem incuria mendacium in diuinis libris esse debere. Nam si illud ex alijs codicibus castigare possent, idem dicent aduersarij, errorem interpretis ex fontibus debere corrigi, & Augustinus epistola XIX. ad Hieronymum, *Si quid, inquit, in eis offendero (nempe libris canonicis) quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem quàm mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem*, quod dictum est, vel me minimè intellexisse non ambigam. Quibus verbis interpreti mendacium apertè tribuit contrarium veritati non minus quàm librarijs. Verum cum superius sit dictum, Græca etiam & Hebraica corrupta esse, meritò quis ambigat, an locus aliquis in diuinis libris in omnibus codicibus & linguis vitiatum esse possit Hebraicè, Græcè & Latine. Negat enim Abulensis 4. Reg. 24. quaestione VIII. valido argumento ductus: quia eo admissio omnia in diuinis libris nutarent, & in locis apertissimis aduersarius excusare posset codices omnes in linguis omnibus esse deprauatos, verbi gratia. Initium Genesis, atque Euangelij Ioannis, qua enim ratione magis his locis, quàm alijs incorruptos esse defendatur, resistunt Caietanus & Canus hic lib. XI. de locis Theologicis cap. V. præsertim his verbis productis, 2. Paralip. cap. 36. *O-*

cto annorum erat Ioachim, cum regnare

K

cepif-

cepisset, Caietanus commentarijs in libros Regum 2. lib. cap. 21. vers. 8. & *A* *quinque filios Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi.* Existimat enim pro Michol in omnibus codicibus legendum Merob, quæ data est Hadrieli Molathiti vxor, 1. Reg. 18. vers. 19. & sanè Michol filiae Saul non est natus filius vsq; ad diem mortis suæ. 2. Reg. 6. vers. 22. nupsitq; non Hadrieli, sed Phaltieli filio Lais, 2. Reg. cap. 3. vers. 15. quo tempore à Saule patre Dauidi est ablata. Hebraei Merob filios fuisse concedunt natura, Micholis adoptione & educatione affert Petrus Galatinus lib. V. contra Iudæos cap. 13. quod Caietanus refellit: quoniam Michol eos genuisse dicitur, quæ forma loquendi in filios adoptione conuenire non potest, ac multo magis refellenda est sententia Iosephi lib. VII. antiquitatum cap. IV. affirmantis Michol ex Dauidis coniugio nullos quidem filios peperisse, ex alio marito tamen, cui pater à priori abstractam tradidit quinque liberos genuisse. Quidam etiam Marcum cap. 15. vers. 25. *Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum, cum Ioannis cap. 19. vers. 14, Erat autem parasceue Pasche hora quasi sexta,* conciliant: Marci locum in omnibus codicibus & linguis propter similitudinem notarum, Græcè ternarij & senarij corruptum esse putantes viri antiquitate & auctoritate præcipua: in quo numero Hieronymus erat in Psalmo 77. initio, & sanctus Thomas affert III. p. q. XLVI. ar. IX. ad II. Quod si Caietani sententia recipitur, Abulensis argumento respondendum est, nullum esse mendacium in codicibus ac linguis omnibus, cuius non aliquid vestigium extet. it nō possit ex antiquorum libris aut collatione aliorum locorum castigari, quod ad Dei prouidentiam pertinet, ne omnia dubia reddantur: & supplicio dignus sit quicumq; temerè nulla compulsus necessitate, locum aliquē affirmarit in linguis omnibus & codi-

cibus esse cõtaminatum. Nam quod afferebatur scripturam sacrã Catholicæ Ecclesiæ possessionem propriam atq; adeò in Ecclesia Latina Latinos codices certæ auctoritatis esse in minimis & in maximis, facile id refelli potest, quando ad Ecclesiam Catholicam non minus Latina interpretatio quàm ipsi fontes pertinent, eius hæreditas Christi testamēto relicta. Cum obijcitur codices Latinos diuinam scripturam esse distinctione adhibita facile dissoluitur: scripturam sacram pro fontibus sumi Græcis atque Hebraicis, tum etiam pro interpretatione quæcumq; ex illis manauit. Latinis ergò codicibus diuina scriptura continetur, non quasi in fontibus, id enim datum non est, vt diuini libri latinè primum scriberentur. Dei consilia curiæ suspericrari non conuenit, sed diuina scriptura in illis continetur quasi in interpretatione non minoris certè auctoritatis, quando cum illis consentit, quando discrepat, incuria aut errore interpretis excusanda est, atq; ijs locis diuina scriptura, hoc est, diuina scripturæ interpretatio vitiosa certè dici potest, & modo in re conueniamus, de nominib. magnoperè laborandum non est: ac ne illud quidem efficitur nostram religionem nutare, quando in editione vulgata contra mores aut fidem mentis alicuius contineri negauimus, neque nostra fides interpretatione nititur nisi cum fontibus comparata, neque ex illis vbi opus erit præsertim Ecclesiæ Catholicæ iudicio castigata: quod diligenter censeo considerandum. Porro nihil esse in diuinis libris, quod ad fidei dogmata non spectet, eatenus verū est, si minutissima quæque ad ea reuocari intelligatur, certè dogma illud, *Deum esse veracem in omnibus dictis suis,* in diuinis libris ne minimum quidem mendacium esse, alioqui multa sunt, quibus nullum peculiare dogma explicatur, in quibus erroris aliquid in editione nostra esse, absurdum non arbitrantur:

in fon-

in fontibus, unde ij errores corrigēdi sunt vel leuissima quæque vitio ca-
 rent, ne Deo mendacium tribuatur, **quo** dictante diuini libri sunt con-
 scripti, interpres humano ingenio
 nixus, in quibusdam certè labi po-
 tuit. De postremo argumento alios
 audire mallem, quàm ipse pronun-
 ciare. Sed noui tamen Testamenti
 libri, *Matthæi Euangelium, & epistola*
ad Hebræos, de quibus est disputatio,
 Lucam aut Clementem interpretes
 habuerunt, viros Apostolica aucto-
 ritate, & cum ipsis scriptoribus
 sacris sapientia fideque comparan-
 dos. De veteris testamenti libris i-
 dem iudicium esto, tamen si ignore-
 tur, à quibus conuersi sunt, & est an-
 tiquitas omnis occulta sanctaque.
 Nam neque est traditum, qua diligen-
 tia illi libri fuerint à veteribus in nu-
 merum diuinorum librorum relati,
 & idoneam tamen fuisse adhibitam
 existimare & confiteri necesse est, ne-
 que in his libris vel leuissimum er-
 rorem contineri, ne interpretis qui-
 dem culpa, nisi fortè librariorum vi-
 tio & incuria, quos maiori diligen-
 tia castigare opus est.

CAP. XXIV.

*Ratio castigandi codicis
 editionis vul-
 gatæ.*

Magna prudentia opus ha-
 bet, graui iudicio, quicun-
 que editionis vulgatæ codices casti-
 gare aggredietur, cum multa in ea
 sint quæ à fontibus Hebraicis Græ-
 cisque codicibus discrepare viden-
 tur, illorum potius vitio quàm inter-
 pretis, vti superius dictum est, non
 penca in Hebraicis & Græcis libris
 hominum incuria aut malitia esse
 depreuata, aut quoniam interpreti
 fuit propositum, sententiam expri-
 mere non numerare verba, quæ si
 innumerare quis velit, rem is stultissi-

mam faciat. Cuius rei innumera ex-
 A empla extant, sed pauca quædam af-
 ferenda sunt. Psalm. 2. quo loco legi-
 mus, *Apprehendite disciplinam*, vti
 Græci codices habent, & Hierony-
 mus in sua versione ex Hebraico po-
 suit: *adorate purè*, ipsemet Commen-
 tarius in Psalmos. *Osculamini filium*, si-
 ue *adorate filium*, reddendum putauit,
 & lib. I. aduersus Ruffinum, vtrumq;
 se fuisse secutum ait, nimirum ver-
 bis mutatis sententia nō alia. Osculo
 enim adoratio olim exhibebatur, si-
 ue quo manum suam quis osculaba-
 tur alterius vicariam, cui adoratio
 exhibebatur iuxta illud Job 31. ver. 26.
*Si vidi solem cum fulgeret, & lunam in-
 cedentem clarè, & letatum est in ab-
 sccondito cor meum, & osculatus sum ma-
 num meam ore meo, quæ est iniquitas
 maxima, & negatio contra Deum altis-
 simum.* Apuleius etiam eum morem
 C fuisse docet, ritumq; adorandi Apo-
 log. I. & lib. IV. de Asino. Plinius lib.
 XVIII. capit. II. ad calcem, *In adora-
 tione*, inquit, *totum corpus circummagi-
 nus, & manum ad oscula admoemus*,
 tum Minutius in Octauio initio, *Cæ-
 cilius ait, simulacro Serapidis denotato*
 vt vulgus superstitiosum est, *manum
 ori admoens osculum labijs presit.* Si-
 ue alterius manum qui adorabat, o-
 sculabatur, significans ab eius mani-
 bus beneficium expectare, id signifi-
 cat: *Osculamini filiū*, in psalmo, quam
 alij sententiam expresserunt verbis
 alijs: *Apprehendite disciplinam, siue ad-
 orate purè.* & in Theodoro lib. V.
 D hiflor. cap. XVI. inuenio *osculandi* vo-
 ce venerationem significari, quod
 E interpres non satis considerasse vi-
 detur, cum Græca sic reddidit. *Impe-
 rator autem* (nempe Theodosius) *ra-
 tus Amphilochoium oblitum officij iubet
 ad filiū accedere, illumq; osculare*, cum
 dicere potius debuisset, *illumq; vene-
 rari.* Locus alter ex Hieremia lamen-
 tationibus sumi potest cap. 4. ver. 7.
 vbi Hieronymus dixit: *Candidiores
 Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, ru-
 bicundiores ebove antiquo*, quam in-
 terpretationem Pagninus reprehendit

dit in dictionario radice, **קבץ**, Hieronymus, inquit, *rubicundiores ebore antiquo* (supple conuertit) sed non conuenit huic loco, quia ebur est candidum & non rubeum, nimirum studio reprehendendi suam ipse in scitiam prodidit vir alioqui doctus & grauis. Olim enim consuetudo fuit ebur purpura inficere, quod ex Virgilio deprehenditur 12. Aeneidos, *sanguineo veluti violauerit ostro*, si quis ebur ex antiquiori Homero desumptum Iliados delta dicente, *ὡς δ' ὄππ τ' ἐλέφαντα γυνή φόνισσι μίμνη*, Tingendi ebur causam Ouidij II. Elegiarum expressit, nempe ne auro flauesceret. *Aut quod non longis flauescere possit ab annis*, *Mæonis assyrium fœmina tingit ebur*. Ad eam autem consuetudinem antiquam Hieronymus alludit, cum dixit: *rubicundiores ebore antiquo*, id est, ebore quod olim rubro colore tingebatur, de voce Hebraica nihil sollicitus, quia gemmæ genus significatur rubræ, & cum opinionibus Hebraei variarent, qualis ea gemma esset, alijs verbis maluit sententiam explicare, quam septuaginta interpretes partem quasi foueam reliquerunt intactam, ac verò penitus prætermiserunt vim Hebraicæ vocis. Tertius locus ex Prouerb. est cap. 26. vbi nostra editio ver. 8. habet: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem*, Græcè & Hebraicè pro *aceruo Mercurij, cumulus* tantum ponitur siue *funda*; & à Hieronymo proculdubio *Mercurij* vox est addita, sententia conseruata, qua rem vanissimam facere significauit Salomon, qui tribuit stulto honorem, non secus atque qui promiscue lapidem in cumulum aliorum lapidum mittit, aut funda in incertum iacit, id ipsum eleganter Hieronymus expressit, alludens ad morem antiquum, quo Mercurij statuam in triuijs collocare consueverunt intra lapidum cumulum, cui viatores, quasi viam monstraret, aut sarta imponebant, aut lapides cumulo addebant. Hunc morem ele-

gans poeta ex parte expressit emblemate.

In triuio mons est lapidum: supereminet illi

Trunca Dei effigies, pectore facta tenus.

Mercurij est igitur tumulus, suspende viator

Sarta Deo, rectum qui tibi monstrat iter.

Id ergò Hieronymus expressit, rem vanissimam facere, qui stultum honorat, perinde ac qui mittit lapidem Mercurij ad statuam honorandam. Quid quod communi prouerbio inter Hebræos vsitatum est, *Mittere lapidem in Mercurium*, quem ipsi *Marcolis* vocant, ad significandum genus & formam impij cultus, Auctor Elias in Thisbi dictione, **קריב**. Stultè ergò quis harum & similiarum rerum ignoratione editionem nostram accuset, aut etiam castigandam putet quasi à fontibus discrepantem. Itaque magna cautione esse opus, neque facile interpretem accusari debere proposita exempla satis declarant. Quartum accedat ex Isaiâ cap. 22. vers. 17. *Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus*; haud facile enim in dictionarijs inuenies vocem Hebraicam, *Gheber*, significare gallum, quod secutus vir doctus commentarijs in eum prophetam reddi mallebat: *Asportari te faciet Dominus* sicut asportatur vir, siue asportatione viri, nimirum cum in captiuitatem agitur. In quo certè nihil præcipuum erat, quo enim alio modo asportari deberet? & nos superius indicauimus Hebraica voce gallum etiam significari ex Rabbinorum sententia, quod potuit multis etiam alijs vocibus contingere, vt earum veteres significationes intercederint, quod in Latina etiam lingua contigisse consideramus. Quis enim hoc tempore plerasque voces nouit aut significationes, quamuis peritus latinitatis à Nonio Marcello & Festo Pompeio in eorum dictionarijs collectas? quid *millus* sit, quid *petimina*, *bulga*,

bulga, bulima, Capromae, Cesticillus, flam-
meary, grallatores, mustriicola: quâ qui-
dam dixit, *mustriicola in dentes im-*
pingam tibi, quod si in lingua Latina
vix hæc à peritis noscuntur, multa-
que alia penitus interciderunt, quid
putes Hebraicæ contigisse recondi-
tæ imprimis & antiquissimæ? Sit er-
gò fixum non temerè, nec facilè no-
stram editionem accusari debere.
Quod si error est apertus, aut inter-
pretis inscitia incidit, aut librariorū
incuria. Hæc enim coniecturis affe-
qui difficile non est. Errata primi ge-
neris si quæ sunt, nullus priuata au-
ctoritate castigare debet, neque im-
mutare illud Sapient. 4. vers. 3. *Spu-*
ria vitulamina non dabunt radices al-
tas, sicque locus mansit in Louani-
ensibus biblijs & Romanis Sixti, &
cap. 12. vers. 18. *Cum ergo sis iustus, in-*
se omnia disponis, ipsum quoque qui non
debet puniri condemnas, & exterum æ-
stimas à tua virtute, quamuis absõnam
sententiam continere videatur, Nam
interpres Græcos codices corruptos
secutus videtur, nullus immutare
debet, quod Louanienfès tamen fe-
cisse video ex Græcis codicibus, qui
vulgò circumferuntur immutantes
hoc modo, *ipsum quoque qui non debet*
puniri condemnare, exterum æstimas à
tua virtute, neque dubito commo-
diorem hanc lectionem esse supè-
riori, quam Romani etiam sunt se-
cuti. Sed nescio an præscindenda li-
centia ea sit, quoniam veteres codi-
ces vulgatæ, Gotthici etiã, Complu-
tenses, Regij in diuersam lectionem
conspirabant, sic etiam legit Grego-
rius lib. III. Moral. cap. XI. Neque in
Amos propheta *Sycmoros,* neque in
Iona, *hederam* mutatis, tamen constaret
voces Hebraicas utroque loco
longè aliam habere significatio-
nem. Quod si error consideratus in
editione vulgata librariorum incuria
contigit (quod facilè deprehendi-
mus cum detractioe aut additione
alicuius litteræ, aut vocis facili im-
mutatione veram lectionem restitui
posse animaduertimus) si quidem in

vitiosam lectionem omnes codices
A conspirauerint, priuata auctoritate
immutanda non est, neque sine of-
fensione multorum & animorū mo-
tu consueta relinquimus, præsertim
in libris diuinis, itaque Genes. 13. cap.
Sed & Loth *qui erat cum Abraham,*
vers. 5. legendum esset, *qui ierat cum*
Abraham, sic enim Hebraica & Græ-
ca habet, & fuit facilè librarijs vnâ
litteram intercideret, & cap. 38. *Mor-*
tua est sua vxor Iudæ, legi deberet, *mor-*
tua est filia sua vxor Iudæ. Psalm. 34.
qui maligna loquuntur super me, legen-
dum erat; *qui magna loquuntur super*
me, multa; alia id genus à Lindano
errata animaduersa lib. III. de opti-
mo genere interpretandi cap. IX. &
sequentibus, immutari non debent,
antiquis enim & consuetis homines
stare malunt etiam vbi vitium con-
stat. In quo Complutenses codices ac-
cusari possent, innumeris enim lo-
cis veterem lectionem immutârunt,
non ex aliorum exemplarium col-
latione, id enim dissimulari po-
terat, sed ex Hebraicis & Græcis
fontibus: tamen ijs biblijs eden-
dis Cardinalis Hispaniæ prudentis-
simi accessit auctoritas, Romani
Pontificis voluntate fortassis et-
iam adiuta. Sed multis tamen lo-
cis veterem lectionem mutârunt, ex
quo numero quædam proferre con-
uenit. Pf. 41. *Sitiuit anima mea ad Deum*
fontem viuum, illi posuerunt: *sitiuit*
anima mea ad Deum fortem viuum, sic
enim Græcè & Hebraicè legimus, &
facilè fuit librario vnus litteræ per-
mutatione pro *forti fontem* dicere,
secuti sunt alij, præsertim, cum si-
tiendi verbum magis cum fonte vi-
deretur conuenire. In biblijs Roma-
nis Sixtus quidem *fontem* reliquit,
Clemens in *Fortem* mutauit. Sic
Psalm. 105. vers. 39. *infecta est terra in*
sanguinibus, mutârunt: *interfecta est*
terra in sanguinibus, quæ multo
commodior lectio erat cum Hebrai-
ca, *התבן,* Græcâque *ἐφονοκτονήθη,* con-
sentiens, nisi diuersa lectio vsu re-
cepta fuisset, quam video etiam Lo-

uanientes immutasse ac dixisse : *interfecta est terra*, fortasse adiutos veteribus exemplaribus, retinuisse prudenter Romanos : quemadmodum Isaiaë 24. vers. 5. simili immutatione vt arbitror dictum est : *terra infecta est ab habitatoribus suis*, nam codex Gotthicus habebat : *interfecta est*, & idem verbum, quod superius erat Hebraicè, ארץ, sed locum hunc Complutenses intactum reliquere; immutarunt Psalm. 106. vers. 40. vbi nos vulgò legimus : *Effusa est contentio super principes, illi substituerunt pro contentione contemptionem*, Græcis, ἐξουδένωσις, & Hebraicis codicib. adiuuantib. vbi ארץ, ponitur, id est, *cōtemptus*. Psalm. 113. vers. 14. 7. *præueni in maturitate*, illi dixerunt : *præueni in immaturitate*, inducti voce Græca ἀσπία, quæ intempestiuum significat intempestamque auroram, quod Latine dicimus : *intempesta nocte*, consentit Hebraica vox ארץ, & veram esse Complutensem lectionem indicat, si tamen æquum fuit vsu receptam lectionem mutare. Quod Isaiaë etiam 60. cap. vers. 4. fecerunt, vbi nos legimus : *Filia tua de latere surgent*, mutant ac legentes, *filia tua in latere surgent*, propter verbum Hebraicum, ארץ, quod nutrire significat. Mittimus alia, plures enim textentis locis immutatos considerauimus, & ex Psalm. 13. octo omninò versus à Paulo ad Romanos 3. citatos ex eo penitus detractos consilio, quod hoc loco neque accusare volumus neque laudare, aliorum de ea libertate vetera mutandi iudicium esto. Nos qua via cœpimus progredientes hanc disputationis partem absoluumus, adijcentes vbi Latini codices variarint eam esse præferendam lectionem, quæ magis cum prototypo & fontibus conuenit, etiam si diuersa lectio in pluribus codicibus extet, atque adeò Genes. 8. vers. 7. *Dimisit coruum qui egrediebatur & reuertebatur*, vt est in biblijs Gotthicis & Complutensibus, verior lectio haberi debet, tametsi in multo maiori

codicum numero adiecta negatione legatur : *Egrediebatur & non reuertebatur*, Daniel. 9. vers. 26. & post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus, & non erit eius quod sequitur, *populus qui eum negaturus est*, additiū existimari debet, quoniam in Gotthicis deerat, in Benedicti biblijs obelo erat iugulatum : quemadmodum in Hebraicis fontibus non legitur, & ex margine in cōtextum transiisse videtur, cum alioqui oratio deficiens videretur. Quod si ex prototypo, ex varijs lectionibus codicum Latinorum, quæ sit germana dijudicari nequit, ea præferatur quæ sententiæ magis inhæret, magisque conuenit cum eius loci circumstantijs antecedentibus & consequentibus, quod dictum ad varias etiam lectiones codicum Hebraicorum & Græcorum accommodari potest. Postremo siquidem hac ratione certi aliquid statui non possit, ea lectio præferri debet, quæ plurium codicum antiquorum & fide dignorum confessione fuerit adiuta, præsertim si veterum patrum accedat auctoritas, ex quorum scriptis in varia codicum lectione, quæ sit præferenda, dijudicari potest. Summa magno iudicio opus est, magnaque prudentia ad castigandum diuinæ scripturæ libros : ac præsertim præcipua animi pietas & modestia adhibeatur, proculque sit contradicendi libido, nouaque atque inaudita inueniendi. Quod in biblijs Romæ recens editis obseruatum certò credimus.

CAP. XXV.

De nouis versionibus.

Decreto Tridētinae synodi minimæ aduertantur, quicunque nouas versiones adornant aut adhibēt, illiq; vtitur præsertim studio explicandi veteris & vulgatae editionis obscura loca, ambigua verba, linguarū idio-

mata,

mata, & inter varias deniq; quę in ea
 occurrunt, lectiones dijudicandi quę
 nā præferri debeat. Sola quidē editio
 vulgata pro authentica haberi debet,
 nemoq; illā reijcere impunē audeat,
 sed neq; versiones alię Latinę repu-
 dianur eo decreto, quę nostrā & pa-
 rentū ætate magno numero prodie-
 rūt, linguarum peritia copiaq; libro-
 rum post inuentam artem æneis for-
 mis libros euulgandi, multi sacros li-
 bros interpretari aggressi sunt, nō eo-
 dem omnes studio, quidam rerū no-
 uarum cupiditate, & vt sectę placita
 quasi diuinis libris consentanea con-
 firmarēt, de quorum studio agere nō
 est opus, quid enim asferre possent v-
 tilitatis prauis homines atq; nefarij?
 alij ad eruditionem ostentandam &
 vt nostrę editioni conuitiū facerent
 quasi multis maculis scdē eū labo-
 rem sumpserunt. Erasmus noui testa-
 menti interpretatione & annotatio-
 nibus. Valla & Faber editis annotati-
 onibus aut cōmentarijs: quos imita-
 ri profectō non debemus omni sup-
 plicio vindicandos potius conatus,
 & erat ingenij moderati ac pij animi
 si quę vitia inoleuerant temporum
 culpa, ea excusare potius, aut leuiter
 castigare, quam videri velle Ecclesię
 negligentiam suis scriptis accusare,
 quasi indormientis diu, altumq; ster-
 tentis. Ego in interprete diuinarum
 scripturarum modestiam præcipuā
 cuperem: atque quo ad Græca & He-
 braica paterentur, studium editionis
 vulgatę defendendę, ex varijs lecti-
 onibus Græcis aut Hebraicis prælata
 ea quę nostris codicibus fauere ma-
 ximē videretur, & vbi in fontib. nul-
 la esset varietas, ex eorum verbis ex-
 cutere conaretur sententiam nostrę
 editiōis: quod fieri plurimis locis fa-
 cilē posse magnis experimentis com-
 probatum habeo; atque in eo genere
 eū laude *Genebrardus* monachus Be-
 nedictinus æqualis noster & amicus
 commentarijs in psalmos laborauit,
 quod vtinam in reliquis libris Sacris
 præstitisset, vnde laudē omni ex parte
 cumularer, fructusq; perciperetur

vberimi: nā plerofq; alios in hac re
 defecisse vid eo, eos etiam qui maio-
 ri modestia in opere versati sunt *Pa-
 gnius, Fabritius*, alij quos honoris
 causa nominare volui, neq; eorū pec-
 cata omnia proferre hoc loco erat
 propositum. Quędam tantū exempli
 causa subiicietur, nulla accusandi vo-
 luntate, sed explicandi tantū quid in
 eis à plerisq; desideretur. Ac primū
 Job. 19. cap. quo loco nos legimus, &
B *rursus circumdabor pelle meā*, quib. ver-
 bis vt Hieronym' ad Pammachium
 affirmat, testimonium omniū quę in
 veteri testamēto extant, apertissimū
 cōtinetur ad confirmandū corpora
 in vitā reditura. Pagninus ita sua in-
 terpretatione inuertit, vt ne vestigiū
 quidē tantę rei superfit cum Hebrai-
 ca ita interpretatur: *& postquam pelle
 C* *meam contriuerunt hanc*, cū potuisset
 nostrę interpretationi consentaneę
 locum reddere, & verbum Hebraicū
 Nakaph in significatione inuoluen-
 di seu circūdandi ponere, quę admo-
 dum Job. 1. vers. 3. dictionē, נָכַף, ipse-
 met posuerat in significatione *Circū-
 dandi*, & fuit cū circumuoluti essent die-
 es conuiuij, quā vocē à Nakaph & à *Ia-
 kaph* deduci iuxta rationem grāma-
 D *maticę* posse constare, & vtrumq; ver-
 bum in significatione *circumdandi*
 quibusdam etiam dictionarijs inue-
 nio. Præterea *Leo Iudæ* quantum hæ-
 reticus ea versione quę circumfertur
 cum biblijs Roberti Stephani, & Ti-
 zurina alio nomine est, sic locū red-
 didit: *postquā verō circūdederint* (hoc
 scilicet corpus) *mea cute spectabo Deū*.
 Et Galatinus lib. III. contra Iudæos c.
 E *XXVII.* & ipse Hebraicē doctissimus
 eandē significationem secutus dixit.
 Et *postea pelle meā inuoluentur ista*, &
 si paulō durius videatur pro singula-
 ri pronomine, נָכַף, numero multitu-
 dinis reddere ista, tamen in Hebrai-
 ca lingua vsitatū, id est, sic locus veri-
 ti possit: Et *postea pellem meā inuoluent
 seu circumdabunt hanc*, supple mihi,
 quo resurrectionis mysteriū mani-
 festē exprimitur: Video septuaginta
 interpretes locū etiā inuertisse cū di-

xerūt: Scio ego quod aternus est, qui soluere me debet super terram suscitare pellem meam, quae tolerat hanc, & ubi nos habemus: *Et in carne mea videbo Deum*, illi posuerunt: *ab enim Domino hac mihi confecta sunt*, quo modo ante Hieronymū in antiqua editione Latina locum fuisse cōuersum Augustin⁹ indicat XXII. de ciuit. Dei c. XXIX. cū iuxta codices ex Hebræo legi ait, *Et in carne mea videbo Deum*. Verū in ijs verbis mysteriū resurrectionis quārumuis immutatis aliqua ratione conseruatur: in Pagnini versione nullo modo. Deindē Pl. 15. ver. 10. vbi nos legimus: *Non derelinques animam meā in inferno, neq; dabis sanctum tuū videre corruptionem*, Pagninus: *non relinques animam meam in sepulchro, neque permittes misericordem tuum vt videat corruptionem*. Arias pro corruptione *foveam* substituit, atque in Idiotismis affirmavit eo loco *animam* pro corpore sumi, hac sententia, nō derelinques corpus meum in sepulchro, quomodo Theodorus Beza Caluini successor Acto. 2. vbi à Petro Apostolo is locus ad cōfirmandam Christi resurrectionē citatur, pro nostra lectione posuit: *Non derelinques cadauer meū in sepulchro*, alijs verbis sententia non alia. Qua interpretatione loci vis eneruatur penitus & corrui, quo vno vel maximē *descensus Christi ad inferos*, ex sacris litteris comprobatur, quid enim commertij habet cū descensu ad inferos corporis & sepulchri commemoratio? Neque potuit ea interpretatio alieno magis tempore, vt esset verissima, à viro catholico prodire, quam cū aduersus hereticos cōcertatio est Christi descensum ad inferos penitus repudiantes, explicantes aliter quam Ecclesia ab omni memoria iudicauit. Porrò nobis cum hereticis dimicantibus prodire ex aduerso è Catholicorum numero, qui secundum hereticos litem det, quam sit turpe & indignum nemo non videt. Verū ne in hac parte seuerior esse videar, quam pro rei magnitudine Sanctis

Episcopi Ebroicensis viri eruditi iuxta ac pij verba subijciā de hac interpretatione contra Bezam disputantis *libra de veritate Eucharistiae* repetitione IV. ca. XI. pag. CLXII. *Accedamus*, inquit, *ad Bezae aequè impiam arrogantiam, qua sacram illam ex Luca scriptura auctoritatem de descensu Christi ad inferos nō veretur violare & corrumpere, & in sensum contrarium articulo fidei conuerrere*. Itaq; quod apud Lucam est, *ὄν ἐν ἐντῆς τῆς γῆς ἵσχυρος εἰς ᾧδα, ἵτα transfert Latine: non derelinques cadauer meum in sepulchro, nec sines sanctum tuum sentire corruptionem*. In primis miramur hominis impiam audaciam, qui septuaginta interpretum & Euangelistae Lucae versionem ex Hebræo in Graecam linguā contemnat, & Iudæos imitari malit, quasi Spiritus sancti Rabbinos inimicos crucis Christi magis afflauerit, quam septuaginta interpretes & Euangelistas: Ita homines trium Hebraicarum litterarum, aut Graecarum oculos Euangelistis configunt, ac Spiritū sanctum ipsis adimunt, quem sibi non pudet vdicare: ac plus auctoritatis iustibus Christi quam Euangelij scriptoribus & assertoribus differre. Deinde miramur eo progredi huius bestiae ferociā, vt existimes se acutius videre ac magis sapere, quā omnes qui hactenus vixerunt, Christianos, neq; eos quidā excipio quos duces ad haeresim habet, nemo sanè veteris, nemo recentiorum, qui alicuius nominis sit, sicut Beza Latine reddidit, *ne quidē Geneuensis editio per Caluinum toties recognita audeat à veteri versione recedere*. Hactenus Sanctes, q̄ omnia verba cōtra hanc Ariæ interpretationē dicta esse lector interpretetur. Deniq; Caluinus, Castalio, Buzerus, Muscalus, Gualter⁹, quāuis heretici, ausi nō sunt hunc locum ad corpus sepulchrūq; referre. Solus Pagnin⁹ eiq; imitat⁹ Leo Iudae posuerunt: nō derelinques animā meā in sepulchro, & Vatablus in annotatione exposuit *animam*, id est *cadauer meū*, si tamen eę annotationes in septuaginta psalmos Vatabli sunt, & non alicuius heretici quod potius arbitror. At dices *animam* aliquando

pro

pro corpore sumi, sit tane, tamen si Sanctus Episcopus eo loco perneget, sed non continuo colligas hoc loco animam usurpari pro corpore: oportet enim locis scripturae explicandis patrum sententiam & Ecclesiae mentem consulere, quae ab Spiritu sancto regitur. Contendas rursus vocem *Seol*, pro sepulchro poni proprie, neque inferos significare, nisi metaphoricos (nam hoc Arias in responsione ad Leonem affirmavit) non habere, tamen Genibrardus Hebraice doctissimus III. de Trinit. nu. XXXVIII. multis Rabbiorum testimonijs confirmat, vocem *Seol*, proprie significare infernum, ac nisi vocis abusu in significatiōe sepulchri non poni: ceterum aliud est, quid ea vox significare possit, aliud quid hoc loco significet. Lucas certe & septuaginta *adnu*, interpretati sunt, quae vox manifeste infernum significat. Et vide quanta sit peruersio iudiciorum & contradicendi Ecclesiae libido, Ps. 9. ver. 18. ubi nos legimus: *conuertantur peccatores in infernum*, in Hebraeo est *לשואלה*, quam vocem *gehennam* significare eo loco Rabbi D. Kimbi affirmat, idque indicare ait, he, littera quae in fine redundat: nempe secundam mortem, verba eius subiecissim, sed codex ad manum non erat. Quid vero Vatablus? *infernum* ibi pro sepulchro poni putat, eiusque atque Pagnini iudicium Arias secutus posuit: *Reuertantur impij ad sepulchrum*, quae malum, tanta ista temeritas contradicendi ut hostibus etiam defendentibus Ecclesiae lectio & auctoritas conuellatur? Pene praeterierat, interpretem Syriaci Fabricium tomo V. bibliorum Regionum locum alium ex prima Petri 3. ver. 19. eadem audacia deprauare, quo tamen nonnulli ad confirmandum Christi ad inferos descensum uti consueverunt; & ubi Latine Graecque legitur: *in quo & his qui in carcere erant spiritu veniens predicavit*, quem carcerem volunt esse infernum ubi patres detinebantur, illum posuisse, & predicavit animabus illis, quae detinebantur in sepulchro, nimirum voce, *Seol*,

quae in Syriaco est, & nostrae causae mirum in modum fauebat, Arias imitatione in sepulchri significatiōe explicata, in quo miror hominem non considerasse nullas esse in sepulchro animas, etsi animam, pro corpore sumi voluit, corpora mortua non audire predicantem, & multo simplicius verti potuit, & predicavit animabus illis quae detinebantur in inferno, quam lectionem a Cyrillo quodam in loco Graeco etiam usurpatum esse memini, sed nimirum, hi homines ad Bezae opinionem propensi esse videntur, qui in annot. Act. 2. vocem, *Seol*, negat usquam infernum significare, qui gradus est ad affirmandum nullam de inferno in veteri testamento mentionem esse factam, a qua tamen opinione procul abesse Arias mihi plane persuadeo. lam quod in eius versiculo secunda parte posuit: *nec dabis misericordiam tuam videre foueam*, eodem pertinet, tamen in responsione ad Leonem excusare conatus sit foueam se pro corruptiōe usurpasse, quod non est consentaneum nam vox, *מנוע*, & foueam significat, & interitum, nec erat quod foueam diceret, si interitum volebat intelligi, & Leo Iudae, unde ipse eam interpretationem desumpsit, foueam pro sepulchro posuit, ut Vatabli annotatio explicat. neque eo loco tantum, sed etiam Genes. 4. ubi Arias dixit: *Descendere facietis canicem meam cum malo ad sepulchrum*, Leo Iudae, cum malo in foueam. Non erat ergo quod Arias comminisceretur foueam pro corruptione capi, sed nimirum totum locum voluit ad sepulchrum referre, in quo Christi corpus diu mansurum fore negatur. Quanto simplicius & verius Damascenus libr. III. de fide Orthodoxa cap. XXVIII. quoniam septuaginta posuerunt, *ὅθεν δώσεως τὸν ὄσθον σου ἰδέσθαι διαφθορᾶν*, ait, *φθορᾶν*, mortem quidem significare quam Christus expertus est, *διαφθορᾶν*, id est, secundum corruptionem, Christum non sensisse cum corpus eius non fuerit in saniam cineremque redactum, quod tamen non usquequaque seruari videam, nam Psal. 29.

verf.

ver. 10. vbi de Christo dicitur, quæ *u-
tilitas in sanguine meo dum descendo* A
in corruptionem dictio *διαφθορά*, legi-
tur etiam, tamen satis ostenditur lon-
gè aliter quàm ab Aria eum locum
fuisse à Damasceno intellectum. Au-
gustinus sic totum locum explicat:
Quoniam neque animam meam inferis
possidendam dabis, neque sanctifi-
catum corpus, per quod ita hi sanctifican-
di sunt corrumpi patieris. Hieronymus,
nō derelinques, quia propterea illuc des-
cendit, ut electos suos inde eiceret, nec
dabis sanctum tuum videre corruptio-
nem, non de corruptione, corporis Chri-
sti in sepulchro dicit, sed de cætero-
rum sanctorum. Vides certè hunc lo-
cum non totum de corpore, neq; de
sepultura totum olim à patribus in-
tellectum atq; explicatum fuisse. Cæ-
seo ergo hos locos castigandos om-
nes esse in versione Psalmorum in I-
diotismis, & 1. Pet. 3. ac ne parcèdum
quidem Vatablo & Pagnino. De Pf.
15. satis multa dicta sunt, ad 44. tran-
seamus, cuius ver. 8. *Dilexisti iustitiã,*
& odisti iniquitatẽ, propterea unxit te
Deus Deus tuus oleo lætitiæ: quæ & Pau-
lus adduxit eoq; est ad Christi diuini-
tatem confirmãdam ad Hebr. 1. vsus:
maiores nostri veteris Ecclesię lumi-
na in Deo duas esse hypostasas, & pa-
trẽ qui vngit, distinctũ esse à filio qui
vngitur, frequentes cõfirmarũt. Am-
bros. de fide lib. I. c. II. habes, inquit, in
Pf. 44. Deum Patrẽ & Deum Filium
declaratũ, ait enim: *Vnxit te Deus De-*
us tuus, Deus est qui unxit, & Deus qui
secundum carnẽ vngitur Dei Filius. Hi-
larius lib. IV. de Trinitate eodẽ loco
pducto, multa in eandẽ sententiã & li.
11. *Vngitur, inquit, Deus à Deo suo prae-*
confortib. suis secundũ humanitatẽ, atq;
his consentanea Orig. cõtra Celsum
lib. 1. Athanas. de vnito nomine san-
ctissimæ Trinitatis, & oratiõẽ II. con-
tra Arrianos Trinæus lib. 3. cap. 6. tũ
Augustinus contra Maximinũ Arria-
num lib. I. & lib. III. Addit Hierony-
mus epistola ad Principiam virginẽ
Aquilam, vocem Hebræam, Elohim
vocandi casu, thee, Græcè reddidisse,

seq; eius imitatione distinctiõis gra-
tia posuisse, *dee*, nimirũ, vt verba quæ
præcesserant interpretaretur, *Thronus*
tuus Deus in seculum seculi. Hierony-
mi verba adscribimus. *Duas personas*
eius qui unctus est Dei, & qui unxit in-
tellige. Vnde & *Aquila Elohim verbum*
Hebraicum non nominatiuo casu, sed vo-
catiuo interpretatur dicens, thee, & nos
propter intelligentiã, Dee, posuimus, q̃ La-
tina lingua non recipit: ne quis peruer-
sè putet, Deum dilecti & amantissimi et
regis bis patrem nominari. Adhæc Isi-
dorus lib. I. contra Iudæos ca. III. eo-
dem versu producto adiungit: *quis est*
igitur iste Deus unctus à Deo? responde-
ant nobis Iudæi. Ecce Deus unctus à Deo
dicitur, & utiq; Christus ipsa unctiõne
monstratur cum Deus unctus insinua-
tur, dum enim audis Deum unctum, in-
tellige Christum: Christus enim à chris-
mate, id est, ab unctiõne vocatur. Quæ
eo pluribus verbis explicata sunt, vt
intelligatur quam imprudenter Pa-
gninus (neque enim malo animo
quidquam fecisse puto) huius argu-
menti vires debilitarit, cũ in sua ver-
sione dixit: *Propterea unxit te Domi-*
nus Deus tuus oleo lætitiæ, quod enim
vestigium duarum personarum eã
interpretatiõẽ suscepta relinquatur,
cum vtraq; vox *Dominus Deus* in no-
minãdi casu ponatur, & ad Deũ vn-
gentem referri tantũ possit? & po-
tuit considerare eandem vocem *Elo-*
him in Hebraico geminari, vt in lati-
na lingua eandẽ geminationem e-
ius vocis latinè exprimeret, nam
quibus locis *Dominus Deus* latinè po-
nuntur in nostra editione vulgata,
non vnum Dei nomen geminatum,
sed duo in Hebraico respondent.
Excuset aliquis Pagninum, quod
eo psalmo, & in Paulo Græcè lega-
tur *ἐχρίσθη ὁ θεὸς ὁ θεὸς σου*, vtrobi-
que nominandi casu non vocan-
di. Verũ psalmi Hebraicè sunt scri-
pti, & epistola ad Hebræos. Græcus
eius epistolæ interpres locum po-
suit, vt in psalmis Græcè expo-
situm inuenit, neque volebamus
vt cum Hieronymo priori loco

pone-

poneret Deo, aut cum Aquila Græcè, tantum quando Hebraica ver-
tebat, eandem Dei vocem, vt est in
Hebraico geminaret dicens, Deus
Deus tuus, quod æquum profecto e-
rat & consentaneum. Quod si quis
vocem Deus priori loco positam ac-
cipere vellet in nominandi casu cer-
tè ex ipsa geminatione vocis cõuin-
cèretur duas personas nominari Pa-
tris & Filij qui Christum vt hominè
vnxerint. Denique frequenter in di-
uinis libris Græcè nominatiuus pro
vocatiuo sumitur. *Deus Deus meus
quare me dereliquisti, & Deus Deus me-
us respice in me.* His & alijs locis Græ-
cè nominatiuus est, sed vocatiui vim
habens. Quod ipsum eo loco Psalmi
44. dicere quid verat: Multa alia no-
tari poterant, & certè breuiter quedã
alia horum interpretum peccata at-
tingenda potius sunt quam explican-
da. Psalm. 21. vbi nos legimus: *Foderunt
manus meas & pedes meos,* vers. 17. quod
nemo antiquorum interpretum ne
recentium quidem immutare ausus
est, & constat Hebraica esse corrupta,
vti superius dictum est, & pro, *Caari,*
legendum, *Caru,* vnus Arias ausus est
reddere: sicut Leo manus meas &
pedes meos, in eo à Pagnino disce-
dens cuius etiam interpretationem:
foderunt manus meas, reiecit ad mar-
ginem, ipsamque Hebraicam vocem
aliter posuit, quam restituta erat in
biblijs Complutensibus, neque puñ-
dis ijsdem in tertio & septimo tomo
Regiorum bibliorum nonnullo in-
constantia argumento. Tum Psalm.
109. *Tu es sacerdos in æternum, secundũ
ordinẽ Melchisedech,* vers. 4. Arias di-
xit: *secundum verbum meum Melchise-
dech,* cum Paulus ad Heb. 5. vers. 10. de
Christo citauerit ad probandum ali-
am sacerdotij rationem in nouo te-
stamento fore diuersam à veteri, quod
si verbis inhaerere voluit, debuit in-
mentem venire vocẽ *dibrath* ipsum
met in dictionario posuisse in signi-
ficatione consuetudinis, & moris, &
Pagninus reddidit: *secundum morem
Melchisedech,* quo minus oportebat

veterem lectionem tãtopere immu-
tare, vt alia sentẽtia redderetur. Pra-
terea Prouerb. 30. vers. 19. vbi nos le-
gimus: *Viam viri in adolescentia,* &
commodius septuaginta interpretes
& Chaldaus dixerant: *viam viri in
virgine,* quod Pagninus fuerat secu-
tus, Arias substituit: *viam viri in pu-
ella,* nimirum non considerauit (ne-
que enim occurrunt omnia) in He-
braico esse dictionem, *Halma,* qua v-
sus est Isaias 7. ca. dum dixit. *Ecce vir-
go concipiet:* & qua nos ad probãdam
beatæ Marię virginitatem contendi-
mus aduersus Iudæos, non puellam
promiscuè significari, sed abscondi-
tam, & ab oculis hominum subdu-
ctam certè virginem. Molestum om-
nia, neque nobis id erat propositum,
sed exẽplis aliquot illustrare sæpè in-
terpretes recentiores peccasse, eos et-
iam qui maiori modestia maiorque
laude diuinis libros interpretati
sunt. Mitto illud Genes. 19. vers. 24.
*Pluit Dominus à Domino ignem & sul-
phur:* quo loco duas personas Trini-
tatis ea geminatione vocis exprimi
veteres censuerunt; noui interpretes
Deum è cælo aut à seipso pluissẽ ea
loquendi forma explicari tantũ con-
tendunt Vatabli anno, Arias in Idio-
tismis. Mitto & Ierem. 11. vers. 19. quo
loco Ecclesia legit: *Mittamus lignum
in panem eius,* & veteres Christi cru-
cem ijs verbis exprimi contendunt,
noui interpretes eludũt mysterium,
de Hieremia dictum putantes, ac
verba sic Hebraica reddentes Lati-
nè, Pagninus *Corrumparamus veneno
cibum eius,* Arias, *corrumparamus li-
gnum in pane eius,* Vatablus, *ligno ci-
bum eius,* de taxo intelligentes arbo-
re venenata, qua ij homines Hiere-
miam perimere satagebant. Cum
verbum, *ררר,* potuissent eo loco tue-
ri, non in corrupendi significatio-
ne sumi sed mittendi, non auctori-
tate tantum septuaginta interpre-
tum, Hieronymi, & Chaldaei para-
phrastis, nõ alia significatione id ver-
bum exprimẽtium, sed etiam Rabbi,
Dauid, Kimhi dicẽtis cõmentarijs in

cum

eum locum בְּשִׁירָה בְּמִקְוֵי בְּשִׁירָה, hoc est *corrumparamus, proponam*, quo modo Iustinus contra Triphonem dixit: *Venite ponamus lignum in panem eius.*

C A P. XXVII.

De Rabinorum
libris.

NON minori quam superiori animorum motu, neque minori sententiarum varietate disceptatur, disceptatumque est in Hispania superioribus annis de libris Rabinorum, ac praesertim de eorum commentariis, quibus diuinos libros Hebraicè explicarunt. Plerique contaminari se atque scelere astringi putant, si eos aut legant patienter aut audiant, religiosi nimium inhaerentes persuasioni vulgari, hostes esse nominis Christiani, lethale venenum in ijs libris contineri, utilitatis parum, graue periculum ex ea lectione incautis hominibus imminere, neque minus esse fugiendos quam haereticorum libros peruersis de religione opinionibus atque ineptis explanationibus diuinarum scripturarum non minus foedos, quod ex vsu familiari confirmant, arrogantes euadere quicumque in his libris versantur, Iudaicis rebus & placitis plus æquo fauere, cõtemnere nostra, maiorum dicta conuellere, quasi aniles fabulas praesertim cum sacros libros tractant, accusantes, ad allegorias eos cõfugere historię exigua cura: cum mysticæ significationes inherere litterę debeant atque ei cõsentaneæ esse. Alij quorum maior eruditio est, & linguarum cognitio maior Hebraicę atque Gręcę, contra tendunt negantes eorum librorum lectione arcendos esse Theologos, vnde magna commoda veniunt, periculi parum aut nihil, quorum rationem copiosius explicare volo, quo facilis res difficilis & obscura intelligatur, & simulatæ veritatis

præstigiæ detegantur. Si quis ad legendum expers veri atque ignarus accesserit, ab hoc humanitatis iure impetrare cupimus, vt vniuersa diligenter cognoscat neque incognita causa damnet. Sanè quæ decretis maiorum, eorum certè quorum interest sancita sunt, ea hac disputatione mouere nõ erat animus: sed explicare tantum ac confirmare ineptè facere, & contra omnia vetustatis exempla quicumque eorum librorum lectione promiscuè, atque in vniuersum Theologos arcendos arbitratur. Ac primatatis cõstat Hebraicę linguæ cognitionem in primis vtilè esse Theologis, rationibus nostris salutarè, quippè in ea multo maxima sacrorum librorum pars hominibus tradita est, atque ex ea quasi ex fontè certa explicatio petèda est versionum quæ inde manarunt. Sic Clementina de magistris c. I. sancitum est, vt in omnibus scholis publicis professores eius linguæ constituentur, vestigali de publico designato; quod in plerisque videmus ab eo initio susceptum magna diligentia seruari, in nonnullis etiam addita collegia magna ex parte ad alèdas de publico iuuenes, qui in eĩus linguæ cognitionem diligenter incumbant alia cura soluti. Constat etiam linguæ Hebraicam ex veteri testamēti libris vt doceatur necesse esse, in quibus tantum pura sinceraque conseruatur, nec in eos libros alia commentaria Hebraica extare præter ea, quæ à Rabinis sunt conscripta, quibus non modo sententia librorum sacrorum explicatur, sed plerumque etiam ratio grammaticæ. Quod si addiscèda lingua Græca, commentaria in Homerum, Hesiodum, Pindarum aliosque id genus scriptores quæ Gracè circūferuntur, necessaria sunt, magnumque detrimentum studio linguæ Latinæ afferret, qui commentaria in Virgilium, Horatium, aliosque scriptores classicos de medio tolleret: nõ secus arbitror magno incommodo fore, si Rabinorum scripta promiscuè omnibus, praesertim Hebraicæ linguæ profes-

profes-

professoribus, atque viris doctis auferantur, neq; magno vsui erit eam linguam leuiter attingere, ac nō potius cognitam planè & explicatam habere: neque id Ecclesiæ est propositum, exigui enim fructus perciperentur, neque satis magnū operepretium esset. Porro ex dictionarijs absoluta alicui⁹ linguæ cognitio nō contingat, nisi aliorum librorū multa & assidua lectio accesserit diligēque obseruatio; id primum argūmentum est. Alterum ex numero defumitur eorum, qui eos libros versare possunt exiguo sanè præsertim in Hispania: in qua prouincia vix triginta inueniantur, quibus Rabbiorum libri vsui esse possint, quæ res non paucos impulit vt cogitarent nulla noua lege opus fore eos libros prohibere exiguo periculo, nō leui ex ijs reipublicæ litterariæ vtilitate, cum sit cōmodum in primis existere in republica quibus reconditæ artes librique noti sint, certè refellendi studio, si quæ placita aliena à religione atq; veritate inuecta à perniciosis hominibus atque incautis mentibus instillata fuerint, quo studio vel ipsas artes magicas nosse velle, vt confutentur & reprobentur licitum est, vt docet S. Thomas quodlib. IV. art. XVI. & Hieronym⁹ in Daniel. I. in illa verba: *Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, de mensa, inquit, regis & de vino potus eius nō vult comedere ne polluatur, vtiq; si sciret ipsam sapiētiam atq; doctrinam Babyloniorum esse peccatum, nunquam acquiesceret discere quod nō licebat. Discunt autem non vt sequantur, sed vt iudicent atq; conuincant, quo modo si quispiam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus peribuat, risui pateat, & aduersum philosophos disputans, si ignoret dogmata philosophorum, discūt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua & Moyse omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat. Et alioqui quomodo eius exemplo Aegyptios spoliabim⁹ auro, argēto, & veste pre-*

tiosa, nisi eorum thesauris cōrectatis? quod si in Hispania de qua potissimum suscipitur disputatio (nam in alijs nationib⁹ nulla disceptatio est) pauci modo inueniuntur, qui in eorum librorum lectione versati sint, prouidendum ne his nouis difficultatibus iuuenes terreantur, nolintq; dare operam ei studio atque linguæ, quam noua inuidia flagrare vident, ac indies minor numerus existat paucique aggrediātur eam linguam addiscere, cuius libros præter sacros noua infamia notari vident, maiori rei litterariæ detrimento quam vt facile intelligi aut explicari possit. Neq; sumus Hispani tantopere id genus studijs addicti, vt fræno & non potius calcaribus egeamus. Omnino deberent potius iuuenes arte incitari ad ea studia, vt linguarum ornāmētum in Hispania reciperetur, quibus nonnunquam rempublicam indigere videmus, neque scio an quod ornāmētum est ceteris nationibus, nostræ impeditur aliqua ratione aut auferre cōueniat his nouis difficultatibus. Deindè antiquorum patrum exemplū accedat, qui in Rabbiorum libris pro se quisque suaque ætate versati sunt, *Hieronymus, Epiphanius, Origenes*, alijque primis illis temporibus cum laude fructuque de qua re præstat Hieronymum audire lib. I. contra Ruffinum accusantem, quod viros Hebræos suos magistros Hieronymus nominaret, excusat enim Hebraicam linguam non ab alijs discere debuisse, idemque fecisse antiquiores patres. Verū verba ipsa Hieronymi præstabit subiicere. *Ipsè Origenes, inquit, & Clemens, & Eusebius, atque alij complures, quando de scripturis aliqua disputant & volunt approbare quod dicunt, sic solent scribere, referebat mihi Hebræus, & audiui ab Hebræo, & Hebræorum ista sententia est. Certè etiam Origenes patriarcham Iuillum, qui temporibus eius fuit, nominat, & trigesimum tomum in Isaiam in cuius fine edisserit. Va tibi ciuitas Ariel quam expugnauit David, illius expositi-*

one concludit, & cum aliter prius sensisse se dicat doctum ab illo, id quod est verius confitetur. Octogesimum quoque nonum psalmum qui inscribitur oratio Moysi hominis Dei, & reliquos undecim qui non habent titulos secundum Huilli expositionem eiusdem Moysi putat, neque designatur Hebraeam scripturam interpretans per singula loca, quid Hebraeis videatur inferere. Haecenus Hieronymus. Neque solum primis temporibus patres cum laude in Hebraeorum libris versati sunt, quibus diuinos ipsi libros explicabant, sed posteriori etiam sine reprehensione atque periculo. S. Thomas legit, vti eius scriptis perspicitur, librum More Rabbi Mosis Aegyptij docti in primis inter Iudeos cum in Latinam linguam transfusus ea aetate esset, quemadmodum nostra. *Nicolaus Lira* eruditis commentarijs in sacros libros passim Rabbinorum dicta sententiasque profert, atque eis vtitur, quod ipsam Abulenfis facit, & vt multa vno exemplo comprehendamus annotationes in vetus testamentum, quae Vatabli nomine circumferuntur, quamuis saepe ac magna diligentia castigatae plura ipsae ex libris Rabbinorum producuntur atque explicant, quam multi viri docti ex ijs libris exsculperent, quod ea lingua recondita sit & paucissimis nota. Neque mouere debet, quod respondent nonnulli posse studiosos conatus suos iurare ex ijs quae Latine sunt reddita sumpta ex Hebraeorum libris, idem enim de Graeca lingua sentire liceret, magnique refert ex fontibus potius haurire quam ex riuus inde deductis, quibus eius rei facultas erit exigua semper numero. Neque dubium est, qui in ea sunt sententia, atque ita loquuntur ea facultate carere, ac suspicari libet contemnere eos quae non assequuntur vitio naturae humanae, terroresque ostentare vbi nullum est periculum, certe in Hispania quidam vsque adeo sunt infensi litterarum humaniorum studijs atque lin-

guarum, vt quod de Hebraica dicunt idem dicerent de Graeca atque Latina paulo elegantiori nisi multitudinis iudicium formidarent, quorum conatus sequi profecto non debemus neque fauere vocibus. Praeterea nullum haecenus incommodum vidimus, nulli perniciem ex ijs libris comparatam, contra magna commoda ad diuinos libros explicandos prouenire, vt minus necesse sit tam seueros iudices in eos libros esse, vt de omnium manibus extorqueamus nullo delectu docti ineruditiae, multi quotidie de religione postulantur & grauissimis supplicijs subiiciantur, neminem meminimus eorum librorum lectione contaminatam ad Iudaicas superstitiones transiisse, quae res multos permouit, vt nulla noua lege opus esse iudicarent, sicut enim morbos ante necesse est existere, quam remedia eorum, sic peccata prius nata sunt, quam leges quae ijs mederentur. *Quid leges de adulterijs, de maiestate*, nisi vitae impuritas & contemptus magistratuum ac reipublicae concitauit? quid *repetundarum leges*, nisi corrupti iudices data potestate ad perniciem aburentium? quid alia? an parum est exploratum ex vitiorum eas foeditate natas? praclare nobiscum ageretur si legibus cauerentur peccata potius quam punirentur, quo nomine Persarum leges laudantur, sed neque quid cauendum sit, nisi ex alieno periculo perspicimus casuque, & optima illae leges sunt quae ex communi vsu atque experimento nascuntur. Scimus autem Hebraeorum libros passim fuisse ppositos in publicis scholarum & priuatis monasteriorum bibliothecis in omnibus nationibus apud viros etiam cautos qui suos aliorum librorum suspectorum lectione diligenter arcerent, scimus saepe à Pontificibus Romanis, tum antiquis temporibus, tum memoria recentis de Iudaeorum libris leges latas à Gregorio IX. Innocentio IV.

Bene-

Benedicto XIII. schismatis tempore: praterea à Julio III. anno 1553. & à Paulo IV. anno 1559. nulla lege inuenias eos libros de quibus agitur fuisse reprobatos, quod eò dicimus, vt si qua lex de ijs libris feratur aut lata sit, ea moderatè vtantur quorum interest, & constat homines antiquis stare malle quam nouis, nisi quæ v. sus manifestè arguit. Et omnium prouinciarum colorem vnum esse, eodèque mores verum est in ijs præsertim, quæ ad religionem spectant, quæ omnium communis est, neque pro locis & nationibus varia. Nam commoda quæ ex ijs libris proueniunt leuia profecto non sunt, linguæ Hebraicæ phrasès vnde nisi ex Rabbinorum libris: num ex dictionarijs? at qui ex dictionario sapit, parum in linguis omnibus sapit, neque omnia possunt lexicis comprehendere, & frequenti potius variorum librorum lectione, linguarum peritia comparatur; vocum Hebraicarum reconditas significationes ex Rabbinorum libris eruimus, quæ passim nostræ causæ fauent. Ritus Iudaicos & mores quorum magna pars in veteris testamenti libris comprehenditur, vnde commodius quam ex ea gente haurias, atque eorum libris: quemadmodum Græcorum ex Græcis auctoribus eruimus, Romanorum ex Romanis. Quid de mensuris & ponderibus & numismatis Hebræorum commensorem? quarum rerum incertitia passim laboramus. Scimus in veteribus patrum libris id genus quædam tradi sed pauca & obscure, nempe confirmanda religione magis quam id genus rebus explicandis districti erant. Multis exemplis cum liceat rem hanc explicare, vnum & alterum proferam, non vno loco de *Mammona iniquitatis* mentio fit, & vt de eo amicos faciamus præcipit Christus, Lucæ 16. vers. 19. multi in ea voce explicanda laborant, & multa comminiscuntur explicando cur *mammona iniquitatis* dicatur, cum simplicissimè mam-

mona iniquitatis significet *dona quibus iudices corrumpuntur*, quod ex pluribus locis Chaldaicæ paraphrasès obseruauimus 1. Regum 12. vers. 3. si de manu cuiusquam munus accipi Chaldaicè *קבלית במידן דשקר*, id est, *accepi mammon iniquitatis*, quasi pauperes debeamus, quorum est regnum cælorum, donis allicere & quasi corrumpere, vt delictis nobis eorum in gratiam condonatis, nos in suorum numero recipiant. Praterea Matth. 5. capit. vers. 22. *Qui irascitur, inquit Christus, fratri suo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit consilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehenna ignis*, passim expositores ijs verbis explicandis discruciantur, cum constet tria tribunalia notari, vbi exercebantur iudicia Hierosolymis constituta, quorum posterius priori seuerius erat, atque illis nominibus iudicij, concilij & gehennæ ignis vulgò vocabantur, quod nisi ex Rabbinorum libris eruere qui possis? Tertium exemplum accedat, Iob capit. ultimo vers. 11. *Venerunt ad Iob fratres post valetudinem & sanitatem restitutam, & dederunt ei unusquisque ouem vnã, & in aurem auream vnã*. In tanta pecorum copia leue munus videatur ouis vna, neque defunt qui existimant vocem Hebraicam, *Chestita*, non *ouem* tantum significare, sed etiam monetæ genus (nimirum aureæ neque exigui ponderis) sic dictæ quod ouis forma expressa esset, quod antiquissimis Romanis in usu fuit, & in antiquissimis monetis ouis figuram videmus expressam, vnde & *pecuniam* dictam fuisse viri eruditione præstantes notârunt. Ergo fratres Iob pro se quisque ouem illi obtulerunt, id est, (si hoc recipitur) *monetam, quæ ouis nomine vocabatur*. Postremò illud adiungam paraphrasim Chaldaicam, quæ ab Hebræis vulgò *Thargum* nominatur, esse à Rabbinis confectam, qua diuini libri explicantur Iudaicis superstitionibus & prauis interpretationibus Hebræ-

orum non minus foedam quam reliqui Rabbiorum libri, quæ tamen passim circumfertur, non tantum Chaldaica lingua, sed etiam Latina quæ omnibus communis est, pars in biblijs Complutensibus & vniuersa in biblijs Regijs, quæ superioribus annis in lucem prodierunt. Neque eius lectione prohibere integrum sit, quod Clementina de magistris, *Linguam Chaldaicam in publicis scholis explicari mandatur*, quod non contingat nisi ex Chaldaica paraphrasi. Quod si lex esse debet vniformis & secum ipsa consentire, neque hunc librum Rabbiorum quo diuini explicantur reprobare fas est, neq; incommodum iudicatur in lingua Latina circumferri, certè aliorum librorum eius generis copia fieri debet saltem viris doctis, in quibus pauciores superstitiones sunt, paucique eò eruditionis prouecti, vt eos intelligere atque in illis versari possint. Quod si Iudæorum libri opponas inueniri quædam religioni nostræ contraria, ritus, ceremonias, placita: multo plura in Græcis libris atque Latinis, quæ linguæ minus reconditæ sunt, minusque à communi vsu remotæ dicam extare, passimque legi: quæ si tollerantur ob earum linguarum utilitatem iure petere videamur, vt idem Hebraicis libris concedatur. Quod si conuitria in religionem nostram iactantur, raro id contingit, idemque in Græcorum & Latinorum libris inuenitur, vt religio nostra accusetur. Cornelius Tacitus lib. XV. sic ait: *Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos & exquisitissimis pænis affectit, quos per flagitia inuisos vulgus Christianos appellabat, auctor nominis eius Christus, qui Tiberio impertiente per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat, repressaque in præsens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, &c.* Quibus similia Suetonius in vita Neronis cap. XVI. *Afflicti*, inquit, *supplicijs, Christiani genus hominum superstitiosis nomine ac maleficæ.* Quid Lucianum proferam in nonnullis dia-

logis, quæ cætera libertate ridentem nostræ: *Zozimum Constantinum* insectantem calumnia quasi nostra sacra syncero animo haudquaquam susceperit? quid Iustinum lib. XXXVI. de *Moyse* fabulosa aniliaque commemorantem? quid alia multa quæ in libris alijs reperiuntur, neque ea causâ reprobati vnquam sunt aut castigati, nimiram maioris utilitatis respectu: quod si in Iudæorum libris loci nonnulli ex diuinis litteris explicantur aliter quam ab Ecclesia accipiuntur, ex aliorum Rabbiorum libris refellimus, quo in genere Porchetus & Galatinus cum laude Iudæos exagitarunt, neque eò dubium his libris de quibus agitur sublati magno adiumento ac præsidio viros doctos expoliari ad Iudæos reuincendos, non aliter diuinos accipientes quam ab eorum maioribus explicantur, vt necesse sit eorum libris illos conuincere, quod si in Hispania Iudæi non viuunt, diuino beneficio tribuatur, neque semper res in eodem statu manent, virique docti ex Hispania prodeuntes his studijs ac libris indigere poterunt, quæ nisi in idonea ætate suscipiantur, frustra confirmata labores. Reliquæ obiectiones quæ ab aduersarijs afferuntur ad duo reducuntur capita, primum quod in Rabbiorum libris versantur, in diuinorum librorum explicatione humi repere, quæ de Christo accipienda sunt ad reges aut priuatos homines traduci: secundum, id genus hominum patrum antiquorum dicta atque expositiones, flocci facere. Non negabimus quod verum est, Iudæos longè aliter quam debeant sacros libros explicare *verbis inharerentes modo*, quod Sozomenus lib. V. historia cap. XXII. *αὐτοὶ τῶν βιβλίων* Græcè dicit retipicere Iudæos, Christianos sententiæ potius inharere atque aliores significationes perferuari, atque *αὐτοὶ βραβλάτῃ* conuertere, vt idem Sozomenus ait, contingit autem sæpè vt librorum, in quibus frequenter

versa-

versamur, colorem asiumamus, atque illis plus aliquando quam sit opus tribuamus. Verum id vitium hominum potius est quam librorum & qualecumque periculum maioribus commodis compenfatur. Omnino *Sanctes Pagninus* ex ordine Dominicano vir doctus in primis Hebraice Graeceque, non modo in libris sanctorum patrum fuit versatus, quod eius scripta indicant, sed etiam mysticas significationes, si quis alius, secutus est opere dicato quod *Isagogem in diuinas litteras nuncupauit*. Idem de Genebrardo Hebraicarum litterarum professore regio dici potest Parisijs ex diui Benedicti ordine, imprimis esse versatum in antiquorum patrum libris, idem dici potest de multis alijs, quos breuitatis studio praetermittimus. Porro in diuinis litteris sensum historicum inuestigare quasi fundamentum aliarum interpretationum non modo reprehensione vacat, verum etiam magnas vtilitates habet, ad quam rem quibusdam scopulis vitatis quibus Iudaei ad nostram religionem infirmam diuinas litteras inuertunt, magnum in modum Rabbinorum libri conducunt, argumento sunt Vatabli annotationes in vetus testamentum, hac de causa ab omnibus magno plausu acceptae, tamen Roberti Stephani qui eas euulgauit singulari perfidia non paucis locis contaminatae sunt, quod affirmat Genebrardus epistola nuncupatoria in opera Origenis his verbis. *Nec opus est commemorare Vatabliam, quae circumferitur, interpretationem, nam aut illa Vatabli non est, viri uti accepimus (neque enim per atatem unquam mihi hominem videre concessum est) doctissimi, & quod multo pluris faciendum est Christianissimi, qui longe abhorreret a sectariorum tunc incipientium emergere disciplina, institutis, opinionibus, sed quorundam discipulorum ipsius qui praeue dormitando a Doctore accepta peius accipiebant, typisque mandabant, vel nomen sui doctoris praetextentes, inte-*

rim suas nouitates nouarum rerum cupidis specie Dei verbi instillabant. Haec Genebrardus pluraque alia in eandem sententiam, quibus Vatabli annotationes ab eius discipulis fuisse deprauatas nefarijs hominibus declarat, Robertumque Stephanum falsi crimine ab eo postulatum fuga sibi ad haereticos consuluisse, quorum placitis iam antea fuerat contaminatus. Quod si aliqui locis aut rebus maioris momenti ex Rabbinorum lectione aut alia de causa recedunt a vera sententia & interpretatione, aequius videbatur eos supplicio subijcere, quam propter paucorum periculum aut prauitatem, ceteros eruditione fideque praestantes viros eorum librorum praesidio expoliare, atque tam apertis argumentis videri temere repugnare voluisse. Atque illud cogitare opus est, nihil esse tam vtile, nihil tam sanctum, quo humana prauitas abuti non possit. Haec sunt quae de hac disputatione dicenda nobis videbantur, utinam tam felici successu quam a candido profecta animo, nulla certe obrectandi alienis opinionibus aut laboribus voluntate, cum contra eos vituperare sim solitus, qui in aliena ruina exultant alijsque prostratis ad summa euadere conantur; atque illud Pauli saepe in mentem venit, *inuicem comeditis, inuicem mordetis, timete ne ab inuicem consumamini*, quae verba ad vniuersam disputationem referri debent: atque quod ad postremum hoc caput pertinet considerare omnium nationum & temporum consensu Iudaeorum libros fuisse a Catholicis passim lectitatos sine offensione (vnum aut alterum excipio Pontificum decretis iam pridem iugulatos) mores autem vniuersales Ecclesiae antiquare ad eos tantum spectat, ad quos leges vniuersales condere: quod maiorem vim habet, praesertim si quis contendat viros etiam doctos eorum lectione penitus arcere, neque quod videtur esse tutius, id semper commodius haberi

debet, alioqui neque equos conscen-
dere, neque ædificia multis tabula-
tis in sublime erigere conueniret,
vnde grauior casus contingat. Ne-
que exigui momenti haberi debet
linguæ vnus, qualis est Hebræa, præ-
sidio magna ex parte viros do-
ctos expoliare, & periculum est ne
ab hoc aditu ad reiiciendum li-
bros Græcos procedatur, nec enim
argumenta malè sentientibus deef-
se possunt: dicent enim quæ in La-
tina lingua sunt viris doctis præ-
sertim in tanta librorum copia, suf-
ficere, cætera superuacanea esse,
atque quoniam in Græcorum
patrum libris nonnulli errores in-
ueniuntur contendunt reprobandos
videri, certè castigandos, quod

scimus à quibusdam fuisse tenta-
tum, quorum sententiæ fauere non
debemus, nimirum alienæ atque
præposteræ, neque eorum sequi iu-
diciū. Ego quidem huius disputa-
tionis laborem subterfugere no-
lui, ac verò eam libenter suscepi
extremo hoc opere, si quo modo
possim alienis erroribus mederi.
*Sed cum falli ipse possem ut humanus,
omnia que in hac disputatione posita
sunt Catholice Ecclesie, atque ad-
eò cuiusuis viri docti meli-
us sentientis censura
subiecta esse volo
optoque.*

(?)

IOAN. MARIANAE
DE SPECTACVLIS
 LIBER SINGV.
 L A R I S.

Index Caputum.

Cur disputatio de spectaculis suscipiatur.

Cap. I.

Variis spectaculorum generis.

Cap. II.

Theatri Circique structurae.

Cap. III.

De sensuum voluptate.

IV.

Scena cur oblectet tantopere.

V.

Veteris & nouae Comediae discrimen.

VI.

Comedias Diuorum cultui non conuenire.

VII.

Mulieres in scenam inducendas non esse.

VIII.

Theatrum non esse publice histrionibus designanda.

IX.

Histriones à mysterijs arcedos esse.

X.

De theatrali musica.

XI.

Quid veteres patres de ludis scenicis senserint.

XII.

Quid utroque iure civili &

A Pontificio sit de ludis scenicis sancitum. XIII.

Quid philosophi de ludis senserint. XIV.

Non esse ludos scenicos permittendos. XV.

Num meretrices tolerare conueniat. XVI.

Nullum publicè vectigal ex lupanari exigi debet. XVII.

An locare domos meretricibus liceat. XVIII.

Taurorum agitatio quam originem habeat. XIX.

An agitatio taurorum sit licita. XX.

Pij Quinti Pontificis diploma. XXI.

Gregor. Decimitertij Pont. Max. diploma. XXII.

Sixti Pontificis diploma. XXIII.

Clementis Octauij diploma. XXIV.

Conclusio operis. XXV.

CAP. PRIMVM.

*Cur disputatio de Spectaculis
suscipiatur.*

VETEREM ludorum insaniam noua disputatione de spectaculis compescere pro virili parte cogitanti mihi saepe numero in mentem venit admirari, tantoperè mores nostros ab antiqui degenerasse, vt quæ maiores nostri pari & consona voce vituperarunt, quasi religionis Christianæ ludibriū ac dedecus, passim nostra ætate vsurpari videamus, quasi pietati consona, neque ab honestatis studijs aliena, tantum deflexa in peius sensim cōsuetudo potest, quod refutare certè debemus, auctoritate & argumentis confirmare, theatri licentiam, de qua porissimum laboramus, nil esse aliud quàm officinā impudicitiae atque improbitatis, vbi omnis ætatis, sexus, & conditionis homines deprauantur, simulatīque & ludicris actionibus ad vitia vera informantur. Admonentur enim quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè & auribus cōcitatur: puellæ in primis & iuuenes, quos intempestiuus voluptatibus infici graue est, atque reipublicæ Christianæ in primis exitiale. Quid enim continet scenā, nisi virginum stupra, & amores prostituti pudoris scēminarū, lenonum artes atque lenarum, ancillarum & seruorum fraudes versibus numerosis & ornatis explicata, sententiarū luminibus distincta, eoq; tenacius memoriæ adhærētia, quarum rerū ignoratio multo cōmodior est. Histriōnū impudici motus & gestus, fractæq; in scēminarū modū voces, quib. impudicas mulieres imitantur & exprimunt, quid aliud nisi ad libidinem inflāmant homines per se & ad vitia satis procliuēs? An maior vlla corruptela morū excogitari possit? quæ .n. in scena per imaginē agūtur,

peracta fabula cum risu cōmemoratur, sine pudore deinde fiūt, voluptatis cupiditate animum titillante, qui sunt veluti gradus ad suscipiendā prauitatē facili à iocis ad seria transitu, interuallo nō maximo. Rectè enim atq; sapiēter Salomon Prou. 10. vers. 23. quasi per risum inquit, *stultus operatur scelus*. Turpia .n. atque inhonestā factū dictūq; dum ridem⁹ approbamus, suoq; pondere prauitas identidē in peius trahit. Porrò cū pietas Christiana exigit, vt ad sceleris mentionem, quo diuinæ legis violātur, & in laqueos mortis incurritur, exhorrescat corpus & animus; qua fronte stupris ac turpitudine cōmemorata oblectabimur ipsi, & alios publicè oblectari sinemus? Apagē tātum dedecus, faceat tā grauis ignominia nominis Christiani & gentis, quæ cum alijs gētibus cōparata, vt inter noctis tenebras caelestia lumina micare debet, morū sanctitate & totius vitæ cādore. Quid certè nationes aliæ faciāt & dicant, in quib. non pauca hęc turpitudinem constanter repudiānt? atq; ita magno vt se scelere astringi, periculo reipubl. implicari putarēt, si ea spectacula ludosq; patienter audirent aut spectarent. Hoc ergo contendimus, vt doceamus morib. Christianis certissimā pestē afferre theatri licentiā, nomini Christiano grauissimam ignominiā. Atque vtinam par oratio suscepto argumēto contingeret, vt quantum veritas valet, tātum se nostra diligentia exereret. Neq; de successū desperandum est hac qualicumq; eruditionis facultate, tametsi nostris conatibus gemina præterea difficultas opponitur quasi moles quādam, peccantiū multitudo, auctoritas eorū qui errori patrocinantur: & est excusatio furoris multitudo infanorum hoc quoq; nomine praua nostra natura, quæ vitijs suis & cupiditatib. fauet elauditq; oculos, ne suā scditatem videat, ingerentemq; se mēti diuinæ claritatem, neque facile auelli se sinit ab ijs, quæ cū voluptate suscipiuntur; cuius sum⁹ natura cupidissimi, præ-

mi, præsertim specie utilitatis obiecta aut honestatis, quæ maior calamitas est. Si quis vanitati resistat, ei vehementer irascitur populi multitudo. *Ille sit publicus inimicus.* Augustinus ait lib. II. de ciuit. Dei cap. XX. *cui hæc felicitas displicet. Quisquis eam auferre vel mutare tentauerit, eum libera multitudo auertat ab auribus, euertat à sedibus, auferat à uidentibus. Illi habeantur dii veri, qui hæc adipiscendam populis procurauerunt, ademptamq; seruauerunt.* Excæcat nimirum praua consuetudo animos, & quod passim fieri videmus defendere conantur quidam licentiæ patroni, magni scilicet Theologi, quasi iuri & equitati consonum, otio & litteris abutentes, quos redarguere facillè erit testimonio & auctoritate veterum Theologorum in hac re non discrepantium: à quibus discedere uelle nostræ ætatis Theologos non putamus, has omnes simulatæ veritatis præstigijs retegere certum est, multitudinem à furore retinere difficilius erit, nisi publica accesserit auctoritas, quorum interest magistratuum. Efficemus certè ut ad theatra deinceps, quibus obscena argumenta tractantur, non secus concurratur, atq; ad ganeas, ad furta, ad cædes, ad lupanaria, qui suscepti laboris fructus erit multo maximus. Erunt enim qui prauitate cognita desinant peccare, salutemque suam turpi voluptate potiorem habeant, neq; prudètes & scientes in mortem ferantur furætes, rapidi, miserabiles.

C A P. II.

Varia spectaculorum genera.

SUscipto igitur officio coërcendi ludorum petulantiam: commodum duxi initio quid *spectaculum* sit, & quàm varia spectaculorum genera olim essent, summam explicare. *Spectaculum est ludus voluptatis causa publice susceptus.* Nam etsi ludi quidam ad virtutem ostentandam aut exer-

endam instituuntur, nimirum quibus de virium præstantia certamen est, aut etiã quæstus gratia suscipiuntur, in ijs etiã voluptas populi quæritur. Ludos autem à Lydijs fuisse primum inuentos, vnde *Ludorum* vox, Tertullianus de spectaculis c. V. & Isidorus lib. XVIII. etymolog. c. XVI. affirmatum reliquere, ab illis susceperunt alij quasi rem minime dubiam, quin Nonius Marcellus ex Varronis sententia *Ludios* dictos, ait, quasi lydios, quos *ludiones* Liuius vocat Decadis VI. lib. VII. Eandem vocis notationem indicat Valerius Max. lib. II. c. I. vbi de ludorũ more agit. Porro spectacula summa diuisione in *scenica* & *gymnica* tribui possunt. In scenicis comediæ & tragœdiæ numerantur, mimi, pantomimi, archimimi, omnes fabularũ actores: *histriones* ab Histrìa dicti, vnde primũ aduecti in urbem sunt, qui an gestu tantũ & motu corporis personas varias exprimerent non satis constat, & pleriq; verba illis in fabulis detrahunt, gestus impudicissimos dant, de quibus Cassiodor. li. IV. epistolarum epistola postrema ad Symmachum, loqui videtur cum de theatro agens; *His sunt, inquit, addita orchestrarum loquacissima manus, linguosi digiti, silentium clamor sum, expositio tacita.* Verùm Gellius li. VII. c. V. Polo histrioni vocẽ & lachrymas dat, cum pro Orestis ossibus filij nuper defuncti vnam gestaret recensẽ sepulchro detractam. Neq; in magno ponam discrimine, vt rous modo sentiat, vocis enim significatione extensa *histriones* vocari puto tam eos qui voce, quàm qui corporis gestu impudicas foeminas aut alias personas mentiebantur, q̄ in mimi etiã Græca voce contigisse puto, ne nos hæc cura sollicitet. Ad scãnã *thymelici* etiam spectant, de quibus frequens mentio extat in legibus Imperatori C. Theodosij de scenicis leg. IV. ij autem cantu, fidibus, aut saltu, alijsque motibus fabulæ subseruiebant, quos merito *socios theatrales* vocaris, nam *scenici* voce actores omnes, mimi, hy-

mi, hystriones, thymelici comprehēdebantur. In gymniciis ludis ipse agones posuerim athletas, cursores, aurigas, pugiles de iactu aut saltus pernicitate certantes, ad quæ genera illa quatuor certamina pertinet Græcorum litteris tantoperè celebrata, *Olympia*, quibus Romæ capitolina respondent, *Isthmia*, *Pythia*, *Nemea*, illo epigramate Græco comprehensa.

Ἐπιστῆρες εἰσὶν ἄγωνες αἰὲν ἐκλάδα ποταμοῦ ἱεροί.

Οἱ δύο μὲν θηητῶν οἱ δύο δ' ἀθανάτων.

Ζηῆτος λητοῖδαο, παλαίμων, ἀρχεμόροιο.

Ἀθλα δὲ τῶν κέτιν, μήλα, σέλινα, πίτυς.

Omniñò Tertullianus lib. de spectaculis ludos omnes tribuit in *Circensibus scenicis, agones, & munera gladiatorum*; & cum Tertulliano consentiēs Isidorus loco supra citato ludos à locis in quibus committebantur quadrifariam distinxit, *ludus*, inquit, *aut Gymnicus est, aut Circensis, aut gladiatorius, aut scenicus*. In gymnasio vnde Gymnici ludi dicti sunt, saltu iuuenes, cursu, iactu, luctaque certabant, ac omniñò de virium magnitudine & gloria contentio erat. *Gymnasium* autē dicebatur, quod nudi in eo plurimum decertarent, vnde *Gymnasy* vox est traducta, quoniam ibi iuuenes exercebantur, ad alia loca vbi ceteræ artes præsertim ingenuæ exercētur, eoq; gymnasia Mineruæ sacra erant, vti Saluianus ait lib. VI. de pro uidentia, quoniam in eius deæ tutela artes esse putabant. *Ludi Circenses*, quib. equos currui iunctos, bigis quasi lunæ, quadrigis solis imitatione, vti Cassiodorus ait lib. III. epistola LI. ad cursum incitabant, à carceribus egressi circum metas currentes de equorum velocitate, aurigarumque dexteritate certantes. *Circus & circenses ludi* à Circe dicti sunt, quæ filia solis esse fingebatur, eosq; ludos prima in patris sui honorem instituit. Tertullian. cap. VIII. de spectaculis. Nam Varro li. IV. dictos putat, quod

pompa duceretur circum metas, & A circū eadem equi curreret, vtrumq; Isidorus coniungit. Porro in metarū medio spatio obeliscus erat in modū sagittæ extenuato fastigio, globo superposito in modū flamme, solis significatione, cui circus erat sacer, ludi ipsi circenses Castori & Polluci, quibus equos à Mercurio distributos historiæ docet; sic Isidorū ex Tertulliano castigato. quomobrè circus ipse, B quoniā ij heroes ex ouis nati finguntur, ouali figura erat, globiq; ouorū forma summas metas terminabant. Neptuno etiam ij ludi dicati erant, vti ex Lactātio lib. VI. c. XX. & Saluiano colligimus, quoniam in Neptuni tutela equos esse antiquitas habuit persuasum. Cereri etiam eos ludos sacros fuisse ex Ouidio & Tacito colligit Marlianus lib. IX. c. V. de antiquæ Romæ topographia, neq; causam explicat facti. Verū de circo & eius structura proximo capite plura dicenda sunt, nunc ad alia ludorū genera trāseamus. *Gladiatores* in amphiteatro pugnabant, aut inter se, aut cū bestiis, nōnunquam etiam feræ inter se pugnabāt. *Theatrum* semicirculi figura erat, obiecta in fronte scena, vbi ludi committebātur: *amphiteatrum* quasi D ex duobus theatris coniunctis maiori tamen longitudine quàm latitudine. In eius area vndiq; circumclusa pugna erat. Agonesq; primum instituti in honorem mortuorum, quorū manes humano sanguine placari credebant, vti Tertullian. explicat c. XII. captiuosq; aut feruos pecunia emptos in suorum exequijs immolabant. Erant præterea Saturno dicati, E qui ludi venatiōes etiam & munera vocabantur, id est, officia mortuis exhibita. Lactātius loco citato. In theatro ludi scenici erant Veneri dicati, vti Saluianus ait. Lactant. verò Libero attribuit, vtriq; Tertullianus, quoniam vtraq; voluptas coniuncta est, omnisq; venerea spurcicia in theatris peragebatur, ipseq; Pompeius Magnus, qui primus è lapide stabile theatrum extruxit, coniunctum Veneris

tem-

templum exædificauit, turpitudini religionem obrédens, quod alio loco copiosius est explicandum.

C A P. III.
Theatri Circique structura.

DE theatro & Circo quali structura fuerint pauca dicere cogitabam, ne aures nostræ peregrinari videantur, cum in eorum mentionem incidimus, quod sæpenumero conringat, necesse est. Nam theatri & amphitheatri coniuncta explicatio erit, theatrum enim circuli forma erat, quarta tantum circuli parte detracta, vbi scena surgebat duobus theatri brachijs inclusa quasi frontorius operis, in quam omni ex parte conspectus esset, diuisa in scenam vnde actores prodibant, *Proscenium* siue *pulpitum*, vbi agebantur fabulæ, & *orchestram* humiliori loco positam saltatoribus seruientem, tamen si Isidorus lib. XVIII. cap. XLIV. *pulpitum & orchestram* idem facit, & nō ignoramus has voces loquentium abusu sæpè confundi, ad aliaque significanda traduci. Ex duobus theatris dempta scena ampliatisque lateribus *Amphitheatrum* constabat, quasi in vnum iuncta duo *theatra* seu *visoría* (vt Cassiodori lib. V. epistola XLII. verbis vtamur) maiori longitudine quàm latitudine, oui forma, ac quædam proluxa rotunditas, vt idem ait. Temporaria atque è ligno plura fuisse Romæ theatra suspicari libet, quale illud Carionis apud Plin. lib. XXXVI. è lapide amphitheatrum primum Statilij Tauri impensa, Augusti suasu factum est in campo Martio, anno vrbs cōditæ DCC XXV. cuius magna pars ad sanctæ Crucis in Hierusalem ad ipsa vrbs moenia cernitur, nam amphitheatrum alterum nobilissimū in vrbe media priori incēdio deformato Augustus destinauit. Vespasianus, vt Suetoni ait in eius vita cap. IX. extruxit, sed

gloriam absoluti & dedicati operis, Titus eius filius tulit, non Domitianus, vt vulgò hominū persuasio habet, eoq; referēda sunt Martialis carmina in eius operis laudem li. I. eius amphitheatri formam explicare pergitur, quoniam ad eius instar theatra alia & amphiteatra extructa per vrbes erant, paucis mutatis. Ac primum *arena* dicebatur, quoniam ea sternebatur ad commoditatem pugnatium: *Cauca* quod locus cauus erat ab vtraq; parte in eam altitudinem erecto opere vix vt oculi pertingerent, & quoniam ex Marco Varrone li. IV. *cauum* in ædibus dictum, locus intra parietes relictus ad cōmunem omnium vsum, qui si tectus erat dicebatur *testudo*, si apertus vt lucem caperet, *impluuium*. Sic Varronis verba intelligenda putabam, ea operis amplitudine, vt XXCVII. homines caperet, vt Victor ait, stantes sedentesve, non explicat. In area, Iouis Iatariaris ara erecta fuit, sub area cloacæ fortassis ad aquas recipiendas aut deriuandas, quæ ex pluuia dilabebantur. Circum opus porticus erat multis ianuis pertusum, feras aut gladiatores vnde emitteret, supra porticum proiectura moenianorū instar, podiumque, vnde Senatores & Principes spectabant, clatris seu retijs adiectis ad maius tutamen, adiecto etiam ad radicem operis aliquando euripo, hoc est, fossa aquis plena ad feras arcendas. Supra podium gradus succedunt minori altitudine singuli quàm latitudine, nempe superiorum pedes, inferiores sedentes capere debebant. Erant autem ex interuallo tribus distincti baltheis totum opus cingentibus, vnde præcinctiones & perizomata vocantur, nimirum prioris podium similitudine latioresque, ad quorum radices viæ erāt, per quas à locis in loca alia trāsibatur. Sic Tertullianum intelligo, cum cap. III. ait. *Vias enim vocant cardines baltheorum per ambitum*, nam quod sequitur, & *discrimina popularium per procliuuium*, ad minores scalas referri debet,

qui-

quibus ab vno, vt puto, baltheo ver-
 fus alterum descēdebat, inter quas
 interualla graduum comprehensa
 cunei vocabantur à figura deorsum
 angustiori; qui cunei diuersis ordi-
 nibus attributi erant equitibus, tribu-
 nis, militibus, vnde ludos spectarent.
 In ipsa autem baltheorum fronte ia-
 nuæ paruulæ erant, vomitoria inde
 dicta, quod ad accipiendam & red-
 dendam multitudinem idoneæ ef-
 sent, vt per concamerationes, quæ
 sub gradibus erant, ingredi & exire
 possent: In summo opere porticus er-
 rat cum cancellis testæ, vnde popu-
 lus & mulieres spectabant, aut pedi-
 bus stantes, aut è cathedris positus.
 Præterea vela erant ad solem arcen-
 dum & pegmata, hoc est, machinæ è
 ligno plicatiles in alios vsus, & vt pu-
 to, extendendis velis feruientes, quæ
 pegmata in summo ædificio extan-
 tia confixa dixeris. Erant & tubi oc-
 culti per gradus facti, vt ex commif-
 suris lapidum cernitur hodie etiam
 Romæ, lotio fortassis reddendo, aut
 emittēda aqua pluuiali. Podium, vbi
 senat⁹ erat, *orchestra* vocabatur voce
 à scena mutuata, vnde equites specta-
 bant equestria, vnde populus popu-
 laria. Hæc ex *Iusto Lipsio* lib. de am-
 phitheatro, paucis commutatis de-
 sumpta sunt. Quæ de circo dicturi
 sumus ex *Tertulliano*, *Cassiodoro*
 que lib. III. epist. L. & *Isidoro* collegi-
 mus, atque alijs. Duplex circus Ro-
 mæ fuit: alter *flaminius* dictus, cuius
 nulla certa vestigia extant, alter *Ma-
 ximus* in valle, vt immensa molis
 montibus contineretur *Auentino*
Palatino que à *Tarquinio Prisco* pri-
 mum constitutus, vt *Dionysius* &
Liuius aiunt, deinde à *Cæsare* dicta-
 tore *Plinius* auctor lib. XXXVI. cap.
 XV. iisdem vestigijs longitudine sta-
 diorum trium, latitudine vnus, sed
 cum ædificijs iugerum quaternum
 ducenta sexaginta millia homines
 sedentes capiebat, ingenti proculdu-
 bio vastitate; centum quinquaginta
 millia *Dionysius* ait. Porticus totum
 opus circundabant fermè, tecto in-

æquali, quod columnis sustinebatur
 inferius, ita vt quasi tres porticus cō-
 iunctæ essent; extrinsecus alia porti-
 cus erat æquali tecto, officinas in se
 habens & cubicula superius, per quæ
 venientibus ad spectaculum ascen-
 sus, ingressusque erat ad gradus, qui
 in hunc modum erant compositi,
 supra interioris porticus tectum ima-
 parte podium erat adiectis clatris,
 quemadmodum in amphitheatro di-
 ctum est. Deinde ordine assurgebant
 gradus, in quibus erat sedēdum cum
 suis vomitorijs & superiori porticu,
 vnde spectabat populus. Baltheos
 seu præcinctiones cum suis vijs in
 circo fuisse non inuenio: erat tamen
 euripus decem pedum latus ad radi-
 ces totius operis interioris. Erant et-
 iam ianuæ duodecim ad septentri-
 onalem plagam, quæ arte quadam si-
 mul omnes pandebantur, pinnis su-
 perius extantibus moenisi instar, vnde
 ad oppidam ire dicebantur, vt
Varro ait lib. IV. *Ausonius* episto-
 la V. tredecim portas *Circi* fuisse
 ait, multa enim cum dixisset de ijs,
 quæ senario numero in rebus sunt,
 addit:

*Ostia quot pro parte aperit stridentia
 Circus*

*Excepto medium quod patet ad
 stadium.*

Prope ianuas erant carceres à coër-
 cendis equis dicti, vnde signo mappa
 dato currus (qua etiam mappa expli-
 cata ludos *Circenses* fore populo si-
 gnificabatur) egrediebantur, atque
 his operibus circundabatur area om-
 ni ex parte. In media autem area
 secundum longitudinem alia orna-
 menta erant, quæ nemo melius *Ter-
 tulliano* descripsit lib. de spectaculis
 cap. VIII. Ac primum vtrinque ter-
 næ metæ, nimirum sex erant (*Cassio-
 dorus* septem fuisse ait, fortassis obe-
 lisco, quod erat in medio, inter me-
 tas annumerato) globis summita-
 tem singularem terminantibus o-
 uorum forma, quæ oua *Castorum*
 vocabant, quibus ludi *Circenses* fa-
 cri erant, vt superius dictum est, cir-
 cum

cum eas metas currebant equi, & pō-
pa ducebatur. In medio interuallo
Obeliscus erat Soli facer litteris AE-
gyptiacis incisus, lōgitudine centum
& triginta pedum globo superius
adiecō flammæ similitudine, vti Isi-
dorus ait, coniuncta æde Solis, cuiusq;
effigie in fastigio ædis, neque enim
putauerunt sub tecto cōsecrandum,
quem in aperto habent. Erat præterea
Obeliscus alter minor lunæ facer,
vti Cassiodorus ait, longitudine pe-
dum octoginta octo. Adijciebantur
alia ornamenta, facellum Murtiæ
Veneris antè primas metas, aræ plu-
ribus dijs sacræ, ac nominatim Con-
so deo ara apud metas erat sub ter-
ra: quod consilia, cui ille præerat, te-
cta debeant esse. Porrò à Conso ludi
Circenses *Consualia* sunt dicti, & *Con-
sus* idem Neprunus (vti Tertullianus
ait de spectaculis cap. V.) cui totus
apparatus seruebat, qua ratione in
tanta turba deesset? Item columnæ
variæ erant, & mater magna Deūm,
quo quæque ordine diuinare non at-
tinet, nam delphinorum effigies ad
Euripi oram effictas puto. Sic enim
Cassiodorus ait, *Euripus maris vitrei
reddit imaginem, vnde illuc delphini a-
guorei aquas interfluunt*; nisi maui-
interpretari delphinos veros in a-
quis illis nataste. Neq; plura de Circi
structura dicendā sunt, ad appa-
ratum & pompam, qua ad eos ludos
ibatur accedamus. Ab aris & tem-
plis ad ludos Circenses ibant sacrifi-
cijs peractis, nimirum vesaniæ illi re-
ligionem prætexentes maiori licen-
tia peccandi, præferabantur simula-
cra imaginēq; deorum in ferculis
vti Lilius Giraldus syntagmate VII.
de Dijs gentium ex Plutarcho affert.
Sequebantur *thensa* quibus Deorum
statuē aut exuniæ gestabantur ab ho-
minibus coronatis, coronas, inquit
Tertullianus lib. de corona militis,
ad deducendas thēsas cum palmatis
togis fumunt. Currus succedebant
viris onusti & armamaxæ fœminis
nobilibus. Varia vrbs collegia, sacer-
dotes, augures, magistratus, artifices,

A plebe promiscua claudente pompā,
quæ vbi ventum erat ad Circum, cir-
cum metas ducebatur, nouisq; ho-
stijs mactatis, suas quique sedes pro
cuiusque gradu & dignitate occupa-
bant, mox signo dato quadrigis aut
bigis nonnunquam trigis aut seugis
à numero equorum currebatur, vti
ex Isidoro & Cassiodoro colligimus,
præcedebant singulares equi, quibus
Circensium ministri vecti denuntia-
bant certamen instare, *desultores* vo-
cati, quod in equos mira velocitate
desiliret, aut de equo vno in alterum
equum transiliret magno spectato-
rum miraculo, pedites etiā nonnū-
quam in Circo de velocitate conten-
debant recto cursu, atque ab oriente
ad occasum, vti Isidorus ait, quod in
Circum maximum conuenire nō sa-
tis poterat à septētrione ad austrum
extenso, vti superius est indicatū. Sic
ad Circum procedebatur. Quo appa-
ratu ad amphiteatrum iretur nō in-
uenio, tamen præcipuum fuisse ipsa
ludorum magnitudo indicat, præterea
ceremoniā ludis theatralib. ob-
seruata, peractis enim in templo sa-
crificijs, atque defuncti alicuius exe-
quijs celebratis, vti ex Tertulliano c.
X. conijcimus, inter tibias & tubas a-
stātium ordo procedat ad theatrum
totius pompæ duobus ducibus desig-
natore atq; haruspice non sine licto-
ribus, quod indicat Plautus prologo
quodam. Sanè quis locus haruspici
esset in ludis scenicis aut in exequijs
non satis intelligo, & forassis pro *ha-
ruspice* in Tertulliano, *auspice* legen-
dum est, nempe qui esset totius care-
monia & funeris antistes, aut augu-
ria committēdis. etiam illis ludis ca-
prabantur. *Designatores* plerique ip-
sum ludorum magistrum & præfectū
intelligūt, vnus *Iustus Lipsius* in am-
phiteatro c. XV. huic sententię refragatur,
designatorem putans eum fuisse
qui loca ad sedendum dabat, qui à
Martiali *locarius* vocatur. Sed miror
virum eruditum in Vlpiano l. IV. de
his qui notantur infamia non con-
siderasse *designatores* vocari, quos

M

Graci

Græci *Βεγ.Βεωτῆς* appellant, cum con-
 stet *Βεγ.Βεωτῆν* Græcis esse *ludorum ma-*
gistrum, qui præmia victorib⁹ dabat,
 ipsa Vlpiani verba subiijcimus. *Desig-*
natores quos Græci, Βεγ.Βεωτῆς appellāt,
artem ludricam non facere Celsus pro-
bat, quia ministerium non artem exer-
ceant; & sane locus iste hodie à principe
non pro modico beneficio datur. Excide-
 rat illud, in Circo certantes colorib⁹
 distingui *Præsino & Veneto*, vti Cassio-
 dorus ait, quatuor Tertullianus num-
 merat cap. IX. hos duos præterea *al-*
bum & rubrum (russum ipse vocat)
 verum facilis est concordia ex Isido-
 ro. Aurigæ enim duobus primis co-
 loribus tantum utebantur, equi qua-
 tuor colorum erant, quos colores
 quatuor anni tempora, aut quatuor
 elementa significare putabant, ijsque
 sacrosatos esse.

C A P. IV.

De sensuum voluptate.

Magna est potestas voluptatis,
 vires incredibiles; lenis enim
 quamuis & blanda, non magno tem-
 poris spatio, nisi caues, animi & cor-
 poris partes omnes expugnat, virtu-
 tes eneruat, ipsamque arcem in sub-
 limi constitutã mentem euertit, atque
 in omne genus vitiorũ præcipitẽ dat.
 Rectẽ & sapienter Plato homines et-
 iam excelsi animi reddi cereos à vo-
 luptate affirmavit, vt cerei instar mol-
 lis vitij cedant atque impuritati; &
 alio loco voluptatem esse dixit om-
 nium malorum nutrimentum, neque
 aliunde maius periculũ vrget, quã
 à circumfusis vndique voluptatibus.
 Iraque ab omni memoria, quos neque
 hostes vincere, neque vlla æstus, frigo-
 ris aut inedia iniuria frãgere potuit,
 eos videmus, & legimus illecebris vo-
 luptatũ fuisse superatos. Quid enim
 aliud Salomonem ea sapientia atque
 probitate trãuersum egit? quid An-
 nibalem Pœnum eiusque copias ho-
 sti opportunos præbuit, nisi Capuanę
 amœnitates? vina & conuiuia Cam-

paniæ armis inuictũ vicerunt. Quod
 Romanis etiam accidisse satis cõstat
 inuictis priusquam Asiæ iucunditates
 commoditatesque essent experti, atque
 voluptates alias. Latronibus sanẽ
 perfimiles sunt, quos Aegyptij Philiti-
 tas vocabant, amplectẽtes quos strã-
 gulare volebant, vt Seneca ait epist.
 LII. ferrea ingenia voluptas quasi i-
 gne victa debilitat penitus & frangit:
 cumque in hominẽ nihil virtute præ-
 stantius sit, huic diuino muneri nihil
 est tam inimicũ quã voluptas. Ne-
 que enim ea dominante temperan-
 tiæ, fortitudini, liberalitati, aut ceteris
 virtutibus locus est, neque sub eius
 imperio vlla honestatis pars potest
 consistere, quoniam vitiosa & mor-
 tifera est, armaque illius, cuius vnum
 opus, mentes hominum expugnare
 atque vitiorum maculis foedare; est
 enim mortis fabricatrix voluptas. Et
 sicut Deus hominem ad vitã per la-
 borem & sudorem vocat, cum sit vir-
 tus in arduo posita; ita ad mortẽ per
 delicias & suauitates festinamus, ni-
 mirum ad verum bonum aspera via
 ducit, malorũ imagines ad exitium
 per bona fallacia. Cauenda sunt igitur
 oblectamenta omnia, sensuumque
 voluptates tanquam laquei, ne capti
 ea mollicie in ditionem mortis nos,
 nostraque redigamur. Si voluptati
 cesseris, cedendum est dolori, labori,
 molestiæ, paupertati, quia voluptati
 inimica sunt: ambitio, ira, auaritia,
 ceteraque vitia vno impetu animũ oc-
 cupabunt. Dedit Deus sator & parẽs
 humani generis homini cognitionẽ
 & appetitum, quibus ad agendum in-
 citatur sponte, nullo cogente, vnde
 inter alios affectus, quemadmodum
 tristitia ex re aduersa oritur, ita ex p-
 speris cum voti compotes euadimus
 aut nos ea spe lactamus, voluptas
 manat, quasi quies quãdã animi cu-
 piditate satiata, metaque laborũ, ma-
 gnã ei suauitatem inseruit, vel ipsa
 tota est suauitas, vt esse velut condi-
 mentum, cuius cupiditate incitati om-
 nia humanæ vitæ officia, quamuis
 difficilia implemus. Itaque quo dif-
 ficilior

facilior est actio, quā obire opus est, maiorem indidit voluptatem, ut in filiorum procreatione considerare licet, ne deficerēt genera, ardentissimam cupiditatē admiscuisse corporibus. ut uterque sexus alterū appeteret avidissimē, eaque ratione propagari & multiplicari animantes possent, quam cupiditatem cum omnibus animantibus dedit, tūm in homines acriores stimulos habet, vel quia hominum cognitio maior est, mollior caro; vel quia genus hominum amplius propagari voluit: vel ut virtus, cuius solus homo est capax cum vehementiori voluptate tāquam cum domestico hoste pugnaret, nam quæ incitamentum ad virtutē esse debet, ideoque à conditore data est, si modum excedat certissima virtutis labes est. Cæteræ quidem animantes præter eam voluptatem quæ ex coitu, & quæ ex pabulo percipitur, nullam aliam aut vix sentiunt, ad eam certè referuntur aliorum sensuum functiones oblectamentaque. Vident ut appetant quibus ad cibum opus habet, audiunt ut pericula fugiant, congregarique possint, odoratus pabulo servit, neque enim florum aut aliorum odorum & aromatum suavitates omnino percipiunt. homini verò data est infinita voluptas, quæ sensibus omnibus capitur, ut in vitium cadentem virtus reprimeret. Stupra enim & adulteria, & omnia flagitia nullis alijs illecebris nisi voluptate excitantur. Sed discrimen est, nam cibi & libidinis nimiae voluptates vituperantur, atque in vitijs ponuntur. Quæ ex oculis, auribus, aut odoratu percipitur non item, quæ plerisque occasio errandi est, nullam ut putent aspectu ludorum, aut auditu musici concentus vituperationem incurri. Rectè enim Aristoteles eos tantum incontinentes vocari ait, qui tactus aut gustatus voluptate superantur, qui immodicè utuntur venerea, aut ciborum luxum consecantur, Philoxeno similes, gruis collum à Dijs immortalibus sibi datum optanti, quo se diutius ci-

bi sapore oblectaret; qui aut videndo audiendoque modum non tenent, quis eos intemperantes vocarit? nempe quoniam priores voluptates cum cæteris animantibus communes habent eas solas aut maximè probro damus quasi in similitudinem brutorum homine degenerante, quod in aliorum sensuum voluptatibus non contingit; aut fortassis quoniam illæ priores acriores sunt, eoque magis nocent nisi modus adsit, certis finibus circumscribantur necesse est, à virtuteque corrigantur, cuius partes sunt prosequi salutaria, amovere atque repellere contraria. Sed & in alijs voluptatibus quoddam incontinentiæ genus esse potest minus fortassè vulgò cognita, verissimæ tamen aurium & oculorum voluptas ex aspectu ludorum, vocum & cantuum suavitatem suscepta non minus vitiosa est, neque minus exitiosa quam oblectationes aliarum. Quis enim non luxuriosum & nequam iudicavit eum, qui totos dies desideat in theatro, aut scenicas artes, iyristas & comedos domi habeat victus aviditate eius voluptatis? omnes enim corporeæ oblectationes irritamenta vitiorum sunt, & ad corrumpendos animos turpitudineque foedandos magnam vim habent. Omnino ex tactu velut ex communi fonte uniuersæ sensuum voluptates deriuantur, quoque magis illi coniunctæ sunt vehementiores existunt, cum sensus omnes in carne sint, per quam voluptas tactus diffusa est, ex ea quasi per quinque rivulos in omnes sensus diducitur. Sic voluptates cæteræ ex carne ortæ ad eam referuntur, & quasi limo suscepto à rebus externis in se reflexe totam carnem, & per eam animam inficiunt quo minus probitati operam dare, Deumve contemplare tranquillam mentem possit, uti Basilii docet lib. de virginitate, unde hæc hausimus. Nullis enim finibus prava hæc cupiditas resistit, ignis instar quo plura damus plura petit, saepeque ab honestis voluptatibus progrediens momento temporis ad illicita trahit, atque ab una

voluptate in diuersam facto transi-
tu in turpitudinē desinit. Eam Græci
per hydram significarunt, quam in
palude delitescere, & multa capita
habere finxerunt fabula non ine-
pta. Voluptas. n. carni insita in mul-
tos sensus quasi capita diffunditur
magno periculo, nisi vniuersa vno
ictu opprimatur, nam qui cupiditati
indulgento quasi vnum caput præ-
scindit, indulgentia bellua illa mul-
tiplicior exurgit, maioresq; impetus
habet, igne poti⁹ quam ferro excin-
denda, cælesti inquam ope & chari-
tatis ardore magis quam humana in-
dustria. Cuius etiam rei gerebat ima-
ginem tum adeps animantium, quem
Deo vniuersum offerri diuinæ leges
præcipiunt. Leuit. cap. 3. vers. 17. & ca,
8. vers. 16. ad significationem non
partem voluptatis, sed vniuersam,
quoad eius fieri possit, abdicandam
videri: tum vitulus pro sacerdote ob-
latus, cuius adipem, qui erat super vi-
talia (Græca super *intestina ventrem-
que* habent) & reticulū iecoris, duos-
que renuculos cum aruiulis suis
diuina lex offerri iubet ignis alimen-
tum. Nimirum sunt voluptates que-
dam, quib. carere penitus possumus,
quales venereæ sunt, *casrenes* signi-
ficant cum suo adipe cremati, alijs
carere prorsus non possumus, vt que
ex gustu, visu, audituq; existunt, quod
ventris & iecoris adipem in cædō cō-
sumendi significant, non venter ip-
se, iecurque. Ergo voluptates nimis
præscindantur, quoniam vitiorum
fomenta sunt, & vitij pabulum sub-
ministrant, susceptæque semel nullis
resistunt finibus, sed ad turpiores ob-
lectationes identidem prouocant,
intimis visceribus stimulos libidinis
commouent, & naturalem illum in-
citant & inflammāt ardorem, donec
totum hominem in laqueos æternæ
moris inducant, nullaque re magis
in vita peccatur, quam prauæ huic cu-
piditati frenos laxando, quam com-
pescere initio atq; cōprimere multis
extitisset salutare, qui sua certè ruina
ceteros cautiore debent elicere, ne

se hac labe pesteq; iffici sinant, quan-
tumuis sensum se insinuet, & honesti
specie fallat.

C A P. V.

*Scena cur oblectet tan-
topere.*

QVæ si vera sunt, voluptates sen-
suum quas appetunt, qui corpe-
pori vt pecudes seruiunt, ita inter se
comparari, vt ex vna alliciatur altera
maiori turpitudine; quid continge-
re credamus, quibus in *scena* fami-
liare est totam turpitudinem oculis
haurire atq; auribus? Num innocios
temperatos, sanctosque dicemus? an
potius in cœno volutari atque mor-
te, q̄ in voluptate est, sicuti vita per-
petua virtute comparatur. Quo loco
mirari conuenit, cur homines tan-
topere *scena* ad se rapiat, vt contem-
ptis cæteris vitæ officijs eō pleriq; cō-
currant, totoq; dies in ea voluptate
consumant, tanto sapē animi motu
in furorem cœcitati, vt non minus
spectaculum præbeant quam ipsi hi-
striones, ij ipsi qui spectatā venerunt,
clamore, plausu, lacrymis. Sed nimi-
rum quæstuosā hominum arte in v-
num locū omnia voluptatum instru-
menta congesta sunt, quæ singula ad
detinendos, ac suspendendos homi-
num animos magnam vim habent.
Primum enim insoliti casus & ad-
mirabiles commemorantur mirabi-
liori aliquo exitu terminati, vt in
tragedijs & comœdij perspicimus,
ita incredibilia cōponi, vt facta non
fieta videantur esse. Porro insolita
admirari, quotidiana contēnere, hu-
manum est: suntq; maximè mirabi-
lia, & maximam exprimit volupta-
tem, quæ maximè inexpectata con-
tingunt, maximè periculosa vidētur.
Quod si nudis sapē narrationib. re-
rum capimur, historiaque quoquo-
modo scripta oblectat animos, cum
sim⁹ natura curiosi sermunculis etiā
anicularū & fabulis detinemur: quid
faciant cum nitor sermonis & elo-
quen-

quentia accesserit? quanta gratia nar-
 rationi addetur? quæ altera eius ob-
 lectionis causa existit, præsertim
 verborum luminibus & sententiarum
 tota oratione distincta, vti præter
 floribus, gemmis aurum. Deinde versus
 numerosi & ornati titillant animos,
 & quo voluerint impellunt; eoque
 magis nitore suo persuadent, & faci-
 lius adhærent auditorum memoria
 atque animo. Qui enim numeris cõ-
 stamus omnium, maximè numeris
 capimur, numerisque; adstricta oratio
 vehementiores motus in omnem par-
 tem solet concitare. Nam quæ verbis
 carent, æris & neruorum dulces fo-
 ni, suaves & canoræ voces addita fa-
 bulis non parum suauitatis adijciunt
 cum sæpè soli sine fatietate multo
 temporis spacio audiantur. Fingun-
 tur mores hominũ omnis ordinis,
 conditionis, ætatis, vocis, gestu, habi-
 tu, lenonis, meretricis, parasiti, iuue-
 num, senumque, in quibus multa sunt
 notatu digna deridiculaque. Neque
 referuntur tantum verbis, sed ipsis o-
 culis subiiciuntur, quod multo maio-
 rem vim habet. Sales iocique adijci-
 untur ad risum multitudinis excitan-
 dum. Postremo quæ maior est illece-
 bra, pulcherrimi adolescentes, aut
 quæ maior pestis est, puellæ eximia
 venustate producuntur in theatrum,
 aptæ oculos detinere non petulantis
 multitudinis, sed prudentum etiam
 hominum & moderatorum. Num
 vilius gemmæ, floris aut animantis
 decor cum humana pulchritudine
 possit comparari? Num vlla res potẽ-
 tius oculos atque animos flectit,
 etiamsi nuda obijciatur? iam orna-
 tus planè regij, & in morem antiqui
 conformati quantum venustatis, quan-
 tum oblectationis addunt? Longum
 est ire per singula, quæ si exequi & di-
 latare pro dignitate velim, nullum
 finem reperiatur oratio. Atque hæc-
 tenus de honestis comædijs, tragædijs-
 que dictum est; in quas si tam multa
 conferuntur voluptatem facientia,
 quid si ad turpitudinem singula re-
 ferantur? quæ oblectatio maximè o-

mnium deuincit homines, atque ita
 vt vel ipsa nuda commemoratione
 animos rapiat? quid si de stupris vir-
 ginum fabula est? de amoribus mere-
 tricum, lenonum turpitudine, num
 ea voluptate potentior aliqua excog-
 itari possit? non arbor. Obijciun-
 tur enim menti irritabiles formæ,
 suggeruntur fomenta vitiorum, &
 ex rerum imagine ac commemora-
 tione cupiditas excitatur, atque si-
 mulatis amoribus quasi veris inter-
 sint turpi voluptate spectatores in-
 gurgitantur, quasi in sentina volu-
 tati. Quod an sit vitandum atque om-
 ni ratione detestandum pericu-
 lum, hac disputatione conabimur
 demonstrare.

C A P. VI.

*Veteris & nouæ comæ-
 diæ discrimen.*

EX omnibus spectaculis, quæ Græ-
 cis & Romanis quondam in vsu
 fuerunt cæteris antiquatis, scenici
 fermè ludi relicti modò sunt, qui om-
 nium maximè exterminari debe-
 bant, atque è moribus nostræ natio-
 nis cõuelli. In alijs enim ludis quod-
 dam tyrocinium & meditatio virtutis
 erat ludicris ad vera certamina &
 bella corpore exercito, vbi iactu, lu-
 cta, cursu equorum, sagittandi peri-
 tia certabant. In theatris dies totos
 residentes corpus otio, animum li-
 bidine frangunt. Verum priusquam
 ad nostræ theatra venio, quid vetus
 comædia à noua differret explican-
 dum est; altiori sumpto principio.
 Soliugi initio homines incertis se-
 dibus ferarum ritu pererrabant: nullo
 certo imperio deuincti, nisi quate-
 nus naturæ impulsu quæque familia
 ei honorem deferrebat maximũ, qui
 cæteros ætate præibat. Ea cum nu-
 mero augebatur, quandã populi for-

mam repræsentabat, vnde pagi nati sunt, ex pagis multis mutui præsidij causa ne à potentioribus premerentur, vno delecto capite in locum vni conuenientibus vrbes sunt constitutæ ciuium numero, & maiori cultu præstantes, adiecti ludi ad multitudinem alliciendam detinendamq; Quod institutum vbique terrarum tenuit. Athenienses etiam nondum à Theseo in vrbs formam coacti rudi more agrestique instituto per agros sacris operati, tum eos qui sacrificio interfuerant, tum externos scommatis dicerijsque quadam dicacitate impetebant? quod rustici etiam in Italia imitati sunt, post messem peractis sacris in se inuicem simili procacitate ludentes, neque à verborum obscenitate abstinentes nonnūquam alternis versibus *fesceninis* ex eo dictis, quod à Fescenina ciuitate Hetruriæ is mos ad ceteros dimanarit. placuit is ludus urbano populo, & qui dicendo valebant ad id argumentum versibus tractandum unum applicuerunt in Græcia Italiaque. Sic rusticis exclusis ingenia urbana aliorum mores taxando se exercuerunt, non modo versibus factis, sed etiam prodeuntes in scenam spectatores, absentesque carpebant, satyræ amaritudine, magno nonnūquam dolore eorum qui notabantur. Vnde à sano principio suscepta licentia, cum poëtæ sæpè priuatis affectibus seruirent, auditores asperis facerijs elusi iurgia concitarent, lege tantum est, ne quemquam liceret nominatum in scena notare. Ita genus illud comediæ abolitum est, quæ vetus est dicta nouæ comparatione; ac ne permissum quidē diu, quod poëtæ factitare cœperunt, vt obliquis dictis tacitisque nominibus aliquem perstringerent. Ergò sublata veteri comediæ, noua successit, qua de virginum stupris, nuptijs iuuenum, meretricum fraudibus agebatur, nullo nominatum ne oblique quidem perstricto ab histrionibus, qui in multa quibus rerum turpitudine à verborum

obscenitate tēperabāt, vt August. ait li. II. de ciu. Dei c. 8. Veterē comediā Græcia fermè retinuit nullis satis coercita legib. aut exemplis calamitarū ex ea licentia carpenti alienos mores natis, vt ex Aristidis sophistæ oratione de hoc argumento conijcio; cuius deinde mētio reditura est. Roma maiori seueritate morum posteriori comediæ genus secuta est, & erat antiquitus lege duodecim tabularum vetitum: *carmen malum cōscribere*, quo fama alterius coinquinetur & vita, & ludi scenici non ante quadringentesimū vrbs annum suscepti sunt, certè Tiro Sulpitio Potito, Cajo Licinio Stolone consulibus, cum peste laboraret populus, ex libris Sibyllinis voti, tamen aliquando viri insignes tacitè ab histrionibus taxabantur, vt Diphilus tragœdus directis in Pompeium magnum manibus verba illa fabulæ pronunciauit, *miseria nostra Magnus est*. Valerius Maximus lib. sexti cap. secundo. Mimus etiam, vt refert Iulius Capitolinus, quosdā coram Maximino Imperatore versus Græcè pronunciauit, quibus eius immanitatem notauit. *Elephas grandis est & occiditur. Leo fortis est & occiditur. Tigris fortis est & occiditur. Cave multos si singulos non times*. Hoc erat discrimē veteris & nouæ comediæ, Græcæ & Latinæ, vtrique cōmune vitium, quod cōiuita in Deos impunè iactabant dignos cultoribus talibus. Quam foeditatem Arnobij verbis accusare præstabit lib. quarto aduersus gentes extremo, poëtarum licentiam redarguentis, Deorū probra carminibus explicantium. Quod idem in scenis ab histrionibus factitatum his verbis accusat. *Sed poëtis tantummodo licere voluistis indignas de Dijs fabulas, & flagitiosa ludibria comminisci. Quid pantomimi vestri, quid histriones, quid illa mimorum atque exoleti generis multitudo? Nonne ad vsum questus sui abutuntur dijs vestris, & lenocinia voluptatum ex iniurijs attrahunt, contumelijsq; diuinis? Sedent & in spectaculis publicis sa-*

ceruo-

*cerdotu omnium, magytra: uumq, collegia
Pōtiffices maximi, & maximi Curiones, A
sedent quindēcī viri laureati, & Dia-
les cum apicibus Flamines; sedent Augu-
res interpretes diuinæ mentis & volū-
tatis, nec non & castæ virgines perpetui
nutrices & conseruatrices ignis; sedet
cunctus populus & senatus; consulatibus
functi patres, dijs proximi atque augu-
stissimi reges; & quod nefarium esset au-
ditu, gentis illa genitrix Martia, regna-
toris & populi procreatrix amans saltatur
venū, et per affectus omnes meretrici-
e uilitatis impudica exprimitur imi-
tatione bacchari. Saltatur & magna sa-
cris corrupta cum infulis Mater: & con-
tra decus atatis illa Pessimuntia Dyndi-
mine, in bubulci unius amplexu flagiti-
osa fingitur appetitione gestire, nec non
& illa proles Ionis à Sophocle in Trabi-
nijs, Hercules pestiferi regiminis circū-
petitus indagine miserabiles edere indu-
citur ciulatus, violentia doloris frangi,
atque in ultimam tabem disfluentium
viscerum maceratione consumi. Quin
& ille in fabulis ipse regnator poli sine
ulla numinis maiestatisque formidine
adulterorum agere inducitur partes; at-
que ut fallere castitatem alienarum pos-
sit familias matrum, ora immutare fal-
lacia, & in species coniugum subdititij
corporis simulatione succedere. Haec enī
Arnobius. Sic deos violare facilius
putabant quam homines stulta per-
suasione decepti vltione nulla, nul-
lis in populo motibus, quod de Chri-
stiani populi moribus sublatum esse
penitus, fatemur, nemini fore impu-
nè si in teatro caelestes audeat ver-
borum procacitate tentare. Illud cō-
tēdiq; , qui res turpes in scena acti-
tant, earum rerum commemoratio-
ne non minus nocere neque minus
arcendos esse, neque permittendum
ut in suæ turpitudinis gurgite diuti⁹
iaceant.*

CAP. VII.

*Comœdias Diuorum cultui
non conuenire.*

Dificilè est prauam consuetudi-
nem cōuellere longo tempore

magnosq; alieni multitudinis cōfir-
matam, celeberrima festa comœdijs
actitandis celebrare solitæ; ac pericu-
lū est ne diuorum cultū hac disputa-
tione imminuere voluisse videamur
nō sine aliqua impietatis suspicione.
Conandum est tamē, quoniam nul-
quam graui⁹ peccatur, quā in epta
religione suscepta. Ordinar autem vn-
de facilius aduersarios cōuinci posse
putabā. Dico oportere Deū immor-
talē, diuosq; oēs omni lætitię signifi-
catione colere, votis, sacrificijs, cātu,
floribus, festa fronde, ramalib. opere
topiario, nihilq; omnino prætermi-
tere eorū quæ religionem & pietatē
in animis mortaliū augent: qui quo-
niam sensibus ducuntur, externo rer-
um apparatu, ornato, pompa capiū-
tur maximè: Contēdo tamen histri-
ones à festis populi Christiani & tem-
plis exterminari penit⁹ debere, quod
priusquam ex ipsorum persona & ar-
gumentis quæ tractant confirmem;
illud dicam Aristidē sophistam neq;
nostris moribus, neque religione no-
stra imbutum, orationē edi disse qua
Smyrnæ, (quæ est ciuitas Ionæ) hoc
ipsum persuadere conatus est, deorū
festis comœdijs non conuenire, ne-
que ludo agere quod honestum non
sit. Atque ille quidem eas comœdias
insectatur, quibus ex Græca licentia
conuitia in præsentibus absentesque ia-
ciebantur, in quam prauitatem ple-
raq; eius argumenta diriguntur, non
pauca nostro etiā proposito fauent.
Ea sunt nullum libamē aut sacrificiū
gratius dijs esse, quam si animū susci-
piamus optimum & pacatissimum;
deorum celebritates mutua beneuo-
lentia atque amicitia vincula esse: q̄
res dijs maximè curę est. Amico præ-
sente viro graui cōuitium dicere au-
direvè, quis ferat? Deos minori reue-
rentia profèqui, qui cōueniat? Opti-
ma honestissimaq; dicēda semper sen-
tiendaq; in festis, quæ ad religionem
pertinēt, multo magis cū voce præ-
conis omnibus, qui adsunt, initio rei
sacræ denuntietur ἐν Φημεῖν, hoc est, *be-
nedicere*, qui ergo cōueniat ad diuos

honorandos turpissima verba vsurpare: qui cōueniat quæ neque facere neque pati intra lupanaria fas est, hæc in medijs templis canere: Et quidem in sacrificio offerre quæ lege sunt vetita, impium est; quid honorare deos eorū opere & arte, quibus nulla pars probitatis inest: Si inter cantores dissonet aliquis, eijcitur cum probro; si vniuersus chorus absōnum canat, feremus: præsertim pueris & virginibus præsentib⁹, quos domi & in scholis vt honesta loquantur & audiant, curare debemus, num ea publicè audire patiemur, quæ si priuatim impu- nè dicerentur, mores euerterentur singulorum? & miramur tantam malorum colluuiem in republica vigere, cum vbi sanctitatis domicilium est, tantam prauitatis sementem fieri patiamur? Num iuuenes impuris magistris erudiendos tradamus? hæc enim excusatio affertur: in comœdijs vitæ humanæ varios casus exprimi, retegī fraudes, documenta tradi, quibus iuuenes cautiores reddantur, quos ego aberrare profus cōtendo. Neque enim ebriorum est sobrietatem suadere, neque turpissimus quisq; ad probitatem docēdam præceptor idoneus sit, qui ad virtutem à vitio, ad rationem à furore, ab immanitate ad humanitatem publicè auditores reuocet. Ianuæ curam non credamus cuiuis, ne quid domi contingat quod dedecus afferat, sed probatæ fidei viro: filios & vxores atque omnem vrbānam multitudinem docendā, idque in templis, profligatæ vitæ hominibus tradamus: atque quos sobrios ad colloquium nō admitteremus, neque cum ijs confociaremus vocem, ijs ebrijs & amen- tibus fidendum putabimus: eorumque opera credemus dies festos multo celebriores euadere? apage dedecus ac nefas omnibus piaculis procu- randa. Verū Aristidis argumentis compēdio recitatis ad Augustinum progrediamur qui lib. secundo de ciuit. Dei cap. tertio decimo antiquos Romanos ridet, quod histriones no-

tarent infamia; ijdem scenicis ludis deos honorādos putarent, qui enim conueniat ignominia notare atque in infamium numero ponere, per quos diuinus cultus augeatur. Ipsa Augustini verba subijcimus: *Sed respondeatur mihi, inquit, qua consentanea ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici deorum honoribus admiscuntur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non nouerat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humana quærentur, & vitio- rum reperent humanorum, diu ea sibi exhibere petiuerunt. Quomodo ergo abijcitur scenicus per quem colitur Deus? & theatrica illius turpitudinis, qua fronte notatur actor, si adoratur ex actor? In quo multo prudentiores Græcos fuisse contendit, qui actores fabularum repente à scena & teatro ad summos honores & magistratus euehebant, quasi dijs sacros & cælestibus in primis gratos. Sed & aliquando à Romanis histriones templis fuisse prohibitos quasi deorum cultui non conuenientes. Tacitus libr. quarto decimo his verbis indicat: *Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quanquam scenæ pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur.* Qua ergo fronte histriones de foro raptos è publicis diuersorijs in templum Christiani inducunt, vt per eos sacra festorum lætitia augeatur: quos Ecclesiasticæ leges. d. 33. Can. maritum. à sacris ordinibus repellunt, quomodo ipsorum opera consentaneum sit credere diuinum cultum diebus festis illustrari? Sed obijcis fortasse eos in templis, non in turpibus argumentis versari, sed sacras historias referre, aut ex diuinis libris petiras, aut ex sanctorum hominum historijs. Quod vtinam verum esset, & non potius ad mouendum populi risum obscenissima quæque actarent, & est acerbissimum negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. Scimus sæpè sanctissimis*

tem-

templis præsertim inter tabulæ actus
 chori ad instar adulterorum furta, a-
 mores turpes recitari; vt honestissi-
 mus quisque ea spectacula vitare de-
 beat, si decori & pudori consultum
 velit. Et putabimus tamen quæ à mo-
 destis hominibus fugiuntur, ea cæle-
 stibus esse grata? Ego putarim potius
 quasi sordes & religiōis ludibria hos
 omnes ludos à sanctissimis templis
 esse exterminandos, præsertim à pu-
 blicis histrionibus actitatos; nam cū
 turpi vita sint, religionē foedare po-
 tius sua ipsorum ignominia videtur,
 & aslueri turpibus etiam in sanctissi-
 mis locis odorem quo imbuti sunt
 ore, oculis, & toto corpore exhalant;
 ac nescio an aliquando fabulā agant,
 quin verba turpia vel imprudentib⁹
 sæpè excidant, & hos tamen contem-
 demus diuinis celebritatibus adhibe-
 re? sed fac, quod nunquam accidisse
 probabis, histriones seuera aliqua le-
 ge constrictos intra modestiæ fines
 contineri posse, ac sacras tantum hi-
 storias cum dignitate referre: contem-
 do nō minus cum morem religionis
 sanctitati fore exitiale, neque minus
 dedecus reipublicæ afferre, quī enim
 conueniat ab hominibus turpibus di-
 uorum res gestas referri, eosq; Fran-
 ciscei, Dominici, Magdalene, Aposto-
 lorum, ipsius etiam Christi personas
 sustinere? an non id sit cælum terre
 aut cæno potius, sacra prophanis
 miscere? Imagines in templis magna
 honestate depingi iubetur, & impu-
 dicam foeminam Mariæ aut Catha-
 rinæ, probrosam hominē Augustini
 aut Antonij personam repræsentare
 patiemur? Quod Arnobius certè lib.
 quarto cōtra Gentes extremo ab an-
 tiquis factitatum reprehendit: vt hi-
 strionibus deorum personæ impone-
 rentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa
 est: etiam mimis & scurrilibus ludri-
 cris sanctissimorum personæ interponū-
 tur Deorum; & vt spectatoribus vacuis
 risus possit atque hilaritas excitari, io-
 cularibus feriuntur cauillationibus nu-
 mima, conclamant, et assurgunt theatra,
 cæcæ & omnes concrepant fragoribus atq;*

plausibus. Idem Tertullianus accusat
 A in Apologia. c. quinto decimo *Quid,*
inquiens, quod imago Dei vestri ignomi-
niosissimū caput et famosum vestit: quod
corpus impurum, & ad istam artem ef-
foeminatione productum Minervam a-
liquam vel Herculem representet? non-
ne violatur maiestas, & diuinitas con-
stupratur laudantibus vobis? quæ ver-
 ba ad nostros mores transferas licet,
 atque in antiquis vitijs interpreteris
 nostrorum licentiam & turpitudinē
 accusari. Itaq; si duorū optio danda
 esset, mallet ab histrionibus propha-
 nas fabulas agi, quā sacras historias,
 quibus diuorum personæ cum decore
 atque honestate referri debent,
 quod eos facere nō posse persuasum
 habeo, tum ob eorum vilitatem, &
 dedecus, tum ob foedissimos mores
 paremque actionum leuitatem & tur-
 pitudinem. Et ipse cogitabam in tem-
 plis festisq; Diuorum, cuius causa in-
 stituta sunt, omnia ad pietatē & mo-
 destiam debere esse comparata, qui-
 bus rebus animus excitatur ad religi-
 onem & ad rerum diuinarum con-
 templationē, ijs cōmuniter & priua-
 tim vacādū esse risus, plausus, clamores
 an id præstent per se quisq; consi-
 derabit, quod si nequam & perditus
 haberetur, qui solus aut cū paucis in
 templis id faceret; an meliorē puta-
 bimus qui cū vniuerso populo id fa-
 ciat? sed quid hoc loco diutius hæsitamus?
 cum lege Ecclesiastica vetitū sit
 ludos theatrales in tēplis agere, quæ
 lex incipit, *Cum decorem*, De vita &
 honestate clericorū. *Interdū*, inquit,
ludi sunt in Ecclesijs theatrales & non
solum ad ludibriū, (sic lego) spectaculi
introducuntur in eis monstra laruarum,
verum etiam in aliquibus festiuitatib⁹
diaconi, presbyteri, ac subdiaconi insa-
nia sua ludibria exercere presumunt,
 Quæ vtraque legis conditor Innocē-
 tius tertius deinde fieri prohibet, cuius
 interpretes tamen de prophanis
 spectaculis interpretatur, ne multo-
 rum cōsuetudinē reprobare necesse
 sit, scilicet comœdias de argumentis
 sacris in tēplis agentium; quā senten-
 tiam

tiam hoc loco neque refellere est animus neque probare; ac satis habere si quemadmodum qui ex sacro ordine sunt, ludos scenicos committere ubicumque vetantur, ita histrionibus (quod Panormitanus in eam legem indicat) generi hominum corruptissimo templa essent clausa. qui siue prophana, siue sacra argumenta tractent, parem mihi videntur religioni contumeliam facere: & in quocumque argumento ad ingenium redeunt, in medijsque actionibus ad verba turpia & gestus passim dilabuntur. Sed quoniam Innocentius larvas a templis arceat, crediderim tripudia, quae more Hispanico magno strepitu & fragore tympani modos plausu pedum modulante concitantur a larvatis hominibus, remouenda esse; quid enim nisi perturbationem orationibus priuatim, & publice canentibus afferunt? Est quidem provinciali lege cautum ne templa ingrediantur, priusquam precibus & diuinis laudibus finis sit impositus. Verum id non satis seruari compertum est, cum circum templa, circūque chorum ubi canitur cum strepitu edant, qui non minori impedimento sit quam si penitus irrumperet. Et est litteris proditum in Saxonia villa colbecke ipsa natalitiorum Christi nocte decem & octo viros & foeminas in coemeterio choreas agentes, neque ad sacerdotis in templo sacrificantis praecipuum cessantes eius Dira imprecatioe integrum annum saltare compulsos, ac tandem ad unum periisse salutis anno 1012. auctores Vincentius & Trithemius, & miror quorum exempla imitantur, supplicium eorum non perhorrescere. Adde etiam modos musicos accuratiores, quos passim in celebrioribus festis usurpari videmus, additis omnigenis instrumentis contra legem Ecclesiasticam inuectos esse, quae lex Ioannis 22. inter extrauagantes refertur, *De vita & honestate clericorum*, cuius initium est, *Docti sanctorum*. quae eo pertinent non ut moueamus susceptam pridem ab omnibus ferme con-

uetudinem; sed ut indicemus quanta cautela opus sit, quantaque moderatione usurpari debeant, quae a maioribus reprobata fuisse non possumus ignorare; debetque eos quorum interest curare atque efficere, ut similia seruiant pietati, neque populus cuius causa haec suscipiuntur, ad templa non secus concurrat, atque ad spectacula, ludos & celebritates alias profanas, quae maxima corruptela morum est, & sanctissimae religionis labe. Neque turpes cantilenae audiantur, aut quae turpitudinis memoriam excitent ad obscenarum modos, mutatis quamuis verbis, decantatae, quod graue crimen est omni supplicio vindicandum. Sed noui multitudinis vanitatem, canorum licentiam (quippe corruptissimum ferè id genus hominum vitium est) nunquam impetrabimus ut debitum finibus se contineant, praefectos monuisse satis habeam. atque vnde dilapsa est, ad histriones referatur oratio, legesque imperatoriae quid in hac re sanxerint explicandum est. Variè quondam habitata ac sepe immutata eius rei forma ab Imperatoribus est, & plerique ludos scenicos ad oblectandum populum permiserunt, ea tamen exceptione ne diebus Dominicis, Christi natali, Paschae atque Quinquagesimae diebus committerentur, quod sanxit Valentinianus Caesar anno salutis 425. Codicis Theodosij, lib. XV. tit. V. *De spectaculis*, lege, *Dominico*, nimirum quinta, quod maiori seueritate Gratianus Valentinianus & Theodosius sanxerant anno 389. lege, *nullus eodem* tit. ne quis iudex ijs ludis vacaret, nisi natali Imperatoris & imperij die, quo die vel in lucem editus, vel imperij erat sceptrum sortitus, idque ante meridiem tantum, & post epulas ad spectaculum redire desisterent. Quod si de spectaculis accipiendum putes, quae publico sumptu exhibebantur, non resistam, modo eadem lege concedas diem solis, id est, Dominicum ab ea vanitate esse exemptum: & merito, ne populus quo die diuino cultui vacare de-

bebat

bebat & debet, ad theatra recurreret; ab schola virtutum & pietatis studijs ad tetra impuritatis omnis & impudicitiae gymnasia. Non ergo censebant Imperatores ludis scenicis diuinum numen coli competenter, quos diebus festis fieri vetabant. Nunc vide quanta peruersitas, ratio quam praepostera, histriones impuros in templa vocamus, neque satis celebrem diem festum fore putamus, nisi mihi veste insolenti & rugosis sinibus festiua laetitia augeatur.

C A P. VIII.

Mulieres in scenam inducendas non esse.

Sequitur prauitas alia, neque minor superiori neque minus repellenda, mulieres excellenti pulchritudine, eximia actionum venustate & gratia inducuntur in theatrum, quod maximum est irritamentum libidinis, & ad corrupendos homines potissimum valet: Nimirum histriones cum studia omnia lucro metiantur, & ad quaestum omnia referant, ad multitudinem alliciendam, quam non ignorant aspectu mulierum & auditu maxime capi, omnes fraudes suscipiunt nulla honestatis cura. Vincit officium linguae tanti sceleris commemoratio, eo amplius quod haec etiam turpitudine suos patronos habet, non quosuis de populo, sed viros eruditionis & modestiae opinione praestantes. Quorum errori quoniam latius patet, & altas radices egit, mederi quantum in nobis situm erit, haec disputatione conabimur. Neque enim in tam malo statu res est, ut desint fanatæ mentes quibus haec turpitudine displiceat; & est principum munus resistere leuitati multitudinis & perditorum hominum temeritati. Neque ignoramus antiquis temporibus mulieres in scenam fuisse inuectas, quod primus Phrynichus tragædus fecisse

traditur, ut muliebrem personam in scenam induceret, Gregorius Giraldus auctor. Et in floralibus ludis foeminae nudabantur pudendis modo inuelatis. Alexander ab Alex. lib. sexto dierum genialium ca. octauo, sed vulgati pudoris & seruae publicae erant, praeterea nostrae religionis expertes, uti leges variae indicio sunt, praesertim in C. Theodosij lib. XV. tit. VII. de scenicis l. I. II. IV. & VIII. & IX. Tertullianus lib. de spectaculis c. XVII. *Spurciciam per mulieres in scena representari ait, & prostibula publica libidinis hostias in scenam proferrī perditas feminas;* quas insigni impudentia corpora etiam nudasse, omnemque aetatem obiecta specie libidinis expugnasse passim atque corrupisse, sua quoque aetate Chrysofomus multis locis accusat, ac praesertim homilia sexta extrema ad secundum capitulum Matthaei longa oratione inuectus in spectaculorum vanitatem. *Deinde, inquit, quale illud est, cum in plateis nudam feminam nolis aspicere, imo neque domi quidem, sed etiam si id forte contingat in iniuriam tui factum putes: cum vero ascendis theatrum, ut vires utriusque sexus pudorem obtutusque proprios pariter incestes, nihil tibi inhonestum credas accidere? Non enim istud dicis, meretrix est, sed quia natura ipsa est, idemque corpus & meretricis & liberæ. Si enim nihil esse opinaris in tali re obscenum, qua gratia cum id ipsum in platea videris à capto resiliis incesso et in verecundiam seuerius exagitas? nisi forte credis eadem rem non similiter esse turpem, cum separati sumus, & cum congregati omnes una sedeamus.* Haecenus Chrysofomus. Nudas quidem in nostra theatra mulieres prodire non arbitror, tamen quod in hoc genere inaudiebam, nonnunquam in ipsa actione nudari, certe tenuissimis vestibus indutas prodire, quibus membra omnia figurantur, ac ferme subijciuntur oculis. Mulieris vero aspectu pulchrae & ornatae, praeterea gestus & verba in molliciem fracta adiungentis, quid potestius esse possit ad illiciendas

animas

1. Tim. 2. 12

2. Reg. 11. 2

animas, atque in sempiternam mortem impellendas inflammandasque ego sane non video. Mulierem in Ecclesia docere Paulus vetat, ne vox eius audientes moueat ad libidinem. Sic Anselmus interpretatur: & erit qui sibi & alijs securitatem ab eo periculo polliceatur? Dauidem Prophetam sanctissimum aspectus foeminae in multa mala praecipitem dedit; & erit qui ab ea peste se satistutum putet? Iudus inquit, est, sed ludus ille ad vera peccata trahet seruaque mala. Mulier in platea obuia curiosius intuentem sepe caput; quid ijs putemus contingere qui tanto studio mulieres scenicas spectandi ad theatra currunt? & certe diuina lege praescribitur, Matth. 5. cap. *Qui vidit mulierem ad concupiscendum eam, iam machatus est eam in corde suo,* & Iob ca. 31. ait: *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Nimirum oculis ne cogitet praescribit: quoniam ex aspectu cogitatio sequitur; neque fas est aspiciere quod concupiscere non licet. Num in fornace incensa aliquis euadat incolumis? at qui theatra Babylonica fornace magis incensa sunt subdente cacodamone malleolos, excitanteque flammam, turpes cogitationes & cupiditates, tum ob alia, tum ex aspectu & auditu muliebri concitatas, & est ignis potentior qui mentes quam qui corpora depascitur, eo calamitosius, quod qui comburuntur nihil sentiunt, alioqui non riderent, sed lachrymis laetitiam mutarent, & est genus infortunij grauissimum, calamitatem putare delicias, quod Chrysothomus ipse copiosius disputat homilia octaua, de poenitentia initio. Multum mihi de sua constantia fide videntur, qui prudentes volentesque in ea se coniiciunt pericula, sibi que incolumitatem in tantis laqueis pollicentur; aut quod verius puto vilem habent animam suam, eamque minoris multo quam corpus faciunt, quod ut tueantur, maiorem profecto cautionem adhibent. Verum sit haec communis vulgi calamitas, ut hu-

mana caelestibus, temporaria sempiternis potiora habeant. Illud miror homines prudentes ad eam vanitatem rapi, atque spectaculis sitienter incumbere: neque considerare suo exemplo minores in eundem interitum trahere. Praeterea eo non contenti malo, communi amentiae patrocinium praestant, ut sine reprehensione peccare videantur. Negant spectacula haec ex sese ad prauitatem ferre, sed abusu hominum, quem si praestare debeamus, solem ipsum de medio tollere necesse esset, quae est enim sub caelo res, quae ars, qua hominum malitia non abutatur, ad prauitatemque conuertat. Quod argumentum quoniam alio loco recurrit, nunc praetermittendum est, & quod addit copiosius explicandum, aut comedias in vniuersum abdicandas, aut mulieres si non velint, vltro inuitandas ut fabulas agant; maiori enim periculo pueros elegantes induci veste muliebri & ornatu, quo aspectu ad praeposteram atque nefariam libidinem spectatores sollicitentur, quod flagitium diligentius cauendum disputant, non immerito sane; quid enim ea foeditate turpius exitiusque est? Itaque in templa etiam turpes has mulierculas induci iubent, inducuntque. Quod his annis non semel factum est in augustissimo Hispaniae templo, & eius exemplo in alijs tota provincia, quod horrescunt audire aures, de quibus rebus egerint, piget pudetque dicere. Nimirum velamentum malitiae quaerunt, aliud agunt, aliud agere videri volunt. Deus immortalis, in hoc argumento quanta praeterea vitia insunt? Primum per mulieres non muliebres personae, sed militum etiam, lenonum, seruorum aguntur. Deinde Hispanorum nationi suspicio criminis imponitur, a quo natura abhorret (paucos excipio) siue institutione recta, siue ob diligentiam & seueritatem magistratuam. Et nos in provincijs quibus id malum vigeat, scimus sepe pueros nullo discrimine in scenam prodijisse, variaque

perio-

personas, ut res se dabat, cum dignitate elegantiaque actitasse. Cupiditas autem muliebris sexus latius patet, maioresque multo impetus habet, non solum in corruptissimis hominibus & pravis, quales sunt quae puero- rum amoribus indulgent, sed in alijs etiam viris aliqua probitatis & modestiae laude conspicuis. Deus enim, uti Basilus ait lib. de virginitate initio, cum cõderet animantes in vtrumque sexum distinctas, æstrum mutuae cupiditatis inseruit corporib. inter homines maximè, quae se inuicem appetent & mutua cõiunctione gauderent, maiorè multo in viro; nam foeminam imperio viri & potestati subiecit, quippe de eius latere formatam velut partem obedire toti sanxit, virum autem quasi cicuravit foeminae desiderio & amore, feritate & robore temperato. Diligit enim eam ut proprium membrum, & per cõmixtionem quasi sibi iterum unire satagit. Sic foemina in se quãdam virtutem habet miramque potestatem trahendi ad se virum, non secus ac magnes cum ipse non moueatur, ferrum ad se rapit, quo factum ut foeminae corpus & partes gratiores sensibus quam viri sint, mollis, candida, acuta voce & suavi, decentissimo oris & totius corporis habitu. Neque temerè de viro non autem de foemina dictum est, Genes. cap. secundo vers. 24. *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suae.* Mouentur quidem viri magis mulierum aspectu: sed & foeminis periculum è contrario imminet, si viros aspiciant praesertim nudos. Quod fecurus Augustus ab athletarum certamine muliebrem omnem sexum submouit, ut Suetonius in eius vita ait, cap. XLIV. Contra hanc potentissimam cupiditatem pugnare debent quicumque pudicitiae dignitatem consequi student, nunquam interrupto usque ad vitae finem certamine. Quod an ipsi faciant qui tanto studio ad theatra concurrunt, pius & modestus lector considerabit. Hoc igitur primum & maximam incommodum ex hac thea-

trali licentia existit: sed & alia subijcienda sunt. Foeminas scenicas quae histriones consecantur & adiuuant forma esse venali, qui enim tot viris procacibus & ociosis circumspectae dies noctesque pudicè viuant? miraculi instar esset maioris profecto quam si ignis ardeat in aqua: & ex turpi quaestu plerumque raptae, siue coniunctae connubio histrioni vnicuiquam ex eo infami comitatu, siue quod saepius accidit stupri consuetudine cum aliquo deuincte posito amplius in theatro pudore ad ingenium redeunt, & vulgato inter plures corpore omnibus exitium afferunt, suisque artibus multos demerant, quod Circes faciebat herbis & cantibus, hoc est, arte meretricia homines vertens in feras. Scimus superioribus annis, in quadam horum hominum societate à iudice, quod ex ipsius ore auditum est, vnam quampiam ex hoc grege, quae Magdalena personam sustinebat, deprehensam turpi consuetudine iunctam esse cum eo histrione qui Christum Dei Filium voce, gestu, habitu representabat. Insignem foeditatem, atque eo maiorem quod magno populi plausu audiebantur, saepeque spectatoribus excutiebant lacrymas. Neque id genus turpitudines quae multae existunt, & passim exempla offeruntur, vindicari possunt, cum nullis certis sedibus per oppida & vrbes histriones errent vagi & inconstantes maiorique libertate peccandi. Deinde aspectu earum muliercularum concitati iuuenes otiosi & periliti, quorum magnus numerus ubique est, quid non faciunt, quas fraudes non suscipiunt, ut incensam cupiditatem expleant? Scimus saepe agmine facto ex composito eas mulieres rapuisse ad libidinem, detraxisseque histrionibus, unde rixae graues, vulnera & caedes extiterunt iuuenibus inter se de praeda, & cum histrionibus ferro certantibus. Neque dubium est saepe eos iuuenes, ex alijs in alia oppida migrare contemptis parentibus, & re familiari pra amore earum

muliercularum cæcos amentesque in ferrum flammamque irruentes, neque cessantes donec consumpta illæ pecunia vacuos domum exfucosque remittunt. Nam sæpè maritis ipsis patientibus ad turpem consuetudinem admittuntur, cum omnia quæstus causa pati decreuerint, & luctri cupiditate ingentes fraudes ignominiamque in omni vita suscipiant. Certè histriones alij lenonum partes implent, suam operam perditis iuuenibus carissimè venditantes in singulas preces maiora dantibus munerera. Præterea oppidatim copiosa materia oblata lenæ suas artes exercent eas mulierculas illiciendo, viros promerendo, qui earum cupiditate inflammantur. Omninò turpissimum est cum per medias plateas, in ipsis hospitij adolescentibus nobilissimi nulla decoris cura eas foeminas comitantur, latus stipant, non secus atque incensa libidine canes, aut equi hianientes visa equa, ad quam prurientes libidine post partum ardenti cupiditate rapiuntur feroces & rapidi, nulla fræni, aut selectoris cura, ne fustis quidem tergus quamuis verberantis. Quæ probra qui digna non putat, quæ omni studio depellantur, ferreus sit, & communi hominum cæterorum sensurationeque destitutus. Sensere Imperatores periculum, cum fidicinam nulli licere, vel emere, vel docere, vel vendere, vel conuiuijs, aut spectaculis adhibere sanxerunt. I. fidicinam libr. XV. tit. VII. de scenicis in codice Theodosij, sensit Augustus qui Stephanionem histrionem, cui in puerilem habitum circumtonsa matronam ministrasse compererat (in scena scilicet) per terna theatra virgiscæsum relegauit. Suetonius in eius vita cap. XLV. num minori cautione & seueritate hac nostra atate sit opus in tantorum labe, tot ubique deprauatoribus?

(.)

CAP. IX.

*Theatra non esse publicè
histrionibus designanda.*

PER partes exequi disputationem volumus priusquam de summa agatur; atque de quo sæpè dubitatum est nouo facto principio explicare, num certam sedem histrionibus, domum, aut theatrum extruere expediat rebus communibus & priuatis, præsertim tributo imposito (ea enim species obtenditur) vnde inopes alantur, aut quod in alias publicas vtilitates impendatur. Sit ergo hoc disputationis exordium. Mansuram theatri sedem alta cogitatione concepram, mirabili magnificentia, exquisito opere primus Romæ Cn. Pompeius extruxit, nam antea scena ad tempus ex materia facta, & subitarijs gradibus vtebantur, tanta certè ex eo opere populi gratia & plausu, vt quod neque triumpho de victis hostibus parti, neque res aliæ præclaræ in pace gestæ, neque generis nobilitas & potentia pepererunt. Magni cognomen ex ea fabrica accesserit, vt Cassiodorus affirmat libr. quarto epistola vltima, cum de theatro Romæ restituendo ageret. Vnde, inquit, non immeritò creditur Pompeius hinc Magnus fuisse vocitatus. Quo alulit acutissimè, Tertullianus libr. de spectaculis cap. X. cum dixit. Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, & quæ sequuntur. Id fuit multitudinis iudicium, quæ paleæ instar leuissimæ in omnes partes circumfertur, & voluptatis cupiditate cætera vitæ studia metitur. Nam prudentiorum magnæ partis reprehensionem incurrit, vnde laudem captabat, eiusque rei varia fama fuit, vt cunctis ferè nouis rebus accidit; laudabant multi accusabant alij. Sic docet Tacitus libr. XIV. productis vtriusque partis argumentis, quæ à nobis hoc loco summa colligenda sunt. Multitudinis

ignauiam

ignauiam augeri dies totos in theatro cōtinuātis feueriores accusabāt: A sedendo in theatro (nam antea stantem populū spectauisse) aboleri paulatim patrios mores p̄ lasciuiā, gymnasia & otia & turpes amores exercendo principum exemplo, quæ maxima pernicies est. Suauī oratione & carminibus fractos ad modos decantatis eneruari animos & pollui. Diebus adijci noctes cœtu promiscuo, & ex vtroq; maiore peccandi cōmoditate, atq; hæc in hanc partē argumenta profert. In alteram quibus licentia placebat, quæ semper maior pars est, pluribus argumentis vtebantur. Maiores ab spectaculis non abhorruisse pro fortuna vrbis q̄ tunc erat: à Thuficis histriōes acciuisse, alios ludos ab alijs puincijs. Neminem Romæ honesto loco natum ad theatrales artes degenerasse totis ducentis annis, ex quo primum ijs ludi fuerant in Vrbe cōmissi à L. Mumij triumpho. Cōsuli parsimoniam p̄petua fede locata, nec nouo quotannis sumptu repetito. Populo efflagitandi alia certamina causam non fore scenicis ludis contento. Oratorum & vatum victorias incitamentum ingenijs fore. Demum neque iudicibus, alijsq; Patribus graue fore aures tantisper ijs voluptatibus dare. Neque villo insigni probo, aut facinore id spectaculum eatenus fuisse fœdatum. Sic antiquis temporibus disputatum est, cum nondū Evangelij lumē mentes hominum illustrasset, neq; ijs legibus cōtinentiæ & pudicitie, quib⁹ nostra natio, adstringeretur. Vt quod in ea temporū fœce, & morum labe dubitatum est, nobis pro certa lege esse debeat, nequam populi Christiani moribus & sanctitati conuenire, vt per vrbes & oppida, certa perpetuaq; sedes histriōibus detur, eaq; libertas & frequentia ludorū quæ ex ea theatri structura necessariò sequeretur. Quod subiecta argumenta magis etiā confirmabunt. Primū enim factō theatro præsertim cellulis aditīs, vnde honesta conditione viri, & fœminæ spectent

(de quo Toleti agitatū, susceptaq; his annis deliberatio est, Salmatiæ & Madriti vsurpatū) occulto aditu ne ab alijs videantur, occasio manifesta præbetur honesta conditione viris & fœminis inter se liberè cōueniendi, præsertim domus aut theatri magistro venali; nā qui emit magno vendat necesse est, omnem licētiam quæ ab illo flagitare homines perditī poterunt, fietque ex theatro Lupanar multo exitius quam alia. Sic enim Romanorum tempore, vti Isidorus ait, theatra *Lupanaria*, vocabantur lib. XVIII. Etymol. cap. LII. quod ad ima theatra in cellulis, fornicibusq; profuturi pudoris mulieres habitarent magna mercede: cum incensam spectaculi turpitudine libidinem continuo perditī in eas iuuenes despumarent. Sit fiet vt nulla sic pudicitia virginis aut nuptæ, quæ non facile ea theatri commoditate polluatū & corruat, nullo qui retineat quo minus liberè ad spectaculum eant, quibus locis alijs omnis licentia præcisa erat custodia multorum septis omniumque in eas oculis coniectis, sublata opportunitate occulti cum amasijs congressus. At puellas custodire difficile est, nisi se ipsæ custodiant, acutè Alexis poëta Græcè dixit: *Ουκ ἐστιν ἐπετέχῃ ἔτε γρημῶνα ὄντι ἄλλο δυσφύλακτον εἶεν ἂν γυνή.* Quod Ouidius latinè verbis alijs nō minori elegātia expressit his verbis: *Dure vir imposito tener. e custode puella Nil agis; ingenio quæque tuenda suo est.* Rectè hæc: nisi sciremus multa scelera oblata occasione perpetrari, quæ ea sublata non fierent, adulteria, cædes, peculatus. Est sanè difficile corruptam animo fœminam continere, nullumque reperiri conclaue potest tam abditum atque obseratum in quod nō felis & adulter penetrēt, vt quidā alius poëta Græcus ait. Verum ne corrumpantur animo multum sublata licentia & sermonis cōmercium prodest; & vt maximè deprauatus sit animus, si vitari prorsus

peccata nō possunt, efficitur certē vt minus s̄pē & minori populi offense committantur. Atque de primo argumento haecenus. Alterum est frequētiore fore ludos perpetua sede publicē designata, quā omnino sit opus alliciente ad ludendum spectandumque loci opportunitate, & praefectus cum magno domū eam aut theatrum conduxerit, histriones vndique conquirat necesse est, nullumque diē elabi sine ludo patiatur, diebusq; noctes continuet, q̄ magna perniciositas esset. Iuvenes enim & adulescentes contempto patrū imperio, atque re familiari, auelli ab ea vanitate nulla arte poterunt, excitabit in dies auiditatem audiendi grata spectaculi nouitas. Opifices & agrestes, quorum res fidesque in manibus sitae sunt, relicto opere quotidiano frequentabunt ea loca, quanta cum calamitate familiae dicere non attinet, res ipsa loquitur, eo amplius quod otio & desidia deditos ad laborem reuocare si velis, nā tu multum laborabis, neque tamē multum proficies. Famuli à debito heris obsequio auocabuntur, nihil impediēte plagarum metu prā auiditate audiendi, domi rapiēt vnde scenae pretium soluatur. Foeminae pudore posito, domusq; cura sprete auidissime cōcurrent, quod scimus hoc tempore factitari, s̄pēq; ante meridiem domos relinquere, vt vespertinae fabulae spectandae locū opportunum capiant; vnde rixae & iurgia domestica extant, cōcitanturque per domos. Et est pudicae foeminae se limine continere nisi res necessaria compellat, quod fabulae cōmentum Phidias statuarius adumbravit cū Iunonem coniugij praesidem testudini insidiētē depinxit, quod animal lentē mouetur, & voce caret, cū contra Salomon Prouerb. 7. capit. meretricem depingens, *garrulam* esse dixerit & *vagam*. Missos facio viros graues aetate nobilitateque, aut ex ordine sacratio, quorum si hoc tempore aliquis numerus concurrat magno suo & vrbs dedecore, quid futurum

putamus, si certū theatrum ponatur in plures partes distinctum, vnde singuli pro conditione & dignitate spectare possint non vno omnes aditu admissi redditique, quam magnam turbam eius conditionis hominum fore credimus: detestabilis turpitudine, sed tanti voluptas erit. Deinde histrionum numerus, qui his viginti superioribus annis maior multo quam solebat est factus, extracto certo theatro per vrbes & oppida immensum augebitur, pondus iners rei publicae atque inutile, cum sint eneruati voluptatibus; lucri enim spes & auiditas multos excitabat vt se scena polluant voce & firmitate laterum valentes, qui ingenium & vires corporis potuissent ad meliora studia conuertere, rempublicamque bello, aut pace alijs artibus adiuuare, neque enim sine magno numero poterunt tam multis theatris & frequētia maiori ludorum, qualem fore diximus, satisfacere. Ipsique praefecti adulescentes etiam honesto loco natos ad scenicas artes seducent lucri auiditate & vectigalis, quod pendere debent necessitate compulsi. Labor omnia. Sed certē magnam pecuniam id genus homines, à quibus minimē oportebat corradent varijs artibus, pretium pro loci commoditate augentes sediliaque, quod iam faciunt, noua mercede locantes, alijsque artibus quarum peritia valent, omnesq; vias norunt redigendae pecuniae, & pecuniae causa omnia faciunt. Postremò num iuvenes ex his peruigilijs & bacchanalibus, aut strenuos milites, aut bonos senatores fore credimus: discant illi quidem tam frequēti ludorum inspectione amare, rixas & iurgia miscere idonei erunt; frigoris & inediae iniurias, armorum pondus, alias molestias sustinere, qui poterunt? cū totos dies residere in theatris cōsueuerint, quo tempore aut equos calcaribus incitare, & flectere cū dexteritate potuissent, aut iactu & sagittis certare, aut alia ratione vires corporis exercere certē

pacis

pacis artes commentari. Et quidem oblectatiōes moderatæ esse debent, neque tales quæ vires eneruent, animū frangant, sed quoad fieri poterit verarum virtutum præludia, meditationesq;. Magni enim refert quib. voluptatibus à tenera ætate assuefcant iuuenes, quippe à primis annis magna ex parte cætera pendent. Nam si magno vectigali sublato theatro republicā priuari accuserent, rifum tenere nō potero; neq; enim tāti lucrū esse debet vt mores populi & religio negligatur. Verū ita res habet. Cū superiorib. annis generale hospitium infimæ egenorū plebi, qui aliena ex misericordia viuunt, alendæ de publico in quibusdā ciuitatib. Hispaniæ pararetur, neq; facilè via se daret ad eos sumptus tolerandos, viderēt aut multas histrionū societates vniuersa p. uincia vagari, pecuniasq; corradere vndiq;, quibusdā viris prudentib. fore è republica visum est, si partē eius lucrū ad alēdos egenos cōuerterent, publica domo aut theatro cōstituto, magnoq; alicui locato. Sic enim futurū cogitabant, vt & inopū miseriæ succurreretur, & multa illa histrionū licentia cōprimeretur, præsertim additis legib. & inspectoribus, q. scelerū materiā auferrent, modestiēque curā gererent: consilium sanè præclarū, si facta cogitationib. respōderent, aut verò vllis legib. satis frænari posset histrionum prauitas, vanitas spectatorū, nimirū nulla res tam praua est, cui non species honestatis possit obtendi. Et mihi ij homines Magni Pompeij factum imitari voluisse videntur: Is enim vt reprehensionē euaderet, quasi theatro constituto turpitudinis officinā instruxisset, Veneris templo theatrū quasi appendicē adiūxit, religionis sanctitate nouam structuram velatur. Sed præstat ipsa Tertulliani verba subiicere. Itaq; inquit, Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoq; memoriæ suæ censoriam animaduersionem, Veneris ad eam superposuit. Et ad de-

dicationem edicto populum vacans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit, cui subiecit, inquit, gradus spectaculorum. Ita damnatum & damnandum opus, templi titulo prætexuit, & disciplinam superstitione delusit. Sic Tertullianus. Ergo Pompeij imitatione cum hospitio theatrum iūgant, quo maius lucrum sit, vt Salmanticae in tantæ eruditionis luce factum scim. Et ipse mirabar quæ à maiorib. euerſa sunt theatra, certè neglecta conciderunt, à nobis studiosè reponi, idq; pietatis specie. Neque enim similes prætextus maiores nostros fugerunt, neque minoribus necessitatibus republica tunc erat implicata, si credidissent fas fore ad hæc subsidia confugere, vt satius putem generalibus hospitij carere, neq; de publico pauperes alere, quam tātis incommodis & periculis rempublicam implicare. Sæpè à Censorib. Romæ euerſa theatra idem Tertullianus ait capit. X. de spectaculis, quasi morum certissimā à lasciuia labē, & erit in populo Christiano hac p. fessione sanctitatis qui restituenda contendat: vincit rei indignitas orationis facultatem, neq; excuses nostra theatra non esse conferenda cum antiquis neq; maiestate operis, neque ludorum apparatus, turpitudinem loci accusamus non structuræ modum, riuus tenuis naturam cōtinet fontis vnde manat, furculus arboris, vbi coaluit, succum habet. Per omnes penè ciuitates cadunt theatra, inquit Augustinus libr. I. de cōsensu Euang. c. XXXIII. cauæ turpitudinum & publicæ professiones flagitiorum; Et nos ea instauranda contendamus:

CAP. X.

Histriones à mysterijs aruendos esse.

Histriones ignominia infamiaq; notari manifestū est ex l. i. ff. de his qui notantur infamia, cuius legis

hæc verba sunt. *Infamia notatur q ab exercitu ignominia causa, ab Imperatore, eove cui de ea statuendi potestas fuerit, dimissus erit. Qui artis ludicrae promociandi ve causa in scenâ prodierit, qui lenocinium fecerit.* Ergo histriones in scenam prodeûtes inter infames numerantur, sed ita, si in publicam scenâ semel saltē & iterū prodeant, & in fabula de reb. obscenis agatur, sic enim verba eius legis viri docti interpretantur, & tēperant eam seueritatem, Panormitanus in explicatione capitis, cum decorē, de vita & honestate clericorū, & Syluester in summa, verbo infamia, nu. IX. Neq; refert in præcipuis argumētis obscœnitas versetur, an in intermedijs actibus, ipsi ve cantilenis ad modos obscœnos & turpes decantatis, aperteq; aut oblique turpitudinē indicantib⁹, vtrūq; enim æque turpē est, paremque perniciem affert, neq; minus incendium excitat in auditorū animis excitata memoria turpitudinis quàm aperta cōmemoratio, eò amplius quod ex insidijs illatū vulnus difficilius vitatur. Sic Romani veteres genus id hominū non modo honore ciuium reliquorum carere, sed etiam tribu moueri notatione censoria voluerūt, vt Augustin. Ciceronis verbis ait, lib. II. de ciuit. cap. XIII. Quod si histriones qui eiusmodi sunt, infames habentur, peccato mortali sint obnoxij necesse est, neq; enim tam graue suppliciū innocentibus imponeretur aut leuiter peccantibus. quod si artis fordes & ludibriū notari quis putat, cur baiuli, lanij, carbonarij, aliq; sordidissimæ artes nulli subijciuntur infamiae? Accedit huic ceteros, qui ea lege inter infames ponuntur, graui oēs noxæ teneri, lenones, raptores, præuaricatores in iudicio, aliq; omnes, quid ergo causâ sit cur histriones à cōmuni lege exemptos, innocētēsque esse faciamus? Præsertim cum is infamis dicatur, cuius vita & mores reprobantur, vt colligitur ex gloſſa, ff. de in ius vocatis l. sed si hac lege. §. prætor. Objicit tamen non nemo, atque nostram sen-

tētiā, quæ aliorum communis est, A refellit dupliciter. Primū quod ea l. ff. de ijs qui notantur infamia multum numerantur inter infames, quorū nullum peccatum accusare licet, *vidua* nubens denuò antè præfixum legibus luctus tēpus, *coniugium* contrahens inuito eo sub cui⁹ potestate degit, præterea *militēs imbecilles*, seu puillanimes, sed cur nō potius *ignauos* dixit, quos graue crimen designare certum est, siue professione artis, cui erāt impares, siue desertis castris præmetu, aut alio quopiam facinore designato. Neque enim vulgarem infamiam qua vulgo notantur milites, iniuriam quam acceperunt non reponentes hoc nomine dignam putārim, alij qui in argumento sunt positi, cum ea facerent quæ legibus erant verita, peccare putabantur, dignique esse qui plecterentur, & nunc legibus commutatis, seu potius iure Pontificio correctis cum peccato amota infamia est. Opponit deinde *histriones*, si honesta argumenta tractent, & ab omni turpitudine abstineant, nihil peccare & subijci tamen infamiae. Ego verò cū S. Tho. 2. 2. q. CLXVIII. art. III. ad III. existimo statuoque commercio hominum inter se ludum esse vtilem, atque adeo artem quæ eo refertur concessam esse, neque histriones peccare, si finibus quos præscriptus honestatis se contineant, quamuis venales sint, & lucri causa artem exerceant. Sed neque esse infames, absit enim vt quos vtilēs esse facimus, eosdem ignominia inflicta rejiciamus. A iudicibus quidem quodam præiudicio, seu præsumptione legis habentur infames, quoniam id genus hominum pecuniæ causa omnia facere, & quamuis turpitudinem suscipere præiudicatum habent. Si tamen aliquis exceptione vsus certis testibus confirmarit in omni actione honestatē retinuisse, nulla is profectò ignominia afficietur, fortassis etiam ad sacratum ordinem recipietur, cur enim minus quam ceteri ex sordidis artibus ad melio-

ra se

ra se conuertentes. Nam priori histri-
 onum generi interdictum est ad
 sacros ordines assumi c. maritum, d.
 XXXIII. Neque id solum, sed can. A-
 postolorum XVIII. à sacris ordini-
 bus repellitur, qui duxerit mulierem
 publicis spectaculis mancipatam. c.
 si quis viduam, secundo d. XXXIV.
 non propter artis sordes, vti glossa
 interpretatur, sed quia venali omnes
 esse corpore persuasum erat. Idem à
 mysterijs, sacraq; Eucharistia arcen-
 di sunt. c. pro dilectione. de conse-
 cratione. d. II. quo loco Cyprianus
 ab Eucratio rogatus, an histrio, qui
 nostris sacris imbutus artem eam,
 qua masculus frangebatur in foemi-
 nam sexu arte mutato, pueros doce-
 bat, tametsi ipse à theatro cessauerat:
 esset à communionem fidelium repel-
 lendus? Respondet epistola LXI. nec
 maiestati diuinæ, neque Euangelicæ
 disciplinæ congruere, vt pudor Ec-
 clesiae tam turpi contagione foedaretur.
 Quod si egestatem excusabat,
 Ecclesiae sumptibus aleretur; si mi-
 nus ea Ecclesia sufficiebat, certè Car-
 thaginensis, cui ipse Cyprianus præ-
 erat, & quo eum transferri mandat.
 Ergo quod sæpè dixi, histrio obscœ-
 na agens, vt infamis & crimine ob-
 noxius repellatur penitus à Sacra-
 mentis Ecclesiae, nisi cessare velit, at-
 que nisi mutatae mentis sub mortem
 signa saltem dederit sepulturæ Ec-
 clesiasticæ & funeris ex ritu Chri-
 stiano honore carere debet, vti alij
 omnes manifesti peccatores XIII. q.
 II. c. quibus. Quare histrio quidam
 non ita pridem Tauri, quæ veteri-
 bus Sarabis in Vaccæis fuit, in ipsa a-
 ctione repente extinctus cum pugio-
 ne districto amoris impatientia se
 velle perimere simulās, Iouem, Mer-
 curium, Plutonemque inuocaret,
 non debuit intra templum sepeliri.
 Licet è socijs quidam excusabat in a-
 nimo illum habuisse intra paucos
 dies cessare, & mutata veste mona-
 chum induere, quæ illis ciuibus vt
 contra facerent, strophæ seu excusa-
 tio imposuit, quo loco ac censura di-

gni sunt, non solum qui apertis ver-
 bis turpia referunt, sed etiam qui ob-
 liquè & dissimulanter turpitudinem
 designant. Nam & olim Romano-
 rum tempore turpissimi, quamuis
 histrones à verborum obscœnitate
 temperabant, quos nemo, vt arbi-
 tror, excusare velit, eò perniciosio-
 res, quod si secus agerent, adiutores
 facile obscœnitate verborum à the-
 atro fugarent. Atque huius gene-
 ris esse statuo actores fabularum fer-
 mè, qui vulgo in Hispania versan-
 tur opera venali, apertè enim aut
 dissimulanter quasuis turpitudines
 in omni fermè actione obijciunt au-
 ditorum animis, lenonum fraudes,
 amores meretricum, virginum stu-
 pra, aliaque quæ commemorare
 non est necesse; eoque quasi turpitu-
 dinum maculis foedatos, repellen-
 dos ab Ecclesia esse, & Sacramento-
 rum sanctitate decerno. Ipse nun-
 quam his scenicis ludis interfui, ne-
 que verò decere putabam, vt sacer-
 dotes aut monachi fabularum audi-
 tione sacratum ordinem fugillarèt,
 Sed ea tamen cani referri que audie-
 bam, quæ neq; ipse sine pudore scri-
 bere possim, neque alij sine tædio
 audiant.

C A P. XI.

*De theatri mu-
sica.*

CVM multa insint in theatris,
 quæ ad corrumpendos populi
 mores & animos magnam vim ha-
 bent, tum musici concetus in vtran-
 que partem plurimum valent, siue
 ad informandos mores, instituendos
 que ad virtutem, siue ad deprauan-
 dum, de quib. quoniam frequens v-
 sus est in theatro, hoc loco disputare
 constitui, atq; explicare nō modo ad
 oblectandum animos vim habere,

sed etiam ad permouendos, varieque concitandos animi affectus, quibus humanæ vitæ conditio tota peragitur & constat. Et quidem voluptatis tantum causâ musicam institui, quemadmodum somnus & potus ad reficiendas animi ac corporis vires, quidam existimârunt. Neque dubium est magnam parere voluptatem; qui enim numeris constamus, quod arteriæ pulsus & alia multa, foetus formatio in utero, partusque declarant, numeris etiam mirificè capimur, siue recitentur carmina, adstricta oratio numeris mirè afficit instar aëris per angustias tibiæ compressi mentis sensibus carmine explicatis, siue modulatis vocibus varij animi affectus & motus exprimantur, incredibilem oblectationem capimus: eaque oblectatione non modo curæ mitigantur, sed etiam feri, agrestesque mores emolliuntur quasi igne ferrum, quod Polybius lib. quarto declarat. Arcades, quæ gens in Peloponneso erat, cum propter cæli rigorem & tristitiam aëris magnos labores in colendis agris sustinerent, duritiam atque asperitatem morum ex ijs laboribus prouenientem, musicæ modis mites ac tractabiles reddidisse: eoque non solum pueros, verum etiam adolescentes atque iuuenes vsque ad trigésimum annum in ea diligenter exercuisse, homines alioqui vitæ difficilis atque austeræ; Cynethensesque, quæ pars Arcadiæ est, eo more priuatim contempto, ex morum feritate in maiora scelera & multas calamitates incurrisse, quam musicæ vim antiquissimi poetæ fabularum commento significârunt, cum Orphei cantum feras demulcisse. Amphionis cythara per se lapides ad structuram Thebani muri concurrisse ex ipsis rupibus, & lapidinis auulsos nullo scindente aut mouente, dixerunt. Sed præter oblectationem ad affectus animi concitandos multum musica valet, atque adeo ut memoriæ sit prodi-

tum Timotheo ad Alexandri mensam canente, Orthium regem repente in furorem actum, ad arma profiluisse, continuoque mutatis modis reuocatum ad sobrietatem. Quod ut quasi mendacio confictam narrationem certè in maius auctam repudiemus, tamen multa alia similia commemorantur. & Plutharcus lib. de musica extremo seditiones, morbosque grassantes musicæ præsidio non semel sedatos affirmat; ex diuinis profectò litteris Dauide pulsante, Saulis regis mentem malis incurfibus furiatam, ad sanitatem fuisse reuocatam constat. Diuino, inquis, numine, non humano præsidio; esto, sed quid prohibet affirmare animi anxietate, quæ ex atrabile concepta erat, musicæ vi sedata minorem dæmoni potestatem fuisse ad Saulem vexandum, quod magni auctores existimârunt. Quod si tantoperè affectus animi exprimit & concitat, moribus in vtraque partem informandis multum possit necesse est. Quid enim virtutes sunt, aut in quo magis versantur, quam ut animi motus compefcant? Vndè vitia oriuntur, nisi ex affectibus deprauatis, effræni cupiditate, inflammata ira, nimio timore, tristitiave; atque cum id veteres philosophi haberent exploratum, in ciuitatum constitutione non parum referre existimârunt, si legislator ad aliquam suæ prouidentiae partem pertinere existimaret, quali musica vulgò in ciuitate vterentur. Itaque Plato ex Damonis sententia nusquam musicæ modos mutari absque maxima legum mutatione affirmauit, eoque magnam cautionem adhibendam, quali ciues musica vrantur. Et ex eo Aristoteles libro octauo, Polit. à capit. quinto vsque ad calcem libri, de ea re suscepta disputatione negat ex tribus modis, quibus vulgò vtebantur *Phrygiam harmoniam* aut *Lydiâ* puerora institutioni conuenire. Sed *Doricam*, quoniam Phygia harmonia vehemètes motus

habet.

habet. Lydia nimium remittit animum. Dorica constantior est, & morem virilem magis continet. Præstabit tamen ex Cassiodoro lib. II. epist. XL. & in propria disputatione de musica in quinque genera ex nominibus prouinciarum, vbi reperta sunt aqpellatione indita, musicam partiri. *Doricum Phrygium, AEolium Iastium, siue Asiium, siue Ionicum, & Lydium.* Quæ genera modique Hemitonio inter se superantur, prius à posteriore, nimirum Doricum à Iastio, Iastium à Phrygio, Phrygium ab AEolio, & hoc à Lydio, sed & singulis generibus bini alij toni si addantur, hoc est Dorico Hypodorium & Hyperdorium, & cæteris eodem ordine quindecim omnino harmoniæ genera existent simili modo inter se comparatæ, vt prius à posteriori Hemitonio tantum superetur. Quorum rationem ex Cassiodoro lib. de mathematicis disciplinis, vbi de musica propriè tractat, licet perspicere. Nam ad affectus concitandos in hunc modum seruiebant. *Doricus* pudicitiae æquabili harmonia & constanti, belloque conueniens erat. *Phrygius* pugnas excitabat, & furorem, & quoniam deorum cultui adhibebatur, præsertim in Orgijs Bacchi *religiosus* dictus est. *AEolius* simplici ductu progrediens animum sedabat, somnumque conciliabat. *Iastius* varius erat: eoque intellectum acere credebat, atque ad rerum caelestium contemplationem excitare. *Lydus* compellit remissione modorum & oblectatione nimia querulus dictus, quod querelis, vt arbitror, inter amantes seruiret, eo nomine præter cæteros modos musicos maximè infamis. Quæ sunt à nobis desumpta ex Cassiodoro & Apuleio floridorum lib. I. Porro eam vim concitandi, mulcendive animi affectus, quam veteres eius temporis variis concentibus tribuebant, in nostris modis non vsque adeò experimur; ac ne fatis quidem constat, quales illi concentus essent, & quibus modis

hac nostra ætate respondeant. Inter Ecclesiasticos modos, quibus diuinæ laudes in templis decantantur, *Doricus* concentus primo tono respondere creditur, *Phrygius* tertio, *Ionicus* quinto, septimo *Lydus*, medijs interuallis veterum concentuum cæteri toni. Ipse varia carminum genera, præsertim Lyricorum esse cogitabam, quæ ad lyram decantata, & suis numeris, & vocis atque citharæ modis exactè respondentibus, præterea sententiarum pondere vehementes eos motus in animis concitabant. Quæ vis hoc tempore magna ex parte excidit, nihilque minus nostros magistratus & principes sollicitos habet, quàm ea cura, quali musica populus iuuenesque vulgò vtantur; vt mirari non debeamus, tantam morum labem in hac temporum fæce existere, atque adeò vitia omnia agmine facto, in ciuitates & oppida incurrisse nullo discrimine sexus, ætatis, aut conditionis; ac præsertim in leuitatem & turpitudinem incubuisse fractis passim modis musicis, maximè theatri licentia concentu ad lasciuiam dissoluto: & quoniam turpia verba miscentur artificiosè composita ad fallendum certè dissimulanter & turpes cantilenæ ex triuijs, popinis, & lupanaribus desumptæ assimulatis modis in memoriam reuocantur, quæ certissima morum perniciës est, eò grauius malum, quod ex theatris in plateas & domos singulas rapiuntur turpitudine, quasi glutino memoriæ infixæ. Derestabilis turpido, sed ita mores sunt, & cum in populo Christiano nihil audiri deberet, nisi honestum & sanctum diuini numinis laudes, atque heroum celeberrima facta, quod suo tempore factitatum in Palæstina Hieronymus testatur opifices & agricolas duos labores canendis Dei laudibus mitigasse; contra videmus contingere, vt per plateas noctu, per domos interdum nihil aliud quàm Veneris laudes sonent

sonent magna ignominia populi Christiani, & magistratum eam curam negligentium magno Reipublicæ damno. Sed & in templa turpès eos modos ex vulgatis cantilenis irrupisse non parum sæpè, vitanam negare possemus, qua in re sensu deficiamus & verbis, vincit enim officium linguæ sceleris magnitudo, tum facientium delinendi aures populi cupiditate: tum maximè eorum qui tantum crimen & dedecus abire impune patiuntur, modestiæ & humanitatis, aut festiuitatis laudem colligentes ex probro cultus diuini & religionis Christianæ. Itaque finem fatio, si illud inculcauero musicam theatralem certissimam pestem afferre: corrumpere per ciuitates & oppida singulorum mores, in stillare sensim prauitatem. Principes eam curam negligentes, quæ in præcipuis esse deberet, Reipublicæ malè gestæ grauissimas pœnas viuos mortuosque daturos: præcipuè cum ad modos molles & fractos per se ad libidinem concitantes, verba turpissima addatur numeris, & lege carminis magis etiam titillantia.

C A P. XII.

*Quid veteres Patres
de ludis sceni-
cis senserint.*

Veterum scriptorum testimonia proferre certum est: & quæ fuerit eorum mens de ludis scenicis ipsorum verbis & oratione explicare. Quæ pars nostræ disputationis infiniti est operis & immensi, vt si quis omnia velit congerere, disputandi neque modum, neque finem inueniat. Nos tamen ex multis quæ suppetunt, pauca afferemus, & summa

tatum capita delibabimus hoc principio. Ludi scenici apud veteres, prorsusquam se Dei filius hominibus in carne monstrasset homo factus, & sua luce vagos & errantes in viam salutis induxisset, tripliciter erant vitiosi, nam dijs quos colendos susceperant, & quibus vota in periculo nuncupabant, ea affingebant scelera & probra, quæ nemo modo honestus sine pudore audiret. Incredibilis amentia, sed tanta cæcitas erat. Præterea ludi & spectacula deorum nominibus consecrata in parte diuini cultus erant, vt necesse esset ad theatrum & circum conuenientes anilisse, & inepta superstitione implicare, & reos æternæ mortis fieri. Postremo rerum & verborum turpitudine ad prauas cupiditates incitabant & scelera, & fictis ad vera crimina inflammabant oculos & auribus, quæ pestis certissima est, prauitatem insinuantes, eò potentius quod dijs auctoribus, quibus sæpè turpitudines tribuebantur, peccare si non laudem, veniam mereri videbatur. Et quidem vel solo tabulari ad similia flagitia videmus. Sic se Chærea libidine incensum supprum virgini maiori audacia obtulisse apud Terentij Euauchum ait his verbis.

— *Virgo in conclauis sedet,
suspectans tabulam quamdam pictam,
ubi inerat pictura hæc: Iouem
Quo pacto Danae misisse aiunt quondam
in gremium imbrez aureum.
Ego met quoque id spectare cæpi, & quia
consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis
animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque
per alienas tegulas
Venisse clanculum per impluuium fucum
factum mulieri,
At quem Deum? qui templa cæli summa
concutit.
Ego homuncio id non facerem? Ego il-
lud verò ita feci, ac libens.*

Vides

Vides quemadmodum se concitat ad libidinem, & quidem quasi celesti magisterio, vti Augustinus ait lib. I. confess. cap. XVI. quod fabulis actitatis vehementius multo contingat necesse est. Ergò Patrum antiquorum testimonia ad hæc tria capita reuocabimus, & quasi classes, tamen si non ignoramus duo priora, Deos conuitio affici, & eorum numinibus ludos esse sacros, à nostris moribus abhorrere gratia seruatori nostro Christo, cuius luce tam densæ errorum tenebræ discussæ fugatæque toto orbe sunt. Postremum testimoniorum caput quod à turpitudine petitur, non minus ad nos pertinet, nec minus quàm veteres illi obstringimur, eò etiam magis quod Christiana professio maiorem exigit morum sanctitatem. Primus Tertullianus in Apolog. cap. XV. gentes accusat, quod in fabulis deos omni turpitudine fædarent his verbis. *Cetera lasciuia etiam voluptatibus vestris per deorum dedecus operantur. Dispicite Lentulorū & Hostiliorum venustates, vtrum mimos an deos vestros in iocis & strophis rideatis. Mæchum Arabim, & masculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iouis mortui testamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irrisos.* Idem Cyprianus accusat epistola II. iuxta Pamelij ordinem. *Exprimunt, inquit, impudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum suum nō magis regno quàm vitijs principem in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albescere, nunc aureo imbre destuere, nunc in puero-*

^A de alijs dijs ab histrionibus commemorabantur, ne Iouem quidem notam theatricam euadere affirmavit his verbis. *Quin & in fabulis maximus ipse regnator poli, sine vlla nominis maiestatisq; formidine adulterorum agere introducitur partes, atque vt fallere castitatem alienarum possit familias matrum, ora immutare fallacia, & in species coniugum subdititij corporis simulatione succedere.* Augustinus II. lib. de ciuit. Dei cap. III. quantum nocerent moribus praua deorum exempla in scena recitata his verbis explicat. *Quis igitur in agenda vita non ea sibi potius sectanda arbitraretur, quæ actitantur ludis auctoritate diuina institutis, quàm ea quæ scriptitantur legibus humano consilio promulgatis? adulterum Iouem si poëta fallaciter prodiderunt, dij hi vtique, quia casti, quibus tantum nefas per humanos ludos confictum est, irasci ac vindicare debuerunt.* Neque plura in hac parte afferre opuserit, si illud addidero non alia causa Platonem lib. X. de Iusto initio à sua republica poëtas, ac nominatim Homerum exturbandos censuisse, nisi quod dijs ea affingerent flagitia, quæ siue vera siue falsa essent, magnam sua turpitudine labem populi moribus afferre necesse fore prouidebat. Ad secundum testimoniorum caput transeamus. In quo Tertullianus vt antiquitate; ita commemoratione primas tenebit. Is cap. XXXVIII. Apolog. *Æquè, inquit, spectaculis vestris in tantum renunciamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas cum ipsis rebus, de quibus exiguntur preterimus. Nihil est nobis dictu, visu, auditu, cū insania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenae, cum Xisti vanitate.* Idem copiosius exequitur, atq; elegantius lib. de spectaculis cap. IV. in hæc verba. *Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorū paraturam constare constituerit, indubitatè piè iudicatum erit etiam ad spectacula pertinere renunciationis nostræ testimonium in lauacro, quæ*

^B

^C

^D

^E

diabolo

diabolo & pompæ, & angelis eius sunt macipata, scilicet per idololatriam. Com-
memorabimus origines singulorū, quibus in cunabulis in seculo adoleuerint, exinde titulos quorundam, quibus nominibus nuncupentur, exinde apparatus, quibus superstitionib. instruantur, tum loca quibus presidib. dicentur, tunc artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit, id neque ad idololatriam, neque ad nostram eierationem pertinebit. Et alia quæ in eandem sententiam magna eruditione, pari que impetu orationis subiecit. Tertulliano Lactantius succedat interuallo non maximo proximo, ingenio facili, copioso, suauis. Is diuin. instit. lib. VI. c. XX. extremo. *Vitanda ergo, inquit, spectacula omnia: nō solum ne quid vitiorum peccatoribus insideat, quæ sedata & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo delinuat, & à Deo atque à bonis operibus auertat.* Nam ludorum celebritates deorū festa sunt: siquidem ob natales eorum, vel templorum nouorum dedicationes sunt cōstituti. Et primitus quidem venationes quæ vocantur, munera Saturno attributi sunt: Ludi autem scenici Libero: Circenses Neptuno. Paulatim verò idem honos & cæteris dijs tribui cæpit, singuliq. ludi nominibus eorum consecrati sunt, sicut Sifinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ religionis gratia conuenitur, discessit à Dei cultu, & ad deos se contulit, quorū natales & festa celebravit. Idem in Epitome cap. de spectaculis. *Superest, inquit, de spectaculis dicere, quæ quoniam potentia sunt ad corrumpendos animos, vitanda sapientibus, & cauenda sunt totaliter, quod ad celebrandos deorum honores inuenta memorantur.* Nam munerum editiones Saturno facta sunt, scena Liberi patris est, ludi verò Circenses Neptuno dicati putantur: ut iam qui spectat vel interest, relicto Dei cultu ad profanos ritus transisse videatur. Hæc Lactantius, cui subiicimus primum Chryostomum homil. XXXI. extrema in cap. IV.

Matth. dicentem: *Demonum sunt non hominum secularia spectacula.* Quare vos hortor, ut à sathanae festis abstinatis. Nam si in idolorum templis nefas est ingredi, multo magis in demonum solemnitatibus. Deinde Saluianum lib. VI. de prouidentia. Inter alia vitia quibus prouinciæ premebantur, & propter quæ grauissimas calamitates ea tempestate inciderant, theatricam insaniam multis verbis accusantem. *Et nos itaque, inquit, dum inter turpia & dedecorosa ridemus, scelera committimus, & quidem scelera non minima, sed in hoc ipso pœnalia, quia cum videantur specie esse proba, rebus sunt exitiosos pestilentissima.* Nam cum duo sint maxima mala, id est, si homo aut seipsum aut Deum ledat, hoc utrumque in ludis publicis agitur. Nam per turpitudines criminosas aeterna illic salus Christianæ plebis extinguitur, & per sacrilegas superstitiones maiestas diuina violatur. Dubium enim non est quod ledunt Deum, utpote idolis consecrata, cōiur namq. & honoratur Minerva in gymnasijs, Venus in theatris, Neptunus in Circis. Mars in arenis, Mercurius in palaestris, & ideo pro qualitate auctoriū, cultus est superstitionum. Succedat Isidorus lib. XVIII. Etymolog. tribus locis eodem argumēto à ludis Christianos deterrēs. Primū cap. XXVII. *Ludi, inquit, Circenses sacrorum causa deorum, ac gentilium celebrationib. instituti sunt, unde & qui eos spectat, demonum cultibus inservire videntur.* Nam res equestris ante simplex agebatur, & utique cōmunis usus huius reatus non erat, sed cum ad ludos coactus est, naturalis usus, ad demoniorum cultum translatus est. Deinde Circi partibus & ornamentis connumeratis cap. XLI. sic ait: *Dum hac spectatione deorum cultibus atque elementis mundialibus profanantur, eosdem deos atque eadem elementa proculdubio colere noscuntur.* Vnde animaduertere debes Christiane, quod circum numina im munda possideant: quapropter alienus erit tibi locus, quem plurimi fathanæ spiritus occupauerunt, totum enim

enim illum diabolus & angeli eius repleuerunt. Postremo alijs ludorum A generibus commemoratis, & spectaculorum eo epiphonemate concludit cap. LIX. Proinde nihil esse habet Christiano cum Circensi insania, cum impudicitia theatri, cum amphiteatri crudelitate, cum atrocitate arena, cum luxuria ludi. Deum enim negat, qui talia præsūmit fidei Christianæ præuaricator effectus, qui id denuò appetit, quo in lauacro iam pridem renuntiauit, id est, diabolo, pompis, & operibus eius. Itaque si quis Isidori ætate ad circum aut theatrum ludos spectandi causa cõuenisset, eius quidem decreto violatæ religionis reus esset non minus, quàm si ad deorum templa concurrens, impia se superstitione polluisset, quod subit animū admirari, quoniam Isidori ætate suscepta passim Romæ atque per C provincias religione Christiana nulli supererant Ethnici, cum priorum natione confusi, quemadmodum superiori tempore contigerat; quo mirum non erat deterrendis ab impiorum coetu Christianis, similia ab antiquioribus patribus dicta esse. Sed nimirum ea fuit antiquorum patrum sententia, ea dicendi libertas, qua effectum est, vt toto orbe theatra non D minus desererentur & corruerent, quàm ipsa deorum templa, vbi impio cultui propriè vacabant. Num nos ea per imprudentiam reponemus, quæ tanta diligentia à maioribus viris sanctissimis sunt euerfa! Verum ad tertiam testimoniorū classem accedendum est, à turpitudine E histriones & ludos scenicos quasi noxios & exitiales accusantium. In quo numero Clemēs Alexandrinus primus occurrit III. lib. Pædagogi cap. XI. prope finem inter alia quæ Christianis hominibus non cõuenire putat, amouendaque præcipit. Prohibeantur ergo, inquit, spectacula & acromata, quæ nequitia, verbisq; obscænis & vanis temere profusis plena sunt. Quod enim turpe facturus non ostenditur in theatris! quod autem verbum impudēs

non proferunt qui risum mouent scurræ & histriones? Qui autem ex vitio quod in se est delectationem aliquam perceperunt, euidentes domi imagines imprimunt. Contra autem qui his demulceri, & his affici nequeunt, in ignavis voluptatib. minimè prolabantur. Si dixerint enim pro ludo assumi spectacula ad recreandos animos: dicemus non sapere ciuitates, quibus ludus pro re seria habetur. Neque enim ludi sunt inanis gloria B cupiditates, quæ ad mortē efficiendum adeo sunt immisericordes. Sed neque vanastudia, & inconsiderata ambitiones, & præterea suarum facultatum impense. Neque verò quæ his de causis excitantur seditiones, amplius ludi sunt. Vano enim studio nunquam emendum est otium. Neque enim qui sapit id quod est iucundū ei, quod est melius, prætulit. At non omnes, inquit, philosophamur? Nunquid nec omnes vitæ persequimur (nempe sempiternam) quid tu dicis? quomodo ergo credidisti? hoc est. quomodo Christianus es factus? nemo ex ea natione philosophia, id est, vitæ seuerioris præcepta aliena à suis morib. existimare debet, cui propositum est omnes huius vitæ amantates, & commoda nihili ducere præ studio eius immortalis vitæ, quæ est nobis omnibus in celo destinata, modo professionem ad vitæ huius finem tenentibus. Arctius ait nouus Theologus promouere ad vitæ perfectiōnem homines erat propositū, rectè; nisi spectacula cuiusvis Christiani professioni contraria, & impudicitia gymnasia theatra esse affirmarēt. Num pudicitiam, num professionē Christianam, eius seculi hominibus non etiam in nostræ ætatis conuenire affirmabis? Communia hæc omnibus Christianis sunt: neque excuses per exaggerationem dici, quod toties & tanta verborum asseueratione ab omnibus dicitur, vsq; eo vt in baptismo, quo loco baptizandus nunc dicit. Abrenuntio satana & omnib. pompis eius, olim diceretur: Abrenūtio diabolo, pompis, spectaculis & operibus eius, nimirū explicacione facta eius, quod pomparum nomine intelligebant, sic

O

Sal-

Saluianus refert lib. VI. de prouidētia, sed vt sublatis theatris vox, spectaculis est sublata, ita nunc restituta vt reponatur opus erit. Sed nimirum diem ex nocte, & ex niue atramentum faciat, qui Iudais synagogas extruere fas esse dixit, & ex c. confuluit, de Iudeis confirmare est ausus. Sed omissio hoc nouo Theologo, quem ex nomine citare nō est opus, Tertullianus equalis Clementi, si nō antiquior rēcurrat, multus etiam in hoc argumento, quo ab impuritate maiores spectacula & theatra à nostris esse instituta aliena sanxerunt. Is lib. de spectaculis c. X. *Theatrum proprie sacrarium Veneris est. Hoc denique modo id generis operis in seculo enasit. Nam saepe censors renascētia maxime theatra destruebant moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuia prouidebāt, vt iam hinc ethnicis in testimonium cedat sentētia ipsorum nobiscum faciens in exaggerationem disciplina etiam humana prerogatiua. Et cap. XVII. Hoc igitur modo, inquit, etiam à theatro separamur, quod est priuatum consistorium impudicitiae, ubi nihil probatur, quam quod a libi non probatur. Ita summa gratia eius de spurcitia plurimum concinnata est; quam Attelianus gesticulator, quam minus etiam per mulieres repraesentat sexum pudoris exterminans, vt facilius domi quam in scena erubescant, & alia quae sequuntur multa in eandem sententiam. Ipsa etiam prostibula in scenam produci, neque licere audire quae loqui non licet. Eandem vanitatem Cyprianus exagitat epist. II. aut in veteri ordine lib. II. epist. II. *Conuerte, inquit, hinc vultus ad diuersa spectaculi non minus paenitenda contagia. In theatris quoque conspicias, quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est tragicus prisca facinora carmine recensere de parricidis & incestis; horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne seculis transeuntibus exolescat, quod aliquando commissum est. Admonetur omnis etas auditu, fieri posse quod aliquando factum est. Nunquam**

auti senio delicta moriuntur, nunquam crimen temporibus obruitur, nunquam scelus obliuione sepelitur. Exempla sunt quae iam esse facinorosa destiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinem magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulterium dicitur cum videtur: & lenocinate ad vitia publicae auctoritatis malo, quae pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labe, quae probrorum fomenta, quae alimenta vitiorum histrionicis gestibus inquinari? videre contra se ausus, iusque nascendi patientiam incesta turpitudinis elaboratam? Euirantur mares, omnis honor & vigor enervati sexus corporis dedecore emollitur; plusque illi placet quisquis virum in feminam magis fugerit. Inde laus crescit ex crimine & operitior quo turpior iudicatur. Ex Cypriano Lactantius lib. VI. diuini. int. c. XX. sumpsit, cum non minori eloquentia theatra infectans, dixit. In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comica fabula de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum; & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhaerent audientium memoriae versus numerosi & ornati. Item Tragicae historiae subiiciunt oculos parricidia, & incesta regum malorum, & cothurnata scelera demonstrant. Histi innum quaeque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent & instigant? quorum enervata corpora & in muliebri incestum habitumque mollita impudicas feminas in honestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum preferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid iuuenes aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt, admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, quae aspectu maxime concitatur: ac se quisque pro sexu in illis imaginibus praefigurat, probatque illa dum rident, & adherentibus vi-

bus vitijs corruptiores ad cubacula reuertuntur; nec pueri modo, quos praematuro vitijs imbuere non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet in talem vitiorum semitam dilabuntur. Similia superioribus Basilius Magnus oratione de legendis libris gentilium. Oportet, inquit, nec oculos spectaculis, nec vanis praestigiatorum ostentaculis trahere, nec per aures corruptricem animarum melodiam audire. Hoc enim musicae genus seruitutis & ignobilitatis fructus parere, praeter ea libidinum oculos acere solet. Sic Basilius, quid Augustinus: I. lib. de consensu Euang. c. XXXIII. *theatra vocat caueas turpitudinum, & publicas professiones flagitiorum.* De symbolo ad Catechu. lib. IV. c. I. *Deprehenderis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis & aliud profiteris, fidelis in nomine aliud demonstrans in opere, non tenens promissionis tuae fidem, modo ingrediens Ecclesiam orationes funderere: post modicum in spectaculis cum histrionibus impudice clamare. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renuntiasti?* Tum Saluianus lib. VI. de prouidentia, quo solet orationis impetu. *De solis circorum ac theatrorum impuritatibus dico, talia enim sunt quae illic fiunt, ut ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine pollutione non possit. Alia quippe crimina singulas sibi ferme in nobis vindicant portiones, ut cogitationes sordidae animum, ut impudici aspectus oculos, ut auditus improbi aures, ita ut cum ex his unum aliquid errauerit, reliqua possint carere peccatis, in theatris vero nihil horum reatu vacat: quia & concupiscentijs animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur, quae quidem omnia tam flagitiosa sunt, ut etiam explicare ea quispiam atque eloqui saluo pudore non valeat. Quis enim integro verecundiae statu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscenitates, illas motuum turpitudines, illas gestuum sceditates? quae quanti sint criminis vel hinc intelligi potest, quod & relationem sui interdunt. Nonnulla quippe etiam maxima*

scelera incolumi honestate referuntur, & nominari & argui possunt, ut homicidium, adulterium, sacrilegium, ceteraque, in hunc modum: solet theatrorum sunt impuritates, quae honeste non possunt vel accusari, Ita noua in arguenda horum turpitudinum probrositate res euenit arguenti, ut cum absque dubio honestus sit qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui & accusare non possit. Haec Saluianus. Sed nemo acrius, neque maiori contentione spectacula quam Chrysostomus accusat, vix ut vlla eius homilia eiusmodi reprehensione vacet. De Dauide & Saule tres Chrysostomi homiliae extant, in prima extrema de spectaculis aut cursu equorum, quasi de re vana loqui, prohibet. Tertiae magnam partem spectaculis infestandis consumit, negans qui hesternae die ad spectacula iuerant, sacrae mensae participes esse posse, nisi poenitentiae remedio conscientia expiata, affirmansque, qui accedunt ad spectacula mulierum cupiditate semper incendi. Sed praestat verborum partem subijcere. *Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam illam, iam mæchatus est eam in corde suo.* Quod si mulier sponte, ac forte in foro obuia, & neglectius culta saepenumero curiosius intuentem cepit ipso vultus aspectu, isti qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio & tanto studio, ut Ecclesiam quoque contemnant, & hac gratia pergunt illuc, ac totum ibi defidentes diem in facies foeminarum illarum nobilium defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, quod eas non viderint ad concupiscendum? vbi verba quoque; accedunt fracta lasciuiaque, vbi cantiones meretriciae, vbi voces vehementer ad voluptatem excitantes, vbi stibio picti oculi, vbi coloribus tinctae genae, vbi totius corporis habitus fucorum impostura plenus est, aliaque insuper multa lenocinia ad fallendos inescandosque; intuentes instructa, vbi socordia spectantium, multaque confusio, & hinc nascens ad lasciuiam exhortatio, tum

ab his qui spectaculis interfuerunt, tum ab illis, qui quæ viderunt in spectaculis, post alijs enarrant. Accedunt huc irritameta post fistulas ac tibias, aliaque huius generis modulatio in fraudem alliciens, mentisque robur emolliens, illic desidentium animos efficiensque vt facilius capiantur. Et enim si hic vbi psalmi, vbi diuinorum verborum enarratio, vbi dei metus multa que reuerentia frequenter ceu latro quispiam versutus clam obrepit concupiscentia; quomodo qui desident in teatro, qui nihil fani neque audiunt, neque vident, qui vndique obsidionem patiuntur per aures, per oculos, possint illam superare concupiscentiam. Quæ omnia an in spectacula nostri temporis, vbi impudicæ feminae producuntur, conueniant: sedato animo lector consideret. Deinde hom. I. in Psal. 50. post medium spurciloquia audiri, meretricis incessu & habitu molliri auditores, lædi aures, percuti mentem affirmat. Hom. II. in Psal. 118. ad finem, *non debetis*, inquit, *filij Ecclesie depruari in vanitatibus spectaculorum*. Homil. de verbis Isaia vidi dominum, &c. ad medium. Perniciosa exempla inuchi in spectaculis ait, saepeque monuisse, ne diuina mysteria cum dæmoniis miscerent. Præterea hom. VI. in 2. caput Matth. à diabolo in vrbibus constructa fuisse theatra ad corrupendos homines ait, hom. XXIX. in cap. 6. Matth. *scenicos ludos ciuitatis pestem vocat*, & hom. LXIX. in cap. 21. eiusdem Matthei, *theatrum chorum malorum omnium fontem, scaturiginem ac fontem*. Deinde hom. XV. ad populum Antioch. ante finem, *theatra*, inquit, *fornicationem, petulantiam & omnem incontinentiam peperisse*. hom. XXVI. ad eundem pop. & hom. VIII. de poenitentia, *theatra pestilentia cathedram, incontinentia gymnasium, luxurie officinam, impudicitia orchestram, Babylonicam formacem vocat*. Postremo in caput Ioannis 4. hom. XXXI. extrema, *dæmonum solemnitates spectacula esse* ait, & hom. XLII. in Acta Apost. cum

theatrum comparasset cum carcere, & quædam de carceris squalore, luctuque dixisset, subiunxit. *At in teatro omnia contraria, risus turpitudine, pompa diabolica, effusio, insumptio temporis, & expensio dierum inutilis, concupiscentia absurda præparatio, adulterij meditatio, scortationis gymnasium, intemperantia schola, adhortatio turpitudinis, occasio risus, turpitudinis exempla*. Et post multa. *Magna inquit, mala theatra efficiunt ciuitatibus magna, & neque hoc scimus quam magna. Quod nostris hominibus occidere licet, grauissima comoda hos ludos conciliare, eò periculosiora, quod sensim immutari mores & peiores fieri non sentimus virginum pudorem imminui, iuuenes petulantes euadere, senes lasciuiam repetere, inde coniugia imiri infelicia, furta existere & peculatus, multaque alia flagitia superiori seculo vix audita*. An non videmus, non consideramus quanta his annis morum labes extiterit? His malis qui medeatur, nisi Deus nostros de cælo considerans & miseratus errores, amentiam insanabilem prouidi principes & magistratus, ex superioris temporis memoria & exemplis facti cautiore, quæ vt ferio consideret, priusquam in alteram partem pronutient, exoratos cupimus, neque euersam tanto patrum labore vanitatem inuehant in remp. Christianam; populi aut suis ipsorum cupiditatibus & voluptatibus. leuissimis cum exitio morum ne obsequantur.

CAP. XIII.

Quid utroque iure civili & Pontificio sit de ludis scenicis sancitum.

MAiorum nostrorum excellenti sapientia & sanctitate Græcis & Latinis litteris consignata consensu sententia pro lege esse deberet, ne no uis placitis mouerentur, quæ ab illis tanto studio stabilita sunt; mores nostros cum veteribus consentire, neque ab illis degenerare consentaneum erat. Sed quoniam multi corruptores

exi-

existunt temporibus mutatis, mores etiam mutari debere contendentes, age noua remedia tentemus, & prae-ter dicta Patrum quid legibus fuerit sancitum tum sacris, tum profanis aperiamus: fortasse non canemus surdis, neque tantae auctoritati resistere noui Theologi inducent in animu. Inter Romanos quidem non solum ignominia notabatur histriones, ut superius explicatum est, neque tantum a magistratibus & honoribus arcebantur ciuium reliquorum, sed etiam tribu- mouebatur notatione censoria, quae de moribus & fortunis vnicuiusque fiebat quinto quoque anno, uti Augustin. verbis Ciceronis refert lib. II. de ciuit. Dei cap. XIII. Nunc vide quam sit indignum, quod nulli licebat ciui Romano histrionem agere, eiusque seueritatis metu se ciues omnes ad suam aetatem continuisse Tacitus ait lib. XIV. id concedere homini Christiano, ut scenicas artes impunè exerceat. Itaque longo tempore eum more tenuisse consideramus, ut eas artes exerceant ad populum oblectandum, qui alieni erant a religione Christiana, quorum erat magnus numerus cum ceteris, qui nostra sacra susceperant per prouincias confusus. Nam si quae scenica mulier vel vir morbo desperata valetudine mente murata ad nostra sacra transisset, eos ad scenam reuocari, & turpem questum exercere vetatur l. I. de scenicis in C. Theod. scenici, inquit Imperatores Valentin. & Valens, & Grat. & scenicae qui in ultimo vitae necessitate cogente interius imminenti ad Dei summi sacramenta properarunt, si fortassis euaserint, nulla post hac in theatralis spectaculi conuentione reuocentur. Idem praecipitur l. II. de ijs quae ex scenicis natae sunt, si honeste vixerint ad scenam pertrahendas non esse. Similia l. IV. l. VIII. & l. XII. continentur abstrahendas esse ab ea arte, quicumque fuerint ex religione Christiana. Nimirum nostrae religionis honestati diligenter ea aetate qua nostra consulebatur. Porro non omnibus diebus spectacula edere li-

cuilie, certe Dominico & alijs praecipuis festis superius est declaratum ex l. Dominico & l. nullus de spectaculis in eodem Theodosij C. Ad haec inter iustas causas, ob quas vir uxorem repudiare poterat, illa erat, si Circensibus vel theatralibus ludis vel arenarum spectaculis in illis locis, in quibus haec assolent celebrari marito prohibete fuisset quae sunt verba legis consensu s. vir quoque C. de repudijs nimirum lib. V. tit. XVII. l. VIII. Sic P. Sempronius Sophus uxori libellum repudij dedit, nihil aliud quam se ignorante ludos spectare ausae, uti Valer. Max. refert lib. VI. c. V. Pater etiam exhaereditare poterat filium, qui se inter arenarios vel mimos sociasset, & in ea arte perseverasset inuitis parentibus, quae eius professionis non essent. Quod non modo lege Imperatoria sancitum est in Athenis. ut cum de appellat. cognof. s. causas collat. VIII. tit. XII. sed etiam legibus nostris partita VI. tit. VII. li. V. Denique histriones a Tiberio Cesare Roma exturbati sunt, arteque ea (edicto sc. est interdictum, quia & mulieres ignominia afficerentur, & turbae concitarentur, quos tamen in urbem post mortem eius reuocauit Caius Caligula, nimirum reip. pestis, morum pestem certissimam, quae Dion Cassius refert lib. hist. LVII. & LIX. Tales scilicet ab omni memoria fautores theatra habuerunt homines corruptissimos, ignauos principes aut magistratus. Atque haec tenus quid leges ciuiles sanxerint breui explicatum est, ad Ecclesiasticas oratione transferatur. Quibus histriones ad sacratum ordinem non admitti, & a sacra mensa & sacramentis arceri debere sancitum esse, superius est dictum. Illis donare immane flagitium esse August. affirmat tractatu C. ad cap. Ioan. 16. relatam a Grat. c. donare d. LXXXVI. Quod si donare histrionibus non licet, num illis fauere, eorumque ludis spectandis totos dies vacare licbit? non arbitror Augustino certe auctore. Praeterea Cocilio Agathensi mandatam est can. XXXIX. qui habetur c. Presbyteri d. 34. ne presbyteri, diaconi &

ni & subdiaconi, vel deinceps quibus ducendi vxores licentia non est, etiā alienarum nuptiarū in eant cōiuiua, neq; ijs catibus misceantur, vbi amatoria cantātur, aut turpia, aut obscāni motus choreis, & saltationib. efferruntur: ne audirus, aut obtutus sacris mysterijs deputati, turpiū spectaculorū atq; verborū cōtagione polluantur. Similia in Concilio Laodicēsi c. LIV. phibentur, de pœnit. d. V. c. nō oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spectaculis aliquib. quā aut in nuptijs aut scenis exhibentur interesse, sed antequā thymelici ingrediantur, surgere eos de cōiuiuo & abire. Quib. decretis cūm non satis iū quorū intererat obedirent, ac potius eō imprudentiā progressum esset, vt clerici ipsi ludos actitarēt, poena eos Bonifacius VIII. mulctandos cēstit lib. VI. c. vnico de vita & honest. cler. Clericos in quies mimos, quos vocāt Galli ioculatores, goliardos, & Tusci bufones per annū ignominiosam illā artē exercētes, vel breuiori tēpore moniti si nō resipuerint, carere omni priuilegio clericali. Neque solū ad eos q̄ ex sacro ordine erāt, leges Ecclesiasticæ pertinet, sed etiā ceteris e p̄misuo populo p̄cipitur, primū ne die solēni p̄missō solēni Ecclesiæ conuentu ad spectacula irent, q̄ sunt verba Cōcilij Carthaginens. IV. can. LXXXVIII. relata à Gratiano c. qui die de cōsecrat. d. I. excōmunicatio nis etiā poena, si fecus facerent, p̄posita. Quinimō generaliter Concilio Carthag. III. c. XI. omnib. Christianis interdicta esse spectacula edicitur his verbis. Vt filij sacerdotū vel clericorū spectacula secularia nō exhibeāt, sed neq; spectēt, quōniā q̄dem ab spectaculo & oēs laici phibeantur. Semper .n. Christianis omnib. hoc interdictum est, vt vbi blasphemii sunt, nō accedant. Quod si quis excuset ad gētium spectacula ne irent, eo decreto tantum sanciri, ne sc. impio se cultu contaminarēt, & impiorū cōsortio: quid dicēt cūm in synodo Constantinop. VI. quo tēpore Christiana fa-

cra ab omnib. erant suscepta can. LI. in Trullo idē prohibeatur his verbis: *Omninō prohibet sancta synodus vniuersalis eos, qui dicuntur, mimos, & eorum spectacula, deinde venationū quoq; spectationes, easq; quæ sunt in scena saltationes perfici. Qui fecus fecerit si sit clericus deponatur, si laic⁹ segregetur.* Quæ leges magna patrū nōltorū prudentia fixæ, an hoc tempore feruētur, per se nullo monstrante oēs intelligunt: cum omni ætate, sexu & conditione homines passim videamus ad ea spectacula confluere, plerosq; etiā ex sacro ordine, & (quod pudet dicere) monachos seueriorē vitam p̄fessos esse etiam qui hæc honestē fieri contendunt, neq; à Christianis legib. discrepare, in scitia antiquitatis vel improbitatis, aut vtroq; vitio peccātes, quos hoc loco mittam⁹, p̄sequamur alia. Concilio Cabilonēsi can. postremo præcipitur, ne in tēplis obscāna cantica decantētur, quib. locis orare potius debent, aut clericos p̄allētes audire, eoq; à tēplis, porticib. & atrijs cantantes expelli mādatur. Quod cū superiori tēpore negligere, atq; ea agerentur in tēplis, quæ vix in ganeis & popinis liceret, in Concilio Tolet. an. 1565. action. II. cap. XXI. prohibetur ludos theatrales, quales in festo Innocentiū edebantur, amplius celebrari, quoniā in signi p̄citate verborū facti erāt. Deinde spectacula & ludos ab ordinario examinari, neq; peragi in tēplis dum diuine preces & psalmi canuntur, q̄ vtinā è tēplis penitus exturbassent, quid .n. commercij choreis & spectaculis cum pietate? Sed nimirū receptæ consuetudini & populari oblectationi dandū aliquid censuerunt, ea tamē lege præscripta, ne alios ludos, aliave spectacula in templis exhibeantur, nisi quæ pietatem promoueant, & à prauitate deterreant, neque id fiat ab ijs qui ex sacro ordine sunt, aut sacerdotium Ecclesiasticum habent, vt personati quocumque in loco incedant, aut in aliquo spectaculo aut ludo personā agant, alioqui graui eos poenæ subijciunt.

ciunt. Sed nimirum ab omni memoria obseruamus leges scribere facile esse, prestare difficile, studētibus magistratibus populi leuitati gratificari etiam contra fas & honestatem, quæ grauissima est pestis. Verum disputationem hanc concludere certum est Isidori & Epiphaniij verbis, ille enim qualis debeat esse clericorū vita describens de Eccles. off. li. II. c. II. inter alia. *His igitur, inquit, lege patrum cauetur, ut à vulgari vita seclusi à mūdi voluptatibus sese abstineant: non spectaculis, non pompis intersint, conuiuia publica fugiant. & alia quæ referuntur* c. his igitur d. XXIII. Epiphan. autē in cōpendiaria doctrina fidei inter notatas Ecclesiæ Catholicæ quib. dignoscitur ab alijs sectis omnibus & secer nitur, theatra prohibere ait, & cetera spectacula vt fornicationem, adulterium, incantationes, veneficia. Verū ipsa verba subiicere præstabit. *Reprobat, inquit (supple Ecclesia) omnes scortationes & adulteria, & petulantiam atque idololatriam, & eadem & omnem iniquitatem, magiam & veneficium, astronomiam, vaticinationem, tremorū obseruationes, incantationes, amuleta quæ appenduntur aut alligantur, & phlacteria quoque, appellantur, prohibet theatra & ludos equestres & venationem, muscos item, & omnem maledicentiam ac detractionē, & omnem pugnam & blasphemiam, iniustitiamque, ac auaritiā & usurā.* Vides theatra, ludos equestres id est, Circenses, atque venationes quibus ferarū pugna erat, inter illicitas artes & aperta vitia ab Epiphanio poni. Illud fortasse moueat quod proximis verbis mercatores ceteris annumerat dicens. *Negotiatores non recipit, sed inferiores omnibus ducit.* Verū Chrysostomus etiā, seu quicūque est auctor operis imperfecti in Matth. hom. 38. ad cap. 21. eadem sententia. Et ideo, inquit, *nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse projiciatur de Ecclesia Dei,* & alia quæ referuntur, à Gratiano c. eijciens d. XXXVIII: & proximo capite idem docet ex Augustino in explicatione Psal. 70. ad illa

verba vers. 15. Quoniam nō cognoui literaturam, introibo in potentias domini, quo loco, tū ipse, tum Chrysostomus cum alijs antiquis & ipso Psalterio Romano legunt, quoniam non cognoui negotiationes, nimirū Græcè vbi nostri vulgo codices habent, *γραμματείας*, illi legerunt, vt est restitutum in biblijs Romæ Græcè nuper editis facili permutatione *πραγματείας*. atque his verbis confirmabant omnē mercaturam esse à Christianis hominib. repudiandā. Et certè quod Tertullia. lib. de pudicitia c. IX. publicanos negauit ex Iudæorū gēte fuisse antiquis tēporib⁹, tametsi ab Hieron. refellatur epistola de filio p̄digo ad Damasum. Existimo tamē antiquissimis tēporib. fuisse verū, nā quo tēpore Christus venit, quō Hieron. argumenta referuntur, omnia apud Iudæos erāt perturbata & in cōtrariū versa: nā cū meretrices esse phiberētur ex gēte illa Deu. 23. scimus publica lupanaria extitisse non mulierū tantū, sed puerorū 4. Reg. c. 23. ver. 7. destruxit quoque ædiculas effœminatorū, quæ deinceps copiosius est explicandū. Sic credā primis Ecclesiæ tēporib. Christianos, cū impiæ genti essent confusi, à mercatura quæ vix sine crimine exerceri potest, abhorruisse; nō secus atque hoc tempore qui ex sacro ordine sunt, & vitā sine labe puriorem consecratur, ijs commercia sunt interdita. Ita eam artem exercuerunt olim homines impio cultui dediti; consequenti verò tēpore integris populis & gētib. ad nostra sacra traductis necessē fuit artem reipublicæ necessariā à nostris hominib⁹ exerceri certis legibus circumscrip̄tam, ne ad illicita feratur. Quod theatris etiā concederem⁹ si à turpitudine penit⁹ recederēt, essetque ea ars aut reipublicæ necessaria, aut quæ intra fines honestatis vllis legibus magistratuumque seueritate contineri posset, sanarique histriones genus hominum corruptissimum, pretioque venale, atque eo vela daturi, vbi maior spes quæstus affulserit.

C A P. XIV.

*Quid Philosophi de ludis
senferint.*

DVobis capitib⁹ explicatis, quid antiqui patres de ludis scenicis iudicaverint, quid leges sanxerint, postremo quid Philosophi senferint aperiendum est. Nemo est enim qui modo sapiat, qui non intelligat magis illos viros, naturæ luce illustratos quæ vera sunt assecutos sæpè esse, tum in alijs sapientiæ partibus, tum præsertim in ea quæ ad conformandam vitam virtutesq; comparandas tota refertur. Neq; philosophorum tantum placita commemorabimus, sed etiam gentium mores & instituta earum, quarum probitas maximè laudatur. In quo genere Lacedæmones primi occurrunt, apud quos antiquitus nulla permittebatur spectacula comoediarum, vel tragoediarum; atq; degenerante more, vt fit, admittis ludis, mulieribus ad eos aditus est interdictus. Plutarch. in Apoth. seu eorum, inquis, hominum genus & graue commemorasti, ab aliorum institutis abhorrens; & licet vni ciuitati Græcos alios opponere, apud quos in magno honore eas artes fuisse dictum est, sæpèq; à scena ad supremos honores & magistratus transiisse declaratum. Neq; id institutum semper Lacedæmone tenuit, sed vt Aemilius Probus in proœmio vitarum Imperatorum accusat, degenerante in luxuriam more, *Nulla erat tam nobilis vidua, quæ non ad scenam iret mercede conducta.* Sed nos nõ quid tempus inuenerit, quo corrumpuntur omnia sancita atque instituta præclare, exponimus, sed quid in corrupta ciuitate, & moribus integris seruatam sit. Ergo Massilienses subijciuntur, qui longiori tempore id institutum tenuerunt, vt Valerius Maximus est auctor lib. II. c. 11. Eadem, inquis, ciuitas seueritatis custos acerrima est, nullum aditum in scena mimis dando, quo-

rum argumenta maiori ex parte stuporum continent actus; ne talia spectandi cõsuetudo etiam imitandi licetiam sumat. Num minus hoc tempore periculum imminet, aut minus cauti quàm Massilienses Christiani esse debeamus? Romani Imperatores sæpè histriones quasi morum pestem vrbe & arte prohibuerunt, ipse etiam Domitianus ea vite prauitate quàmuis Pantomimos sustulit, & est eo quoq; nomine vitij turpitudine praua, quod à suis auctoribus repudiatur, cum ex contrario virtus ab inimicis etiam laudem habeat. Eos cum Nerua in odium Domitiani restituisset populo exigente, non minore contentione à Traiano postulatum est, vt illos rursus tollerent. Sic Plinius in Panegyrico testatur. Idem ergo, inquit, populus ille aliquando scenici Imperatoris spectator & applausor, nunc in Pantomimis quoque aduersatur, damnat effoeminatas artes, & indecora sæculo studia. Itaque non dubito breui fore si principes dissimularint, vt populus suo malo doctus reclamet maiores indies ea peste sumente vires, neque vllis resistente finibus malo. Ad hæc quis non luxuriosum ac nequam putaret eum, qui in scenicas artes rem familiarem omnem prodigeret, adde etiam testamento legaret, vnde spectacula quotannis certis temporibus instaurarentur; & verò quid prohibet, si honestos esse eos ludos defendimus annuos redditus constituit, vnde perpetuo tempore exhibeantur? Et scimus tamen fuisse olim factitatum ex Tertull. lib. de spectacul. cap. VI. *Reliqui, inquit, ludorum de natalibus & solennitatibus regum, & publicis prosperitatibus & municipalibus factis superstitionis, causas originis habent. Inter quos olim priuatorum memorijs legataria editionis parentant.* Præterea constat non placuisse veteribus, vt bona in eam rem quasi in cloacam abijcerentur, & Traiani Imperatoris tempore minori de causa testamentum fuisse abrogatum, quo-

Vici-

Viennę quidam legarar, vnde Gymnæus agon celebraretur, quem Trebonius Rufinus in duumviratu sustulerat: cumq; negaretur ex auctoritate publica fecisse, dicta coram Imperatore causa affirmavit, eas liberalitates esse reipublicę valde suspectas, quę civitati nullum ornatū, nullam vtilitatem, plebi solam voluptatem afferrent. Sic obtinuit tandem vt agon tolleretur, qui Viennę mores infecerat, vt Romani agones omnium. Sic Plinius qui consilio interfuit lib. IV. epistola ad Sempronium testatur. Non ergo debemus existimare hos ludos & spectacula tantopere esse vtilia adde necessaria, vt quidam videri volunt, ponuntque in suis disputationibus studio magis placendi multitudini, quā se melioribus probandi; alioqui legare, vnde ij ludi instaurarentur, cur non concedatur? Neque licet excusare obscœna turpiaque ioco agi nō ferō, iocus enim vt disputat Plato lib. IV. de republ. seorsim repit in mores; eosque petulantia atque lasciuia peruertit, eo grauiori certe periculo, quod difficilius cauetur. Et notū est quod Plutarchus de Solone refert in eius vita. Audita Thespis tragœdia auctori dixisse, *Ecquid non te pudet tam multa mentiri*: respondente illo nihil nocere, si mendacia ioco dicerentur, baculo, quo Solon corpus sustentabat, percussa terra. *sc̄ hac*, inquit, fuerint laudata veris rempublicam implicabunt malis, ex iocis seria fient. Sapienter Tertullian⁹ vt omnia c. XVIII. de spectaculis. Quod in facto rejicitur, etiam in dicto non est recipiendum. Itaque Aristoteles cap. postremō libr. I. Polit. quo loco de puerorum institutione disputat: *Itaque*, inquit, *ludi* (supple puerorum) *vt plurimum tales esse debent, vt sint imitationes eorum, quę postea serio erunt facienda.* Et paucis interiectis subiungit. *Omniño igitur obscœnit as verborū per legislatorē exterminanda est ex ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia, sequitur & turpiter facere.* Potissimum i-

gitur statim à pueris. neque dicant, neq; audiant quicquam turpe, mox etiam turpes picturas, & signa ab eorum oculis remoueri mandat. Postremō concludit his verbis. *Quapropter oportet à pueris omnia turpia procul remouere, & maximè quęcumque habent in se vel obscœnitatem vel improbitatem.* Num qui talia præcepta pueris instituendis reliquit, eos mitteret ad theatra? seuerus fortassis & superstitiosus Aristoteles fuit, eaque præcepta dedit quę in mores induci non possent. An etiam eius Præceptor Plato hac in parte peccauit? is certè IV. li. de republ. cum de musica disputaret, & quanta mala incurerent in rempublicam modis per negligentiam magistratuum mutatis, simul de puerorum institutione agens. Ergo, inquit, *à principio diximus statim à primis annis pueri honestis in iocis assuefaciendi sunt. Nam si iocis minus decentibus assuecant, nunquam legitimi probique viri euadere poterunt.* Tum lib. VII. de leg. ijs cantibus adolescentium aures pulsandas docet, qui trahant eorum animos imitatione quadam perductos ad virtutis ipsius possessionem. Num hic etiam concederet ciuibus theatra, vbi vitiorum omnium irritamēta sunt? non arbitror. Præfertim cum alio loco lib. de republ. X. initio poetas, ipsum *Homerum*, ex ciuitate exturbandum censeat, pestem, iucundam quidem, sed maximè exitialem affectibus concitatis, ira, libidine a ijs, rationis regnum labefactantem se se possit in omnes partes pro arbitrio proque voluntate dare. Eant ergo magni Philosophi aut Theologi, ciuitatibus permittant theatra quasi rem honestam & minimè exitialem; quibus Plato & Aristoteles ea sapientia. Neque nostris moribus instituti, hoc est Christianis, omnes voluptates nisi honestas tanto studio denegarunt.

(:.)

CAP.

C A P. XV.

*Non esse ludos scenicos
permittendos.*

Peracta est maior susceptæ disputationis pars, diuino numine fugerente nobis verborum, & argumentorum facultatem, inueteratam infamiam depulimus multis, quæ hoc loco summa colligenda sunt atque in memoriam reuocanda. Histriones, quales nunc in Hispania videmus, honestis turpia miscentes quæstus causa; infamia notari diximus, neque crimine carere eam artem ad corruptendos populi mores maximè procliuè. Nam quod ab aduersarijs opponitur fœminæ ornata & compta aspectum non minus noxium fore, neque minus cupiditatem inflâmare quàm theatra, quâ nihilominus cessare non cogimus, neque affirmam capitale fore, nisi vestem pretiosam & fucos abijciat. Acuta obiectio, sed quam ex S. Thoma 2.2. qu. CLXIX. art. II. dissoluere promptum erit, affirmantem, nuptis quidem concessum esse ornatum, vt viris suis placeant, cæteris non item, præsertim si ornatu studeant alienam cupiditatem excitare, crimen erit. Nam si ex leuitate animi cõtingat, veniali modo peccato erunt obnoxia. Quibus sancti Thomæ dictis addendum est capitalem ornatum fœminæ fore nisi desistat, cum sciat alicui ruinam propterea ab eo ornatu parari in noxiam cupiditatem manifestè lapsuro, quod addit Syluester, verbo *ornatus* ad finē. §. IV. Ergo fœminæ ornatus non semper crimini datur, quoniam non constat cuiquam noxium fore, nisi illis fortassis, qui perditissimi cum sint passim offendunt nulla quamuis, aut leuissima occasione, quos mulier proba curare non debet ad mortem currentes rapidissimè, foedere etiam cum inferno percussio. In theatris contra certissimam multorum ruinam fore etiam mo-

destorum; quis enim in tantis flammis non vratur! ornatus, gestus, carmina, sententiæ, tybiæ, ad turpitudinem cuncta & libidinem inflâmant. Itaque video passim à Theologis turpes histriones criminis accusari ipsoque Syluestro, verbo *ludus*. §. 2. Adde nunc spectatores vix vnquam crimine liberos esse, manifesti periculi rei in quod se obijciunt inflâmadi cupiditatem venereæ voluptatis, certæ morosæ oblectationis qui modestiores sunt, quid enim nisi is sit cõsensus interpretatiu⁹ se in ipsam flammam voluptatis conijcere? vt maximè animus & constanter velit, certoque præiudicatum habeat cõsensum expressum in voluptatem repudiare. Nam si quis ferreo pectore sit, qui nõ moueatur, quales paucissimos reperiri credam, is considerare debet *ferrea ingenia igne luxurie domari*, vt Hieronymus ait, & vt hac ex parte sit liber, ex alia crimen nõ euadere, quod scâdalum dicitur, alijs suo exemplo ad periculū & peccatū pertractis, quod in viros graues auctoritate & professione maximè cadat necesse est, & aliquanto maiori viri principes præsertim ex sacro ordine Episcopi implicantur crimine huic vanitati vacantes vanalibus histrionibus domum etiam aduocatis; quantumuis nihil obscœnum agi coram ipsis excusant, populus enim id ignorans sui ducis exemplo ad theatra rapitur nullo discrimine honesti turpissime, & genus obsequij ducitur studia principum imitari, & mouent in omni vitæ parte magis exempla quam verba. His ad hunc modum constitutis priusquam reliqua colligantur, grauis ac difficilis superest nobis luctatio, debeant principes hos ludos quamuis vanos & turpes tolerare ad oblectadam multitudinē, vt tali spectaculo soluti cura maiori animo labores repetant, quibus respublica sustinetur, artifices, fabri, agricolæ, quemadmodū lupanaria infima cõditiõne hominibus, ne maiora flagitia aggrediantur, passim conceduntur.

tur. Verum de meretricibus, quonia in hunc sermonem incidimus paulo copiosior disputatio subijcietur, nuc de his ludis, vt coepimus agendum est. Et suppetunt in vtramq; partem argumeta, neq; ipse in magno ponam discrimine vtrouis modo sentiamus nam neque sperabam nostra disputatione malum couelli penitus posse, quod, vt video, altas radices egit multis viris principibus etiã ex eo numero qui ad reipublicæ gubernacula fedent (quæ grauissima pestis est) vana persuasione occupatis, dandas populo id genus oblectationes: & satis habeam, si quorum ipsis salus curæ est, nostro labore admoneatur, noxiã oblectationem hanc esse, neque sine periculo animæ queri. Fortasse enim re cognita nonnulli priuatim cessabunt, prudetesq; magistratus publicè eam turpitudinem repudiabunt multorum salutē inani voluptate potiorer iudicantes. Nam eò inclinabat animus, vt existimarē cū multis Cœlio Rodiginio lib. VIII. ca. VII. Petro Gregorio in syntagm. iuris part. III. lib. XXXIX. c. XXV. & alijs è reipublica fore si histriões pretio venales penitus remoueantur. Omnes enim pecuniæ vias norunt, & pecuniæ causa omnes turpitudines suscipiunt instillantq; alijs. Quæstuaria arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensib. latenter extorquent, quas nō minori turpitudine insumāt. Otio & desidia vt torpeant ciues efficiunt, quæ omnium vitiorū radix est. Vitijs omnibus & fraudib. viam muniunt, libidini maximè, quæ auribus & oculis suscipitur. Diuinū cultum imminuunt diebus festis, cum vacandum esset rebus diuinis, populo ad spectacula attracto, quæ pestis omnib. piaculis procuranda videbatur. Quod si non obtinemus vt ludi scenici penitus amoueantur, & placet nihilominus eam oblectationē populis dare; q̄ vis & æquitas postulare videtur, impetrare certè cupimus, vt delectus aliquis sit, neque promiscuè licentiã quiduis agendi histriõibus cōceda-

tur, sed legibus certis circumscribantur & finibus, quos nemo impunè trāsgrediat, quid enim iuuat leges scribere, quarum nulla futura est obseruantia? Tametsi nullis legibus putabam furorem hunc satis franari. Prudenter vt multa poëta quidã verbis ex alio poëta sumptis dixit. *O here quæ res nec modum habet neque consilium, ratione modoque tractari non vult.* Sed designentur tamen per ciuitates aut diœceses censores, à quibus probentur quęcumque agende erunt fabulæ, ipsi etiam intermedij actus, viri graues atque honesti ætate maiori, qua feruor iuuenilis remisit. Sic Plato faciendum existimabat lib. VII. de legibus, poëtarū carminibus examinandis, priusquam eorum copia alijs fieret, qui essent non minores quinquaginta annis, exacta scilicet prudētia viri perspecta probitate. Faciunt ineptissimè qui harum rerum cēsuram iuuenibus permittunt, præsertim morib. non satis probatis. Deindè mulieres in theatra inducere siue muliebri veste siue virili, nefas esto. Nullū certum theatrum publicis sumptibus cōstituatur, nullaq; vectigalis publicè percipiendi spes esto. Diebus festis præsertim celebriorib⁹, vt antiquis legibus sancitum meminimus, ludi scenici ne exhibeantur; ne temporibus quidē ieiunij Christiani, quid enim cōmercij squalori cum theatri risu plausuq;? A templis sanctorum, qui cum Christo in cælo regnant, ac omninò diuinis celebritatibus amoueantur. Postremò quoad fieri poterit, minori ætate pueri & puellæ arceantur ab ijs spectaculis, ne à teneris reipublicæ seminarium vitijs inficiatur, quæ grauissima labe est. Adsint inspectores publicè designati viri pij & prudentes, quibus cura sit vt turpitudinis omnis amoueatur, & potestas coërcēdi poena, si quis se inhonestè gesserit. Neq; nouis sumptibus opus erit, mercedem histriõnes ipsi ijs viris dare cogantur. Omninò populus intelligat histriõnes quos omni ex parte cōtineri posse nō puto,

vt à

vt à turpitudine abstineant, nō probari à republica: sed populi oblectationi, atque importunæ flagitationi dari à magistratu; qui cum nō potest quæ sunt meliora obtinere, debet minora mala tolerare. Sic Theodoricus Ostrogothorum rex apud Cassiodorum variarum lib. III. epist. LI. cum aurigæ cuidam in ea arte celeberrimo menstrua stipendia de publico designaret, his verbis epistolam concludit. *Hæc nos fouemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia conuenire, dum cogitationes serias delectantur abijcere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potius turba ducitur, quod ad curarū remissionem constat inuentum. Nam quid quid est imat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum iudicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex iudicio demus. Expediit inter dum desipere, vt populi possim desiderata gaudia continere.* Hactenus Theodoricus.

C A P. XVI.

Num meretrices tolerare conueniat.

Multa de ludis scenicis dicta sunt. Venio nūc ad lupanaria, quibus per vrbes & oppida publicè constitutis, mulierum infœlicium pudore in ijs publicato magna licentia minore religione peccatur, nullo qui redarguat absque supplicij metu prorsus impunè. Nūc ea retinere conueniat, an euertere poti⁹ ab imis fundamentis quasi certam reipublicæ pestem. Magna quæstio & à paucis agitata, coq; difficilior, quasi nullis vestigijs trita via. Et quis audeat morè accusare omnium populorum consensu receptum, licentiam cohibere à nullo hactenus vituperatam, certè à paucissimis? Et est omnino difficilè quod ratione omni vacat, id ad certam normam disputatione & regulā

reuocare. Conandū est tamē, si quomodo inueteratum errorem depellere, & in veteri morbo remedium aliquod excogitare & inuenire possimus. Scio Hussitas Catholicā Ecclesiam inter alia eo nomine acriter accusare, quod publica lupanaria p vrbes & oppida toleraret. Ita refert Pi⁹ II. historix Bohemicæ c. L. Equidem cum hæreticis nihil mihi esse volēbā commune, qui sectas & factiones omnes à prima ætate semper fuerim auersatus: verum cū Concilio Constantiensi inter alia Hussitarum dogmata, quæ reprobantur à patribus, de hac eorum accusatione nulla mētio extet, merito credimus liberum in vtramq; partem iudicium relicū, nulla certa definitiōe & decreto. Ergo Augustinus lib. II. de ordine ca. IV. lupanaria prim⁹ sanxisse videtur his verbis. *Quid sordidius, quid inanius dedecoris & turpitudinis plenius meretricibus, lenonibus, ceterisque hoc genus pestibus dici potest?* Aufert meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinis. Augustini auctoritate permoti posteriores præsertim qui via & ratione Theologiam tradidere, & ne susceptum per prouincias ab omni memoria morem conuellere vel le viderentur, in sententia perstiterunt meretrices populis concedendas, vt sentinæ instar in eas oēs sordes confluerent, S. Thomas lib. IV. de regim. Princip. ca. XIV. Lyra ad c. Gen. 19. Deut. 24. 1. Reg. 17. Et erat prudentum principum & magistratum tolerare in moribus, quæ æuo erant intracta, neq; sine motu euenti poterāt; Sandè tantam colluionem omni ætate & conditione hominum, quanta in rempublicam Christianam influxit, quis præstabit à vitijs omnibus liberam: minora ergo danda censuerunt, vt à grauioribus temperarent. Præclarè nobiscum ageretur si professionem cui nomē dedimus, re exhiberemus: sed quoniam id non datur, incitādi omnes ad meliora sunt, prauī homines & imbecilles tolerandi: eaten⁹ si minora peccent, quæ trā

quilli-

quilitat: publicæ non noceant, cuius prima cura esse debet. Hæc sunt in hanc partem argumenta: In alteram plura suppetunt, neque minus valida. In veteri Iudæorū populo & gente nullas meretrices extitisse, ex diuino præcepto Deut. 23. vers. 17. *Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filijs Israël.* Sic Origines libr. IV. contra Celsum ante medium obseruatum fuisse affirmat, de Iudæis loquens. *Nulla, inquit, fuere meretrices iuuentutis pestes in eorum republica, idem repetit lib. V. ante finē. Nulla, inquit, fuerunt apud eos vel scenitorum, vel athletarum, vel Circensium certamina, non femine vendentes florem atatis.* Idem docet Clemens Alexand. Stromate III. & ex eadem gente Philo de Iosepho, & de speci. legi. capitale fuisse ait, in eo populo corpore quæstum facere, quod si ad sanctitatem eius nationis legislator pertinere existimauit, ne scorta & lupanaria haberent, num id Christiani populi moribus minus conuenire arbitraberimur? à quo multo maior vitæ probitas & morum sanctitas postulat. Nunquid maiores illis vires erant, vt sine libidine sustentarent quam Christianis, quibus tanta auxilia suppetunt cælitus comparata, sacramenta, Christi sanguis, exempla sanctorum martyrum? Neque excuses vni populo promptum fuisse eam præstare puritatem, reipublicæ Christianæ difficile toto terrarum orbe diffusæ. Sed nimirum gens Iudæorum satis numerosa futura erat, quando à flumine Aegypti vsque ad fluuium magnum Euphratem imperij fines aliquando protulit Genes. cap. 15. vers. 18. lib. I. Esdræ cap. 4. vers. 20. & quod in vna ciuitate fit, si diligentia adsit, quo minus in multis ciuitatibus aut prouincijs fieri possit, ego sanè videre non possum. Illud magis mouere possit, quod Thamar veste meretricia sumpta cum focero Iuda concubuit, verum nondum lege lata eam licentiam fuisse, vbi permixtæ aliæ gentes erant, mirum non

est. Nam quod ab alijs opponitur duas meretrices 3. Reg. 3. de filio coram Salomone litigasse, Chaldaus quidē *cauponarias* interpretatur, & sanè scorta publica nō concipiunt matrice affecta, ex promiscua & frequenti venere, quod si id nō placet, vitio hominum & temporum contigisse dicemus, quemadmodum quod 2. Machabæorum 7. & ex Euangelijs colligitur, multas meretrices in eo populo fuisse, sicut & multæ aliæ prauitates, nam Iosia tēpore 4. Reg. 27. vers. 27. scorta mascula Hierosolymæ erant, quæ ille sustulit euerfis domunculis, quibus propè templum habitabant. Vnde si quis cōfirmet eam turpitudinem concessam Iudæis fuisse, rem ineptissimā faciat: multa enim vitiantur quotidie aut vecordia populi, aut negligentia magistratuum. Neque satis occurritur masculæ libidini scortis permittis, cum sciamus in quibus prouincijs aut ciuitatibus ea labe maximè viget, ibi maiorem scortorum numerū esse; & in vtramque partem ab altera libido inflammatur, neq; vllis resistit finibus. Metu suppliciorum, & diligentia principum cohibetur maximè, quod in coniunctis ciuitatibus in eadem prouincia vidimus, in altera eam turpitudinem vigere maximè, alterius ciues multo esse modestiores factos suorum vigilantia magistratuum, vt foedissima turpitudinis fermè esset obliuio. Itaque Lactantius ab aduersario nostro inuecta esse lupanaria ait his verbis lib. VI. cap. XXIII. *Ac nequis esset qui pœnarum metu absteret alieno, lupanaria quoque constituit, & pudorem infelicium mulierum publicauit: vt ludibrio haberet, tam eos qui faciunt, quam quas pati necesse est.* Et Hierony. epist. ad Oceanum Cæsarem dixit: *non Christum, & Papinianū non Paulum viris impudicitie frena laxare, & lupanaria permittere.* Ipse Augustinus ætate & vsu prudētior, rum lib. II. de ciui. Dei c. XX. damnare videtur *lupanaria*, cum inter alia illicita & exitialia; abundant, inquit, pu-

blica scorta vel propter omnes quibus fieri placuerit, vel propter eos maxime qui habere priuata nō possunt, tum lib. XIV. cap. XVIII. Vtuna scortorū terrena ciuitas, ait, licitam turpitudinē fecit, nempē veterē iure Romano permissa erat. ff. de concu. libr. XXV. tit. vltimo & C. de spect. & sceni. & lenon. lib. XI. tit. XL. extatque in C. Theodosij lib. XV. tit. VIII. de leno. propriē: quā tamen contraria esse legibus diuinis & caelesti ciuitati, indicat ijs verbis Augustinus. Constat etiam Ludouicum Galliae regem re & nomine sanctum inter alias leges, quibus conditis immortalitatē quae fuit, vniuersa ditione meretrices publicas & lupanaria prohibuisse, histrionesque aula exegisse. Sic Galliae annales, Gaguinus, & Aemilius lib. VII. Vtinam o vtinam Ludouice viueres, aut posteritui, regeſq; omnes tua exempla imitarentur prauitatem vindicandi. Quod si in Gallia id fieri potuit, quid prohibeat in alijs prouincijs idem praestare? At non diu id institutum tenuit. nempē successorum ignauia; & est ita à natura comparatum vt praclari conatus facile languescant prauis studijs commutati. Ergo eò inclinatus animus vt credam, è republica Christiana fore si lupanaria locis omnibus euertantur, Vt Ecclesi. e bonus odor sit super omnia aromata. Cantic. IV. vers. X. Neque possumus negare aliquid dedecoris nationi nostrae, & nomini afferre lupanaria, praesertim cum Iudaei aliaeque nationes sine illis vitam transigant, quod Espencæus prior de continentia sacerdotum sensit. lib. III. cap. IV. Deinde Nauarrus doctus in primis Iureconsultus & grauis nostra aetate iudicauit in suo Manuali cap. XVII. num. CXC. his argumentis, quoniam pueri in tenera aetate quam in tempestiuis vitijs corrumpi noxium in primis est, ea licentia & opportunitate, vel sua sponte, vel aliorum inuitatu ad lupanaria concurrunt, noxiaque libidine eneruant vires, atque inflammata semel cupidi-

rate indies magis intemperantes redduntur. Omnino vbi lupanaria non sunt multo continentiores sunt iuuenes, pauciora adulteria existunt, nempē libidinis flamma non copia restinguitur, neque licentia voluptatum, sed potius timore Dei continetur, & oblectationem vitæ cura. Et quis nesciat quantæ sint consuetudinis vires, praesertim in hac parte? Itaque coniugibus multo difficilius est libidinem restringere cui assueverunt, quam ijs qui calibatam coluerunt, rectè Tertullianus lib. I. ad uxorem virginis & viduae collatione facta. *Poterit, inquit, virgo felicior haberi, at vidua laboriosior; illa quod bonum semper habuit, ista quod bonum sibi inuenit, in illa gratia, in ista virtus coronatur.* Nō ergo indulgēdo libidini medemur, sed eam amplius inflammamus, nō min⁹ quam si igni materiam addas. Sic non adulteria vitantur concessis lupanaribus, neq; mascula libido, sed potius maior impetus ad foedissima quaeq; concitatur; contemptis enim meretricibus & sordenti copia ad peiora cōtendit semel corruptus voluptate animus. Praeterea qui ad sollicitandas virgines aut coniuges idonei sunt viri copijs abundantes, ad lupanaria nūquam adeunt. Plebi infimae vnde minora pericula existunt, leuiiores alienis toris insidiae, patent lupanaria, adolescentes plures nouimus, ex ijs oppidis venientes, vbi nulla scorta erant, eximia morū modestia, inuenta copia libidinis in frequentioribus ciuitatibus, repente improbissimos factos, rem, aetatem, valetudinē amisisse, inutilesque prorsus esse factos. Deinde ex meretricibus flore aetatis transacto, lenae existunt, milleque nocendi artes. Demum foeminae, quae imbecilliores multo sunt puellis & viduis, nusquam simili remedio succurritur, vt publicè masculi proponantur ad earum libidinem fatiendam, argumento certissimo, quod remedium libidinis esse creditur labem potius certissimam temperantiae esse. Quod si populo coniu-

uere velimus, aut cautissimos audire, exoletos etiam tolerare opus erit, nam eos Alexander Seuerus non est ausus auferre, alioqui prudens & castus, *veritus ne prohibens publicum dedecus in priuatas cupiditates conuerteret, cum homines illicita magis poscant, prohibitaque furore prosequantur*, quæ sunt ipsa Lampridij verba. Planè ex gentium moribus, quos nunquã Ecclesia penitè extirpare potuit, hic etiam relictus mihi cum multis fuisse videtur, sed qui conuelli haud ægerimè posset, si principes pari animo in id vellèt incūbere. Quo loco subit animum admirari à patrib⁹, qui tam multa aduersus spectacula dixerunt, paucissima dicta esse aduersus lupanaria. Sed nimirum maius exitium imminere ab spectaculis existimant, quoniam ad ea omnis atas, cōditio, sexus cōcurrerat, ad lupanaria infima plebs, cuius ex virtute neque laus magna, ex intemperantia præter animas haud magna iactura existit, pueri nobiles, virgines, senes si corrumpantur, magna calamitate inuoluatur respublica necesse est. Deinde lupanaris ob notam turpitudinem nulli fautores existebant; spectaculis multi patrocinabantur, quid mali esset excusantes, si voluptate spectandi reficerent animos curis & laboribus graues. Mirabar etiam nullis cōcilijs lupanarium turpitudinem fuisse supplicio sancitam, sed nimirum Patres quæ tempore induruerant mouere ausi nō sunt, præsertim ancipiti sententia & semper, vt arbitror, nonnullis defendentibus cautionis specie; & malunt homines antiquis & assuetis stare, nisi quæ vsus manifestè arguit. Illud si adiecero huic capiti finem faciam, in popinis & hospitij publicis meretricibus locum dare, quo plures conueniant licentia libidinis inuitati, fas non esse; quia nec fit ex auctoritate publica, & in turpi quæstu admixta participatio est criminis. Idem iudicium esto de meretricibus vagis nocte concubia per vicos & plateas vānali corpore, præterea de

his quæ in priuatis domibus habitantes corpore quæstum faciūt, esse supplicio cōercendas; quoniam vt ipse existimabam Hispaniæ more receptū est in plerisque certè vrbibus & oppidis, vt impunè in lupanari tantū meretrices quæstum faciant, multo minus concubinatus inter eos qui lege coniugij soluti sunt permitti debet, antiquis quamuis Imperatorum legibus concedatur, loco superius adducto ff. de concubinis.

C A P. XVII.

Nullum publicè vectigal ex lupanari exigi debet.

EX meretricio quæstu & lupanaris fordibus partem aliquam in publicum ærarium redigere vectigalis nomine, in rebus turpissimis semper est habitum. Quid enim aliud esset, quam sociam criminis & turpitudinis remp. fieri vnde lucrum refert? Quod vt maximè licitum esset, honestatis & decoris nullam partem haberet, qua ratione diuina lege mandatū est, ne merces meretricis inferretur in templū Deut. 27. ver. 18. Non offeres, inquit, mercedē prostibuli, nec pretium canis in domo domini. Pertinet enim ad decorē domus Dei ne tali oblatiōe fœdetur; simul prouidendum erat, ne sacerdotes turpitudini fauerent; vnde ad eos emolumentum promanabat, quod nostro etiā tempore seruatur, (vti Abulēsis ad illa verba ait,) ne meretricum aut eorū q̄ anathemati sunt subiecti dona templis oblata accipiantur. Erat quidem ab antiquissimis temporib⁹ in Romano imperio susceptum, quo ex principio haud facile dixerim, à Caligula Sucto. c. XL. exactum ait ex capturis prostituerarum quantū quæque vno concubitu mereret. Sed susceptum erat tamen, vt ex lenonibus meretricibus, & exoletis (hos scorta-

tores ab Euagrio vocari puto Græcè, *ἡ ταυράσιοι*; nam ait naturam eos dedecore afficere) vectigal redigeretur, quod posteriori tempore Græca voce Chryfargyrum dictum est, magna inuidia atque dedecore populi Romani; quam vt Alexander Seuerus princeps optimus, & ad omnem honestatem compositus depelleret in sacrum ærarium referri vetuit, sed sumptib. publicis instauratiōi theatri, Circi, amphitheatri & ærarij addidit, vt Aelius Lampridius testatur, Vnde Zozimus Græcus historicus mendacij apertè conuincitur, qui vt Constantino Magno, cuius mores exagitandos susceperat, inuidiā conciliaret, ab eo hoc vectigal inuectum primum fuisse fabulatur: illud tamē posteriori tempore Anastasius Imperator penitus sustulit tabulis etiā conquisitis & combustis, vbi ex rationibus continebantur, quo nomine ab historicis immortalē laudem habet, Euagrio li. III. c. XXXIX. & Nicephoro lib. XVI. c. XL. Verū ipsa Euagrij verba latina facta subiicimus. *Romanorum reipublica tanta talique miserabile vectigal erat impositum Deo exosum, ipsis barbaris indignum, nedū Christianissimo imperio; quod vsq; ad ipsum* (nempe Anastasium) *qua causa dicere non habeo, prætermissum, ipse regio animo sustulit.* Exigebatur autem tum ab alijs multis stipe viuentibus, & à meretricibus in occultis locis quæstum exercentibus, atque in lupanarib. publicato pudore ad hæc ab scortatoribus non tantū naturam, sed & reimp. ignominia afficiētibus. Addit singulis quatuor annis turpè id vectigal exegisse quorū intererat; & ad supremum magistratum detulisse in gentem videlicet pecuniæ vim. Et libet existimare à sano initio id vectigal susceptum, atque eam speciem factō prætentam: deterreri posse eam hominū faciem à turpitudine eo imposito onere & quasi supplicio, nam eodem consilio idem Alexander Imperator cum cætera tributa imminuisset, quō mercatores Romam allice-

ret, vectigal puicherimum ex curiosis, superuacaneisque artibus excogitauit, pellionibus, argentarijs, aurificibus, quo nimirum minor earum rerum frequentia esset. Verū vsus docuit imposito de quo loquimur turpi vectigali non libidinem restrictam, sed inflammatā amplius, mancipie penes quem eius tributi exigendi potestas erat omnes fraudes excogitante, quo industriæ maior fructus existeret, & pecuniæ amplius colligeretur. Sic sæpè quæ videbantur instituta præclare, temporum vitio, & hominum culpa in contrarium vertuntur? Hoc an in populo Christiano exigatur tributum hæud facile dixerim, puto alicubi extra Hispaniam fieri. Et Nauarrus quo loco superius est dictum accusat quasi crimen, & in Hispania species certè quædam eius vectigalis retinetur, cum per vrbes & oppida lupanaris magister domum eam triplo, aut quadruplo etiam amplius quam valeat, cōducatur: quod lucrum in sumptus publicos ciuitatibus impendatur, aut etiam alicui priuato cedat, cui ius lupanaris constituendi Regis dono datum est. In quo multipliciter peccatur non minus quam si vectigal à meretricibus exigeretur, qui enim magno conduxit, ad eam pecuniam construendā nouas fraudes excogitet necesse est; mulieres maiori numero quam opus esset cōquirat, excellenti forme dignitate alliciendis, emungendisq; iuuenibus, præmio etiam agasonib. proposito, vt illas conquirant, & vehant quod cōmercij genus impunè exerceri scimus aduectis sceminis, quæ ad cultum & victum necessaria sunt, carissimè vèdat, aut locet duplo amplius quam in foro vānali, cuius pecuniæ pendendæ necessitate, sapius quam omninò facerent, peccare cōpelluntur: mutuas pecunias dent, quæ libenter illi faciūt, vt ære alieno grauata, vt velint maximè inde discedere, aut cessare quasi alieno ere vincit non possint. Multa alia præterea illicita ppetrant lucri cupiditate, & pe-

cuniæ

cunīe colligendę necessitate. Quibus diebus & horis interdictum est, viros admittunt, lenones contra leges regni esse patiuntur aut dissimulant, choręas & cętus obscenissimos excogitant, & instituunt, quo ad libidinem adstantes inflammentur. Scim^s etiā honesta conditione viris & adolescentibus admittēdis, quos coram puderet peccare, singulis cellulis meretricum secretos aditus per posticū esse in quibusdā vrbibus patefactos. Quę artes an rebus cōmunibus cōmodum aliquid afferant, ac non potius perniciem, per se quisq; consideret. Eas sanē Philippus II. rex Hispanię sapientissimus pro insita animo pietate & publicę salutis cura magna ex parte restrinxit lege promulgata Madriti ad 6. Idus Martias salutis anno 1571. qua lege alterius quę superiori anno lata fuerat feueritatem intercedentibus lupanarium magistris aliqua ex parte mitigauit. Eius legis quoniam publicę cognosci interest, & passim negligitur, si capita compēdio collecta subijcerem, operę pretiū me facturum iudicabā. Fortassis aut amoueri tantum dedecus impetrabimus, in quo multę & graues turpitudines insunt; aut vt certis finibus ea labes circumscribatur, ne se nimium efferat, maiori quam hactenus principum & magistratuum cura. Ergo legis regię capita hęc sunt. *Magister Lupanaris priusquā ad id munus admittatur, senatus vrbis aut oppidi se probet, neque exercere incipiat nisi coram eodē senatu conceptis verbis iuratus se ea obseruaturum, quęcumque hac lege obseruari mandatur. Magister is ne in cultu meretrici vestem quamcumque locet, si secus faxit, veste, quam locarit insuper pecunia mulctetur, si per se iurauerit, atq; secundo deliquerit ad pecunie mulctam duplicatam, verbera & exilium addantur. Nullam ei mulierem ad turpem quęstum faciendum admittendi fas esto are alieno obstrictam, ne ipse quidem pecuniam mutuam vlli ex suis meretricibus dabit. Si qua meretrix eam vitam pertesa velit ad sanitatem*

redire, id facere liberę poterit, quātumuis oberata, neq; magistro eam propterea retinendi potestas erit. Meretrix si ē foro venali malit, emat quibus ad victum opus habet, si à magistro acceperit non maioris is vendat quam sit à iudice taxatum. Sit medicus aut chirurgus, cui meretrices singulis octo diebus diligenter & attentę lustrandi cura sit; & quoties recens aliqua in lupanar admittit petat. Quę labe fuerint infectę e censuribus indicentur, vt continuo ad nosocomia curanda deferantur. Nullam meretricem siue contagione infectam, siue ex morbo alio laborantem in suo hospitio magister curandam retineat, sed ad nosocomia ablegabit, quę censes designauerint. Pro hospitio, lecto & alia suppellectili necessaria argentū nummum tātum in dies singulos singula magistro soluant. Cum lupanar locabitur is conditionibus locari omnibus renuncietur. Urbanus senatus ex suo numero binos censes seligat qui lupanar inuisant, ij renunciant Pratori, si quam ex his legibus negligi, aut si quid prater censuram dignum considerabunt. Quadrimestres ij esse debent, & eo decurso tempore e duobus nihilominus alter cum eo eam curam suscipiat, qui recens à senatu censor designabitur. Diebus septem quibus Christi Dei cruciatuum & mortis sanctissimę memoria celebratur, nulli meretrici concedatur turpem quęstum facere. Quę secus faxit flagris per plateas cedatur, tum ipsa tum magister Lupanaris, si turpitudini cōsensisse, annuisse, ve conuictus erit. Meretrices ne pallijs talaribus, ne chirothecis, ne galeris, ne focis utantur, sed vt ab alijs honestis mulieribus dignosci possint, breue circū humeros pallium coloris crocei gestent. Ne nuptię, aut quarum patres in eadem vrbe viuunt, aut ex altero parēte fusc coloris nata in lupanari quęstum facere permittantur. Hęc leges tabulę inscriptę loco conspicuo in lupanari cunctis qui velint cognoscendę proponantur. Hactenus lex regię quam vt est sanctissima, qua prudentia est scripta, pari diligentia cuperemus ab omnibus obseruari, frustra enim sint

leges, nisi obsequium adiugatur. Sed & Madriti lex altera pragmatica sancta est anno 1575. cuius hæc summa capita sunt. *Ne mulier corpore quaestum faciens publice vestem aliquam gestet insignem religionis. Ne ante ambulones precedant. Ne ancillam in obsequio habeat minorem quadraginta annis. Ne in templis puluinari aut alioqui vesti stragula insedeat instar honestarum.*

C A P. XVIII.

An locare domos meretricibus liceat.

Placet disputationem de meretricibus, quam cum altera de spectaculis occasione oblata tempestiuè, ut arbitror, coniunximus, noua quaestione concludere: quam ancipitem & difficilem reddiderunt, & ipsius natura & scribentium varietas. Ea est: Possit aliquis sine crimine domum meretrici locare, quæ ad dardanarios extenditur fucos, talos alexæ, & similia vendentes ijs de quibus minime dubitant emptis rebus abufuros ad peccandum. Non dubitamus crimine teneri, si eo animo faciant: quem emptores gerunt, rebus quas emunt abuti volentes, cum sint digni morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, neque è contrario dubium est culpa vacare quos ignorantia futuri peccati excusat simplici homines animo, neq; curiosè scrutantes quid alij facturi sint. Id modo quaestione habet, an qui scit merces emi, aut domum conduci, ut ea opportunitate abutatur, illius delicti participes sint. Et constat non licere dare gladium ei què scimus trucidare aliquem velle, non venenum noxium ei, qui in alterius perniciem est illud temperaturus, non domum fœneratori locare ca. I. de vsuris lib. VI. Deindè nemini licet occasione peccandi alicui dare; neq; potest negari eum qui domum meretrici locat, aut fucos vedit, illam iuuare ut qua-

stum corpore faciat, què sublati ijs rebus non faceret. Hæc sunt in hanc partem argumenta, quibus nonnulli manus dant, atq; cōcedunt, eas actiones locandi aut vendendi nō vacare culpa. Verum his cōmunis prouinciarum mos resistit: nulli enim religio est meretricibus ea vendere & locare, quibus opus habent ad turpitudinem exercendam. Romæ etiam passim & impunè fit in ipsis Pontifici oculis, vbi caput & forma est sanctitatis, eoq; maiori spe quaestus confluunt maiori numero mulieres perditæ. Alioqui si contendimus nō licere illis domos locare, neq; quibus ad vitium opus habent licebit illis dare, cum vitam & vires non alio referant quam vt fortiores Veneris armis (vti quædam ex eo grege dicebat) occurrant. Quod si reipublicæ datur, vt eas sine crimine permittat quaestum facere; dabitur etiam vt ea concedat, sine quibus meretrici artes exerceri non possunt, tum resp. ipsa, tum priuati, qd enim interest? Maior in IV. d. XV. qu. XXXV. ait. Negant D. Anton. p. II. tit. I. c. XXIII. §. XIII. Ioan. Medina de restitut. qu. XXX. Magna nos ambiguitate, magno religionem sanctissimam probro principes liberassent, si victi nostris rationibus inducerent in animum hanc turpitudinē ab oculis & auribus penitus amouere. Sed quoniam exigua spes est facturos qd oportet, inepta persuasione & veteri consuetudine occupatos, vt quaestionem propositā dissoluamus: Caietani Cardinalis distinctio placebat XXII. q. X. art. IV. Nimirū quædam res per se, & ex natura sua ad prauitatem dirigi, vt idola vestesque aliæ sacerdotum inter gentes ad impium cultum relata, multæ aliæ cum in suo genere bonæ sint, & honestum finem habeant, hominum abusu ad prauitatem detorquentur: vt domo, cibo, veste abutitur meretrix, abutuntur alij. Quæ primi generis sunt dare, vendere, aut locare illi, cui ijs rebus abuti propositum esse non ignoramus, crimen est. Sic neque templadeorum

decorum extruere, aut etiam instaurare, sed neq; synagogas Iudæis licitum erit, sed potius scelus omni supplicio vindicandum, & ne quis nimium seueros nos esse in hac parte arbitretur, is Ambrosij epistolam 29. legat Theodosium Imperatorem accusantem, quasi synagogam à Christianis incensam, ab iisdem instaurari mandaret. Quid, inquit, si alij timidi ores, dum mortem reformidant, offerant, vt de suis facultatib. reparetur synagoga: aut Comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exadificari iubeat: habebis Imperator comitè præuaricatorem, & huic vexilla comites victricia, huic labarum, hoc est, Christi sacratū nomine, qui synagogam instauret, quæ Christum nesciat; iube labarū synagogæ inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ factus de exuijs Ecclesiæ: & alia quæ sequuntur in eadem sententiam magna dicendi libertate. Præterea Sozom. lib. V. hist. c. X. cum Marcus Arethusius Cōstantini imperio Græcorū templū quoddam euertisset, iussus à Iuliano Imperatore instaurare illud, aut pretiū soluere, fuga sibi consuluit primum, deinde multis ciuibus ea causa captis se vltro iudicibus & furenti populo obiecit ad non dubium exitium, tormenta crudelissima. Quid Theodoritus lib. V. hist. Eccles. c. XXXVIII. cum Audas Episcopus apud Persas templum ea causa Pyræum dictum quod in eo coleretur ignis, euertisset; laudat quod maluerit mortem sustinere, templaq; Christiana dirui, ne illud, vt iubebatur, denuò instauraret; accusat tamen quod templū temerè euertisset, Pauli Apostoli exemplo producto, qui nullam aram Athenis euertit, è multis quas vidit ineptis superstitionibus sacras: verbis tantum accusauit errorem. Quis est ergo, qui lignarios, cementariosque contēdit sine peccato Iudæorum synagogæ ædificandæ nauare operam. Verum ad alia progrediendum est,

quæ suo genere vitio carent, bonaq; sunt, ea licet aliquādo tradere ei, qui vult ad peccatū conuertere, aliquādo non licet; certè gladium irruere volenti in alterius perniciem dare, crimen est, at fucos meretrici vendere chartas talosve aleatoribus, nemo sanus accusarit, alioqui scruta vendentes sine discrimine reprobemus, necesse erit. Verum cum hæc certa sint & explorata, regula aliqua & distinctione opus est, qua honestum in hac parte ab illicito secernatur. Optima videri possit, vt ex conditione peccati, quod alter est commissurus, cum quo commercium est, discrimen intelligatur. Nam iustitiæ violandæ, vt ad interficiendum hominē dare aliquid, nempe ensē furētī, nefas est, cum potius quantū est sitū in nobis, phibere debeamus. Nam si aliæ virtutes violandæ sunt, quia Deus hominem sui arbitrij fecit, dare possumus, quo alterū abusurū scimus ad peccandum. Itaq; licebit meretrici fucos vendere, vestēq; pretiosam in cultū corporis, domum etiā locare. Verū quæ acutè dicta vidētur, difficultate non vacant, sic. n. neque thus idololatræ dare in impiū cultum licebit, contra quam idē Caietan. censet. cum religio sit pars iustitiæ, & multo minus foeneratori domū locare Iudæo, vbi illis permittitur pecuniā foeneratori dare, contra quā censet Summa Pisana verbo vsura l. §. V. & verbo pœna §. VIII. vsq; adeo vt nè clericus quidē domos illis locantes anathemate inuolui putet, quod alioqui sancitū est c. l. de vsuris lib. VI. ergo ratio altera commodior nobis videbatur ex legum phibitione, aut permissu distinctio. Licet enim vendere meretrici fucos, locare domos, quoniam ea ars, eaq; peccata in repub. impunè permittuntur, simili modo Iudæo, vbi ei nationi impunè permittitur vsuras exigere; nefas autē erit furenti in alterius cadē telū dare gladiumve, domūve locari foeneratori, vbi ea arte est penitus interdictum, quod in Hispania certè contingit, tantundem sentiendum

arbitror de ijs quæ ad impiũ cultum conuertenda sunt, non licere ea dare aut vendere, ne cõuitium religioni fiat, nisi forsitan vbi Iudæi aut alię gentes impunè cum Christianis versantur, quod fieri posse docet S. Tho. XXII. q. X. ar. XI. & quibus ex causis. Tunc enim fas esse arbitror flores, thus, aliaq; dare, quamuis sciamus ad suę religionis ritum ea velle conuertere. Opponas fortassè hac distinctiõne suscepta, nefas certè fore, scelusq; graue adulterę mulieri fucos vèdere, alia vèdere, quib. ad alliciendũ adulterum abutatur. talos vendere, cum vtrifq; legibus sacris & profanis alea ludere sit vetitum. Sanè in domibus vbi frequens aleæ commercium est, ludere non licere more populorum & magistratuum receptum est. Sic aleæ instrumenta vendere, quib. ijs locis ludatur nefas erit. Quid si vtraq; ita habere cõcedam, neq; aleatori tesseras, neq; adulteræ fucos vendere fas esse: Non debet mercator curiose sordes omnes perscrutari eius, qui ad emendũ venit, sed perspecta tamen prauitate abstinebit, me certè arbitro, suasq; merces ijs tantũ vendet viris aut fœminis, quos honestos esse creder. At nemo eum delectum adhibet; esto. Sed multa tamen alia negliguntur siue ignorantia hominũ, siue lucri cupiditate. Erit postremo qui opponat fore, vt scortis modo, quæ in lupanari viuunt, liceat dare, vendere aut locare quib. abutatur ad peccatum, cum sit superius dictum illis tantũ in Hispania concedi, vt impunè quęstum meretriciũ faciant. Credo equidem non eũdem morem omnium ciuitatũ esse, & Romæ præsertim scimus meretrices sepè nullis certis sedib. tota vrbe vagari, tametsi ea licetia aliquando restricta sit certa aliqua regione vrbis ad habitandũ illis designata; illud contendimus illis tantũ, quæ permittuntur licere fucos dare, quibus faciem inficiant, locare domum vbi habitent, neque eos prauitati cooperari, sed permissioni reipub. cõcedere, quàm licitam

esse hac disputatione damus, quod in alijs peccatis non contingit, vbi nulla permissio est, cui cõnuere possumus instrumento mali dato. Non licebit tamen ijsdem multo carius quàm cæteris domum locare, ne ex lucri participatione commune crimen euadat, vti Caietanus ipse docet XXII. q. X. art. XI. Verũm ex cæno hoc stylum retrahere, & ad spectacula reuocare opus est.

CAP. XIX.

Taurorum agitatio quam originem habeat.

EX omnibus spectaculis quæ olim Romæ in vsu fuerunt, atque ex ea vrbe quasi ex fonte ad alias prouincias manarunt, scenici ferè ludi relictis, modo sunt, de quibus diximus, quæ verissima & salutaria putabamus, præterea taurorum agitatio, de qua quoniam in Hispania maximè viget, hoc loco disputare constitui, atque huius spectaculi originem primum indicare, commoda & incommoda quæ manare ex illo solent, vt quid sentiendum sit lector sedato animo, neque infectus præiudicio aliquo per se statuat. Pertinet autem hic ludus ad antiquum spectaculorũ genus. *Munus*, vt Tertullianus ais de spectaculis c. XII. dictum est ab officio; quoniam *officiũ* muneris nomen est, *officiũ* autem mortuis hoc spectaculo facere se veteres arbitrabantur (inde *officiũ defunctorum* in libris Ecclesiasticis.) Susceptum enim erat veteri more Romanorum, vt in exequijs defunctorum seruos mactarent, quasi alieno malo propriũ dolorem leuaret. Deinde gladiatores pretio empti substituti, qui in funere mortuorum dimicantes suo sanguine manes placaret quo modo gladiatores pugnarent, explicat Isidor. li. XVIII. Erym.

cap.

cap. LIII. Postremo fera adiecte sunt cum quibus homines dimicantes, venationes quae dicebantur, crudele spectaculum exhibebant, sed tanti ea voluptas erat, sic ludi Taurij de quibus agimus, in circo Flaminio edebantur, teste M. Varrone lib. IV. de lingua Latina. Idem dijs inferis instituti erant, tum ea causa quod mortuorum animas ijs propitiari persuasum habebant, tum auctore Festo Pompeio, quoniam Tarquinio regnante cum grauis pestilentia in mulieres grauidas incidisset ex carne diuendita taurorum immolatorum. Ob id Taurij ludi & appellati sunt, inquit, & fiunt in circo Flaminio, ne intra muros euocentur dii manes. Sic origo huius ludi cum ceteris ex impio deorum cultu deriuatur, & ipsa paratio mortuorum, species idololatriae erat teste Terrulliano. Maetare quidem immolareque seruos in funere, quod olim fiebat, ab antiquissimo tempore sublatum est sauum tertrumque spectaculum. Nimirum humani generis hostis vsque eo homines dementarat, vt voluptati ducentes humanum sanguinem fundere. Gladiatores primus Constantinus Magnus deuictio Licinio sustulit, vti Nicephorus ait lib. VII. c. XLVI. Sed repetitum morem incuria aliorum principum Arcadius & Honorius penitus hac occasione suppresserunt. Venerat ex Oriente *Telemachus* monachus, sic Nicephorus vocat li. XIII. c. I. Theodoretum secutus lib. V. hist. c. XXVI. Nam Otho Frisq. lib. IV. Chron. c. XVI. *Dirimachium* dixit. Is cum spectaculum gladiatorum intempestiua facundia prohibere in media arena concionabundus conaretur, a furente populo lapidibus obrutus perijt. Re vulgata Imperatores monachi quidem memoriam consecraverunt. gladiatores autem ne amplius essent lege lata sanxerunt. Ludum item quod cum bestiis pugnare homines cogebantur siue damnati iudicio, siue pecunia empti gladiatores Constantinus Caesar sustulit l. II. de gladiatoribus

lib. XI. tit. XLIII. ne omnino gladiatores essent sanciens. Sic & ludi Taurij cessarunt, quid enim illis exhibebatur, continebaturque aliud quam pugna hominum cum tauris. Is quidem mos aut nunquam in Hispania est sublatus, aut ex interuallo repetitus est in nostra gente, quod ex spectaculo imprimis sit dedita. Et sunt in Hispania ferocissimi tauri locorum siccitate & pabuli natura aucta mirum in modum ferocia. Ita quae res maxime deterrere debuit, ne laniari homines viderent, ea res vehementius accendit gentem in arma & sanguinem promptam ingenio inquieto, vt taurorum agitationem vehementer expetant: vsque eo vt quo ferociores tauri sunt, & plures homines peremerunt, eo ludus maiorem voluptatem pariat, nullam integra omnium agitatorum incolumitate certe leuem. Sed interest: quod in venatione veteri damnati gladiatores plerumque pugnare cum bestiis compellebantur, nullo effugio nisi in spectantis populi misericordia, quam veteri gladiatori multis perfuncto periculis exhibere solebant, rudesque donatum fixis ad Herculis valuas armis in agrum secedere sinebant. In nostris autem ludis neutrum fit, nemo ad pugnam cogitur, ne seruus quidem aut morti alicuius reus, omnes voluntarij in arenam agitatores procedunt, & fugientibus multa circum forum effugia patent, angusti aditus & quasi vomitoria, per quos bestia penetrare non potest. Itaque quod quidam pereunt, videri possit non magistratum culpa contingere, sed temeritate progredientium eo, vnde tutus receptus non sit; ac praesertim ijs, qui ex equis tauros agitant, nullum certe exiguum periculum imminet. Plebei tantum homines periclitantur, atque eorum causa suscipitur disputatio, an propterea hic ludus cum ceteris spectaculis amoueri debeat, an retineri ad populum oblectandum, exercendumque ludicris ad vera certamina.

C A P. XX.

An agitatio taurorum sit licita.

Grauis disputatio sequitur, ac qua nescio an vlla maiori contentione animorū nostra ætate agitata sit in Hispania. An reb. honestis & licitis, an contra, venatio taurorū sit annumeranda. Quibus probitatis & modestiæ plurimum inesse videbatur, execrantibus quasi multorum malorum fomitem, crudele spectaculum, indignumque moribus Christianis, alij maiori prudentiæ specie defendūt, oblectationi populari, quoniam eo studio maximè ducūtur homines, aliquid certè dandum. Quæ sententiā plures fautores habet quam superior; & sæpè accidit, vt melior pars à peiori numero suffragiorum vincatur. Extant de ea re varia Pontificum Romanorū diplomata, sed neque ex ijs lites sunt satis compositæ, neque satis constat an ex naturæ principijs colligatur hunc ludū in rebus honestis, an illicitis esse. Argumenta in vtramq; partem afferre placet, eorum primum qui licere negāt. Etenim de torneamentis c.I. in Concilio Lateranensi milites ad ostentationem virium suarū & audaciæ temerè cōgredi, vnde mortes hominū & animarū pericula sæpè proueniūt, vetatur; quod an in taurorum agitatione omni ex parte conueniat perire sæpè in ea homines, quis erit tanta libidine contradicendi, vt negare possit? & constat omnium prædicatione illicitos esse ludos, vnde frequentes interitus hominū & magna vulnera contingūt. Præterea sexta synodo generali can.LI. non tantum mimi & eorum spectacula, de quib. su-

Aperius satis multa sunt dicta, sed venationum quoq; spectationes prohibentur; est autem hic ludus venationis species. Et sanè quis contenderet fas fore, vt cū leone in arena aliquis pugnaret? quis non perditum & nequam iudicaret eū, qui se tali spectaculo oblectaret? & tamen nihilo minori periculo tauri agitantur, nam & ille euadere poterat, siue fuga, siue leone interfecto, prudenter Turrecremata Cardinalis ad c. qui venatoribus d.LXXXVI. idem iudicium facit de eo, qui cum alia fera, & qui cū tauro pugnat, quasi nihil intersit, siue bestia cum qua pugnatur, dentibus armata sit, an cornu feriat, cum par vtrimque periculum imminet. Ad hæc Concilium Arelat. I. can. IV. de agitatoribus inquit, qui fideles sunt, **C** *Placuit eos quamdiu agitant in communionem separari*, quod repetitur adiunctis *theatris* Concilio Arelat. II. can. XX. *agitatores* autem nos non aurigas, sed eos qui cū bestijs pugnabant, intelligimus. Equidem cum cætera spectaculorū genera ab Ecclesia fuerint amota, præsertim quæ venationes dicebantur, nescio cur ab eo numero atque lege hunc ludum detrudere debeamus. Temeritate, inquit, sua perit, qui perit, nulla compulsus necessitate. Est, sed magistratum partes sunt retinere eos, qui sua sponte præcipites in exitum irruunt, qui cum populo non secus, ac dux cum cæco, cum infirmo medicus, cum stulto & amente vir prudens comparantur. Quid quod Romanorum tempore, non modo damnati, quod frequentius fiebat, sed etiam voluntarij, vt vires & dexteritatem ostentarent, ad bestiarum pugnam prodibant, quod non minus vitiosum erat, neque minus vituperat Cyprianus epist. II. quod talia committerentur spectacula. *Quid, inquit, illud oro te, quale est ubi se feris obijciūt, quos nemo damnauit, atate integra, honesta satis forma, veste pretiosa, viuētes iuuenes in ultroneum funus ornantur? pugnant*

gnant

gnant ad bestias non crimine, sed furo-
 re. Verum vt ex diuinis litteris ali-
 quid delibemus, Exod. 21. cap. vers.
 28. & 29. si bos cornu percussisset ali-
 quem, occidi iuebatur, nam si mo-
 nitus erat dominus periculum im-
 minere, quod bos cornupeta esset, si
 non cauisset ipse etiam interfici mā-
 datur; & merito sanè subijcitur sup-
 plicio alterius necem cum potuisset
 non prohibens. Quanto foedius est
 taurum in mediam multitudinē pro-
 ducere; qui tunc maximè placet cum
 plures ad terram prostrauit, alioqui
 nemine vulnerato friget ludus, quid
 nisi hoc sit se hominē cæde & lani-
 na oblectare: hominem occidi in ho-
 minis voluptatem, vsque eo vt Con-
 chæ, quæ vrbs nobilis est & frequens
 in Celtiberis, taurus qui septem ho-
 mines occiderat immortalitati con-
 secratus sit, rei gestæ imagine pictura
 in loco publico expressa, quod mihi
 amentia ciuium trophaum potius
 erectum, monumentumque præcla-
 rum videtur. Casu inquis, & ex acci-
 denti eæ mortes contingunt. Bardos
 tu nos & truncos putas, quibus per-
 suadeas casu, & ex accidenti ea con-
 tingere, quæ frequenter eueniunt? &
 est casus inopinæ rei euentus, qui pro-
 uideri non potuit. Si tabulati ruina
 opprimatur aliquis, è tecto aut fene-
 stra decidat, dicam equidem casu id
 ex accidenti, & præter opinionem e-
 ueuisse, neque propterea ludum re-
 probandum contendam; at interfici
 homines, aut vulnerari à tauris, cum
 semper fermè contingat, ludi condi-
 tio ex eo merito iudicabitur. Nam
 quod ex eo spectaculo multa delicta
 promanāt, fastus ex apparatu vestiū
 ornatoq; ambitioso, luxuria ex pro-
 miscuo virorum & mulierum con-
 uentu, ingluuies ambitiosis cōiuijs
 irritatur, & iracundia eo aspectu ho-
 minibus in furorem cōcitatis: missa
 ea facimus, quoniam cōmunia huic
 ludo cum cæteris omnibus hæc ferè
 mala sunt, ad quos frequēs & pmif-
 cius conuentus fieri solet, quos vno
 impetu reprobare omnes, vt maxi-

mè nullum subesset aliud periculum
 nemo audeat. Hæc sunt in hanc par-
 tem argumenta, quibus inducti viri
 graues, magnoq; numero taurorum
 agitationem quasi illicitā prohiben-
 dam esse iudicârūt. In alterā partem
 quasi moles quædā Hispaniæ consue-
 tudo opponitur ab antiquissimis du-
 cta tēporib. quæ variè habita annisq;
 sublata superioribus, tādē restituta
 est magistratuum cura, Pontificū ve-
 nia. Neque debemus existimare in ea
 prouincia, vbi doctrinæ & pietatis
 studia vigent, maiori sanctitate, ma-
 gistratus & principes quā inter alias
 gentes, publicè ijs auctoribus rem il-
 licitā per tot ætates primum intactā,
 deinde post abolitionem reductam
 fuisse. Adde doctos Theologos & gra-
 ues, qui libris editis confirmant eum
 ludum licitè fieri. Ioannes Medina
 de restitutione q. XXI. ad finem. Bar-
 tholom. Medina in summa li. I. cap.
 XIV. §. XXVIII. de ludis. Neque Na-
 uarr⁹ in manuali c. XV. n. XVIII. au-
 sus est eum ludum reprobare, præfer-
 tim si cautio adhibeatur, ne mortes
 & vulnera consequantur. Quod fieri
 videtur, cum effugia multa pateant,
 & priusquam bellua emittatur, voce
 præconis denuntietur omnibus, vt se
 in tuta loca recipiant; nam si persti-
 terint, non magistratuum culpa pe-
 ribunt, sed sua quisque vecordia. ne-
 que moueat quosdam in ijs ludis oc-
 cidi, idem enim contingit cum in sta-
 dio de equorum velocitate certamē
 est, & multo plures per æstatem hau-
 stu frigidæ pereunt, peponum, aut a-
 liorū fructuum esu, neq; ijs propte-
 rea abstinendum prorsus ducimus.
 Hæc sunt vtriusq; partis præsidia, ex
 quibus si attentè considerētur, effici-
 tur agitationem taurorum religio-
 nis materiam non esse, neq; de ea vo-
 ta nuncupari rectè superis, qui nō re-
 bus ludi ris & vanis, qualis certè hic
 ludus est, sed pietate, innocētia & pijs
 actionibus oblectantur; & vulgò dic-
 solet, *religiosa vota de meliori suscipi*,
 certè de ea quæ absq; cōtrouersia he-
 nesta & utilis est. Ioānes quidem Me-

dina

dina loco superius citato cōtrarium existimauit: Concilium tamen Toletanum anno 1566. habitum actione III. can. XXVI. secūdam nostram sententiam decreuit hæc spectacula ad vota non pertinere, irritaque ea si suscipiantur, & vana esse declarat. Quod Pij V. Pontificis Max. diplomate paulo post confirmatum est. Atque cum hoc constet, tum illud ab vtrisque facile dabitur, siquidem cautio adhibeatur, ne tauri nocere possint cornuum parte præcisa, aut ijs oblonga fune constrictis, vti Romæ fieri consuevit, aut si ex equis tantum agitent, pedites nulli, agitatio taurorum nullum crimen erit, sed oblectatio populi si non necessaria, certe non exitialis, neque etiam multitudo contineri sine aliqua publica lætitia & voluptate potest. At vt nunc tauri agitantur nulla cautione certe non idonea, ne hominum interitus consequatur, is ludus in rebus illicitis haberi debet, quod satis confirmant argumenta priori loco posita, ludum, qui cum periculo interitus committitur, illicitum esse, atque de republica amouendum. Nam quod opponunt quidam viri reipublicæ amatores (sic videri volūt) penuriam equorū fore eo ludo sublato, & eam agitationem belli meditationem quandam esse, dicimus quod à magnis ducibus affirmatum inaudiebam obesse potius, reddique homines ignauos fugiendi & timendi consuetudine, & multo commodius fore si equorū cursu exercerentur, sagittandi peritia, aut armati sudibus concurrerent ludicro certamine, vt fit in alijs nationibus, in quibus nulla agitatione taurorum strenui milites euadunt. Equorum alendorum multæ aliæ rationes excogitari possunt etiam in Hispania, vbi propter locorum asperitatem mulis potius vtuntur viatores, quoniam est vngula durior, robur maius, & propter siccitatem aëris inopia pabuli nō permittit, vt tam multi equi sint, quam in alijs nationibus esse scimus.

Neque tamen colligi ex his quæ dicta sunt, volumus, spectantes huius ludi crimine aliquo implicari modo è populo illi non fautores spectaculi, neque è sacro ordine: vti in Pontificum responsis continetur, quæ mox subiiciemus, & illis alienum peccatum non placeat, neq; hominum strages, ij ad suam oblectationē conuertere poterunt alienam prauitatem, quod ex Antonino colligitur II. p. tit. III. c. 7. §. II. neque idem iudicium in scenicis spectaculis esse debet: in quibus, vti superius est demonstratum, actionis turpitudine animi adstantium ad libidinem concitantur. Susceptus in Hispania mos & longo tempore confirmatus, vt recedamus à sententia non mouet. Multa in omnibus nationibus negliguntur crimina, præsertim si patroni adsint fucata ratione fallaces viri Theologi, quorum quanta sæpè sit libertas pronunciandi, quanta quibusdam cupiditas populo placendi scimus omnes: & est miserum negare non posse, quod pudet confiteri, quæ magna est nostri ordinis calamitas, nihil esse tam absonum, quod à Theologo aliquo non defendatur. Nam voce præconis non satis singulorum periculis prouidetur, ac ne fieri quidem fortasè potest, vt cædes & vulnera non consequantur in tanta plebis temeritate, vt Gregorius Lupus affirmat ad I. LVII. tit. V. partita I. quæ tamen omnia pericula vnde cumque proueniant, magistratus, quantum in ipsis situm erit, præstare debent, quemadmodum ne annonæ vitio corrupta morbi consequatur, nè ex pestilenti loco venientes in urbem admittantur: neque satis excusaret, si singulorum culpa dicerent, & audacia euenire mala. Peponibus alijsque fructibus aut haustu frigidæ, nè intemperantes percant, cauere quis possit: cum vsus sæpè sit salutaris ad mitigandos æstus, præsertim per æstatem. Certum autem modum cūctis præscribere non minus stultum esset, quam si esu penitus interdicerentur.

rentur. Debet ergo magistratus necis & vulnerum periculum vitare, sed quod rei tamen natura & humana conditionis imbecillitas patiat. Verum de re tota melius ut iudicetur, quatuor Pontificum diplomata subijcere hoc loco statui, priusquam longæ disputationi finis imponatur.

CAP. XXI.

Pij V. Pontificis diploma.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. De salute gregis Dominici n^{re} stræ curæ diuina dispensatione crediti, prout ex debito pastoralis officij astringimur, sollicitè cogitates, fideles cuncti gregis eiusdè ab imminentibus corporum periculis etiam animarum pernicie perpetuò arcere studemus. Sane licet detestabilis duellorum vsus à diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus & alijs locis quamplurimi ad ostentationem virium suarum, & audacia in publicis, priuatisq; spectaculis cum tauris & alijs feris bestijs congregari non cessant, unde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarumq; pericula frequenter oriuntur & cetera. Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi tauri & feræ in circo vel foro agitantur, à pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hæc cruenta turpiaq; demonum, & non hominum spectacula aboleri, & animarum saluti quantum cum Deo possumus providere; Omnibus & singulis principibus Christianis, quacunque tam Ecclesiastica, quam mundana, etiam Imperiali, regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibuslibet communitatibus & rebus publicis, hac perpetuo nostra cōstitutione va-

litura sub excommunicationis & anathematis pœnis ipso facto incurrendis, prohibemus & interdiciamus, ne in suis prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis & locis huiusmodi spectacula, ubi taurorum, ferarumq; agitationes exercentur fieri permittant. Militibus quoque ceterisq; alijs personis, ne cum tauris & alijs bestijs in prefatis spectaculis, ipsi tam pedestres, quam equestres congregari audeant interdiciamus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, Ecclesiastica careat sepultura. Clericis quoque tam regularibus quam secularibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint, similiter prohibemus. Omnesq; obligationes, iuramenta & vota à quibusuis personis, vniuersitate, vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam ut ipsi falso arbitrantur in honore sanctorum, seu quarumuis Ecclesiasticarum solemnitatum & festiuitatum (quæ diuinis laudibus, spiritalibus gaudijs pijsq; operibus non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent) hæctenus factas & facta, seu in futurum faciendæ, quæ & quas omnino prohibemus, cassamus & annullamus, ac pro cassis, nullis & irritis haberi perpetuò decernimus atque declaramus. Mandamus autem omnibus principibus, Comitibus, & Baronibus, S. R. E. feudatarijs sub pœna priuationis feudorum quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent. Reliquos verò principes Christianos & terrarum dominos prædictos hortamur in Domino, & in virtute sanctæ obedientie mandamus, ut pro diuini nominis reuerentia & honore præmissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, vberriam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, alijsq; locorum ordinarijs in virtute sanctæ obedientie sub obtestatione diuini iudicij, & in terminatione maledictionis aeternæ, quatenus in ciuitatibus & diocesis proprijs præsentibus nostras litteras sufficien-

Q

ficien-

ficienter publicari faciant, & praemissa etiam sub pœnis & censuris Ecclesiasticis obseruari procurent non obstantibus constitutionibus, &c. Datum Romae apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominica 1567. Calend. Nouemb. Pontificatus nostri anno II. Haecenus Pij Pontificis diploma, in quo quod superius est dictum indicatur, illicita per se esse haec spectacula, quando à pietate & charitate Christiana aliena, cruenta, turpia, & damnum & non hominum spectacula à Pontifice vocantur, quibus tauri & ferae in circo vel foro agitantur.

CAP. XXII.

Gregorij XIII. Pontificis Max. diploma.

Gregorius Papa XIII. ad futuram rei memoriam. Exponi nobis nuper fecit charissimus in Christo filius noster Philippus Hispaniarum rex Catholicus, quod licet Pius Papa V. praedecessor noster periculis fidelium occurrere volens per suam constitutionem omnibus principibus Christianis, ceterisque personis sub excommunicationis & anathematis, & alijs censuris & pœnis prohibuerit, ne in eorum locis spectacula taurorum aliarumque ferarum & bestiarum agitationes exercere vel fieri permitterent, aut illis quomodolibet interessent, prout in eadem constitutione latius continetur. Nihilominus idem Philippus rex suorum regnorum Hispaniarum utilitate motus, quae ex agitatione taurorum huiusmodi provenire solita erat, nobis humiliter supplicari fecit, ut in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos ipsius Philippi nobis in hac parte humiliter porrectis supplicationibus inclinati excommunicationis, anathematis & interdicti, aliarumque Ecclesiasticarum sententiarum & censu-

rarum in ipsius praedecessoris nostri constitutione contentas pœnas, in eisdem Hispaniarum regnis, quoad laicos ac fratres milites tantum quarumcunque militiarum, etiam praepetorias, ac beneficia ipsarum militiarum, pro tempore obtinentes (dummodo dicti fratres milites sacris ordinibus initiati non fuerint, & agitationes taurorum festis diebus non fiant) auctoritate Apostolica tenore praesentium tollimus & amouemus, praemissis alijsque in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque: prout tamen per eos ad quos spectabit, quod ex inde alicuius mors, quoad fieri poterit, sequi non possit. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 25. Augusti 1575. Pontificatus nostri anno 4. Hoc diplomate nihil de conditione huius ludi decernitur, licitum ne an illicitum sit agitare tauros. Ex ipsius ludi natura & Pij Pontificis diplomate dijudicandum relinquitur, censura tantum remouentur superiori diplomate sancitae, quod ad laicos quidem spectant, & ex militari ordine fratres, modo sacris ordinibus initiati non sint.

CAP. XXIII.

Sixti Pontificis diploma.

Venerabili fratri Episcopo Salentino Sixtus Papa V. venerabilis frater salutem & Apostolicam benedictionem. Nuper siquidem ad nostram notitiam peruenit, quod alias postquam faelicis recordationis Pius Papa V. praedecessor noster sua perpetuo valitura constitutione spectacula & ludos taurorum prohibuerat, ac tam laicos quam clericis secularibus, & quorumvis ordinum regularibus, ne eisdem spectaculis & ludis interessent sub certis inibi contentis pœnis interdixerat, & deinde pie memoriae Gregorius Papa XIII. etiam praedecessor noster per quasdam suas desuper confectas litteras praedi-

etiam

Etiam constitutionem, & pœnas in ea contentas clericos tam seculares quam regulares, non tamen laicos & milites quarumcunque militiarum sacris ordinibus non initiatos comprehendere declarauerat, prout in constitutione ac litteris prædictis plenius continetur, nonnulli vniuersitatis studij generalis Salmatini præceptores, tum sacre Theologiae tum iuris civilis professores, non solum agitationibus taurorum & spectaculis prædictis se ostentare non ventur: sed etiam clericos in sacris ordinibus constitutos, dum agitationibus & spectaculis prædictis contra prædictam prohibitionem intersunt, nullum reatum committere, sed licite illis adesse posse asserunt, atque publice in suis lectionibus docent. Vnde multi tuæ diocesis clerici contra constitutionem & litteras prædictas, licet à te super illarum obseruatione, etiam propositis edictis requisiti atque coacti fuerint, eisdem ludis interesse non desistunt. Nos ut Romanorum Pontificum præcepta, prout decet, inuiolabiliter obseruentur prouidere volentes, Fraternitati tuæ etiam tanquam nostro & sedis Apostolicae delegato liberam facultatem atque auctoritatem tribuimus, ut tam prædictos præceptores, ne aliquid contra constitutionem & litteras prædictas docere seu asserere, quam quoscunque clericos in eiusdem Gregorij prædecessoris litteris comprehensos, ludis seu agitationibus ac spectaculis prædictis aliquo modo interesse audeant, seu præsumant Apostolica auctoritate monendi, ac illis precipiendi, atque mandandi; nec non contra inobedientes cuiuscunque qualitatis fuerint, ipsis prius etiam per edictum publicum constituto summarie, & extraiudicialiter de non tuto accessu citatis, ac ut pareant sub sententijs & censuris Ecclesiasticis, etiam pecuniarijs pœnis moderandis & applicandis requisitis ad incursum censurarum & pœnarum huiusmodi declarationem & executionem omnibus & quibuscunque necessarijs, & opportunis tibi visis remedijs procedendi, & quicquid decreueris & mandaueris exequendi, ac totalis

executioni usque ad omnimodam paritionem demandandi, omni & quacunque appellatione, ac recurso & reclamatione postpositis, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac dictæ vniuersitatis statutis & consuetudinibus etiam ab immemoriali tempore pacifice obseruatis, ac iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apostolicis contra præmissa concessis, & approbatis, & innouatis. Quibus omnibus & singulis etiam si de illis, eorumque tenoribus specialis, specifica expressa, & indiuidua, non autem per clausulas generales idem importantes mentio habenda, aut aliqua alia forma ad hoc seruanda foret, illis alias in suo robore permansuris hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrarijs quibuscunque. Aut si præceptoribus, lectoribus, professoribus prædictis, vel quibusuis alijs communiter aut diuisiu ab Apostolica sit sede indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 14. Aprilis 1586. Pontificatus nostri anno I. Huic Pontificia constitutioni seu declarationi consonum est Concilij Toletani anno 1566. habiti decretum XXVI. actionis III. quo precipitur, ne clerici in sacris constitutijs ludis intersint, si secus faxint, ordinarij arbitrio puniantur. Vtrobique autem nihil de grauitate peccati decernitur, sint ne mortis aeternæ rei clerici ea spectacula spectantes, aut tantum leuiter peccent.

CAP. XXIV.

Clementis Octavi di
ploma.

Clemens Papa octavius ad futuram rei memoriam. Suscepti muneris ratio postulat, ut quae à Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris ad animarum salutem pie ac prudenter statuta fuerant, cum ad illarum perniciem a liquo pacto redundasse constiterit, de his pro locorum ac temporum conditione, ut decet, immutandis matura consultatione adhibita cogitemus. Prisca siquidem illa consuetudo, qua varia ludorum genera statim temporibus ad publicam latitiam populo spectanda proponebantur, in diuersis quoque Christiani nominis prouincijs olim usurpabantur, quorum illi inter praecipuos erant, in quibus armati milites ad virium & audacie ostentationem congregabantur. Quod in Hispaniarum sane regnis, ubi taurorum agitationes fieri consueuerant, adeo receptum fuerat, ut ad illarum spectacula omnium fere ordinum homines conuenirent. Quoniam verò felicitis recordationis Pius Papa quintus praedecessor noster ex eiusmodi congressibus & spectaculis non modo corporum, sed etiam animarum pericula frequenter oriri acceperat, de salute gregis Dominici sollicitus, ut illis quantum cum Domino poterat occurreret, perpetua sua constitutione omnibus & singulis principibus Christianis, alijsq; personis in eadem constitutione sua expressis sub excommunicationis & anathematis pœnis ipso facto incurrendis prohibuerat, ne in suis prouincijs, terris, oppidis, ac locis huiusmodi spectacula, ubi tauri, & alia fera agitabantur, fieri permitterent: militibus quoque cæterisq; personis alijs, ne cum ijs congregarentur interdixerat, & si in congressu occumberent, ut Ecclesiastica sepultura carerent, sanciuerat. Cleri-

cus demum tam regularibus, quam secularibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis interessent, similiter vetuerat. Et deinde pia memoria Gregorius PP. XIII. & praedecessor noster carissimi in Christo filij nostri Philippi Hispaniarum Regis Catholici, qui regnorum suorum utilitate, quae ex ea taurorum agitatione prouenire solita erat motus, id sibi supplicari fecerat precibus inclinatus, excommunicationis, anathematis, aliarumque Ecclesiasticarum sententiarum & censurarum in ipsius Pij praedecessoris contentas constitutione pœnas in eisdem Hispaniarum regnis quoad laicos, & fratres milites tantum quarumcunque militiarum, & praepetorias ac beneficia ipsarum militiarum pro tempore obtinentes, modo dicti fratres milites sacris ordinibus initiati non essent, & agitationes taurorum festis diebus non fierent, & per eosdem, ad quos spectabat, prouideretur, ne inde alicuius mors, quoad fieri posset, sequeretur, abstulerat & amouerat, aliaque circa praemissa necessaria & opportuna statuerat & decreuerat, sicuti ipsis litteris dicti praedecessoris, quarum tenores praesentibus pro expressis habere volumus, Kalendis Nouembris Pontificatus sui anno secundo, nec non 25. mensis Augusti anno 1575. Pontificatus item sui anno quarto, expeditis latius continetur. Ceterum quia sicut idem Philippus Rex nobis & per litteras & per dilectum filium nobilem virum Antoninum Suessea ducem suum apud nos oratorem nuper exposuit, usu compertum fuit, pœnas in eisdem Pij praedecessoris litteris expressas graues quidem & timendas, nondum tamen (quod sane optandum fuerat) praefatos congressus & spectacula in eisdem regnis Hispaniarum sustulisse, tum propter antiquum eius gentis morem, quo milites, tum equites, tum pedites ita congregantes ad bellica munera aciores redduntur; tum ob insitam quasi animo vniuersis eius regionis hominibus eorundem congressuum, & spectaculorum

lorum cupiditatem, qua adeo tenentur, ut nisi vi maxima ab illis arceri non possint, & cum sicut eadem expositio subiungebat, quamplurimi in dictis Hispaniarum regnis in censuras & pœnas præfatas inciderent, in easque passim incidant, & ob id grauiora quàm antea peccata suadente humani generis hoste ibidem perpetrentur, ita ut quæ ad medelam & salutem parata fuerant, in durio rem morbum conuersa ad perniciem conualescant: idcirco idem Philippus Rex nobis supplicari fecit, ut in præmissis prouiderede benignitate Apostolica dignaremur: nos considerantes pœnas excommunicationis, præsertim & anathematis salutaris esse debere, quod eo consilio adhibenda sunt, ut omnes illarum timore perterriti eas res, quæ prohibentur omnino euitent, & animaduertentes commemoratas pœnas & censuras parum in dictis Hispaniarum regnis hætenus profecisse, atque hoc tempore non solum animabus non mederi, sed plurimum obesse, quinimò materiam scandali plerisque afferre: his sanè malis ac periculis, pro debito pastoralis officij quantum cum Domino possumus, occurrere cupientes, auctoritate Apostolica tenore præsentium excommunicationis atque anathematis, cæterasq; pœnas in dictis litteris contentas, quoad omnes in illis expressas, in regnis Hispaniarum duntaxat, monachis, & fratribus mendicantibus, cæterisque cuiuscumque ordinis & instituti, regularibus exceptis, tollimus & amouemus; easdemque prædecessoris litteras ad terminos iuris communis (cui per præsentis non intendimus in aliquo derogare) perpetuo reducimus, ac restituimus, reductasq; & restitutas esse decernimus & declaramus, non obstantibus præmissis, nec non cæteris constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, alijsque contrarijs quibuscumque. Volumus autem, ut huiusmodi taurorum agitationes in eisdem Hispaniarum regnis festis diebus non fiant; & per eos, ad quos spectet, prouideatur, ne inde alicuius mors quoad fieri pote-

rit, sequatur. Clericos verò seculares beneficia Ecclesiastica obtinentes, vel in sacris ordinibus, seu Ecclesiastica dignitate constitutos, in dictis Hispaniarum regnis existentes per præsentis monemus & hortamur, ne paterna hac nostra & sedis Apostolica benignitate abutantur, sed memores muneris & vocationis suæ eam utriusque rationem habeant, ut nihil quod a propria dignitate, & à sua cæterorumq; salute alienum existimetur, ullo unquam loco admisisse arguantur. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die decimæ tertia Ianuarij, anno M. D. XCVL. Pontificatus nostri anno quarto. Ne in hoc diplomate quidem de conditione ludi aliquid statuitur, sit ne rebus honestis an illicitis annumerandus. Ex ipsa natura res alijsque rationibus dijudicanda ea quæstio relinquitur, quæ sunt superius productæ. Illud postremo addam, nequam fore & nebulonem, qui ut se oblectaret, in puerorum gregem seu amentes tres aut quatuor, feram immitteret cornu armatum aut dente: in vulgo necessum est, cum tauri agitur, magno numero esse stolidos, audaces, temerarios, quorum cæterè falsus vocatur in periculum: ac ne video quidem maiorem diligentiam hoc tempore adhiberi, ne cuiusquam mors in agitatione sequatur, quod præcepit Pontifex, quam antè quinquaginta annos fieri consueuit.

CAP. XXV.

Conclusio operis.

Confirmatum est, quantum quidem nostri ingenij imbecillitas atque quæ de tenui fonte manat eruditio, tulerunt, ludos publicos, qui *spectacula* vocantur, *venationes* ferarum, *scenicas artes*, perniciem afferre populi moribus, sanctissimæ religioni, cui nomen dedimus, dedecus grave: amouenda à republica *lupanaria*, quasi publicam pestem, vbi prostituti pudoris mulieres quæstum turpissimum, atque miserum faciunt. In qua disputatione cum multa dixerim, fortasse etiam plura quàm opus erat: sentio tamen pro suscepti argumenti amplitudine & rerum copia, mali grauitate pauca esse dicta, multa quæ prætermissa à nobis fuisse necessario, ne lector, si quis fortè in hæc inciderit, copia & multitudine premeretur videlicet. Totum igitur scenæ apparatus reprobamus, histrionum artes & turpitudinem: tauros in arenam producere nefas esse affirmamus, tetræ ac crudele spectaculum, scorta amouenda decernimus ætatis teneræ labem. Hoc nostrum iudicium est, sententia quæ æternum stabit. Quanta itaque voce possum proclamo ac denuncio, facescant turpitudines & probra, corruptelæ morum amoueantur: nullum nobis cum teatro, nullum cum circo, nullum cum lupanaris foeditate commercium, genti ad sanctitatem genitæ, tantisque præsidij ad omnem probitatem directæ. Rumpantur licet, quicumque se populo probare contententes has populo & similes oblectationes concedi volunt, argumentis inducti haud satis idoneis. Voluptatis cupiditatem natura insitâ quippe ab ipso

conceptu foetus, educationeque susceptæ & coalitæ ludis publicis fallendam, ne ad deteriora labatur. Otium vitari ferendis rumoribus, rixis & seditionibus aprissimum. Molestias continuas & graues, quibus vita vniuersa est obnoxia, eo quasi condimento aliqua ex parte mitigari. Postremo meliora & saniora disputant in votis esse debere, qualiacumque in tanta hominum prauitate, & morum corruptela toleranda videri: cum periculo suscepta olim studia & instituta moueri, populumque irritari exigua præteritam spe fructus. Verùm neque nos omnem oblectationem multitudini denegandam putabamus, sed noxiam & foedam, multisque & magnis incommodis implicatam: nimirum sine qua multæ ciuitates & prouinciæ & olim sustentârunt, & nunc bonis omnibus cumulantur. Certè Christianorum natio vniuersa primis temporibus, Iudaica etiam olim spectaculis, *circo*, *theatro*, & vniuersa hac turpitudine caruit cum laude, neque minùs propterea plebem obtemperantem habuit. Sed & Roma ipsa ducentis amplius annis, neque histriones admisit, neque alia commisit spectacula, quo spacio domi forisque vigeat maxime, atque inuicta virtute fundamenta imperij ponebâtur, quo orbem terrarum occupauit. Copia voluptatum Martiam Romanorum indolem postmodum debilitauit, & penitus tandem extinxit. Qui ergo consentaneum sit credere publicæ calamitati mederi posse eas oblectationes & studia, quibus concessis in hæc mala præcipitatum est. Erat quidem à Christianorum natione exigendum, vt se professione, cui nomen dederunt, non indignos exhiberent, repudiataque turpitudine omni longè alias voluptates quærerent, alia spectacula: quod Tertullianus eleganter explicat extrema disputatione de spectaculis. *Dicas velim, inquit, non*

posse

possumus vivere sine voluptate, qui
 mori cum voluptate debemus? Nam
 quod est aliud votum nostrum, quam
 quod & Apostoli, exire de seculo, &
 recipi apud dominum? Hæc voluptas
 ubi & votum. Iam nunc si putas de-
 lectamentis exigere spatium hoc,
 cur tam ingratus es ut tot & tales vo-
 luptates à Deo contributas satis
 non habeas, neque recognoscas? Quid
 enim incundius quam Dei patris & Do-
 mini reconciliatio, quam veritatis
 reuelatio, quã errorum recognitio, quã
 tantorum retro criminum venia? qua
 maior voluptas quam fastidium ipsius
 voluptatis, quam secus totius contem-
 ptus, quam vera libertas, quam consci-
 entia integra, quam vita suffici-
 ens, quam mortis timor nullus,
 quod calcas deos nationum, quod da-
 monia expellis, quod medicinas fac-
 cis, quod reuelationes petis, quod
 Deo vivis? Hæc voluptates, hæc
 spectacula Christianorum sancta,
 perpetua, gratuita, in his tibi lu-
 dos Circenses interpretare, cur-
 sus seculi intueri, temporalis labentia di-
 numerare, metas consumationis expecta-
 societates Ecclesiarum defendere, ad signum
 Dei suscitare, ad tubam Angeli erigere,
 ad martyrij palmas gloriare. Si sceni-
 ca doctrina delectant, satis nobis
 litterarum est, satis versuum est,
 satis sententiarum, satis etiam can-
 ticorum, satis vocum, nec fabu-
 la sed veritates, nec strophæ, sed
 simplicitates. Vis & pugillatus &
 luctatus? præsto sunt, non par-
 ua sed multa. Aspice impudici-
 tiam deiectam à castitate, perfidiam
 casam à fide, seuitiam à misericor-
 dia contusam, petulantiam à mo-
 destia obumbratam, & tales sunt a-
 pud nos agones, in quibus ipsi corona-
 mur. Vis autem & sanguinis ali-
 quid? habes Christi. Quale autem spe-
 ctaculum in proximo est aduentus Do-
 mini iam indubitati, iam superbi, iam
 triumphantis? Quæ illa exultatio An-
 gelorum, quæ gloriæ resurgentium san-
 ctorum? Quale regnum exinde iusto-
 rum? qualis ciuitas noua Hierusalem?

at enim supersunt alia spectacula, il-
 le ultimus & perpetuus iudicij
 dies, ille nationibus insperatus, ille deri-
 sus, cum tanta seculi vetustas & tot e-
 ius natiuitates vno igne haurientur.
 Quæ tunc spectaculi latitudo? quid ad-
 mirer? quid rideam? ubi gaudeam, ubi
 exultem? spectans tot ac tantos re-
 ges qui in calum recepti nunciabantur
 cum ipso Ioue & ipsis suis testibus in i-
 mis tenebris congemiscentes? Hæc
 Tertullianus, pluraque in hanc sen-
 tentiam, vt Christianis hominibus
 persuadeat incorporeas voluptates
 sufficere, quæ ex rerum diuinarum
 fructu & contemplatione atque na-
 turæ spectaculo percipiuntur vber-
 rimæ. Quod quoniam magna ex
 parte abiicimus, ne nimium seueri
 & rigidi videamur, neque mores no-
 stros antiquæ disciplinæ pares esse
 quis contendat, alias oblectationes
 dabimus, sed neque obscenas neque
 noxias. Concurrent inter se equi-
 tes, pedite seu ludicro certamine in
 iustæ pugnæ modum cum singulis
 singuli, aut factæ agmine. Cursum iu-
 uenes, lucta, iactuque certent, præ-
 mijs etiam victoribus propositis ad
 accedendum certamen. Inter se ex-
 quis iaculentur Mauricæ pugnæ ge-
 nere, qua alterius agminis pars ma-
 gno impetu primum procurrat, mis-
 sisque in aduersarios arundinibus,
 iaculorum imagine, pedem refe-
 runt ceduntque prementibus aduer-
 sarijs, quos excipit pars altera agmi-
 nis quasi in subsidijs relicta, hanc ex
 aduersa parte alij, ludus sic conti-
 nuatur, quæ sunt omnia bellorum i-
 mitationes & imagines viribus cor-
 poris exercendis idonea dexteritate
 que comparanda. Neque minus vti-
 le erit de sagittandi peritia certa-
 men constituere globifus è ferreo
 tubo flamma eluctante eiaculatis
 in modum fulminis signo propo-
 sito contendere, præmio designato il-
 li qui primus collimauerit: quod
 in alijs nationibus fieri scimus
 publico commodo, fructuque maxi-
 mo. Addantur tripudia more Hispa-
 nico

nico choreæ, tibiæ & tympani sonitum pedum pulsu modulante. Adijciantur alia quæcumque humana sagacitate & industria excogitari ad oblectandum populum poterunt: tantum à turpitudine & sæuitia, quod decet Christianos mores, abstineatur: Nihil obscœnum sic quod libidinis æstum proritet, nihil crudele quod à Christiana pietate abhorreat. Sed noui prauorum hominum pertinaciam, nunquam impetrabimus, vt fœditate relicta meliora consilia & salutaria præcepta sequantur, malorum caligine inducta cæci sunt, atque in altissimis tenebris iacent: venenum mortiferum facilius hauserint, quam vt recta monentibus pareant. Quid igitur, operam ne perdemus? minimè. Nam si reti-

A nere eos à morte, ad quam magno impetu currunt, non valebimus, si ab errore ad veram viam, à tenebris ad lucem reuocare, quoniam ipsi aures obstruxerunt suas; alios tamen confirmabimus quorum non est stabilis adeo in malo, ac solidis radicibus fundata & fixa sententia, ne voluptatibus se scientes ingurgitent, neque obscœnis spectaculis & tetris animas ad sanctitatem genitas polluant, scientesque & prudentes æternis cruciatibus immortalitatem veris pietatis cultoribus à Deo propositam mutent. Quod si contigerit, vt nostro labore aliqui saltem excitati cautiore euadant, haud inutiliter positam esse operam arbitrabitur.

IOANNIS MARIANAE.
DE MONETÆ MUTATIONE.

DISPVTTATIO?

CAPITVM INDEX.

Num Rex sit dominus bonorum quæ subditi possident.

Cap. I.

An Rex possit tributa subditis imperare non consentientibus.

Cap. II.

Num Rex monetam vitiate re possit pondere aut bonitate mutatis populo inconsulto.

Cap. III.

Geminus pecuniæ valor.

Cap. IV.

Commercij fundamenta moneta, pondera, & mensura.

Cap. V.

Moneta sæpè est immutata.

Cap. VI.

Commoda quæ ex mutatione æræ monetæ proueniunt.

Cap. VII.

Maruedini multiplices et varij valoris in Castella.

Cap. VIII.

Incommoda ex hac æræ

Monetæ mutatione.

Cap. IX.

Maiora incommoda ex ea Monetæ mutatione.

Cap. X.

Num argentea pecunia mutari debeat.

Cap. XI.

De pecunia aurea.

Cap. XII.

Principis inopiæ succurrendi num via se aliqua ostendat.

Cap. XIII.

ARGVMENTVM.

QVO tempore magna pecunia inopia in Hispania erat, bella multis locis ac diuturna multaeque aliae difficultates erarium penitus exhausserant. Eius supplenda inopia multae rationes sunt excogitatae atque tentatae. Inter alia visum est aream monetam vitiare, idque bifariam. Duplicato primum veteris monetae valore, unde ad Regem rediret quod adieciatur, nimirum totius summae (quae ingens erat) dimidium. Magnum in presenti compendium. Deinde noua ex aere puro moneta est conflat, nullo argento admixto, uti antea moris erat, ac potius de pondere semisse detracto. Unde amplius duabus tertijs lucri Regi accessit. Improvidas hominum mentes. Praesenti copia illecti non considerant, in qua mala, ea ratione suscepta, praecipitent. Non defuere tamen qui factum in circulis aut etiam de scripto vituperarent ex memoria praeteriti temporis & malorum ex eo forte cautiore. Quos ineptos vates non exitisse, brevis rerum euentus declarauit. Neque eatenus restitit malum. Eius monetae consumenda aut abroganda ratio aliqua non incommoda querebatur. Accessere non pauci, qui in eam rem de argentea pecunia bonitate partem detrahendam consulerent, ut ex eo lucro dispendium compensaretur, quod aerea pecunia antiquata futurum necessario providebant. Remedium multo exitiarius morbo: quod haecenus repudiatum est: ac potius nouo decreto sancitum, ut pars maxima nouae pecuniae aerea abrogetur, ex regijs vectigalibus dominis fiat compensatio. Ea occasio huius disputationis à nobis ante instituta nouo conatu euulganda: ut certe posteri nostris malis castigati admoneantur, vix vnquam pecuniam in peius mutari nisi resp. malo: praesens lucrum cum maioribus incommodis multiplici labe implicari.

PRÆFATIO.

Fecisset Deus immortalis superiq;
 omnes, vt nostris laborib. aliquid
 opis publicè esset allatum, vti votis
 omnibus expetiimus, nullum præ-
 mium appeterem habere; carū
 amplius, quā vt Rex noster, quique
 illi sunt à consilijs, regijque adeo mi-
 nistri alij, penes quos rerum est ad-
 ministratio, hanc schedam attentè
 legerent; in qua fin minus graphicè,
 certè depingere conati sumus vitia
 quædam & incommoda, quæ auer-
 tenda pro viribus cogitabam; ac pro-
 priè de moneta ærea cura erat, quæ
 hodie in prouincia cuditur minoris
 quam antea bonitatis. Quæ verò oc-
 casio fuit in hunc conatum ingredi-
 endi, huncque laborem leuem qui-
 dem, nonnullum tamē suscipiendi,
 quid de me iudicaturi sint homines,
 nulla cura: quorum alij, haud dubi-
 um, me audaciæ, quidam etiam fidu-
 ciæ & temeritatis accusabunt, quan-
 do periculi immemor improbare
 non dubitem & fugillare, quæ maio-
 ri prudentia & vsu viri quasi malorū
 medicinam excogitarunt & inuene-
 runt. Hac me tamen nota & culpa
 ex parte liberabit sincera iuuandi
 voluntas; & quoniam nihil in hac
 disputatione ex nostro sensu pone-
 tur. Ac potius quando vniuersa gens
 clamat & sub onere gemit, senes &
 iuuenes, diuites & egeni, docti & in-
 docti, absonum videri non debet, si
 inter tā multos aliquis audet de scri-
 pto pronuntiare, quæ palam & arca-
 no in conclauis, & in plateis & circu-
 lis non absq; animorum motu vitu-
 perantur. Vt nihil aliud præstitero, of-
 ficio sanè satisfaciam, quod præstare
 reip. æquum est multa lectione virū,
 atq; ex ea non ignarum rerum, quæ
 ab omni memoria in orbe contige-
 runt. *Corinthus* vrbs præclara, vti Lu-
 cianus retulit, ex nuntijs & fama co-
 gnouit Philippum Macedonem ar-
 matum aduersus eam festinare. Ci-
 ues vt in repentino motu & timore,

Lib. de Hi-
 storia.

alij arma parare, alij muros reficere,
 A alij conatatum expedire & bellica
 instrumenta. Agebat in ea vrbe Dio-
 genes Cynicus, is vbi se videt ad nul-
 lam laboris & procurationis partem
 vocari, quippè inutilis ab omnibus
 habitus, è dolio egressus, in quo mo-
 rabatur, cepit illud sursum deorsum
 magno ardore versare. Indignati ci-
 ues quasi communem calamitatem
 pergeret vt alia ridere, facti causam
 B ex illo rogarunt. Tum ille: *æquum,*
 inquit, *nō est vt cateris negotiosis,* ego
 solus sum otiosus. *Solon* etiam Athe-
 nis in ciuium motu, cum omnes par-
 tes arderent seditione, vti Plutar-
 chus ait, cum propter ætatem nul-
 lam amplius opē patriæ posset præ-
 stare, pro ædium foribus armatus
 constitit; vt in ea virium imbecillita-
 C te ostenderet non deesse volunta-
 tem opitulandi. Nam & tubicen of-
 ficio defungitur, si inflet stasis tem-
 poribus buccinam, coq; sonitu tum
 bellicum, tum receptui canat, vti fue-
 rit à duce imperatum, vt maxime
 milites signo dato non obsequan-
 tur, vti Ezechiel ait. Id certè hac dis-
 putatione præstabitur, quando quos-
 dam metus retardat, alios ambitio
 quasi ferro vinctos tenet, non pau-
 cis linguam adimit, fauces occludit
 aurum donaque, vt omnes intelli-
 gant non deesse in gente qui è seces-
 su veritati patrocinetur, pericula-
 que indicet & mala, quæ publicè in-
 stant, nisi tempestiuè occurratur.
 Denique cum Diogene in publicum
 prodibo, agitabo dolium; aperiam
 quod ego quidem sentio, quocum-
 que tandem euentu. Fortassis nostra
 D diligentia proficiet aliquid, quando
 omnes veritatis cupiditas tenet, iu-
 uandique studium. In bonam certè
 partem hoc decretū accipiatu syn-
 cero ex animo susceptum. Quod vt
 contingat, tum cælestem maiestatem
 precor, tum terrenam illius vicari-
 am, omnesque adeo cæli ciues. Ho-
 mines quacumque conditione &
 dignitate obtestor, vt priusquam no-
 strum conatum damnent, senten-
 tiam

Ezech. 33. 4

Laert. lib.
 VI. Lucia.
 lib. de Hi-
 storia.

tiam

tiam nō prius ferant in alteram partem, quam hac scheda attentē perlesta & contestata lite de qua disceptatur, grauissima meo iudicio inter omnes, quæ in gente ante multos annos inciderunt.

C A P. I.

Num Rex sit dominus bonorum quæ subditi possident.

Multi regiam potestatem amplificant, quā ratio & æquitas patitur magis, alij vt se in Principis gratiam insinuent atque ex eo priuatas opes construunt, nulla præterea honestatis cura genus hominū exitiale, sed in aulis Principum frequens. Alij persuasi hac ratione regiam augeri maiestatem, qua publicæ salutis tutela haud dubium continetur. In quo falluntur errantque: quando vt virtutum aliarū, sic potestatis certi quidam fines sunt, quibus transgressi nō fortior tantum non euadit, sed potius debilitatur penitus & concidit. Neque enim, vt viri graues perhibent, instar pecuniæ potestas est; quo maiores quis auri acruos construxit, locupletior euadit & beatior: sed alimenti cum stomacho comparati, quo siue careat, siue oneratur plus fatis, ex æquo vtrinque gemit & premitur. Atque illud in confesso est regiam potestatem amplificatione extra fines in tyrannidem degenerare, genus principatus & formam non prauam modo, sed debilem, neque diuturnam offensis subditis & inimicis, quorum furori nullæ vires, nulla arma resistant. Sanè Regem dominum non esse bonorum, quæ possident subditi priuatim; neque in eius arbitrio fore vt irruat in citium aedes & prædia, inde sumat & demetat quod insederit animo, ipsa regiae potestatis natura declarat, à republica orta, si legitima iustaque sit. Quæ Reges in fastigium euexit, primum,

vti Aristoteles ait, vt in bello ab ingruenti hostium procella ciues tuerentur populo ad signa vocato. Ab hoc gradu vlteri⁹ progressum est, dataque est illis in pace potestas vindicandi fontes supplicio, dirimēdi inter populares pro auctoritate lites omnes. Quam auctoritatē vt cum dignitate tuerentur, certos redditus designauit vnde vitam principalem sustentaret: formam quoq; præscripsit eius pecuniæ redigendæ. Quæ omnia eorum reddituum quos respublica attribuit, dominium dant, eorum præterea possessionū, quæ aut idem priuatus obtinebat, aut Rex factus accipit à populo, non eorū quæ sibi ciues publicè aut priuatim retinuerūt. Neque enim in bello potestas data Duci, neq; gubernandi subditos auctoritas iudici facultatem attribuit inuolandi in bona singulorum. Itaq; inter Nouellas constitutiones ea quæ incipit *Regalia*, in qua regij muneris partes omnes absoluuntur, id dominium non continetur. Propterea si Regum in arbitrio essent subditorum bona omnium, non vsq; adeo Iezabelis factum vituperaretur Nabothi vineam occupantis, quando sua, mariti certè Regis iura, prosequeretur, vendicabat quod suum erat: ac potius Naboth accusaretur contumaciæ, quasi reddere debitum iniuria detrectasset. Ita iurecōsultorum communis sententia est, (quam explicant in Cod. si contra ius vel vtilitatem publicam, lege vltima, assertq; eam Patroni. c. quanto. de Iureiurando,) Reges sine cōsensu populi nihil posse in subditorum detrimentum sancire, nimirum bona illis aut partem detrahere in regiamque auertere nefas est. Er verò fas non esset Principi ad iudicum tribunalia mouere litē, diem dicere, si cuncta in eius potestate iureque essent. In promptu responsio, si quid alicui detraxisset, id non iniuria, sed suo iure fecisse. Neque aedes priuatas aut prædia pretio redimeret, cum ijs opus habet, sed potius manu caperet tanquam sua.

Pluri-

Pluribus exequi rem manifestam ef-
set superuacaneum, quam nulla
mendacia obruent, nullæ assentati-
ones luci apertæ noctem inducent.
Tyranni id proprium est, nullis fini-
bus coërcere imperium, omnia esse
sui iuris putare. Rex contra modum
imponit potestati, cupiditates fræ-
nat, iustitia atque æquitate definit,
neque ultra progreditur. Bona pri-
uatorum in sua fide atque tutela esse
statuit, neq; illis detrahit quidquam,
nisi fortè ex legum præscripto &
forma.

. C A P. II.

*An Rex possit tributa sub-
ditis imperare non con-
sentientibus.*

GRaue quibusdam videtur, ne-
que cum maiestate consentire,
Principis rationes pendere à populi
voluntate, atque ita vt non possit no-
ua illis tributa imperare nisi de eo-
rum consensu. Quod est Regem nõ
arbitrum rerum facere & modera-
torem, sed subditos. Atque eò pro-
grediuntur, vt affirmant, si regni con-
uentus coguntur, cum noua impo-
nuntur tributa, id Principis mode-
stia potius tribuendum, alioqui va-
lentis pro sua voluntate id facere, ne
consultis quidem subditis, sed vt res
postularint ærarijque angustia. Blan-
di profecto sermones, gratique auri-
bus regentium, quibus aliquando fi-
nitimi Principes in fraudem inducti
sunt, ac nominatim in Gallia. Vbi
Philippus Comineus testatur in Lu-
douici vndecimi Regis Galli vita ex-
trema, eius Regis patrem Carolum
septimum, primum eam rationem
secutũ. Angustia premebat, maxime
magna prouinciæ parte ab Anglis oc-
cupata. Ita procerib. delinitis, quib.
annuas pensiones largitus est, reli-
quum populum pro libidine nouis
tributis oppressit. Quo ex tempore
prædicant vulgo, Reges Gallos in

suum ius venisse quasi sublata popu-
li tutela: cum reuera ea plaga sit ab
offensione populari accepta, quam
tot anni non sanârunt, & vnde ad
hunc diẽ sanguis manet; quæ sunt e-
ius historici verba. Addam ipse bel-
la ea quæ in Gallia nostra ætate tot
annis viguerunt ciuilia, non ex alio
fonte nata. Populus enim oppressus,
ac plerique sine lare, sine re familia-
ri, bonis euerfis, arma cõsensu corri-
puerunt perire aut perdere destinan-
tes, aut morte finem malis, aut præ-
da si vicissent, diuitias & copias exop-
tantes; quod vt facilius contingeret,
religionis velamen obstinationi
prætulerunt, peruersitati honesta-
tem: vnde immunera mala sunt
consecuta. Procuratores ciuitatum
in conuentus vocari certè in Castel-
la parum prodest, pleriq; eorum re-
bus gerendis parum sunt idonei, quip-
pè forte ducti, leues homines, inge-
nio vænali, nihilque præ oculis ha-
bentes præ cupiditate ex publica ca-
lamitate gratiam Principis prome-
rendi, ex ea lucrum captandi. Solici-
tationes, adde aulicorũ minas imif-
centium precibus & pollicitationi-
bus, quibus vel Cedri Libani euerre-
rentur & caderent. Nemini id est du-
bium; atq; vt res sunt nunquam eos
votis Principis repugnatos, satis
constat, vt nõ impetret tandem que-
cumque voluerit: foretque consul-
tius si ij conuentus nunquam habe-
rentur: quo inutiles excusarentur
sumptus multiplicesque corruptelæ.
Verum nos hoc loco non quod fit
despicimus, sed quod ratio exigit, po-
puli consensu libero non vi aut pre-
cibus minifve expresso tributa no-
ua subditis imperari. Populus qui-
dem, vt monet historicus idem, de-
bet se facilem exhibere, neque Prin-
cipis votis repugnare, sed potius, vt
res se dabunt, ærarij inopia pro viri-
li parte succurrere. Sed & Principis
etiam aures patientes esse debent,
populum audire ac diligenter confi-
derare copia ne suppetant & vires
ad ferendum nouum onus, an ratio-
nes

R

nes

nes alia inueniantur ad occurrēdū angustie; etiam si opus sit Principe ad modestiam reuocato castigatisque sumptibus superuacaneis, quod video passim factitatum in paulo antiquioribus regni conuentibus. Sit ergo fixum nunquam Principi licere subditos nouis oneribus premere, nisi accedat consensus quorum interest, certè populi capitum & reipublicæ. Id satis confirmat, quod paulo antè dicebamus, in Regis arbitrio non esse priuata ciuium bona. Non ergo aut vniuersa aut partem decerpēt nisi ex eorum voluntate, quorum in iure sunt. Pratercā si ex iureconsultorum oraculo nihil Rex potest statuere in priuatorum perniciem ijs recusantibus, non poterit bonorum partem occupare nouo tributo excogitato & imposto. Quid! quod nec ducis manus nec rectoris eam facultatem dat. Sed potius quādo à rep. eam potestatem accepit re ditibus designatis quibus vitam principalem sustineret, impostis muneribus satisfaceret si ea vectigalia augeri cupit, adeat necesse erit eos qui initio eos redditus numero definito designarunt. Eorum partes erunt pro renata, & vt visum erit, quod petitur concedere aut denegare. Quod si in alijs gentibus secus fieret, in nostra certè lege veritum est, qua Alfonso vndecimus Castella Rex populi precibus dedit in regni conuentibus Madriti, anno salutis 1329. petitione 68. ne vnquam iniussu populi tributum genti imponatur. Legis verba sunt: *Adhæc quoniam supplices postularunt, ne insolutum tributum imperetur, neque publice, neque priuatim nisi gente in conuentum prius vocata, concessoque ab omnibus procuratoribus ciuitatum qui aderunt: ad hoc respondemus: placet id nobis, atque vt ita fiat statuo.* Philippus quidem Comineus, quo loco iam diximus, bis subiecta verba Gallicè repetit. Quare vt in proposito pergā, nullus est Rex aut Princeps in orbeterarum, qui possit à gente sua, vel qua-

drantem vnum exigere nisi ijs volentibus qui debent representari, nisi per violentiam & tyrannidem. Quin paulò deinceps adijcit præter tyrannidis notam, anathematis etiam sententia inuolui, qui secus faxit Princeps. In quo mihi respicere videtur sextū caput diplomatis, quod in coena Domini promulgatur, execratione ex ritu Christiano deuinciens, quicumque in ditione noua tributa imperarit. Vbi quædam diplomata habent, *Nisi concessa ad id facultate, alia nisi quo euentu, id fuerit à iure & legibus concessum.* A qua execratione an Reges eximantur contrafacientes aliorum esto iudicium, nobis sanè eximi non videbatur, quando neque faciendi secus habent potestatem, neque id à iure conceditur. Quod cum is auctor ex ordine sacratio non fuerit, ac potius litterarum prorsus expers, quod tanta asseueratione affirmatum reliquit, vtique ex auctoritate posuit ea auctoritate theologorum in ea re sententijs non discrepantium. Adde ipse non modo Principem eius delicti & supplicij esse reum, quicumque tributi nomine id facit; sed etiam qui monopolij specie & fraude, nisi populi consensus accedat. Perinde .n. est, & nominis alieni persona detracta eodē pertinet ea fraus, nempe vt rebus carius quam æquum esset diuenditis, subditorum pecuniæ partem domū auertat, nulla ad id auctoritate. Ab aliquot quidem annis monopolia aliquot sunt à Principe in prouincia iniecta aleatoriarum chartarum, sublimati, atque salis. De quibus non disputo: ac prudenter potius instituta arbitror, & de Principis probitate & religione credendum, nihil in eo commississe quod à ratione quodà legibus exorbitaret. Id tantum contendo monopolia à tributis non discrepare, neque minori cautione opus fore vt ea rite instituantur, neque minori populi consensu. Exemplo res erit apertior. In Castella sæpè agitatum est, vt ex farina certum

vecti-

vectigal publicè exigatur. Gens ha-
ctenus restitit magnis difficultatibus A
victa. Quod si monopolio instituto
Regi licet frumētum omne coëme-
re in vniuersa gente, quod maioris
deinde vendat, superuacaneum erit
& vanum ad imponēdum tributum
ex populi pendere voluntate, si tan-
tūdem ac verò maiori lucro & com-
pendio est in Regis arbitrio per mo-
nopolium consequi, quod cupit. Om-
nino ex ijs, quæ sunt dicta illud effi-
citur, si Regi non licet noua tributa
imperare, ne posse quidem rerum
venalium monopolia instituire nisi
consulto approbanteque populo cu-
ius de re agitur.

C A P. III.

*Num Rex monetam vitare C
possit pondere aut bonitate
mutatis, populo in-
consulto.*

DVO hic sunt manifesta. Primū
Regis in arbitrio esse mutare
monetam quoad formam & expres-
sam in ea imaginem, modo eam de-
teriorē solito non efficiat. Sic ego
iureconsulto interpretabar, cum Re-
gi dant moneræ mutandæ faculta-
tem. Officinæ monetariæ sunt in Re-
gis iure, in ijsque liberam habet ad-
ministrationem. Ita in lege Regalia
inter alia regia iura numeratur mo-
neta. Quod ergo sine subditorum
detrimento contingat, monetæ cu-
dendæ eam rationem instituat, quæ
magis placuerit. Deindè si aliqua
premat angustia belli aut obsidionis
Regem damus posse sine populo vi-
tiare monetam, modo vitium non
vltra tempus angustia prorogetur,
rebusque tranquillis integra fide sa-
tisfaciat ijs qui damnum pertulerūt.
Fauentiam Fridericus secundus Au-
gustus obsidione premebat durissi-
ma hyeme. Obsessi nihil voluntate
faciebant, producebatur obsidio de-

eratque in stipendium pecunia. Per-
cui monetam è corio iussit, ex alte-
ra parte eius effigies, ex altera imperi-
rij aquilæ, aurei vnus valor singulis.
Quod fecit sua voluntate nullis imperi-
rij comitijs. Salutare consilium rei
euentus aperuit. Ea arte recreato mi-
lite urbem in suam ditionē redexit.
Peracto itē bello integra fide pro co-
riaceis monetis totidē aureos num-
mos reposuit. Sic refert Collenucius
factum historie Neapolitanæ lib. IV.
In Gallia etiā aliquando moneta ex
corio percussa est clauiculo argenteo
distincta. Tum Lugduno in Batauis
obsessa è papyro monetam factā me-
morat, anno salutis 1574. Budelius li.
I. de monetis c. I. nu. XXXIV. Atque
hæc quidem in cōfesso sunt, illud du-
bium: possit Princeps sine exceptiōe,
æriarij inopiæ succurrere suamet au-
ctoritate & pro imperio monetā ad-
ulterare de pondere aliqua parte de-
tracta aut vero de bonitate. Sanè iu-
recōsultorum communis sententia
ea est cum Hostiensi in tit. de censib⁹
§. ex quibus Inno. & Panor. C. Quan-
to de iureiurando, Principem id fa-
cere non posse, nisi de consensu sub-
ditorum. Ex ijs quæ sunt dicta, & hoc
efficitur, nam si Rex bonorum, quæ
subditi priuatim possident, rector &
non arbiter est, neque hac neque alia
ratione & arte poterit eorum partē
decerpere pro voluntate: quod con-
tingit quoties vitiatu moneta: plu-
ris enim datur, quæ valet minus. Quod
si Princeps subditis tributa imperare
non potest inuitis, neque rerum ven-
alium monopolia instituire, nō po-
terit ex moneta adulterata nouū lu-
crum captare: eodem enim pertinēt
hæ artes ad emungendū populi mar-
supia construendamque pecuniā pro-
uincia in ærarium, ne fuco capiarijs
& fraude, metallo dantis legis maio-
rem valorem, quā pro sua natura &
communi estimatione. Quod profecto
sine communi nocumento non
contingat, non secus ac sanguine de-
tracto quacumque arte & prudentia,
corpus haud dubium debilitatur &

cōcidit. Sic Princeps captare lucrum non poterit sine subditorum dolore & gemitu. Vbi lucrum vni cedit, inde alterius damnū exurgit, quod Platonem dixisse memorant. Hæc fundamenta naturę nulla quis industria cōuellat. Sic inuenio cap. Quanto de iureiurando ab Innocentio tertio irritum iudicari iuramentum, quo Iacobus Aragoniæ Rex cognomento *expugnator* pecunię conseruandę, aliquanto tempore se reum fecit a patre Petro secundo percussę minor quam antea bonitate: atq; inter alia sententię eam causam attingit consensus populi prætermissi. Quod verbum tum Inno. tum Panor. explicantes quod superius est dictum, confirmant in Principe firum non esse aliquid statuere cum populi nocumēto coniunctum. nocumētum vocamus id quo rei familiaris pars aliqua detrahitur. Ac verò nesciā qui possint id facientes execrationem censuręq; euadere in cœna Domini, pmulgari solitam omnibus annis, quando vt in monopolijs est dictum, artes hęc omnes quacumque simulatione eodē omnes pertinent, ad grauandum populum nouis oneribus & pecuniam corradendam quod non licet. Nam si quis contendat nostris Regibus antiquo concessam populi dissimulatione & patientia facultatem pro arbitrio mutandę monetę, ego quidem eius moris & licentię ne vestigium quidem: ac potius leges monetarias omnes tum Regis Catholici, tum Philippi secūdi pronepotis, tum Regum priorum in gentis conuentibus semper fuisse latas inuenio.

C A P. IV.

*Geminus pecunię
valor.*

Geminus pecunię valor est: alter *intrinsecus & naturalis* ex metalli conditione & pondere sumptus, quibus accedat cudendi labor & ap-

paratus non sine sumptu susceptus, alter *legalis* vocatur & extrinsecus nempe lege Principis constitutus, penes quem est vti aliarū mercium, ita pecunię præscribere pretia. In benè constituta republica penes quos rerum arbitrium, ijs curę esse debet, vti hi duo valores exæquentur neq; discrepēt inter se: nam vt esset iniquum in alijs mercibus quod ex se atq; communi æstimatione valet nummos quinque, taxare decem, tantundem in pecunia contingit si legalis valor exorbitet. De qua re tum alij, tum Budelius disputat lib. I. de Monetis nu. VII. qui omnes confona voce ridiculum & puerile vocant si quis contrariet. Et alioqui si valores hos disjungere licet, cudant monetam e corio, cudant e papyro, cudant e plumbo, quod aliquando in rerum angustia factum scimus: eodem enim recidet ratio, minorq; operarū sumptus erit, quam si ex ære conflabitur. Non equidem in ea sum sententiā, vt Principem statuā suo sumptu debere monetam conflare: ac potius æquum arbitror vt pro cudendi labore, vniuersoque monetali ministerio addatur valoris aliquid ad metalli æstimationem, ac ne fore quidem absolum, si in signum dominij & prærogatiuam pars aliqua exigua lucri Principi ex ea administratione accedat, vti lege Madriti promulgata anno 1566. expressum est, vbi agitur de argenteis quadrantibus cōfladis (*quartillos* vocant) quod Inno. etiam in cap. Quanto de iureiurando indicat, nisi dicit aperte. Idem tamen

Econtendo hos duos valores diligenter & accurate exæquandos: quod ex Aristotele colligitur primo Politico cap. VI. afferente, initio inter homines susceptum, vt res inter ipsas permutarent. Deindē communi sententiā fore optimum visum est, si res venaes cum metallis mutarentur ferro atque auro, ad vitandum sumptū & leuandum molestiam conferendi ex longinquo merces ab vtraq; parte graues præfertim & impeditas. Sic

ouem

ouem æris tot libris, æquum argenti pondere commutabant. Graue erat ea metalla idētidem appendere. Publica auctoritate susceptum, vt metalli partes iuxta cuiusque pondus signarentur ad commercij commoditatem. Is primus & legitimus pecuniæ vsus est, artes alias & fraudes tempus inuexit & malitia, ab antiquo & salutari vsu profecto alienas. Et vt veteres leges mittantur, nostratibus planè id fuit propositum, vt hos duos valores exæquarent. In auro quidem & argenteo id non est dubium, quando ex besse argēti (*Marcum* nos dicimus) argentei nummi sexaginta septem cōstantur nihilominus, eum rude argentum eo pondere sexaginta quinque argenteis permutetur, vtrumque ex legis præscripto. Ita pro cūdendi industria bini modo argentei adduntur: ac singuli argentei cum triginta quatuor marauedinos valeant, argentum cuiusque sublato signo fere triginta tribus marauedinis æstimatur. Quid de auro dicam? Ex auri besse cūduntur aurei LXVIII. quos Coronas vocant, tantundem rude aurum ferme valet. Id etiam seruatum in ærea moneta, in qua difficilius videbatur eum naturali valore legalem componere. Ac Reges quidem Catholici lege Medinæ Campestris lata anno 1497. sanxerunt ex æris besse, cui miscerentur septem argenti grana, hoc est argentei & dimidij amplius pondus, conflari marauedinos seu quadrantēs nonaginta sex. Argentum plures vno & quinquaginta quadrantibus valebat. Accedebant octo æris vnciæ & conflandi labor minimum alios quadrantibus exæquantur valore. Sic legalis valor cum metalli valore & labore facile componebatur. Deinde Philippus Rex Madriti anno 1566. abrogata priori lege statuit, vt octo æris vncijs miscerentur quatuor argenti grana, nempe vnius argentei pondus. Ex ijs cuderentur quadrantēs centum & decem, sic ex bonitate metalli detraxit dimidiū ar-

gentium & aliquid amplius, ad antiquum valorē addidit quatuordecim quadrantēs. sumptus vt arbitror respexit haud dubium ex tempore spatio duplicatos, tū vt lucri aliquid ex ea administratione accederet. Quamodica quamuis & tenui spe illecti multi mortales à Rege facultate impetrata, ipsorum sumptu eam monetā conflādi, ingens fecere cōpendiū; atq; ita vt superioribus annis ea negotiatio imprimis quæstiosa sit habita. Neq; tamen ea ratione suscepta duo valores inter se multum discrepabant: quādo in besse æris argentei valor continebatur, tum æris & conflandi æstimatio, quæ duo haud dubium duobus alijs argenteis minimum æstimabantur, eò amplius quod minutæ monetæ frequenter cudebātur, quas blancas dicimus valore dimidij quadrātis maiori multo molestia & tædio. In ærea moneta quæ hoc tempore conflatur, æri nullum argētum miscetur, & ex octo vncijs æris prodeunt ducēti octoginta quadrantēs. Signandi sumptus non vltra argenteum omnis excrefcit, æs emitur sex & quadraginta quadrātibus. Sic signi & metalli valor ad octoginta quadrantēs peruenit. Cedunt præterea ærario ducenti quadrantēs, quibus legalis valor superat valorem intrinsicum & naturalē eius monetæ, quanta cum perniciē reip. iam pergimus explicare. Ac primum à pecuniæ id natura & prima inuēctione abhorre re superius est explicatū. Deinde nulla diligentia præstabit, quo minus ex omnibus partibus eam monetā adulterent alia simili supposita, spe ingēris lucri illecti. Postremò ij tandem valores exæquantur populo recufante pluri pecuniā in cōmercijs dari accipiūq; quam pro valore naturali. Fictiones enim & fraudēs, breui arte detecta cadunt: neq; si Princeps contra nitatur quidquam proficiat. An possit efficere vt saga rudia vendantur pro serico eteromallo, lanæ vestes pro aureis? nō planè vt maxime conetur, idque alioqui legibus effet

permissum, neque cum æquitate puniret. In Gallia sepè à Regibus solidi deteriores sunt facti, continuo argentei nostri pluris quam antea expendebantur: & qui quatuor solidis æstimabantur, breui, quo tempore in ea prouincia sumus morati, ad septē & ad octo solidos æstimatione excreuere. Quod si pecuniæ valor legalis non decrescit, certè merces omnes maioris comparantur, quantum de pecuniæ bonitate aut pondere fuerit detractum necessariò: neque vlla arte resisti poterit: sicque eodem omnia deuoluuntur, vt ea pecunia minoris sit quam prior & proba, vti cõsequencia declarant.

C A P. V.

*Commercij fundamenta
monetæ pondera, &
mensuræ.*

Commercij haud dubium fundamenta, quibus vniuersa mercaturæ moles incūbit, pondera & mensuræ sunt atque pecunia. Pleraque enim pondere & mensura vaneunt, cuncta pecunia. Quæ eò pertinent, vt sit omnibus persuasum vt in structuris fundamenta immota manent & intacta, non secus pōdera, mēsuras, pecuniam, sine periculo non moueri & commercij detrimento. Id intelligebāt antiqui, cū quo maior cautio esset, specimen harum omnium rerum in sanctissimis templis reponerant, ne à quoquam temerè vitarentur. Sic Fannius testatur in libello de Ponderibus & mensuris, extatque de ea re Iustiniani Augusti lex Authen. de collat. colla. IX. Tum ex illis verbis Leuit. cap. 27. nu. 25. *Omnis æstimatio siclo sanctuarij ponderabitur*, quidā colligunt susceptū inter Iudæos more, vt siclus quatuor drachmas argēti appendens in sanctuario seruaretur, ne quisquā illum auderet vitare, de bonitate aut pondere partē detrahe-

re facili ad legitimū siclum recursum. Tanti fuit hæc intacta cōseruare, vt nulla diligētia superuacanea iudicaretur: ipse etiā Thomas Aquinas lib. II. de reg. Principū c. XIV. monet *non temerè* aut ex libidine Principis *monetam mutandā* videri. Quocirca *Azumbri* seu cōgij mutatio hisce annis facta in Castella, quo nouū ex vino & oleo tributum minore populi gemitu exigetur, vituperatiōe nō caruit. Nam præter alia incōmoda nou⁹ ex eo labor exurgit volentibus cū recētibus cōparare antiqua, nostra cū externis, noua consilio. Vt videantur parū esse eruditi, penes quos rerū potestas est, quando non animaduertūt perturbatiōes & mala, quæ in nostra gente & inter externos ex hoc fonte sæpè extiterunt. Monetæ deprauationem fore quaestuosam Regi intelligere promptū erat, sæpèq; antiquos ea spe in fraudem inductos constat. Iidem tamē aduertere potuerunt incōmoda, in quæ cōtinuo ea suscepta mutatione præcipitarunt. Atq; adeo vt ijs incōmodis mederi, fuerit opus nouis sæpè & maiorib. malis vt suo loco explicabitur: Nō secus ac potus intēpestiue datus agrote, in presenti, tantisper recreat, velis mutatio: in posterum tamen morbi causas exaggerat, auget febris ardorem. Quanta præterea cautione olim curatum sit, ne hæc fundamenta humani cōiūci⁹ mouerentur, argumento sit, quod Libro de Ponderib. & mensuris explicuimus ca. VIII. vnciam Romanam tot sæculis mansisse immotam, eandēq; esse cum nostra, quod de alijs ponderibus tantūdem taceamur necessarium est: nostra ab antiquis nō discrepare.

C A P. VI.

*Moneta sæpè est im-
mutata.*

Iudæorū sentētia cōmunis est, monetas, mēsuras & pōdera sanctuarij, vulgarib. duplo fuisse maiora, *Bathū*, *Gomor siclum*, alia omnia. Hui⁹ rei ea

impri-

imprimis causa extitit, q̄ asseruandi
 mensuras & pondera in sanctuario A
 diligentia efficere non potuit, vt po-
 pulus pro rerum euentu vario, ea nō
 minueret, minoraque dimidio red-
 deret. Qua ratione varia scriptorum
 veterum loca conciliantur inter se
 discrepantia in speciem, aut cum di-
 uinis litteris pugnancia. Inter Ro-
 manos constat, atque ita testatur Pli-
 nius lib. XXXIII. c. III. Assen mone-
 tam aream valore quatuor quadrā- B
 tum nostri temporis, cum initio li-
 bræ pōdere cuderetur nihilominus,
 premente deinde primo bello Puni-
 co ad duas vncias redactam, quos as-
 ses sextantarios vocarunt, quasi se-
 xtam libræ partem appendentes, quæ
 duodecim vnciarū erat tunc, vti hoc
 tempore libra Italica atque Gallica.
 Deinde Annibale bello premente
 Romanos ad vnciam redegerunt as- C
 ses priorum partem duodecimam,
 ac tandem ad semunciam ponderis
 detractio peruenit. Denarius valore
 quadrantum quadraginta initio sig-
 natus ex argēto puro, deinde à Dru-
 so Tribuno plebis octauam æris par-
 tem accepit priori bonitate immi-
 nuta. Sic Plinius eodem loco affir-
 mat. Quin consequenti tempore
 plus æris immixtum est, quando ho- D
 die denarij non pauci effodiuntur ex
 argēto minori multo bonitate pro-
 pter æris maius pondus immixtum
 tertia amplius. Aurea item moneta
 præcipua bonitate atq; duarū drach-
 marum pōdere, tempore primorum
 Imperatorum, deinde ex vncia auri
 signabantur sex, quos solidos nomi- E
 nabant, nostri Castellani circiter
 pondere. De quo Iustiniani Augusti
 lex extat. C. de susceptoribus, præpo-
 sitis, & arcarijs, cuius initium est.
Quotiescumque Plautus, quin etiam
 ca antiquitate vates ad hanc nouan-
 di licentiam, respiciens in prolo-
 go quodam Romanorum vitian-
 di moneram. Sugi Illare videtur. cum
 ait:

*Qui vtuntur vino veteri sapientes
 — puto.*

*Nam nunc nouæ, quæ prodeunt co-
 mædiæ.*

*Multo sunt nequiores quàm Num-
 mi noui.*

Monetæ quoque quæ hodie extant,
 indicio sunt sæpè factam mutatio-
 nem earum à Romanis. Idem recen-
 tiori memoria in omnibus gentibus
 factum est. Principes siue volentibus
 subditis, siue iuuicis frequenter mo-
 netam mixtura vitiarunt, aut de pō-
 dere detraxere partem. Externa ex-
 empla requirere superuacaneum es-
 set, quib. domesticorum assatim sup-
 petat. In historia Alfonsi XI. Castellæ
 Regis cap. XIV. affirmatur à Fer-
 dinando Rege sancto, eiusque filio
 Alfonso sapiente, tum à Sanctio, cui
 Fortis cognomen fuit, & à Ferdinan-
 do huius filio & nepote Alfonso XI.
 monetam fuisse mutatam. Itaque
 quinque horum Regum tempore,
 quod satis prolixum fuit, nulla fuit
 in moneta constantia: sæpè mutata
 est deteriorq; facta. Quod planè mi-
 rabile est, Petrum Castellæ Regē Al-
 fonsi postremi filium monetam viti-
 tasse non inuenio. Suspicio potius
 incommodis castigatum, quæ ex mo-
 netæ mutatione extiterant rerū po-
 tiente patre abstinuisse, ac potius pro-
 bam monetam signadam curasse ar-
 gumento earum monetarum, quæ e-
 ius nomine inueniuntur percussæ.
 Nam Henricus II. eius frater ære a-
 lieno oppressus, q̄ dono dedit vindi-
 candi regni socijs & adiutoribus, &
 maioribus in posterum illicitis onus-
 tus ad id remedium recurrit. Mo-
 netæ duo genera conflauit Regales
 trium Marauedinosaurum, & vnus Ma-
 rauedini valore cruciatos. Sic histo-
 ria de reb. eius testatur anno 4. cap.
 X. Grauiâ incommoda ex eo com-
 mento continuo extitère, neque suc-
 cessores tamen id exemplum imita-
 ri sunt veriti. Ioannes primus vt A-
 lencastrio Duci de regno riuali pa-
 ctam ex foedere pacis pecuniam nu-
 meraret; nouam monetam excog-
 itauit Blancam nomine vnus Ma-
 rauedini valore, quam paulò post

imminuto valore fermè dimidium, sanxit sex modo denariolis aestimari, quos Nouenes vocabant. Viru- scæ in conuentibus id refertur habi- tis salutis anno 1387. Deprauãdi mo- neram licentia minori bonitate au- ctoque valore vsque ad Henrici IV, regnum tenuit onaniũ perturbatissi- ma tempora. Ab historicis eius tem- poris prætermissum ex vario argenti valore aperte colligitur. Nam Al- fonso XI Castellæ rege octo argenti vnciæ seu bis 125. Marauedinos va- luit. Henrico secundo rerum potien- te argenteus regalis tribus Maraued- inis pendebatur, atque adeo bis du- centis Marauedinis. Sub Ioanne pri- mo Henrici filio creuit ad ducentos quinquaginta, argenteus quatuor Marauedinis erat, aureus quinqu- aginta, aut argenteis duodecim. Bur- genses id conuentus testantur habiti anno 1388. leg. I. Succedit Henricus tertius: quo tempore peruenit is va- lor ad Marauedinos 480. vel etiam 580. Quin sub finem huius Regis & initia Ioannis secundi ad mille Ma- rauedinos creuit aestimatio. Demum Henrico quarto res gerente bis mil- le, & bis mille quingentos Maraued- inos valuit. Quæ omnis varietas & incrementa non ex metalli varietate veniebat, semper enim octo vnci- as argenti modica æris admixtio- ne continebat; sed Marauedini aut aliarum monetarum frequẽs deprau- atio efficiebat, vt argenti eodẽ pon- dere cum illis comparati aestimatio maioris esse videretur. Porrò varia hæc argenti aestimatio ex Antonio Nebrissensi fermè omnis desumpta est in suis repetitionibus, & vero mo- netæ horum Regum quæ extant, fu- scæ sunt omnes ad indicium licentiæ ijs temporibus frequentis pecuniam vitiandi. Verum hæc omnis incon- stantia lege Ferdinandi & Isabellæ Regum Catholicorum hætenus res- titit, quæ octo argenti vnciis præ- tium statuit Marauedinosaurum rudis quidem 2210. signati autem 2278. ad hanc quidem diem retentum. Phi-

lippus quidem secundus de Maraued- ini bonitate & pondere aliquid de- traxit, quod ob exiguitatem in aesti- matione argenti ad Marauedinos re- lata nihil mutauit. Quæ modo mu- tatio pecuniæ æræ facta est, valorem vt puto, mutabit, atque efficiet, vt octo vnciæ argenti ad Marauedinos supra quatuor millia aestimatione pertingant, eorum qui in præfenti si- gnantur. An fallit coniectura?

C A P. VII.

*Commoda quæ ex mutatione
æreæ monetæ proue-
niunt.*

O Peræ pretium putabam, si com- moda, quæ ex mutatione æræ monetæ veniunt & incommoda ac- curatè examinarem, oculis vtraque subijcerem, vt quæ sint maioris pon- deris & momenti prudens lector & cordatus consideret sedato animo neque infecto aliquo præiudicio, sic pro veritate victoria maneat: quod enim aliud votum esse debet! Ac pri- mum hæc facta mutatione argenti sumptu liberamur, cuius magnũ pon- dus multaque talenta antea æri mis- cebantur quorannis nullo prorsus fructu, id præstat bonitatis imminu- tio. Ex minori pondere consequetur vecturæ maior facultas expeditæ, quocumque mercatores eam voluerint pecuniam deferre, eaq; in com- mercijs vti, quod magno antea con- stabat. Deinde eius pecuniæ mag- na in prouincia copia erit; ex eo commercio locus amplior externo- rum cupiditate præcisa, qui alioqui in auream & argenteam monetam auidas, tum tenaces manus in- ijeiunt. Qui eam habebunt, libenter cum alijs communicabunt, vnde no- mina soluantur, prædia excolantur maiori prouetus spe, opificia instau- rentur, quæ sæpè ob penuriã pecuniæ iacēt, vnde maior existat pecoris fru-

gum

gum & mercium copia linæ, lana, & bombycinæ vestis, tum rerum aliarum venalium. Ex copia existet haud dubium vilitas, cum antè nisi magno fenore dato pauci merciam ad id pecuniam inuenirent. Sic nostra contèti sorte & copia minus requiremus externas merces, quibus aduectis argētum nostrum auertunt & aurum, peregrinis moribus gētem nostram inficiunt, certè ex mercium molitibus homines ad bella nati, & ad arma corpore debilitantur, & vigor animorum martius extinguitur. Neque externi qua solent frequētia ad nos venient, tum propter copiam mercium natiuarum, tum propter pecuniam, quam cum suis reb. mutatam recusabunt in patriam deferre nullo fructu. Omnino redacta ex suis mercib. pecunia, prouinciarū merces alias comparabūt, vt erit commodū, quas in patriam reuehant. Ac quantum illud est, quod Regis in ærariū ea industria multū pecuniæ inferetur vnde debita soluuntur, ijs qui regia tributa habent oppignerata, quæ magna rerum calamitas, idq; sine cuiusquam iniuria & gemitu sola monetæ immutatione. Magnum haud dubium Regi lucrum accedet. Sic Plin. loco superiori confirmat assium pōdere imminuto Romanos è magnis angustijs emerfisse, nomina exoluuisse, quibus premebantur. Idem de Alfonso XI. Castellæ Rege refert historia de eius reb. ca. II. C. tantundem de Hérico II. anno quinto cap. X. respirasse deposito ea arte onere quo premebatur grauiissimo, soluendi reus propter bella gesta, magnam pecuniā tum alijs, sed præsertim Bertrando Klaquino promissam, externisque, quorum ope regnū abstulerat fratri. His adiungo tum Romanos veteres, tum hoc tēpore gentes alias ærea pecunia vti penitus, nulla argēti admixtione, neq; alterius pretiosi metalli. Quin olim vsitator ea videtur fuisse alijs monetis & magis cōmunis, quādo æris nomine pecunia promiscuè inter Romanos intelligebatur; vnde

ad nos fortasse defluxit, vt per Marauedinos explicemus, quātum quisq; in bonis habeat, quanta annuatim vectigalia. Ac illud constat olim Hispanos vsos aureis Marauedinis, q̄ tempus cuius sunt magnę vires, ex ea moneta aurum penitus detraxit, vt mirum videri non debeat, si nunc argentum ex nostro ære detrahitur, cuius nullus vsus erat, neque ex eo cuiquam mortalium cōmodum vnquā extabat. Quæ omnia magni momēti sunt commoda, quibus vt sit locus, æquū erit incommoda dissimulare, quæcunq; ex nouo commento extare curiosus aliquis accusabit. Omnino nihil est in hac vita syncerum liberumq; omni noxa & reprehensione. Ita prudētis partes sunt ea persequi, quæ maiores commoditates afferant, minus vituperētur, præsertim cum humana natura hoc quoque sit nomine praua, quod semper accusare solet recentia commenta & artes, moris antiqui vel maximè tenax, quasi nihil possit corrigi addique veterum institutis.

CAP. VIII.

*Marauedini multiplices
& varij valoris in
Castella.*

PRiusquam incommoda explico, quæ cum nouo commēto æream monetam deprauandi necessario videntur implicata, operæpretium forsūm arbitratus, si varia Marauedinarum genera alijs atq; alijs in Castella temporibus vsitata, ac singulorū valores explicarem. Implicata & multiplex disputatio: sed benè erit operæ collocata, si per nos veritas dēsis tenebris obruta hæctenus desideratam lucē videbit, q̄ non desperamus. Ac primū in hoc genere Marauedini auri locū occupabunt Gotthorū tempore in frequēti vsu. Romani quidē Imperat. recētiori tēpore aureos signarunt minores antiq; ex auri vncia 6. ex besse seu marco octo & quadraginta

ginta nostris Castellanis paulo maiores. Hos aureos solidos vocarunt, duodecim denarij singulorū valor. Quod si denarius Romanus quadraginta quadrantibus seu Marauedinis aestimatur, solidi valor ad 480. excrefcet quantum noster Castellanus. Sic consequenti tempore solidi quamuis ex argento percussī, ac tandē maiori ex parte facti ærei, semper retinuerūt tamen vt duodecim aestimētur denarijs, & ipsis non iam argenteis, sed æreis. In Gallia certē atque inter Aragonios, vbi solidorum nomen manet, singuli solidi efficiunt denariolos duodecim. Adhæc, Romanum imperium vigeat in Hispania, & cum eo, vt fit, moneta, leges, moresque Romani, quo tempore in eam provinciam Gotthi ferro penetrarunt. Imperio tamen quamuis commutato, mores victores & dederunt victis, & ab illis acceperunt. Ac præsertim moneta Romana initio sunt Gotthi vsi, deinde stabilito nouo imperio nouam ipsi monetam excogitarunt percussēruntque, quam Marauedinos dixere. De vocis notatione laborare non est necesse: sed singuli tamen Marauedini valore erant decem denariorū, quadrantū quadringentorū, quanti hodie noster aureus aestimatur, nempe Marauedinis seu quadrantibus quadringentis. Ab eo principio retentum, vt Marauedini quamuis argentei facti primū, deinde ærei, aestimantur tamen decē denariolis. Ea n. Marauedini lex est, vt duas blancas contineat, sex coronatos, decem denarios, sexaginta meagias. Ex quidem monetæ minores ad vilitatē penitus euauerūt: sed cum vigebāt, tamē ad eum modū cum Marauedino cōparabantur. Inter solidum Romanum & Marauedinū aureū Gotthorū, exiguum erat in valore discrimen. Ita pro solidis in mulctarū modo positis in Romanis legib. in foro iudicū libro, vnde iura dabantur populis Gotthorū imperio, substitui pari numero Marauedinos aureos solenne est. Effodiuntur hodiē multa

Gotthorū monetæ in Hispania ex auro non probo, nā experientib. fermè dimidiū decoquitur, quæ monetę semisses sunt aut potius tremisses Marauedini Gotthici, tertiā appendētes Marauedini, q̄ carū profecto valor arguit, vt paulo post indicabim⁹. Excepere tempora turbida rerū omniū & monetę seua permixtio, Maurorū armis domita Hispania, cōtra noua Regū progenies extitit in salutē gentis omnib. malis oppressæ cælo data. De moneta Maurorū nō disputam⁹, sed Regum legionis & Castellæ imperio Marauedini triplices extitere. Aurei qui boni etiā dicti sunt, veteres atq; currentes siue vsuales. Ac de vsualibus primū dicēdum est, eorum valor & bonitas explicāda, quoniam priorū generū cognitio, cum horum explicatiōe est implicata. Vsualium quidē Marauedinorū valor nō idem fuit, sed varius & cum temporibus alternans. Eam varietatē certo definire difficile est: cōiectura assequi non aliundē licet, quā ex ipso marci argentei seu besis valore. Quæ p̄portione marci cuiusq; ætatis quo ad æstimationē cum nostro comparatur, eadē prorsus Marauedini illi & nostri cōparentur necesse est. Valet autē hoc tempore marcus rudis quidem Marauedinos 2210. signatus autē atq; in monetam redactus 2278. Porro de bonitate argenti laborare non cōuenit: omni tempore eadem qua hodiē probitate fuit plus minus, argumēto calicum, ac verò reliqui sacrorū apparatus & instrumenti, quæ ab antiquo in tēplorum ararijs conseruata videmus. Addo argēti marcum in ea valoris varietate ad Marauedinos quidem collati, semper retinuisse tamē vt quinq; aureos valeret aut paulo amplius, quos duplas vulgō vocarunt, 12. argenteos valentes, non 14. vt quidam ait. Valebat item Marcus argenteos sexaginta, aut sexaginta quinque. Quod ex legibus Ioannis primi Castellæ Regis perspicimus. Verū aliō festinat disputatio. Marci valor antiquissimus, q̄ quidē inueniatur,

niatur, fuit Marauedinosum cētum viginti quinque. Alfonsi cerpē vndecimi Regis atate is fuit marci valor, vti historia de eius rebus testatur capite omnino nonagesimo octauo. Sic argenteus duobus tantum Marauedinis erat, qui modo cōtinet quatuor & triginta: eoque Marauedinus eius atatis valuit quantum decem & septem ē nostris & paulò amplius: eratq; haud dubium ex argento, quod valor ipse declarat. Henrici secundi regno argenteus numus tres Marauedinos valuit, vti eius historia refert anno quarto, capite secūdo. Sic marcus ad ducentos Marauedinos excreuit eorū qui tunc in vsu erant, valentes singuli quantum ē nostris vndecim. Henrico Ioannes filius successit eo nomine primus, quo Rege marcus ad ducentos & quinquaginta Marauedinos seu quadrantes excreuit, quando argenteus quatuor, aureus quinquaginta Marauedinis expēdebatur. Indicio lex est prima ab eo Burgis in regni conuentu lata anno M. CCC. LXXXVIII. sic Marauedinus ea atate nouem aut decem ē nostris valore exæquauit. Quod manifestius conuincit lex altera Viruesce anno superiori promulgata conuictium in parentes sexcentis Marauedinis plecti mandans. Qui enim Ferdinandi & Isabellæ Regum tempore eam legem retulerunt in opus, quod dixere ordinamentum libro octauo titulo nono, lege prima illos sexcentos Marauedinos bonæ monetæ esse dixerunt, valereq; sex millia eius atatis Marauedinos nempè nostre: neque enim ab eo tēpore in marci seu Marauedini valore facta est immutatio. Ad alios Reges progrediamur. Hērici III. regno marcus ad quadringentos octoginta, atq; adeò quingētos Marauedinos puenit, vti in schedis antiquis inuenio. Ita argenteus octo Marauedinos circiter valuit, Marauedinus ē nostris quatuor aut quinq; Ioannis secūdi regno, qui Hērici filius fuit, præsertim sub vitæ finem marcus mille Marauedinos va-

luit. Sic Marauedinus eius ē nostris duos & semissem. Miram varietatē, sed quæ his se finibus non continuit, quando Henrici IV. regno inter alia mala multa & grauia argēti marcus ad duo millia Marauedinos peruenit, deinde ad duo millia & quingentos, auctor Nebrissenfis in repetitionibus. Marauedinus eius quantū noster: neque enim ab eo tempore in Marauedini valore magna aliqua immutatio facta est: quod Ferdinandi & Isabellæ diligentia acceptū feramus necesse est, atq; eorum qui illis in regno successere. His constitutis ex legibus & chronicis, Regū priorū, Marauedinos alios expendamus. Marauedinus quidem aureus sex exæquabat ex ijs, qui Alfonsi sapientis atate in vsu erant. Lex styli CXIII. id affirmat, examine ab eo Rege factō iuuentum Marauedinum aureum sex eius atatis appendisse. Non quod Alfonsi Regis Marauedini essent aurei, vti suspicantur quidam; sed ex pondere Marauedinos vtriusque generis, & proportionē auri ad argentum, quæ ferè duodecupla est, eum valorem deprehensum. Accedit lex Alfonsi vndecimi in conuentu Legionensi era M. CCC. LXXX. VII. in qua affirmatum inuenio centum Marauedinos bonæ monetæ nempè aureos, valere sexcentos eius atatis. Quo loco licet colligere duo ad memoriam præcipua, alterum à tempore Alfonsi Regis sapientis, qui & decimus eo nomine fuit vsque ad Alfonsum vndecimū prioris pronepotem marci & marauedini valorem nihilo fuisse mutatum: quando vtroque Rege Marauedinus aureus sex ex vsualibus æquauit. Alterū, quādo Marauedinus qui in vsu tunc erat, valuit quantum ē nostris septendecim, aut paulò etiā amplius, vti superius est dictum, fieri necessariò, falli qui Marauedinum aureum sex & triginta, aut sexaginta ē nostris valere dixerunt: ac potius valere quantum argentei tres centum amplius Marauedinos. Noua quidem

senten-

sententia, sed firmis stabilita praesidijs. Ita suspicabar Maruedinos aureos eius aetatis non alios esse quam Gotthorum tremiffes, quibus ij primi Castellae Reges vterentur, neque novos ipsi signarent. Nam & valor consentit trium argenteorum paulo amplius ab experientibus inuentus, & quoniam ex Gotthorum monetae passim effodiuntur, Regum Castellae signo & nomine percussi Maruedini aurei nulli prorsus inveniuntur. Periisse omnes, ut ne vestigium extet, quis credat? Hactenus de Maruedinis aureis. Veteres Maruedinos plerique statuunt esse nostris unum & semiffem valere singulos: de quo legum nostrarum, qui maiori cognitione praestant, certius pronuiciabunt; & fortassis in multarum modo consensus iure consultorum obtinuit, ut per Maruedino veteri, quoties in nostris legibus occurrit, substituat unus esse nostris cum semiffem: quemadmodum Maruedinus aureus in ijs legibus inuentus triginta sex aut sexaginta ex vsualibus taxatur vulgo. Quod si exacte loquamur, Maruedini veteris non vnus valor fuit, sed varius prorsus & multiplex. Quoties enim de monetae bonitate aliquid detrahebatur, quod saepe factum est, ne priores Maruedinos abrogare esset necesse, ut cum nouis currebant, abs Regibus concedebatur, dicebanturque veteres. Sic ex Maruedinis vsualibus vtriusque generis facile erit eos inter se & cum nostris comparare. Nempe Alfonsi vndecimi Maruedinus, si cum Maruedino ab eius filio Henrico secundo percusso comparatur, verus dici potest, valebitque ex ijs vnus & semiffem, si cum nostris valebit septedecim nihilominus. Itaque Maruedini veteres aliquando fuerunt vsuales. Ergo ex vsualium valore a nobis explicato, statui debet quantum veteres valeant, ex ijs qui noui dicuntur, quantumque cum nostris Maruedinis collati. Minuta haec & spinosa suat, & nos ad finem festinamus, addito in

legibus fere nostris Maruedinos novos vocari, qui nostra aetate currunt, & Ferdinandi Regis Catholici tempore currebant. Quo tempore leges priorum Regum in pauca volumina sunt collatae. Maruedini veteres aliorum Regum Maruedini vocantur. Sic ex valore Maruedini, qui sub singulis Regibus fuit in vsu, de veteribus Maruedinis statuatur, Maruedinus Alfonsi vndecimi valuit esse nostris decem & septem, Henrici secundi Maruedinus esse nostris vndecim, Ioannis primi Maruedinus decem esse nostris, Henrici tertij Maruedinus quinque esse nostris, Ioannis secundi Maruedinus esse nostris duos & semiffem. Tempora ergo consideranda diligenter, & iuxta ea statuendum, quantum vetus Maruedinus in qualibet lege, quantum nouus valeat, tum inter ipsos, tum cum nostris facta comparatione. Neque pretermitti debet Maruedinum veterem aliquando bonum dici, certe lege prima superius allata titulo nono libri octauo Ordinamenti sexcenti Maruedini, quibus multandum praecipit Ioannes primus conuictum in parentes, qui legem in eum librum contulerunt, addiderunt de suo eos esse bonae monetae sex millia ex vsualibus exaquant. Nempe non loquitur de aureis lex, qui multo maioris erant, sed de veteribus, qui eo Rege in vsu erant valentes singuli, quantum decem esse nostris. Memento a Ferdinandi Catholici tempore Maruedini valorem mutatum non esse. Ad haec lege prima Ordinamenti titulo quinto, libro octauo, quae lex a Ioane secunda lata est, Caraccenno M. CCCC. VIII. sancitur ut anathemate deinctus diebus triginta, centum Maruedinos bonos pendat, qui faciunt sexcentos esse veteribus. Quod si ad sex menses peruierit peruicaciae ad mille Maruedinos bonos multa crescat, qui sex millia veteres aequant. Eo loco Maruedini boni aurei sunt, veteres ij qui Regibus Alfonso sapiente, & Alfonso vndecimo

curre-

currerant. Nam illo tantum tempore Maruedini aurei sex è currentibus singuli efficiebant, vti superius dictum est. Quod si multa grauis videatur, quippe ad tria millia argenteos è nostris pertingens, cum singuli aurei Maruedini quanti tres argentei essent, grauior profecto hodie infligitur, quando vt suspectus de hæresi punitur, qui totum annum eo se anathematis nodo non expedierit. Postremo superioribus adijcio in historia Ioannis secundi Regis anno vigesimo nono cap. C. XXXX. IIIIL. referri in conuentu Burgensi mandatum, vt Maruedini semisses, quas Blancas dicimus à candore, cuderentur, qua bonitate & pondere pater Henricus tertius fecerat. Deprehensum tamen eam monetam factam deteriore, eoque regni procuratores euicisse re tota ad examen vocata, cognito vitio & fraude, vt Maruedinus prior, nempe Henrici Regis pro vno & semisse è nouis expenderetur. Sic anno quadagesimo secundo eius Regis capite trigesimo sexto refertur. Quo ex loco sumpsisse videntur pronunciandi occasionem, qui in vniuersum sanxerunt, Maruedinum veterem valere è nostris vnum & semissem, cum dicere potius debuissent, Maruedinum ab Henrico tertio percussum, valuisse vnum & semissem ex ijs, quos Ioannes II. percussit. Imo si valorem marci seu beffi vtroque Rege consideremus, non satis est fraus deterfa, ac prior Maruedinus duos integros è posteriorib. valebat. Quod si cum nostris Maruedinis comparatio fiat, Maruedinus Ioanis secundi è nostris duos & dimidium æquabat, Henrici tertij Maruedinus è nostris omninò quatuor aut quinque. Vti ex ijs quæ tota hac disputatione sunt posita, manifestum efficitur & plannum.

C A P. IX.

*Incommoda ex hac æreæ
monetæ mutatione.*

IN re grauissima æquum est, non ex meo capite & cogitationibus subtilia & theorica ducere argumenta, quæ fucum sæpè faciunt, sed exemplis potius pugnare rerum gestarum nostra aut maiorum ætate. Eam rationem tutissimam puto, viamque ad veritatem certam, quoniam præsentia tempora haud dubium præteritis sunt similia. Quod factum est fiet. Sic superiores rerum euentus magnam vim habent ad persuadendum pares habituros exitus, quicumque eandem viam fuerint ingressi. Ac primò incommoda quædam explicabo in speciem quidem magna, re non vsq; adeò, certè quæ tolerari possunt, ne maioribus commotis excidamus, quæ ex mutatione pecuniæ veniunt. Ac primum nouum hoc inuentum esse accusant, nūquam antea in prouincia vsurpatum. Noua omnia ab insolentia periculis maioris mali & metu non carere. Verum quæ tanta confidentia dicuntur, ex ijs quæ sunt dicta falsa esse conuincuntur, sæpeq; constat in prouincia eam tentatam rationem, de successu qualis fuerit, nondum disputabam. Addunt terræ & prædiorum cultum minorem solito fore deterritis ciuibus à labore, cui merces proponitur tantummodo pecunia deprauata. Rectè: nisi aduersarij inter alia commoda mutata & multiplicata pecuniæ æreæ, vnum afferrent obuia ea pecunia & parata cuique, fore quæ ex terræ cultu, atque quæ ab artificio proueniunt ad frugem facilius peruentura, antea ob inopiam pecuniæ sæpè neglecta. Ita ex hoc capite argumentum ducitur anceps: & quoniam in vtramque partem verti potest, in alterutram magnam vim non habet. De-

inde fore prædicant, ut commercium impediatur præsertim externorum confluentium in Hispaniam, vnam ob spem nostrum argentum mercibus, quas aduehunt, mutandi: quanta cum calamitate Indici commercij explicare non attinet, res ipsa loquitur, quando pleraque ad eas regiones mittuntur, quæ ab externis nationibus comportantur in Hispaniam. Verum neque hoc difficilem responsionem habet. Pro incommodo quis afferri contra arguat legibus Hispaniæ stare, quibus argentum ad alias nationes deferri vetitum profus est. Et alioqui qui commodum sit prouinciam argento suo spoliare? Ac potius videatur fore è republica, si pecunia ærea in commercijs suscepta externi rarius veniant in Hispaniam, aut certè pro suis mercibus nostras mutabunt pecuniæ asportandæ spe sublata; quod votum gentis commune & est, & esse debet. Neque verò periculum est, ut Indicum commercium impediatur, quoniam præcipuè natiuis copijs terra sustinetur vino, oleo, veste lanæ & bombycina, quæ mittuntur quotannis. Quod si quid opus est ab externis mutuari, identidem mercatoribus nostris venit argentum Indicum, quo possint id comparare, ut lineam vestem, papyrum, libros, scruta & similia. Neque enim ærea moneta impedit, quo minus aduectum argentum signetur uti antea. Nouæ ex hoc obiectioni satisfacere promptum erit, qua negant Regi facultatem fore ab externis pecunias mutuandi, quæ classibus sumptus necessarij, militibus stipendia soluantur. Ac potius contra dicat aliquis, maiorem Regi argenti fore copiam, si debita prouincialibus ærea pecunia soluantur, ut argento, quod ad illum defertur omnibus annis, externis nominibus satisfiat. Neque enim ærea pecunia tam erit maligna, ut argentum penitus dispareat, quasi maligno carmine & venefico fugatum. Verum ut fateamur quod res est, æris quando

copiam nimiam est, argentum certè inter ciues euanesceat & perit, quod in præcipuis incommodis debet numerari. Nempe in regium ærarium confluit argentum, quoniam tributa in ea moneta solui mandat, neque in orbem recurrit, quoniam ipse si quid subditis debet, ærea moneta satisfacit, cuius facultas magna & copia erit, argentum per eum ad externos deferretur. Sed & quod argentum inter ciues manet, disparet, cunctis prius æream monetam expendentibus, recondentibus argenteam, nisi re necessaria cogantur illam præferre. Ad hæc pecuniæ adulteratæ magnam fore copiam arguunt, & meritè, sed causæ cur ita sentiant non placent, certè altera. Geminas enim afferunt, nempe quod dignosci regia moneta ab adulterina non possit argento penitus detractò, quod misceri vitatum erat. Deinde quod spes lucri multos alliciet triplo maioris quàm antea, uti superius est dictum, quoniam à naturali valore parum discrepabat, legalis nunc multum. Ex his rationibus non negabo, qui enim possim? posteriorem magnam habere vim, quæ ab spe lucri sumitur, quando ducenti aurei in septingentos excrescunt ea pecunia adulterata, quod multos haud dubium alliciet ut se & sua, quo id assequantur, cuius discrimini offerant? quis enim frænet incensam cupiditatem ex inopia repentè per hunc modum emergendi. Prior ratio ex falso procedit misceri æri argentum, ne monetam æream adulterandi facultas sit, cum potius id relictum esset ex Maraucedini pristina bonitate, cui olim ex solido argento, & consequenti tempore multa admixtione scædati, semper tamen aliqua pars argenti mansit. Neque primi Reges Catholici id sanxerunt, sed potius sua lege, quantum argenti æri misceretur, ne ulterius procederet licentia eam monetam deprauandi maiori identidem æris mixtione. Atque ego quidem non arbitraber

fore,

fore, si ærea monetæ nullum misceretur argentum, quo is sumptus excusaretur nullo in perpetuum vsu. Si mea tamen ratio valeret aliquid, cuperem vt nota monetæ elegantior esset, qualis Segobiæ signatur ad molas monetarias, præterea monetis pluribus æreis mutaretur argenteus regalis, vti in Gallia contingit, vbi pro solido argentei ferè quadrante dantur duodecim denarioli, ijque singuli in ternos liardos valore tribuuntur. Neapoli carlinus nostro argenteo minor, valensque viginti octo Marauedinosaurum non amplius, sexaginta caballis mutatur singulis pondere & mole duorum Marauedinosaurum è prioribus, antequam hanc labem vsitatis. Quæ eo pertinent omnia, vt cum metallo & sumptu signandi valor argentei exæquetur, quod est legalem valorem naturali adaptare. Sic enim minori lucro pauci aggredierentur eam monetam adulterare: neque facile plebei homines, quales ferè sunt qui monetas falsam molas monetarias ad signandam similem pecuniam haberent: quod si quis liquato ære conflabit, in promptu erit inter conflatas & impressas discrimen. Quid quod in ijs molis non sine dispendio argentum signatur multo; neque monetæ æqualis ponderis prodire possunt propter subiectæ prælo argenteæ laminæ inæqualitatem: quod incommodum in ære nullum est propter materiæ vilitatem. Missa facio alia, quæ adducuntur incommoda, verisimilia magis quam vera, vt ad maiora incommoda gradum faciât non ab inanibus cogitationibus profecta, sed vsu priorum temporum & memoria antiquitatis comprobata, sed addunt tamen fore, vt ærea pecunia multiplicata, & vigente nulli thesauri à copiosis viris construantur, qui cedant in opera pietatis. Sed fanè tam multi acervos pecuniæ consumunt in rebus aut noxijs & ludicris, vt non magnum detrimentum videatur, si nulli recondantur

thesauri. Adde pecuniam æream non impedire, quominus quotannis magna vis argenti ab Indis veniat. Ex eo argento dominis recondere quam voluerint partem quis vetabit? Vecturæ impensam accusant alij, ne mercatores ea pecunia è longinquo emptas merces aduehant. Verùm ijdem impensam ad calculos reuocata fatentur ad finem regni, nempe Murciam & Contestanos iactura vnciali tatummodo, deferri, nempe cētum asses pro vno asse. Numerandi labor magnus est, & præcipua molestia eam monetam asseruandi. Verùm eam molestiæ dicunt alij satis compensantur ijs commodis, quæ hanc monetam secum deferre superius est explicatum. Postremo, æris caritatem accusant tanta eius copia signata, & domesticæ ex eo supellectilis faciendæ difficultatem: quo externi, qui eo metallo abundant, nostro ex malo copijs augeantur. Ante paucos quidem annos in Gallia centenarius æris emebatur decem & octo francis. Ita octo vnciæ (quod nos pondus marcum dicimus) tredecim Marauedinis constabat, in Germania etiam minoris erat. Nunc in Castella idem pondus quadraginta sex Marauedinis stat nihilominus: quod pretium Indies crescet cudendi monetam æream sine fine necessitate, aut potius auiditate. Verùm hoc incommodum est, non simulatum: sed sunt alia maiora multo, quorum comparatione hoc quidquid est damni, ludicrum videri possit certè non tantum.

CAP. X.

*Maiores incommoda ex
ea monetae mutatione.*

AC primum tanta aereae monetae copia quantam in praesenti videmus, nostris Hispanorum legibus aduersatur. Quando Regum Catholicorum decreto anno 1497. promulgato de auro & argento nihil definitum legimus, ut non liceat cuique signare, quantum ex his metallis habuerit. De aere autem leges tertia sancierunt, ut cuderentur Marauedini centies centena millia non amplius, cura in septem monetarias officinas certa ratione partita. Tum Philippus secundus Hispaniae Rex anno 1566. lege lata negat expedire, ut aereae monetae amplius confletur, quam quod in communem usum & commercia sit satis: eoque mandat, ne absque regia facultate ea moneta cudatur. Atqui in usum communem aereae monetae solum minutis emptionibus seruire debet, & ad permutandas monetas maiores auri argenteae. Quidquid hos fines excedit, id verò non sine publico damno, & rerum perturbatione contingat. Pecunia enim ad commercij facilitatem inuenta, haud dubium ea commodior existat, quae id melius & opportunius praestabit. Sic Aristoteles testatur primo Politicorum libro cap. VI. Quod in aereae monetae contra accidit, si multa fit. Grauis molestia numerandi, vix integro die vnus homo mille aureos in ea moneta numeret. Quid de vectura dicam? non sine labore & sumptu deferatur in remotas regiones, vnde merces comparantur. Sic illuuius huius monetae nostris legibus aduersatur. Non equidem probarim, ut solum cudatur argentea moneta, quod fit in Anglia iussu Isabelae Reginae non ita pridem defun-

ctae, & in quibusdam Germaniae ciuitatibus. Quantumuis enim in minutas partes tribuatur, ut de Renato Andegauensi Duce proditur ex vnica argenti (libra mallei) mille monetas conflasse, non erit ad manum, vnde minuta & vilia scruta emanant, & quod egenis tribuatur. Verum multo magis est noxium, si in alteram partem peccetur, moneta aerea prouinciam si inundet, instar fluuij hibernis inflati imbribus. Atque haec tenus de primo incommodo. Alterum est, non modo id commentum legibus prouinciae aduersari, id enim dissimulari poterat, sed etiam cum recta ratione pugnare, & cum naturae ipsius legibus, quas mouere nefas est. Id ut ostendam, meminisse oportet, quod superius est confirmatum, in Regis arbitrio non esse in subditorum bona inuolare, ut ea pro voluntate dominis legitimis detrahat. Nunc age: an liceat Principi in horrea singula irrumperere, dimidium frumenti reconditi sibi sumere, necumentum compensare facultate Dominis lata vendendi, quod relinquitur quanti integrum cumulum ante? Non arbitror fore, tam praepostero iudicio hominem, qui factum excusaret. At in moneta aerea veteri hoc ipsum est factum. Rex sibi dimidium vniuersae pecuniae arrogauit, duplicato tantum cuiusque monetae valore, ut quod duo valebat, quatuor deinde Marauedinos valeat. Adde an fas esset ut Rex vestis lanceae & bombycinæ pretium triplo maius quam pro praesenti copia lege sua faceret, dominus penes se tertiam retineret, tantum Regi cederet reliquum? Quis hoc probaret? At in moneta aerea noua hoc ipsum fit, quae recens constatur. Possideti eam minus quam pars tertia datur. Res reliqua in suum commodum vertit. Quod si hoc in mercibus alijs non fit, in moneta usurpatur: eo contingit, quoniam Regi maior in monetam potestas est quam in alia. Monetariae officinae ministros omnes constituit,

& mu-

& mutat pro voluntate, monetæ no-
 ras & typos penes se habeat, atque ex
 eo commutandi eam, & pro puriori
 substituendi deteriorem, & è contra-
 rio plenam facultatem. An id iure,
 an contra fas & æquitatem, de eo su-
 scipitur disputatio. Quod si nomini-
 bus factis, quo tempore pecunia pro-
 ba erat, hac noua & praua moneta
 se exoluere satagit, noua ea iniquitas
 erit iuxta Menochij sententiam con-
 filio XLVIII. confirmantis multis,
 moneta deteriori facta nõ rectè ex-
 oli, quod in proba pecunia fuit nu-
 meratum. Ad tertium incommodũ
 procedamus mercii caritatẽ omniũ
 non minorem breui futurã, quã quæ
 est de pecuniæ bonitate & pondere
 detractũ. An id ex nostro capite fin-
 gimus: & nõ potiùs quæ maiores ex-
 perti sunt mala, quoties eò ventum
 in prouincia est, vt pecunia dererere-
 tur. In Alfonso sapientis rebus gestis
 cap. I. refertur regni sub initia mu-
 tasse pecuniam: pro pepionibus pro-
 ba moneta vulgo vsitata Burgaleses
 subrogasse minus probos, eorum no-
 naginta Marauedinũ valore æqua-
 bant certè arei. Ex ea mutatione cõ-
 secute rerum omnium caritati, vt re-
 mediũ afferret, lege vñalia omnia
 taxauit, quanti quodq; venderetur,
 vt cap. V. eius historiæ commemo-
 ratur. Medicina malum recruduit
 mercatoribus eo pretio vendere re-
 cusantibus. Itaque necessario destite-
 runt, quin odium gentis propterea
 excitauit, vel maximè (sic credimus)
 & procerum arma, quibus eo pulso
 res sunt in Sanctium minorem filiũ
 eius trunslatã. Nã priori errore non
 contentus & fraude, sexto regni an-
 no abrogatis Burgalesib⁹ monetam
 nigram substituit, quindecim Mara-
 uedini valore. Quod nil aliud fuit,
 quã in malo obstinare, vt qui na-
 tura captiosus esset ingenio præfra-
 cto, quod malo tandem fuit. In Al-
 fonsi XI. Castellæ Regis historia cap.
 XCVIII. legimus cõfasse eum noue-
 nes & coronatos eius bonitatis & no-
 tã, cuius pater eius Ferdinãdus Rex.

Ex ea mutatione ne annona cresce-
 ret, quoniam haud dubium pecunia
 proba non erat, noua diligentia cau-
 tum, ne argenti pretium crederet: at-
 que octo vnciæ æstimaretur 125. Ma-
 rauedinis, vt antè non amplius. Quæ
 cautio præstitit nihil, subsecuta rerũ
 caritate, aucto argenti pretio. Quo lo-
 co considerãdum mercii caritatem
 non cõtinuo & manifesto ex nostra
 mutatione subsecutam, quæ argenteus
 nummus 34. modo Marauedinis his
 prauis pendatur nõ secus atque antè
 mutationem, tum argenti octo vnciæ
 (marcum dicimus) 65. argenteis ema-
 tur, quod antè in vsu erat. Verũm ex
 ijs quæ sunt dicenda cõstabit, diu hoc
 non posse constare, quin rerum per-
 turbatio consequatur. Ioannes I. vt
 Alencastro Duci riuiali pactã ex fœ-
 dere pecuniæ vim maximam repræ-
 sentaret, monetam non probam sig-
 nauit, quam candidam dixit: eamq;
 paulò post ne rerum caritas extaret,
 ferè dimidio minoris expèdi sanxit,
 vt ipsemet in cõuentibus regni Vir-
 uesca habitis testatur an. 1387. Quid
 de Henrico II. Ioannis patre dicam?
 bellis exhausto ærario penitus quæ
 gessit aduersus Petrum fratrem reg-
 ni compos, tandem in suprema rei
 numariæ angustia eodẽ recurrit, ge-
 minam monetam conflauit regales
 trium Marauedinorũ, & cruciatos v-
 nius Marauedini valore. Creuit ex
 eo annona, creuere res aliæ. Aureus
 quem duplam dicebant, ad 300. Ma-
 rauedinos peruenit, equus 60000. e-
 mebarur. Sic in ei⁹ histor. affirmatur
 anno 4. cap. X. Quin anno sexto cap.
 VIII. inuenio equum ad 80000. Ma-
 rauedinos excreuisse. Prodigiousam
 ijs temporibus caritatem; qua cõpul-
 sus is Princeps de vtriusq; monetæ va-
 lore duas tertias noua cõsura detra-
 xit. Et quidem aureus antea triginta
 Marauedinis erat, vt Antonius Ne-
 brissensis affirmat in quadam repeti-
 tione. & ex argenti valore deducitur,
 cuius octo vnciæ seu marcus 125. Ma-
 rauedinis æstimabatur, aut certè pa-
 rum aliquid, tum aurei, tum argenti

valor iam excreuerat propter ea quae à nobis capite octauo sunt explicata. Ita ea facta monetæ mutatione auri valor decuplo formè maior repente euasit. Vt credam, ac pro certo ponam, nunquam nõ moneta mutata subsecutam caritatē. Hoc vt melius percipiatur, fingamus argentei valorem duplicari, qui 34. Marauedinis aestimatur, crescere ad 68. nec enim desunt, qui existiment atq; statuunt fore è republica, si argenti valor augetur, quidam minus, alij amplius. Num hoc posito si quis velit octo argenti uncias infecti emere quinq; & sexaginta argenteis qui valor lege est taxatus, erit venditor qui morem gerat: non planè, imo minoris non dabit quàm centum & triginta argenteis nouis, quod est fere pondus ipsius argenti. Quod si argenti valor duplicaretur ob monetæ valorem duplicatum, si ad sextam aut quartam cresceret, tantundem in rudi argento contingeret. Idemq; in æreis monetis vsu venire experimur, mutari in argenteas quibusdam in locis ad rationem vsuræ centesimæ, in alijs ad semissis. Porro ad merces alias extendetur, pculdubio, quod in argento monstrauimus fore necessariū, vt crescāt eorum pretia, quantū de monetæ bonitate fuerit detractū, aut valor monetæ cresceret: perinde enim est. Neq; est dubium in nouā monetam cõspirare: quæ singula mercium caritatem afferunt, nõpe multitudo eius immensam reddet vilem, vt in alijs mercibus cõtingit copia vilescere. Deinde monetæ prauitas efficiet, vt qui possidet, abdicare quamprimū cupiāt, mercatores nolint merces ea pecunia mutare, nisi auctis immensum pretijs. Ex hoc quartū incommodū necessario extabit commercij difficultas, quo vigete opes publicæ & priuatæ stant. Sic factum quoties moneta peior effecta est. Malo remedium exitius erit, nempe rerū & annonæ taxatio, quo res singulæ pretio vendantur. Quod mercatoribus institutū graue erit: recusabuntq; eo pretio vendere,

sublato commercio, & propter rerū caritatem ad inopiam gens vniuersa redigetur, inde tumultus extabūt. Sic necessario quod in his angustijs sæpe factum scimus, noua pecunia aut penitus abrogabitur, aut certè de eius valore detrahetur, verbi gratia, dimidium aut duæ tertie. Fietque vt repente & quasi per somnium, qui ad trecentos aureos in hac pecunia obtinebat, ad centum aut cētum quinquaginta redigatur: ac pari proportione cætera alia. Sic factū est Henrico II. Rege, vt in eius historia refertur anno 6. cap. VIII. re necessaria è Regalis tribus Marauedinis, quot antè valebat, duos detraxit, cruciatum ad duos Coronatos reduxit prioris valoris tertiam. Ioannes primus Henrici filius suam monetam candidam ad sex denariolos redegit, dimidium ferè valoris prioris. Sic in conuentibus Viruescæ habitis anno 1387. affirmatum inuenio, & caritas tamen propterea excitata perstitit, quod ipsemet Rex fatetur in conuentibus Burgenfibus proximo anno. Quanta molestia prouincialium dicere non est opus: res ipsa indicat. Quid in hoc genere Ioanne II. Rege contigerit, sine capitis VIII. explicatū est. In Lusitania Ferdinando Rege ob mutationem monetæ caritatem consecutam inuectam ab externis magnam eius pecuniæ vim cõmemorat Eduardus Nunnus in suis Lusitanis annalibus, Addit etiam coactos re necessaria minores pendere eam pecuniam noua censura facta, quo multi mortales sunt ad inopiā redacti. Et nostra tamen atate ait, per imprudentiā ad eundem lapidem offendiisse, nimirū Sebastiano Rege æream pecuniam signarunt, Baracones dictam, atque ex eo eadem mala, atq; necessitatem eadem remedia instaurandi. Vetera exempla mittamus, tamen quod in Lusitania accidit, antiquum non est prorsus. Sed certè Sanderus libro primo de schismate Anglicano affirmat inter alia mala, in quæ Henricus octauus Angliæ Rex præcipita-

cipita-

cipitavit ex quo ab Ecclesia discessit, monetae depravationem exstitisse tantam, ut cum antea argenteae monetae miseretur eris undecima modo pars, ille sensim eò perduxit, ut sextam non amplius argenti haberet, æris quinque; alias. Deinde priorem monetam antiquatam iussit in ærarium conferri, & pari numero novae pecuniae mutari, magnū nefas. Eo defuncto Eduardum filiū adierunt provinciales medicinam malis postulantes. Neque aliud est praestitū quam ut novae monetae valor ad semissem decreveret. Subsecuta est Isabella. Eduardi soror quae semissem alterum valoris ex ea nova moneta detraxit. Sic repente, qui quadringentos aureos in ea pecunia possidebant, ad centum non amplius redacti sunt. Neque tamen ibi restitit fraus. Sed cum mala ex ea moneta non remitterent, nouo decreto sancitum, ut uniuersa ea moneta deferretur ad officinas monetarias spe compensationis quae nunquam est facta. Infamē latrocinium, turpissimū peculatum. Prudens lector aduertat, an iisdem vestigijs ingrediamur: an in eo facto imago depicta contineatur tragodiae nobis haud dubium instantis. Regis inopia ex his fontibus consequetur, quod quintum incommodum est superioribus nescio an maius certē inevitabile. Nam praeterquam, quod Rex ex subditorum labe questum captare non potest: neque illi bene esse provincia aegrotante; quod utraque rationes aptae inter se sunt & complicatae; si provinciales laborabunt inopia, si commercia turbabuntur, Regi pendere solita vectigalia qui possint? minoris multo regia tributa a publicanis cōducentur. An somnia haec sunt, & non potius testata exemplo veteris memoriae. Quo tempore Alfonsus XI. Castellae Rex aetate minor nondum in suam tutelam venerat, tutores eius ad rationes reddendas compulsi sunt regionum vectigalium: inuentumque centum sexaginta Myriades maravedinorum uniuersa non superare. Sic in eius historia re-

A teritur c. XIV. Erant quidem illi maravedini nostris maiores, ac singuli decem & septem huius temporis exaequabatur: tenuitas nihilominus redituum mirabilis, & quae fidem superare videatur. Tantae calamitatis geminam causam designat historicus. Earum prior procerum auiditas multa regni oppida & arces occupantium. Altera quoniam a tempore Ferdinandi Regis sancti ad eam aetatem, quo intervallo quinque Reges numerantur, omnes pecuniam mutarunt bonitate imminuta scilicet, valore aucto. Ex ijs mutationibus factum, ut impedito commercio & provincia ad inopiam redacta, ad Regem commune gētis incommodum manarit. Verum finis esto si adiecero postremū. Sed maius omnibus alijs incommodum, id est, commune odium, quo Princeps profecto flagrabit. Prospera omnes sibi vindicant, ut quidam historicus ait, aduersa imputatur capiti. Quare victoria est amissa: nempe dux summus acies imprudenter ordinavit, militibus debita stipendia non soluit. Philippus Pulcher Galliae Rex circiter salutis annum 1300. primus, quod sciat, inter eos Reges pecuniam deprauavit. Quare Dantes eius aetatis nobilis poeta cum monetae falsarium vocauit; idem tamen sub morte subeunte facti poenitentia filium Ludouicum Hutinum monuit, se quidem propterea odium popolare sustinere, mutaret pro inde & ad veteres calculos errata reuocaret. Refert Robertus Gaguinus sub finem vitae eius Regis. Nihil ea diligentia profectum: neque prius odium popolare sedatum est, quam Enguerrano Marinio prauis consilij auctore publice vindicato Hutini Regis iussu, procerum quorundam hortatu, tota plaudente provincia. Clarum noxae exemplum, non retinuit tamen Reges consequentes, quo minus iisdem vestigijs ingrederentur. Carolus Pulcher Hutini frater (contra quem extat lex de crimine falsi Ioannis XXII. Pont. M. & Philippus Valensius vtriusque successor & patruelis, quan-

ta molestia gentis ex Gallicis historijs cognoscere promptum est. His ducti incommodis ab omni memoria testatis Aragonij gens in retinenda libertate diligens & attenta, à Rege cum primum inauguratur iusiurandum exigunt monetæ nunquam mutandæ. Sic Petrus Belluga restatur in speculo Principum rubrica XXXVI. num. V. productis duobus priuilegijs ab ijs Regibus Valentiniæ genti datis annis 1265. & 1336. cautio haud dubium salutaris & prudens. Auiditas excæcat, angustia ærarij premit, præteritorum obliuiscimur. Sic facile malorum orbis récurrit. Ego quidem miror si penes quos rerum moderatio est, harum rerum sunt ignari, quod si nouerunt, qua temeritate scientes & prudentes uolunt in hæc pericula præcipitare.

C A P. II.

Num argentea pecunia mutari debeat.

QVæ incommoda ex mutatione æræ pecuniæ subsequi explicatum est, ea omnia in argentea maiorem vim habent propter eius bonitatem & copiam æræ semper minori numero, æræ item non magna copia, si prudenter res publica geratur. Et verò commercij neruus argentum est propter commoditatem cum eo cæteras omnes merces mutandi, contracta nomina exoluedi. Sed quoniam quidam nihil deterriti incōmodis, quæ ex mutatione pecuniæ æræ experimur, magaa, haud dubium, fore è republica statuant, si argenti de bonitate aliquid detrahatur, decreui noua disputatione explicare, an hoc commento sanari possint plagæ, quas accepimus? an potius rationes omnes reip. subuertantur, sursum deorsum eant omnia, uti ego quidem arbitrabar fore, utinam falsus sim vates. Hac illi quidem arte affirmant argento incolu-

mitatem parari & pacem, ne in illud, illecti eius bonitate externi auidas iniiciant manus, deriuent lucri cupiditate ad alias nationes inualido legum remedio, quæ fraude corumpuntur & ambitu. Et constat argenteam Hispaniæ pecuniam meliorem esse quam finitimorum octaua circiter parte. Potior tamen cura, etsi id non explicant, regiæ inopiæ supplendæ. Nam si ex mutata moneta æræ vili & exigui valoris supra sexcentas auris myriades intulerunt in ærarium, quid futurum cogitamus si argentum deteratur, cuius immensa copia est in Hispania, quotannis ex Indis maiori atque incredibili pondere aduehitur. In quo noua ostenditur commoditas, non fore necessum hoc metallum ab externis petere, quod in ære contingit magno nostro dispendio, illorum lucro ad quos ex nostris copijs per eum modum fructus redit multo maximus, quando æs illorum argento auroque nostro mutatur: quod Glaucum cum Diomede accidisse memorant. Non dubium quin ingens lucrum debeat accedere hac arte, præsertim si de bonitate argenti tertia aut quarta detrahatur. Quæ omnia ut apertiora sint, cogita argenti mutationem trifariam posse continere. Aut enim moneta incolumi valor eius augetur, ut argenteus, qui triginta quatuor marauedinis appèditur, crescat lege ad quadraginta, quinquaginta sexagintaue. Aut immutato pondere, qui modo ex argenti octo vncijs cudebamus argenteos 67. deinde cudamus octoginta, aut etiam centum, cuique monetæ valor pristinus constet marauedinorū 34. Quæ ratio si penitus inspiciatur parum à superiori discrepat, quando in vtraque de argenti pondere detrahitur, valor augetur. Tertio contingat pecuniam mutare ampliori ære pmixto: quò vere hi tricones cōtendunt. Nimirū si hodie octo vncijs argenti miscentur viginti æris grana; deinde noua mutatiōe facta misce-

tur

tur alia viginti aut triginta, vnde in octo vncijs argenti accedat lucri A quantum sex argentei, quādo quolibet granum octo circiter maraue-dinos valore exæquat. Quod si omnibus annis mille millia argēti marci afferuntur ab India nauigationibus anniuersarijs, hac facta mutatio-ne in ærarium inferatur annuatim quingenta minimum millia aurei. Qui prouentus si vsura ad assem redacta vendatur; vt aureum vctigalem percipiat quolibet anno qui viginti numerarit, excrescet ex ea venditione lucrum ad decies mille millia aureos, nostro morē dixeris decem milliones, Romano quater mil-lies festertium. Quod si æris amplius misceatur, vt iudidem futurum pu-tamus hac semel inuecta fraude, lu-crum crescet, qua proportione mix-tio corruptelaque. Deindē id etiam C considerandum à multo tempore obseruari in Hispania, vt argen-tum signetur vndecim graduum (quos gradus denarios vocant mo-netarij) & quatuor granorum, nempe admixtis viginti æris granis non amplius. Sic constat ex legibus re-gni monetarijs. Idem aurifices ob-seruant in rudi & informi argento, D vt eadem bonitate sit quod ipsi in suis officinis operantur & in varia vasa conformant. Id à multis sæcu-lis susceptum fati perspicitur ex ar-gento templorum veteri; tum lex extat Ioannis secundi Castellæ Re-gis id sancientis Madriti in conuen-tibus promulgata anno 1435. petiti-one 31. Quæ lex proxima est nouæ E recopilationis part. I. libr. V. titul. XXII. His positus libenter ego ex ijs hominibus rogārim, qui argentum deprauari volunt, num id statuant in officinis monetarijs, an decre-tum extendant ad aurificum officinas argentarias? si dicant vtrobi-que, certē rerum confusionem in-ducant, neque argentum factum eod-emo pretio constabit vt antē, sed va-rio pro ratione temporum quo fa-ctum fuerit. Adde quod periti e-

ius artis negant argentum, si ære ampliori depraueatur propter aspe-ritatem idoneum fore artificio & e-legantiæ. Si in moneta resistere cor-ruptelam volunt, neque in alias of-ficinas extendi, debent dispicere semper iudicatum necessarium, vt factum & signatum argentum ea-dem sit bonitate, & alioqui argen-tum rude necessario deprauada moneta maioris constabit quam antē, quantum de bonitate moneta detractum fuerit nihilominus. Compages hæc rerum subtilissi-marum tot annorum spatio coa-luit: neque conuelli poterit, vt ego arbitror, sine conuellentium & toti-us prouinciæ exitio, vt in re simili disputat Tacitus libro XX. suorum annalium. Deindē de argento iam signato quid statuat? Num tanti æ-stimabitur quantum noua pecunia prauaque? Iniquum id esset, quan-do vetus melior erit, argenti ha-bebit amplius, cunctique eam no-uæ præferent optione data. At ma-ioris æstimabitur? æquum id erit: non tamen sine confusione, si eod-emo pondere notaque argentei alij maioris, alij minoris æstimen-tur: Quod si antiquari placet, at-que totidem ē nouis mutari, vt su-perioribus annis factum in An-glia diximus, quæstiosa ea Regi nundinatio erit non minus quam quæ in ærea moneta est facta; vi-dendum autem an nouus is pecu-latus sit prauo syncerum mutare. Neque verò expedit toties pericli-tari, quid prouinciales patientia possit tolerare, ne cum exitio com-muni omnium exasperetur & pere-at. Præterea de aurea moneta quid fiet? necessum erit eam etiam attri-ctare, quod summa imis utique con-fundat, & inuertat, quæ immota me-lius starent, & ad easdem recurretur difficultates. Quod si aurum non deteritur, sanē illud consequetur vt aureus (quem coronam vocant) non duodecim argenteis appenda-tur, vt modo fit, sed quatuordecim

aut

aut quindecim iuxta argenti depra-
 uationem. Quid quod res vanales
 continuo maioris erunt quam ante
 qua proportione argentum deterer-
 tur. Externi enim ipsique provin-
 ciales ratione inita dicent; duode-
 cim argentei noui non plus affe-
 runt argenti quam decem superio-
 res, ego etiam de meis mercibus tan-
 tumdem detrahā eius quod dare
 eram solitus. Quod si taxam merci-
 um minantur, quid ex eo remedio
 cōsequetur superius est explicatum:
 neque verò vana'ia omnia taxari
 possunt. Sic commercium impedi-
 tur, quod inlar lactis auræ tenuissi-
 mo afflatu corrumpitur, vsque adeo
 delicata res est. Nempè pecunia ac
 presertim argentea propter suam
 bonitatem verissimum fundamen-
 tum commercij est, quo mutato cæ-
 tera quæ incumbunt necessario cor-
 ruent. Quod si hæc incommoda ex
 mutatione areæ monetæ non adeo
 aperte extiterunt, id argenteæ pecu-
 niæ constantia factum est, qua areæ
 frænabatur, quando pro 34. marau-
 edinis, ex his nouis & prauis datur ar-
 genteus, vt antea. Detraçto hoc fræ-
 no commercia penitus non consta-
 bunt, omnia maioris erunt multo
 quam antea. Alioqui fingamus præ-
 ter aream, aliam monetam non ef-
 se, aut ex India argentum non deue-
 hi: repente quasi agmine facto in-
 current ea omnia mala quæ superio-
 ri capite explicata sunt. Argentum
 arcet ea mala, quoniam probum est,
 magna eius in puincia copia. Quod
 si noua censura deteritur, inde no-
 uum & validum existit argumen-
 tum, reditus omnes pecuniarij mi-
 nuentur ex quanto fuerit argenti fa-
 cta mutatio. Sic repente qui mille au-
 reos annuos habebat, octingentos
 tantum percipiet aut eo minus pro
 argenti deprauationis modo; quip-
 pè mille aurei nouæ monetæ neque
 argenti amplius habebunt, neque ad
 vitæ vsus pluris erunt quā octingen-
 ti antea, solutione certè in noua mo-
 neta facta, quod erit necessè. Sic no-

uo & grauissimo tributo gens pre-
 metur, quæ vix superiora tolerat. In
 quo numero tēpla, monasteria, no-
 socomia, ingenuæ conditionis homi-
 nes & pupilli comprehenduntur nul-
 lo relicto immuni. Et quidem supe-
 rius satis est explicatū nouum tribu-
 tum imperari non posse, nisi ex con-
 sensu provincialium. Superest ad ar-
 gumenta in cōtrariam partem pro-
 posita respondere. Ac Regi quidem
 non expedit lucrum captare quod
 cum subditorum tanto detrimento
 coniunctum est: neq; verò vnquam
 Regi licuit provincialibus bona aut
 bonorum partem detrahere, neque
 vi aperta neque artificio & fraude.
 Nam vbi quis lucrum, ibi alius iactu-
 ram facit: neque commento vllō &
 arte secus contingat. Quod in priori
 argumento afferbatur argenti boni-
 tatem efficere, vt ad externos defe-
 ratur, præcise nego eam esse præci-
 puam eius incommodi causam argu-
 mento quod Gallici aurei quamuis
 sint paulò meliores nostris, & pluris
 appendantur: è nostris tamen infini-
 ta vis in ea prouincia visitur. Præci-
 pux causæ duæ sunt, altera mercium
 externarum inuectio, quibus Hispa-
 ni egent, neque possunt compensa-
 re terræ opibus tantam copiam, vt
 necesse sit pecunia suppleri, quod de-
 est. Vestis linea, papyrus, libri, metal-
 la, coria, scruta, varia opera afferun-
 tur, frumentum aliquando; quas
 merces gratis dare externi non de-
 bent, sed alijs mercibus quarum sup-
 petit minor copia, & argento mu-
 tare. Regis deinde expensæ & pen-
 siones annuæ externis factæ ad ter-
 millies sextertium perueniunt, mil-
 liones septem quotannis, quæ sum-
 ma nisi mensarijs numeretur eum
 facultate eò deferendi pecuniam,
 vbi ea Rex opus habet, nullo mo-
 do expediatur. Quod si quis ob-
 stinatè contendat argenti bonita-
 tem id etiam præstare, non equi-
 dem negabo, modo aduersari-
 us cogitet nulla arte posse retineri
 externos, quin continuo nostra

moneta

moneta suam deteriore[m] faciant, vt
 nostrum argentum auertant ad se, A
 quo carere sanè non possunt magis
 quam vita & sanguine. Quæ ergo ra-
 tio institui poterit, dicat aliquis ad
 refarciendum incommoda ex mu-
 tatione æræ monetæ & copia nata?
 Ego sanè nunquam ea mente sim, vt
 incōmodum factum maiori incom-
 modo refarciatur, peccatum pecca-
 to. Sunt enim remedia quædam ipso
 morbo peiora. Deindè addo, me ma-
 li medicinam ignorare præterquam
 maiores ab omni memoria sunt vfi
 in simili angustia, nimirum vt valor
 nouæ monetæ minuatur dimidium
 aur duas tertias. Deindè si id satis
 non erit sanando vulnere, penitus
 praua moneta abrogerur, substitua-
 tur proba. Vtrumque damno eius
 qui fecit ex communi calamitate lu-
 crum, præstari æquum profectò vi-
 debatur. Sed quoniam id parum vfi-
 tatum video, imò nunquam vsurpa-
 tum, præstiterit eorum qui possident
 fieri detrimento, quam vt in errore
 diutius perstadi obstinati morbi cau-
 sas augeamus; aut verò eò recurratur
 vt argenti bonitas minuatur, quod
 sine exitio communi omnium non
 contingat. Omnino cardinis quibus
 vertitur vniuersa hæc moles duo illi
 valores pecuniæ sunt in ca. IV. expli-
 cati, quos cōponere inter se opus est,
 si res saluas volumus; quod perinde est
 ac si dicam, monetam debere esse le-
 galem. Quod si seiungantur (quod
 futurum videtur si argentum detera-
 tur) nullum erit genus mali quod in
 remp. nō incurrat. Finis esto hoc ad-
 dito. Quo tempore Anglis Regibus
 magna Galliæ pars seruiebat, Vual-
 liæ Princeps p Rege patre in ea pro-
 uincia res gerēs anno 1368. exhausto
 ærario ijs bellis, quæ gessit pro Petro
 Castellæ Rege, nouū tributum ijs vr-
 bibus imperauit, quod per familias
 soluebatur. Recusarunt pleræq; no-
 uum suscipere onus, alij vt Pictauie-
 ses, Lemouicenses, Rupela in Xanto-
 nibus annuerunt, ea tamen lege, ne
 Princeps intra septē annos pecuniā

mutaret. Auctor Froissartes primo
 volumine suorum annaliū de rebus
 eo tēpore gestis Gallic⁹ scriptor eius
 ætatis. Ex quo intelligitur satis, Prin-
 cipibus vsitatam pecuniæ deprauati-
 onem: semper tamen id prouinciales
 improbasse detrectasseq; p viribus.
 Neq; esset incommodum, si hoc exē-
 plo admonita gens nostra, cum à Re-
 ge subsidium fuerit postulatū, ita cō-
 cedat, si pecuniæ constantiam Prin-
 cept polliceatur futuram, quam diu-
 tissimè impetrare poterunt.

C A P. XII.

De pecunia aurea.

IN aurea moneta magnā inuenio
 varietatem. Mitto primos Impera-
 tores Romanos, quos ex auro puris-
 simo eam monetam cōflasse indicio
 sunt aurei nummi, qui extant eorum
 nominibus incisi. E cōtrario Gotthis
 rerum in Hispania potiētibus aurum
 signatum est non syncerum, sed mul-
 ta mixtura prauum duodecim mo-
 do aut tredecim graduum bonitatis,
 tamen si monetæ aliqua eorum Re-
 gum effodiuntur melioris auri: nos-
 que Vwitterici Regis vidimus vnam
 graduum viginti duorum nihilomi-
 nus. Quid in hoc genere Reges Legi-
 onis & Castellæ primis resurgentis
 Hispaniæ temporibus fecerint, ex-
 plicare non attinet: neque eius tem-
 poris aurum videre contigit, neque
 in eo morari magnum operæ preti-
 um. Eas tantum mutationes attingam,
 quæ à tempore Ferdinandi & I-
 sabellæ Regum in auro factæ sunt, ij
 sanè Principes regni sub initia ex au-
 ro purissimo trium & viginti gradu-
 um & dodrantis seu quadrantum
 trium nummos signarunt, quos Cas-
 tellanos dixere, ex bessē quinquaginta,
 singulos valore marauedino-
 rum 485. Sicbes in monetam reda-
 ctus ad 24250. marauedinos valore
 pertingebat, rudis eadem bonitate
 tantundem minus 250. marauedi-
 nis, qui inter ministros moneta-

rios

rios & auri dominum diuidebantur ex æquo, quando signabatur aurum. Eodem tempore rudis auri duorum & viginti graduum octo uncia appēdebat marauedinis viginti duobus millibus, Castellani pōdus 440. rudis, inquam, nam eius legis aurum tunc temporis non signabatur, sed aurificibus tantum deferuiebat ad varia opera facienda. Finitimæ gentes auro utebantur signato qua nostri bonitate & pretio: neque ex eo vllum incommodum extabat. Accidit aliquanto post, vt occidua ad Indos nauigatio aperiretur magna nostræ nationis gloria fractuque, auri que magna vis quotannis adueheretur. Finitimi auidi nostri auri, sui alij de bonitate diminuerunt, ab alijs nostri pretium est auctum. Ea arte gens nostra considerata de sui auri bonitate nihil tunc quidem detraxerunt, valorem auxere tantum. Sic ijem Reges anno salutis 1497. in Medina conuentibus ne amplius Castellani signarentur lege promulgata sancerunt, sed pro illis Ducati, quos excellentes dixere, ea besse prioris puritatis sexaginta quinque & tertiam, singuli marauedinis 375. appenderentur. Sic auri bes signatus quidem creuit ad marauedinos 24500. rude aut factum eodem pōdere valuit 24250. marauedinos. Eodem tempore auri graduum viginti duorum infecti bes seu marcus valuit marauedinos 22500. Castellani pondus 450. Tenuit ea ratio aliquot annis, donec finitimos deprauare amplius aurum est animaduersum. Sic Carolus Augustus anno 1537. in cōuentibus Valisoleti habitis id penitus commutauit lege sanciens, vt aurum signaretur duorum & viginti graduum præcisè. Ex besse cuderent sexaginta & octo nummos, quos coronas dixere valore singulas marauedinarum 350. Quo factum vt bes huius monete valeret Marauedinos 22800. De auro rudi neque signato, neque facto nihil est sancitum: sed ab eo tempore vt merces alia emi-

tur vt eum venditore conuenit ematur. Aurifices quidem nō aliud aurum operantur, præterquam aut purissimum aut viginti duorum, certè viginti graduum, quos vulgo characteres dicimus, vt leg. IV. tit. XXIV. lib. V. par. I. nouæ recopilationis sancitum est. Ita aurum rude non semper consentiebat, neque consentit cum signati auri lege, secus quam in argento. Tamen ferè graduum viginti duorum aurum, tum signatur, tum aurificibus in vsu est. Pergebant externi aurum varijs artibus & mercibus mutatum ad se auertere propter tenuem eius in Castella valorem. Quæ res compulit Philippum secundum Hispaniæ Regem, vt Madriti in conuentibus anno 1566. auri pretium augeter in singulas coronas marauedinarum quinquaginta, vt quæ 350. appendebantur ad 400. marauedinos excreferent. Qua facta lege bes auri signati peruenit ad marauedinos 27200. Castellani pondus ad sedecim argenteos nummos. Disputari hoc loco potest, quomodo æreæ monete bonitas est imminuta, idemque in argentea edicere cogitant, quod fama prædicat an è republica sit futura; si tantumdem in auro præstetur bonitate imminuta auctore pretio, perinde enim est. Ego quidem omnem monete mutationem plenam periculi arbitror, neq; expediat vquam illegitimam ita cadere, vt amplius lege deur pro re in communi estimatione minoris. Neque cauere poterit, quin nostro exemplo finitimi suam monetam amplius dererant. Satisque vsu est comprobatum quatuor mutationibus in auro factis a tempore Ferdinandi & Isabelle Regum, eueditionem auri tamen prohiberi non potuisse. Quid, quod si multum moneta aurea deprauetur, cōtingat fortassis vt reiciatur ab externis, certè de valore eius multum detrahatur, quod nescio an cum Hispaniæ maiestate satis conueniat. Credam tamen noxium magnopere haudquaquam futurum, si

aurum

aurum mutatur parte bonitatis de-
tracta auctore pretio. Hoc maxime
argumento quod intra non multos
annos toties repetita mutatio incō-
moda insignia non attulit. Auri co-
pia præ argēto exigua semper existit,
minor eius monetæ frequentia & v-
sus. Sic non credebam fore magno-
pere incommodum, si cōtingat mu-
tationem fieri. Semper equidem ea
mēte sim, vt velim res suam cursum
teneri, neque attrectari pecuniam;
neque video fructum maiore ē con-
trario quam Principis compēdium,
quod captari semper non debet, præ-
fertim hoc itinere deprauandi mo-
netam. Verum modo aereæ monetæ
& argentæ pristina cōstaret bonitas
& ratio, de auro in magno discrimi-
ne non ponam vtro fiat modo. Du-
plex tantū adhibeatur cautio, altera
vt subditorum consensu id fiat, quo-
rū de re agitur, altera vt semper mo-
neta legitima seu legalis sit, non se-
cus. Id vt contingat, & vt vterque va-
lor exæquetur, in aerea quidem, me-
talli valor considerandus siue argen-
tum misceatur siue non, tum cuden-
di expensæ. Ita si æris bes seu marcus
cum labore signandi ad octoginta
tantum marauedinos pertingit, vt
lege ad 280. extendatur, quod modo
fit, nulla ratio patiat. Quantum e-
nim exorbitat, tantundem à lege re-
cedit. In auro & argento vt idem ser-
uetur opus est dispicere, qua propor-
tione inter se comparentur, nimirū
duodecupla si pari bonitate. Sic Bu-
dæus statuit libr. III. de Assē. Pari, in-
quam, bonitate, quoniam vt auri pu-
ritas diuiditur vulgo in viginti qua-
tuor gradus, quos characteres aurifi-
ces vocant; sic argenti in duodecim
denarios, ita argentum vndecim de-
nariorum auro viginti duorum cha-
cterum benè respondet. Atq; hæc
proportio ferè seruatur inter hæc
metalla, nisi alterius inopia copiam
ea mutetur ratio, vt in alijs mercib⁹
copia detrahit de pretio penuria ad-
dit. Quominus mirari debemus in a-
nalogia auri & argenti inter se vete-

res sententijs dissentire. Curandum
ergo vt si auri & argenti monetæ eo-
dem pondere sunt, neque in purita-
te discrepant, vt aurea duodecim ar-
gētis mutetur, vt modo fit, id enim
legitimum. Si is valor exceditur aut
minuitur, ad fraudem id totum spe-
ctabit verbi gratia si corona auri mu-
tetur sedecim aut decem & octo ar-
gētis, is excessus cōtra monetæ le-
gem totus erit, nisi auri puritas cref-
ceret, argenti minueretur. Sic enim
quod iniquum videbatur, legitimū
redderetur, consonum æquitati. De-
nique maximi refert ne Principes ex
moneta lucrum captent ea depraua-
ta. Alioqui nulla industria auiditas
externorum & prouincialium fræ-
netur, quin spe lucri maximi obtru-
dant nobis pecuniam eiusdem for-
mæ, sed adulterinam & prauam.

C A P. XIII.

*Principis inopiæ succur-
rendi num via se alia
qua ostendat?*

Vulgari prouerbio verissimè di-
citur; *necessitas caret lege*. Tum
illud, *venter non habet aures*. Impor-
tunus exactor est: nullis argumentis
cedit. Parui tamen eam redimas an-
xietatem, ingestio cibo conquiescit.
Omnino in rep. eæ sunt angustia,
tam grauis inopia, vt non sit mirum
penes quos rerum administratio est,
insolentia aliqua remedia somnia-
re & inepta, qualis profecto videat-
ur, quam modo arripuere, pecuniæ
deprauatio, ijs argumentis quæ vni-
uersa hac disputatione sunt explica-
ta. Quod si id commentum non pla-
cet, supplendi ararij viam alia inue-
niamus commodiorem necessum e-
rit. Verum nostri instituti non est de
re tanta deliberationem suscipere:
Id modo erat propositum, pecuniæ
mutationem improbare quasi no-
xiam magnisque incommodis pra-
uam. Placet tamen quasdam alias

T

ratio-

rationes & artes dirandi Principem attingere fortassis hac commo-
 diores, & quæ fructus plus afferant:
 adde sine vlla gentis iniuria & ge-
 mitu, contra plausu maximo. Ac
 primum Regiæ sumptus aliqua ex
 parte minui possent. Moderata en-
 nim cum ratione & prudentia ma-
 gis splendeant, maioremque præ se
 ferant maiestatem, quam superua-
 canea si intempestiue prodigantur.
 Ratio regiorum vectigalium & B
 sumptuum, accepti & expensi extat
 Ioanne secundo Castellæ Rege an-
 no 1429. Ex qua ratione constat Re-
 giæ sumptus annuos, computatis sa-
 larijs ministrorum sporulis mensa-
 que regia vix ad aureos triginta mil-
 lia peruenisse. Dicat aliquis rationes
 eas antiquas admodum esse, immu-
 tata omnia, annonam multo cario-
 rem, Reges potentiores, eoque ma-
 iori aulæ apparatus maiestateque.
 Non negabo, verum hæc omnia pro-
 portione nõ exæquant interuallum
 inter triginta millia, & duodecies
 centena millia aureorum, quæ hoc
 tempore in regiæ alimenta consu-
 muntur. Sed & recentioris temporis
 schædam vidimus regiorum vecti-
 galium, qua continetur anno 1564.
 in regia Philippi secundi Hispaniæ D
 Regis, in alimenta Caroli Principis
 eius filij & Ioannis Auftrici, expen-
 di solita quotannis quadringenta
 non amplius aureorum millia. Di-
 cas in quo regiæ sumptus restringi
 possint? Id ignoro: qui in aula versan-
 tur prudentes homines statuunt. Sed
 in vulgus tamen fama prodijt, sine
 ratione vlla expendi, quæcumque
 cellarijs ab opsonatore traduntur in
 penuque inferuntur. Deindè regia
 dona fortassis minora si essent ma-
 gnū vectigal accederet. Non ea sum-
 mente, vt Regem parci infamiã sub-
 ire velim, aut parum munificum ex-
 istere in suorum præclaris facinori-
 bus & obsequijs. Duo tamen consi-
 deranda credebam. Nimirum nul-
 lam sub cælo gentem esse, cui maio-
 ra & plura præmia publicè suppe-

tant, procurationes, officia, pensio-
 nes, sacerdotia, militaria oppida &
 & census, ijs ex ratione & cum de-
 lectu tribuendis extraordinaria mu-
 nera excusari possent ex regio the-
 sauro alijsque vectigalibus. Deindè
 cogitandum muneribus, cum
 sunt rarsa, homines non reddi
 promptiores ad obsequia, ne ad be-
 neuolentiam quidem dantis, vt spe
 magis futuræ mercedis quam accep-
 ti memoria beneficij ducamur hu-
 manum est, vsque eo vt qui multum
 in aula creuerunt, continuo cogi-
 tent de secessu & tranquilla vita.
 Nullus in Castella Rex munificen-
 tior vixit Henrico eius nominis
 quarto: neque vllø tamen tempore
 maiores tumultus extiterunt, eo
 progressis proceribus vt Henrico ab-
 dicato Alfonso eius fratrem sub-
 stituerint: & eo extincto Isabellæ v-
 triusque sorori regnum obtulerunt.
 Tacitus etiam libr. XIX. extremo.
*Vitellium ait, quia munerum magnitu-
 dine magis quam morum constantia a-
 micos habere voluit, magis meruisse
 quam habuisse.* De Ludouico san-
 cto Galliæ Rege in vita Roberti
 Sorbona, qui fuit illi à confessioni-
 bus Tornacensis Diaconus, refer-
 tur, cum Lutetiæ vellet constituere
 collegiū, quod extat de suo nomine
Sorbonicū, cui in eo genere litterario,
 nullum toto orbe cõparetur, Regē
 rogasse subsidiū aliquod. Respondit
 ille facturū libenter quæ postulabat,
 si modo delecti Theologi prius pu-
 blicis onerib. & vectigalib. expensis
 statuerēt, quātum ad id opus elargiri
 fas esset. Magnū Regem & verè fan-
 ctū. Si in opus tam pium non sine iu-
 dicio & examine pecuniam pfudit,
 an ad impinguādum aulicos in ina-
 nes hortorū amœnitates & fabricas
 superuacaneas prodigeret? Sic est, à
 gente Rex habet tributa, quibus pu-
 blica onera sustineat, ea vbi comple-
 uerit poterit ad alia digredi, non an-
 te. An si quem ego Romam pro-
 curatorem mitterem ad mea nego-
 cia expedienda, ei liceret pecuniam

in sumptus necessarios à me datam in alios vsus conuertere? Non licet Regi, non licet pecuniam à subditis datam ea libertate infumere, quæ priuatus fructus prædij. Ad hæc, sumptus non necessarios, & bella excusare debet, quæ membra sanari non possunt, tēpestiue à reliquo corpore absceindere. Prudenti consilio Philippus secundus Hispaniæ Rex Belgas à reliquo imperij corpore se iunxit: Sinarum gens multo latius quam hoc tempore cum imperaret, quasi emisso sponte sanguine & castigata luxuria multas prouincias abdicauit, quibus cōmodè imperare non poterat, auctor Mapheius Indicarum historiarum libro sexto initio. Tantundem inter Romanos Imperatores præstitit Hadrian⁹ Augustus euerso ponte quo Danubium iunxerat Traianus, illum ad septentriones, & Euphratem ad ortum Romanæ ditionis fines esse volens suam mole laborantis. Quartum præceptum sit, vt ad rationes adigantur primum aulæ ministri omnes, deinde prouinciæ magistratus, atque alij omnes, quicumque reip. partem aliquā attingunt. In lubrico versamur, vbi vix tuto quis consistat. Verum *q* vulgo fama fert, planè est miserabile; nullum hoc tempore in prouincia magistratum, nullam procurationem, ne sacerdotia quidem & Episcopatus meritis dari, cuncta esse venalia, neq; sine pretio concedi, conficta hæc fortassis, esto certè aucta: sed ita dici calamitosum est. Omnino regios ministros videre est terræ planè filios exuccos ad publicas procurationes accedere, puncto mox temporis beatos euadere, multa aureorum millia annua numerare. Vnde hæc nisi ex pauperum sanguine, ex medullis litigantium publicasque procurationes ambientium? Hac rerum inuersione commotus soleo sæpè cogitare, fore è rep. si quemadmodum Episcopi priusquā in eum gradum ascendunt, bonorum, quæ possident, rationem testa-

to describunt, vt ea relinquere cui voluerint sub mortem possint, non alia: sic putabam faciendum cum ijs quæ ad aulæ ministeria, aut magistratus, aliasve procurationes leguntur; vt suis temporibus examine instituto cogerētur rationem reddere quarum denuò diuitiarum, spoliaretur, quorum orgines certas & causas minimè designarent. Immanè quantum lucri arario accederet hoc examine instituto & iudicio repetundarum. Qui regia vectigalia administrant, eos frequens fama damnat, quasi fœdere cum Publicanis facto lucri & pecuniæ ea conducentibus pactæ partem multo maximam ad se deriuent; quod ad rectores singularum vrbium promanat, eo peiori exemplo quod leges prouinciales seu pragmaticas vendunt populis quotannis ijs obtemperare recusantibus: publica ijs addicunt palam à quibus ex arcano pecuniam acceperunt. Finis non sit corruptelarum formas varias commemorandi, emungendi prouinciales. Et constat annis superioribus cum Philippus secundus Rex constituisset coronarum valorem augere octaua parte, nihilominus quendam Regi gratiosum ea deliberatione cognita, aurum prius omne corrasisse quod mari Atlantico defertur quotannis, ex eo ingens deinde lucrum fecisse. De quodam è superioribus Castellæ Regibus Ioanne credo secūdo, aut Henrico eius patre Iudæus quidam eius quæstor maximus rogauit, eccur fallendo tempore cum aulicis testera nō luderet, respondit Rex, *quid id faciam cum centum aureos non habeam?* Dissimulauit in præsentia Iudæus, deinde opportunitatem nact⁹, quod superiori die verbum, ô Rex ait es locutus, vehementer me pupugit: quippè eò me perstrictum ex obliquo putauit. Verum si morem gesseris, ego te ex inope locupletem faciam & beatum. Annuit Rex postulato. Tum ille, volo in meam potestatem tres arces contradas, quibus

condere pecuniam cogitabat, serua-
re vinctos quos attractu pecuniæ re-
giæ noxam commisisse probasset.
Tum ex quæstoribus minoribus in-
quisitione facta excussis schedis in-
ueniebat nomina regia aliasque do-
nationes à Principe factas, detra-
cta tertia aut quarta parte solutas
ijs qui regias ad eos syngraphas affe-
rebant. Rursus ex iniuriam passis
rogabat, an eius peculatus dimidio
contenti reliqua Regi cederent.
Annuebant illi, vero in lucro po-
nentes quod offerebatur, nulla an-
tea spe compensationis villo tem-
pore futuræ. Iudæus rebus sic consti-
tutis in ferrum & vincula quæsto-
rem eiusque ad eò fidei iussores tru-
debat, neque liberabat nisi pecunia
integra persoluta. Sic ærarium ma-
gnopere locupletauit. Qua vtinam
arte hoc vteremur tempore, magni
instar compendij esset. Quæstores
eam functionem cum magno com-
pararint, (quæ noua corruptela est
argumentum inuersæ reip.) ijdem
vendant necesse est, atque ex aliena
miseria lucrum captent. Pecuniam
regiam ad mercimonia cõuertunt,
sic regijs litteris vno & duobus an-
nis non satisfaciunt. Qui commo-
dissimè post quatuor aut octo men-
ses debita soluunt parte etiam ali-
qua expensione detracta, vncia nem-
pè aut duabus vncijs ex vniuersa
summa, vt cum creditore conuene-
runt. Quæ corruptelæ coërceri pos-
sent, si identidem in eos inquireret-
ur. Tamen id etiam prædicant, ve-
rò an falso non dixerim, sed affir-
matur tamen vulgò, nullum ex his
quæstoribus esse, qui in aula in regijs
tribunalibus fautores non habeant
parte nempè peculatus speque inui-
tatos, quæ alia miseria est superiori-
bus non minus exitialis. Ante om-
nia, regia vectigalia censufque dili-
genter & ex fide curari debent, vt
modo res sunt vix dimidium in re-
gios vsus conuertitur. Per multos
ministros traducta pecunia liquoris
instar semper aliquid in vase relin-

quit. Hac cura suscepta Henricus
A tertius Castellæ Rex ex pudenda in-
opia vix vt aliquando in regia ef-
set, vnde arietinas carnes ad pran-
dium emerent, vt nostri annales
testantur libr. XIX. capit. XIV. in lo-
cupletissimum euasit: filioque Io-
anni secundo ingentes thesauros re-
liquit sine villo prouincialium ge-
mitu, cautione tantum ipsius &
Ferdinandi fratris, ne ministri in
B pecuniam publicam rapaces ma-
nus inijcerent. Postremò curiosa
merces & delicatæ quibus gentis
corpora eneruantur, & sine noxa
carere ijs possumus, graui aliquo
tributo vendantur. Sic enim aut
non inuehantur, quod oprandum
imprimis est, aut ex quæstu exter-
norum prouincialium delicijs æra-
rium subleuaretur, eo instituto ve-
C ctigali, ex auro illusa veste, ex aulæis,
ex aromatis omne genus, ex sacca-
ro & cupedijs omnibus: quod ab A-
lexandro Seuero institutum olim
Romæ sine fine laudatur. Et nos
de hac re copiosius disputauimus
libr. III. de Rege & Regis institutio-
ne cap. VII. quo minus necesse sit di-
utius hoc loco immorari. Id modo
subijciam, ex ijs quas monstrauimus
D supplendi regiam inopiam vias imò
ex earum quacumque plus accessu-
rum lucri quotannis, quam ducen-
ta millia aurei quos primi auctores
æreæ monetæ mutandæ annuos
scheda publicata, sunt ex ea Regi
polliciti, quodque est amplius sine
vlla populi reprehensione, contra
magno plausu omnium, pauperum
ope. Si quis obijciat nil esse mirum,
E si ad eas rationes reuertimur, quas
superiori tempore varij Reges sunt
secuti, vt superius est dictum; re-
sponso in promptu est, multum ab
antiquo mutata tempora, Regis re-
ditus multo tunc minores, nulla re-
rum vænalium instituta decima, nul-
lum Indijcum aurum, non octaua
vini & olei pars, nulla monopolia,
ex decumis templorum, & cruciata
nulla subsidia, militum, sacrorum Re-

ges magistri non erant, vnde opimi
 census quotannis. Angustia multo
 maiores, ad portas & mœnia Mau-
 ri, cum finitimis Regibus bella; pro-
 cures sæpè rebelles, intestini ex eo
 tumultus. Nunc contra diuino mu-
 nere intus pacata omnia in Hispa-
 nia. De externis nihil dicam omni-
 nõ: in Gallia Franciscus Rex eo no-
 mine primus anno 1540. solidos mo-
 netam in ea gente frequentem de-
 triuit, Henricus Francisci filius vlt-
 rius progressus eris amplius miscuit.
 Carolus nonus aui & patris exem-
 plo de bonitate & pondere detraxit
 non parum. Angustia haud dubium
 graues premebant, incommoda ta-
 men ex eo fonte tanta, vt non sit o-
 pus illis aliena lugere mala. Prouin-
 ciales exacerbati tumultuantes, ve-
 terum de religione placita passim
 mota, compulsi pleriq; ob inopiam
 solum vertere, & ex aliena miseri-
 cordia viuere. Quod in nostris an-
 nalibus retulimus lib. XXIX. c. XXI.
 insigne profecto est, neque hoc loco
 prætermittendum. Maximilianus
 Augustus & Ferdinandus Rex Ca-
 tholicus de Castellæ administratio-
 ne propter obitum Philippi Austria-
 ci & vxoris imbecillitatem rectore
 destituta diu dissidentes, concordia
 ineunda viam aliquam excogita-
 bant. Id vt contingeret Augustus si-
 bi inter alia ex Castellæ vectigalibus
 centum millia aureos semel nume-
 rari sibi flagitabat. Rex Catholicus
 id vt concederet adduci non potuit:
 excusabat æs alienum publicè ad-
 quingenta aureorum millia excre-
 uisse. Mirabile planè responsum. E
 Vectigalia minora multo erant,
 quam in præsentia bella, quam vllò
 tempore grauiora, spesque pares
 tentatæ. Lusitanus superatus fini-
 busque pulsus, Atlantica nauigatio
 aperta, Granatæ regnum subiuga-
 tum, Africana littora Vascones,
 Neapolitani expugnati, præter re-
 gni motus compositos, & Italica
 bella in quibus magna semper pars
 fuit, conqueritur tamen regnum eo

onere premi leui quidem si cum de-
 bitis nostri temporis conferatur. Ni-
 mirum prudentia insigni Princeps
 accepti & expensi rationes compa-
 rabat, neque vltra niti volebat. Quæ
 magna sapientia est. Neque verum
 est tempora accusare, id enim anno
 1509. accidit, quo iam tempore ma-
 gna vis auri quotannis Indici in æ-
 rarium inferebatur. Mutata ex eo
 tempora non crediderim, sed homi-
 nes, ingenia, mores, delicia, quibus
 malis hoc imperium quasi mole im-
 posita ad terram affligitur, nisi Deus
 sua benignitate & salutari manu su-
 stentet. Hæc ego sentiebam in ijs o-
 mnibus articulis, de quibus in hac
 scheda disputatum est, ac sigillatim
 de æræ monetæ mutatione depra-
 uationeque. Quæ inconsulta gente
 facta iniqua videtur, consentiente
 multis modis exitialis. Si verè &
 cum ratione huc vsque sumus pro-
 gressi, erit quod Deo gratias agam;
 sin fallor, iuuandi sincera voluntas
 veniam certè meretur. Notitia e-
 nim aliqua præteritorum malorum
 facit, vt verear ne in ea mala incida-
 mus vnde emergere sit difficile.
 Quod si quis exacerbabitur ijs quæ
 in nostra disputatione ponuntur, is
 cogitet, remedia quæ sunt salutaria
 eadem amara sæpè esse & aëria.
 Tum in re quæ ad omnes spectat, cu-
 ius liberum esse, de ea quid sentiat
 explicare siue verum dicat, siue fal-
 latur. Deum ad extremum precor,
 vt eorum, penes quos rerum arbitri-
 um est, oculos & mentem illustret
 luce veritatis; qua sine perturbatio-
 ne vlla cognita salutaria con-
 silia amplecti & executi-
 oni mandare non
 detrectent.

(.:)

IOANNES MARIANA

DE DIE MORTIS
CHRISTI.

CAPITVM INDEX.

 VO anno & die Christus est mor- tuus. Præfatio.	A	Varie sententiæ de die anno- que quo Christus obiit. Cap. X.
De Kalendarij Romani e- mendatione. Cap. I.		Christus XXXIV. ætatis anno est occisus. Cap. XI.
Alia Kalendarij correctio. Cap. II.	E	Quota Olympiade mortuus est Christus. Cap. XII.
Triplex anniratio. Cap. III.		Quid veteres calculatores senferint. Cap. XIII.
Varij modi Paschatis cele- brandi. Cap. IV.		Ex aureo numero idem pro- batur. Cap. XIV.
De Cyclis Solari & Lunari. Cap. V.		Ex Cyclo Hebræo. Cap. XV.
Cyclorum auctores. Cap. VI.	C	Ex ratione astrologica. Cap. XVI.
Ecclesiæ variant in celebra- tione Paschatis. Cap. VII.		Quomodo VIII. Kal. April. Christus obiit. Cap. XVII.
Origines harum contentio- num. Cap. VIII.	D	Quota Luna Christus cena- uerit. Cap. XVIII.
De Cyclo Hebræorum. Cap. IX.		De triduo mortis Christi. Cap. XIX.
		Latini Hebraicique Cycli. Cap. XX.

Quo

Quo anno & die Christi
fuit mortuus.

PRÆFATIO.

CONTENDO Christum Deum à Iudæis 8. Kalēdas Aprilis die Martij vigesima quinta fuisse cruci affixum. Contendo trigesimo quarto ætatis anno inchoato. Grauis disputatio, anceps, spinosa, ac qua nescio an vlla maiori sentētiarum varietate, ingeniorum contentione à centum quinquaginta annis sit in scholis iactata ab ijs, qui Kalendarium Romanum multis modis deprauatum iniuria temporum, incuriaque hominum, castigandum, ac pristino nitore restituendum affirmabant, viri eruditionis opinione præstantes, diligentia maxima. Verum quæ vsu frequenti nitefcere debuit ferri instar, foedata potius, atque obscurata multis ambiguitatibus est, vt sua multitudine ac varietate auctores videantur pro luce, quam pollicebantur, tenebras offudisse potius veritati, ac noua plerique constrata via à proposito sibi sine eò turpius aberrasse, quò maiori confidentia à vestigijs antiquorum recedendum sibi fore existimârunt, non ipsi errantes modo, quod erat propter numerum

& eruditionem tamen miserandum, sed in eundem errorem mittentes alios, propter multa argumenta atque auctoritatem dicentium, commento probabili vulgò accommodata fides est. Eò audacia maior videatur temeritati proxima, velle labefactare opinionem multis disputationibus, vastisque voluminibus fundatam, & quasi conuulsis radicibus vetusta placita extirpare, inferere noua (si noua nostra sententia est, ac non potius antiquissimis temporibus celebrata.) Conandum est tamen, neque enim in tam bona causa aut res, aut verba deesse possunt. Veterum scriptorum auctoritate fideque à calumnia recentium scriptorum vindicanda, quantum erit situm in nobis, contendere certum est. Neque de victoria desperamus, quamuis aduersus armatam aciem tantorum virorum intendat modo lector animum, neque vlllo præiudicio incognita damnet. Qua in pugna vtrique tamen victores erimus mendacio superato, quod multis annis multorum mentes occupauit. Et quoniam in computatione temporū immorari nonnunquam necesse erit, ea lector difficultate deuorata de disputationis summa facilius iudicabit, rationum momenta expendet, non earum tantum, quæ assensum necessario exprimunt, sed quæ à verisimili ducuntur, & fide nituntur probabili.

CAP. I.

De Kalendarij Romani
emendatione.

Priusquam ad propositam disputationem accedo, de Kalendarij Romani castigatione aliqua dicenda sunt, atque de multiplici annorum ratione, haud multo minori difficultate impedita quaestio, neque minori sententiarum inconstantia dubia. Annum sol facit conuersione sua duodecim signa Zodiaci percurrere. Mensem luna idem spatium minori tempore conficiens. Tempus vniuersum in annos tribuunt nationes, annum in menses diuidunt, non eadem omnes ratione. Hinc omnis difficultas existit: quoniam lunae & solis conuersiones magnopere discrepantes inter se certo dierum numero exaequare promptum non erat, neque quibus anni diebus luna digrederetur a sole (quod mensis initium erat) certa ac perpetua ratione designare. Antiquissimi Romani ad solis numerum, lationesque annum accommodarunt, in decem menses explicatum, e quibus sex tricenarium dierum essent, quatuor tricenis & singulis constaret, Martius, Maius, Quintilis, October. Totus annus diebus 4. & 300. complebatur, principium mensis Martius: uti aliorum mensium nomina indicio sunt. Neque ijs mensibus inchoandis lunae exortum obseruasse arbitror; neque rudi saeculo in qua incommoda praecipitarent considerabant aestatis ferias in hyemem verti, veris in autumnum. Arabes annos descripsere ad lunae tantum conuersiones respicientes duodecies per signa Zodiaci circumactae, unde 12. menses extiterunt, sex dierum viginti nouem, triginta dierum sex alij, vniuersus annus diebus 354. complebatur. Praeterea ut quidam minutias temporis, quae ex Lunae motu redundabant, consumerent, 30. annorum spatium dies 11. intercalabant ad finem vnde decem annorum 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. 21. 24. 26. 29. adie-

ctos: quos annos diebus 355. finiebant nihilominus, atque is erat cyclus Arabum, neque ulterius porrigebatur. Arabum institutum inter Romanos Reges Numa Pompilius imitatus est ad antiquam anni rationem a Romanis obseruatam, quinquaginta dies adijciens, geminumque mensem Ianuarium atque Februarium: quo incremento totus annus dierum 354. euasit. Prudentius quidem quam antea; sed eueniebat tamen longiori quamuis tempore, ut frigus aestiuis mensibus esset, calor hyemalibus. In quod incommodum gens Maurica incurrit antiqua annorum ratione mordicus retenta: nam ceteris cura fuit Lunae ac Solis conuersiones inter ipsas comparare, atque, ut iidem menses iisdem anni temporibus prouenirent, curare. Graeci octavo quoque anno euoluto dies nonaginta in tres menses tributos effluere sinebant, idem fecere posteriores Romani paucis tantummodo commutatis. Hebraei & Aegyptij, uti erant caelestium rerum peritissimi, hanc rationem exaequandi annos, quam intercalationem Latini vocarunt, prudentius excogitarunt, annis nouemdecim, quo spatium omnis lunae varietas consumitur, & ad eosdem anni solaris dies lunae exortus reuertitur, septem menses certis interuallis intercallantes, nimirum 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19. qui cyclus lunaris seu decemnouenalis vulgo vocatur. Iulius Caesar Romanae rep. oppressa, temporum annique rationem nimium inter Romanos perturbatam acriori studio emendare satagens, tertio suo consulatu anno confusionis facto, uti Censorinus ait in libro suo de die Natali c. 8. dierum 443. Macrobio teste lib. I. Saturn. c. XIV. mox proximo consulatu ante Christi ortum anno 45. annum obseruari mandauit 365. diebus & quadrante constantem, lege in perpetuum lata, ut singulis quatuor annis dies vnus consumeretur ad sextum Kalendas Martij, quem ob id bissextum nominarunt. Lunae ratio atque inconstantia

stantia omnis aureo numero comprehensa est, unitate ad Ianuarij Kalendaris posita, quoniam eo die, quo anno Kalendarium est à Iulio correctum, Lunæ coniunctio fuit, inde præcedentes numeros alios vsque ad nouemdecim certis interuallis Romanis mensibus adiecerunt. Ratio tunc commodissima visa est, ut solis conuersio, quæ 12. mensibus finiebatur, cum lunæ motu, cui aureus numerus deseruit, consentiret. Sed progressu temporis ob quasdam minutias temporis non satis in describenda anni ratione consideratas deprehensum est, neutrum satis conuenire. Itaque gens Christiana quæ ex Iulij imitatione, quoad stantias quidem ferias, solarem, quoad conceptiuas autem, lunarem annum sequebatur, se multum à proposito aberrare deprehendit. Neque anni initium, æquinoctia & solstitia in eundem mensis diem incidere, neque aureo numero, quæ causa institutus erat, Lunæ exortum designari deprehendique. Sensere Patres Concilij Niceni eam difficultatem tunc nascentem, nostra tempestate adultam atque composita cõtrouersia, quæ inter Asianos luna decima quarta primi mēsis Hebræorum instituto Pascha celebrantes, & reliquas orbis nationes erat, anni rationem noua diligentia castigauerunt æquinoctio uerno ad 12. Kalendas Aprilis collocantes stabili ac perpetua, ut tunc quidem uidebatur, sede, nouoq; aureo numero excogitato, quæ cyclum decem nouenalem dixerunt Alexandrinorum instituto, quorum erat ea tempestate rerum cælestium præcipua cognitio, qui numerum Kalendaris Ianuarij ternarium affixit, ut fieri uideamus in omnibus paulo antiquioribus Ecclesiarum Kalendaris, inde certis interuallis ad reliquos numeros procedebatur, binarium etiam & unitatem. Verum ea ratio corrigendi tempora ad tempus certum, cum recto ordine perseverasset, perpetua esse non potuit, anni initio æquinoctijs & solstitijs diebus circiter

A decem anticipatis, quæ magna cõfusio erat. Præterea aureo numero non lunæ exortum, quæ causa institutus erat, sed lunam quintam aliquando etiam sextam designante, ut ferè ad inueniendam lunæ coniunctionem supra aureum numerum 4. diebus ascendendum esset, sic factum, ut celebrando paschate aliquot diebus à uera ratione & antiqua aberrarem, nonnunquam integro mense non primo lunari mēse pascha celebrantes, sed secundo potius, qui erat immunis aut impeditis, legis præcepto ueteri instituto designatus. Ut ea incommoda uitarent, antè ducentos amplius annos ratio, si aliqua se forte daret, tum à Pontificibus Romanis publicè, tum à plerisque astrologis priuatim excogitata, neque inter multas, quæ proponebantur, aliqua uisa est satisfacere, sic ut non maiora incommoda afferret, ac præsertim astrologorum rationes & tabulas, omnemque temporum rationem perturbari quocumque remedio, quauis immutatione anni facta considerabant, quod omni ratione uitandum uidebatur, donec Gregor. XIII. Pontifex Maximus salutis anno 1582. utrumque errorem correxit aureo numero ex puncto detracto quæ à Kalendario, atque in eius locum maiori numero substituto, quem Epactas nominauit, certa ratione ita distributas, ut perpetuo Lunæ exortum omnibus annis indicent. Præterea ex mense Octobri ineunte decem dies detracti eo quidem anno sunt, quo anni solaris initium æquinoctia & Solstitia ad ueteres sedes reuocarentur à Nicenis Patribus designatas, quas ne deinceps mutarent, bissexti intercalationem certis annis committi prudenter est excogitatum atque prouisum.

CAP. II.

*Alia Kalendarij cor-
rectio.*

HAE fuere nobiliores Kalenda-
rij Romani correctiones; aliam
tamē, quoniam vulgō minus est no-
ta, & susceptæ disputatiōni non nihil
lucis afferet, adscribere operæ pretiū
erit. Cū Julius Cæsar anni modum
diebus 365. & quadrante definisset,
cumque singulis quatuor annis, hoc
est, quarto quoque anno confecto diē
vnum intercalare debuissent sacer-
dotes, quorum ea cura erat, quarto
non peracto, sed incipiente fe. erūt.
Hic error sex & triginta annis tenuit,
vt Macrobius ait lib. I. Satur. c. XII.
quibus annis dies duodecim inter-
calati sunt, cū nouem tantummo-
do debuissent. Augustus Iulij succes-
sor hunc errorem deprehensum tan-
dem correxit, annos 12. sine interca-
latione transigi iubens, vt illi 3. dies,
qui vitio sacerdotum per annos 36.
excreuerant, eo spatio demerentur
tribus bissextis omissis. Ex ijs 12. an-
nis octo tantum anni effluerant,
quo anno Christus est natus, atque a-
d eodē dies vnus redundabat, qui vlti-
mo bissexto intermisso consu-
mendus erat, factumque est propter
hanc vnius diei redundantiā, vt pri-
mus dies mēsis numeraretur, qui re-
uera secūdus numerari debuisset. at-
que de alijs anni dieb. eodem modo
est sentiendum. Sic ducta per manus
opinione & antiquorum Patrum te-
stimonio atque auctoritate sextæ sy-
no. c. VIII. Comestor Vincēt. Bellou.
Cedreni. Lucæ Tud. in chro. Christū
die veneris conceptum, natum die
Dominico vulgō homines affirmāt.
Quod nisi hoc errore animaduerso
intelligi non potest: eo enim anno
neque dies 25. Martij quo Christus est
conceptus, in diem Veneris incidit,
neque 25. Decemb. in diem Domini-
cum. Verum eo sacerdotum errore
animaduerso, qui nōdum plenē erat

correctus, intelligimus diē 25. vtroque
A mēse numerari eo tempore, cū 26.
numerari debuisset. Addit Paulus
Forssempron. II. p. Paulinæ lib. XII.
c. III. ex priori sacerdotū errore no-
uum conflatum, atque post duodeci-
mum annum proximē sequenti bis-
sextum celebrasse, cū non antē de-
cimum sextum debuissent: quod vti-
nam aliquo verustiori testimonio
confirmasset, magnum momentum
B ad ea quæ paramus dicere attulisset.
Neque puto tamen tantum virum tem-
erē pronunciaffe, tametsi à poste-
rioribus passim reprehenditur. Et
Dionysius Abbas quinto Christi an-
no bissextum notat, hoc est, anno 13.
huius correctionis, quod nisi per hūc
errorem sacerdotum contingere nō
potuit: & verisimile est sacerdotes p-
incuriam priori similem, cū 12. tā-
tum annos sine intercalatiōe dimit-
tere iussi essent, pximo decimo ter-
tio intercalasse. Vnde similis error
contingeret, vt dies vnus redunda-
ret, atque vigesimus quintus dies Mar-
tij numeraretur, ac verō cuiusuis
mēsis, qui, si vera computatio esset,
ac dies ille vnus fuisset consumptus,
dies 26. numeraretur. Neque verba
Solini mouent c. III. qui postquam
de ea ab Augusto facta correctiōe
similia Macrobio dixisset, ex qua di-
sciplina subdit omnium postea tem-
porum fundata ratio est: nam in an-
norum computatione vnius diei er-
ror admissus Solinum latere facile
potuit. Si quis roget, quo primum
tempore is postrenus error sacerdo-
tum deprehensus correctusque fue-
rit, haud facile affirmare quid certi
possim. Luce historiæ destituti, in
multis quæ antiquis temporibus ge-
sta sunt, hallucinemus necesse est. Su-
spicor tamen non antē Concilium
Nicenum, cū de ea re proprie
suscepta est disputatio,
eum errorem
fuisse corre-
ctum.

CAP. III

Triplicis anniratio.

Corrigendi Calendarij inde omnis extitit difficultas, quod non vna anni mensura sit, sed triplex. Iulius, vti prius dictum est, annum 365. diebus & quadrante præcisè descripsit, quæ anni longissima mensura est: nam verus solaris annus, hoc est, spatium, quo ab æquinoctio verno ad idem æquinoctium recurrit, aliquanto minor est. Ptolomæus Alexandrinus, qui vixit anno salutis 132. dictione 3. Almagesti dies continere dixit 365. horas 5. minuta 55. secunda 12. Itaque minor est anni Iulij minutis 4. secundis 48. hoc est, trecentesimifima circiter diei parte. Alfonso Castellæ Rex salutis anno 1251. annū solarem describit diebus 365. horis 5. minutis 49. secundis 16. hoc est, minus anno Iulij minutis 10. secundis 44. hoc est 134. circiter diei partem. Albategnes Maurus propius ad veritatem videtur accessisse lib. de motib. stellarum, vbi verum annum solarē continere dixit dies 365. horas 5. minuta 46. secūda 24. nempe à Iulij anno deficit 13. minutis, secundis 36. hoc est 106. parte diei, quo fit, vt vera æquinoctij sedes in Calendario totidē annorum spatio diem vnum anticipet, quod experimentis astrologicis verum esse constat, quando æquinoctium, quod Cæsaris ætate incidebat die 25. Martij nostra ætate priusquam à Gregorio XIII. decem dies ab anno 1532. essent detracti ferè incidebat decima die eiusdem mēsis Martij. Scripsit autē Albategnes circiter annum 900. Tertius annus Lunaris vulgò dicitur, qui 12. lunaribus mēsis computatis in vnoquoq; anno. Præterea septem alijs mensibus, qui 10. & 9. annorum spatio intercalantur per totidem annos distributis, continebit dies 365. horas quinque, minuta 55. secunda 21. tertia 56. Itaq; anno solari vero maior est amplius minutis novem, hoc est, diei parte circiter 160.

minor autem anno Iulij minutis 4. secundis 38. tertijs, 4. hoc est, 300. circiter diei parte. Hinc provenit, vt pari annorū numero aureus numerus, qui initia mensium lunarium, initiaque anni lunaris mōstrabat, die vno anticipari debeat in Calendario, aut potius cum aureus numerus fixus sit mensium anniq; initia sedē vno die annis circiter 300. anticipēt. Parum ab hac nostra mensura discrepāt Hebræi longitudinem sui anni lunaris describentes. Inter Astrologos etiam nonnulla de anni lunaris modo disputatio est, atque inter eos sunt qui paulo minorem faciant, nempe à Iulij anno superatum parte modo diei 262. eo argumento, quoniam à Cæsaris ætate diebus sex nihilominus in Calendario Lunæ coniunctiones sedem suam anticiparunt, quib. magis assentiebar. Omnino hinc vniuersa difficultas extitit Kalēdarij castigandi: quoniam initia horum annorum inter se comparare difficilimum erat tantoperè inter se discrepātia. Poterat annus verus solaris cum anno Iulij exæquari vnum bissextum prætermittendo singulis centum annis. Verum id annis lunaribus non conueniebat, qui 300. aut potius 262. diem vnum anticipabant, atq; adeò totidē annis, vt fixam sedem haberēt, diem vnū bissextū intermitteri desiderabāt, non amplius. Quod nonnulli nostra ætate considerantes vtrique incommodo occurri nō posse, vt annus solaris verus cum anno Iulij exequaretur bissextum diē quolibet anno 100. omittebāt, deinde annum lunarem, hoc est, aureū numerū incōstantem ac variū constituebāt, ita vt singulis 300. annis diem vnum in Kalēdario omnes aurei numeri anticiparēt. Sapientius Grego. XIII. his numeris expunctis maiorē numerum substituit quem Epactas nominauit certis legibus adstrictum, vt perpetuò coniunctiones lunæ medias demonstraret. Verū de his latius disputandi alia se forsitan occasio magis opportuna dabit.

CAP.

C A P. IV.

*Varij modi Paschatis celebra-
lebrandi.*

EX eodem fonte nobilissime contentiones in Ecclesia manarunt, ac difficultas, quo tempore dies Paschatis celebrari deberet. Constabat quidem veteris legis praecepto, Pascha Iudaeorum celebrari debuisse primi mensis decima quarta die, Leuitici 23. c. *Mense, inquit, primo quarta decima die mensis ad vesperam Phase domini est, & quinta decima die mensis huius, solemnitatis Azymorum domini est, septem diebus Azyma comedetis.* Eius ad instar Paschatis, quoniam per eos dies Christus est à Iudæis occisus, nouum Pascha Christi in vitam restituti monumentum Christiani celebramus per idem veteri instituto tempus. Cæterum, quæ luna prima iudicari debeat, ac quoto illius lunæ die ferias agere conueniat, non satis inter veteres, ne posteriori quidem tempore conueniebat. Primi Asiani veteri instituto cum Iudæis Pascha die 14. primi mensis celebrabant nulla Dominicæ cura. Eius ritus autorem primum Ioannem Euangelistam laudabant, eoq; maiori contentione tuebantur. Alij cõtra die Dominica post quartam decimam lunam primi mensis faciebant pascha. refert Eusebius historiae Eccles. lib. V. c. XXII. multos Episcoporum conuentus ea causa tum in Asia, tum in alijs orbis partibus fuisse habitos: in quibus Concilium Cæsariense maiori fama celebratur, Theophilo Cæsariense præside, cuius extat epistola de ratione paschatis celebrandi, consentiens Victori Romano Episcopo, atque Ecclesijs Occidentalibus, neque se tamen Asiani deseruerunt, tanta quamuis oppressi auctoritate, atque anathematis ignominia à Victore notati. Sed conuentu ipsi habito mordicus

A in sententia persisterunt Ioannem, multosque alios Apostolicos viros eorum instituto pascha celebrasse excusantes, nimirum Iudaicos ritus nondum planè abolitos viri illi sanctissimi ad tẽpus fortasse tenuerunt, quod successores ad legẽ perpetuam vertere præposterè voluerunt. Neque antè restiterunt tamen, quam pace reddita Ecclesiæ Constantinus Imperator Synodo Nicena habita effecit, vt omnes in eundem morem conuenirent, neque luna 14. cum Iudæis, sed post eam proximo die Dominico celebrari sanxit. Theodoretus lib. I. epistola synodali ad Alexandrinos concordiam fuisse factam testatur. Soli Nouatiani non videntur decreto consensisse: nam Valente Imperatore inuenio Martianum Nouatianum Synodo Episcoporum in Pazenò Bithyniæ vico habita sanxisse, vt pristinus Asianorum mos retineretur, quod video in alia Synodo in Sangario habita ex parte confirmatum. Verum Catholici semper ad Pascha celebrandum æquinoctium vernum respexerunt, vti Socrates ait lib. IV. c. XXIII. semper Romanam Ecclesiam post verum æquinoctium pascha celebrasse, quod considerantes Niceni patres id æquinoctium à Iulij tempore quatuor diebus in Kalendario anticipatum, ac ferè incidere die 21. Martij, eo die quasi æquinoctio fixo sumpto mandarunt, vt luna ei diei vicinior prima anni numeraretur, quæ lex ad tempus utilis fuit, perpetua esse non potuit: fiebat enim æquinoctio decem diebus anticipato, vt non prima luna pascha celebraretur, sed potius luna secunda, quo mense pascha celebrari non deberet. Ergo Concilio Niceno celebrato, maior de Paschatis tempore concordia inter Ecclesias fuit, plena esse non potuit omnibus nationibus in eandem sententiam conspirantibus. Sozomenus lib. VII. c. XVIII. Montanistas, quos Pepuzitas etiam & Cataphrygas vocabant, familiare fuisse ait, vt lunæ cursu con-

tempo

tempo solares tantum circulos fe-
 querentur, annumque ab æquino-
 ctio inchoarent, quod ipsi colloca-
 bant nono Kalendas Aprilis, diem-
 que deinde 14. pro 14. luna compu-
 tabant, nempe diem 6. Aprilis, &
 proximo die Dominico Pascha ce-
 lebrabant. Facilius se Galli ab hac to-
 ra difficultate expediebant die 25.
 Martij 8. Kalendas Aprilis omnibus
 annis Pascha celebrantes, uti Mar-
 tinus Dumienſis opusculo de Pa-
 schate testatur, paulò ante suam æta-
 tem cum morem inuectum in Gal-
 lia fuisse. Consentit Beda de ratione
 temporum ca. XLV. Neque mul-
 tum à Gallorum ratione veteri dif-
 crepat Ciruelus ad calcem expositi-
 onis libri missalis, optimè cõsultum
 rebus humanis existimans decernes-
 que, si ad Pascha celebrandum dies
 25. Martij obseruetur, atque festum
 celebretur die proxima Dominica,
 siue præcedat, siue sequatur, quæ ma-
 gna videretur temeritas affirmandi,
 nouoque decreto vniuersam anti-
 quitatem damnare, quæ nisi magna
 de causa tantas difficultates pascha-
 te celebrando nunquam subiisset.
 Scoti etiam peculiarem & ipsi ritum
 tenuerunt, Pascha celebrantes à 14.
 luna vsque ad 20. quicumque dies
 Dominicus eo dierum interuallo
 incidisset, quod facere non debebat,
 uti copiosius est à nobis explican-
 dum. De eo more multa commem-
 orat Beda in historia Anglorum
 lib. III. c. XXV. & lib. V. c. XVI. XXII.
 & XXIII. Fuere alia dissidia inter Ec-
 clesias minora, sæpeque accidit, ut alio
 die Orientales, alio Occidentales
 pascha celebrarent. Verum ea dissi-
 dia opportunius explicabimus, si
 primam originem, primos-
 que fontes ita dissi-
 dendam aperie-
 mus.

C A P. V.

De Cyclis solari &
lunari.

Dies hebdomadis ab Hebræis qui-
 dem à Sabbatho vniuersi nomē
 habent, ut prima sabbathi, secunda
 sabbathi: Ecclesiæ instituto feriæ om-
 nes appellantur præter diem sabbathi,
 cuius nomen retinetur, & diem
 Dominicum Christi in vitam redu-
 cis monumentum, sic à Siluestro Pon-
 tifice & Cõstantino Imperatore sanc-
 citum inuenimus, ut dies hebdoma-
 dis nominarentur feriæ. Apud vete-
 res Romanos menses in hebdoma-
 das partiri receptum non erat, sed in
 Nonas, Idus, Kalendas, eoque apud
 illos ea dierum nomina non erant,
 ac ne Kalendario quidem veteri Ro-
 mano septem litteræ affingebantur,
 sed octo: quæ nūdinās monstrarent,
 nono quoque die recurrentes. Chal-
 dæorum imitatione factum est, ut à
 posterioribus Romanis dies hebdo-
 madis nominarentur septem plan-
 etarum nominibus. Primus dicitur
 dies Solis, secūdus Lunæ, tertius dies
 Martis, ac cæteri suo ordine. Cur au-
 tem nō sint secuti in dierum nomi-
 nibus ordinem Planetarū alia quæ-
 stio est. Plerique respondent, quo-
 niam singulis diei horis suum plane-
 tam præesse credebant, & consump-
 tis omnibus circulo diei horis proxi-
 mum diem ab eo planeta nomina-
 bant, quæ primæ eius diei horæ præ-
 esse habebant persuasum. Ea ferè in-
 ter nostros consuetudo valuit: se-
 ptemque litteræ omnibus Kalenda-
 rijs Ecclesiasticis affiguntur, totidem
 hebdomadis diebus respondentes. Ex
 quib. & quaternatio, nam eo anno-
 rum numero bissextus contingit, si
 vnus numerus ducatur per alterum,
 efficitur numerus 28. qui annorū nu-
 merus cyclus solaris vocatur à sole,
 non quod ea stella 28. annis cursum
 suū conficiat, sed quod eo annorum
 spatio ad eadem recurrūt principia,

eosdemque dies septimanæ, mensisque omnes varietates, quæ ex littera Dominicali & bissexto illo annorum numero contingunt. Nam bissextus eo spatio per omnes currit ferias, ut consideranti facile patet. Cyclus lunaris decem & nouem annis completur, quem Iulius Cæsar atque Alexandrini non ab eodem initio, sed pari tamen annorum numero ab unitate progredientes, aureis numerorum notis Calendario adscripserunt, eoque aureum numerum dixere. Vocatur autem is cyclus decemnouenalis lunaris, quoniã eo annorum spatio lunæ coniunctiones ad eosdem omnino in Calendario dies recurrunt. De quo cyclo nonnullæ quæstiones sunt: ac prima cur Metonis annus à quibusdam è veteribus scriptoribus is cyclus nominatur? Respondet Rufus Festus Auienus in Arati Phænomena, ubi de hoc cyclo mentio extat illis verbis: τὰ γὰρ πεννέδετα ἤδη ἐνέα ἢ δέκα κύκλα Φαιενῶν ἡελίου, quoniã is primum Athenis ab Harpalo sumpta occasione cum cyclum excogitauit, atque inuenit.

Nam quæ solem hyberna nouem putat et here volui,

Vt lunæ spatium redeat vetus Harpalus ipsam

Ocyus in sedes momenta quæ, priscare ducit.

Illius ad numeros proluxa decennia rursus

Adiecisse Meton Cecropia dicitur arte

Insedit quæ animis, tenuit rem gratia solers,

Protinus & longos inuentos mist in annos,

Sed prima uia Meton exordia sumpsit ab anno.

Multa de eodem Metonis anno Theophrast. de signis aquarum & ventorum. Diodorus lib. II. & XII. Theon Arati interpres, Aelianus de varia historia lib. X. Tzetzes lib. XII. de varia historia. Suidas Cenforin. de die Natali c. VI. multa alia Ioseph Scalig. li. II. de emenda. temporum. Altera quæstio-

est, an Patres Niceni cyclum huc lunarem castigauerint deprauatum, ut alia in Calendario: quidam negant Socratis auctoritate lib. I. c. VI. Constantini verbis negatis cum Iudæis aliquid debere Ecclesiam habere commune, sed seruare potius quod à prima passionis die eatenus erat usitatum; resistit tamen Ambros. epist. 83. affirmans contraria his verbis: *Non mediocris esse sapientie diem celebritatis definire Paschalis, & scriptura diuina nos instituit, & traditio maior non, qui conuenientes ad synodum Nicenam inter illa fidei ut vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi 19. annorum colligere rationem, & quasi quendam constitueret circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur.* Sanè ab Alexandrinis, qui in Concilio Niceno interfuerunt, nouum cyclum fuisse excogitatum, quem decemnouenalem dixerunt prioris discrimine, qui cyclus lunaris vocabatur à Iulio adscriptus Calendario, Paulus Foroscompronensis affirmat, alijque auctores calculationum nobiles, nimirum eum qui in Calendarijs Ecclesiasticis viscebatur à ternario, pcedens Kalendis Ianuarij adscripto. An verò in Concilio Niceno fuerit adiectus Calendarijs, ac priori substitutus, nondum erat exploratum, ac crediderim cum magnis auctoribus id à Dionysio Abbate posteriori tempore fuisse factum. Quarat alius cyclus decemnouenalis Hebræorum cum alterutro horum cyclorum conueniat an discrepet ab utroque: De Hebræorum cyclo alio loco copiosius, nunc illud modo dicendum, incertum esse utri ab alteris acceperint Hebræi à nostris, quod magis puto & consequentia monstrabunt, an Ecclesia, Romanique; ab Hebræis, quod plerique contendant iniqui iudices aduersus semetipsos. Certum est tamen cyclum Hebræorum cum Iulij cyclo ac Latinorum, qui ab illo sumptus, potius quam cum Alexandrino conuenire. Nam etsi in eo omnes consentiant, ut eosdem annos embolismicos faciãt,

nimi-

nimirum 13. mēſium lunarium, hoc eſt, 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19. diſcrepāt tamen (qui fons magnarū contentionum fuit) quoniam non ab eodem initio cycli annoſ inchoant, ſed quo anno primus numer⁹ eſt cycli Alexādrini apud alios Hebræoſ & Latinoſ priſcos eorū cycli 17. annuſ numeratur: atque ad eō anno primo Chriſti, qui ſecundus fuit in cyclo Alexandrino, in Hebraico atq; Latino veteri fuit 18. quod magnoperè conſiderādum putabam.

C A P. VI.

Cyclorum auctores.

NVlla in argumento plures maiori eruditione & auctoritate quam in ratione paſchatis explicanda à primis temporibus laborarunt. Rei difficultas, quo quiſque ingenio erat præſtantiori, inuitabat, vt ſe in hac diſputatione exerceret. Iuliuſ Africanuſ & Origenes antiquiſſimi de Paſchate ſcripſiſſe memorātur. Hippolytuſ tempore Alexandri Imperatoris primuſ Paſchalem cyclum edidit ſedecim annis comprehenſum, quoniam iuxta Græcam ſupputationem meſium, Paſcha eo decurſo tempore ferè in eūdem diem redit, nonnunquā die vno, aliquando hebdomada additiſ. Subſequutuſ eſt Dionyſiuſ Alexandrin. Patriarcha, & ipſe editiſ de hac re libriſ nobiliſ. Primuſ Euſebiuſ Cæſarienſiſ decemnouenalem cyclum ad inueniendāſ lunāſ decimaſ quartāſ & diem Paſchatiſ conſecit. Erat quidem antè in Kalendario aureuſ numeruſ Iulij & Latinoſ, per quem ea poterāt indagare: verūm Euſebiuſ ſeparato opere eoſ cycluſ decemnouenaleſ compoſuit, ſic Bedam de ratioe temporum c. XLII. intelligo. Zeno Veronenſiſ Epicoſopuſ Galieno Imperatore Paſchaliſ ſolemnitatiſ canonem pene abolituſ iniuria temporū ac ſauiffimæ carnificinæ reſtituit; ac modico interuallo Anatoliuſ Laodicienſiſ

Aſianorum opinionem fauēſ, tamenſi natione iſ erat Alexandrinuſ. In eodem genere laborarunt alij, ſed præfertim Theophiluſ Alexandrinuſ, ppter eximiam caeleſtium rerum cognitionē Theodoſio Imperatore auctore cyclum conſecit annorū 437. nihilominuſ quia poſt illud ſpatium Paſcha in idem tempuſ recurrit, niſi dieſ interdum ſit addendūſ propter biſſextuſ intercalatuſ. Maiori ingenio eiſ ſucceſſor Cyrilluſ Patruſ Theophyli cyclū ad 95. annuſ reſtrinxit, quinq; tantuſ cycliſ decemnouenaliſ explicatiſ, quod eiſ exemplo Iſidoruſ etiam fecit lib. VI. Etymolog. c. XVII. quoniam eo etiā ſpatio Paſcha ad eōſdē dieſ recurrit addito vel detracto die vno biſſexti neceſſitate. Poſt hoſ Proſper Aquitanicuſ & Victorinuſ Galluſ Hilario Pōtifice in eodem genere laborarūt pari conatu, minori ſœlicitate. Victor etiam Capuanuſ editiſ ſuiſ cycliſ Victorini erroſ accuſauit, vt Sigebertuſ ait an. 528. Vnuſ Dionyſiuſ Abbaſ cognomento Paruuſ nobiliſ præ ceteriſ computandi ſcientia atque præclaruſ extitit anno Chriſti 530. Iſ Victorini & Proſperi imitatione cyclū longiſſimū texuit annorū 532. nempe vtroq; cyclo Theophili & Cyrilli in vnum ſubductiſ, quoniā ex cyclo ſolari 28. annorū & lunari 19. ſi vnūſ numeruſ per alteruſ ducatur, conſtabit Dionyſij cycluſ, quo ſpatio decurſo, quoniam ex cycliſ lunari & ſolari omniſ varietāſ manat, feſta omnia ad eaſdem præciſe ſedeſ reuocantur, nihilo addito ſubtractove. Dionyſij diligentiam Beda ac poſteriores magno numero ſunt imitati; neq; ea tamen diligentia efficere poterunt, vt nō in multiſ anniſ Eccleſiæ inter ſe in Paſchatiſ celebratione diſcreparent, tum antiquo tempore ſæpiuſ, tum poſteriori aliquando: q̄ proximo capite explicādum eſt, atq; eiſ diſcordiæ cauſæ primæ & origineſ indicandæ. Si hoc loco illud addidero, tantorū virorū diligentia efficaci non potuiſſe, vt nō ſepè in dicen-

do Paschate hallucinarētur, qua causa Alexandrinis Episcopis propter eximiam rerū celestium & astrologiæ in ea gente peritiam fuisse à Patrib. delegatam curam omnib. annis renuntiandi Rom. Pontifici, ac per eū longinquis ecclesijs quo die pascha esset celebrandum. Beda id testatur de ratione tēporum c. XLII. atq; Cyrillus ipse apud Paulum Foros. p. I. lib. I. affirmat à generali synodo id sancitū decretū multis seculis viguisse, argumento sint Theophili Alexandrini de ea re homiliæ post natalē Christi diem siue Epiphaniarum (vtrumque enim festum eodem die Aegyptus celebrabat) habitæ, vt scribit Cassianus collatio. X. c. I. missaq; epistolarū forma ad alias Ecclesias. Præterea Cyrilli successoris triginta homiliæ festorum extant Græcè nōdum typis publicatæ, quas & nos Latinas fecimus, cum ipse 34. annis nō amplius Ecclesiam Alexandrinam tenuerit, quibus postquā de Christi aduentu plurimū disputasset, ad finē festa indicit, quoto die mēsis peragēda essent ratione cum Dionysij computatiōe nostraq; penitus conuenienti, quod miraculi instar in tanta antiquitate habeatur. Eo instituto sublato, hominum aut tēporum culpa non facilē dixerim, sed abolito eo decreto Episcopis singulis est mandatum, vt competenti tēpore singulis annis populis diē Paschatis renuntiarent Concilio Toletano 4. can. 4. Bracarēsi 2. can. 9. Nicephorus lib. VIII. histor. c. 25.

C A P. VII.

Ecclesie variant in celebratione Paschatis.

Magnæ contentiones de die Paschatis inter Ecclesias sæpè extiterunt, ac passim veterum Patrum scripta legentibus occurrit Orientales ab Occiduis discrepassētā post Concilium Nicenum, demādatamq; curā Alexandrinis Episcopis eas con-

tentiones componendi: Omnes colligere longum esset, quasdam attingere operæ pretium fore putabam. Anno 330. pascha ab Orientalibus 13. Kalend. Maias die 19. Aprilis est peractum, quod Latini fecerunt Martij die 22. similis controuersia fuit anno 341. quo anno Græci peregerunt pascha die 19. Aprilis, Latini die itidem 22. Martij. Præterea anno 349. Græci id festum celebrarunt 23. die Aprilis, Latini die 26. Martij, quæ controuersia fuit maxima, ac multis vtrinque & magnis argumentis iactata, quæ affert Paulus Foros. p. I. p. Paulinæ lib. V. anno 389. Græci 20. die Aprilis pascha peregerunt, Latini Martij die 24. anno 387. Alexandrini pascha indixerunt die 25. Aprilis, Latini eiusdem mensis die 18. faciendum putabant, quos accusat Ambrosius epistola LXXXII. ac secundum Alexandrinos pronuntiat. Fuit autem ea epistola, vt ex cyclo paschali colligitur, scripta ad Episcopos per Aemiliam constitutos anno 381. Anni verò alij quibus in ea epistola diem paschatis designat, sunt à die Imperij Diocletiani anno 76. hoc est salutis anno 360. præterea annus 89. ab eodem imperio & 93. nimirum 373. & 377. ab ortu Christi initio computandi sumpto. Designat etiam pascha ante biennium, ex quo epistolam conscripsit, nimirum 379. anno, quo anno pascha celebratum fuisse ait 11. Kalend. Maij, quod cum cyclo Dionysiano penitus cōsentit, quem admodum in omnibus alijs annis si manifesti eius epistolæ errores, quod facile erit, corrigantur. Subsequutus est haud magno interuallo annus 403. quo anno Innocentius I. epistola XI. ad Aurelium Episcopū contēdebat pascha celebrandum 11. Kal. Aprilis die 22. Martij, ne si in proximum diem Dominicum pascha differretur, luna 23. contingeret pascha, quod erat inauditum. Alexandrini ad 4. Kal. April. die 29. Martij distulerūt, lunæ dies numerare incipientes non eodem tēpore, quo Romani

ac 14. lunam numerātes ipsi, quo die Innocentius 16. fuisse putabat. Præterea 21. lunam dicentes, quā is fortassis veriorē rationē sequutus 23. putabat, neq; enim Ecclesia veras cōiunctiones sequitur, sed mediās: q̄ magnopere est considerandū. Innocētio Zozimus successit, quo Pontifice omnino an. 417. cum Alexandrini, 10. Kal. Maij. 22. April. pascha añnotarent, Latini 25. Martij malebant cū luna 14. signata fuisset 18. Martij die Dominica, q̄ Alexandrinis incommodum videbatur eam lunā primā putare, cui⁹ pleniluniū ante æquinoctium veniret. Alexandrina ratio diuinitus cōprobata est fonte baptisimi eo die spōte aquis cōpleto in quadā Italię Ecclesia, auctor Sigebertus. Nō minor Leone Pontifice cōtrouersia fuit anno 455. quo anno Alexandrini pascha celebrandū promulgarunt 8. Kal. Maij. Romani ne primi mēsi. (vt mox explicabimus) fines descriptos à Patrib. transgredrētur, malebant præcedenti Dominica fieri 13. Kalen. Maij. quo die Alexandrini 14. lunam designabant incidere. Extat de ea re Leonis epist. 95. ad Episcopos Gallia & Hispania, quib. re cum Martiano Augusto communicata studio pacis mādāt Alexandrinā cōputationem Romanæ præferri. Rursus anno 463. & 465. Hilario Pontifice de re veteri nouæ altercationes contigerunt, ac præsertim anno posteriori cū 14. luna incideret die sabbathi, die Martij 27. Alexandrini die proximo pascha peregerunt. Romani in proximū diē Dominicum differendū putabāt, ne mors Christi ante 14. lunam celebraretur. Quod Ambros. epist. 83. supeti⁹ adducta vitandum præcipit, cū Christus 15. luna fuerit occisus 17. in vitam redierit: quæ causa Hilario Pontifici extitit imponēdi Victorino Aquitanico curam nouos canones nouosq; cyclos describēdi, q̄ ille ita præstitit, vt in maiores tamen reprehensiones incurrerit, Dionysioq; Paruo Romano Abbati occasione præbuit cyclos & canones Alexandrinos restituēdi,

quib. non homines modo fauebant, sed signa etiā cælestia atq; diuina. Nā Paschasin⁹ Lilybeus Antistes epist. ad Leonem Pontif. de ratione paschatis scripsit Meltinæ in Sicilia Zozimo Pontifice fontes baptisimi, qui spōte die Paschatis aqua repleti solebant, quo die fecerunt Latini 8. Kal. April. inanes apparuisse, at verò repletos 10. Kal. Maij, quo die Pascha Græci celebrabāt, anno nimirum 417. Addit Cyrill⁹ Pachomiū diuinit⁹ accepisse Pascha ad 7. Kal. Maij, de quo maxima cōtrouersia erat p̄trahi, lapidēq; in Perside fauere, cuius candor cum luna primi mensis augetur & minuitur, quæ à Beda afferuntur de ratione temporum c. XLI. Resistere secundū Dionysij diligentiam veteres contētionēs, leuiter nōnunquā deinde inter Ecclesias motæ. Nam Grego. Turonens. lib. V. c. XVII. *Eo anno, ait, dubietas pascha fuit, in Gallijs verò nos cū multis ciuitatib. 14. Kal. Maias sanctū Pascha celebrauimus, alij verò cum Hispanis 12. Kal. April.* Sigebertus 573. annum designat, nos potius credebam⁹ 583. cōtigisse: quo anno Pascha iuxta Alexandrinam computationem die April. 18. celebratū est. Rursus lib. X. c. 23. Childebertō Rege ait in Gallia idē dubium incidisse, multos 15. luna Pascha pegisse, alios 22. Victoris Capuani auctoritate in cyclo dicētis luna 15. Pascha fieri; sed ne Christiani vt Iudæi celebrarent, addidit, Latini aut luna 22. Annū quō id contigerit certa ratione indicare nō licebat p̄pter confusam in eo historico tēporum rationē. Sed vtroq; tamen anno ait, fontes baptisimi qui in Hispaniæ oppido Oseto erant (nō procul certē Hispali sito) de quo ipse meminit lib. VI. c. XLIII. aquis spōte posteriori die, quo ipse Gregor. Pascha peregerat vtroq; anno redūdasse, sic certē inquisitione habita accepisse, & fortasse hic arinus fuit 593. quo anno 11. Kal. April. lunā 15. Galli numerabāt, Dionys. 14. Pascha 4. Kal. April. celebratū est: quam lunā 22. Galli Dionys. 21. cōputauit. Fuit is annus Gūtranni

Aurelianensium Regis 29. Childeberti 15. iuxta Gregorij computationem ceteris certiore. Deniq; in ratione computandi inter posteriores calculatores discrimen nonnunquam fuit: nã anno Christi 31. & 563. & 1095. cum Dionysius & cum sequutus Lucidus Pascha designarunt die 25. Martij, Paulus p. II. lib. VII. 15. lunam designat die XXVI. eiusdem mentis feria II. atq; adeo pascha incidit iuxta eam rationem sequenti Dominica April. die primo. Similis discrepantia in anno Christi 34. & consequentibus annis, qui illis in cyclis magnis respondent, inter hos auctores inuenitur; nempe non eandem calculandam rationem, cõiunctionem & oppositionem secutos, quæ si omnia explicanda essent, supra modum cresceret disputatio.

C A P. VIII.

Origines harum contentionum.

IN multis Ecclesie dissentiebant, quæ hoc loco explicanda sunt, ut veterum contentionum radices & primi fontes intelligantur, ac primũ quæ luna primi mensis Pascha peragi deberet, discrepabant trifariam diuisi. Scoti, ut superius dictum est, à 14. luna usque ad 20. pascha celebrabant utroque numero compreheso, in quo quid fuerint sequuti, dicere non est necesse, & Beda explicat copiosius in historia Anglorum lib. III. c. XXII. Alexandrini à luna 15. usque ad 21. quacumque luna ex eo numero dies Dominica incidisset, idem faciebant, nimirum cum Iudæi diuino præcepto eos dies azymorum obseruarent, consentaneum videbatur, ut dies paschæ non ultra porrigeretur. Latini veteres à 16. luna usque ad 22. diem Dominicum paschatis peragebant. Beda de ratione temp. c. XLIX. illud vitantes, ne si luna 15. in diem Dominicum incidisset vnã cum Iudæis pascha celebraret, vnde magna pars earum contentionum nata sunt, quæ

superius sunt commemorata. Dionysius & Beda in suis cyclis Alexandrinorum institutum secuti sunt, quod ad nostra tempora tenuit. In nouo etiã Greg. XIII. Calendario Alexandrinã rationem video obseruatam, ut 15. luna si in diem Dominicum incidisset in eo pascha celebrarent, ut an. 1609. cum luna 15. fuerit die 19. Aprilis die Dominica pascha ipso die celebratur cum Iudæis. Deinde Alexandrini oppositionem lunæ, hoc est lunam 14. semper in ipso æquinoctij die incidentem, aut deinde obseruabant, si ante æquinoctium incideret ad pascha designandum, proximam lunam sequebatur. Latini etiam si luna 14. incidisset ante æquinoctium, modo proxima Dominica post æquinoctium incideret, in eo mense Pascha figebant. Sic Beda de ratione temporum c. 60. Vnde magnæ controuersie ortæ sunt, ac præsertim anno 417. cum Græci 10. Kalen. Maij Pascha peragendum contendere, Latini fecerunt 8. Kalen. Aprilis, hoc est, 25. Martij cum luna 14. signata fuisset eiusdem mensis die 18. nempe ante æquinoctium, quod committendum potius videbatur, quam ut terminos Paschales à patribus præfixos transgredirentur. quæ noua ac tertia radix contentionum fuit, quam explicare pergitur. Alexandrini enim primum mensem lunarem Paschate designando inchoabant 8. Martij, finiebant quinta die Aprilis: nempe ab 8. Idus Martij usque ad Nonas Aprilis, Luna quæ intra eos dies inchoaret, eam ad Pascha designandum idoneam iudicabant. Latini initium primi mensis à 5. die Martij usque ad 2. Aprilis obseruabant. Beda de ratione temp. c. XLIX. quod magnum discrimen erat, ac sepe mensis quem latini primum, Alexandrini vltimum numerabant, sicut è contrario, quem Alexandrini primum, Latini secundum computabant, lunas 14. uti necesse erat: Alexandrini à 21. die Martij 12. Kalendas Aprilis usque ad 18. Aprilis 14. Kalend. Maij considerabant,

Latini

Latini 18. die Martij vsque ad 15. Aprilis. Hinc discrimen etiam orie-
 batur in Paschatis terminis designā-
 dis: nam veteres Latini cum post æ-
 quinoctium ad celebrandum Pascha
 dies tantum 30. designarent quem
 primum mensē hac consideratio-
 ne vocabant, vt Ambrosius ait epi-
 stola LXXXIII. siue à 12. Kal. Aprilis
 vsq; ad 11. Kal. Maij, hoc est, diem 21.
 Aprilis, vt Ambrosi⁹ computat, siue
 vt Theophilus Cæsariensis ab 11. Kal.
 Aprilis vsq; ad 11. Kal. Maij, siue vt alij,
 quod Paul⁹ sequitur ab 11. Kalen.
 Aprilis vsq; ad 12. Kalend. Maij Ale-
 xandrini quinque dies adiecere Pa-
 scha celebrantes à 12. Kalend. Apri-
 lis vsque ad 7. Kalend. Maij, hoc est, à
 21. die Martij vsq; ad 25. Aprilis. Quo
 ex principio vt sæpè de tota summa
 dissentirent necesse erat, ac sæpè La-
 tini Alexandrinos accusabant, quasi
 secundo mense Pascha celebrarent;
 ab Alexandrinis culpabantur Latini
 quod antè æquinoctium 14. lunam
 tenerent, in eo certè à veteri Iudæo-
 rum instituto vel maximè discrepā-
 tes. Præcipua dissentientiendi ratio & cō-
 tentionum fons copiosus cyclus de-
 cem nouenalis fuit, qui cū lunæ mo-
 tui deseruiat, nō ab eodem initio A-
 lexandrini numerant atq; latini, dis-
 crepāt enim tribus annis, ita vt quo
 anno Alexandrini primum sui cycli
 numerum, hoc est, vnitatem ponūt,
 ibi Latini sui cycli, qui idem Hebræo-
 rum est 17. numerant, atq; adeo an-
 no primo Christi, qui cycli Alexan-
 drini 2. est in cyclo Latinorum atq;
 Hebræorum XVIII. numeratur, quo
 fit vt nō eosdem annos embolismi-
 cos, hoc est, tredecim mensium faci-
 ant. Præsertim cycli Alexādrini nu-
 mero 8. & 9. qui anni illis quidē em-
 bolismici sunt, Latinis communes,
 multum in celebratione Paschatis
 discrepant necesse erat, Alexandri-
 ni sine Aprilis, Latini in Martio ferè
 celebrantes. Vnde contentiones &
 rixæ identidem extabant, præsertim
 cum Latinis etiam anni 6. & 17. es-
 sent embolismici in suo cyclo, qui-

bus anni respondentes in Alexan-
 drino cyclo nempè 1. & 9. erant com-
 munes. Postrema contentionum ra-
 dix ex Lunæ initio manabat. Pleri-
 que enim ipsum coniunctionis di-
 em primum lunæ numerabāt, quod
 videntur Galli fecisse anno 593. supe-
 rius adducto. Alexandrini vt Cyril-
 lus ait apud Paulum Forof. I. par. lib.
 V. cap. II. primum diem primum
 numerabant, ac ferme 14. lunam vo-
 cabant, quæ reuera 16. erat, nēpè quo
 die occidēte Sole eodem momento
 luna oritur in nostro hemisphærio,
 quod intra 14. diem contingere non
 potest, sed intra 15. nonnunquam et-
 iam 16. cum luna nimirū postremis
 primi diei horis ascenditur, quod
 quamuis Bedæ auctoritate cōfirma-
 tum de ratione temporum ca. XLI.
 Paulus Forof. reijcit, tum eo loco tū
 lib. XII. immerito tamē vt nobis cer-
 tē videbatur. Verūm hæc pluribus
 explicare longum esset.

CAP. IX.

De Cyclo Hebræorum.

Quidam nostra ætate optimam
 rationem restituendi Kalenda-
 rij iudicabant fore, si iuxta cyclū He-
 bræorum primos anni Lunaris men-
 ses obseruaremus idoneos Paschatis
 celebrationi, quos exactè motū lunę
 considerasse, atq; hanc omnem dis-
 putationem absoluisse affirmabant.
 Et quidem Beda de ratione tempo-
 rum c. XLI. rationem communium
 annorum & embolismorum Patres
 Nicenos ab Hebræis accepisse con-
 firmat, hoc est, cyclum lunarem an-
 norum 19. Nihil ergo cōmodius vi-
 debatur, quam si à quibus acceperāt,
 iidem collapsam rationem insta-
 rarent. Video tamen Socratem lib.
 V. historiæ cap. XXI. Iudæos negare
 tempus Paschatis adeò accuratè ob-
 seruasse, & rursus Iudæos indicat ad
 finē eius capitis æquinoctium nō ob-
 seruasse, sed potiùs Samaritanos, his
 verbis. *Porrò quauis possēm sermonem*

de Paschate susceptum multo longius producere, & tum Iudeos ipsos neque tempora illius celebrandi, neque modum accurate obseruare, tum qua ratione Samaritani, qui sunt secta Iudeorum, semper post æquinoctium hoc festum peragant plane ostendere: tamen eiusmodi opus & separatam & longe prolixiorem tractationem desiderat. Constat. Apostol. lib. V. cap. XVI. errare Iudeos in computatione temporum aiunt, ac Pascha nostrum post æquinoctiū celebrari debere, ne bis vno anno peragatur. Et Paulus ipse Foros. nimum aliquando Iudæis in hac parte tribuens, negat tamen part. II. lib. II. ca. II. eos post captiuitatem Babilonicam, certam aliquam lunæ supputationem vsque ad Christi mortē tenuisse, sed solo visu lunam obseruasse, ideoque præcipua festa duobus continuis diebus peregrisse, vt error si quis esset corrigeretur. Sic faciebant Romanorum vetustissimi, vt Beda ait de ratione temporum ca. II. nam minor Pontifex lunam cum apparebat diligentissimè obseruabat & Pontifici Maximo seu Regi Sacrificulo renuntiabat, vnde mensis inchoarent; ac credam potius Iudæos eam computationem qua modo vtuntur vel à Latinis Patribus cum multis accepisse, vel non ante congregationem Tyberiadis (quam Magnam ipsi vocant habitam ante Christi 512.) eam rationem excogitasse atq; inuexisse, quemadmodum multa alia in ea congregatione à Iudæis fuisse facta constat certis monumentis litterarum. Sanè de Hebræorum Cyclo exactè disputare longioris operæ est, & Paulus Foros. II. part. libr. VIII. in hoc argumento diligenter se exercuit, & in Calendario Hebræorū propriè de hac re suscipitur disputatio. Nostrum hoc loci erit summa tantum capita delibare. Ac primum Hebræi annos suos mensibus lunaribus definiunt, in quibus quidam sunt *communis* quos מנחה vocant duodecim mensibus descriptos. Alij sunt *embolismares*

quos מנחה vocant. Præterea ex vtroque annorum genere quidam sunt *deficientes*, alij *ordinati*, alij etiam *redundantes*, annus communis deficiens comprehendit dies 353. ordinatus 354. redundans 355. simili modo annus embolismaris constat diebus si sit deficiens 383. si ordinatus 384. si redundans 385. hæc autem annorum differentia oritur ex translatione neomeniæ primi mensis, vti mox est explicandum. Nomina mensium sunt duodecim. nam mensis 13. cum additur 12 nomen induit, ac secundus Adar nominatur. Ex his mensibus quinque sunt pleni, hoc est, triginta diebus definiti nempe 1. 5. 7. 9. 11. quinque semper deficient, nimirum 4. 6. 8. 10. 12. Adar secundus quo anno additur est etiam deficiens, id est, constat diebus 29. sed tunc Adar primus, hoc est, mensis 12. plenus esse debet ac constare diebus triginta. Duo menses 2. & 3. hoc est, Marchesau & Cisleu, aliquando ambo sunt pleni & annus dicitur redundans, aliquando ambo deficientes & annus conficitur deficiens, nam si prior 29. diebus constet, posterior 30. dicitur annus communis atque ordinatus. Prouenit autem varietas tum ex translatione Neomeniæ primi mensis, tum quoniam luna constat viginti nouem diebus, horis duodecim, hora Kim, id est, partibus 793. horæ vnius (continet autem vna hora secundum Hebræos partes 1080.) qui excessus partium varietate mensium suppletur. Sequuntur autem Hebræi mensibus anaisque inchoandis medium cursum Lunæ qui est regularis, verum non sequuntur propter eccentricum & epicyclum irregularem: quo fit vt non raro neomeniam ipsi celebrent quando luna est iam cornuta. Annum inchoant à mense Tisri, qui ferè incidit in Augustum aut Septembrem, certè ante nouam correctionem Calendarij, & illum mensis principium anni vocant, tamen si quoad festa Nisan primus est

men-

mensium: atque omnibus annis à paschate Hebræorum quod in mense Nisan celebratur vsq; ad initium sequentis anni æqualis est semper dierum numerus nimirum 163. Ab initio anni vsque ad Pascha dierum numerus variatur pro annorū qualitate. Diem Romani à media nocte inchoant, Hebræi à vespera præcedenti, hoc est, sexta hora post meridiem, astrologi à meridie præcedentis diei, itaque diem Dominicum à meridie sabbathi inchoant. Ab orbe condito vsque ad Christum Hebræi numerant annos 3760. atque adeo anno Christi 1540. numerarunt annos 5300. anno quo hæc scribimus 1587. Hebræorum annus est 5347. Cōsiderandum præterea Hebræos si post meridiem incidat luna fiatque coniunctio, non eò die neomeniam fingere, sed proximo si sit idoneus: alioquin transferunt in diem tertium, nam consueverunt maiorum traditione, & vt festa præcipua totius anni competenti ordine celebrentur, primum diem anni nunquam ponere feria prima 4. aut 6. quoniã sunt incapaces, sed transferunt in diem proximum; quemadmodum pascha nunquam celebratur fer. 2. 4. aut 6. neque Pentecostes feria 3. 5. aut 7. id est Sabbatho, neque diem expiationis celebrant feria 1. 3. aut 6. Est etiã consideranda cōiunctio mensis Nisan, nam si acciderit post 13. horam & puncta 642. neomenia in diem proximum est reiicienda. Adhæc si coniunctio mensis Tisri præcedente anno embolismico feria 2. venerit post hvrã 15. puncta 588. neomenia transferetur in diem proximum quo anno si coniunctio mensis Nisan die Sabbathi acciderit post horam 11. & puncta 150. transferetur memoria in diem proximum. Spinosa sunt hæc & minuta, qualia ferè quæ numeris constant. Præterea si coniunctio mensis Tisri in anno embolismico acciderit feria 3. post horam 9. & puncta 203. neomenia transferetur in feriam 5. quoniam

quarta non est capax. Simili modo si coniunctio Nisan feria 1. venerit post 4. horam & puncta 846. transferetur neomenia mensis eius vsque in diem 3. Ex his verò facilè qualitas anni dignosci poterit; nam si annus communis extiterit quod ex cyclo decemnouenali Hebræorum facilè intelligi potest, si inter initium eius & sequentis tres feriæ ultra hebdomadas integras intercesserint erit annus deficiens, si quatuor erit annus ordinatus, si quinque redūdans, at in anno embolismico, quoties eius initium distat ab initio anni proximi diebus quinque annus deficiens constituitur, si sex mediocris, si septem erit redundans. Vnde colligitur & ex supra dictis quot dies singulis annis mensibus Marchesuan, & Cisleu tribuere debeamus. Sunt etiam canones ad inueniendum Pascha comparati. Anni communi ac deficiente, si cœpit feria 2. Pascha erit feria 3. anno embolismico & deficiente pascha erit feria 5. quod si annus feria 2. incipiens fuerit redundans & communis pascha feria 5. celebretur, si embolismicus & redundans pascha erit die Sabbathi, annus ordinatus feria 2. inchoari non potest. Annus feria 3. incipiens si fuerit communis pascha celebrabitur feria 5. si embolismicus Sabbatho, eritque vterque annus ordinatus: nam deficientes aut redundantes ea feria incipere non possunt. Si annus feria 5. inceperit communis & ordinatus pascha erit die Sabbathi, si embolismicus & deficiens Pascha erit feria 1. Simili modo si redūdans fuerit & communis pascha feria 1. ponatur, si redundans & embolismicus feria 3. Si annus die Sabbathi cœperit deficiens & communis Pascha sit feria 1. si deficiens & embolismicus feria 3. si redundans & communis item feria 3. si redundans & embolismicus feria 5. ordinatus annus die Sabbathi incipere non potest. Porrò cognita feria qua celebratur pascha & considerata anni qualitate sit ne embolismicus an cōmu-

nis,

nis, facile calculator ex plenilunio dignoscet, quo die mensis Martij vel Aprilis secundum Latinos incidat Pascha, aut etiam initium anni: praesertim cum anni communis termini certè ante correctionem Gregorianum quoad initium eius sint quintus dies Septembris & 23. eiusdem Anni embolismicus termini sunt dies 25. Augusti & 5. Septembris, & cum neomeniam mensis Tifri praecedat æquinoctium plusquam 10. diebus erit annus embolismicus. Iosephus Scaliger de Emendatione temporum annis Iudaicis inchoadis & Paschate designando Iudæorum, non vno loco vehementer lapsus est: ne te lector eius computatio fallat. Vocant autem Hebræi æquinoctium Tecupha nempè temporis spatium, quo Sol à principio Libræ, ubi est æquinoctium, vsq; ad principium Capricorni consumit. Suntque apud Hebræos quatuor Tecupha, id est, quatuor anni partes seu duo æquinoctia & totidem Solsticia de quibus & Angelis quatuor ijs quatuor anni partibus praefectis multa fabulantur. Coniunctiones solis & lunæ vocant Molad, suntque apud illos tabulae ad inueniendum quatuor Tecupha & 12. Molad, nempè tot coniunctiones in anno contingunt, sed praesertim ad inueniendum Molad Tifri atque Tecupha, id est, æquinoctio autumnali maior opera consumitur, quoniam inde quasi à principio cætera pendent, & cum illis sunt cõnexa, Neomeniam hoc est, diem à quo Hebræi mensem inchoant, qui sæpè non est idem in quo accidit coniunctio, vocant illi Chebigha. Modus autem inueniendi Molad, id est, coniunctionem primi mensis ex tabulis facile deprehenditur, sed & hoc loco tabularum radices & fontes indicare operæ pretium erit. Quando quaritur Molad alicuius anni, oportet cõsiderare quotus annus is fuerit ab exordio mundi, atque quot cycli decemnouenales praecesserint: nã pro quolibet cyclo oportet accipere dies

2. horas 16. puncta 595. atq; omnium cyclorum summa facta considerare quid resultet, deindè præter cyclos oportet considerare quot anni in eò annorum numero præterea sint, & pro quolibet anno cõmuni numerare dies quatuor, horas octo, puncta 876. pro embolismicis dies 5. horas 21. puncta 539. His omnibus in summam redactis, oportet addere radicem ad meridianum Hierosolymitanum dies 2. horas 5. puncta 204. nimirum propter Molad Tohu ut ipsi loquantur, puncta in horas, horas in dies reducere opus est: summaque dierum facta cam per septem partiri nempè dies Septimanæ, si nihil superest erit Molad dies Sabbathi, si aliquid superest qualis numerus fuerit, talis erit feria hebdomada. Iudæi enim de nostris mensibus nihil curant, ac tantum considerant quota die feriaque Septimanae annus & mensis incipiat, qua cognita atque ex plenilunio facile nos diem mensis nostri eliciemus, uti superius est dictum, neque ad inueniendam coniunctionem mensis Tifri plura sunt necessaria. Si verò aliorum mensium in eodem anno coniunctiones quarimus, oportet sicut annos integros & iam cõpletos non autem inceptos, ita menses qui in eò anno praecesserunt considerare, ut si in anno communi querimus Molad mensis Nisan, oportet sex praecedentes menses considerare, & pro quolibet eorum sumere diem 1. horas 12. puncta 793. atq; hæc in summam redacta coniungere cum diebus horis & punctis quæ ad inueniendam primam coniunctionem anni erant considerata. Exempla nisi tabulis factis molestum esset afferre. sanè si dies coniunctionis non fuerit idoneus iuxta priores regulas, ut in eo figatur neomenia, figi debet die idoneo, & illa dicitur Chebigha. Porro ratio inueniendi Tecupha Tifri similis erit: nam pro quolibet cyclo annorum sume horam vnam, puncta 487. si præter cyclos superest ali-

quot

quot anni relicto eo, de quo quæritur, oportet sumere annos integros, & pro quolibet anno communi quidem sumere dies decem horas 21. puncta 204. pro embolismico autem dies 11. horas 18. puncta 1031. quibus in summam redactis si numerus dierum superat mensē lunare detrahas licet quoties potueris dies 29. horas duodecim puncta 793. quo tempore luna circulum suum conficit, quod relictum erit deferuiet ad inueniendam Tecuphan, id est, æquinoctium, sed prius ex numero residuo debes detrahere dies 12. horas 20. puncta 204. ex quanto tempore ut Hebræi putant primam mundi lunationem præcessit annus solaris. Rursus si fueris in 8. anno Cycli lunaris, detrahe etiam diem 1. horas 12. puncta 747. atque quot dies supererint debes addere vel detrahere initio mensis Tifri, atque ita inuenies primam anni Tecuphan, nā Molad Tifri aliquando præcedit æquinoctium, aliquando sequitur. Quod si aliam Tecuphan ex quatuor quærere placet, pro quolibet mense transacto summæ priori addere necesse erit horas 21. puncta 827. Atque illud ad extremum considerare opus erit, in Cyclo Paschali post annos 247. qui continet 13. Cyclos decemnouenales, omnia festa Hebræorum ad easdem ferias recurrere, annosque eadem conditione esse, non autem in eundem diem mensis nostri propter anticipationem anni lunaris, neque eadem littera Dominicalis semper eodem spatio annorum recurrit. Hebræique licet suum pascha post æquinoctium semper celebrent, præsertim hoc tempore, & ante multos annos, non tamen sequuntur eodem celebrando proximam Lunationem æquinoctio cum sæpè incidat in 13. Aprilis diem. Nunc post correctionem Kalendarij in 23. Aprilis quæ lunatio tota post æquinoctium contingit, immo & præcedentis maior pars quæ magna peruersio est, ac iuxta eaque ex Socrate sunt allata videtur hic Cycclus Samaritanorum potius quam

Iudæorum fuisse. Certè antiqui Patres cum Ambrosio epistola LXXXIII. lunam proximam æquinoctio primam anni esse volunt. Idem Iudæos obseruasse ut pascha post æquinoctium vernū agerent, docet Sozom. lib. VII. c. XVIII. Philonis Iosephi, Aristobuli, & aliorum testimonio, quod in Hebræis primis certè Cyclis non seruatur. Idem ex Philone, Iosepho, Agathobolo & Aristobulo vno è LXX. interpretibus docet Anatolius apud Bedam de ratione tēp. c. XXVIII. & quidem Iosephus sic sentit lib. III. antiq. c. X.

CAP. X.

Varia sententia de die annoque quo Christus obiit.

Multa hætenus dicta sunt de ratione computandi Latinorum, Græcorum atque Hebræorum, pro rei difficultate paucissima; sed fontes tamen erant quasi digito designandi unde propositæ quæstionis explicatio peti debet, quæ nescio an vlla maiori difficultate & sententiarum varietate impedita sit. Omnium placita afferre longum esset, præcipua explicare necessarium fore putabam. Ergo de die quo Christus est in crucem actus auctores diuisi sunt. Græci 10. Kalend. Aprilis occisum affirmant 23. die Martij, cum ijs Lactantius sentit libr. IV. cap. X. his verbis: *Iudæi exinde Tetrarchas habuerunt usque ad Herodem, qui fuit sub Imperio Tiberij Caesaris, cuius anno 15. id est, duobus Geminis consulibus ante diem 10. Kalendarum, Aprilium Iudæi Christum cruci affixerunt.* Præterea Theophilus Cæsariensis cum cæteris non solum Palestinæ, sed & permultis aliarum regionum Episcopis, (ut Bedæ verbis utar de ratione temporum cap. LXV.) de Pascha disputans scripsit eodem 10. Kal. April. die Dominum fuisse crucifixum, nempe ut non tantum quo die hebdomadis

dis hoc est, feria 6. Adamus sopitus est, sed etiam eodem die mēsis Christus morte sopitus de suo latere formaret Ecclesiam. Alij Patres Latini ferē Christum occisum fuisse affirmant ad 8. Kalend. Aprilis, 25. Martij die (de anno nondum disputo) Tertullianus lib. cōtra Iudæos, Aug. lib. XVIII. de ciuitate Dei c. vltimo, *Mortuus est, inquit, Christus duobus Geminis consulibus 8. Kalend. Aprilis, & resurrexit die tertia, ut pote sexto earundem Kalendarum, sicut Apostoli suis sensibus probauerunt.* Idem reperit libr. IV. de Trin. cap. V. Consentunt martyrologia Vsuardi, Isidori, aliorum. Beda de ratione temporū cap. XLV. quod autem (ait) octauo Kalend. Aprilis Dominus crucifixus 6. Kalend. resurrexit, multorum latere Doctorum Ecclesiasticorum constat sententia vulgatum, atque sic ferē de die mortis Christi auctores variant. De anno magis etiam discrepant, ac pratermissa Irenæi sententia qui lib. II. cap. XXXIX. Christum ad 40. annum vixisse haud satis idoneo argumento affirmat, Tertullianus apud Hieronymum ad Danielis cap. 9. occisum Christum ait, 15. Imperij Tiberij Augusti anno, baptizatum eo anno Christum vulgati codices habent, vitio tamen ne fallare vti vetusti libro argumento sunt, atque Iulij Africani apud eundem Hieronymum verba idem sentientis libr. V. de temporibus. Tum Orosius lib. VII. id ipsum sequitur his verbis. *Anno Tiberij 15. cum Dominus Christus Iesus voluntarie quidem se tradidit passioni, impie à Iudæis apprehensus & patibulo suspensus est.* Cum his sentiant necesse est quicumque duobus Geminis consulibus Christum cruci suffixum affirmant: Lactantius, & Seuerus. Sulpitius lib. II. historiae sacrae: quorum sententiae tamen Lucae verba resistunt cap. 3. affirmantis anno 15. Imperij Tiberij Cæsaris, cum Iesus erat incipiens quasi annorum triginta baptizatum à Ioanne fuisse, post quod

tempus vniuersa prædicatio decurrit, longiori tempore maiori actionum varietate quam vt paucis mensibus describi possit. Ergo alij Patres antiqui quorum est propensior ad veritatis similitudinem sententia, bifariam diuisi sunt: quidam affirmant 32. annos ac menses circiter 3. vixisse Christum, in quo numero primas tenet Apollinaris Laodicemus ab Hieronymo in Danielem citatus, consentit Eusebius in chronicis aliud quamuis in historia, vt videtur, fecatus: atque Eutropius in historia: quod magister sententiarum libr. IV. d. XLIV. cap. I. Petrus Comestor in historia & Nicolaus Lyra ad Lucae cap. 3. secuti sunt. Beda tamen de ratione temporum cap. XLV. Christum constanter affirmat trigessimum quartum annum ætatis attingisse, *Habet enim* (inquit) *ni fallor Ecclesie fides Dominum in carne plusquam 33. annis vsque ad sua tempora passionis vixisse, ceterisque Romanis ubi anni à Christi morte descripti erant, id confirmari testatur.* Chronicon Isidori nomine cum sit potius Lucae Tudenis, Christum vixisse affirmat annis 33. ac mensibus ferē 3. Eusebius lib. I. historiae cap. XII. Nicephorus lib. item I. cap. XXIX. Haymo de rerum Christianarum memoria lib. I. ca. XXII. quadrienni tempore Christi prædicationem definiunt, quod tempus si 30. annis cum baptizatus est adiungatur, pro certo efficitur menses aliquot ultra 33. annos expleuisse. Et illi quidem sententiam valido argumento confirmant, tres Pontifices annuos, scilicet inter Annam, quo Pontifice Christus est baptizatus, & Caypham, quo est occisus, intercessisse Ismaëlen, Eleazarum, Simonē, Iosephi etiam testimonio falcitum lib. XVIII. antiq. cap. XVIII. fuisse etiam quinque Paschata post baptismum Christi ad eius mortem multis confirmare liceret, primum proximè post susceptum baptismum, alterum post cum vertente anno (sic Ecclesia docet) aquam vino muta-

uit,

uit, *Propè enim erat Pascha Iudeorum* Ioannis 2. vers. 13. Tertium cum ad probaticam languidum sanitati reddidit, *post hæc*, ait Ioãnes c. 5. *erat dies festus Iudeorum*, quod Irinæus lib. II. cap. XXXIX. de Paschate intelligit. Quartum de quo Ioannis 6. vers. 4. *Erat autem proximum Pascha dies festus Iudeorum*. Quintum cum occisus est, quæ si vera sunt, vt magnorū virorum auctoritate, & certis argumentis fulciuntur, supra quadriennij tempus à baptismo ad mortem fluxisse dies aliquot confiteri opus est: ac credam quicumq; mense Martio 8. Kalendas Aprilis Christum obiisse credunt, idem sensisse tametsi nominandis cōsulibus aut imperij anno designando aliud fecuti videantur, nimirum in tanta antiquitate & monumentorum penuria hallucinari propemodū erat necesse. Hæ sunt antiquorum ferè sententiæ. Consequenti tempore extiterunt alij eruditionis opinione præstantes, qui ratione temporum ad calculos reuocata, negarunt Christum mense Martio fuisse occisum: nam cum constet die Veneris accidisse, negant per eos annos Lunæ & Solis oppositionem, cum Pascha Iudeorum veteri instituto celebratur, quo etiam die Christus est occisus, eo die & mense incidisse, ac credunt potius & verò pro certo ponunt, Christum tertio Nonas Aprilis fuisse occisum, qui dies Veneris fuit ætatis Christi anno 33. inchoato, completo 32. Primus Rogerius Bachon epistola ad Clementem V. Romanum Pontificem id affirmavit, & Paulus Burg. ad c. Matth. 26. ex calculatione lunæ quam dicit se fecisse cum Hebræorum peritis. Subsequutus est Ioannes de Muris libello suo de regulis Calendarij, fixam antiquorum sententiam & placita impune mouēs cum alijs, quod Alfonso Tostatum Abulensem deindè Episcopum prouocauit, vt non modo nouam sententiam sequeretur, sed publicè etiam Senis in Etueria, vbi cura Romani Pontificis

tunc erat defendendam susceperit, inter Thefes vnā & viginti, quas more Peripatetico biduo in conuentu Antistitum & eruditorum virorū disputandas proposuit. Commouit ea res multorum animos, quasi veterum auctoritatem contemneret, ac de religione postulatum exagitarunt magna procella. Princeps Ioannes Turrecremata ex Dominicano ordine propter litterarum peritiam ac defensionem Romani Pontificis auctoritatem, ex humili quamuis genere Cardinalis, neq; prius restitit quam dati in causa iudices perperam sensisse Tostatum pronūciarunt. Quæ illi causa fuit *defensorij* euulgandi duobus libris, quibus audacter opinionem tueatur, Pontificiam auctoritatem æquo liberius fugillat, morem eius ætatis & exempla secutus. Alij tamen Tostati exemplo castigati, ita à nouæ vocis vsurpatione abstinuerunt, vt magnis se difficultatibus implicarent studio tuēdi antiquorū placita, Christum occisum mense Martio. Itaque Paulus Foros. vastissimo de hoc argumento volumine ita aliorum opiniones conuelit, vt ppriam ipse afferre vereatur, Christumque aliquando obiisse dicat, quo nos anno duodecimum eius ætatis annum numeramus, nempe natali Christi die 20. circiter annos anticipato, quæ magna peruersio fuit, aliquando quod magis illi placere videtur Christum 35. aut 36. ætatis anno occisum affirmat, cum 15. luna incidit 3. Kalend. Aprilis die Veneris iuxta Dionysij calculationes. Neque tamen Pauli cunctatio metusq; Romanæ seueritatis deterruit alios, quo minus recentiorum opinionem sequerentur, Christū occisum 3. nonas Aprilis. Hi sunt Ioannes Stoflerinus natione Germanus in suo Calendario, Ioannes Lucidus Gallus in emendatione temporum. Petrus Pitatus Veronēsis de anni Solaris atq; Lunarum quantitate, vix vt super sit hac nostra tēpestare, qui veterum Patrum sententiam tueatur

astrologicis rationibus & computationibus, quas certissimas credunt, contrariam, quos omnes opinione deceptos confirmare tentabimus nouo facto principio.

C A P. XI.

Christus 34. ætatis anno est occisus.

CHristum die Veneris esse occisum quæstionis nõ est; erat enim parasceue Paschæ, vt Ioãnes ait c. 19. vers. 31. Iudæi ergo quoniã parasceue erat, vt non remaneret in cruce corpora Sabbatho (erat enim magn⁹ ille dies Sabbathi) rogauerunt Pilatũ vt frangerentur eorum crura & tollerentur, cõstat etiam quo tempore Pascha Iudæorum agebatur id contigisse, celebrabatur autẽ Pascha veteri instituto 15. die primi mensis, Solis & Lunę oppositione vt manifestẽ deducitur Exod. 12. Leuitici 23. Num. c. 9. & 28. Deut. 16. illud difficilẽ, quo anno quoque die mensis iuxta Romanorum computationẽ cõtingeret designare. Verũ ad Christi annos certa ratione numerãdos cõparadosq; cum annis ab vrbe condita Lucæ testimonium cap. 3. commodissimum videbatur anno 15. Imperij Tiberij Cæsaris procurante Pontio Pilato Iudæam, affirmantis Iesum fuisse baptizatum cum esse inciperet quasi annorum 30. cõepit autem Tiberius imperare 14. Kalendas Septembris, cuius imperij anni 15. quatuor integris mensibus exactis Christus 8. Kalend. Ianuarij baptizatus est, vt Ecclesiæ traditio habet cum 29. ætatis anno expleto trigesimali dies 13. tantũ haberet, sic enim plerique intelligunt illa verba, *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*, nempe attigerat trigessimũ annum, nõ expleuerat, tametsi Epiphanium inuenio hæresi, si affirmantem Christum mense Septembri fuisse baptizatum, quod eo tempore ad trigessimũ annum proximẽ accederet, sic

enim ipse intelligit illud verbũ, *quasi annorum triginta*: Pratercã Chrysomus & alij nonnulli anno 30. expleto baptizatũ Christum credunt, quibus maiori numero atque antiquitate patres resistunt. Quorum si vera sententia est, facilẽ quo anno Romanæ vrbs & imperij Christus fuerit natus colligere licet per consules ratione retro acta, à duorum enim Geminorum consulatu, qui incidit in 15. Imperij Tiberij annum si triginta annis retrocedamus, inueniemus Christum natum fine anni, Augusto XIII. & M. Plautio Siluano consulibus anno vrbs conditæ DCCLIII. Imperij Augusti Cæsaris post victoriam Actiacam 30. Olympiadis 194. anno 3. atque adeo cum ex eo anno ab ortu Christi dies octo tantũ superessent, natus est enim octauo Kalend. Ianuarij, merito ijs diebus prætermisissimus primus Christi annus à consulatu Lentuli Isaurici & Pisonis Auguris numeratur, ac reliqui eodem ordine constanti ad nostram ætatem ratione. Constat prætercã Christum iussu Pilati procuratoris Iudææ crucifixum, quod non ex Evangelio modo, sed ex profanis etiã scriptoribus manifestẽ intelligitur, Tiberio Cæsare imperium obtinente etiam tunc, quando Iosephus decennium integrum, quo Pilatus Iudæam rexit, intra annos imperij Tiberij Cæsaris comprehendit, quod Cornelij Taciti testimonio vtrumq; confirmare licet lib. XV. *Christiani, dicentis, nominis auctor Christus, qui Tiberio imperitante per procuratorem Põtium Pilatum supplicio affectus erat.* Atque cũ hac omnia in cõfessio sint, tum illud dubium maximẽ, quo anno ætatis suæ, quo die mensis nostri Christus obierit. Nos multis & magnis argumẽtis cõmunem veterum sententiam confirmare conabimur 34. ætatis anno, 8. Kal. Aprilis Christum à Iudæis fuisse peremptum. Annos autem numerabimus à Christi ortu salutari instituto Ecclesiæ Romanæ ab Euge. IV. Roman. Põtifice

aucto-

auctore Blondo Forliuicēsi suscepto uti Paulus Foros. lib. XIII. II. p. affirmat. antea enim annus tantum Pontificis eo tempore Ecclesiam gubernantis publicis tabulis adscribebatur, quidā ab incarnatione Domini annos computant, sed hi nisi voce abutuntur, ut faciunt nonnulli, in diplomatis Romanis, ad cōsuetam annorum summam ab 8. Kalend. Aprilis annum vnum addere debent, quoniam eo die Christus est conceptus, nimirum hoc anno 1587. ab octauo Kalēd. Aprilis illi numerarunt. 1588. quod faciunt Pisani in Etruria, vicini tamen Florentini & Senēses cum annos itidem ab incarnatione numerent ante 8. Kalēd. Aprilis 25. die Martij vnum annum detrahunt. Ita hoc ipso anno numerant ante eum diem annum 1586. Et fortassis posteriores hi annos completos numerant. Pisani aliarum gentium more annos inchoatos. Diplomata Romana annos incarnationis pauciores numerant quam natiuitatis, mensibus certē Ianuario, Februario, & Martio, præpostera ratione, ni Florentinorum exemplo excusare factum placeat. Aliam rationem eius moris esse credidit Ioannes Vergara ex annis vsualibus & casualibus (sic ipse loquitur questione octaua) sed neque verē neque aptē.

C A P. XII.

Quota Olympiade mortuus est Christus.

EX Chronographis certū in hac re argumētum sumi non potest, quoniam in annorum computatione discrepant inter sese, suaq; varietate questionem potius impediunt: ne ab vrbe condita quidem quo anno sit natus Christus, quo obierit, conueniunt, consulibus numerandis vel maximē variant, ne annum quidem Imperij Augusti Tiberijque quibus rerum potentibus Christus ortus in crucemque actus est, satis

exacte designant, ac plerique anno vrbe conditæ 552. consulibus Augusto 13. & Siluano natum, occisum affirmant 18. Imperij Tiberij anno, quibus resistunt alij, nihil ut certi colligere liceat. Vnus Phlegon libertus Hadriani Augusti rerum historiā collegit per Olympiades, quarum singulæ quatuor annos continebant initio sumpto ab æstiuo Solstitio, aut æquinoctio autumnali, discrepant enim etiam in re hac auctores. Lucidus æquinoctium ait de die passionis cap. 7. Onuphrius, cui magis assentior 8. Kalend. Iulij affirmat. Conditam Romam putabam cum M. Varrone Olympiadis 6. anno tertio extremo. Verrius Flaccus IV. ait, Dionys. primō anno Olymp. 7. Sed præstat Censorinum de die Natali cap. VIII. audire dicentem. *Vlpij & Pontani consulatu ab Olympiade prima annos numerari 1014. ex diebus duntaxat æstiuis, quibus Agon Olympicus celebratur, à Roma autem condita 991. & quidem ex parilibus vnde vrbe anni numerantur.* Quibus verbis indicat prius annum vrbe 991. inchoari, quam Olympiadis 104. atque adeo 23. Olympiadum anno nōdum completo condita est nempe 3. Olymp. 6. Lucidus IV. ait viam ad alia muniens. Phlegon ergo (vt Eusebius affert in chronicis) lib. XIV. magnam & excellentem inter omnes quæ ante eam acciderant defectionē solis factam fuisse die hora 6. in noctem verso vt stellæ in cælo viderentur, affirmat anno 4. Olympiadis 202. quod de eclipfi in morte Christi visa omnes intelligunt, quā se vidisse Dionysius Athenis ait epistola ad Polycarpum & ad Apollōphanē magno miraculo, cū Luna circa pleniluniū esset, quo tempore defectio Solis incidere non potest. Natus autem Christus Olympiade 194. anno 3. Lucidus IV. ait de verō die passionis Christi cap. IX. extremo, nimirum diuersam rationem secutus, ab anno autem 3. eius Olympiadis vsq; ad annum 4. ducentesimæ secundæ

triginta & tres anni integri fluxerūt adiectis diebus, qui inter Christi ortum 25. Decēbris & eius obitū intercessere, qui annus ab vrbe cōdita fuit 786. Seruio Sulpitio Galba & L. Cornelio Sulla Coss. agebatur etiā 19. imperij Tiberij annus. Nam Eusēbius eum annum in Olympiadis 202. annum incidisse in Chronicis declarat: nam qui decimo octauo anno dixerunt, quorū fuit magnus numerus, ij aut in computatione annorum Imperij ei⁹ falsi sunt, aut Imperij annos integros notarunt. Est autem hoc loco cōsiderandum Olympiades Solstitio æstiuo, vt dictum est, annos inchoare, & Censorinus de die Natali ex diebus duntaxat æstiuis ait, quibus Agon Olympicus celebratur, conditæ vrbis annos à 20. die Aprilis 12. Kalend. Maij initium sumere, vbi Palilia & Romæ natalis in Calendario veteri Romanos notātur annos Tiberij incipere ab Augusti die 19. quo die imperium est auspicatus 14. Kal. Septembris, nā indictiones (tametsi hoc ad alium locum spectet) quę tribus lustris, id est, annis 15. voluebantur, incipiebant octauo Kal. Octobris die quarto & vigesimo Septembris, vbi antiqui æquinoctiū autumnale collocabant, quod initium nostræ etiā ætate rebelliones ab imperatoribus creati sequuntur: Pontificij enim rebelliones à die natali Christi, quo tēpore nouus annus inchoatur, annos etiam indictionum auspicātur, vt ex actis Concilij Constantiensis manifestum euadit, studio cōcordiæ factum, vt anni Christi & indictionū ab eodem initio decurrerent, quorū rationem hoc loco neque probare constitui mus neque repudiare, ad calculos reuocetur oratio.

C A P. XIII.

Quid veteres calculatores senserint.

Olympiadibus omissis ac verò ceteris Chronographis, quoni-

am nota sunt omnibus, dubia tamē propter sententiarum varietatē, variamq; rationem annos inchoandi finiendiq; illud hoc loco defendam nunquam veterum opinionem tam celebrē fuisse, nisi magnis rationib⁹, magnaq; auctoritate esset fulcita. Equidē mirari solitus erā tāta animorum consensione veteres affirmasse mēse Martio Christū occisum fuisse, Gręcos decimo Kal. Aprilis, Latinos octauo, nempe Martij die 25. De Gręcis laborare non attinet, nam inter eos non pauci à nostris stant, & duobus dieb. in ratione dierū falli promptum fuit. Latini Patres ac veterum martyrologia constanter in sentētia persstant, Christi mortem in fastis eodie magno consensu notantes. Sed nimirum animaduerti, quod nescio an alius considerarit, veteres calculatores qui astrorum cursus & mot⁹ numeris persequuntur, ad annum Christi 34. primi mēsis, lunam 15. designasse Martij 25. die quos nisi certa ratione aut maiorum traditione inductos credimus, irrideamus veterū monumenta, antiquos Patres vanos futiles esse dicamus, quorum disciplinam sapientissimus quisque & euentus ac res comprobauit. Primus Dionysius Abbas veterum calculationibus commutatis alioque detortis eo anno 14. Lunam 12. Kalēdas Aprilis 21. Martij die Dominica designauit, quo nomine multorū reprehensiones incurrit, quasi fixa Ecclesię placita mouisset ipsa vetustate sancta, sic enim Sigebertus ait ad annum 532. *Hoc anno expletus est à Christi natiuitate magnus annus annorū 532. ab hoc etiam anno Dionysius Abbas ordinauit Cyclum suum cyclorum quinque decemnouenaliū. Et quia secundus annus operis huius concordare debet in ratione computi, primo anno natiuitatis Christi debet 35. Cyclus Dionysij concordare in ratione computi 33. (lege 34. vt cum superioribus conueniat) anno natiuitatis Christi scilicet, vt 14. Luna Aprilis occurrat 9. Kalendas Aprilis, in 5. feria passio Christi 8. Kalen. Aprilis, in 6. feria resur-*

resurrectio: 6. Kalendas Aprilis in Dominica die: sed quia non ita occurrit, sed Luna 14. Aprilis occurrit eo anno. 12. Kalendas Aprilis in feria, Dominica vero dies Paschæ in 5. Kalen. Aprilis ideo improbat, quia repugnat Evangelicæ veritati. Hactenus Sigibertus, Dionysium imitatus. Beda recentiores in errorem misit non satis considerantes quid veteres sanxissent, & sanè Dionysij Abbatis cycli constare qui possint, iuxta quos dies Paschæ sæpè designatur ante æquinoctium? certè anno Christi quarto designatur Martij die 23. & anno septuagesimo secundo designatur 22. die Martij, cum eo tempore æquinoctium non ante vigesimum quintum, aut vigesimū quartum Martij incideret. Quis ergo verum diem Paschatis designasse annis omnibus ante eius ætatem contendat, ac non potius fateatur hallucinari, quicumque eum ducem secuti sunt? Verum Dionysium, ais, errasse. Sigibertus dixit veteres diuersum secutos unde colligas videre cupio. Nimirum anno 462. Victorium magnum cyclum scripsisse idem Sigibertus affirmat. Præterea anno 528. Victorem Capuanum Episcopum cyclos Paschales scripsisse & Victorij errores accusasse ait, neutrum tamen criminatur quod eo anno Ecclesiæ cōsuetudinem immutasset, quod magni argumenti instar esse debet ad confirmandum eos à veterum sensu minimè discrepasse, quod si liceret eorum cyclos videre, non dubito, quin nostra hæc sententia constaret præsertim adiuta duorum veterum Patrum calculationibus, quas videre contigit, Cyrilli atque I-

Kalend. Aprilis, in feria non nihil discrepat, designat enim diem Dominicam. Isidorus li. VI. etymolog. cap. XVII. Cyrilli instituto quinque cyclos annorum decem & nouem affert, in eorum cyclorum anno 35. qui respondet anno 34. Christi iuxta ea quæ Sigibertus ait 15. Lunam 8. Kalendas Aprilis designat, sed die Dominico in quo & à Cyrillo discrepat, & ab eo quæ veteres sunt sequuti iuxta ea quæ Sigibertus ait, cum uterque potius 17. Lunam eo anno die Dominico designare debuisset. Verum id certè efficitur, veteres 15. Lunam eo anno 8. Kalendas Aprilis adnotasse, de littera Dominicali magnum discrimen inter veteres erat, neque mirum si in re dubia fuerint quidam hallucinati. De veterum cyclis satis, ad alias computandi rationes transeamus.

C A P. XIV.

Ex aureo numero idem probatur.

Cycli lunaris Latinorum & cycli decemnouenalis Alexandrinorum quid sint, à quibus excogitati, & quibus rebus inter se discreparent, superius c. V. à nobis est explicatum. Nunc adijciendum ante tempora Concilij Niceni cyclum lunarem Latinorum, qui idem Iulij Cæsaris est, ab unitate vsque ad 19. progrediens aureis numeris fuisse Kalendarijs adiectum, neque in ipso Concilio Niceno fuit detractus. Primus Dionysius Abbas anno 332. Felici conatu pro cyclo Lunari in Kalendarijs decemnouenalem substituit, Alexandrinorum computationem Latinæ præferens, quam diligentiam Romanorum Pontificum, ut videtur, auctoritate munitam, ita posteris probauit, ut ferè ceteris sit prælata. Deseruiunt autem ij numeri ad Lunæ coniunctiones indicandas non perpetuo: necesse est enim propter quasdam minutias quibus an-

nus Lunaribus ab anno Iulij superatur, coniunctiones sedes suas vno die anticipare annis 304. aut, vt alij putant, quibus magis assentior, annis plus minus 262. quod magnopere cenſeo conſiderandum. Itaque à Dionyſij ætate ad noſtram coniunctiones quatuor diebus ſedes anticipaſſe conſideramus ab eo die, quo aurei numeri à Dionyſio ſunt adſcripti Kalendario. Quod ſi ita eſt oportet Iulij Cæſaris ætate Chriſtiq; duobus diebus infra eum locum vbi numeri ſunt coniunctiones incidere, ſicut enim poſterioribus annis anticipantur, ita prioribus pari interuallo coniunctiones inferius his locis vbi ſunt numeri deſignentur neceſſe eſt. Eſt enim veriſimile Dionyſium figendis numeris ad ætatem ſuam reſpexiſſe, atque ibi ſingulos poſuiſſe, vbi rationibus aſtologicis cognouit coniunctiones incidere. Hanc ergo rationem ſi ſequamur, numerus 16. qui à Dionyſio 8. Martij eſt adſcriptus & currebat anno Chriſti 34. ponatur neceſſe erit, ſi ad id tempus reſpiciamus 10. Martij, quod de alijs numeris pari ratione erit ferè faciendum. Deindè oportet ex Beda adijcere de ratione temporum cap. LXI. & Cyrillo apud Paulum Forof. primæ part. lib. V. anno 403. ætatem Lunæ atque initium computationis nunquam ſumi ab Alexandrinis ab ipſo coniunctionis die, ſed à ſequenti, & diem oppoſitionis, quam 14. Lunam vulgo dicimus, non contingere ante diem Lunæ 15. ſapè etiam non ante 16. Cum enim Luna circulum ſuum E conficiat 29. diebus & horis fermè tredecim, medietas Lunæ, vbi oppoſitio eſt, non poteſt incidere toto 14. die Lunæ vt manifeſtum eſt, ſed potius nonnunquam 16. ſi punctus coniunctionis in primæ diei poſtremam partem incidit. Præterea conſiderandum, in quolibet cyclo decemnouenali ad finem eius vnum diem Lunas poſtponi fermè, quem ſaltum Lunæ Beda ac veteres

vocarunt, ac neceſſe eſt vt coniunctiones in ſede ſua proximo cyclo maneat ex primo proximi cyclo anno lunari, vnus dies detrahatur atque ſit tatum dierum 353. eandem ob cauſam in epactis antiquis cum prioribus cyclo annis 11. epactæ dies ſingulis adijciantur, in poſtremo adijciuntur 12. & à 18. ad 30. fit ſaltus: ratio ſaltus lunæ eſt, quoniam menſis Lunaribus abſoluitur diebus 29. horis duodecim, minutis viginti quatuor ſecundis tribus, tertijs tribus, q̄ Hebræi alia ratione dicunt diebus 29. horis 12. punctis 793. meſura ferme eadem, ratione diuerſa. His poſitis ſi coniunctio anno Chriſti 34. cum aureus numerus fuit 16. ponatur 10. die Martij atque inde 16. die oppoſitio die 25. incidat, quod ſi propter ſaltum Lunæ cum ſimus in poſtremis cyclo decemnouenalis annis addatur vnus dies, oppoſitio Lunæ eo anno celebrabitur die 26. Martij, qui dies Veneris fuit littera Dominicali. C. Nam cur veteres 8. Kalend. Aprilis dixerint alio loco reddenda ratio erit. Poſtremo prætermitti non debet, rationem aliorum eo anno Chriſti 34. oppoſitione Lunæ diebus prioribus adſcribentium defendi non poſſe ac vitioſam eſſe conuinci, quod Alexandrini eum primum meſem Lunarem, vt ſuperius dictum eſt, quouis anno numerarunt, in quo oppoſitio Lunæ in æquinoctio aut poſt æquinoctium contingerit, in quo à Latinis deſcrepaſſe diximus. Contingebat autem æquinoctium vernum ea ætate auctore Plinio lib. XVIII. ca. XXVI. 8. Kalend. Aprilis, quod ſecuti ſunt Macrobius lib. I. Saturn. cap. XXI. & Ouidius III. Faſtorum, vbi æquinoctium tertio die poſt Quinquatria incidere ait, quod feſtum incidebat 14. Kalend. Aprilis & quinque diebus continuabatur. At Columella de re ruſtica libr. IX. c. XIV. & lib. XI. c. II. & Paulus Foro. 1. p. lib. X. XXIV. aut XXV. Martij affirmant æquinoctium contigiſſe, duobus diebus deſignatis, propter biſſextilis

tilis

tilis anni varietatem. Nec ignoro quosdam è recentioribus contra tenere, æquinoctium incidisse putantes die 22. Martij auctoritate Const. Apostol. lib. V. c. XVII. id affirmantiū, quibus quanta fides hac certè in parte habenda sit non disceptamus, neque mouere visum est, quæ tanto veterum consensu fixa esse videbatur, & certis argumētis confirmare facile erat. Primum ergò Dionysij Abbatis calculatio constare non potest eo anno 14. lunam primi mensis numerantis ad 12. Kal. Aprilis 21. Martij esset enim ante æquinoctium, ne ratio quidem Pauli II. p. li. VII. & VIII. vtroque con. V. quem alij magno numero sequuntur solis & lunæ oppositionem primo eius anni lunari mensē collocantes die Martij 23. ac nec secum ipsi satis conueniunt coniunctionem ponentes 8. die Martij, neque admitrentes tamen, quod ex Beda & Cyrillo à nobis est allatum, lunæ ætatem non ipso cōiunctionis die, sed proximo inchoandā: & constat rectam rationem, Ecclesiæque morem à primis temporibus susceptum, ne Pascha ante æquinoctiū poneretur, ne decimaquinta quidem luna, cum contra contingat sæpe in Dionysij, Lucidi, & recentiorū computationibus, quo minus ratio illis constabit.

C A P. XV.

Ex Cyclo Hebræo.

Hebræos haud satis exactè temp^o paschatis obseruasse superius ex Socrate dictum est, nempe c. IX. videri cyclum, quomodo vruntur Hebræi, non ex veteri Hebræorum instituto, sed Samaritanorum fuisse desumptum. Addidimus ex Paulo Foros. p. II. lib. II. c. II. Hebræos ad Christi ætatem nullas lunæ certas supputationes habuisse, sed solo visu lunæ exortum obseruasse, quæ fallax & incertissima ratio est, vilitata tamē antiquissimis Romanis, auctore Beda de ratione temporum c. XI. Vnde

inter Hebræos vulgatum: consuēuisse olim idoneos homines mittere, qui ex altissimis montibus nouæ lunæ exortum consideratum renūterent ad menses singulos auspicādos. Quæ si vera sunt, vt certè magnorū virorum auctoritate munita, si nostra ætate primā lunam ad celebrandum pascha cōputabamus, eam quæ re quinta erat, nihilominus si Beda suo tempore confitetur contigisse aliquādo, vt biduo luna esset visa, priusquā prima luna numeraretur, post tantam diligentiam à viris eruditionis laude præstantibus adhibitam, quid putamus Hebræis contigisse in tanta antiquitate, morum ruditate, rerumq; omniū perturbatione? quid miremur eo anno Christi 34. primā lunam ab Hebræis dictam esse quæ quarta erat, atque ad eò 15. quæ 18. incidens 26. Martij die Veneris 7. Kal. April. cum prima luna numerari debuisset eius mensis die 9. quod si ex visu lunæ exortum obseruabant, quæ ratio, vt biduo triduoq; à vera coniunctione distaret necesse erat, idem contingere potuit, cuius rei magnæ coniecturæ sunt, ac verò multi locupletes auctores. In eo numero Lucas Gauricus eo mirabiliorē solis defectionem, quæ tēpore Christi accidit fuisse affirmans, q̄ post plenilunium est facta luna 18. cū lunæ & solis nullus est aspectus, atque naturæ ordine neq; sol, neq; luna possunt deficere. At multi discrepant, falsaq; hæc & anilia esse existimant, obscura fortasse illis & incognita, vera tamē certè magnis coniecturis fundata. Iosēph. Scalig. de emendatione temporum l. I. cū agit de mensibus ait: *Atticos mensē auspicari ἀπὸ τῆς συνόδου, Calipū ἀπὸ τῆς Φάσεως, Indæos, Samaritanos, Arabes. ἀπὸ τῆς μηννοειδῆς*, id est, *triduanā luna.* Quæ si vera sunt, magnopere nostram, hoc est, veterum sententiam confirmant. Adijciendum tamen est ijs, quæ dicta sunt, iuxta cyclum Hebræorum his temporib. visitatum, canonesq; supra positos, nos æquinoctia duo, mensiumque initia

Tifri & Nisan esse perſcrutatos, atque inueniſſe annum Chriſti 34. eſſe mundi 3794. in quo annorum numero cycli continentur 199. Præterea anni integri 12. atque ſingulorum tum cyclorum, tum annorum, iuxta ea quæ dicta ſunt cap. IX. diebus, horis & punctis conſideratis, atque in ſummam collectis, deprehendiſſe Molad Tifri, id eſt, coniunctionem primi menſis fuiſſe feria I. punctis 533. & cum is dies non eſſet capax Chebige, id eſt, neomenia proximo die fixa eſt feria II. quæ cum littera Dominicalis ſine anni 33. quando incipit annus Hebræorum fuerit D. incidit eo anno die 14. Septembris, Tecupha autem, id eſt, æquinoctium autumnale die 11. Tifri hora 17. punctis 909. hoc eſt, ad finem diei 24. Septembris. Rurſus eandem rationem ſecutus, ac conſideratis ſex menſibus integris, qui à Tifri uſque ad Nisan numerantur, adiectis quæ ad cyclos & annos superiores, conſiderauimus Molad Nisan Feria III. incidit (præſertim cum is annus fuerit communis deſiciens) hora 4. punctis 971. quæ littera Dominicali mutata in C. die 9. Martij incidit, Tecupha autem eius menſis die 7. deprehendimus hora 5. punctis 79. nimirum die Martij 25. ad mediam ferme noctem. Quod ſi Hebræi æquinoctium obſeruare debebant, ut antiqui Patres obſeruarunt ratione ab illis accepta, ne Paſcha ante illud celebraretur, ſatis conuincitur vniuerſam eam rationem Hebræorum perturbatam videri, iuxta quæ Paſcha ac 15. luna biduo ante æquinoctium celebratur die 23. Martij horis 6. punctis 59. uti Paulus Forſ. colligit p. II. lib. VII. ratione à Beda & Dionyſio diſcrepanti. Non eſt ergo quod tantoperè Hebræorum diligentiam admitemur, veterumque ſupputationibus præferamus, quod quidam certè faciunt; ne æquinoctijs quidem conſtituendis certam ſequi rationem, argumento ſit aſtologos conſentienti ſententia ab æquinoctio verno uſque ad autumnale dies ſemper

numerare 187. rurſus ab æquinoctio autumnali ad vernum, cum ſol per ſigna hyemalia decurrat numerare dies in anno cõmuni 178. in biſſexto 179. varij interualli rationem deſignant, quoniam in æſtate ſol eſt in auge, hyeme in oppoſito augis, qui numerus dierum in Hebræorum calculationibus nõ obſeruatur, cum ab æquinoctio verno uſque ad autumnale dies numerent 184. Ex his quæ dicta ſunt duo effici videbantur, rationem, quam modo ſequuntur Hebræi, perpetuam non fuiſſe; ac ne exactam quidem omni ex parte iuxta veterem rationem lunam 15. putaffe, quæ reuera erat 18. præſertim quo anno Chriſtus eſt in crucem actus.

CAP. XVI.

Ex ratione aſtologica.

AD inueſtigandum quoto anno ætatis ſuæ, & quoto die menſis Chriſtus eſt actus in crucem, triplici via ingredi licet, aut Hebræorum cyclo, aut Latinorum computationibus, de quib. iam eſt diſputatum, aut certè aſtologica ratione, coniunctiones, oppoſitionesque ſolis & lune indagando omnium facillima certiffimaque, ſi qua confidentia pronuntiandi aſtologi vtuntur, parem afferrent ſententiarum concordiam, cum potius inter ſe multum ſæpè diſcrepent: ut facilius inter horologia, quæ inter aſtologos conueniat. Qui enim in coniunctionibus deſignandis conſpirent in vera anni ſolaris meſura atque lune motu diſcrepantes? Cenſorinus de die Natali c. VI. *Hæc annorum magnitudo eo diſcrepat, ait, quod inter aſtologos non conuenit, quanto vel ſol plusquam 36 ſ. dies in anno conſiciat, vel luna minus quam 30. in meſe.* Agit de cyclis, quos alij è pluribus annis componebant, è paucioribus alij. Mitto varias meſuras anni, quas idem Cenſorinus cap. VII. affert. Certè inter meſuram

Ptolæ-

Ptolæmæi cum annum ait continere dies 365. horas 5. minuta 55. secunda 12. & Alfonsi solem affirmantis circulum conficere diebus 365. horis 5. minutis 49. secundis 16. Præterea Albategni affirmantis solem annuo motu consumere dies 365. horas 5. minuta 46. secunda 25. Discrimen est minorum ferè 9. quod si vera mensura esset, aut obseruatione longi temporis aut instrumento aliquo inuēta, certè ratione nulla esset contentio; constat autem minutum vnum continere diei partem 1440. duo minuta continere diei partem 720. tria partem 480. Vnde colligitur siquidem motus solaris tria minuta amplius continet, quam astrologi vulgò putent, solstitia & æquinoctia 500. annis vno die sedes posteriores habere, quam astrologi putent, designentque annis 1500. tribus diebus, quod magnopere censeo considerandum. Quod si minus tria minuta habeat, è contrario continget æquinoctia & solstitia ante 1500. annos tribus diebus, antequam Astrologi putent, & suis rationibus constituent fore designanda, neque enim ipsi omnes coniunctiones viderunt, sed certa constituta motus solaris quantitate, per supputationes anteriores annos & posteriores perscrutantur, de illisque pronunciant magna confidentia: quoniam in paucis annis inveniunt (vbi propter exiguum tempus error deprehendi non potest) se vera prædicare, eclipsesque solis & lunæ certa ratione prædicere. Et constat magnos Astrologos de æquinoctijs & solstitijs, quoto die inciderent singula Christi ætate discrepare, & nonnullos solstitium hyemale ponere, eo quidem tempore die 22. aut 23. Decembris, negare, alios, æquinoctia & solstitia anticipari aut postponi semper mensura vniformi, eandemve esse mensuram anni solaris propter merum accessus & recessus. Picolom. in lib. de noua Kalendarij restituendi forma. Quod verò de æquinoctijs & solstitijs est di-

ctum, idem de coniunctionibus dictum putato, quoniã ex eodem fonte vtrumque manat, variata enim mensura motus solaris, varietur necesse est tempus, quo cum luna singulis mensibus congregitur congressusque est. Et in ipsa motus lunaris mensura inter astrologos discrimen est. leue dices fortasse, esto, sed quod longo tempore non parum possit de astrologorum supputationibus immutare, quod vt facilius intelligatur quatuor mensuras motus lunaris vidimus in Ioannis Lupi Toletani schedis in arte calculandi peritissimi inter se discrepantes: quas hoc loco subijcere non est visum.

Omninò Paulus Foros. parte II. lib. VII. hanc computationis astrologicæ inconstantiam atque incertitudinem his verbis declarat: *Reminisci, inquit, conuenit, quod alibi diximus, tabulas Alfonsinas & alias tabulas ex eis extractas hac tempestate non esse idoneas pro motibus planetarum inueniendis, immò in quinque planetis aberrant nonnunquam in gradibus duobus vel tribus, & licet in motibus luminarium minus à vero dissentiant, tamen ad vnguem eos supputant.* Quod verò Paulus de Alfonsinis tabulis atque alijs nostræ tēpestatis affirmat, quid vetet de alijs etiam omnibus sentire? Verū ne videamur incognita penitus damnare, hanc disputationem concludemus fundamento indicato, vnde hæc omnis supputatio astrologica pendet, nimirum: *Mensis solaris lunari aliquanto est longior,* quod incrementum si consideretur, faciliè vna lunatione inuenta, cæteras coniunctiones & oppositiones inuestigabimus. Ex confectis iam tabulis facilius, quibus hæc incrementa in vnum collecta, atque in summam sunt redacta, quod Paulus Foros. diligenter præstitit I.p. lib. XI. Verum longiori opera nihil prohibet tantundem Epactarum fundamento considerato efficere. Nimirum luna cōficit cursum suum diebus viginti nouem, horis duodecim,

decim, minutis quadraginta quatuor, secundis tribus, tertijs fermè tribus. Si id dempseris diebus 31. superabit dies vna, horæ vndecim, minuta quindecim, secunda quinquagesima septima, quæ Epacta vocantur, id est, adiectiones. Februarius mensis in anno communi nullas habet Epactas, quoniam minor est lunari mense, eoque dies eius 28. adijciendi sunt Epactis Ianuarij, itaque eo mense supererunt dies 29. horæ 11. minuta 15. secunda 56. tertia 57. hoc est non tota integra luna, nam cum fuerit integra demenda est, & quod supererit relinquendum pro epactis, qua ratione ad Martium ac cæteros menses procedendo, in fine Decembris erunt epactæ in anno quidem communi dies 10. horæ 15. minuta 11. secunda 23. tertia 24. quarta 14. quibus duodecim menses consueti totidem lunas superant, in anno autem bissexto his epactis dies vnus adijciatur, qua ratione possumus colligere multos annos, atque in tabulas redigere procedendo per decem aut viginti annos, colligendoque eorum epactas in vnum, vt facilius anni, quem quærimus, aut mensis epacta inueniantur. Et si quidem primi mensis, nempe Ianuarij coniunctio quaratur alicuius anni, satis erit præcedentes annos integros considerare, si quarti aut quinti mensis, mensium etiam qui in eo anno decursi sunt, Epactas colligere erit necesse, & ad annorum epactas adiungere. Ad extremum si quaratur annus ante Christum, opus erit radicem addere dies 12. horas 20. minuta 2. secunda 54. tertia 28. quarta 46. ad annorum numerum, qui ante Christum vsque ad annum, quem quærimus numerantur. Si post Christi ortum oportebit pro radice ad meridianum vrbs Romæ addere dies 16. horas 16. minuta 41. secunda 8. tertia 34. quarta 13. quam rationem si sequamur anno Christi 34. de quo disputamus, inueniemus coniunctionem mensis Martij ad meridianum vrbs Romæ

fuisse die 8. eius mensis hora 9. minutis 3. secundis 45. atque adeo 14. luna incidet 12. Kalendas Aprilis 21. die Martij, quod Dionysius & Beda existimarunt, & hos secutus Anselmus ad c. Matthæi 27. cum inuenisse se ait, anno quo mortuus est Christus 8. Idus Martias fuisse reomeniam, ratione proculdubio vitiosa, vt superius est ostensum: præsertim cum ab Hebræorum supputatione vno die & aliquot horis discrepet. Quod si recipiatur quod initio huius capituli diximus in mensura motus solaris astrologos aberrare tribus aut quatuor minutis, fateri necesse erit coniunctiones & oppositiones Christi ætate tribus aut quatuor diebus incidisse posteriores, quam astrologi suis supputationibus existimarint, dubijs nimirum atque fallacibus. Fortassis hanc rationem secuti sunt magni viri, qui rationibus astrologicis affirmarint 34. Christi anno 15. lunam Martij incidisse eius mensis die 25. 8. Kalend. Aprilis. Albertus Magnus in expositione epistolæ ad Polycarpum, Marianus Scotus, ipseque Beda cum in cyclis eo Christi anno notet, secutus Dionysius lunam 14. 21. die Martij, 12. Kalendas Aprilis, lib. de ratione temp. c. XLV. contrarium ait, nempe 14. lunam incidisse eo anno 9. Kalendas Aprilis 5. feria his verbis: *Sicut 533. primo anno Christi ita 566. 34. per vniuersos solis & lune concordet discursus, & ideo circulis beati Dionysij apertis 51. 566. ab incarnatione Domini contingens anno 14. lunam in eo 9. Kalendarum Aprilium 5. feria repereris, & diem Pascha Dominicum 6. Kalendarum Aprilium luna 17. Age Deo gratias. quia quod quærebatur sicut ipse promisit re inuenire donauit.* Quod cum in cyclos Dionysij cōsuetos minimè conueniat, suspicabar duplices eum cyclos edidisse, qui modo in vfu sunt, & alios, quos Beda apertos distinctionis causa vocat, nam inconstantia notam Bedæ adscribere recusabam.

C A P. XVII.

Quomodo 8. Kalendas Aprilis Christus obiit.

Conuenit veteribus ferè ad 8. Kalend. Aprilis Christum fuisse occisum, fuit autem anno Christi 34. littera Dominicalis C. rursus ad 8. Kalend. Aprilis cum G. littera sit adscripta, vt eo anno Feria V. fuerit, necesse est, atque adeò Christi mortem in proximum diem incidisse VI. feria haud dubium occisi, non ergo potest constare, quod initio proposuimus Christum fuisse in crucem actum 34. atatis anno 8. Kalen. Aprilis. Hoc argumento conuicti quidam Christi mortem in proximum diem rejiciunt septimum Kalend. Aprilis, ac in vitam rediisse aiunt 5. Kalend. Aprilis, ex antiquis Victorius Aquitanicus, vt affert Paulus II. p. lib. V. & Beda attigit de ratione temporum c. LIX. Ex recentioribus Lucas Gauricus & Onuphrius ad II. fastorum librum, & in Chronico Ecclesiastico, Maurolicus in Martyrologio. Ipse non admodum referre putem, vt rous modo sentiamus: existimabam autem non sine causa veteres in eam sententiam conspirasse, Christum occisum 25. die Martij, ac repetere necesse est, quod ex Paulo Foros. 2. p. lib. XII. c. III. superius est allatum, post correctum Iulij diligentia Kalendarium, deprauatumq; sacerdotum incuria, ac rursus restitutum Augusti iussu, vt ex Solino & Macrobio constat, nouum errorem à sacerdotibus commissum anno 13. bissextum celebrantibus, cum nò ante 16. debuissent, quo factum est, vt vno die eo anno longiore factò, quàm opus esset consequentibus annis litteræ Dominicales, vt necesse erat, fuerint vno die anticipatæ, atque adeò anno Christi

A 34. cum littera Dominicalis, si rectè processissent, anni deberet esse. C. errore admissio fuerit B. Præterea in aliud incommodum inciderunt mensium diebus secus quàm oporteret numeratis, nam illo die ad præcedentem annum adiuncto fiebat proximo & sequentibus annis, vt primus dies mensis numeraretur, qui re secundus erat 25. qui erat 26. atque adeò quo anno Christus est occisus 25. dies Martij, qui reuera 26. incidit in diem Veneris, quod cum Patres considerassent erroris mentione prætermittenda, vnanimi consensu dixerunt Christum occisum 25. die Martij 8. Kalend. Aprilis. Temerè, dices, & innaniter hæc finguntur nullius antiqui auctoris testimonio fulcita. Fortassis coniectura fallit, sed cum veterum Patrum sententia hac ratione constet, ab effectu colligere causam quid prohibeat? & est verisimile, cum sacerdotibus esset iussum, vt 12. annis nihil intercalarent, proximo per incertiam bissextum addidisse, vti superius est indicatum, vbi hunc errorem correctum me credere dixi à Concilio Niceno cum cæteris, quæ ad rationem Paschatis pertinebant. Et ne prorsus videamur auctoritate destituti, ac temerè pronuntiare, in cyclis Dionysium cum animaduertentem prioribus annis id littera Dominicali assignanda à vera ratione discrepare, in posterioribus consentire, conieci aliquo tempore intermedio correctionem factam, ac consideratis diligentè cyclis inueni primum anno Christi. 5. bissextum esse, quod nisi per sacerdotum errorem verum non fuit, neq; ante octauum Christi annum bissextus debuit post sacerdotum priorem errorem celebrari. Deinde anno Christi 341. qui fuit vltimus cycli decemnouenalis currentis Concilij Niceni tempore litteram Dominicalem fuisse C. rursus proximo anno fuisse eandem litteram Dominicalem, bissextum non quarto anno, sed sexto præter morem incidisse, quod contin-

gere

gere non potuit, vt eadem litera Dominicalis duobus annis seruiret, nisi ex priori anno 341. vno die detracto, vtj calculatione facta manifestum fiet, sic in sententia confirmabar in Concilio Niceno cum ceteris diem illum, qui redundabat fuisse detractum, ac reliqua ad competētem ordinem restituta, neque aliam ob causam Dionysium in prioribus annis diuersam litteram Dominicalem designasse, tamen non nullo & ipsum errore, cum non litteram Dominicalem postponere, vt facit, sed anticipare debuisset, ac anno 34. Christi non D. litteram adscribere, sed potius B. nimirum quot diebus ad annum additis, tot litteris Dominic. anticipetur necesse est. Sic arbitrator idoneis argumentis confirmatum esse, Christum occisum fuisse 25. Martij die, quod præter veteres ex recentiorib. iudicant, Rationale lib. VI. c. XXVII. nu. XXVIII. & c. LXXXVI nu. XI. & lib. VII. c. IX. n. III. S. Thomas in Ioannem c. II. lect. III. in illud quadraginta sex annis. Antoninus in historia. tit. V. c. VII. Platina de vitis Pontificum initio Gelasij, in Martyrologio ad 25. Martij.

CAP. XVIII.

Quota Luna Christus cenauerit.

Christum occisum fuisse 8. Kalendas Aprilis multis hæcenus confirmauimus, atque adeo cenauit 9. Kalendas Aprilis die Martij 24. nam pridie mortis cenauit. Verum quota luna, hoc est, quoto die mensis Nisan agnum comederit, magna quæstio est. Græci Christum 13. Luna cenasse mordicus tenēt pridie quam Iudæi, neque azymos panes comedis, sed fermentatos, quod ipsi institutum imitantur, Eucharistiæ conficiendæ Ecclesiæ Latinæ morem vellicantes in hac parte, quasi à Christi

instituto alienæ, quod tanta animorum contentione faciunt, vt pollui ac contaminari eorum templa & altaria putent, si quis ex nostris (quos azymitas contumeliæ causa vocant) in eis sacrificium offerat. Latini ferè è contrario Christum 14. luna cenasse existimant, atque in eo numero Innocentius de mysterio Missæ lib. IV. c. IV. S. Thom. III. p. qu. LXXIV. ar. IV. & Abulensis in II. p. defensorij capitibus, V. VI. VII. VIII. & IX. nimirum qua die Iudæi agnum obtulerunt, atque adeo proximo die qui erat primus azymorum mortuum existimant. Pro Græcis hæc ferme argumenta sunt. Primum quoniam Ioannes 18. Iudæi Christum accusantes, non ingrediuntur prætorium Pilati, ne contaminarētur, sed vt manducarent pascha. Nam quod Innocentij loco citato, & S. Thom. III. p. q. XLVI. ar. IX. *Pascha* panes azymos interpretantur, passim repudiatur, & à Paulo Burgenfi ad Matth. c. XXVI. & ab Abulensi II. p. defensorij cap. VIII. quoniam neque azymi panes eo nomine Paschatis vnquam vocantur, neque ad eos comedendos purificatio erat necessaria, quando in lege nihil de ea re præcipitur, quod in præceptis ceremonialibus sufficiens à Iudæis argumentum putatur. Et alioqui immundi panem septem diebus gustare non deberent, quando in lege præcipitur, ne vllum fermentatum esset in finibus Israël, Exo. 12. præsertim impuritate suscepta, quæ legis instituto multis diebus elui nõ possēt, ac verò omnibus permittebatur aduenis & indigenis azymorum esus. Deinde Ioannis 13. cena siue facta, siue parata (vt quidam explicant cum tempus cenæ adesset) ait. *Ante diem festum pascha sciens Iesus, &c.* nam quod quidam hoc argumentum eludunt existimantes Ioannem de primo die azymorum loqui, qui dies festus erat, non autem de luna 14. in qua agnus immolabatur, non satis videntur difficultati satisfacere. Primus enim azymorum dies incipie-

cipiebat à vespere 14. lunæ, quomodo Exod. c. 12. vbi ait, *14. die mensis comedetis azyma*, conciliatur cum Leuitici c. 23. vbi Moyfes ait, *15. die mensis huius solemnitas azymorum est*. Cùm ergo Christus cenauerit ad finem 14. lunæ, vti Latini contendunt, quomodo Ioanes dixisset, ante diem festum Paschæ contigisse, qui eodem vespere inchoabatur. Præterea Matthæi 26. & Marci 14. Iudæi de morte Christi deliberantes cauēt, ne in die festo contingeret, *non in die festo*, inquit, *ne forte tumultus fieret in populo*, qua ergo cæcitate in id incommodum nullo cogente incurrerent, quod vitandum omni ratione iudicabant, Christum occidentes primo die Paschatis seu azymorum, hoc est festo omnium, quæ in ea gente celebrabantur celeberrimo? Atque illud ad extremum mouere maximè possit, quod consentaneum non est Iudæos suis superstitionibus tantopere addictos, tanti diei celebritatem violasse Christo ad tribunalia tracto, magnis vocib. accusato, ac demum interfecto; quo die in lege vetatur vllum opus seruilè fieri: præsertim cùm pia sceminæ Christum secuta, nisi transacto sabbatho aromata emere recusarent, Marci 16. Aliæ occiso Christo, antequam sabbatum inciperet, aromata præparauerunt, ne sabbato facerent, vt ex Luca penultimo c. colligitur: ac Ioannis 19. cap. propter Parasceue Iudæorum, quia iuxta erat monumentum festinato funere, ne aduersperasceret, & facere non liceret, Christum sepulturæ tradunt, vt Augustinus explicat. Quod si hæc pietatis opera sabbatho facere non licebat, multo minus licebat primo die Paschatis, in quo vetatur, quemadmodum in sabbatho aliquid operis fieri, exceptis ijs, quæ ad vescendum pertinebant, Exod. 12. Hæc sunt in hanc partem argumenta præcipua & valida. In alteram haud multo leuiores. Primum *prima die azymorum*, Matthæi 26. c. *accedunt discipuli ad Christum,*

rogantes vbi vellet sibi parari Pascha, ergo Christus cenauit fine 14. lunæ, nam 15. erat prima dies azymorum, quod Marcus cap. 14. magis explicat, cùm ait, *prima die azymorum, quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli, quo vis eamus & paremus tibi vt manduces pascha*, atque his consona verba Lucae sunt cap. 22. dicentis: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*, nam quod Græci studio defendendi placita Ioannem ab alijs Euangelistis discrepare, atque eos corrigere aiunt, dementiæ simile est: perinde ac si Deo, quo inspirante, Euangelistæ scripserunt, mendacium imponatur. Deinde Latini aiunt Christum, qui legem dum viueret, soluere noluit, debuiffe in agni immolatione, omnes ritus legis seruare: in quibus præcipui erant, vt luna 14. fieret, ac cum panibus azymis. Præterea pugnant veterum testimonijs Augustini, epistola LXXXVI. ad Casulanum extrema. *Hic dies primus azymorum fuit* (loquitur de Feria VI. qua Christus obiit) *à vespere incipiens*, sed Matthæus Euangelista quintam sabbathi dicit fuisse primam azymorum, quia eius vespèra sequenti futura erat cena paschalis, qua cena incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Hieronymi ad illa verba Matthæi 26. *Prima autem die azymorum, dicentis, prima azymorum 14. dies mensis primi est, quando agnus immolatur & luna plenissima est, & fermentum abicitur*. Chrysofomus hom. LXXXI. in Matthæum; *Primam azymorum eam diem vocat, quæ ante azyma erat, consueuerunt enim à vespere semper dies numerare, & eius mentionem facit in vespere, cuius Pascha erat immolandum*. Sic Chrysofomus quâuis Græcus sententiæ Latinorum fauet, Christum cum Iudæis pascha celebrasse, nam quod S. Thom. IV. d. XI. quæst. II. ar. II. q. III. negat primis Ecclesiæ temporibus hanc controuersiam extitisse, sed cùm Græci & Latini azymos panes consecrarent,

Y

odio

odio deinde Hebionitarum Euan-
gelium cum lege iungentium ab v-
trifque susceptum, vt fermentati pan-
nes offerrentur, sedata peste Latinos
pristinum morē reuocasse, recusasse
Græcos, vellem aliquo paulo vetu-
stiori testimonio confirmasset: ipse
enim nullum tantæ rei vëstigiū in
prima antiquitate reperiebam. Hæc
sunt in vtramque partem argumen-
ta maioris ponderis, alia à verissimi-
ducta, neque assensum exprimentia
congerere superuacaneum fore pu-
tabam. Paulus Burgenfis Matth. c.
26. quodam temperamento vtroq;
cōciliare nititur magno ingenio vir
magnaque peritia rerum Iudaicarū:
quibus à prima ætate est imbutus,
grandior ad nostra sacra transijt, is
posito, quod superius diximus, Iu-
dæos quibusdam incommodis virā-
dis perpetua lege sanxisse, ne Pascha
Feria II. IV. aut VI. celebraretur. Ne-
omenia prima anni, ne Feria prima,
IV. aut VI. colligit quemadmodum,
quando cōiunctio incidit in feriam
primam, & transfertur in 2. tunc du-
plex est nouilunium, verum & quod
à Iudæis vetus nouilunium vocatur,
ita cum Pascha transfertur esse du-
plex pascha; atque duplicem azy-
morum diem, vna verum, in quo
pascha legis instituto celebrari debe-
bat, nisi dies esset impeditus, alterum
consuetum seu legitimum, iuxta re-
ceptum morem & modum compu-
tandi Iudæorum. Sic Christum prio-
ri 14. luna cenasse affirmat, occisum
15. Iudæos posteriori tum 14. luna a-
gnum immolasse, tum 15. diem fe-
stum peregisse, qua distinctione v-
triusque partis argumenta dissoluit:
discipuli enim quod Matthæus &
Marcus aiunt, accessere *prima azy-
morum die*, nempe quæ verè prima
erat, ac secundum legem, Ioannes
negat postero die Iudæos prætorium
ingressos, vt Pascha manducarent
more gentis oblatione agni in ve-
sperum, quæ sabbathum præcedebat
reiecta. Nam quod quidam affir-
mant Iudæos Christi infectatione

occupatos ditulisse in diem atte-
rum, quam more & instituto debe-
bant, fide caret ad vniuersum popu-
lum id pertinere potuisse. Verum
Burgenfis sententiam magno plau-
su à quibusdam susceptam alij refel-
lunt validis argumentis: incurrit e-
nim in Græcorum opinionem Chri-
stum panem fermentatum conse-
crasse, quando azymi tunc non e-
rant, deinde illam translationem
Paschatis quasi confictam reiiciunt,
certè post Christi tempora nouo cō-
mento à Iudæis excogitatam. Dein-
de Matth. 26. Christus discipulis
scitis (inquit) *quia post biduum pascha*
fiet. & filius hominis tragetur vt cruci-
figatur. Ex quo colligi volunt Pa-
schatis tempore, cum agnus immo-
labatur Christum fuisse traditum,
occisum diē proxima, quæ prima a-
zymorum fuit. Expedita tamen re-
sponsio est, Christum pascha qui-
dem designasse, fore post biduum,
intraque illud ipsum tradendum oc-
cidendumque. Augustinus episcopus
ad Casulanum quarta sabbathi id
Christum dixisse ait, nempe die Mer-
curij, atque adeo pascha non Feria
V. erat, sed potius Feria VI. ad ve-
speram, ac totus ille locus Augusti-
ni Burgenfi potius aut Græcis fauere
mihi, quam Latinis videtur. Nam
cum ait quintam sabbathi diei azy-
morum diem, quia eius vespera se-
quenti futura erat coena paschalis:
indicare mihi certè videtur vespera
sequenti, id est, die proximo pascha
fore, hoc est Feria VI. Nam quod Iu-
daicas traditiones quasi aniles rei-
ciunt, nos eorum iudicium probamur
cum tanto consensu in antiquis
Hebræorum libris inueniantur, ac
verò cyclum suum Hebræi Gama-
lieli tribuunt, qui in Actis Aposto-
licis Christianorum causam defendit.
Sanè cum per eam traditionem,
quæ diffidere videbantur, facile con-
cilientur, non est quod eam tanto-
pere repudiemus, nec de Iudæorum
ritibus alijs potius quam Iudæis cre-
dendum

dendum est. Neque prorsus in Græcorum sententiam incurritur Burgenſis opinione suscepta, quando verè 14. lunam fuisse affirmamus, imò si vera sunt quæ superius diximus, 16. potius aut 17. De azymis laborare non attinet, facile enim parari poterant, præsertim cum Iudæis esset solemne ante meridiem eius diei, quo agnum immolabant, fermentatos panes iumentis edendos tradere, vti Abulensis affert cap. 9. secundæ partis defensorij, verisimile est vniuerso populo panes azymos præcedenti die parare cœpisse. Nam quod nonnulli obijciunt fore, vt Christus violatæ legis reus postularetur, neque tam publicam fuisse cœnam arbitramur, neque solum Pascha eo die celebrasse, vt mox est explicandum. Placet ergò Burgenſis sententia, præsertim magnorum virorum auctoritate adiuta. Io. Hentenij præfatione ad comment. Euthym. in Euang. Callisti Placen. enarratione 43. & 44. Gagnei Ioan. 18. Onufrij lib. II. comm. de Fastis, Hilarionis monachi Genuensis, Ioan. 18. Ioan. Stofler Kalend. Romano propositione vltima, Ioannis Lucidi de vero die passionis Christi cap. IX. Iosephi Zarlini de anno & die quo Christus fuit crucifixus Italicè. Præterea Cornelij Ianſenij concordie Euangelicæ cap. CXXVIII. id confirmantis auctoritate libri Seder Holam, qui liber inter Iudæos satis antiquus est, Ruperti Abbatis, qui ante 450. amplius annos vixit in Matthæ. cap. 26. lib. X. initio, quod non sine diuino consilio factum putat, quatenus finem accipiente pascha veteri, id est, legalis agni immolatione, confestim verus ipse agnus & Pascha nouum immolaretur, atque ita quod catenus velut in vmbra significatum fuerat, iam in re procederet, figuræ tranſeunti veritas permanens succederet, & vtrumque fieret decimaquarta luna, vt Ianſenius ait. His secedit Paulus Forosempronius p. secunda, lib. tertio

& decimoquarto, tamenſi vnus Rupertus in hoc discrepat à cæteris quod festi tantum celebritatē translata ait, non autem agni mactationem, tum alijs locis, sed præsertim lib. secundo in Leuit. cap. trigesimo sexto. Itaque Christum iudicamus luna decimaquarta cœnasse, quæ ab Hebræis tamen 13. ob eorum traditiones numerabatur, quo modo facile intelligitur, quod Ioannes cap. decimonono de Christi morte agens ait, *Erat autem pasceue Pascha*, quod merito interpreteris non modo diem Veneris, sed & pridie paschæ: cum enim sabbathum omne haberet suam pasceuem diem Veneris, idè dictam quod in ea pararentur necessaria: quid vetet alijs festis, quæ septem numero erant, Leuit. vigesimo tertio, suas etiam pasceues dare? imò necessarium putat Paulus Forosempron. p. secunda, lib. primo, cap. secundo, sed & eo loco in Syriaco legimus *הא דרת דמי ערה רעידה*, hoc est, *vespera erat paschatis*, sanè quemadmodum omne festum *sabbathum* dicitur, Leuit. vigesimo tertio, sic dies proxima festo *pasceue*. Præterea optimè quadrat, quod paulò inferius idem Euangelista ait, *Iudæi ergo quoniam pasceue erat, vt non remaneret in cruce corpora sabbatho, (erat enim magnus ille dies sabbathi) rogauerunt*, &c. Erat reuera magnus quoniã iuxta ea quæ sunt dicta cum; sabbatho dies prima azymorum, id est, paschatis iungebatur, alioqui si prima paschatis die Christum occidere fas fuisse putarunt, quid prohibebat eum sabbatho in cruce relinquere, aut verò sepulturæ tradere? Video hæc argutijs scholasticis eludi posse, & ego si moderatis ingenijs nostra placuerint, satis habeam. Superest ad argumenta pro Latinis facta ad extremum respondere, ac primum Feria V. qua Christus cœnauit prima dies azymorum dicta est, vel quoniam legis instituto talis esse debebat, vt ex Burgenſi est dictum, si impedita non fuisset; aut

quoniam mos erat Iudæis post captiuitatem Babylonicam propter incertitiam calculandi, duobus dieb. festa præcipua geminare, vti ex Hebræorum libris ac testimonio Rabbi Rava affirmat Paulus Foros. p. II. lib. II. c. II. sic vtraque dies 14. vera ac legitima oblationem agni ac panes azymos habuit, feriatam tantum posteriori arbitramur, ne duo festa iungerentur, ne toto bñdno mortuos sepeliendi locus non esset, cibosque coctos in regione calidissima seruare tandiu nonnunquam necesse esset, vti Rupertus loco citato ait. Aut certè cum plures essent sectæ Iudæorum, neque Saducæi quicquam præter legem reciperent, vt Iosephus ait lib. XVIII. antiquit. ca. II. verisimile est non paucos legis instituto Pascha celebrasse, priori 14. luna, quo factū, vt dies ille azymorum diceretur, copia eius panis esset, neque Iudæi accusarent Christum quasi reum violatæ legis: quod Iansenius affert cap. 129. Duo alia argumenta parum mouent: Christus enim luna 14. vera, vti in lege erat mandatum, pascha celebravit. Patrum antiquorum verba nihilo maiorem curam afferunt, nō paucos ita sensisse fatemur, neq; tamen nefas est nonnunquam ab eorum placitis, præsertim magnis rationibus cogentibus discrepare, tamen si Chrysof. Ioan. 18. ad illud, *Iudæi non ingrediuntur pratorium ne contaminarentur, sed vt manducarent pascha, pascha, inquit, totam appellat solemnitatem, siue quod tunc faciebāt, Christus autem pridie eadem suam in parasceuen reservans, quando antiquitus celebratū erat.* Qui locus Burgentis sententiæ fauet. Item Augustini verba, vti paulo antè dicebam nostræ causæ fauere possint, quibus nonnulli adiungunt alia extract. 120. in Euāgelium Ioannis ad illa verba 19. capitis, *Ibi ergo propter parasceuem Iudæorū, quia iuxta erat monumentum posuerunt Iesum, Acceleratam, inquit, vult intelligi sepulturam ne aduesperasceret, quod iam propter parasceuem, quam cæ-*

*nam puram Iudæi, Latini vsitatus a-
A pud nos vocant, facere tale aliquid non
licebat. Verum fateri conuenit Au-
gustinum his verbis de cœna agni
non agere, sed afferre tantum mo-
rem, quo pridie sabbathi Iudæi con-
sueuerunt cœnam sine sanguine to-
to anno instituire, quæ cœna pura
ideò vocabatur. Vnde factum, vt cœ-
na pura & parasceue pro eodem sumen-
rentur, vti ex Glossario magno pa-
B tet, vbi cœnam puram, parasceuem seu
pro sabbathum interpretatur.*

C A P. XIX.

De triduo mortis
Christi.

CHristum triduo mortuum fuisse questionis non est: cum diuinæ litteræ in eo, & antiquorum Patrum dicta consentiant, quibus repugnare quis audeat? illud quidem dubium videri possit, quomodo triduum accipiendum sit, manserit ne Christus in sepulchro integris tribus diebus, an trium partibus tribus, vt per synecdochen, qui familiaris atque vsitatus loquendi modus est, à parte totum intelligamus, quomodo Patres antiquos intellexisse video, in quo numero Hieronymus Matth. 12. ad illa verba, *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus.* De hoc loco, inquit, plenius in commentarijs Iona Propheta disputauimus: ad illum ergò locum lectoris diligentiam remittimus, hoc breuiter nunc dixisse contenti, quod synecdochicè totum intelligatur ex parte, non quod omnes tres dies & tres noctes in inferno Dominus steterit, sed quod in parte parasceues & Dominica, & tota die sabbathi, tres dies & totidem noctes intelligantur. Augustin. eodē modo statuit III. lib. de doctrina Christiana c. XXXV. ac verò cū in parasceue,

ceus, id est, die Veneris fuerit Christus occisus, prima sabbathi, id est, die A
Dominica in vitam redierit, vti ex
Euangelij manifestè perspicitur, at-
que Ecclesia vetusto more mortem
& resurrectionem Christi non anni-
uersaria modo celebrat, sed to-
tius anni decursu ijs diebus in me-
moriā reuocet, quis aliter sentire
audeat? nisi qui primæ religionis
fundamenta conuellere, & fixas ve-
tustate opiniones mouere velit? quæ
cum certa sint, quædam tamen ar-
gumenta dissoluenda sunt, quæ Iu-
dæi insigni procacitate obijciunt.
Primum ex Matth. c. 12. desumptum;
*Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti
tribus diebus & tribus noctibus, sic e-
rit filius hominis in corde terræ tribus
diebus & tribus noctibus,* qui locus
quod ad dies spectat per synecdo-
chen possit exponi tribus noctibus,
aut trium noctium partibus, quo-
modo fuit in sepulchro? duas enim
ego noctes inuenio, tertiæ ne par-
tem quidem ullam. Addunt si Chri-
stus integris tribus diebus mortuus
non fuit, haud satis idoneo argu-
mento verè mortuum confirmari,
affirmant enim peritissimi medici
Galenus lib. dicato, cur homo appa-
reat mortuus cum non sit, Auicena
in prima tertij aliquando inter æ-
grum & mortuum nullum apparere
discrimen, sunt enim medicamenta
narcotica, sunt deliquia quibus con-
tingit haberi pro mortuis qui viui
sunt, præcipiuntque funus differri
non minus 72. horis, id est, tribus
diebus integris, quoniam eo spatio
elementa, quibus corpus constat sol-
uuntur, & suas periodos conficiunt,
vti conciliator ait, differentia 182.
Accedunt sanctorum verba, ac no-
minatim Dionysius de Ecclesiastica
Hierarchia c. II. baptismum tribus
mersionibus & totidem eleuationi-
bus perfici ait, ad significandū Chri-
stum tribus diebus & tribus noctibus
in sepulchro quiesuisse. Ad hæc The-
ophylus Casariensis epistola de rati-
one paschatis affirmat Christum oc-

cisum fuisse ad 11. Kalend. Aprilis re-
diisse in vitam. 7. Kal. eiusdem men-
sis, vnde colligit ab 11. Kalen. Aprilis
vsque ad 11. Kalen. Maias pascha ob-
seruandum, cum ante obseruaretur
ab 8. Kalend. Aprilis. Impium enim
iudicat triduum mortis Christi à pa-
schatis celebritate excludi. Video
Bedam de ratione temporum cap.
LXV. affirmare; Theophylum 10.
Kalend. Aprilis dixisse Christum oc-
cisum, vtraque tamen lectione effi-
citur planè sensisse Christū amplius
tribus dieb. integris priori lectione,
posteriori duobus integris & parte
alterius mortuum iacuisse. Hoc
Theophyli iudicium est, sed reiicien-
dum tamen videtur, quando Chri-
stum Feria VI. occisum, Dominica
reducem ad vitam facimus, alioqui
inuertamus omnia & commutem-
us. E recentioribus vnus Paulus
Foros. p. II. lib. I. c. II. tentauit citra
synecdochen explicare ac rueri Chri-
stum integro triduo in sepulchro
fuisse, maiori quidem ille conatu,
quam successu, quod vt faciat negat
parascuem diem Veneris tantūm
significare, sed potius diem quoddam
festū præcedens. Sic parascue in qua
Christus est occisus, vti ex Euangelij
deprehenditur, negat sextum heb-
domadis diem significare, sed po-
tius pridie paschatis. negat rursum
sabbathi nomine diem septimū tan-
tūm intelligi, sed potius diem festum
quemlibet, vti Leuit. 23. & 25. depre-
henditur. Deinde quoniam ex Eu-
angelij constat Christum vna sab-
bathi rediisse in vitam, negat etiam
vna sabbathi significari diem Dō-
minicam; sed potius vnā quam-
uis paschatis diem, siue prima fue-
rit, siue secunda, sic pridie paschatis
occisum Christum reuixisse vno al-
io die paschatis ait. Si opponas vnā
sabbathi Hebræorum more fe-
riam primam significare, id reiicit,
præsertim cum in Græcis exempla-
ribus non vna sabbathi dicatur, sed
vna sabbathorum, id est, vno aliquo
die paschatis, quod plurius instar

sabbathorum erat. Si vrgeas Marcum 16. c. dixisse de Christo, *Cum surrexisset autem mane prima sabbathi, apparuit primo Mariae Magdalene;* ne à sententia discedat, audeat extremam Marci partem in dubium vocare, quasi incertæ fidei, sed præstat à sententia discedere, quæ nisi tantis incommodis defendi nõ potest. Quid enim nisi furori simile videatur scripturæ diuinæ partem dubiam facere, Ecclesiæ morem antiquissimum, sensumque omnium conueltere secus iudicantium? Neque Paulus ipse sibi satisfacit, quin nouo commento posito, quod superius diximus, Iudæos post captiuitatem Babylonicam consueuisse præcipua festa legis duobus diebus continuare, contendit diem sabbathi, quo Christus fuit in sepulchro, cum esset primus dies paschatis geminum fuisse, atque ad eò biduo integro fuisse, tamen à Iudæis pro vno die computabatur, quod Romanis etiam in bissexto contingit duos dies pro vno numerantibus, cum utroque dicant sexto Kalend. Martij, ita Christum die ante pascha obiisse credit, die paschatis in sepulchro fuisse, quo duo dies continebantur, reuixisse die postero, qui secundus azymorum computabatur, ac vna, siue etiam prima sabbathi, id est, prima post diem azymorum die. Verùm hæc refelli non maiori difficultate possunt, cum septimana septem tantum diebus constaret, & Christus sepultus fuit Feria sexta, in vitam redierit Feria prima, hoc est, die Dominica, nouum commentum eluditur. Super sunt argumenta. In Theophili epistola legendum arbitrabar, aut 9. Kalend. Aprilis, aut certè 8. Christum reuixisse, triduumque quod addendum censet, ad terminos paschales numerandum, utroque die mortis & resurrectionis comprehenso, alioqui vnus auctoritas ut ab alijs recedamus, nihil moueat, ne Isidorus quidem lib. sexto. Etymolog. cap. decimosextimo in suis

cyclis anno 34. Christi 15. lunam numerans Feria I. Cyrillus in suis item cyclis Feria II. Hebræi Feria III. quid enim de hac sententiarum varietate esset sentiendum, superius est explicatum. Maiorem difficultatem afferunt Christi verba apud Matthæum cap. duodecimo, affirmantis fore se in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: quæ postquam Micro-nymus Ionæ secundo per synecdochem explicuit, quasi non sibi planè satisfaceret, adiunxit: *Si quis autem ista non recipit, & meliori sensu potest huius loci exponere sacramentum, illius magis sequenda est sententia.* Exercuit idem locus Augustinum 3. de symbolo ad Catechumenos cap. sexto, item tertio libro de consensu Euangelistarum. Nonnulli pro tertia nocte, quæ in eo numero desideratur, noctem quæ sextam feriam præcessit, includunt, non omnes eadem ratione. Sed quidam quoniam vincit ea nocte pro mortuo & sepulto iudicatur, alij tenebras quæ in morte Christi contigerunt, noctem vocari putant, cui si duas alias noctes adiungamus, & trium dierum partes tres, Christum per synecdochem intelligemus tribus diebus & tribus noctibus mortuum fuisse. Cæterum ei qui hæc affert Augustino non satisfaciunt: ne illorum quidem ratio placet, qui ex Bedæ homilia in vigilia paschæ dicentis, antè Christi resurrectionem diem priorem nocte fuisse, nocte qua Christus reuixit mutata tempora, noctemque priorem die fuisse, ita argumentum dissoluunt, ut noctem secundam in duas cogitationes diuidant, qua ratione finis fuit præcedentis diei sequentis initium. Verùm hæc ludicra videntur; ac credam potius illa locutione significari Christum inter mortuos fuisse tribus partibus trium dierum naturalium, qui tribus diebus & tribus noctibus constant, quæ ea Christus periphrafi voluit significare. Medicorum si rationem habere in hac parte vellem, multa

Christi

Christi miracula dubia facerē, quasi
 egritudine aut morte eius qui vitam
 aut incolamitatem recepit non sa-
 tis à medicis explorata, quæ suo ta-
 men fulgore diuina esse opera ac
 maiora facultate mortali declara-
 bant; præsertim cum medicorum
 dicta de dubia morte sunt interpre-
 tanda, non autem de ea quam tan-
 ti cruciatus præcesserant. Subsecu-
 tum est vulnus lateris aqua & san-
 guine manantibus, quasi elemen-
 tis solutis. Dionysij verba nihilo
 maiorem difficultatem quam Eu-
 angelistæ afferentia, eodem modo
 accipiuntur. Quæras quæ hora
 Christi reuixerit? Ambrosius, Hie-
 ronymus, & Beda putabant media
 nocte, quoniam Iud. 16. Samson ad
 mediam noctem dormiuit Chri-
 sti Symbolum, atque adeo iuxta ho-
 rum patrum sententiam Christus
 33. horis fuit mortuus, aliter Augu-
 stinus iudicat tum libr. IV. de Tri-
 nitat. cap. VI. & ad Orosi. qu. XXVI.
 tum in Psalmum 56. ad illa verba.
Exurgam diluculo, & in Psalmum 58.
 ad illa verba, *exaltabo mane miseri-*
cordiam tuam, diluculo surrexisse.
 Diluculum est cum sole orto iam
 lucet. Censorinus de die Natali cap.
 X. quod si verum est, Christus qua-
 draginta horis fuit mortuus, vti
 multorum in Ecclesia sensus habet,
 tribus horis ex die Veneris, toto die
 Sabbathi, præterea tota sequenti
 nocte, ac quadam parte diei Domi-
 nicæ, cuius diluculo in vitam redijt
 mortis viribus superatis. ita sentit
 glossa ordinaria, 1. Machab. 3.

CAP. XX.

*Latini Hebraicique
 cycli.*

Absoluta disputatio est quæ à no-
 bis erat instituta, videbar ta-

men aliquod operæ pretium factu-
 rus, si cyclos tum Latinos tum He-
 braicos copiosius explicarem in eo-
 que non nihil operæ ponerem, à
 Christi Saluatoris ortu sumpto prin-
 cipio numerandi, nam superiora at-
 tingere superuacaneum esset nul-
 lo vsu, nisi fortè ad ostentationem
 ingenij leuem. Octo ergo cycli He-
 braici describuntur quos maiores
 vocant singuli 247. annis finiti, nam
 Latinorum cycli Hebraicis mul-
 to maiores sunt & 332. annis nihilo-
 minus in sua principia recurrunt.
 Neque erat animus aut probare,
 aut refellere, quæ Iudæi aut Latini
 in suis cyclis sequuntur, priori-
 bus sanè temporibus à vera via pro-
 cul aberrasse superius est indica-
 tum, ac satis habeam si Dionysij Ab-
 batis Bedæque cyclos explicare al-
 tera ex parte fideliter potuero, lit-
 teram Dominicalem, aureum nu-
 merum, epactas, cyclos Lunarem
 & Solarem, indictiones ac diem Pa-
 schatis Christianorum instituto,
 quoto die mensis contingat, quoto
 luna singulis annis: his enim ferè
 ratio omnis Ecclesiasticæ computa-
 tionis continetur: ex altera initi-
 um anni Hebraici ac quoto feria fu-
 tum Pascha illi quidem celebrârint,
 celebraturique sint consequenti-
 bus annis. Postremò qualis sit an-
 nus, communis an embolismicus
 designabo. Vnde quot diebus sin-
 guli anni à Iudæis finiantur peti de-
 bent, cum in vtroque genere anno-
 rum sint *anni deficientes, ordinati ac
 redundantes,* vti alio loco dictum
 est, in quibus Hebraici Kalendarij
 tota ratio vertitur. Verùm in quo
 amplius laborandum fuit, vtrof-
 que cyclos ita inter ipsos compara-
 uimus, vt quo die mensis nostri ijs
 omnibus annis initium anni He-
 braici Iudæorumque Pascha incide-
 ret explicatum haberent, quibus hæc
 considerare studium erat aut ani-
 mus. Hebræi quidem cycli & Lati-
 ni certis interuallis certoque an-
 norum numero in sua principia

recurrunt, comparatio vtrorumque
semper est varia; quæ causa exitit
singulos cyclos separata opera per
se explicandi. Neque enim Pascha
aut initium anni siue primo anni
cycli cuiusque, siue consequentibus
in eisdem nostrorum mensium die-
bus semper incidunt, sed potius ali-
qua facta varietate. Lunæ ætas his cy-
clis designata à verò sæpè discrepat,
quod ex Hebraico cyclo facile in-
telligitur: verum Bedæ nos & Dio-
nisiij diligentiam sequebamur nul-
la mutatione facta, perpetuam rati-
onem vsque ad finem operis tene-
re non potuimus, propter correcti-
onem Calendarij à duobus summis
Pontificibus factam, à Pio V. in cho-
ratam quidam à Gregorio autem
XIII. perfectum, magna temporum
mutatione facta, quam Pius V. leui-
ter attraheret aureis numeris anti-
cipatis quatuor diebus sæpius, quin-
que aliquando, vt qua causa erant
instituti, Lunæ coniunctiones in-
dicarent, quod à multis annis fa-
cere desiderant, tamen ad obser-
uandum Pascha ac lunam 14. pri-
mi mensis priorem rationem est se-
cutus, quod facere non debuit,
sed lunæ ætatem ad celebritatem
Paschatis numerare ab eo die vbi
aureus numerus figebatur iuxta no-
uam rationem singulis annis, ne-
que celebrando Paschate Diony-
siij rationem sequi, sed nouam po-
tius, atque ab illa non parum sæpè
discrepantem, quo fiebat vt Pascha
secundo sæpè mense, neque ante 26.
Lunam aliquando incideret, con-
tra omnia verustatis exempla re-
ctamque rationem computandi
tempora. Præterea ne aureum nu-
merum mutare amplius necesse fo-
ret, ac perpetua potius ratione lu-
næ exortum indicaret anno 1800.
bissextum intermittere mandauit ac
singulis deinde trecentis annis. Hæc
Gregorius XIII. considerasse mihi
videtur, cum incredibili animi ma-
gnitudine Kalendarium castigare
omnibus partibus aggressus est,

atque vt æquinoctij & solstitij quod
Pius prætermiserat, ad veteres sedes
reuocaret decem dies Octobris ini-
tio detraxit anno 1582. quæ ne am-
plius variarent bissextis certis inter-
uallis omittis prudenter cauit. Ve-
rùm cum aurei numeri suis locis
constare non possint, ita vt Lunæ
coniunctiones indicarent, si bissex-
ti toties intermitterentur, ijs amo-
tis maiorem numerum substituit,
quem Epactas nominauit, quibus
subtili quadam ratione & adæqua-
tione temporum perpetuo lunæ
coniunctiones monstrarent. Id et-
iam considerare necesse fuit in his
tabulis, atque ab eo tempore nouas
epactas pro veteribus sufficere, ac di-
em Paschatis nostri ad eam ratio-
nem designare, lunæque ætatem nu-
merus cycli solaris post deductos
decem dies mutari debuit: ac quo-
ties bissextus omittetur sequentibus
annis, ne perpetua ratione currat,
quod facere recusauimus exiguo
præsertim vsu, monuisse sit satis. E-
ius Calendarij calculatores, nisi ego
magis fallor, non mihi curasse vi-
dentur, ne Pascha cum Iudæis cele-
brarent, quod inuenias sæpè contin-
gere anno certè 1606. & 1622. & mul-
tis alijs. Nimirum celebratur Pascha
à 15. Luna vsque ad 21. cum Alexan-
drinis quibus incommodum non e-
rat id festum cum Iudæis aliquando
facere, quod si id vitare animus fuisset,
Pascha cum Latinis veteribus à
16. Luna vsque ad 22. agere debue-
runt. Aliquando etiam non proxima
post Iudæorum Pascha die Do-
minica, sed alia celebratur Pascha
prorsus anno 1724. quo Iudæi Pa-
scha celebrabant Sabbatho Apri-
lis 8. die, nostri cum die proximo de-
bere viderentur, non ante 16. Apri-
lis diem celebrare iubentur. Nam
quod alio mense quam Iudæi Pa-
scha celebrent nostris familiare fre-
quensque est, neque meo iudicio re-
prehendendum, cum illi viciniores
æquinoctio lunas haudquaquam
semper ad celebrandum Pascha se-

quan-

quantur. Verum nostri instituti non est aliena castigare, id præstabitur maiori diligentia, quorum ex partes sunt; nos has difficultates indicare satis habuimus: atque in cyclis postremis, tum diem Paschatis, tum lunæ ætatem designauimus, quæ ex Gregoriano Calendarij ratione colligebantur, tametsi à recta via declinare nobis quidem aliquando videbatur, atque à rationibus astrologicis discrepare, quod lector per se facile considerabit, si cum tabulis astrologicis & rationibus Hebraicis contulerit coniunctiones & oppositiones in Calendario Gregoriano designatas, quæ indicasse sufficiat: finemque facio, si illud adiecero obseruatum anno 1598. diem Paschæ designari ante plenilunium, quod erat omni ratione vitandum, nam Ephemerides stadij plenilunium designant Martij die 22. horis insuper 10. nos autem Pascha celebrare iubemur die 22. eiusdem mensis nempe inchoantes fine diei 21. cum Iudæi suum Pascha celebrarunt feria 3. Aprilis die 21. nempe lunam proximam sequentes. Nimirum ne ultra terminum Paschalem Aprilis diem 25. Pascha celebraretur vitatum est, & vt vnum incom-

modum vitarent in alterum præcipitasse mihi videbantur Gregoriano Calendarij auctores. Sed quoniam coniunctiones & oppositiones medias Ecclesiastici calculatores sequuntur non veras, vt aliquando ante veram oppositionem aliquanto spatium Pascha incidat necesse est. Siciuuat hoc loco & similibus factum excusare. Porro perpetuas tabulas conficere, vnde hæc omnia elicerentur, ardua res est, paucorum ijs vti, singula non magno labore ob oculos ponere commodum fore putabam, & quam nos rationem secuti sumus his octo cyclis Hebraicis, eadem prioribus ante Christum annis, & consequentibus cyclis tenere nihil prohibet, ex aliquo cyclo priorem aut posteriorem elicere facile est, cum in easdem ferias initium anni & Paschata recurrant, & in Latino Calendario, no fere die anticipentur, aut postponantur, propterea quod annus Iuliano non respondet omni ex parte, qui experiri volet, rem opinione faciliorem inueniet.

(.·.)

262	Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iuda- orum.	Pascha Chri- stian.	Luna	Anni qualitas
1	B	2	22	18	10	4	f.7. Sept. 18	f.1. Mar. 27	Mar. 27	16	cōis deficiens	
2	A	3	3	19	11	5	f.3. Sept. 6	f.7. April. 15	April. 16	17	emb. mediocr.	
3	G	4	14	1	12	6	f.2. Sept. 25	f.5. April. 5	April. 8	20	cōis abund.	
4	FE	5	25	2	13	7	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 25	Mar. 25	15	cōis abund.	
5	D	6	6	3	14	8	f.5. Sept. 4	f.1. April. 12	April. 12	15	emb. deficiens	
6	C	7	17	4	15	9	f.3. Sept. 22	f.5. April. 1	April. 4	19	cōis mediocr.	
7	B	8	28	5	16	10	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 22	April. 24	20	cōis abund.	
8	AG	9	9	6	17	11	f.5. Sept. 1	f.3. April. 10	April. 8	15	emb. abund.	
9	F	10	20	7	18	12	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	Mar. 31	18	cōis mediocr.	
10	E	11	1	8	19	13	f.2. Sept. 9	f.5. April. 17	April. 20	19	emb. deficiens	
11	D	12	12	9	20	14	f.7. Sept. 27	f.3. April. 7	April. 5	15	cōis abund.	
12	CB	13	23	10	21	15	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 26	Mar. 27	17	cōis mediocr.	
13	A	14	4	11	22	1	f.2. Sept. 5	f.5. April. 13	April. 16	18	emb. deficiens	
14	G	15	15	12	23	2	f.7. Sept. 23	f.3. April. 3	April. 8	21	cōis abund.	
15	F	16	26	13	24	3	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 24	17	cōis mediocr.	
16	ED	17	7	14	25	4	f.2. Sept. 2	f.7. April. 11	April. 12	17	emb. abūdans	
17	C	18	18	15	26	5	f.2. Sept. 21	f.3. Mar. 30	April. 4	20	cōis deficiens	
18	B	19	0	16	27	6	f.5. Sept. 9	f.1. Mar. 20	April. 24	21	emb. abund.	
19	A	1	11	17	28	7	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	April. 9	19	emb. mediocr.	
20	GF	2	22	18	1	3	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 28	Mar. 31	20	cōis abund.	
21	E	3	3	19	2	9	f.7. Sept. 7	f.3. April. 15	April. 20	21	emb. deficiens	
22	D	4	14	1	3	10	f.5. Sept. 25	f.7. April. 4	April. 5	18	cōis mediocr.	
23	C	5	25	2	4	11	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.	
24	BA	6	6	3	5	12	f.7. Sept. 4	f.3. April. 13	April. 16	20	emb. abund.	
25	G	7	17	4	6	13	f.7. Sept. 23	f.1. April. 1	April. 11	16	cōis deficiens	
26	F	8	28	5	7	14	f.3. Sept. 11	f.5. Mar. 21	April. 21	17	cōis mediocr.	
27	E	9	9	6	8	15	f.7. Aug. 31	f.5. April. 8	April. 13	20	cōis abund.	
28	DC	10	20	7	9	1	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 30	Mar. 28	15	emb. abund.	
29	B	11	1	8	10	2	f.5. Sept. 9	f.1. April. 17	April. 17	21	emb. deficiens	
30	A	12	12	9	11	3	f.3. Sept. 27	f.5. April. 6	April. 9	19	cōis mediocr.	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
31	G	13	23	10	12	4	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	Mar. 25	15	cōis abund.
32	FE	14	4	11	13	5	f.5. Sept. 6	f.3. April. 15	April. 13	15	emb. abūdans
33	D	15	15	12	14	6	f.5. Sept. 25	f.7. April. 4	April. 5	18	cōis ordinat ^o
34	C	16	26	13	15	7	f.2. Sept. 14	f.3. Mar. 23	Mar. 28	21	cōis deficiens
35	B	17	7	14	16	8	f.5. Sept. 2	f.3. April. 12	April. 10	15	emb. abund.
36	AG	18	18	15	17	9	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	April. 1	17	cōis ordinatus
37	F	19	0	16	18	10	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 21	April. 21	18	cōis abund.
38	E	1	11	17	19	11	f.7. Aug. 31	f.3. April. 8	April. 6	15	emb. deficiens
39	D	2	22	18	20	12	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	Mar. 29	18	cōis ordinat.
40	CB	3	3	19	21	13	f.7. Sept. 7	f.7. April. 16	April. 17	18	emb. abund.
41	A	4	14	1	22	14	f.2. Sept. 26	f.3. April. 4	April. 9	20	cōis deficiens
42	G	5	25	2	23	15	f.5.5. Sep. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
43	F	6	6	3	24	1	f.2. Sept. 3	f.7. April. 13	April. 14	18	emb. abund.
44	ED	7	17	4	25	2	f.2. Sept. 23	f.5. April. 2	April. 5	20	cōis abund.
45	C	8	28	5	26	3	f.7. Sept. 12	f.1. Mar. 21	April. 25	21	cōis deficiens
46	B	9	9	6	27	4	f.3. Aug. 31	f.7. April. 9	April. 10	17	emb. ordinat ^o
47	A	10	20	7	28	5	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 30	April. 2	20	cōis abund.
48	GF	11	1	8	1	6	f.7. Sept. 9	f.3. April. 16	April. 21	20	emb. deficiens
49	E	12	12	9	2	7	f.5. Sept. 26	f.1. April. 6	April. 6	16	cōis abund.
50	D	13	23	10	3	8	f.5. Sept. 16	f.5. Mar. 26	Mar. 29	19	cōis ordinat.
51	C	14	4	11	4	9	f.7. Sept. 5	f.5. April. 15	April. 18	16	emb. abund.
52	BA	15	15	12	5	10	f.7. Sept. 25	f.3. April. 4	April. 2	15	cōis abund.
53	G	16	26	13	6	11	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	18	cōis ordinat.
54	F	17	7	14	7	12	f.2. Sept. 3	f.5. April. 11	April. 14	19	emb. deficiens
55	E	18	18	15	8	13	f.7. Sept. 21	f.3. April. 1	Mar. 30	15	cōis abund.
56	DC	19	0	16	9	14	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 20	April. 18	15	cōis ordinat.
57	B	1	11	17	10	15	f.2. Aug. 30	f.5. April. 7	April. 10	19	emb. deficiens
58	A	2	22	18	11	1	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Mar. 26	15	cōis abund.
59	G	3	3	19	12	2	f.5. Sept. 7	f.3. April. 17	April. 1	16	emb. abund.
60	FE	4	14	1	13	3	f.5. Sep. 27	f.7. April. 5	April. 6	18	cōis ordinat.

264	Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
61	D	5	25	2	14	4	f. 2. Sept. 15	f. 3. Mar. 24	Mar. 29	21	cōis deficiens	
62	C	6	6	3	15	5	f. 5. Sept. 3	f. 3. April. 13	April. 11	15	emb. abundans	
63	B	7	17	4	16	6	f. 5. Sept. 23	f. 7. April. 2	April. 3	18	cōis ordinat ^o	
64	AG	8	28	5	17	7	f. 2. Sept. 12	f. 5. Mar. 22	April. 22	18	cōis abund.	
65	F	9	9	6	18	8	f. 7. Sept. 1	f. 3. April. 9	April. 14	21	emb. deficiens	
66	E	10	20	7	19	9	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 29	Mar. 30	17	cōis ordinatu	
67	D.	11	1	8	20	10	f. 2. Sept. 8	f. 7. April. 18	April. 19	18	emb. abund.	
68	CB	12	12	9	21	11	f. 2. Sept. 28	f. 3. April. 5	April. 10	20	cōis deficiens	
69	A	13	23	10	22	12	f. 5. Sept. 15	f. 1. Mar. 26	Mar. 26	16	cōis abund.	
70	G	14	4	11	23	13	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 14	April. 15	16	emb. ordinat ^o	
71	F	15	15	12	24	14	f. 2. Sept. 24	f. 5. April. 4	April. 7	20	cōis abund.	
72	ED	16	26	13	25	15	f. 7. Sept. 14	f. 5. Mar. 22	Mar. 22	15	cōis deficiens	
73	C	17	7	14	26	1	f. 3. Sept. 1	f. 7. April. 10	April. 11	17	emb. ordinat.	
74	B	18	18	15	27	2	f. 2. Sept. 20	f. 5. Mar. 31	April. 3	19	cōis abund.	
75	A	19	0	16	28	3	f. 7. Sept. 10	f. 3. Mar. 21	April. 23	20	cōis abund.	
76	CF	1	11	17	1	4	f. 5. Aug. 31	f. 1. April. 7	April. 7	16	emb. deficiens	
77	E	2	22	18	2	5	f. 3. Sept. 17	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	19	cōis ordinat.	
78	D	3	3	19	3	6	f. 7. Sept. 6	f. 5. April. 16	April. 19	20	emb. abund.	
79	C	4	14	1	4	7	f. 7. Sept. 26	f. 3. April. 6	April. 4	16	cōis abund.	
80	BA	5	25	2	5	8	f. 2. Sep. 16	f. 7. Mar. 25	Mar. 26	17	cōis ordinat.	
81	G	6	6	3	6	9	f. 2. Sep. 4	f. 5. April. 12	April. 15	19	emb. deficiens	
82	F	7	17	4	7	10	f. 7. Sept. 22	f. 3. April. 2	Mar. 31	15	cōis abund.	
83	E	8	28	5	8	11	f. 5. Sept. 12	f. 7. Mar. 22	April. 20	16	cōis ordinat.	
84	DC	9	9	6	9	12	f. 2. Sept. 1	f. 5. April. 8	April. 11	18	emb. deficiens	
85	B	10	20	7	10	13	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 29	April. 3	20	cōis abund.	
86	A	11	1	8	11	14	f. 5. Sept. 8	f. 3. April. 18	April. 16	15	emb. abund.	
87	G	12	12	9	12	15	f. 5. Sept. 28	f. 7. April. 7	April. 8	19	cōis ordinat.	
88	FE	13	23	10	13	1	f. 2. Sept. 17	f. 3. Mar. 25	Mar. 30	20	cōis deficiens	
89	D	14	4	11	14	2	f. 5. Sept. 4	f. 3. April. 14	April. 19	21	emb. abund.	
90	C	15	15	12	15	3	f. 5. Sept. 24	f. 7. April. 3	April. 4	16	cōis mediocr.	

Anni Chriffti	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pafcha Iudæorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
91	B	16	27	13	16	4	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	20	cōis abund.
92	AG	17	7	14	17	5	f.7.Sept. 3	f.3.Apri. 10	April. 15	20	emb. deficiens
93	F	18	18	15	18	6	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	Mar. 31	16	cōis ordinatus
94	E	19	0	16	19	7	f.2.Sept. 9	f.5.Mar. 20	Apri. 20	17	cōis abund.
95	D	1	11	17	20	8	f.7.Aug. 30	f.5.April. 9	Apri. 12	21	emb. abund.
96	CB	2	22	18	21	9	f.7.Sept. 19	f.1.Mar. 27	Mar. 27	16	cōis deficiens
97	A	3	3	19	22	10	f.3.Sept. 6	f.7.April. 15	April. 16	17	emb. ordinat.
98	G	4	14	1	23	11	f.2.Sept. 25	f.5.April. 5	April. 8	20	cōis abund.
99	F	5	25	2	24	12	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 24	17	cōis abund.
100	ED	6	6	3	25	13	f.5. Sept. 4	f.1.April. 12	April. 12	18	emb. deficiens
101	C	7	17	4	26	14	f.3.Sept. 22	f.5.Apri. 1	April. 4	19	cōis mediocr.
102	B	8	28	5	27	15	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Apri. 24	20	cōis abund.
103	A	9	9	6	28	1	f.5.Sept. 1	f.1.April. 9	April. 9	16	emb. deficiens
104	GF	10	20	7	1	2	f.3.Sept. 19	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis mediocr.
105	E	11	1	8	2	3	f.7.Sept. 7	f.5. Apri. 17	Apri. 20	19	emb.abūdans
106	D	12	12	9	3	4	f.7.Sept. 27	f.3.April. 7	April. 5	15	cōis abund.
107	C	13	23	10	4	5	f.5.Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	18	cōis ordinat.
108	BA	14	4	11	5	6	f.2. Sept. 6	f.5.April. 13	April. 16	17	emb. deficiens
109	G	15	15	12	6	7	f.7.Sept. 23	f.3.Apri. 3	April. 8	21	cōis abund.
110	F	16	26	13	7	8	f.7. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 24	17	cōis mediocr.
111	E	17	7	14	8	9	f.2.Sept. 2	f.7. Apri. 12	April. 13	19	emb. abund.
112	DC	18	18	15	9	10	f.2.Sept. 22	f.3.Mar. 30	April. 4	20	cōis deficiens
113	B	19	0	16	10	11	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	Apri. 24	21	cōis ordinat.
114	A	1	11	17	11	12	f.2.Aug. 29	f.7. April. 8	April. 9	19	emb. abund.
115	G	2	22	18	12	13	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	April. 1	18	cōis abund.
116	FE	3	3	19	13	14	f.7. Sept. 8	f.3. Apri. 15	Apri. 20	21	emb. deficiens
117	D	4	14	1	14	15	f.5. Sept. 25	f.7. Apri. 4	April. 5	17	cōis ordinat.
118	C	5	25	2	15	1	f.7. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.
119	B	6	6	3	16	2	f.7. Sept. 4	f.3. April. 12	April. 17	21	emb. deficiens
120	AG	7	17	4	17	3	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	April. 1	16	cōis ordinatus
									Z		

266	Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
121	F	8	28	5	18	4	f.2.Sept. 10	f.5.Mar. 21	April. 21	17	cōis abund.	
122	E	9	9	6	19	5	f.7.Aug. 31	f.5.Apri. 10	April. 13	20	emb. abund.	
123	D	10	20	7	20	6	f.7.Sept. 20	f.1. Mar. 29	Mar. 29	18	cōis deficiens	
124	CB	11	1	8	21	7	f.3.Sept. 8	f.7.Apri. 16	April. 17	16	emb. ordinat.	
125	A	12	12	9	22	8	f.2.Sept. 26	f.5.Apri. 6	April. 9	19	cōis abund.	
126	G	13	23	10	23	9	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	Mar. 29	15	cōis abund.	
127	F	14	4	11	24	10	f.5.Sept. 6	f.1.Apri. 14	April. 14	16	emb. deficiens	
128	ED	15	15	12	25	11	f.3.Sept. 24	f.5.Apri. 2	April. 5	18	cōis ordinatus	
129	C	16	26	13	26	12	f.7.Sept. 12	f.3.Mar. 23	Mar. 28	21	cōis abund.	
130	B	17	7	14	27	13	f.5. Sept. 2	f.3.Apri. 12	April. 10	15	emb. abūdans	
131	A	18	18	15	28	14	f.5.Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	18	cōis ordinat.	
132	GF	19	0	16	1	15	f.2. Sept. 11	f.3.Mar. 19	April. 21	18	cōis deficiens	
133	E	1	11	17	2	1	f.5.Aug. 29	f.3.Apri. 8	April. 6	15	emb. abund.	
134	D	2	22	18	3	2	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	18	cōis ordinat.	
135	C	3	3	19	4	3	f.2.Sept. 17	f.5.Apri. 15	Apr. 18	19	emb. deficiens	
136	BA	4	14	1	5	4	f.7.Sept. 25	f.3.Apri. 4	April. 9	21	cōis abund.	
137	G	5	25	2	6	5	f.5.Sept. 14	f.7.Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.	
138	F	6	6	3	7	6	f.2.Sept. 3	f.7.Apri. 13	April. 14	18	emb. abund.	
139	E	7	17	4	8	7	f.2.Sept. 23	f.3.Apri. 1	April. 6	21	cōis deficiens	
140	DC	8	28	5	9	8	f.5. Sept. 11	f.1. Mar. 21	April. 25	21	cōis abund.	
141	B	9	9	6	10	9	f.3.Sept. 31	f.7. April. 9	April. 10	17	emb. ordinat.	
142	A	10	20	7	11	10	f.2.Sept. 19	f.5.Mar. 30	April. 2	20	cōis abund.	
143	G	11	1	8	12	11	f.7.Sept. 9	f.3.Apri. 17	April. 22	21	emb. deficiens	
144	FE	12	12	9	13	12	f.5.Sept. 27	f.7. April. 5	April. 6	16	cōis ordinatus	
145	D	13	23	10	14	13	f.2.Sept. 15	f.5.Mar. 28	Mar. 29	19	cōis abund.	
146	C	14	4	11	15	14	f.7.Sept. 5	f.3.Apri. 13	April. 18	20	emb. deficiens	
147	B	15	15	12	16	15	f.5.Sept. 23	f.1. April. 3	April. 3	16	cōis abund.	
148	AG	16	26	13	17	1	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 22	Mar. 25	18	cōis ordinat.	
149	F	17	7	14	18	2	f.7.Sept. 1	f.5. April. 11	April. 19	18	emb. abund.	
150	E	18	18	15	19	3	f.7.Sept. 21	f.3.Apri. 1	Mar. 30	15	cōis abund.	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna.	Anni qualitas
151	D	19	0	16	20	4	f.5. Sept. 11	f.7. Mart. 21	Apri. 19	16	cōis ordinat.
152	CB	1	11	17	21	5	f.2. Aug. 31	f.5. April. 7	Apri. 10	19	emb. deficiens
153	A	2	22	18	22	6	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Mar. 26	15	cōis abund.
154	G	3	3	19	23	7	f.5. Sept. 7	f.1. April. 15	April. 5	16	emb. deficiens
155	F	4	14	1	24	8	f.3. Sept. 25	f.5. April. 4	April. 7	19	cōis ordinat.
156	ED	5	25	2	25	9	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 24	Mar. 29	21	cōis abund.
157	C	6	6	3	26	10	f.5. Sept. 3	f.3. April. 13	April. 11	15	emb. abūdans
158	B	7	17	4	27	11	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 3	18	cōis ordinatus
159	A	8	28	5	28	12	f.2. Sept. 12	f.3. Mar. 21	April. 23	15	cōis deficiens
160	GF	9	9	6	1	13	f.5. Aug. 31	f.3. April. 9	April. 14	21	emb. abund.
161	E	10	20	7	2	14	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	Mar. 30	17	cōis ordinat.
162	D	11	1	8	3	15	f.2. Sept. 8	f.5. April. 16	April. 19	18	emb. deficiens
163	C	12	12	9	4	1	f.7. Sept. 26	f.3. April. 6	April. 11	21	cōis abund.
164	BA	13	23	10	5	2	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 25	Mar. 26	16	cōis ordinatus
165	G	14	4	11	6	3	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 14	April. 15	17	emb. abund.
166	F	15	15	12	7	4	f.2. Sept. 24	f.3. April. 2	April. 7	20	cōis deficiens
167	E	16	26	13	8	5	f.5. Sept. 12	f.1. Mar. 23	Mar. 23	21	cōis abund.
168	DC	17	7	14	9	6	f.3. Sept. 2	f.7. Apr. 10	April. 11	21	emb. ordinat.
169	B	18	18	15	10	7	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 3	19	cōis abund.
170	A	19	0	16	11	8	f.7. Sept. 10	f.1. Mar. 19	April. 23	20	cōis deficiens
171	G	1	11	17	12	9	f.3. Aug. 29	f.7. April. 7	April. 8	16	emb. ordinat.
172	FE	2	22	18	13	10	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 27	Mar. 30	19	cōis abund.
173	D	3	3	19	14	11	f.7. Sept. 6	f.5. April. 16	April. 19	20	emb. abund.
174	C	4	14	1	15	12	f.7. Sept. 26	f.5. April. 4	April. 4	16	cōis deficiens
175	B	5	25	2	16	13	f.3. Sept. 14	f.5. Mar. 24	Mar. 27	19	cōis ordinat.
176	AG	6	6	3	17	14	f.7. Sept. 3	f.5. April. 12	April. 15	19	emb. abund.
177	F	7	17	4	18	15	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	Mar. 31	15	cōis abund.
178	E	8	28	5	19	1	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	April. 20	15	cōis ordinat.
179	D	9	9	6	20	2	f.2. Sept. 1	f.5. April. 9	April. 12	19	emb. deficiens
180	CB	10	20	7	21	3	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 29	April. 3	21	cōis abund.
									Z	2	

268	Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
181	A	II	1	8	22	4	f.5. Sept.	8 f.1. Apri.	16 Apri.	19	15	emb. deficiens
182	G	12	12	9	23	5	f.3. Sept.	26 f.5. Apri.	5 Apri.	8	18	cōis ordinat.
183	F	13	23	10	24	6	f.7. Sept.	15 f.3. Mar.	26 Mar.	31	21	cōis abund.
184	ED	14	4	11	25	7	f.5. Sept.	5 f.3. Apri.	14 Apri.	16	21	emb. abund.
185	C	15	15	12	26	8	f.5. Sept.	24 f.7. Apri.	3 Apri.	4	17	cōis ordinatus
186	B	16	26	13	27	9	f.2. Sept.	14 f.3. Mar.	22 Mar.	27	20	cōis deficiens
187	A	17	7	14	28	10	f.5. Sept.	1 f.3. Apri.	11 Apri.	16	21	emb. abūdans
188	GF	18	18	15	1	11	f.5. Sept.	21 f.7. Mar.	30 Mar.	31	16	cōis ordinat.
189	E	19	0	16	2	12	f.2. Sept.	9 f.5. Mar.	20 Apri.	20	16	cōis abund.
190	D	1	11	17	3	13	f.7. Aug.	30 f.3. Apri.	7 Apri.	12	21	emb. deficiens
191	C	2	22	18	4	14	f.5. Sept.	17 f.7. Mar.	27 Mar.	28	17	cōis ordinatus
192	BA	3	3	19	5	15	f.2. Sept.	6 f.7. Apri.	15 Apri.	16	17	emb. abund.
193	G	4	14	1	6	1	f.2. Sept.	25 f.5. Apri.	5 Apri.	8	20	cōis abund.
194	F	5	25	2	7	2	f.7. Sept.	15 f.1. Mar.	24 Mar.	24	16	cōis deficiens
195	E	6	6	3	8	3	f.3. Sept.	3 f.7. Apr.	12 Apri.	13	17	emb. ordinat.
196	DC	7	17	4	9	4	f.2. Sept.	22 f.5. Apri.	1 Apri.	4	18	cōis abund.
197	B	8	28	5	10	5	f.7. Sept.	11 f.3. Mar.	22 Apri.	24	20	cōis abund.
198	A	9	9	6	11	6	f.5. Sept.	1 f.1. Apri.	9 Apri.	9	16	emb. deficiens
199	G	10	20	7	12	7	f.3. Sept.	19 f.5. Mar.	29 Apri.	11	19	cōis ordinat.
200	FE	11	1	8	13	8	f.7. Sept.	8 f.5. Apri.	17 Apri.	20	19	emb. abund.
201	D	12	12	9	14	9	f.5. Sept.	27 f.1. Apri.	5 Apri.	5	15	cōis deficiens
202	C	13	23	10	15	10	f.3. Sept.	15 f.5. Mar.	25 Mar.	28	18	cōis ordinat.
203	B	14	4	11	16	11	f.7. Sept.	4 f.5. Apri.	14 Apri.	17	19	emb. abund.
204	AG	15	15	12	17	12	f.7. Sept.	24 f.3. Apri.	3 Apri.	8	21	cōis abund.
205	F	16	26	13	18	13	f.5. Sept.	13 f.7. Mart.	23 Mar.	24	17	cōis ordinat.
206	E	17	7	14	19	14	f.2. Sept.	2 f.5. Apri.	10 Apri.	13	17	emb. deficiens
207	D	18	18	15	20	15	f.7. Sept.	20 f.3. Mar.	31 Apri.	5	21	cōis abund.
208	CB	19	0	16	21	1	f.5. Sept.	10 f.7. Mar.	29 Apri.	24	21	cōis ordinat.
209	A	1	11	17	22	2	f.2. Aug.	29 f.7. Apri.	8 Apri.	9	19	emb. abund.
210	G	2	22	18	23	3	f.2. Sept.	18 f.3. Mar.	27 Apri.	1	21	cōis deficiens

Anni Chrifi	Litre. Domin.	Aure ^o Nunc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaeorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
211	F	3	3	19	24	4	f.5.Sept. 6	f.3.Apri. 16	Apri. 14	15	emb. abund.
212	ED	4	14	1	25	5	f.5.Sept. 26	f.7.Apri. 4	Apri. 5	17	cōis ordinat.
213	C	5	25	2	26	6	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	20	cōis abund.
214	B	6	6	3	27	7	f.7.Sept. 4	f.3.Apri. 12	Apri. 17	21	emb. abundans
215	A	7	17	4	28	8	f.5.Sept. 22	f.7.Apri. 1	Apri. 2	17	cōis ordinat.
216	GF	8	28	5	1	9	f.2.Sept. 11	f.5.Mar. 21	Apri. 21	17	cōis abund.
217	E	9	9	6	2	10	f.7.Aug. 31	f.3.Apri. 8	Apri. 13	20	emb. deficiens
218	D	10	20	7	3	11	f.5.Sept. 18	f.2.Mar. 29	Mar. 29	16	cōis abund.
219	C	11	1	8	4	12	f.3.Sept. 8	f.7.Apr. 17	Apri. 18	17	emb. ordinat.
220	BA	12	12	9	5	13	f.2.Sept. 27	f.5.Apri. 6	Apri. 9	19	cōis abund.
221	G	13	23	10	6	14	f.7.Sept. 16	f.2.Mar. 25	Mar. 25	15	cōis deficiens
222	F	14	4	11	7	15	f.3.Sept. 4	f.7.Apri. 13	Apri. 14	16	emb. ordinat.
223	E	15	15	12	8	1	f.2.Sept. 23	f.5.Apri. 3	Apri. 6	19	cōis abund.
224	DC	16	26	13	9	2	f.7.Sept. 13	f.3.Mar. 23	Mar. 28	21	cōis abund.
225	B	17	7	14	10	3	f.5.Sept. 2	f.2.Apri. 10	Apri. 10	15	emb. deficiens
226	A	18	18	15	11	4	f.3.Sept. 20	f.5.Mar. 30	Apri. 2	18	cōis ordinatus
227	G	19	0	16	12	5	f.7.Sept. 9	f.3.Mar. 20	Apri. 22	19	cōis abund.
228	FE	1	11	17	13	6	f.5.Aug. 30	f.3.Apri. 8	Apri. 6	15	emb. abund.
229	D	2	22	18	14	7	f.5.Sept. 18	f.3. Mar. 28	Apri. 29	18	cōis ordinat.
230	C	3	3	19	15	8	f.2.Sept. 7	f.5.Apri. 15	Apri. 18	19	emb. deficiens
231	B	4	14	1	16	9	f.7.Sept. 25	f.3.Apri. 5	Apri. 3	15	cōis abund.
232	AG	5	25	2	17	10	f.5.Sept. 15	f.7.Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
233	F	6	6	3	18	11	f.2.Sept. 3	f.5.Apri. 11	Apri. 14	18	cōis deficiens
234	E	7	17	4	19	12	f.7.Sept. 21	f.3. Apri. 1	Apri. 6	21	cōis abund.
235	D	8	28	5	20	13	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 21	Apri. 19	15	cōis ordinat.
236	CB	9	9	6	21	14	f.2.Aug. 31	f.7.Apri. 9	Apri. 10	17	emb. abund.
237	A	10	20	7	22	15	f.2.Sept. 19	f.3.Mar. 28	Apri. 2	20	cōis deficiens
238	G	11	1	8	23	1	f.5.Sept. 7	f.3.Apri. 17	Apri. 22	21	emb. abund.
239	F	12	12	9	24	2	f.5.Sept. 27	f.7.Apri. 6	Apri. 7	18	cōis ordinat.
240	ED	13	23	10	25	3	f.2.Sept. 16	f.5.Mart. 26	Mar. 29	19	cōis abundans
									Z 3		

270

Anni Chriffti	Litre. Domin.	Aure ⁹ Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	CyclusSolaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaeorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
241	C	14	4	11	26	4	f.7.Sept. 5	f.3.April.13	April. 18	20	emb. deficiens
242	B	15	15	12	27	5	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
243	A	16	26	13	28	6	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 23	Mar. 26	19	cōis abund.
244	GF	17	7	14	1	7	f.7.Sept. 2	f.3.April. 9	April.14	19	emb. deficiens
245	E	18	18	15	2	8	f.5.Sept. 19	f.2.Mar. 30	Mar. 30	15	cōis abund.
246	D	19	0	16	3	9	f.3.Sept. 9	f.5.Mar. 19	April. 19	16	cōis ordinat.
247	C	1	11	17	4	10	f.7.Aug. 29	f.5.April. 8	April. 11	20	emb.abūdans
248	BA	2	22	18	5	11	f.7.Sept. 18	f.1.Mar. 26	Mar. 26	15	cōis deficiens
249	G	3	3	19	6	12	f.3.Sept. 5	f.7.Apr. 14	April. 15	16	emb.mediochr.
250	F	4	14	1	7	13	f.2. Sept.24	f.5.April. 4	April. 7	19	cōis abund.
251	E	5	25	2	8	14	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 25	Mar. 23	15	cōis abund.
252	DC	6	6	3	9	15	f.5.Sept. 4	f.1.April. 11	April. 11	15	emb. deficiens
253	B	7	17	4	10	1	f.3.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 2	18	cōis mediochr.
254	A	8	28	5	11	2	f.7.Sept. 10	f.3. Mar. 21	Apri. 23	19	cōis abund.
255	G	9	9	6	12	3	f.5.Aug. 31	f.3.Apri. 10	April. 8	15	emb. abund.
256	FE	10	20	7	13	4	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 29	Mar. 30	17	cōis mediochr.
257	D	11	1	8	14	5	f.2.Sept. 8	f.5.April. 6	April.19	18	emb. deficiens
258	C	12	12	9	15	6	f.7.Sept. 26	f.3.April. 6	April. 11	21	cōis abund.
259	B	13	23	10	16	7	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis mediochr.
260	AG	14	4	11	17	8	f.2.Sept. 5	f.5.April.12	April. 15	17	emb. deficiens
261	F	15	15	12	18	9	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	April. 7	20	cōis abund.
262	E	16	26	13	19	10	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 23	16	cōis abund.
263	D	17	7	14	20	11	f.2.Sept. 1	f.7.April.11	Apri. 12	17	emb. abund.
264	CB	18	18	15	21	12	f.2.Sept. 21	f.3.Mar. 29	April. 3	13	cōis deficiens
265	A	19	0	16	22	13	f.5.Sept. 8	f.1.Mart. 19	April. 23	20	cōis abundans
266	G	1	11	17	23	14	f.3.Aug. 29	f.7.April. 7	April. 8	17	emb.mediochr.
267	F	2	22	18	24	15	f.2.Sept. 17	f.5.Mar. 28	Mar. 31	20	cōis abund.
268	ED	3	3	19	25	1	f.7.Sept. 7	f.3.Apri. 14	April.19	20	emb. deficiens
269	C	4	14	1	26	2	f.5.Sept. 24	f.7.April. 3	April. 4	16	cōis mediochr.

Anni Chrifti	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaorum	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
270	B	5	25	2	27	3	f.2. Sept. 13	f.5. Mar. 24	M. 27	19	cōis abundans
271	A	6	6	3	28	4	f.7. Sept. 3	f.5. April. 13	Apr. 16	20	emb. abūdans
272	G F	7	17	4	1	5	f.7. Sept. 23	f.2. Mar. 31	M. 31	15	cōis deficiens
273	E	8	28	5	2	6	f.3. Sep. 10	f.5. Mar. 20	Apr. 20	16	cōis mediocr.
274	D	9	9	6	3	7	f.7. Aug. 30	f.5. Apr. 9	Apr. 12	19	emb. abūdans
275	C	10	20	7	4	8	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	M. 28	15	cōis abundans
276	B A	11	1	8	5	9	f.5. Sept. 9	f.2. Apr. 16	M. 16	15	emb. deficiens
277	G	12	12	9	6	10	f.3. Sept. 26	f.5. Apr. 5	Apr. 8	18	cōis mediocr.
278	F	13	23	10	7	11	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 26	Apr. 31	21	cōis abundans
279	E	14	4	11	8	12	f.5. Sept. 5	f.3. Apr. 15	Apr. 13	15	emb. abund.
280	D C	15	15	12	9	13	f.5. Sept. 25	f.7. Apr. 3	Apr. 4	17	cōis ordinat.
281	B	16	26	13	10	14	f.2. Sep. 13	f.3. Mar. 22	M. 27	20	cōis deficiens
282	A	17	7	14	11	15	f.5. Sept. 1	f.3. Apr. 11	Apr. 16	21	emb. abund.
283	G	18	18	15	12	1	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	Apr. 1	17	cōis ordinat.
284	F E	19	0	16	13	2	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 20	Apr. 20	17	cōis abundans
285	D	1	11	17	14	3	f.7. Aug. 30	f.3. April. 7	Apr. 12	17	emb. deficiens
286	C	2	22	18	15	4	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	M. 28	20	cōis ordinat.
287	B	3	3	19	16	5	f.2. Sept. 6	f.7. Apr. 16	Apr. 17	20	emb. abund.
288	A G	4	14	1	17	6	f.2. Sept. 26	f.3. Apr. 3	Apr. 8	16	cōis deficiens
289	F	5	25	2	18	7	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	M. 24	19	cōis ordinat.
290	E	6	6	3	19	8	f.2. Sept. 2	f.7. Apr. 12	Apr. 13	20	emb. abundās
291	D	7	17	4	20	9	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	15	cōis abundans
292	C B	8	28	5	21	10	f.7. Sept. 12	f.2. Mar. 20	Apr. 24	16	cōis deficiens
293	A	9	9	6	22	11	f.3. Aug. 30	f.7. April. 8	Apr. 9	19	emb. ordinat ^o
294	G	10	20	7	23	12	f.2. Sept. 18	f.5. Mar. 29	Apr. 1	15	cōis abundans
295	F	11	1	8	24	13	f.7. Sep. 8	f.3. Apr. 16	Apr. 21	15	emb. deficiens
296	E D	12	12	9	25	14	f.5. Sept. 26	f.1. April. 5	Apr. 5	18	cōis abund.
297	C	13	23	10	26	15	f.5. Sept. 15	f.5. Mar. 25	M. 28	21	cōis ordinat.
298	B	14	4	11	27	1	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 14	Apr. 17	15	emb. abūdans
299	A	15	15	12	28	2	f.7. Sept. 24	f.3. Apr. 4	Apr. 2	17	cōis abund.

Z 4

271

272

Anni Chrifi	Litr. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaicorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
300	G F	16	26	13	1	3	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 23	M. 24	20	cōis ordinat ^o
301	E	17	7	14	2	4	f.2. Sept. 2	f.5. Apr. 10	Apr. 13	21	emb. deficiens
302	D	18	18	15	3	5	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr. 5	17	cōis abundans
303	C	19	0	16	4	6	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	Apr. 18	17	cōis ordinat.
304	B A	1	11	17	5	7	f.2. Aug. 30	f.5. Apr. 6	Apr. 9	21	emb. deficiens
305	G	2	22	18	6	8	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	Apr. 1	17	cōis abundans
306	F	3	3	19	7	9	f.5. Sept. 6	f.3. Apr. 16	Apr. 14	18	emb. abundans
307	E	4	14	1	8	10	f.5. Sept. 26	f.7. April. 5	Apr. 6	20	cōis ordinat.
308	D C	5	25	2	9	11	f.2. Sept. 15	f.3. Mar. 23	M. 28	16	cōis deficiens
309	B	6	6	3	10	12	f.5. Sept. 2	f.3. Apr. 12	Apr. 17	17	emb. abundans
310	A	7	17	4	11	13	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 1	Apr. 2	20	cōis ordinat.
311	G	8	28	5	12	14	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 22	Apr. 22	20	cōis abundans
312	F E	9	9	6	13	15	f.7. Sept. 1	f.3. April. 8	Apr. 13	16	emb. deficiens
313	D	10	20	7	14	1	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 28	M. 29	19	cōis ordinat.
314	C	11	1	8	15	2	f.2. Sept. 7	f.7. Apr. 17	Apr. 18	20	emb. abund.
315	B	12	12	9	16	3	f.2. Sept. 27	f.3. April. 5	Apr. 10	15	cōis deficiens
316	A G	13	23	10	17	4	f.5. Sept. 15	f.2. Mar. 25	M. 25	13	cōis abundans
317	F	14	4	11	18	5	f.3. Sept. 4	f.7. Apr. 13	Apr. 14	19	emb. ordinat ^o
318	E	15	15	12	19	6	f.2. Sept. 23	f.5. April. 3	Apr. 6	15	cōis abundans
319	D	16	26	13	20	7	f.7. Sept. 13	f.2. Mar. 22	M. 22	15	cōis deficiens
320	C B	17	7	14	21	8	f.3. Sept. 1	f.7. Apr. 9	Apr. 10	18	emb. ordinat.
321	A	18	18	15	22	9	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 30	Apr. 2	21	cōis abundans
322	G	19	0	16	23	10	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Apr. 22	15	cōis abund.
323	F	1	11	17	24	11	f.5. Aug. 30	f.2. Apr. 7	Apr. 7	16	emb. deficiens
324	E D	2	22	18	25	12	f.3. Sept. 17	f.5. Mar. 26	Apr. 29	18	cōis ordinat.
325	C	3	3	19	26	13	f.7. Sept. 5	f.5. Apr. 15	Apr. 18	19	emb. abund.
326	B	4	14	1	27	14	f.7. Sept. 25	f.3. Apr. 5	Apr. 3	15	cōis abund.
327	A	5	25	2	28	15	f.2. Sept. 15	f.7. Mar. 25	M. 26	18	cōis ordinat.
328	G F	6	6	3	1	1	f.2. Sept. 4	f.5. Apr. 11	Apr. 14	18	emb. deficiens
329	E	7	17	4	2	2	f.7. Sept. 21	f.3. Apr. 1	Apr. 6	21	cōis abund.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ⁹ Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl ⁹ Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
330	D	8	28	5	3	3	f.5. Sep.11	f.7. Mar. 21	Apr. 19	15	cōis ordinat ⁹
331	C	9	9	6	4	4	f.2. Sep.31	f.5. April.8	Apr. 11	18	emb. deficiens
332	B A	10	20	7	5	5	f.7. Sept.18	f.3. Mar.28	Apr. 2	20	cōis abundans
333	G	11	1	8	6	6	f.5. Sept.7	f.3. Apr.17	Apr.22	21	emb. abūdans
334	F	12	12	9	7	7	f.5. Sept.27	f.7. April.6	Apr.7	17	cōis ordinat.
335	E	13	23	10	8	8	f.2. Sept.16	f.3. Mar.25	M. 30	20	cōis deficiens
336	D C	14	4	11	9	9	f.5. Sept.4	f.3. Apr.13	Apr. 18	20	emb. abūdans
337	β D	15	15	12	10	10	f.5. Sept. 23	f.7. Apr.2	Apr.3	16	cōis ordinat.
338	A	16	26	13	11	11	f.2. Sept.12	f.5. Mar.23	M. 26	19	cōis abundans
339	G	17	7	14	12	12	f.7. Sept.2	f.3. Apr.10	Apr.15	20	emb. deficiens
340	F E	18	18	15	13	13	f.5. Sept.20	f.7. Mar.29	M. 30	15	cōis ordinat.
341	D	19	0	16	14	14	f.2. Sept.8	f.5. Mar.19	Apr.19	16	cōis abundans
342	C	1	11	17	15	15	f.7. Aug.29	f.5. Apr. 8	Apr.11	20	emb. abund.
343	B	2	22	18	16	1	f.7. Sept.18	f.1. Mar.27	M. 27	16	cōis deficiens
344	A G	3	3	19	17	2	f.3. Sept.6.	f.7. Apr.14	Apr. 15	16	emb. ordinat ⁹
345	F	4	14	1	18	3	f.2. Sept.24	f.5. Apr.4 ⁸	Apr.7	19	cōis abundans
346	E	5	25	2	19	4	f.7. Sept.14	f.3. Mar.25	Ap. 23	15	cōis abundans
347	D	6	6	3	20	5	f.5. Sept.4	f.2. Apr.12	Ap.12	16	emb. deficiens
348	C B	7	17	4	21	6	f.3. Sept.22	f.5. Mar.31	Apr.3	18	cōis ordinat.
349	A	8	28	5	22	7	f.7. Sept.10	f.3. Mar.21	Apr.23	19	cōis abundans
350	G	9	9	6	23	8	f.5. Aug.31	f.1. April.8	Apr. 8	15	emb. deficiens
351	F	10	20	7	24	9	f.3. Sept.18	f.5. Mar.28	M. 31	18	cōis ordinat.
352	E D	11	1	8	25	10	f.7. Sept.7	f.5. Apr.16	Apr.19	18	emb. abund.
353	C	12	12	9	26	11	f.7. Sept.26	f.3. April. 6	Apr.11	21	cōis abund.
354	B	13	23	10	27	12	f.5. Sept.16	f.7. Mar.26	Apr.27	17	cōis ordinat.
355	A	14	4	11	28	13	f.2. Sep.5	f.5. April.13	Apr. 16	19	emb. deficiens
356	G F	15	15	12	1	14	f.7. Sep.23	f.3. Apr.2	Apr.7	20	cōis abund.
357	E	16	26	13	2	15	f.5. Sept. 12	f.7. Mar.22	M. 23	16	cōis ordinat.
358	D	17	7	14	3	1	f.2. Sept.1	f.7. Apr. 11	Apr.12	17	emb. abund.
359	C	18	18	15	4	2	f.2. Sept.21	f.3. Mar.30	Apr.4.	20	cōis deficiens

274	Anni Christi	Littera Domini.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
360	B A	19	0	16	5	3	f.5. Sept.9	f.7. Mar.18	Apr.23	20	cōis ordinat ^o	
361	G	1	11	17	6	4	f.2. Aug.28	f.7. April.7	Apr.8	16	emb. abūdans	
362	F	2	22	18	7	5	f.2. Sept.17	f.5. Mar.28	M. 31	20	cōis abundans	
363	E	3	3	19	8	6	f.7. Sept.7	f.3. Apr.15	Apr.20	21	emb. deficiens	
364	D C	4	14	1	9	7	f.5. Sept.25	f.7. April.3	Apr.4	15	cōis ordinat.	
365	B	5	25	2	10	8	f.2. Sep.13	f.5. Mar.24	M. 27	19	cōis abundans	
366	A	6	6	3	11	9	f.7. Sept.3	f.3. Apr.11	Apr.16	20	emb. deficiens	
367	G	7	17	4	12	10	f.5. Sep.21	f.7. Mar.31	Apr.10	16	cōis ordinat.	
368	F E	8	28	5	13	11	f.2. Sept.10	f.5. Mar.20	Apr.2	16	cōis abundans	
369	D	9	9	6	14	12	f.7. Aug.30	f.5. April.9	Apr.12	19	emb. abūdans	
370	C	10	20	7	15	13	f.7. Sept.19	f.2. Mar.28	M. 28	15	cōis deficiens	
371	B	11	1	8	16	14	f.3. Sept.7	f.7. Apr.16	Apr.17	16	emb. ordinat ^o	
372	A G	12	12	9	17	15	f.2. Sept.26	f.5. April.5	Apr.8	18	cōis abundans	
373	F	13	23	10	18	1	f.7. Sept.15	f.3. Mar.26	M. 31	21	cōis abundans	
374	E	14	4	11	19	2	f.5. Sep.5	f.2. Apr.13	Apr.13	15	emb. deficiens	
375	D	15	15	12	20	3	f.3. Sept.23	f.5. Apr.2	Apr.5	18	cōis ordinat.	
376	C B	16	26	13	21	4	f.7. Sept.12	f.3. Mar.22	M. 27	20	cōis abundans	
377	A	17	7	14	22	5	f.5. Sept.1	f.3. April.11	Apr.16	21	emb. abund.	
378	G	18	18	15	23	6	f.5. Sept.21	f.7. Mar.31	Apr.1	17	cōis ordinat.	
379	F	19	0	16	24	7	f.2. Sept.10	f.3. Mar.19	Apr.21	18	cōis deficiens	
380	E D	1	11	17	25	8	f.5. Aug.29	f.3. April.7	Apr.12	21	emb. abund.	
381	C	2	22	18	26	9	f.5. Sept.17	f.7. Mar.27	M.28	16	cōis ordinat.	
382	B	3	3	19	27	10	f.2. Sept.6	f.5. Apr.14	Apr.17	18	emb. deficiens	
383	A	4	14	1	28	11	f.7. Sept.24	f.3. Apr.4	Apr.9	21	cōis abund.	
384	G F	5	25	2	1	12	f.5. Sept.14	f.7. Mar.23	M.24	21	cōis ordinat.	
385	E	6	6	3	2	13	f.2. Sep.2	f.7. Apr.2	Apr.13	17	emb. abund.	
386	D	7	17	4	3	14	f.2. Sept.22	f.3. Mar.31	Apr.5	20	cōis deficiens	
387	C	8	28	5	4	15	f.5. Sept.10	f.1. Mar.21	Apr.25	21	cōis abund.	
388	B A	9	9	6	5	1	f.3. Aug.31	f.7. Apr.8	Apr.9	15	emb. ordinat.	
389	G	10	20	7	6	2	f.2. Sept.18	f.5. Mar.29	Apr.1	19	cōis abund.	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
390	F	11	1	8	7	3	f.7. Sept.8	f.3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. deficiens
391	E	1	12	9	8	4	f.7. Sept.26	f.7. April.5	Apr.6	16	cōis ordinat ^o
392	D C	13	23	10	9	5	f.2. Sept.15	f.5. Mar.25	M. 28	18	cōis abundans
393	B	14	4	11	10	6	f.7. Sept. 4	f.3. Apr.21	Apr. 17	19	emb. deficiens
394	A	15	15	12	11	7	f.5. Sept. 22	f.1. Apr. 2	Apr. 2	15	cōis abundans
395	G	16	26	13	12	8	f.3. Sep.12	f.5. Mar. 22	M. 25	18	cōis ordinat.
396	F E	17	7	14	13	9	f.7. Sept.1	f.5. Apr.10	Apr.31	18	emb. abūdans
397	D	18	18	15	14	10	f.7. Sept. 20	f.3. Mar.31	Apr.5	21	cōis abundans
398	C	19	0	16	15	11	f.3. Sept.10	f.7. Mar.20	Apr.18	15	cōis ordinat.
399	B	1	11	17	16	12	f.2. Aug.30	f.5.7 Apr.	Apr. 10	19	emb. deficiens
400	A G	2	22	18	17	13	f.7. Sept.17	f.3. Mar.27	Apr. 1	21	cōis abundans
401	F	3	3	19	18	14	f.5. Sept.6	f.1. Apr.14	Apr. 14	15	emb. deficiens
402	E	4	14	1	19	15	f.5. Sept.24	f. 5. April.3	Apr. 6.	18	cōis ordinat.
403	D	5	25	2	20	1	f.7. Sept.13	f.3. Mar.24	M. 29	21	cōis abundans
404	C B	6	6	3	21	2	f.5. Sep.3	f.3. Apr.12	Apr.17	21	emb. abūdans
405	A	7	17	4	22	3	f.5. Sept.22	f.7. April.1	Apr. 2	17	cōis ordinat.
406	G	8	28	5	23	4	f.2. Sept.11	f.3. Mar. 20	Ap.22	18	cōis deficiens
407	F	9	9	6	24	5	f.5. Aug.30	f.3. April.9	Apr. 14	21	emb. deficiens
408	E D	10	20	7	25	6	f.5. Sep.19	f.7. Mar. 28	M.29	16	cōis ordinat.
409	C	11	1	8	26	7	f.2. Sept.7	f.5. Apr.15	Ap. 18	17	emb. deficiens
410	B	12	12	9	27	8	f.7. Sept.25	f.3. April.5	Apr. 10	20	cōis abundans
411	A	13	23	10	28	9	f.3. Sept.15	f.7. Mar.25	M. 26	16	cōis ordinat.
412	G F	14	4	11	10	10	f.2. Sep.4	f.7. Apr.13	Apr.14	16	emb. abund.
413	E	15	15	12	11	11	f.2. Sept.23	f.3. April.1	Apr.6	18	cōis deficiens
414	D	16	26	13	12	12	f.5. Sept.11	f.2. Mar.22	M.22	15	cōis abundans
415	C	17	7	14	13	13	f.3. Sept.1.	f.7. Apr.10	Apr.11	16	emb. ordinat ^o
416	B A	18	18	15	14	14	f.2. Sept.20	f.5. Mar.30	Apr. 2	17	cōis abund.
417	G	19	0	16	15	15	f.7. Sept.9	f.1. Mar.18	Apr.22	19	cōis deficiens
418	F	1	11	17	16	16	f.3. Aug.28	f.7. Apr. 6	Apr.7	16	emb.ordinat.
419	E	2	12	18	17	17	f.2. Sept.16	f.5. Mar.27	M. 3	19	cōis. abund.

276

Anni Christi	Littera Domin.	Aure ^o Numc.	Epactae	Cycl. Lunar	Cycl. Solar	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
420	D C	3	3	19	9	3	f.7. Sept.6	f.5. April.15	April.18	19	emb. abūdans
421	B	4	14	1	10	4	f.7. Sept.25	f.1. April.3	Apr.3.	15	cōis deficiens
422	A	5	25	2	11	5	f.3. Sept.13	f.5. Mar.23	M. 26	18	cōis ordinat ^o
423	G	6	6	3	12	6	f.7. Sept.2	f.5. Apr.12	Ap.15	19	emb. abūdans
424	F E	7	17	4	13	7	f.7. Sept.22	f.3. Apr.1	Apr.6	21	cōis abundans
425	D	8	28	5	14	8	f.5. Sep.11	f.7. Mar.21	Apr.19	15	cōis ordinat.
426	C	9	9	6	15	9	f.2. Aug.31	f.5. Apr.8	Apr.11	18	emb. deficiens
427	B	10	20	7	16	10	f.7. Sept.18	f.3. Mar.29	Apr.3	21	cōis abundans
428	A G	11	1	8	17	11	f.5. Sept.8	f.1. April.15	Ap.22	21	emb. deficiens
429	F	12	12	9	18	12	f.3. Sept.25	f.5. April.4	Apr.7	17	cōis ordinat.
430	E	13	23	10	19	13	f.7. Sept.14	f.3. Mar.25	M. 30	20	cōis abundans
431	D	14	4	11	20	14	f.5. Sep.4	f.3. Apr.14	Apr.19	21	emb. abūdans
432	C B	15	15	12	21	15	f.5. Sept.24	f.7. April.2	Apr.3	16	cōis ordinat.
433	A	16	26	13	22	1	f.3. Sept.12	f.3. Mar.21	M. 26	19	cōis deficiens
434	G	17	7	14	23	2	f.5. Aug.31	f.3. Apr.10	Apr.15	20	emb. abund.
435	F	18	18	15	24	3	f.5. Sept.20	f.7. Mar.30	^{Mark} Apr.31	16	cōis ordinat.
436	E D	19	0	16	25	4	f.2. Sept.9	f.5. Mar.19	Apr.19	16	cōis abundans
437	C	1	11	17	26	5	f.7. Aug.29	f.3. April.6	Apr.11	20	emb. deficiens
438	B	2	22	18	27	6	f.5. Sep.16	f.7. Mar.26	M. 27	16	cōis ordinat.
439	A	3	3	19	28	7	f.2. Sept.5	f.7. Apr.15	Apr.16	17	emb. abund.
440	G F	4	14	1	1	8	f.2. Sept.25	f.5. Apr.4	Apr.7	19	cōis abundans
441	E	5	25	2	2	9	f.7. Sept.14	f.2. Mar.23	M. 23	15	cōis deficiens
442	D	6	6	3	3	10	f.3. Sept.2	f.7. Apr.11	Apr.12	16	emb. ordinat ^o
443	C	7	17	4	4	11	f.2. Sept.21	f.5. April.1	Apr.4	19	cōis abund.
444	B A	8	28	5	5	12	f.7. Sept.11	f.3. Mar.21	Apr.23	19	cōis abundans
445	G	9	9	6	6	13	f.5. Aug.31	f.1. April.8	Apr.8	15	emb. deficiens
446	F	10	20	7	7	14	f.3. Sept.18	f.5. Mar.28	M. 31	18	cōis ordinat.
447	E	11	1	8	8	15	f.7. Sep.7	f.5. Apr.17	Apr.20	19	emb. abund.
448	D C	12	12	9	9	1	f.7. Sept.27	f.1. April.4	Apr.11	21	cōis deficiens
449	B	13	23	10	10	2	f.3. Sept.14	f.5. Mar.24	^{Mark} Apr.27	17	cōis ordinat.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl' Solaris	Indigiones	Initium Anni Hebreorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
450	A	14	4	11	11	3	f.7. Sept. 3	f.5. April.13	Apr.16	18	emb. abūdans
451	G	15	15	12	12	4	f.7. Sept.23	f.3. Apr.3	Apr. 8	21	cōis abundans
452	F E	16	26	13	13	5	f.5. Sept.13	f.7. Mar.22	M. 23	16	cōis ordinat.
453	D	17	7	14	14	6	f.2. Sep.1	f.5. Apr.9	Apr.12	17	emb. deficiens
454	C	18	18	15	15	7	f.7. Sept.19	f.3. Mar. 30	Apr.14	20	cōis abundans
455	B	19	0	16	16	8	f.5. Sept.9	f.7. Mar.19	Apr.24	20	cōis ordinat.
456	A G	1	11	17	17	9	f.2. Aug.29	f.7. April.7	Apr. 8	16	emb. abund.
457	F	2	22	18	18	10	f.2. Sept.17	f.3. Mar.26	M. 31	21	cōis deficiens
458	E	3	3	19	19	11	f.5. Sept.5	f.3. Apr.15	Apr.20	21	emb. abūdans
459	D	4	14	1	20	12	f.5. Sept.25	f.7. Apr.4	Apr. 5	17	cōis ordinat.
460	C B	5	25	2	21	13	f.2. Sept.14	f.5. Mar.24	^{Mar} Apr. 27	19	cōis abundans
461	A	6	6	3	22	14	f.7. Sep.3	f.3. Apr.11	Apr.16	20	emb. abundās
462	G	7	17	4	23	15	f.5. Sept.21	f.7. Mar.31	Apr. 1	16	cōis ordinat.
463	F	8	28	5	24	1	f.2. Sep.10	f.5. Mar.21	Apr.21	17	cōis abund.
464	E D	9	9	6	25	2	f.7. Aug.31	f.3. April.7	Apr.12	19	emb. deficiens
465	C	10	20	7	26	3	f.5. Sept.17	f.2. Mar.28	^{Mar} Apr. 28	15	cōis abundans
466	B	11	1	8	27	4	f.7. Sept.7	f.7. Apr. 16	April.17	16	emb. ordinat ⁹
467	A	12	12	9	28	5	f.2. Sept.26	f.5. Apr.6	Apr.9	19	cōis abundans
468	G F	13	23	10	1	6	f.7. Sept.16	f.2. Mar.24	M. 31	21	cōis deficiens
469	E	14	4	11	2	7	f.3. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.13	15	emb. ordinat.
470	D	15	15	12	3	8	f.2. Sept.22	f.2. Apr.2	Apr.5	18	cōis abund.
471	C	16	26	13	4	9	f.7. Sept.12	f.3. Mar.23	M. 28	21	cōis abundans
472	B A	17	7	14	5	10	f.5. Sept.2	f.2. Apr.9	Apr. 16	21	emb. deficiens
473	G	18	18	15	6	11	f.3. Sept.19	f.5. Mar. 29	Apr.1	17	cōis ordinat.
474	F	19	0	16	7	12	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	Apr.21	18	cōis abund.
475	E	1	11	17	8	13	f.5. Aug.29	f.3. Apr.8	Apr. 6	15	emb. abund.
476	D C	2	22	18	9	14	f.5. Sept.18	f.7. Mar.27	M. 28	17	cōis ordinat.
477	B	3	3	19	10	15	f.2. Sept.6	f.5. Apr.14	Apr. 17	18	emb. deficiens
478	A	4	14	1	11	1	f.7. Sept.24	f.3. Apr.4	Apr.9	21	cōis abūdans
479	G	5	25	2	12	2	f.5. Sept.14	f.7. M.24	M. 25	17	cōis ordinat.

A a

278	Anni Christi	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
	480	FE	6	6	3	13	3	f.2. Sept. 3	f.5. Apr.10	Apr.13	17	emb. deficiens
	481	D	7	17	4	14	4	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 31	Apr.5	20	cōis abundans
	482	C	8	28	5	15	5	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	Apr. 25	21	cōis ordinat.
	483	B	9	9	6	16	6	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 9	Apr. 10	17	emb. abund.
	484	AG	10	20	7	17	7	f.2. Sept. 19	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis deficiens
	485	F	1	1	8	18	8	f.5. Sept. 6	f.3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. abundans
	486	E	12	12	9	19	9	f.5. Sept. 26	f.7. April. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat.
	487	D	13	23	10	20	10	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 26	M. 29	19	cōis abund.
	488	CB	14	4	11	21	11	f.7. Sep. 5	f.3. Apr. 12	April. 17	19	emb. deficiens
	489	A	15	15	12	22	12	f.3. Sept. 22	f.7. April. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
	490	G	16	26	13	23	13	f.2. Sep. 11	f.5. Mar. 22	M. 25	19	cōis abundans
	491	F	17	7	14	24	14	f.7. Sept. 1	f.3. April. 9	Apr. 14	19	emb. deficiens
	492	ED	18	18	15	25	15	f.5. Sept. 19	f.1. Mar. 29	Apr. 5	21	cōis abundans
	493	C	19	0	16	26	1	f.3. Sept. 8	f.5. Mar. 18	Apr. 18	15	cōis ordinat.
	494	B	1	11	17	27	2	f.7. Aug. 28	f.5. Apr. 7	Apr. 10	19	emb. abundans
	495	A	2	22	18	28	3	f.7. Sept. 17	f.1. Mar. 26	M. 26	15	cōis deficiens
	496	GF	3	3	19	1	4	f.3. Sept. 5	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. ordinat.
	497	E	4	14	1	2	5	f.2. Sept. 23	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.
	498	D	5	25	2	3	6	f.7. Sept. 13	f.3. M. 24	M. 29	21	cōis abundans
	499	C	6	6	3	4	7	f.5. Sept. 3	f.2. Apr. 11	Apr. 11	15	emb. deficiens
	500	BA	7	17	4	5	8	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis ordinat.
	501	G	8	28	5	6	9	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 20	Apr. 22	18	cōis abund.
	502	F	9	9	6	7	10	f.5. Aug. 30	f.3. Apr. 9	Apr. 14	21	emb. abund.
	503	E	10	20	7	8	11	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	M. 30	17	cōis ordinat.
	504	DC	11	1	8	9	12	f.2. Sept. 8	f.5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb. deficiens
	505	B	12	12	9	10	13	f.7. Sept. 25	f.3. Apr. 5	Apr. 10	20	cōis abundans
	506	A	13	23	10	11	14	f.5. Sept. 15	f.3. Mar. 25	M. 26	15	cōis ordinat.
	507	G	14	4	11	12	15	f.2. Sept. 4	f.5. Apr. 12	Apr. 15	17	emb. deficiens
	508	FE	15	15	12	13	1	f.7. Sept. 22	f.3. Apr. 1	April. 6	19	cōis abundans
	509	D	16	26	13	14	2	f.5. Sep. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 22	15	cōis mediocr.
	510	C	17	7	14	15	3	f.2. Aug. 31	f.7. Apr. 10	Apr. 11	16	emb. abund.

Anni Chriffi	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaeorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
511	B	18	18	15	16	4	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis deficiens
512	A G	19	0	16	17	5	f.5. Sept. 8	f.1. Mar. 18	Apr. 22	19	cōis abundans
513	F	1	11	17	18	6	f.3. Aug. 28	f.7. Apr. 6	Apr. 7	16	emb. ordinat.
514	E	2	22	18	19	7	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 27	M. 30	19	cōis abund.
515	D	3	3	19	20	8	f.7. Sep. 6	f.3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. deficiens
516	C B	4	14	1	21	9	f.5. Sept. 24	f.7. April. 2	Apr. 3	15	cōis ordinat.
517	A	5	25	2	22	10	f.2. Sep. 12	f.5. Mar. 23	M. 26	18	cōis abund.
518	G	6	6	3	23	11	f.7. Sept. 2	f.5. Apr. 12	Apr. 15	19	emb. abund.
519	F	7	17	4	24	12	f.7. Sept. 22	f.2. Mar. 31	M. 31	15	cōis deficiens
520	E D	8	28	5	25	13	f.3. Sept. 10	f.5. Mar. 19	Apr. 19	15	cōis ordinat.
521	C	9	9	6	26	14	f.7. Aug. 29	f.5. April. 8	Apr. 11	18	emb. abūdans
522	B	10	20	7	27	15	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 3	21	cōis abundans
523	A	11	1	8	28	1	f.5. Sept. 8	f.2. Apr. 16	Apr. 16	15	emb. deficiens
524	G F	12	12	9	1	2	f.3. Sept. 26	f.5. April. 4	April. 7	16	cōis ordinat.
525	E	13	23	10	2	3	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 25	Mar. 30	20	cōis abūdans
526	D	14	4	11	3	4	f.5. Sept. 4	f.3. Apr. 14	Apr. 19	21	emb. abund.
527	C	15	15	12	4	5	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 4	17	cōis ordinat.
528	B A	16	26	13	5	6	f.2. Sept. 13	f.3. M. 21	M. 26	19	cōis deficiens
529	G	17	7	14	6	7	f.5. Aug. 31	f.3. Apr. 10	Apr. 15	20	emb. abundās
530	F	18	18	15	7	8	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	16	cōis ordinat.
531	E	19	0	16	8	9	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	Apr. 20	18	cōis abund.
532	D C	1	11	17	9	10	f.7. Aug. 30	f.3. April. 6	Apr. 11	20	emb. deficiens
533	B	2	22	18	10	11	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	M. 27	16	cōis ordinat.
534	A	3	3	19	11	12	f.2. Sept. 5	f.7. Apr. 15	April. 16	17	emb. abund.
535	G	4	14	1	12	13	f.2. Sept. 25	f.3. Apr. 3	Apr. 8	20	cōis deficiens
536	F E	5	25	2	13	14	f.5. Sep. 13	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
537	D	6	6	3	14	15	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	15	emb. abund.
538	C	7	17	4	15	1	f.2. Sept. 21	f.5. Apr. 1	Apr. 4	19	cōis abundans
539	B	8	28	5	16	2	f.7. Sept. 11	f.2. Mar. 20	Apr. 24	20	cōis deficiens
540	A G	9	9	6	17	3	f.3. Aug. 30	f.7. Apr. 7	Apr. 8	15	emb. ordin.

280	Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl ⁹ Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
541	F	10	20	7	18	4	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 28	M. 31	18	cōis abund.	
542	E	11	1	8	19	5	f.7. Sep. 7	f.3. April. 15	Apr. 20	19	emb. deficiens	
543	D	12	12	9	20	6	f.5. Sept. 25	f.2. Apr. 5	Apr. 5	15	cōis abund.	
544	C B	1	23	10	21	7	f.5. Sept. 15	f.5. Mar. 24	M. 27	17	cōis ordinat.	
545	A	14	4	11	22	8	f.7. Sept. 3	f.5. April. 13	Apr. 16	18	emb. abund.	
546	G	15	15	12	23	9	f.7. Sept. 23	f.3. Apr. 3	Apr. 8	21	cōis abundans	
547	F	16	26	13	24	10	f.5. Sep. 13	f.7. Mar. 23	M. 24	17	cōis ordinat.	
548	E D	17	7	14	25	11	f.2. Sept. 2	f.5. April. 9	Apr. 12	17	emb. deficiens	
549	C	18	18	15	26	12	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	Apr. 4	20	cōis abundans	
550	B	19	0	16	27	13	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	Apr. 24	21	cōis ordinat.	
551	A	1	11	17	28	14	f.2. Aug. 29	f.5. April. 6	April. 9	18	emb. deficiens	
552	G F	2	22	18	1	15	f.2. Sept. 16	f.3. Apr. 26	M. 31	20	cōis abundans	
553	E	3	3	19	2	1	f.5. Sept. 5	f.3. Apr. 15	Apr. 20	21	emb. abundans	
554	D	4	14	1	3	2	f.5. Sept. 25	f.7. Apr. 4	Apr. 5	18	cōis ordinat.	
555	C	5	25	2	4	3	f.2. Sept. 14	f.3. Mar. 23	M. 28	20	cōis deficiens	
556	B A	6	16	3	5	4	f.5. Sept. 2	f.3. Apr. 11	Apr. 16	20	emb. abund.	
557	G	7	17	4	6	5	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	Apr. 1	16	cōis ordinat.	
558	F	8	28	5	7	6	f.2. Sep. 10	f.5. Mar. 21	Apr. 21	17	cōis abund.	
559	E	9	9	6	8	7	f.7. Aug. 31	f.3. Apr. 8	Apr. 13	20	emb. deficiens	
560	D C	10	20	7	9	8	f.5. Sept. 18	f.7. Mar. 27	Mar. 28	15	cōis ordinat.	
561	B	11	1	8	10	9	f.2. Sept. 6	f.7. Apr. 16	Apr. 17	21	emb. abundans	
562	A	12	12	9	11	10	f.2. Sept. 26	f.3. Apr. 4	Apr. 9	19	cōis deficiens	
563	G	13	23	10	12	11	f.5. Sept. 14	f.1. Mar. 25	Mar. 25	15	cōis abundans	
564	F E	14	4	11	13	12	f.3. Sept. 4	f.7. Apr. 12	Apr. 13	15	emb. ordin.	
565	D	15	15	12	14	13	f.2. Sept. 22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	18	cōis abund.	
566	C	16	26	13	15	14	f.7. Sept. 12	f.1. Mar. 21	M. 28	21	cōis deficiens	
567	B	17	7	14	16	15	f.3. Aug. 31	f.7. Apr. 9	Apr. 10	15	emb. ordinat.	
568	A G	18	18	15	17	1	f.2. Sept. 19	f.5. Mar. 29	Apr. 1	17	cōis abund.	
569	F	19	0	16	18	2	f.7. Sept. 8	f.3. Mar. 19	Apr. 21	18	cōis abund.	
570	E	1	11	17	19	3	f.5. Aug. 29	f.1. Apr. 6	April. 6	15	emb. deficiens	

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure ^o Nunc.	Eragæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
571	D	2	22	18	20	4	f.3. Sept. 16	f.5. Mar. 26	Mar. 29	18	cōis ordinat.
572	C B	3	3	19	21	5	f.7. Sept. 5	f.5. April. 14	April. 17	18	emb. abūdans
573	A	4	14	1	22	6	f.7. Sept. 24	f.3. April. 4	Apr. 9	21	cōis abund.
574	G	5	25	2	23	7	f.2. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Mar. 25	17	cōis ordinat.
575	F	6	6	3	24	8	f.2. Sept. 3	f.5. April. 11	Apr. 14	18	emb. deficiens
576	E D	7	17	4	25	9	f.7. Sept. 21	f.3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundans
577	C	8	28	5	26	10	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	April. 25	21	cōis ordinat.
578	B	9	9	6	27	11	f.2. Aug. 30	f.5. April. 7	Apr. 10	17	emb. deficiens
579	A	10	20	7	28	12	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	Apr. 2	20	cōis abund.
580	G F	11	1	8	1	13	f.5. Sept. 7	f.3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. abund.
581	E	12	12	9	2	14	f.5. Sept. 26	f.7. Apr. 5	April. 6	16	cōis ordinat.
582	D	13	23	10	3	15	f.2. Sept. 15	f.3. Mar. 24	M. 29	19	cōis deficiens
583	C	14	4	11	4	1	f.5. Sept. 3	f.3. Apr. 13	Apr. 28	16	emb. abund.
584	B A	15	15	12	5	2	f.5. Sept. 23	f.7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
585	G	16	26	13	6	3	f.2. Sept. 11	f.5. Mar. 22	M. 25	18	cōis abundans
586	F	17	7	14	7	4	f.7. Sept. 1	f.3. Apr. 9	Apr. 14	19	emb. deficiens
587	E	18	18	15	8	5	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	M. 30	15	cōis ordinat.
588	D C	19	0	16	9	6	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 18	Apr. 18	15	cōis abund.
589	B	1	11	17	10	7	f.7. Aug. 28	f.5. Apr. 7	Apr. 20	19	emb. abundans
590	A	2	22	18	11	8	f.7. Sept. 17	f.1. Mar. 26	M. 26	15	cōis deficiens
591	G	3	3	19	12	9	f.3. Sept. 5	f.7. Apr. 14	Apr. 15	16	emb. ordinat.
592	F E	4	14	1	13	10	f.2. Sept. 24	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.
593	D	5	25	2	14	11	f.7. Sept. 13	f.3. Mar. 24	M. 29	21	cōis abund.
594	C	6	6	3	15	12	f.5. Sept. 3	f.1. Apr. 11	Apr. 11	15	emb. deficiens
595	B	7	17	4	16	13	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 31	Apr. 3	18	cōis ordin.
596	A G	8	28	5	17	14	f.7. Sept. 10	f.3. Mar. 20	Apr. 22	18	cōis abundans
597	F	9	9	6	18	15	f.5. Aug. 30	f.1. Apr. 7	Apr. 14	21	emb. deficiens
598	E	10	20	7	19	1	f.3. Sept. 17	f.5. Mar. 27	M. 30	17	cōis ordinat.
599	D	11	1	8	20	2	f.7. Sept. 6	f.5. Apr. 16	Apr. 19	18	emb. abund.
600	C B	12	12	9	21	3	f.7. Sept. 26	f.3. Apr. 5	Apr. 10	20	cōis abūdans

A a 3

281

282	Anni Chriftri	Litte. Domin.	Aure ^e Nume.	Epaē	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
601	A	I	23	10	22	4	f.5. Sept.15	f.7. Mar.25	Mar. 26	16	cōis ordinat.	
602	G	14	4	11	23	5	f.2. Sept.4	f.5. Apr. 12	Apr.15	16	emb. deficiens	
603	F	15	15	12	24	6	f.7. Sept.22	f.3. April.2	Apr.7	20	cōis abundans	
604	E D	16	26	13	25	7	f.5. Sep.12	f.7. Mar.21	M.22	15	cōis ordinat.	
605	C	17	7	14	26	8	f.7. Aug.31	f.7. Apr.10	Apr.11	17	emb. abūdans	
606	B	18	18	15	27	9	f.2. Sept. 20	f.3. Mar.29	Apr.3	19	cōis deficiens	
607	A	19	0	16	28	10	f.5. Sept.8	f.7. Mar.18	Apr. 23	20	cōis ordin.	
608	G F	1	11	17	1	11	f.2. Aug.28	f.7. Apr.6	April.7	16	emb. abundās	
609	E	2	22	18	2	12	f.2. Sept.16	f. Mar.27	M. 30	19	cōis abundans	
610	D	3	3	19	3	13	f.7. Sept. 6	f.3. Apr.14	Apr. 19	20	emb. deficiens	
611	C	4	14	1	4	14	f.2. Sept.24	f.7. Apr.3	Apr. 4	16	cōis ordinat.	
612	B A	5	25	2	5	15	f.2. Sept.13	f.5. Mar. 23	M. 26	17	cōis abund.	
613	G	6	6	3	6	1	f.7. Sep.2	f.3. Apr.10	Apr. 15	19	emb. deficiens	
614	F	7	17	4	7	2	f.5. Sept.20	f.7. Mar.30	M. 31	15	cōis ordinat.	
615	E	8	28	5	8	3	f.2. Sept.9	f.5. Mar.20	Apr. 20	16	cōis abund.	
616	D C	9	9	6	9	4	f.7. Aug.30	f.5. April.8	Apr. 11	18	emb. abund.	
617	B	10	20	7	10	5	f.7. Sept.18	f.2. Mar.27	Apr. 3	21	cōis deficiens	
618	A	11	11	8	11	6	f.3. Sept.6	f.7. Apr.15	Apr. 16	15	emb. ordinat.	
619	G	12	12	9	12	7	f.2. Sept.25	f.5. Apr.5	Apr. 8	19	cōis abund.	
620	F E	13	23	10	13	8	f.7. Sept.15	f.3. Mar.25	M. 30	20	cōis abund.	
621	D	14	4	11	14	9	f.5. Sept.4	f.2. Apr.12	Apr.19	21	emb. deficiens	
622	C	15	15	12	15	10	f.3. Sept.22	f.5. Apr. 1	Apr.4	16	cōis ordinat.	
623	B	16	26	13	16	11	f.7. Sept.11	f.3. Mar.22	Mar.27	20	cōis abund.	
624	A G	17	7	14	17	12	f.5. Sept.1	f.3. Apr.10	Ap.15	20	emb. abund.	
625	F	18	18	15	18	13	f.5. Sept.20	f.7. Mar.30	M. 31	16	cōis ordinat.	
626	E	19	0	16	19	14	f.2. Sept.9	f.3. Mar.19	Apr. 20	17	cōis deficiens	
627	D	1	11	17	20	15	f.5. Aug.28	f.3. Apr.7	Apr. 12	21	emb. abundās	
628	C B	2	22	18	21	1	f.5. Sept.17	f.7. Mar.26	Mar.27	16	cōis ordinat.	
629	A	3	3	19	22	2	f.2. Sept.5	f.5. Apr.13	Ap. 16	17	emb. deficiens	
630	G	4	14	1	23	3	f.7. Sep.23	f.3. Apr.3	Aprill. 8	20	cōis abūdans	

Anni Chriffti	Litte. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
631	F	5	25	2	24	4	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 24	17	cōis ordinat.
632	ED	6	6	3	25	5	f.2.Sept. 2	f.5.April. 11	April. 12	16	emb.abund.
633	C	7	17	4	26	6	f.2.Sept. 11	f.3.Mar. 30	April. 4	19	cōis deficiens
634	B	8	28	5	27	7	f.5.Sept. 9	f.1.Mar. 20	April. 24	20	cōis abund.
635	A	9	9	6	28	8	f.3.Aug. 30	f.7.April. 8	April. 9	16	emb. ordinat.
636	GF	10	20	7	1	9	f.2.Sept. 18	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abund.
637	E	11	1	8	2	10	f.7.Sept. 7	f.3.April. 15	April. 20	19	emb. deficiens
638	D	12	12	9	3	11	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	15	cōis ordinat.
639	C	13	23	10	4	12	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	18	cōis abund.
640	BA	14	4	11	5	13	f.7.Sept. 4	f.3.April. 11	April. 16	17	emb. deficiens
641	G	15	15	12	6	14	f.5.Sept. 21	f.2.Apr. 1	April. 8	21	cōis abund.
642	F	16	26	13	7	15	f.3.Sept. 11	f.5.Mar. 21	Mar. 24	17	cōis ordinat.
643	E	17	7	14	8	1	f.7.Aug. 31	f.5.April. 10	April. 13	19	emb.abund.
644	DC	18	18	15	9	2	f.7.Sept. 20	f.3.Mar. 30	April. 4	20	cōis abund.
645	B	19	0	16	10	3	f.5.Sept. 9	f.7.Mar. 19	April. 24	21	cōis ordinat.
646	A	1	11	17	11	4	f.2.Aug. 29	f.5.April. 6	April. 9	18	emb. deficiens
647	G	2	22	18	12	5	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	April. 8	18	cōis abund.
648	FE	3	3	19	13	6	f.5.Sept. 6	f.2.April. 13	April. 20	21	emb. deficiens
649	D	4	14	1	14	7	f.3.Sept. 23	f.5.April. 2	April. 5	17	cōis ordinat.
650	C	5	25	2	15	8	f.7.Sept. 12	f.3.Mart. 23	Mar. 28	20	cōis abund.
651	B	6	6	3	16	9	f.5.Sept. 2	f.3.April. 12	April. 17	21	emb.abund.
652	AG	7	17	4	17	10	f.5.Sept. 22	f.7.Mar. 30	April. 1	16	cōis ordinat.
653	F	8	28	5	18	11	f.3.Sept. 10	f.3.Mar. 19	April. 21	17	cōis deficiens
654	E	9	9	6	19	12	f.5.Aug. 29	f.3.April. 8	April. 13	20	emb. abundās
655	D	10	20	7	20	13	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	16	cōis ordinat.
656	CB	11	1	8	21	14	f.2.Sept. 7	f.5.April. 14	April. 17	16	emb. deficiens
657	A	12	12	9	22	15	f.7.Sept. 24	f.3.April. 4	April. 9	19	cōis abund.
658	G	13	23	10	23	1	f.5.Sept. 14	f.7.Mar. 24	Mar. 25	15	cōis ordinat.
659	F	14	4	11	24	2	f.2.Sept. 3	f.7.April. 13	April. 14	16	emb. abundās
660	ED	15	15	12	25	3	f.2.Sept. 23	f.3.Mar. 31	April. 5	18	cōis deficiens

A a 4

283

284

Anni Chriffti	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epagæ	Cycl. Lunaris	Cycclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudæorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
661	C	16	26	13	26	4	f.5.Sept. 10	f.2.Mart.21	Mar. 28	21	cōis abund.
662	B	17	7	14	27	5	f.3.Aug. 31	f.7.April.9	April.10	15	emb. ordinat.
663	A	18	18	15	28	6	f.2.Sept. 19	f.5.Mar. 30	April. 2	18	cōis abund.
664	GF	19	0	16	1	7	f.7.Sept. 9	f.2.Mar.17	April.21	18	cōis deficiens
665	E	1	11	17	2	8	f.3.Aug. 27	f.7.April.5	April. 6	15	emb. ordinat.
666	D	2	22	18	3	9	f.2.Sept. 15	f.5.Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
667	C	3	3	19	4	10	f.7.Sept. 5	f.5.April.15	April.18	19	emb. abund.
668	BA	4	14	1	5	11	f.7.Sept. 25	f.2.April.2	April. 9	21	emb. deficiens
669	G	5	25	2	6	12	f.3.Sept. 12	f.5.Mar. 22	Mar. 25	17	cōis ordinat.
670	F	6	6	3	7	13	f.7.Sept. 1	f.5.April.11	April.14	18	emb. abund.
671	E	7	17	4	8	14	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	21	cōis abund.
672	DC	8	28	5	9	15	f.5.Sept. 11	f.7.Mar.20	April.25	21	cōis ordinat.
673	B	9	9	6	10	1	f.2.Aug.30	f.5.April. 7	April.10	17	emb. deficiens
674	A	10	20	7	11	2	f.7.Sept. 17	f.3.Mar. 28	April. 2	20	cōis abund.
675	G	11	1	8	12	3	f.5.Sept. 7	f.2.April.15	April.22	21	emb. deficiens
676	FE	12	12	9	13	4	f.3.Sept. 25	f.5.April. 3	April. 6	16	cōis ordinat.
677	D	13	23	10	14	5	f.7.Sept. 13	f.3.April.24	Mar. 29	19	cōis abund.
678	C	14	4	11	15	6	f.5.Sept. 3	f.3.April.13	April. 18	20	emb. abund.
679	B	15	15	12	16	7	f.5.Sept. 23	f.7.April.2	April. 3	16	cōis ordinat.
680	AG	16	26	13	17	8	f.3.Sept. 12	f.3.Mar. 20	Mar. 25	18	cōis deficiens
681	F	17	7	14	18	9	f.5.Aug. 30	f.3.April. 9	April.14	18	emb. abundās
682	E	18	18	15	19	10	f.5.Sept. 19	f.7.Mar.29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
683	D	19	0	16	20	11	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April.19	16	cōis abund.
684	CB	1	11	17	21	12	f.7.Aug.29	f.3.April. 5	April.10	19	emb. deficiens
685	A	2	22	18	22	13	f.5.Sept. 15	f.7.Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
686	G	3	3	19	23	14	f.2.Sept. 4	f.7.Apr. 14	April.15	16	emb. abundās
687	F	4	14	1	24	15	f.2.Sept.24	f.5.April. 4	April. 7	19	cōis abund.
688	ED	5	25	2	25	1	f.7.Sept.14	f.1.Mar. 22	Mar. 29	21	cōis deficiens
689	C	6	6	3	26	2	f.3.Sept. 1	f.7.April.14	April. 11	15	emb.ordinat.
690	B	7	17	4	27	3	f.2.Sept.20	f.5.Mar. 31	April. 3	18	cōis abund.

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
691	A	8	28	5	28	4	f.7.Sept. 10	f.3.Mart. 21	April. 23	15	cōis abund.
692	GF	9	9	6	1	5	f.5.Aug. 31	f.1.April. 7	April. 14	21	emb. deficiens
693	E	10	20	7	2	6	f.3.Sept. 17	f.5.Mar. 27	Mar. 30	17	cōis ordinat.
694	D	11	1	8	3	7	f.7.Sept. 6	f.5.April. 16	April. 19	18	emb. abundās
695	C	12	12	9	4	8	f.7.Sept. 26	f.1.April. 4	April. 11	21	cōis deficiens
696	BA	13	23	10	5	9	f.3.Sept. 14	f.5.Mar. 23	Mar. 26	16	cōis ordinat.
697	G	14	4	11	6	10	f.7.Sept. 2	f.5.April. 12	April. 15	17	emb. abund.
698	F	15	15	12	7	11	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	April. 7	20	cōis abund.
699	E	16	26	13	8	12	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 23	21	cōis ordinat.
700	DC	17	7	14	9	13	f.2.Sept. 11	f.5.April. 8	April. 11	21	emb. deficiens
701	B	18	18	15	10	14	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 29	April. 3	19	cōis abund.
702	A	19	0	16	11	15	f.5.Sept. 8	f.7.Mar. 18	April. 23	20	cōis ordinat.
703	G	1	11	17	12	1	f.2.Aug. 28	f.7.April. 7	April. 8	16	emb. abund.
704	FE	2	22	18	13	2	f.2.Sept. 17	f.3.Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
705	D	3	3	19	14	3	f.5.Sept. 4	f.3.April. 14	April. 19	20	emb. abundās
706	C	4	14	1	15	4	f.5.Sept. 24	f.7.April. 3	April. 4	16	cōis ordinat.
707	B	5	25	2	16	5	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	19	cōis abund.
708	AG	6	6	3	17	6	f.7.Sept. 3	f.3.April. 10	April. 15	19	emb. abund.
709	F	7	17	4	18	7	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 30	Mar. 31	15	cōis ordinat.
710	E	8	28	5	19	8	f.2.Sept. 9	f.5.Mar. 20	April. 20	15	cōis abund.
711	D	9	9	6	20	9	f.7.Aug. 30	f.3.April. 7	April. 12	19	emb. deficiens
712	CB	10	20	7	21	10	f.5.Sept. 17	f.1.Mar. 27	April. 3	21	cōis abund.
713	A	11	1	8	22	11	f.3.Sept. 6	f.7.April. 15	April. 19	15	emb. ordinat.
714	G	12	12	9	23	12	f.2.Sept. 25	f.5.April. 5	April. 8	18	cōis abund.
715	F	13	23	10	24	13	f.7.Sept. 15	f.1.Mar. 24	Mar. 31	21	cōis deficiens
716	ED	14	4	11	25	14	f.3.Sept. 3	f.7.April. 11	April. 16	21	emb. ordinat.
717	C	15	15	12	26	15	f.2.Sept. 21	f.5.April. 1	April. 4	17	cōis abund.
718	B	16	26	13	27	1	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	20	cōis abund.
719	A	17	7	14	28	2	f.5.Sept. 1	f.1.April. 9	April. 16	21	emb. deficiens
720	GF	18	18	15	1	3	f.3.Sept. 19	f.5.Mar. 28	Mar. 31	16	cōis ordinat.

286	Anni Christi	Lit. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclo Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
721	E	19	0	16	2	4	f.7. Sept. 7	f.3. Mart. 18	April. 20	16	cōis abund.	
722	D	1	11	17	3	5	f.5. Aug. 28	f.3. April. 7	April. 12	21	emb. abund.	
723	C	2	22	18	4	6	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	17	cōis ordinat.	
724	BA	3	3	19	5	7	f.2. Sept. 6	f.5. April. 13	April. 16	27	emb. deficiens	
725	G	4	14	1	6	8	f.7. Sept. 23	f.3. April. 3	April. 8	20	cōis abund.	
726	F	5	25	2	7	9	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 23	Mar. 24	16	cōis ordinat.	
727	E	6	6	3	8	10	f.2. Sept. 2	f.5. April. 10	April. 13	17	emb. deficiens	
728	DC	7	17	4	9	11	f.7. Sept. 20	f.3. Mar. 30	April. 4	18	cōis abund.	
729	B	8	28	5	10	12	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	April. 24	20	cōis ordinat.	
730	A	9	9	6	11	13	f.2. Aug. 29	f.7. April. 8	April. 9	16	emb. abund.	
731	G	10	20	7	12	14	f.2. Sept. 18	f.3. Mar. 27	April. 11	19	cōis deficiens	
732	FE	11	1	8	13	15	f.5. Sept. 6	f.3. April. 15	April. 20	19	emb. abundās	
733	D	12	12	9	14	1	f.5. Sept. 25	f.7. April. 4	April. 5	15	cōis ordinat.	
734	C	13	23	10	15	2	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	18	cōis abund.	
735	B	14	4	11	16	3	f.7. Sept. 4	f.3. April. 12	April. 17	19	emb. deficiens	
736	AG	15	15	12	17	4	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	April. 8	21	cōis ordinat.	
737	F	16	26	13	18	5	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 21	Mar. 24	17	cōis abund.	
738	E	17	7	14	19	6	f.7. Aug. 31	f.3. April. 8	April. 13	17	emb. deficiens	
739	D	18	18	15	20	7	f.5. Sept. 18	f.1. Mar. 29	April. 5	21	cōis abund.	
740	CB	19	0	16	21	8	f.5. Sept. 8	f.5. Mar. 17	April. 24	21	cōis ordinat.	
741	A	1	11	17	22	9	f.7. Aug. 27	f.5. April. 6	April. 9	19	emb. abund.	
742	G	2	22	13	23	10	f.7. Sept. 16	f.1. Mar. 25	April. 1	21	cōis deficiens.	
743	F	3	3	19	24	11	f.3. Sept. 4	f.7. April. 13	April. 14	15	emb. ordinat.	
744	ED	4	14	1	25	12	f.2. Sept. 23	f.5. April. 2	April. 5	17	cōis abund.	
745	C	5	25	2	26	13	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 23	Mar. 28	20	cōis abund.	
746	B	6	6	3	27	14	f.5. Sept. 2	f.1. April. 10	April. 17	21	emb. deficiens	
747	A	7	17	4	28	15	f.3. Sept. 20	f.3. Mar. 30	April. 2	17	cōis ordinat.	
748	GF	8	28	5	1	1	f.7. Sept. 9	f.3. Mar. 19	April. 21	19	cōis abund.	
749	E	9	9	6	2	2	f.5. Aug. 29	f.3. April. 8	April. 13	20	emb. abundās	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure' Numē.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
750	D	10	20	7	3	3	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	Mar. 29	16	cōis ordinat.
751	C	11	1	8	4	4	f.2.Sept. 7	f.5.April. 15	April. 18	17	emb. deficiens
752	BA	12	12	9	5	5	f.7.Sept. 25	f.3.April. 4	April. 9	19	cōis abund.
753	G	13	23	10	6	6	f.5.Sept. 14	f.7.Mar. 24	Mar. 25	15	cōis ordinat.
754	F	14	4	11	7	7	f.2.Sept. 3	f.5.April. 11	April. 14	16	emb. deficiens
755	E	15	15	12	8	8	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	19	cōis abund.
756	DC	16	26	13	9	9	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
757	B	17	7	14	10	10	f.2.Aug. 30	f.7.April. 9	April. 10	15	emb. abund.
758	A	18	18	15	11	11	f.2.Sept. 19	f.3. Mar. 28	April. 2	18	cōis deficiens
759	G	19	0	16	12	12	f.5.Sept. 7	f.1. Mart. 18	April. 22	19	cōis abund.
760	FE	1	11	17	13	13	f.3. Aug. 28	f.7. April. 5	April. 6	15 ^o	emb. ordinat.
761	D	2	22	18	14	14	f.3. Sept. 15	f.5. Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
762	C	3	3	19	15	15	f.7. Sept. 5	f.3. April. 13	April. 18	19	emb. deficiens
763	B	4	14	1	16	1	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
764	AG	5	25	2	17	2	f.2. Sept. 12	f.5. Mar. 22	Mar. 25	17	cōis abund.
765	F	6	6	3	18	3	f.7. Sept. 1	f.5. April. 11	April. 14	18	emb. abund.
766	E	7	17	4	19	4	f.7. Sept. 21	f.1. Mar. 30	April. 6	21	cōis deficiens
767	D	8	28	5	20	5	f.3. Sept. 9	f.5. Mar. 19	April. 19	15	cōis ordinat.
768	CB	9	9	6	21	6	f.7. Aug. 29	f.5. April. 7	April. 10	17	emb. abund.
769	A	10	20	7	22	7	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	April. 2	20	cōis abund.
770	G	11	1	8	23	8	f.5. Sept. 7	f.1. April. 15	April. 22	21	emb. deficiens
771	F	12	12	9	24	9	f.3. Sept. 25	f.5. April. 4	April. 7	18	cōis ordinat.
772	ED	13	23	10	25	10	f.7. Sept. 14	f.3. Mar. 24	Mar. 29	19	cōis abund.
773	C	14	4	11	26	11	f.5. Sept. 3	f.3. April. 13	April. 18	20	emb. abundās
774	B	15	15	12	27	12	f.5. Sept. 23	f.7. April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
775	A	16	26	13	28	13	f.2. Sept. 12	f.3. Mar. 21	Mar. 26	19	cōis deficiens
776	GF	17	7	14	1	14	f.5. Aug. 31	f.3. April. 9	April. 14	19	emb. abund.
777	E	18	18	15	2	15	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
778	D	19	0	16	3	1	f.2. Sept. 8	f.5. Mar. 19	April. 19	16	cōis abund.
779	C	1	15	17	4	2	f.7. Aug. 29	f.3. April. 6	April. 11	20	emb. deficiens

288	Anni Christi	Litt. Domin.	Aure ^o Nunc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
780	BA	2	22	18	5	3	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.	
781	G	3	3	19	6	4	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 14	April. 15	16	emb. abūdans	
782	F	4	14	1	7	5	f.2. Sept. 24	f.3. April. 2	April. 7	19	cōis deficiens	
783	E	5	25	2	8	6	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.	
784	DC	6	6	3	9	7	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 10	April. 11	15	emb. abund.	
785	B	7	17	4	10	8	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 2	18	cōis abund.	
786	A	8	28	5	11	9	f.7. Sept. 10	f.1. Mart. 19	April. 23	19	cōis deficiens	
787	G	9	9	6	12	10	f.3. Aug. 29	f.7. April. 7	April. 8	15	emb. ordinat.	
788	FE	10	20	7	13	11	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 27	Mar. 30	17	cōis abund.	
789	D	11	1	8	14	12	f.7. Sept. 6	f.3. April. 14	April. 19	18	emb. deficiens	
790	C	12	12	9	15	13	f.5. Sept. 24	f.1. April. 4	April. 11	21	cōis abund.	
791	B	13	23	10	16	14	f.5. Sept. 14	f.5. Mar. 24	Mar. 27	15	cōis ordinat.	
792	AG	14	4	11	17	15	f.7. Sept. 3	f.5. April. 12	April. 15	17	emb. abund.	
793	F	15	15	12	18	1	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	April. 7	20	cōis abund.	
794	E	16	26	13	19	2	f.5. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 23	16	cōis ordinat.	
795	D	17	7	14	20	3	f.2. Sept. 1	f.5. April. 9	April. 12	17	emb. deficiens	
796	CB	18	18	15	21	4	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 29	April. 3	18	cōis abund.	
797	A	19	0	16	22	5	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	April. 23	20	cōis ordinat.	
798	G	1	11	17	23	6	f.2. Aug. 28	f.5. April. 5	April. 8	17	emb. deficiens	
799	F	2	22	18	24	7	f.7. Sept. 15	f.3. April. 26	Mar. 31	20	cōis abund.	
800	ED	3	3	19	25	8	f.5. Sept. 5	f.3. April. 14	April. 19	20	emb. abund.	
801	C	4	14	1	26	9	f.5. Sept. 24	f.7. April. 5	April. 4	16	cōis ordinat.	
802	B	5	25	2	27	10	f.2. Sept. 13	f.3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis deficiens	
803	A	6	6	3	28	11	f.5. Sept. 1	f.3. April. 11	April. 16	20	emb. abund.	
804	GF	7	17	4	1	12	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 30	Mar. 31	15	cōis ordinat.	
805	E	8	28	5	2	13	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	April. 20	16	cōis ordinat.	
806	D	9	9	6	3	14	f.7. Aug. 30	f.3. April. 7	April. 12	19	emb. deficiens	
807	C	10	20	7	4	15	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 27	Mar. 28	15	cōis ordinat.	
808	BA	11	1	8	5	1	f.2. Sept. 6	f.7. April. 15	April. 16	15	emb. abund.	
809	G	12	12	9	6	2	f.2. Sept. 25	f.3. April. 3	April. 8	18	cōis deficiens	

Anni Chrifii	Litr. Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunar. is	Cycl. Solar. is	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Indæ- orum.	Pafcha Chri- ftian.	Luna	Anni qualitas
810	F	13	23	10	7	3	f.3.Sept. 13	f.1.Mar. 24	Mar. 31	21	cōis abund.
811	E	14	4	11	8	4	f.3.Sept. 13	f.7.Mar. 12	April. 13	15	emb. ordinat.
812	DC	15	15	12	9	5	f.2.Sept. 22	f.5. Apr. 1	April. 4	17	cōis abund.
813	B	16	26	13	10	6	f.7.Sept. 11	f.1.Mar. 20	Mar. 27	20	cōis deficiens
814	A	17	7	14	11	7	f.3.Aug. 30	f.7. April. 8	April. 16	21	emb. ordinat.
815	G	18	18	15	12	8	f.2.Sept. 18	f.5.Mar. 29	April. 11	17	cōis abund.
816	FE	19	0	16	13	9	f.7.Sept. 8	f.3.Mar. 18	Apr. 20	17	cōis abund.
817	D	1	11	17	14	10	f.5.Aug. 28	f.1. April. 5	Apr. 12	17	emb. deficiens
818	C	2	22	18	15	11	f.3.Sept. 15	f.5.Mar. 25	Mar. 28	20	cōis ordinat.
819	B	3	3	19	16	12	f.7.Sept. 4	f.5. April. 14	April. 17	20	emb. abundās
820	AG	4	14	1	17	13	f.7.Sept. 24	f.3. April. 3	April. 8	16	cōis abund.
821	F	5	25	2	18	14	f.2.Sept. 13	f.7. Mart. 23	Mar. 24	19	cōis ordinat.
822	E	6	6	3	19	15	f.2.Sept. 2	f.5. April. 10	April. 13	20	emb. deficiens
823	D	7	17	4	20	1	f.7.Sept. 20	f.3.Mar. 31	April. 5	15	cōis abund.
824	CB	8	28	5	21	2	f.5.Sept. 10	f.7.Mar. 19	Apr. 24	16	cōis ordinat.
825	A	9	9	6	22	3	f.2.Aug. 29	f.5. April. 6	April. 9	19	emb. deficiens
826	G	10	20	7	23	4	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	April. 11	15	cōis abund.
827	F	11	1	8	24	5	f.5.Sept. 6	f.3. April. 16	April. 12	15	emb. abund.
828	ED	12	12	9	25	6	f.5.Sept. 26	f.7. April. 4	April. 5	18	cōis ordinat.
829	C	13	23	10	26	7	f.2.Sept. 14	f.3.Mar. 23	Mar. 28	21	cōis deficiens
830	B	14	4	11	27	8	f.5.Sept. 2	f.3. April. 12	April. 17	15	emb. abund.
831	A	15	15	12	28	9	f.5.Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	17	cōis ordinat.
832	GF	16	26	13	1	10	f.2.Sept. 11	f.5.Mar. 21	Mar. 24	20	cōis abund.
833	E	17	7	14	2	11	f.7.Aug. 31	f.3. April. 8	April. 13	21	emb. deficiens
834	D	18	18	15	3	12	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 28	April. 5	17	cōis ordinat.
835	C	19	0	16	4	13	f.2.Sept. 7	f.5.Mar. 18	April. 18	17	cōis abundās
836	BA	1	11	17	5	14	f.7. Aug. 18	f.5. April. 6	April. 9	21	emb. abund.
837	G	2	22	18	6	15	f.7.Sept. 16	f.1.Mar. 25	April. 11	17	cōis deficiens
838	F	3	3	19	7	1	f.3.Sept. 4	f.7. April. 13	April. 14	18	emb. ordinat.
839	E	4	14	1	8	2	f.2.Sept. 23	f.5. April. 3	April. 6	20	cōis abund.

Bb

290

Anni Christi	Litr. Domin.	Aure Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaicorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
840	DC	5	25	2	9	3	f.7.Sept. 13	f.3.Mart. 23	Mar. 28	16	cōis abund.
841	B	6	6	3	10	4	f.5.Sept. 2	f.1.Apri. 10	April. 17	17	emb.deficiens
842	A	7	17	4	11	5	f.3.Sept. 20	f.5.Mar. 30	April. 2	20	cōis ordinat.
843	G	8	28	5	12	6	f.7.Sept. 9	f.3.Mar. 20	April. 22	20	cōis abund.
844	FE	9	9	6	13	7	f.5.Aug. 30	f.1.Apri. 6	April. 13	16	emb.deficiens
845	D	10	20	7	14	8	f.3.Sept. 16	f.5.Mar. 26	Mar. 29	19	cōis ordinat.
846	C	11	1	8	15	9	f.7.Sept. 5	f.5.Apri. 15	April. 18	20	emb.abundās
847	B	12	12	9	16	10	f.7.Sept. 25	f.3.Apri. 5	April. 10	15	cōis abund.
848	AG	13	23	10	17	11	f.5.Sept. 15	f.7.Mar. 24	Mar. 25	18	cōis ordinat.
849	F	14	4	11	18	12	f.2.Sept. 3	f.5.Apri. 11	April. 14	19	emb.deficiens
850	E	15	15	12	19	13	f.7.Sept. 21	f.3.Apri. 1	April. 6	19	cōis abund.
851	D	16	26	13	20	14	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
852	CB	17	7	14	21	15	f.2.Aug. 31	f.7.Apri. 9	April. 10	18	emb.abund.
853	A	18	18	15	22	1	f.2.Sept. 19	f.3.Mar. 28	April. 2	21	cōis deficiens
854	G	19	0	16	23	2	f.5.Sept. 7	f.7.Mar. 17	April. 22	15	cōis ordinat.
855	F	1	11	17	24	3	f.2.Aug. 27	f.7.Apri. 6	April. 7	16	emb.abund.
856	ED	2	22	18	25	4	f.2.Sept. 16	f.5.Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abund.
857	C	3	3	19	26	5	f.7.Sept. 5	f.3.Apri. 13	April. 18	19	emb.deficiens
858	B	4	14	1	27	6	f.5.Sept. 23	f.7.Apri. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
859	A	5	25	2	28	7	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 23	Mar. 26	18	cōis abund.
860	GF	6	6	3	1	8	f.7.Sept. 2	f.3.Apri. 9	April. 14	18	emb.deficiens
861	E	7	17	4	2	9	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.
862	D	8	28	5	3	10	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April. 19	15	cōis abund.
863	C	9	9	6	4	11	f.7.Aug. 29	f.5.Apri. 8	April. 11	18	emb.abund.
864	BA	10	20	7	5	12	f.7.Sept. 18	f.1.Mar. 26	April. 2	20	cōis deficiens
865	G	11	1	8	6	13	f.3.Sept. 5	f.7.Apri. 14	April. 22	21	emb. ordinat.
866	F	12	12	9	7	14	f.2.Sept. 24	f.5.Apri. 4	April. 7	17	cōis abund.
867	E	13	23	10	8	15	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 25	Mar. 30	20	cōis abundās
868	DC	14	4	11	9	1	f.5.Sept. 4	f.1.Apri. 11	April. 18	20	emb.deficiens
869	B	15	15	12	10	2	f.3.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 3	16	cōis ordinat.

Anni Chrifi	Litre. Domin.	Aure Numc.	Epacte	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indiciones	Initium Anni Hebraorum	Pafcha Iudæorum.	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
870	A	16	26	13	11	3	f.7.Sept. 10	f.3.Mart. 21	Mar. 26	19	cōis abund.
871	G	17	7	14	12	4	f.5.Aug. 31	f.3.Apri. 10	April. 15	20	emb. abundās
872	FE	18	18	15	13	5	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 29	Mar. 30	15	cōis ordinat.
873	D	19	0	16	14	6	f.3.Sept. 8	f.3.Mar. 17	April. 19	16	cōis deficiens
874	C	1	11	17	15	7	f.5.Aug. 27	f.3.Apri. 6	April. 11	20	emb. abundās
875	B	2	22	18	16	8	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
876	AG	3	3	19	17	9	f.2.Sept. 5	f.5.Apri. 12	April. 15	16	emb. deficiens
877	F	4	14	1	18	10	f.7.Sept. 22	f.3.Apri. 2	April. 7	19	cōis abund.
878	E	5	25	2	19	11	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
879	D	6	6	3	20	12	f.2.Sept. 1	f.7.Apri. 11	April. 12	16	emb. abund.
880	CB	7	17	4	21	13	f.2.Sept. 21	f.3.Mar. 29	April. 3	18	cōis deficiens
881	A	8	28	5	22	14	f.5.Sept. 8	f.1.Mar. 19	April. 23	19	cōis abund.
882	G	9	9	6	23	15	f.3.Aug. 29	f.7.Apri. 7	April. 8	15	emb. ordinat.
883	F	10	20	7	24	1	f.2.Sept. 17	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abund.
884	ED	11	1	8	25	2	f.7.Sept. 7	f.3.Apri. 14	April. 19	18	emb. deficiens
885	C	12	12	9	26	3	f.5.Sept. 24	f.7.Apri. 3	April. 11	21	cōis ordinat.
886	B	13	23	10	27	4	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	17	cōis abund.
887	A	14	4	11	28	5	f.7.Sept. 3	f.3.Apri. 11	Mar. 16	19	emb. deficiens
888	GF	15	15	12	1	6	f.5.Sept. 21	f.1.Mar. 31	April. 7	20	cōis abund.
889	E	16	26	13	2	7	f.3.Sept. 10	f.5.Mar. 20	Mar. 23	16	cōis ordinat.
890	D	17	7	14	3	8	f.7.Aug. 30	f.5.Apri. 9	April. 12	17	emb. abund.
891	C	18	18	15	4	9	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 30	April. 4	20	cōis abund.
892	BA	19	0	16	5	10	f.5.Sept. 9	f.7.Mar. 18	April. 23	20	cōis ordinat.
893	G	1	11	17	6	11	f.2.Aug. 28	f.5.Apri. 5	April. 8	16	emb. deficiens
894	F	2	22	18	7	12	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 31	20	cōis abund.
895	E	3	3	19	8	13	f.5.Sept. 5	f.1.Apri. 13	April. 20	21	emb. deficiens
896	DC	4	14	1	9	14	f.3.Sept. 23	f.5.Apri. 1	April. 4	15	cōis ordinat.
897	B	5	25	2	10	15	f.3.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abundās
898	A	6	6	3	11	1	f.5.Sept. 1	f.3.Apri. 11	April. 16	20	emb. abund.
899	G	7	17	4	12	2	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 10	16	cōis ordinat.

Bb 2

292	Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
900	FE	8	28	5	13	3	f.2.Sept. 10	f.3.Mart. 18	April. 2	16	cōis deficiens	
901	D	9	9	6	14	4	f.5.Aug. 28	f.3.April. 7	April. 12	19	emb.abund.	
902	C	10	20	7	15	5	f.5.Sept. 17	f.7.Mar. 27	Mar. 28	15	cōis ordinat.	
903	B	11	1	8	16	6	f.2.Sept. 6	f.5.April. 14	April. 17	16	emb. deficiens	
904	A G	12	12	9	17	7	f.7.Sept. 24	f.3.April. 3	April. 8	18	cōis abund.	
905	F	13	23	10	18	8	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 31	21	cōis ordinat.	
906	E	14	4	11	19	9	f.2.Sept. 2	f.7.April. 12	April. 13	15	emb.abund.	
907	D	15	15	12	20	10	f.2.Sept. 22	f.3.Mar. 31	April. 5	18	cōis deficiens	
908	CB	16	26	13	21	11	f.5.Sept. 10	f.1.Mar. 20	Mar. 27	20	cōis abund.	
909	A	17	7	14	22	12	f.3.Aug. 30	f.7.April. 8	April. 16	21	emb. ordinat	
910	G	18	18	15	23	13	f.2.Sept. 18	f.5.Mar. 29	April. 1	17	cōis abund.	
911	F	19	0	16	24	14	f.7.Sept. 8	f.1.Mar. 17	April. 21	18	cōis deficiens	
912	ED	1	11	17	25	15	f.3.Aug. 27	f.7.April. 4	April. 12	21	emb. ordinat.	
913	C	2	22	18	26	1	f.2.Sept. 14	f.5.Mar. 25	Mar. 28	16	cōis abund.	
914	B	3	3	19	27	2	f.7.Sept. 4	f.5.April. 14	April. 17	18	emb. abundās	
915	A	4	14	1	28	3	f.7.Sept. 24	f.1.April. 2	April. 9	21	cōis deficiens	
916	GF	5	25	2	1	4	f.3.Sept. 12	f.5.Mar. 21	Mar. 24	21	cōis ordinat.	
917	E	6	6	3	2	5	f.7.Aug. 31	f.5.April. 10	April. 13	17	emb.abund.	
918	D	7	17	4	3	6	f.7.Sept. 20	f.3.Mar. 31	April. 5	20	cōis abund.	
919	C	8	28	5	4	7	f.5.Sept. 10	f.7.Mar. 20	April. 25	21	cōis ordinat.	
920	BA	9	9	6	5	8	f.2.Aug. 30	f.5.April. 6	April. 9	15	emb. deficiens	
921	G	10	20	7	6	9	f.7.Sept. 16	f.3.Mar. 27	April. 1	19	cōis abund.	
922	F	11	1	8	7	10	f.5.Sept. 6	f.1.April. 14	April. 21	20	emb deficiens	
923	E	12	12	9	8	11	f.3.Sept. 24	f.5.April. 3	April. 6	16	cōis ordinat.	
924	DC	13	23	10	9	12	f.7.Sept. 13	f.3.Mar. 23	Mar. 28	18	cōis abundās	
925	B	14	4	11	10	13	f.5.Sept. 2	f.3.April. 12	April. 17	19	emb. abundās	
926	A	15	15	12	11	14	f.5.Sept. 22	f.7.April. 1	April. 2	15	cōis ordinat.	
927	G	16	26	13	12	15	f.3.Sept. 11	f.3.Mar. 20	Mar. 25	18	cōis deficiens	
928	FE	17	7	14	13	1	f.5.Aug. 30	f.3.April. 8	April. 13	18	emb.abund.	
929	D	18	18	15	14	2	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 25	April. 5	21	cōis ordinat.	

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
930	C	19	9	16	15	3	f.2.Sept. 17	f.5.Mart. 18	April.18	15	cōis abundās
931	B	1	11	17	16	4	f.7.Aug. 28	f.3.April. 5	April.10	19	emb. deficiens
932	A G	2	22	18	17	5	f.5.Sept. 15	f.7.Mar.24	April. 1	21	cōis ordinat.
933	F	3	3	19	18	6	f.2.Sept. 3	f.7.April. 13	April.14	15	emb.abund.
934	E	4	14	1	19	7	f.2.Sept. 23	f.5.April. 3	April. 6	18	cōis abund.
935	D	5	25	2	20	8	f.7.Sept. 13	f.1.Mar. 22	Mar. 29	21	cōis deficiens
936	CB	6	6	3	21	9	f.3.Sept. 1	f.7.April.9	April.17	21	emb. ordinat.
937	A	7	17	4	22	10	f.2.Sept. 19	f.5.Mar. 30	April. 2	17	cōis abund.
938	G	8	28	5	23	11	f.7.Sept. 9	f.3.Mar. 20	Apri. 22	18	cōis abund.
939	F	9	9	6	24	12	f.5.Aug. 30	f.1.April. 7	Apri. 14	21	emb. deficiens
940	ED	10	20	7	25	13	f.3.Sept. 17	f.5.Mar. 26	Mar. 29	16	cōis ordinat.
941	C	11	1	8	26	14	f.7.Sept. 5	f.5.April.15	April.18	17	emb.abund.
942	B	12	12	9	27	15	f.7.Sept. 25	f.1.April. 3	April.10	20	cōis deficiens
943	A	13	23	10	28	1	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 23	Mar. 26	16	cōis ordinat.
944	GF	14	4	11	1	2	f.7.Sept. 2	f.5.April.11	Apri. 14	16	emb.abund.
945	E	15	15	12	2	3	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	18	cōis abund.
946	D	16	26	13	3	4	f.5.Sept. 11	f.7.Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
947	C	17	7	14	4	5	f.2.Aug. 31	f.5.April. 8	April. 11	16	emb. deficiens
948	B A	18	18	15	5	6	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 28	April. 2	17	cōis abund.
949	G	19	0	16	6	7	f.5.Sept. 7	f.7.Mar. 17	Apri. 22	19	cōis ordinat.
950	F	1	11	17	7	8	f.2.Aug.27	f.7.April. 6	April. 7	16	emb. abundās
951	E	2	22	18	8	9	f.2.Sept.16	f.3.Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
952	DC	3	3	19	9	10	f.5.Sept. 4	f.3.Apri. 13	April.18	19	emb. abundās
953	B	4	14	1	10	11	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 3	15	cōis ordinat.
954	A	5	25	2	11	12	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 23	Mar. 26	18	cōis abund.
955	G	6	6	3	12	13	f.7.Sept. 2	f.3.Apri. 10	April. 15	19	emb.abund.
956	FE	7	17	4	13	14	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.
957	D	8	28	5	14	15	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	April.19	15	cōis abund.
958	C	9	9	6	15	1	f.7.Aug.29	f.3.Apri. 6	April. 11	18	emb. deficiens
959	B	10	20	7	16	2	f.5.Sept. 16	f.1.Mar. 27	April. 3	21	cōis abundās
960	A G	11	1	8	17	3	f.3.Sept. 6	f.7.Apr. 14	Apri. 22	21	emb. ordinat.

294

Anni Christi	Litr. Domin.	Aure' Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
961	F	12	12	9	18	4	f.2.Sept.24	f.5.April.4	April. 7	17	cōis abundās
962	E	13	23	10	19	5	f.7.Sept. 14	f.2. Mar.23	Mar. 30	26	cōis deficiens
963	D	14	4	11	20	6	f.3.Sept. 2	f.7.April.11	April.19	21	emb. ordinat.
964	CB	15	15	12	21	7	f.2.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 3	16	cōis abund.
965	A	16	26	13	22	8	f.7.Sept. 10	f.3.Mar. 21	Mar. 26	19	cōis abund.
966	G	17	7	14	23	9	f.5.Aug. 31	f.1.April. 8	April. 15	20	emb. deficiens
967	F	18	18	15	24	10	f.3.Sept. 18	f.5.Mar. 28	Mar. 31	16	cōis ordinat.
968	ED	19	0	16	25	11	f.7.Sept. 7	f.3.Mar. 17	April.19	16	cōis abund.
969	C	1	11	17	26	12	f.5.Aug. 27	f.3.Apri. 6	April. 11	20	emb.abund.
970	B	2	22	18	27	13	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
971	A	3	3	19	28	14	f.2.Sept. 5	f.5.April.13	April.16	17	emb. deficiens
972	GF	4	14	1	1	15	f.7.Sept. 23	f.3.April. 2	April. 7	19	cōis abund.
973	E	5	25	2	2	1	f.5.Sept. 22	f.7.Mar.22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
974	D	6	6	3	3	2	f.2.Sept. 11	f.5.April. 9	April.12	16	emb. deficiens
975	C	7	17	4	4	3	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 30	April. 4	19	cōis abund.
976	BA	8	28	5	5	4	f.5.Sept. 9	f.7.Mar. 18	April.23	19	cōis ordinat.
977	G	9	9	6	6	5	f.2.Aug. 28	f.7.April.7	April. 8	15	emb.abund.
978	F	10	20	7	7	6	f.2.Sept. 17	f.3.Mar. 16	Mar. 31	18	cōis deficiens
979	E	11	1	8	8	7	f.5.Sept. 5	f.3.Apri. 15	Apri. 20	19	emb.abund.
980	DC	12	12	9	9	8	f.5.Sept. 25	f.7.April. 3	April. 11	21	cōis ordinat.
981	B	13	23	10	10	9	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	17	cōis abund.
982	A	14	4	11	11	10	f.7.Sept. 3	f.3.April.11	April.16	18	emb. deficiens
983	G	15	15	12	12	11	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 8	21	cōis ordinat.
984	FE	16	26	13	13	12	f.2.Sept. 10	f.5.Mar. 20	Mar. 23	16	cōis abund.
985	D	17	7	14	14	13	f.7.Aug. 30	f.3.Apri. 7	April.12	17	emb. deficiens
986	C	18	18	15	15	14	f.5.Sept. 17	f.1.Mar. 28	April. 4	20	cōis abundās
987	B	19	0	16	16	15	f.3.Sept. 7	f.5.Mar. 17	Apri.24	20	cōis ordinat.
988	AG	1	11	17	17	1	f.7.Aug.27	f.5.April. 5	April. 8	16	emb. abundās
989	F	2	22	18	18	2	f.7.Sept. 15	f.1.Mar. 24	Mar. 31	21	cōis deficiens

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
990	E	3	3	19	19	3	f.3. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.20	21	emb.ordin.
991	D	4	14	1	20	4	f.2. Sept.22	f.5. Apr.2	Apr.5	17	cōis abund.
992	C B	5	25	2	21	5	f.7. Sept.12	f.3. Mar.22	Mar.27	19	cōis abund.
993	A	6	6	3	22	6	f.5. Sept.1	f.1. Apr.9	Apr.16	20	emb.deficiens
994	G	7	17	4	23	7	f.3. Sept.19	f.5. Mar.29	Apr.1	16	cōis ordinat.
995	F	8	28	5	24	8	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	Apr.21	17	cōis abund.
996	E D	9	9	6	25	9	f.5. Aug.29	f.3. April.7	Apr.12	19	emb.abund.
997	C	10	20	7	26	10	f.5. Sept.17	f.7. Mar.27	Apr.28	15	cōis ordinat.
998	B	11	1	8	27	11	f.2. Sept.6	f.5. Apr.14	Apr.17	16	emb.deficiens
999	A	12	12	9	28	12	f.7. Sept.24	f.3. April.4	Apr.9	19	cōis abundans
1000	G F	13	23	10	1	13	f.5. Sept.14	f.7. Mar.23	M.31	21	cōis ordinat.
1001	E	14	4	11	2	14	f.2. Sept.2	f.5. Apr.10	Apr.13	15	emb.deficiens
1002	D	15	15	12	3	15	f.7. Sept.20	f.3. Mar.31	Apr.5	18	cōis abundans
1003	C	16	26	13	4	1	f.5. Sept.10	f.7. Mar.20	M.28	21	cōis ordinat.
1004	B A	17	7	14	5	2	f.2. Aug.30	f.7. Apr.8	April.16	21	emb.abūdans
1005	G	18	18	15	6	3	f.2. Sept.18	f.3. Mar.27	Apr.1	17	cōis deficiens
1006	F	19	0	16	7	4	f.5. Sept.6	f.2. Mar.17	Apr.21	18	cōis abūdans
1007	E	1	11	17	8	5	f.3. Aug.28	f.7. Apr.5	Apr.6	15	emb.ordinat.
1008	D C	2	22	18	9	6	f.3. Sep.15	f.5. Mar.25	Mar.28	17	cōis abundās
1009	B	3	3	19	10	7	f.7. Sept.4	f.3. Apr.12	Apr.17	18	emb.deficiens
1010	A	4	14	1	11	8	f.5. Sept.22	f.7. Apr.1	April.9	21	cōis ordinat.
1011	G	5	25	2	12	9	f.2. Sept.11	f.5. Mar.22	M.25	17	cōis abundās
1012	F E	6	6	3	13	10	f.7. Sept.1	f.5. April.10	Apr.13	17	emb.abund.
1013	D	7	17	4	14	11	f.7. Sept.20	f.1. Mar.29	Apr.5	20	cōis abund.
1014	C	8	28	5	15	12	f.3. Sept.8	f.5. Mar.18	Apr.25	21	cōis ordinat.
1015	B	9	9	6	16	13	f.7. Aug.28	f.5. Apr.7	Apr.10	17	emb.abund.
1016	A G	10	20	7	17	14	f.7. Sept.17	f.3. Mar.27	Apr.1	19	cōis abund.
1017	F	11	1	8	18	15	f.5. Sept.6	f.1. Apr.14	Apr.21	20	emb.deficiens
1018	E	12	12	9	19	1	f.3. Sept.24	f.5. Apr.3	Apr.6	16	cōis ordinat
1019	D	13	23	10	20	2	f.7. Sept.13	f.3. Mar.24	M.29	19	cōis abund.

296

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indiciones	Initium Anni Hebræorum	Pafcha Iudæorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1020	C B	14	4	11	21	3	f.5. Sept.3	f.3. Apr. 12	Apr. 17	19	emb. abūdans
1021	A	1	15	12	22	4	f.5. Sept. 22	f.7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1022	G	16	26	13	23	5	f.2. Sept. 11	f.3. Mar. 20	Apr. 25	19	cōis abund.
1023	F	17	7	14	24	6	f.5. Aug. 30	f.3. April. 9	Apr. 14	19	emb. deficiens
1024	E D	18	18	15	25	7	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.
1025	C	19	0	16	26	8	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 18	Apr. 8	15	cōis abund.
1026	B	1	11	17	27	9	f.7. Aug. 28	f.3. April. 5	Apr. 10	19	emb. deficiens
1027	A	2	22	18	28	10	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 21	M. 26	15	cōis ordinat.
1028	G F	3	3	19	1	11	f.2. Sept. 4	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. abund.
1029	E	4	14	1	2	12	f.2. Sept. 23	f.3. Apr. 1	April. 6	18	cōis deficiens
1030	D	5	25	2	3	13	f.5. Sept. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1031	C	6	6	3	4	14	f.2. Aug. 31	f.7. Apr. 10	Apr. 11	15	emb. abundās
1032	B A	7	17	4	5	15	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abūdans
1033	G	8	28	5	6	1	f.7. Sept. 9	f.2. Mar. 18	Apr. 22	18	cōis deficiens
1034	F	9	9	6	7	2	f.7. Aug. 28	f.7. Apr. 6	Apr. 14	21	emb. ordin.
1035	E	10	20	7	8	3	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 27	M. 30	17	cōis abund.
1036	D C	11	1	8	9	4	f.7. Sept. 6	f.3. Apr. 13	Apr. 18	17	emb. deficiens
1037	B	12	12	9	10	5	f.5. Sept. 23	f.1. Apr. 3	Apr. 10	20	cōis abund.
1038	A	13	23	10	11	6	f.5. Sept. 13	f.5. Mar. 23	M. 26	15	cōis ordinat.
1039	G	14	4	11	12	7	f.7. Sept. 2	f.5. Apr. 12	Apr. 15	17	emb. abund.
1140	F E	15	15	12	13	8	f.7. Sept. 22	f.3. April. 1	Apr. 6	19	cōis abundans
1141	D	16	26	13	14	9	f.5. Sep. 11	f.7. Mar. 21	Mar. 22	15	cōis ordinat.
1142	C	17	7	14	15	10	f.2. Aug. 31	f.5. Apr. 8	Apr. 11	16	emb. deficiens
1143	B	18	18	15	16	11	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	April. 3	19	cōis abundans
1144	A G	19	0	16	17	12	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 17	Apr. 22	19	cōis ordinat.
1145	F	1	11	17	18	13	f.2. Aug. 27	f.5. April. 4	Apr. 7	16	emb. deficiens
1146	E	2	22	18	19	14	f.7. Sept. 14	f.3. Apr. 25	M. 30	19	cōis abundās
1147	D	3	3	19	20	15	f.5. Sep. 4	f.3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. abund.
1048	CB	4	14	1	21	1	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 2	Apr. 3	15	cōis ordinat.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure. Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1049	A	5	25	2	22	2	f. 2. Sept. 12	f. 3. Mar. 21	Mar. 26	18	cōis deficiens
1050	G	6	6	3	23	3	f. 5. Aug. 31	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	19	emb. abund.
1051	F	7	17	4	24	4	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 30	M. 31	15	cōis ordinat.
1052	E D	8	28	5	25	5	f. 2. Sept. 9	f. 5. Mar. 19	Apr. 19	15	cōis abund.
1053	C	9	9	6	26	6	f. 7. Aug. 29	f. 3. April. 6	Apr. 11	18	emb. deficiens
1054	B	10	20	7	27	7	f. 5. Sept. 16	f. 7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1055	A	11	1	8	28	8	f. 2. Sept. 5	f. 7. Apr. 15	Apr. 16	15	emb. abundans
1056	G F	12	12	9	1	9	f. 2. Sept. 25	f. 3. April. 2	April. 7	16	cōis deficiens
1057	E	13	23	10	2	10	f. 5. Sept. 12	f. 1. Mar. 23	M. 30	20	cōis abundans
1058	D	14	4	11	3	11	f. 3. Sep. 2	f. 7. Apr. 11	Apr. 19	21	emb. ordin.
1059	C	15	15	12	4	12	f. 2. Sept. 21	f. 5. Apr. 1	Apr. 4	17	cōis abund.
1060	B A	16	26	13	5	13	f. 7. Sept. 11	f. 1. Mar. 19	M. 26	19	cōis deficiens
1061	G	17	7	14	6	14	f. 3. Aug. 29	f. 7. Apr. 7	Apr. 15	20	emb. ordinat.
1062	F	18	18	15	7	15	f. 2. Sep. 17	f. 5. Mar. 28	M. 31	16	cōis abundans
1063	E	19	0	16	8	1	f. 7. Sept. 7	f. 3. Mar. 18	Apr. 20	18	cōis abund.
1064	D C	1	11	17	9	2	f. 5. Aug. 28	f. 2. April. 4	Apr. 11	20	emb. deficiens
1065	B	2	22	18	10	3	f. 3. Sep. 14	f. 5. Mar. 24	Mar. 27	16	cōis ordinat.
1066	A	3	3	19	11	4	f. 7. Sept. 3	f. 5. Apr. 33	Apr. 16	17	emb. abund.
1067	G	4	14	1	12	5	f. 7. Sept. 23	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	20	cōis abundans
1068	F E	5	25	2	13	6	f. 2. Sept. 13	f. 7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.
1069	D	6	6	3	14	7	f. 2. Sept. 1	f. 5. Apr. 9	Apr. 12	15	emb. deficiens
1170	C	7	17	4	15	8	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis abund.
1171	B	8	28	5	16	9	f. 5. Sept. 9	f. 7. Mar. 19	Apr. 24	20	cōis ordinat.
1172	A G	9	9	6	17	10	f. 2. Aug. 29	f. 5. Apr. 5	Apr. 8	15	emb. deficiens
1173	F	10	20	7	18	11	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 26	M. 31	18	cōis abundans
1174	E	11	1	8	19	12	f. 5. Sept. 5	f. 3. April. 15	Apr. 20	19	emb. abundans
1175	D	12	12	9	20	13	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 4	April. 5	15	cōis ordinat.
1176	C B	13	23	10	21	14	f. 2. Sept. 14	f. 7. Mar. 22	M. 27	17	cōis deficiens
1177	A	14	4	11	22	15	f. 5. Sept. 1	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	18	emb. abund.

298	Anni Christi	Litte. Domin	Aure Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebreorum	Pascha Iudaorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1078	G	1	15	12	23	1	f.5. Sept.21	f.7. Mar.13	Apr. 8	21	cōis ordinat.	
1079	F	16	26	13	24	2	f.2. Sept.10	f.5. Mar.21	M.24	17	cōis abundans	
1080	E D	17	17	14	25	3	f.7. Aug.31	f.3. Apr.7	Apr. 12	17	emb.abund.	
1081	C	18	18	15	26	4	f.5. Sept.17	f.7. Mar.27	Apr. 4	20	cōis ordinat.	
1082	B	19	0	16	27	5	f.2. Sept.6	f.5. Mar.17	Apr.24	21	cōis abundans	
1083	A	1	11	17	28	6	f.7. Aug.27	f.5. Apr.6	Apr.9	18	emb.abund.	
1084	G F	2	22	18	1	7	f.7. Sept.16	f.1. Mar.24	M.31	20	cōis deficiens	
1085	E	3	3	9	2	8	f.3. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.20	21	emb.ordin.	
1086	D	4	14	1	3	9	f.2. Sept.22	f.5. Apr.2	Apr.5	18	cōis abund.	
1087	C	5	25	2	4	10	f.7. Sep.12	f.3. Mar.23	Mar.28	20	cōis abund.	
1088	B A	6	6	3	5	11	f.5. Sep.2	f.1. Apr.9	Apr.16	20	emb. deficiens	
1089	G	7	17	4	6	12	f.3. Sep.19	f.5. Mar.29	Apr. 1	16	cōis ordinat.	
1090	F	8	28	5	7	13	f.7. Sepr.8	f.3. Mar.19	Apr.21	17	cōis abund.	
1091	E	9	9	6	8	14	f.5. Aug.29	f.1. Apr.6	Apr.13	20	emb. deficiens	
1092	D C	10	20	7	9	15	f.3. Sept.16	f.5. Mar.25	Mar.28	15	cōis ordinat.	
1093	B	11	1	8	10	1	f.7. Sept.4	f.5. Apr.14	Ap.17	21	emb. abūdans	
1094	A	12	12	9	11	2	f.7. Sept.24	f.3. April.4	April.9	19	cōis abūdans	
1095	G	13	23	10	12	3	f.5. Sept.14	f.7. Mar.24	M.25	15	cōis ordinat.	
1096	F E	14	4	11	13	4	f.2. Sept.3	f.5. Apr.10	Apr.13	15	emb. deficiens	
1097	D	15	15	12	14	5	f.7. Sept.20	f.3. Mar.31	Apr.5	18	cōis abund.	
1098	C	16	26	13	15	6	f.5. Sept.10	f.7. Mar.20	M.28	21	cōis ordinat.	
1099	B	17	7	14	16	7	f.2. Aug.30	f.7. Apr.9	April.10	15	emb.abund.	
1100	A G	18	18	15	17	8	f.2. Sept.19	f.3. Mar.27	April.1	17	cōis deficiens	
1101	F	19	0	16	18	9	f.5. Sept.6	f.7. Mar.16	Ap.21	18	cōis ordinat.	
1102	E	1	1	17	19	10	f.2. Aug.26	f.7. April.5	Apr.6	15	emb. abundās	
1103	D	2	22	18	20	11	f.2. Sept.15	f.5. Mar.26	Mar.29	18	cōis abundās	
1104	C B	3	3	19	21	12	f.7. Sept.5	f.3. April.12	Apr.17	18	emb. deficiens	
1105	A	4	14	1	22	13	f.5. Sept.22	f.7. Apr.1	Apr.9	21	cōis ordinat.	
1106	G	5	25	2	23	14	f.2. Sept.11	f.5. Mar.22	M.25	17	cōis abund.	
1107	F	6	6	3	24	15	f.7. Sept.1	f.3. April.9	Apr.14	18	emb. deficiens	

299

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1108	E D	7	17	4	25	1	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 28	Apr. 5	20	cōis ordinat.
1109	C	8	28	5	26	2	f. 2. Sept. 7	f. 5. Mar. 18	Apr. 21	21	cōis abundans
1110	B	9	9	6	27	3	f. 7. Aug. 28	f. 5. Apr. 7	Apr. 10	17	emb. abundās
1111	A	10	20	7	28	4	f. 7. Sept. 17	f. 1. Mar. 26	Apr. 2	20	cōis deficiens
1112	G F	11	1	8	1	5	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 13	Apr. 21	20	emb. ordin.
1113	E	12	12	9	2	6	f. 2. Sept. 25	f. 5. Apr. 3	April. 6	16	cōis abund.
1114	D	13	23	10	3	7	f. 7. Sep. 13	f. 3. Mar. 24	M. 29	19	cōis abund.
1115	C	14	4	11	4	8	f. 5. Sep. 3	f. 1. Apr. 11	Ap. 18	16	emb. deficiens
1116	B A	15	15	12	5	9	f. 3. Sep. 21	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1117	G	16	26	13	6	10	f. 7. Sept. 9	f. 3. Mar. 20	Mar. 25	18	cōis abundans
1118	F	17	7	14	7	11	f. 5. Aug. 30	f. 3. Apr. 9	Apr. 14	19	emb. abund.
1119	E	18	18	15	8	12	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 29	M. 30	15	cōis ordinat.
1120	D C	19	0	16	9	13	f. 2. Sept. 8	f. 3. Mar. 17	Apr. 18	15	cōis deficiens
1121	B	1	11	17	10	14	f. 5. Aug. 26	f. 7. Apr. 5	Apr. 10	19	emb. abūdans
1122	A	2	22	18	11	15	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
1123	G	3	3	19	12	1	f. 2. Sept. 4	f. 5. April. 12	Apr. 15	16	emb. deficiens
1124	F E	4	14	1	13	2	f. 7. Sept. 22	f. 3. April. 1	April. 6	18	cōis abund.
1125	D	5	25	2	14	3	f. 5. Sept. 11	f. 7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1126	C	6	6	3	15	4	f. 2. Aug. 31	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	emb. abund.
1127	B	7	17	4	16	5	f. 2. Sept. 20	f. 3. Mar. 29	Apr. 3	18	cōis deficiens
1128	A G	8	28	5	17	6	f. 5. Sept. 8	f. 2. Mar. 19	Apr. 22	18	cōis abūdans
1129	F	9	9	6	18	7	f. 3. Aug. 28	f. 7. Apr. 6	Apr. 14	21	emb. ordinat.
1130	E	10	20	7	19	8	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	M. 30	17	cōis abund.
1131	D	11	1	8	20	9	f. 7. Sept. 6	f. 3. Apr. 14	Apr. 19	18	emb. deficiens
1132	C B	12	12	9	21	10	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 2	Ap. 10	20	cōis ordi nat.
1133	A	13	23	10	22	11	f. 2. Sept. 12	f. 5. Mar. 23	M. 26	16	cōis abund.
1134	G	14	4	11	23	12	f. 7. Sept. 2	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	16	emb. deficiens
1135	F	15	15	12	24	13	f. 5. Sept. 20	f. 1. Mar. 31	Apr. 7	20	cōis abundās
1136	E D	16	26	13	25	14	f. 3. Sept. 10	f. 5. Mar. 19	M. 22	15	cōis ordinat.
1137	C	17	7	14	26	15	f. 7. Aug. 29	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	17	emb. abund.

300

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1138	B	18	18	15	27	1	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis abundans
1139	A	19	0	16	28	2	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	Apr. 23	20	cōis ordinat.
1140	G F	1	11	17	1	3	f.2. Aug. 28	f.5. Apr. 4	April. 7	16	emb. deficiens
1141	E	2	22	18	2	4	f.7. Sept. 24	f.3. Mar. 25	M. 30	19	cōis abundans
1142	D	3	3	19	3	5	f.5. Sept. 4	f.2. Apr. 12	Apr. 19	20	emb. deficiens
1143	C	4	14	1	4	6	f.3. Sept. 22	f.5. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis ordinat.
1144	B A	5	25	2	5	7	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 21	M. 26	17	cōis abund.
1145	G	6	6	3	6	8	f.5. Aug. 31	f.3. Apr. 10	Apr. 15	19	emb. abund.
1146	F	7	17	4	7	9	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 30	M. 31	15	cōis ordinat.
1147	E	8	28	5	8	10	f.2. Sept. 9	f.3. Mar. 18	Apr. 20	16	cōis deficiens
1148	D C	9	9	6	9	11	f.5. Aug. 28	f.3. Apr. 6	Apr. 11	18	emb. abundans
1149	B	10	20	7	10	12	f.5. Sept. 16	f.7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1150	A	11	1	8	11	13	f.2. Sept. 5	f.5. Apr. 13	Apr. 16	15	emb. deficiens
1151	G	12	12	9	12	14	f.7. Sep. 23	f.3. April. 3	Apr. 8	19	cōis abund.
1152	F E	13	23	10	13	15	f.5. Sept. 13	f.7. Mar. 22	M. 30	20	cōis ordinat.
1153	D	14	4	11	14	1	f.2. Sept. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 19	21	emb. abund.
1154	C	15	15	12	15	2	f.2. Sept. 21	f.3. Mar. 30	Apr. 4	16	cōis deficiens
1155	B	16	26	13	16	3	f.5. Sept. 9	f.1. Mar. 20	Mar. 27	20	cōis abund.
1156	A G	17	7	14	17	4	f.5. Aug. 30	f.7. Apr. 7	Apr. 15	16	emb. ordinat.
1157	F	18	18	15	18	5	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 28	M. 31	16	cōis abund.
1158	E	19	0	16	19	6	f.7. Sept. 7	f.1. Mar. 16	Apr. 20	17	cōis deficiens
1159	D	1	11	17	20	7	f.3. Aug. 26	f.7. Apr. 4	Apr. 12	21	emb. ordin.
1160	C B	2	22	18	21	8	f.2. Sept. 14	f.5. Mar. 24	Mar. 27	16	cōis abundans
1161	A	3	3	19	22	9	f.7. Sep. 3	f.5. April. 13	Apr. 16	17	emb. abundans
1162	G	4	14	1	23	10	f.7. Sept. 23	f.1. Apr. 1	April. 8	20	cōis deficiens
1163	F	5	25	2	24	11	f.3. Sep. 11	f.5. Mar. 21	Mar. 24	17	cōis ordinat.
1164	E D	6	6	3	25	12	f.7. Aug. 31	f.5. Apr. 9	Apr. 12	16	emb. abundans
1165	C	7	17	4	26	13	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis abund.
1166	B	8	28	1	27	14	f.5. Sept. 9	f.7. Mar. 19	Apr. 24	20	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indiçiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1167	A	9	9	6	28	15	f.2. Aug.29	f.5. Apr.6	Apr. 9	16	emb.deficiens
1168	G F	10	20	7	1	1	f.7. Sept.16	f.3. Mar.26	M. 31	18	cōis abundans
1169	E	11	1	8	2	2	f.5. Sept.5	f.1. Apr.15	Apr.20	19	emb.deficiens
1170	D	12	9	3	3		f.3. Sept.23	f.5. Apr.2	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1171	C	13	23	10	4	4	f.7. Sept.12	f.3. Mar.25	M. 23	18	cōis abundans
1172	B A	14	4	11	5	5	f.5. Sept.2	f.3. April.11	April.16	17	emb. abūdans
1173	G	15	15	12	6	6	f.5. Sept.21	f.7. Mar.31	Apr. 8	21	cōis ordinat.
1174	F	16	26	13	7	7	f.3. Sept.10	f.3. Mar.19	M. 24	17	cōis deficiens
1175	E	17	7	14	8	8	f.5. Aug.29	f.3. Apr.8	Apr.13	19	emb.abund.
1176	D C	18	18	15	9	9	f.5. Sept.18	f.7. Mar.27	Apr. 4	20	cōis ordinat.
1177	B	19	0	16	10	10	f.2. Sep.16	f.2. Mar.17	Apr.24	21	cōis abūdans
1178	A	1	11	17	11	11	f.7. Aug.27	f.3. Apr. 4	April.9	18	emb.deficiens
1179	G	2	22	18	12	12	f.5. Sept.14	f.7. Mar.24	Apr. 1	18	cōis ordinat.
1180	F E	3	3	19	13	13	f.2. Sept.3	f.7. Apr.12	Apr.20	21	emb.abund.
1181	D	4	14	1	14	14	f.2. Sept.22	f.5. Apr.2	Apr.5	17	cōis abundās
1182	C	5	25	2	15	15	f.7. Sept.12	f.2. Mar. 21	Mar.28	20	cōis deficiens
1183	B	6	6	3	16	1	f.3. Aug.31	f.7. Apr.9	Apr. 17	21	emb.ordin.
1184	A G	7	17	4	17	2	f.2. Sept.19	f.5. Mar. 29	Apr.1	16	cōis abund.
1185	F	8	28	5	18	3	f.7. Sept.8	f.3. Mar.19	Apr. 21	17	cōis abund.
1186	E	9	9	6	19	4	f.5. Aug.29	f.2. Apr.6	Apr.13	20	emb.deficiens
1187	D	10	20	7	20	5	f.5. Sep.16	f.5. Mar.26	Mar.29	15	cōis ordinat.
1188	C B	11	1	8	21	6	f.7. Sept.5	f.5. Apr. 1	Apr. 17	16	emb.abund.
1189	A	12	12	9	22	7	f.7. Sept.24	f.2. April.2	Apr.9	19	cōis deficiens
1190	G	13	23	10	23	8	f.7. Sept.12	f.5. Mar.27	M. 25	15	cōis ordinat.
1191	F	14	4	11	24	9	f.7. Sept.1	f.5. Apr.11	Apr.14	16	emb. abund.
1192	E D	15	15	12	25	10	f.7. Sept.20	f.3. Mar.31	Apr. 5	18	cōis abund.
1193	C	16	26	13	26	11	f.5. Sept.10	f.7. Mar.20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
1194	B	17	7	14	27	12	f.2. Aug.30	f.5. Apr. 7	Apr.10	15	emb.deficiens
1195	A	18	18	15	28	13	f.7. Sept.17	f.3. Mar.28	Apr. 2	18	cōis abund.

Cc

302

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1196	G F	19	0	16	1	14	f. 5. Sept. 7	f. 7. Mar. 16	Apr. 21	18	cōis ordinat.
1197	E	1	11	17	2	15	f. 2. Aug. 26	f. 7. Apr. 5	Apr. 6	15	emb. abund.
1198	D	2	22	18	3	1	f. 2. Sept. 15	f. 3. Mar. 24	M. 29	18	cōis deficiens
1199	C	3	3	19	4	2	f. 5. Sept. 3	f. 3. Apr. 13	April. 18	19	emb. abund.
1200	B A	4	14	1	5	3	f. 5. Sept. 23	f. 7. Apr. 1	Apr. 9	21	cōis ordinat.
1201	G	5	25	2	6	4	f. 2. Sept. 11	f. 5. Mar. 22	M. 25	17	cōis abūdans
1202	F	6	6	3	7	5	f. 7. Sept. 1	f. 3. Apr. 9	Apr. 14	18	emb. abund.
1203	E	7	17	4	8	6	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 29	Apr. 6	21	cōis ordinat.
1204	D C	8	28	5	9	7	f. 2. Sept. 8	f. 5. Mar. 18	Apr. 25	21	cōis abundans
1205	B	9	9	6	10	8	f. 7. Aug. 28	f. 3. Apr. 5	Apr. 10	17	emb. deficiens
1206	A	10	20	7	11	9	f. 5. Sept. 15	f. 2. Mar. 26	Apr. 2	20	cōis abundans
1207	G	11	1	8	12	10	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 14	Apr. 22	21	emb. ordin.
1208	F E	12	12	9	13	11	f. 2. Sept. 24	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	16	cōis abundās
1209	D	13	23	10	14	12	f. 7. Sept. 13	f. 2. Mar. 22	Mar. 29	19	cōis deficiens
1210	C	14	4	11	15	13	f. 3. Sept. 1	f. 7. Apr. 10	Apr. 18	20	emb. ordinat.
1211	B	15	15	12	16	14	f. 2. Sept. 20	f. 5. Mar. 31	Apr. 3	16	cōis abūdans
1212	A G	16	26	13	17	15	f. 7. Sept. 10	f. 3. Mar. 20	M. 25	18	cōis abund.
1213	F	17	7	14	18	1	f. 5. Aug. 30	f. 2. April. 7	Apr. 14	18	emb. deficiens
1214	E	18	18	15	19	2	f. 3. Sept. 17	f. 5. Mar. 27	M. 30	15	cōis ordinat.
1215	D	19	0	16	20	3	f. 7. Sept. 6	f. 3. Mar. 17	April. 19	16	cōis abund.
1216	C B	1	11	17	21	4	f. 5. Aug. 27	f. 3. April. 5	Apr. 10	19	emb. abund.
1217	A	2	22	18	22	5	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
1218	G	3	3	19	23	6	f. 2. Sept. 4	f. 5. Apr. 12	Apr. 15	16	emb. deficiens
1219	F	4	14	1	24	7	f. 7. Sept. 22	f. 5. Apr. 2	Apr. 7	19	cōis abund.
1220	E D	5	25	2	25	8	f. 5. Sept. 12	f. 7. Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1221	C	6	6	3	26	9	f. 2. Aug. 31	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	15	emb. deficiens
1222	B	7	17	4	27	10	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 29	Apr. 3	18	cōis abund.
1223	A	8	28	5	28	11	f. 5. Sept. 8	f. 7. Mar. 18	Apr. 23	15	cōis ordinat.
1224	G F	9	9	6	1	12	f. 2. Aug. 28	f. 7. Apr. 6	Apr. 14	21	emb. abund.

Anni Christi	Littera Domin.	Aure. Numc.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1225	E	10	20	7	2	13	f. 2. Sept. 16	f. 3. Mar. 25	M. 30	17	cōis deficiens
1226	D	11	1	8	3	14	f. 5. Sept. 4	f. 3. Apr. 14	April. 19	18	emb. abund.
1227	C	12	12	9	4	15	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 3	Apr. 11	21	cōis ordinat.
1228	B A	1	25	10	5	1	f. 2. Sept. 13	f. 5. Mar. 23	Mar. 26	16	cōis abundans
1229	G	14	4	11	6	2	f. 7. Sept. 2	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	17	emb. deficiens
1230	F	15	15	12	7	3	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 30	Apr. 7	20	cōis ordinat.
1231	E	16	26	13	8	4	f. 2. Sept. 9	f. 5. Mar. 20	M. 23	21	cōis abund.
1232	D C	17	7	14	9	5	f. 7. Aug. 30	f. 3. Apr. 6	Apr. 11	21	emb. deficiens
1233	B	18	18	15	10	6	f. 5. Sept. 16	f. 2. Mar. 27	Apr. 3	19	cōis abund.
1234		19	0	16	11	7	f. 3. Sept. 6	f. 5. Mar. 16	Apr. 23	20	cōis ordinat.
1235	G	1	11	17	12	8	f. 7. Aug. 26	f. 5. Apr. 5	Apr. 8	16	emb. abund.
1236	F E	2	22	18	13	9	f. 7. Sept. 15	f. 2. Mar. 23	Apr. 30	19	cōis deficiens
1237	D	3	3	19	14	10	f. 3. Sept. 2	f. 7. Apr. 11	Apr. 19	20	emb. ordin.
1238	C	4	14	1	15	11	f. 2. Sept. 21	f. 1. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis abundans
1239	B	5	25	2	16	12	f. 7. Sept. 11	f. 3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abund.
1240	A G	6	6	3	17	13	f. 5. Sept. 1	f. 2. April. 8	Apr. 15	19	emb. deficiens
1241	F	7	17	4	18	14	f. 3. Sept. 18	f. 5. Mar. 28	M. 31	15	cōis ordinat.
1242	E	8	28	5	19	15	f. 7. Sept. 7	f. 3. Mar. 18	Apr. 20	15	cōis abundans
1243	D	9	9	6	20	1	f. 5. Aug. 28	f. 3. Apr. 7	Apr. 12	19	emb. abund.
1244	C B	10	20	7	21	2	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 26	Apr. 3	21	cōis ordinat.
1245	A	11	1	8	22	3	f. 2. Sept. 5	f. 5. Apr. 13	Apr. 19	15	emb. deficiens
1246	G	12	12	9	23	4	f. 7. Sept. 23	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	18	cōis abundans
1247	F	13	23	10	24	5	f. 5. Sept. 13	f. 7. Mar. 23	M. 31	21	cōis ordinat.
1248	E D	14	4	11	25	6	f. 2. Sept. 2	f. 5. April. 9	Apr. 16	21	emb. deficiens
1249	C	15	15	12	26	7	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	17	cōis abundans
1250	B	16	26	13	27	8	f. 5. Sept. 9	f. 7. Mar. 19	Mar. 27	20	cōis ordinat.
1251	A	17	7	14	28	9	f. 2. Aug. 29	f. 7. Apr. 8	April. 16	21	emb. abund.
1252	G F	18	18	15	1	10	f. 2. Sept. 18	f. 3. Mar. 26	Mar. 31	16	cōis deficiens

304

Annus Christi	Littera Domin.	Aureo Nume.	1 pascha	Cyel. Lunaris	Cyel. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1253	E	19	0	16	2	11	f.5. Sept. 5	f.2. Mar. 16	Apr. 20	16	cōis abundans
1254	D	1	11	17	3	12	f.3. Aug. 27	f.7. Apr. 4	Apr. 12	21	emb. ordin.
1255	C	2	22	18	4	13	f.3. Sept. 14	f.5. Mar. 25	Mar. 28	17	cōis abundans
1256	B A	3	3	19	5	14	f.7. Sept. 4	f.3. Apr. 11	Apr. 16	17	emb. deficiens
1257	G	4	14	1	6	15	f.5. Sept. 21	f.7. Mar. 31	M. 8	20	cōis ordinat.
1258	F	5	25	2	7	1	f.2. Sept. 10	f.5. Mar. 21	Mar. 24	16	cōis abund.
1259	E	6	6	3	8	2	f.7. Aug. 31	f.5. Apr. 10	Apr. 15	17	emb. abund.
1260	D C	7	17	4	9	3	f.7. Sept. 20	f.2. Mar. 28	Apr. 4	18	cōis deficiens
1261	B	8	28	5	0	4	f.3. Sept. 7	f.5. Mar. 17	Apr. 24	20	cōis ordinat.
1262	A	9	9	6	1	5	f.7. Aug. 27	f.5. Apr. 6	Apr. 9	16	emb. abund.
1263	G	10	20	7	2	6	f.7. Sept. 16	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abund.
1264	F E	11	1	8	3	7	f.5. Sept. 6	f.1. Apr. 13	Apr. 20	19	emb. deficiens
1265	D	12	12	9	4	8	f.3. Sept. 23	f.5. Apr. 2	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1266	C	13	23	10	5	9	f.7. Sept. 12	f.3. Mar. 25	Mar. 28	18	cōis abundans
1267	B	14	4	11	6	10	f.5. Sept. 2	f.3. Apr. 12	April. 17	19	emb. abund.
1268	A G	15	15	12	7	11	f.5. Sept. 22	f.7. Mar. 31	Apr. 8	21	cōis ordinat.
1269	F	16	26	13	8	12	f.2. Sept. 10	f.3. Mar. 19	M. 24	17	cōis deficiens
1270	E	17	7	14	9	13	f.5. Aug. 29	f.3. April. 8	Apr. 13	17	emb. abund.
1271	D	18	18	15	0	14	f.3. Sept. 18	f.7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.
1272	C B	19	0	16	1	15	f.2. Sept. 7	f.5. Mar. 17	Apr. 24	21	cōis abundans
1273	A	1	11	17	2	1	f.7. Aug. 27	f.3. Apr. 4	Apr. 9	19	emb. deficiens
1274	G	2	22	18	3	2	f.5. Sept. 14	f.7. Mar. 24	Apr. 1	21	cōis ordinat.
1275	F	3	3	19	4	3	f.2. Sept. 3	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. abund.
1276	E D	4	14	1	5	4	f.2. Sept. 23	f.3. Mar. 31	Apr. 5	17	cōis deficiens
1277	C	5	25	2	6	5	f.5. Sept. 10	f.7. Mar. 20	M. 28	20	cōis ordinat.
1278	B	6	6	3	7	6	f.2. Aug. 30	f.7. Apr. 9	April. 17	21	emb. abund.
1279	A	7	17	4	8	7	f.2. Sep. 19	f.5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abundans
1280	G F	8	28	5	9	8	f.2. Sept. 9	f.1. Mar. 17	Apr. 21	17	cōis deficiens
1281	E	9	9	6	0	9	f.7. Aug. 27	f.7. Apr. 5	Apr. 13	20	emb. ordinat.
1282	D	10	20	7	1	10	f.2. Sept. 15	f.5. Mar. 26	Mar. 29	16	cōis abund.

Anni Chrifti	Litre.Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pafcha Iudæorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1283	C	11	1	8	4	11	f.2.Sept.5	f.3. Apr.13	Apr. 18	17	emb. deficiens
1284	B	12	12	9	5	12	f.5.Sept.23	f.1. April.2	Apr. 9	19	cōis abundans
1285	A G	1	23	10	6	13	f.5. Sept.12	f.5. Mar.22	Mar. 25	15	cōis ordinat.
1286	F	14	4	11	7	14	f.7. Sept. 1	f.5. Apr.11	Apr.14	16	emb. abund.
1287	E	15	15	12	8	15	f.7.Sept. 21	f.3. Apr.1	Apr. 6	19	cōis abūdans
1288	D	16	26	13	9	1	f.5. Sept. 11	f.7. Mar.20	M. 28	21	cōis ordinat.
1289	C B	17	7	14	10	2	f.2. Aug.30	f.5. Apr. 7	April.10	15	emb.deficiens
1290	A	18	18	15	11	3	f.7. Sept.17	f.3. Mar.28	Apr. 2.	18	cōis abundans
1291	G	19	0	16	12	4	f.5. Sept.7	f.7. Mar.17	Apr.22	19	cōis ordinat.
1292	F	1	11	17	13	5	f.2.Aug.27	f.5. Apr. 3	Apr. 6	15	emb.deficiens
1293	E D	2	22	18	14	6	f.7. Sept.13	f.3. Apr.24	Mar. 29	18	cōis abund.
1294	C	3	3	19	15	7	f.5. Sept. 3	f.3. Apr.13	Apr.18	19	emb.abund.
1295	B	4	14	1	16	8	f.7. Sept.23	f.7. Apr.2	Apr. 3	15	cōis ordinat.
1296	A	5	25	2	17	9	f.2. Sept.12	f.3. Mar.20	M. 25	17	cōis deficiens
1297	G F	6	6	3	18	10	f.5. Aug.30	f.3. Apr.9	Apr.14	18	emb.abund.
1298	E	7	17	4	19	11	f.5. Sept. 19	f.7. Mar.29	Apr.6	21	cōis ordinat.
1299	D	8	28	5	20	12	f.2.Sept. 8	f.5. Mar. 19	April.19	15	cōis abūdans
1300	C	9	9	6	21	13	f.7. Aug.29	f.3. Apr.5	Apr.10	17	emb.deficiens
1301	B A	10	20	7	22	14	f.5. Sept.15	f.7. Mar.25	Apr.2	20	cōis ordinat.
1302	G	11	1	8	23	15	f.2.Sept.4	f.7. Apr.14	Apr.22	21	emb.abund.
1303	F	12	12	9	24	1	f.2.Sept.24	f.3. Apr.2.	Apr. 7	18	cōis deficiens
1304	E	13	23	10	25	2	f.5. Sept. 12	f.1. Mar.22	Mar. 29	16	cōis abundās
1305	D C	14	4	11	26	3	f.3. Sept.1	f.7. Apr.10	Apr.18	20	emb.ordin.
1306	B	15	15	12	27	4	f.2.Sept.20	f.5. Mar.31	Apr.3	16	cōis abund.
1307	A	16	26	13	28	5	f.7. Sept.10	f.2. Mar.19	Mar.26	19	cōis deficiens
1308	G	17	7	14	1	6	f.3. Aug.29	f.7. April.6	Apr.14	19	emb. ordinat.
1309	F E	18	18	15	2	7	f.2.Sep.16	f.5. Mar.27	Mar.30	15	cōis abund.
1310	D	19	0	16	3	8	f.7. Sept. 6	f.3. Mar. 17	Apr.19	16	cōis abund.
1311	C	1	11	17	4	9	f.5. Aug.27	f.1. Apr.4	Apr.11.	20	emb.deficiens
1312	B A	2	22	18	5	10	f.3.Sept.14	f.5. Mar.23	M. 26	15	cōis ordinat.

308	Anni Christi	Littere Domin.	Aure ^o Nume.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christiani.	Luna	Anni qualitas
1313	G	3	3	19	6	11	f.7. Sept. 2	f.5. Apr. 12	Apr. 15	16	emb. abund.	
1314	F	4	14	1	7	12	f.7. Sept. 22	f.3. April. 2	Apr. 7	19	cōis abūdans	
1315	E	5	25	2	8	13	f.2. Sept. 12	f.7. Mar. 22	Mar. 23	15	cōis ordinat.	
1316	D C	6	6	3	9	14	f.2. Sept. 1	f.5. Apr. 8	Apr. 11	15	emb. deficiens	
1317	B	7	17	4	10	15	f.7. Sept. 18	f.3. Mar. 29	Apr. 2	18	cōis abundans	
1318	A	8	28	5	11	1	f.5. Sept. 8	f.7. Mar. 18	Apr. 23	19	cōis abund.	
1319	G	9	9	6	12	2	f.2. Aug. 28	f.5. Apr. 5	Apr. 8	15	emb. deficiens	
1320	F E	10	20	7	13	3	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 25	Mar. 30	17	cōis abundans	
1321	D	11	1	8	14	4	f.5. Sept. 4	f.3. Apr. 14	Apr. 19	18	emb. abund.	
1322	C	12	12	9	15	5	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 3	Apr. 11	21	cōis ordinat.	
1323	B	13	23	10	16	6	f.2. Sept. 13	f.3. Mar. 22	M. 27	16	cōis deficiens	
1324	A G	14	4	11	17	7	f.5. Sept. 1	f.3. Apr. 10	Apr. 15	17	emb. abund.	
1325	F	15	15	12	18	8	f.5. Sept. 20	f.7. Mar. 20	Apr. 7	20	cōis ordinat.	
1326	E	16	26	13	19	9	f.2. Sept. 9	f.5. Mar. 20	M. 23	16	cōis abund.	
1327	D	17	7	14	20	10	f.2. Aug. 30	f.3. Apr. 7	April. 12	17	emb. deficiens	
1328	C B	18	18	15	21	11	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 26	Apr. 3	18	cōis ordinat.	
1329	A	19	0	16	22	12	f.2. Sept. 5	f.5. Mar. 16	Apr. 23	20	cōis abūdans	
1330	G	1	11	17	23	13	f.7. Aug. 26	f.5. Apr. 5	Apr. 8	17	emb. abund.	
1331	F	2	22	18	24	14	f.7. Sept. 15	f.2. Mar. 24	Mar. 31	20	cōis deficiens	
1332	E D	3	3	19	25	15	f.3. Sept. 3	f.7. Apr. 11	April. 19	20	emb. ordīn.	
1333	C	4	14	1	26	1	f.2. Sept. 21	f.5. Apr. 1	Apr. 4	16	cōis abundās	
1334	B	5	25	2	27	2	f.7. Sept. 11	f.3. Mar. 22	Mar. 27	19	cōis abund.	
1335	A	6	6	3	28	3	f.5. Sept. 1	f.2. Apr. 9	Apr. 16	20	emb. deficiens	
1336	G F	7	17	4	1	4	f.3. Sep. 19	f.5. Mar. 28	M. 31	15	cōis ordinat.	
1337	E	8	28	5	2	5	f.7. Sept. 7	f.3. Mar. 18	Apr. 20	16	cōis abund.	
1338	D	9	9	6	3	6	f.5. Aug. 28	f.2. Apr. 5	Apr. 12	19	emb. deficiens	
1339	C	10	20	7	4	7	f.3. Sept. 1	f.5. Mar. 25	Mar. 28	15	cōis ordinat.	
1340	B A	11	1	8	5	8	f.7. Sept. 4	f.5. Apr. 13	Apr. 16	15	emb. abund.	
1341	G	12	12	9	6	9	f.7. Sept. 23	f.3. Apr. 3	Apr. 8	18	cōis abund.	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1342	F	13	2	10	7	10	f.5.Sept.	13 f.7.Mar.	23 Mar.	31 21	cōis ordinat.
1343	E	14	4	11	8	11	f.2.Sept.	2 f.5.Apri.	10 April.	13 15	emb. deficiens
1344	DC	15	15	12	9	12	f.7.Sept.	20 f.3.Mar.	30 April.	4 17	cōis abundās
1345	B	16	26	13	10	13	f.5.Sept.	9 f.7.Mar.	19 Mar.	27 20	cōis ordinat.
1346	A	17	7	14	11	14	f.2.Aug.	29 f.7.Apri.	8 April.	16 21	emb. abund.
1347	G	18	18	15	12	15	f.2.Sept.	18 f.3.Mar.	27 April.	1 17	cōis deficiens
1348	FE	19	0	16	13	1	f.5.Sept.	6 f.7.Mar.	15 April.	20 17	cōis ordinat.
1349	D	1	11	17	14	2	f.2.Aug.	25 f.7.Apri.	4 April.	12 21	emb. abund.
1350	C	2	22	18	15	3	f.2.Sept.	14 f.5.Mar.	25 Mar.	28 20	cōis abund.
1351	B	3	3	19	16	4	f.7.Sept.	4 f.3.Apri.	12 April.	17 2	emb. deficiens
1352	AG	4	14	1	17	5	f.5.Sept.	22 f.7.Mar.	31 April.	8 16	cōis ordinat.
1353	F	5	2	2	18	6	f.2.Sept.	10 f.5.Mar.	21 Mar.	24 19	cōis abund.
1354	E	6	6	3	19	7	f.7.Aug.	31 f.3.Apri.	8 April.	13 20	emb. deficiens
1355	D	7	17	4	20	8	f.5.Sept.	18 f.7.Mar.	28 April.	5 15	cōis ordinat.
1356	CB	8	28	5	21	9	f.2.Sept.	7 f.5.Mar.	17 April.	24 16	cōis abund.
1357	A	9	9	6	22	10	f.7.Aug.	27 f.5.Apri.	6 April.	9 19	emb. abund.
1358	G	10	20	7	23	11	f.7.Sept.	16 f.7.Mar.	25 April.	1 15	cōis deficiens
1359	F	11	1	8	24	12	f.3.Sept.	4 f.7.Apri.	13 April.	21 15	emb. ordinat.
1360	ED	12	12	9	25	13	f.2.Sept.	23 f.5.Apri.	2 April.	5 18	cōis abund.
1361	C	13	23	10	26	14	f.7.Sept.	12 f.3.Mar.	23 Mar.	28 21	cōis abund.
1362	B	14	4	11	27	15	f.5.Sept.	2 f.1.Apri.	10 April.	17 15	emb. deficiens
1363	A	15	15	12	28	1	f.3.Sept.	20 f.5.Mar.	30 April.	2 17	cōis ordinat.
1364	GF	16	26	13	1	2	f.7.Sept.	9 f.3.Mar.	19 Mar.	24 20	cōis abund.
1365	E	17	7	14	2	3	f.5.Aug.	29 f.3.Apri.	8 April.	13 21	emb. abundās
1366	D	18	18	15	3	4	f.5.Sept.	18 f.7.Mar.	28 April.	5 17	cōis ordinat.
1367	C	19	0	16	4	5	f.2.Sept.	7 f.3.Mar.	17 April.	18 17	cōis deficiens
1368	BA	1	11	17	5	6	f.5.Aug.	26 f.3.Apri.	4 April.	9 21	emb. abundās
1369	G	2	22	18	6	7	f.5.Sept.	14 f.7.Mar.	24 April.	1 17	cōis ordinat.
1370	F	3	3	19	7	8	f.2.Sept.	3 f.5.Apri.	11 April.	14 18	emb. deficiens

Cc 4

1308	Anni Christi	Litr. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1371	E	4	14	1	8	9	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	20	cōis abundās	
1372	DC	5	25	2	9	10	f.5.Sept. 11	f.2.Mar. 20	Mar. 28	16	cōis ordinat.	
1373	B	6	6	3	10	11	f.2.Aug. 30	f.7.April. 9	April. 17	17	emb.abund.	
1374	A	7	17	4	11	12	f.2.Sept. 19	f.3.Mar. 28	April. 2	20	cōis deficiens	
1375	G	8	28	5	12	13	f.5.Sept. 7	f.1.Mar. 18	April. 22	20	cōis abund.	
1376	FE	9	9	6	13	14	f.3.Aug. 28	f.7.April. 5	April. 13	16	emb. ordinat.	
1377	D	10	20	7	14	15	f.2.Sept. 15	f.5.Mar. 26	Mar. 29	19	cōis abund.	
1378	C	11	1	8	15	1	f.7.Sept. 5	f.3. April. 13	April. 18	20	emb.deficiens	
1379	B	12	12	9	16	2	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 10	15	cōis ordinat.	
1380	AG	13	23	10	17	3	f.2.Sept. 12	f.5.Mar. 22	Mar. 25	18	cōis abund.	
1381	F	14	4	11	18	4	f.7.Sept. 1	f.3.April. 9	April. 14	19	emb. deficiens	
1382	E	15	15	12	19	5	f.5.Sept. 19	f.1.Mar. 30	April. 6	15	cōis abund.	
1383	D	16	26	13	20	6	f.3.Sept. 9	f.5.Mar. 19	Mar. 22	15	cōis ordinat.	
1384	CB	17	7	14	21	7	f.7.Aug. 29	f.5.April. 7	April. 10	18	emb.abund.	
1385	A	18	18	15	22	8	f.7.Sept. 17	f.3.Mar. 28	April. 2	21	cōis abund.	
1386	G	19	0	16	23	9	f.5.Sept. 7	f.7.Mar. 17	April. 22	15	cōis ordinat.	
1387	F	1	11	17	24	10	f.2.Aug. 27	f.5.April. 4	April. 7	16	emb. deficiens	
1388	ED	2	22	18	25	11	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 24	Mar. 29	18	cōis abund.	
1389	C	3	3	19	26	12	f.5.Sept. 3	f.1.April. 11	April. 18	19	emb.deficiens	
1390	B	4	14	1	27	13	f.3.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 3	15	cōis ordinat.	
1391	A	5	25	2	28	14	f.7.Sept. 10	f.3.Mar. 21	April. 26	18	cōis abundās	
1392	GF	6	6	3	1	15	f.5.Aug. 31	f.3.April. 9	April. 14	18	emb. abund.	
1393	E	7	17	4	2	1	f.5.Sept. 19	f.7.Mar. 29	April. 6	21	cōis ordinat.	
1394	D	8	28	5	3	2	f.2.Sept. 8	f.3.Mar. 17	April. 19	15	cōis deficiens	
1395	C	9	9	6	4	3	f.5.Aug. 27	f.3.April. 6	April. 11	18	emb. abundās	
1396	BA	10	20	7	5	4	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 25	April. 2	20	cōis ordinat.	
1397	G	12	1	8	6	5	f.2.Sept. 4	f.5.April. 12	April. 22	21	emb.deficiens	
1398	F	13	12	9	7	6	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	April. 7	17	cōis abund.	
1399	E	14	23	10	8	7	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 30	20	cōis ordinat.	
1400	DC	15	4	11	9	8	f.2.sept. 1	f.7.April. 10	April. 18	20	emb.abund.	

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure. Nunc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1401	B	15	13	12	10	9	f.2.Sept. 20	f.3.Mar. 29	April. 3	16	cōis deficiens
1402	A	16	26	13	11	10	f.5.Sept. 8	f.1.April.19	Mar. 26	19	cōis abundās
1403	G	17	7	14	12	11	f.3.Aug. 29	f.7.April. 7	April. 15	20	emb. ordinat.
1404	FE	18	18	15	13	12	f.2.Sept. 17	f.5.Mar. 27	Mar. 30	15	cōis abund.
1405	D	19	0	16	14	13	f.7.Sept. 6	f.1.Mar. 15	April.19	16	cōis deficiens
1406	C	1	11	17	15	14	f.3.Aug. 25	f.7.April. 3	April. 11	20	emb.ordinat.
1407	B	2	22	18	16	15	f.2.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	16	cōis abund.
1408	AG	3	3	19	17	1	f.7.Sept. 3	f.5.April. 12	April. 15	16	emb. abund.
1409	F	4	14	1	18	2	f.7.Sept. 22	f.1.Mar. 31	April. 7	19	cōis deficiens
1410	E	5	25	2	19	3	f.5.Sept. 10	f.5.Mar. 20	Mar. 23	15	cōis ordinat.
1411	D	6	6	3	20	4	f.7.Aug. 30	f.5.April. 9	April. 13	16	emb. abund.
1412	CB	7	17	4	21	5	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 29	April. 3	18	cōis abund.
1413	A	8	28	5	22	6	f.5.Sept. 8	f.7.Mar. 18	April. 23	19	cōis ordinat.
1414	G	9	9	6	23	7	f.2.Aug. 28	f.5.April. 5	April. 8	15	emb. deficiens
1415	F	10	20	7	24	8	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 31	18	cōis abund.
1416	ED	11	1	8	25	9	f.5.Sept. 5	f.1.April.12	April.19	18	emb.deficiens
1417	C	12	12	9	26	10	f.3.Sept. 22	f.5.April. 1	April. 11	21	cōis ordinat.
1418	B	13	23	10	27	11	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 27	Mar. 27	17	cōis abund.
1419	A	14	4	11	28	12	f.5.Sept. 1	f.3.April. 11	April.16	19	emb. abund.
1420	GF	15	15	12	1	13	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 30	April. 7	20	cōis ordinat.
1421	E	16	26	13	2	14	f.3.Sept. 9	f.3.Mar. 18	Mar. 23	16	cōis deficiens
1422	D	17	7	14	3	15	f.5.Aug. 28	f.3.April. 7	April.12	17	emb.abund.
1423	C	18	18	15	4	1	f.5.Sept. 17	f.7.Mar. 27	April. 14	20	cōis ordinat.
1424	BA	19	0	16	5	2	f.2.Sept. 16	f.5.Mar. 16	April.23	20	cōis abund.
1425	G	1	11	17	6	3	f.7.Aug. 26	f.3.April. 3	April. 8	16	emb. deficiens
1426	F	2	22	18	7	4	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 31	20	cōis ordinat.
1427	E	3	3	19	8	5	f.2.Sept. 2	f.7.April.12	April. 20	21	emb. abundās
1428	DC	4	14	1	9	6	f.2.Sept. 22	f.5.April. 1	April. 4	15	cōis abundās
1429	B	5	25	2	10	7	f.7.Sept. 11	f.1.Mar. 20	Mar. 27	19	cōis deficiens
1430	A	6	6	3	11	8	f.3.Aug. 30	f.7.April. 8	April.16	20	emb. ordinat.

310	Anni Christi	Litre. Domin.	Altre Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas	
1431	G	7	17	4	12	9	f.2.Sept.	18	f.5.Mar.	29	April.10	16	cōis abund.
1432	FE	8	28	5	13	10	f.7.Sept.	8	f.3.April.	18	April. 2	16	cōis abundās
1433	D	9	9	6	14	11	f.5.Aug.	28	f.1.April.	5	April. 12	19	emb.deficiens
1434	C	10	20	7	15	12	f.3.Sept.	15	f.5.Mar.	25	Mar. 28	15	cōis ordinat.
1435	B	11	1	8	16	13	f.7.Sept.	4	f.5.April.	14	April.17	16	emb.abund.
1436	AG	12	12	9	17	14	f.7.Sept.	24	f.1.April.	1	April. 8	18	cōis deficiens
1437	F	13	23	10	18	15	f.3.Sept.	11	f.5.Mar.	21	Mar. 31	21	cōis ordinat.
1438	E	14	4	11	19	1	f.7.Aug.	31	f.5.April.	10	April. 13	15	emb. abundās
1439	D	15	15	12	20	2	f.7.Sept.	20	f.3.Mar.	31	April. 5	18	cōis abund.
1440	CB	16	26	13	21	3	f.5.Sept.	10	f.7.Mar.	19	Mar. 27	20	cōis ordinat.
1441	A	17	7	14	22	4	f.2.Aug.	29	f.5.April.	6	April.16	21	emb. deficiens
1442	G	18	18	15	23	5	f.7.Sept.	16	f.3.Mar.	27	April. 1	17	cōis abund.
1443	F	19	0	16	24	6	f.5.Sept.	6	f.7.Mar.	16	April. 21	18	cōis ordinat.
1444	ED	1	11	17	25	7	f.2.Aug.	26	f.7.April.	4	April. 12	21	emb.abund.
1445	C	2	22	18	26	8	f.2.Sept.	14	f.3.Mar.	23	Mar. 28	16	cōis deficiens
1446	B	3	3	19	27	9	f.5.Sept.	2	f.3.April.	12	April.17	18	emb.abund.
1447	A	4	14	1	28	10	f.5.Sept.	22	f.7.April.	1	April. 9	21	cōis ordinat.
1448	GF	5	25	2	1	11	f.2.Sept.	11	f.5.Mar.	21	Mar. 24	21	cōis abund.
1449	E	6	6	3	2	12	f.7.Aug.	31	f.3.April.	8	April. 13	17	emb.abund.
1450	D	7	17	4	3	13	f.5.Sept.	18	f.7.Mar.	28	April. 5	20	cōis ordinat.
1451	C	8	28	5	4	14	f.2.Sept.	7	f.5.Mar.	18	April.25	21	cōis abund.
1452	BA	9	9	6	5	15	f.7.Aug.	28	f.3.April.	4	April. 9	15	emb.deficiens
1453	G	10	20	7	6	1	f.2.Sept.	14	f.1.Mar.	25	April. 1	19	cōis abund.
1454	F	11	1	8	7	2	f.3.Sept.	4	f.7.April.	13	April.21	20	emb. ordinat.
1455	E	12	12	9	8	3	f.2.Sept.	23	f.5.April.	3	April. 6	16	cōis abundās
1456	DC	13	23	10	9	4	f.7.Sept.	13	f.1.Mar.	21	Mar. 28	18	cōis deficiens
1457	B	14	4	11	10	5	f.3.Aug.	31	f.7.April.	9	April.17	19	emb.ordinat.
1458	A	15	15	12	11	6	f.2.Sept.	19	f.3.Mar.	30	April. 2	15	cōis abund.
1459	G	16	26	13	12	7	f.7.Sept.	9	f.3.Mar.	20	Mar. 25	18	cōis abund.
1460	FE	17	7	14	13	8	f.5.Aug.	30	f.1.April.	6	April. 13	18	emb. deficiens
1461	D	18	18	15	14	9	f.3.Sept.	16	f.5.Mar.	26	April. 5	21	cōis ordinat.

Anni Chrifiti	Litre. Domin.	Aure ^e Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
1462	C	19	0	16	15	10	f.7.Sept.	5 f.3.Mar.	16 April.	18 15	cōis abund.
1463	B	1	11	17	16	11	f.5.Aug.	26 f.3.April.	5 April.	10 19	emb.abund.
1464	AG	2	22	18	17	12	f.5.Sept.	15 f.7.Mar.	24 April.	1 21	cōis ordinat.
1465	F	3	3	19	18	13	f.2.Sept.	3 f.5.April.	11 April.	14 15	emb.deficiens
1466	E	4	14	1	19	14	f.7.Sept.	21 f.3.April.	1 April.	6 18	cōis abundās
1467	D	5	25	2	20	15	f.5.Sept.	11 f.7.Mar.	21 Mar.	29 21	cōis ordinat.
1468	CB	6	6	3	21	1	f.2.Aug.	31 f.5.April.	7 April.	17 21	emb.deficiens
1469	A	7	17	4	22	2	f.7.Sept.	17 f.3.Mar.	28 April.	2 17	cōis abund.
1470	G	8	28	5	23	3	f.5.Sept.	7 f.7.Mar.	17 April.	22 18	cōis ordinat.
1471	F	9	9	6	24	4	f.2.Aug.	27 f.7.April.	6 April.	14 21	emb.abundās
1472	ED	10	20	7	25	5	f.2.Sept.	16 f.3.Mar.	24 Mar.	29 16	cōis deficiens
1473	C	11	1	8	26	6	f.2.Sept.	3 f.3.April.	13 April.	18 17	emb.abund.
1474	B	12	12	9	27	7	f.5.Sept.	23 f.7.April.	2 April.	10 20	cōis ordinat.
1475	A	13	23	10	28	8	f.2.Sept.	12 f.5.Mar.	23 Mar.	26 16	cōis abund.
1476	GF	14	4	11	1	9	f.7.Sept.	2 f.3.April.	9 April.	14 16	emb.deficiens
1477	E	15	15	12	2	10	f.5.Sept.	19 f.7.Mar.	29 April.	6 18	cōis ordinat.
1478	D	16	26	13	3	11	f.2.Sept.	8 f.5.Mar.	19 Mar.	28 15	cōis abund.
1479	C	17	7	14	4	12	f.7.Aug.	29 f.3.April.	6 April.	11 16	emb.deficiens
1480	BA	18	18	15	5	13	f.5.Sept.	16 f.1.Mar.	26 April.	2 17	cōis abund.
1481	G	19	0	16	6	14	f.3.Sept.	5 f.5.Mar.	15 April.	22 19	cōis ordinat.
1482	F	1	11	17	7	15	f.7.Aug.	25 f.5.April.	4 April.	7 16	emb.abund.
1483	E	2	22	18	8	1	f.7.Sept.	14 f.1.Mar.	23 Mar.	30 19	cōis deficiens
1484	DC	3	3	19	9	2	f.3.Sept.	2 f.7.April.	10 April.	18 19	emb.ordinat.
1485	B	4	14	1	10	3	f.2.Sept.	20 f.5.Mar.	31 April.	3 15	cōis abundās
1486	A	5	25	2	11	4	f.7.Sept.	10 f.3.Mar.	21 Mar.	26 18	cōis abund.
1487	G	6	6	3	12	5	f.5.Aug.	31 f.1.April.	8 April.	15 19	emb.deficiens
1488	FE	7	17	4	13	6	f.3.Sept.	18 f.5.Mar.	27 April.	6 21	cōis ordinat.
1489	D	8	28	5	14	7	f.7.Sept.	6 f.3.Mar.	17 April.	19 15	cōis abund.
1490	C	9	9	6	13	8	f.5.Aug.	27 f.3.April.	6 April.	11 18	emb.abund.
1491	B	10	20	7	16	9	f.5.Sept.	16 f.7.Mar.	26 April.	3 21	cōis ordinat.

312	Anni Christi	Litr. Domin.	Aure ^o Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1492	A G	11	1	8	17	10	f.7.Sept.	5	f.5.April.12	April. 22	21	emb. deficiens
1493	F	12	12	9	18	11	f.7.Sept. 22	f.3.April. 2	April. 7	17		cōis abundās
1494	E	13	23	10	19	12	f.5.Sept. 12	f.7.Mar. 22	Mar. 30	20		cōis ordinat.
1495	D	14	4	11	20	13	f.2.Sept. 1	f.5.April. 9	April. 19	21		emb. deficiens
1496	CB	15	15	12	21	14	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 29	April. 3	16		cōis abund.
1497	A	16	26	13	22	15	f.5.Sept. 8	f.7.Mar. 13	Mar. 26	19		cōis ordinat.
1798	G	17	7	14	23	1	f.2.Aug. 28	f.7.April. 7	April. 15	20		emb.abund.
1499	F	18	18	15	24	2	f.2.Sept. 17	f.3.April. 26	Mar. 31	16		cōis deficiens
1500	ED	19	0	16	25	3	f.5.Sept. 5	f.1.Mar. 15	April. 19	16		cōis abund.
1501	C	1	11	17	26	4	f.3.Aug. 26	f.7.April. 3	April. 11	20		emb. ordinat.
1502	B	2	22	18	27	5	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 24	Mar. 27	16		cōis abund.
1503	A	3	3	19	28	6	f.7.Sept. 3	f.3.April. 11	April. 16	17		emb. deficiens
1504	GF	4	14	1	1	7	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 30	April. 7	19		cōis ordinat.
1505	E	5	25	2	2	8	f.2.Sept. 9	f.5.Mar. 20	Mar. 23	15		cōis abund.
1506	D	6	6	3	3	9	f.7.Aug. 30	f.5.April. 9	April. 12	16		emb. abund.
1507	C	7	17	4	4	10	f.7.Sept. 19	f.1.Mar. 28	April. 4	19		cōis deficiens
1508	BA	8	28	5	5	11	f.3.Sept. 7	f.1.Mar. 16	April. 23	19		cōis ordinat.
1509	G	9	9	6	6	12	f.7.Aug. 26	f.5.April. 5	April. 8	15		emb.abund.
1510	F	10	20	7	7	13	f.7.Sept. 15	f.3.Mar. 26	Mar. 31	18		cōis abund.
1511	E	11	1	8	8	14	f.5.Sept. 5	f.1.April. 13	April. 20	19		emb. deficiens
1512	DC	12	12	9	9	15	f.3.Sept. 23	f.5.April. 1	April. 11	21		cōis ordinat.
1513	B	13	23	10	10	1	f.7.Sept. 11	f.3.Mar. 22	Mar. 27	17		cōis abund.
1514	A	14	4	11	11	2	f.5.Sept. 1	f.3.April. 11	April. 16	18		emb. abundās
1515	G	15	15	12	12	3	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 15	21		cōis ordinat.
1516	FE	16	26	13	13	4	f.2.Sept. 10	f.3.Mar. 18	Mar. 23	16		cōis deficiens
1517	D	17	7	14	14	5	f.5.Aug. 28	f.3.April. 7	April. 12	17		emb.abund.
1518	C	18	18	15	15	6	f.3.Sept. 16	f.7.Mar. 27	April. 4	20		cōis ordinat.
1519	B	19	0	16	16	7	f.2.Sept. 6	f.5.Mar. 17	April. 24	20		cōis abundās
1520	AG	1	11	17	17	8	f.7.Aug. 27	f.3.April. 1	April. 8	16		emb. deficiens
1521	F	2	22	18	18	9	f.5.Sept. 13	f.7.Mar. 23	Mar. 31	21		cōis ordinat.

Anni Chrifi	Litre. Domin.	Aure ^o Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1522	E	3	3	19	19	10	f.2.Sept.	2 f.7. April. 12	April. 20	21	emb.abund.
1523	D	4	14	1	20	11	f.2.Sept.	22 f.3. Mar. 31	April. 5	17	cōis deficiens
1524	CB	5	25	2	21	12	f.5.Sept.	10 f.7. Mar. 19	Mar. 27	19	cōis ordinat.
1525	A	6	6	3	22	13	f.2.Aug.	29 f.7. April. 8	April. 16	20	emb.abund.
1526	G	7	17	4	23	14	f.2.Sept.	18 f.5. Mar. 29	April. 1	16	cōis abund.
1527	F	8	28	5	24	15	f.7.Sept.	8 f.1. Mar. 17	April. 21	17	cōis deficiens
1528	ED	9	9	6	25	1	f.3.Aug.	25 f.7. April. 4	April. 12	19	emb. ordinat.
1529	C	10	20	7	26	2	f.2.Sept.	14 f.5. Mar. 25	Mar. 28	15	cōis abundās
1530	B	11	1	8	27	3	f.7.Sept.	4 f.3. April. 12	April. 17	16	emb. deficiens
1531	A	12	12	9	28	4	f.5.Sept.	22 f.1. April. 2	April. 9	19	cōis abund.
1532	GF	13	23	10	1	5	f.5.Sept.	12 f.5. Mar. 21	Mar. 31	21	cōis ordinat.
1533	E	14	4	11	2	6	f.7.Aug.	31 f.5. April. 10	April. 13	15	emb. abund.
1534	D	15	15	12	3	7	f.7.Sept.	20 f.3. Mar. 31	April. 5	18	cōis abund.
1535	C	16	26	13	4	8	f.5.Sept.	10 f.7. Mar. 20	Mar. 28	21	cōis ordinat.
1536	BA	17	7	14	5	9	f.2.Aug.	30 f.5. April. 6	April. 16	21	emb. deficiens
1537	G	18	18	15	6	10	f.7.Sept.	16 f.3. Mar. 27	April. 1	17	cōis abund.
1538	F	19	0	16	7	11	f.5.Sept.	6 f.7. Mar. 16	April. 21	18	cōis ordinat.
1539	E	1	11	17	8	12	f.2.Aug.	26 f.5. April. 3	April. 6	15	emb. deficiens
1540	DC	2	22	18	9	13	f.7.Sept.	13 f.3. April. 22	Mar. 28	17	cōis abund.
1541	B	3	3	19	10	14	f.2.Sept.	12 f.3. April. 12	April. 17	18	emb. abundās
1542	A	4	14	1	11	15	f.5.Sept.	22 f.7. April. 1	April. 9	21	cōis ordinat.
1543	G	5	25	2	12	1	f.2.Sept.	11 f.3. Mar. 20	Mar. 25	17	cōis deficiens
1544	FE	6	6	3	13	2	f.5.Aug.	30 f.3. April. 8	April. 13	17	emb.abund.
1545	D	7	17	4	14	3	f.5.Sept.	18 f.7. Mar. 28	April. 5	20	cōis ordinat.
1546	C	8	28	5	15	4	f.2.Sept.	7 f.5. Mar. 18	April. 25	21	cōis abundās
1547	B	9	9	6	16	5	f.7.Aug.	28 f.3. April. 5	April. 10	17	emb. deficiens
1548	AG	10	20	7	17	6	f.5.Sept.	15 f.7. Mar. 24	April. 1	19	cōis ordinat.
1549	F	11	1	8	18	7	f.2.sept.	3 f.7. April. 15	April. 21	20	emb.abund.
1550	E	12	12	9	19	8	f.2.Sept.	23 f.3. April. 1	April. 6	16	cōis deficiens
1551	D	1	23	10	20	9	f.5.Sept.	11 f.1. Mar. 22	Mar. 29	19	cōis abund.

Dd

314

Anni Chrifii	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epaſta	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Paſcha Iudaeorum.	Paſcha Chriſtian.	Luna	Anni qualitas
1552	CB	14	4	11	21	10	f.3.Sept. 1	f.7.April.9	April.17	19	emb. ordinat.
1553	A	15	15	12	22	11	f.2.Sept. 10	f.3.Mar. 30	April. 2	15	cōis abundās
1554	G	16	26	13	23	12	f.7.Sept. 9	f.1.Mar. 18	Mar. 25	19	cōis deficiens
1555	F	17	7	14	24	13	f.3.Aug. 28	f.7.April. 6	Apri. 14	19	emb. ordinat.
1556	ED	18	18	15	25	14	f.2.Sept. 16	f.5.Mar. 26	April. 5	21	cōis abund.
1557	C	19	0	16	26	15	f.7.Sept. 5	f.3.Mar. 16	April. 18	15	cōis abund.
1558	B	1	11	17	27	1	f.5.Aug. 26	f.1.April. 3	April. 10	19	emb. deficiens
1559	A	2	22	18	28	2	f.3.Sept. 13	f.5.Mar. 23	Mar. 26	15	cōis ordinat.
1560	GF	3	3	19	1	3	f.7.Sept. 2	f.5.April. 11	Apri. 14	15	emb. abund.
1561	E	4	14	1	2	4	f.7.Sept. 20	f.3.April. 1	April. 6	18	cōis abund.
1562	D	5	25	2	3	5	f.2.Sept. 14	f.7.Mar. 21	Mar. 29	21	cōis ordinat.
1563	C	6	6	3	4	6	f.2.Aug. 31	f.5.April. 8	April. 11	15	emb. deficiens
1564	BA	7	17	4	5	7	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 28	April. 2	17	cōis abundās
1565	G	8	28	5	6	8	f.5.Sept. 7	f.7.Mar. 17	Apri. 22	18	cōis ordinat.
1566	F	9	9	6	7	9	f.2.Aug. 27	f.5.April. 4	Apri. 14	21	emb. deficiens
1567	E	10	20	7	8	10	f.7.Sept. 14	f.3.Mar. 25	Mar. 30	17	cōis abund.
1568	DC	11	1	8	9	11	f.5.Sept. 4	f.3.Apri. 13	April. 18	17	emb. abund.
1569	B	12	12	9	10	12	f.5.Sept. 23	f.7.April. 2	April. 10	20	cōis ordinat.
1570	A	13	23	10	11	13	f.2.Sept. 12	f.3.Mar. 21	Mar. 26	15	cōis deficiens
1571	G	14	4	11	12	14	f.5.Aug. 31	f.3.Apri. 10	April. 1	17	emb. abund.
1572	FE	15	15	12	13	15	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 29	April. 6	19	cōis ordinat.
1573	D	16	26	13	14	1	f.2.Sept. 8	f.5.Mar. 19	Mar. 22	15	cōis abund.
1574	C	17	7	14	15	2	f.7.Aug. 29	f.3.April. 6	April. 13	16	emb. deficiens
1575	B	18	18	15	16	3	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	April. 3	19	cōis ordinat.
1576	AG	19	0	16	17	4	f.2.ſept. 5	f.5.Mar. 15	April. 22	19	cōis abund.
1577	F	1	11	17	18	5	f.7.Aug. 25	f.5.April. 4	April. 7	16	emb. abund.
1578	E	2	22	18	19	6	f.7.Sept. 14	f.1.Mar. 23	Mar. 30	19	cōis deficiens
1579	D	3	3	19	20	7	f.3.Sept. 2	f.7.Apri. 11	April. 19	20	emb. ordinat.
1580	CB	4	14	1	21	8	f.2.Sept. 21	f.5.Mar. 31	April. 3	15	cōis abund.
1581	A	5	25	2	22	9	f.7.Sept. 10	f.3.Mar. 12	Mar. 26	18	cōis abundās

Annoproximo 1582. Kalendario à Gregorio XIII. Pontifice Maximo correcto decem dies initio Octobris sunt destracti: eoq; duplex fuit Littera Dominicalis bissexti ad instar. Præterea pro aureo numero maior numerus est Kalendaris adscriptus, quem Epactas dixerunt, eas in veterum Epactarum locum subiecitimus.

315

Anni Chrifi	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1582	DC	6	⁶ ₂₅	3	23	10	f.5. Aug. 30	f.1. April. 8	April. 15	19	emb. deficiens
1583	B	7	7	4	24	11	f.3. Sept. 20	f.5. April. 7	April. 10	18	cōis ordinat.
1584	AG	8	18	5	25	12	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 27	April. 1	20	cōis abund.
1585	F	9	29	6	26	13	f.5. Sept. 6	f.1. April. 14	April. 21	21	emb. deficiens
1586	E	10	10	7	27	14	f.3. Sept. 24	f.5. April. 3	April. 6	17	cōis ordinat.
1587	D	11	21	8	28	15	f.7. Sept. 13	f.5. April. 23	Mar. 29	20	emb. abund.
1588	CB	12	2	9	1	1	f.7. Octob. 3	f.3. April. 12	April. 17	20	cōis abund.
1589	A	13	13	10	2	2	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	16	cōis ordinat.
1590	G	14	24	11	3	3	f.2. Sept. 11	f.5. April. 19	April. 22	18	emb. deficiens
1591	F	15	5	12	4	4	f.7. Sept. 29	f.3. April. 9	April. 14	20	cōis abundās
1592	ED	16	16	13	5	5	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 28	Mar. 29	15	cōis ordinat.
1593	C	17	27	14	6	6	f.2. Sept. 7	f.7. April. 17	April. 18	16	emb. abund.
1594	B	18	8	15	7	7	f.2. Sept. 27	f.3. April. 5	April. 10	19	cōis deficiens
1595	A	19	19	16	8	8	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
1596	GF	1	1	17	9	9	f.7. Sept. 4	f.7. April. 13	April. 14	16	emb. abund.
1597	E	2	12	18	10	10	f.2. Sept. 24	f.5. April. 3	April. 6	19	cōis abund.
1598	D	3	23	19	11	11	f.7. Sept. 14	f.3. April. 21	Mar. 22	15	emb. deficiens
1599	C	4	4	1	12	12	f.5. Octob. 1	f.7. April. 10	April. 11	16	cōis ordinat.
1600	BA	5	15	2	13	13	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 30	April. 2	18	cōis abund.
1601	G	6	26	3	14	14	f.7. Sept. 9	f.3. April. 17	April. 22	19	emb. deficiens
1602	F	7	7	4	15	15	f.5. Sept. 27	f.7. April. 6	April. 7	15	cōis ordinat.
1603	E	8	18	5	16	16	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 27	Mar. 30	18	cōis abund.
1604	DC	9	29	6	17	17	f.7. Sept. 6	f.5. April. 15	April. 18	18	emb. abund.
1605	B	10	10	7	18	18	f.3. Sept. 25	f.1. April. 3	April. 10	21	cōis deficiens
1606	A	11	21	8	19	19	f.3. Sept. 13	f.7. April. 22	Mar. 26	17	emb. ordinat.
1607	G	12	2	9	20	20	f.2. Octo. 2	f.5. April. 12	April. 15	18	cōis abundās
									D d	2	

316

Anni Christi	Littere Domin.	Aureo Numc.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Lunaris	Anni qualitas
1608	FE	13	13	10	21	6	f.7.Sept. 21	f.3.April. 1	April. 6	26	cōis abund.
1609	D	14	24	11	22	7	f.5.Sept. 11	f.1.April. 19	April. 19	15	emb. abund.
1610	C	15	5	12	23	8	f.3.Sept. 29	f.5.April. 8	April. 10	17	cōis ordinat.
1611	B	16	16	13	24	9	f.7.Sept. 18	f.3.Mar. 29	April. 3	20	cōis abundas
1612	AG	17	27	14	25	10	f.5.sept. 7	f.3.April. 17	April. 22	20	emb. abund.
1613	F	18	8	15	26	11	f.5.Sept. 27	f.7.April. 6	April. 7	16	cōis ordinat.
1614	E	19	19	16	27	12	f.2.Sept. 16	f.3.Mar. 25	Mar. 30	19	cōis deficiens
1615	D	1	1	17	28	13	f.5.Sept. 4	f.3.April. 14	April. 19	21	emb.abund.
1616	CB	2	12	18	1	14	f.5.Sept. 24	f.7.April. 2	April. 3	16	cōis ordinat.
1617	A	3	23	19	2	15	f.2.Sept. 12	f.5.April. 20	Mar. 26	16	emb.deficiens
1618	G	4	4	1	3	1	f.7.Sept. 30	f.3.April. 10	April. 15	20	cōis abund.
1619	F	5	15	2	4	2	f.5.Sept. 20	f.7.Mar. 30	Mar. 31	18	cōis ordinat.
1620	ED	6	26	3	5	3	f.2.Sept. 9	f.7.April. 18	April. 19	16	emb. abund.
1621	C	7	7	4	6	4	f.2.Sept. 28	f.3.April. 6	April. 11	15	cōis deficiens
1622	B	8	18	5	7	5	f.5.Sept. 16	f.1.Mar. 27	Mar. 27	15	cōis abund.
1623	A	9	29	6	8	6	f.3.Sept. 6	f.7.April. 15	April. 16	16	emb. ordinat.
1624	GF	10	10	7	9	7	f.2.Sept. 25	f.5.April. 4	April. 7	18	cōis abund.
1625	E	11	21	8	10	8	f.7.Sept. 14	f.3.April. 22	Mar. 30	21	emb. deficiens
1626	D	12	2	9	11	9	f.5.Octob. 1	f.7.Apr. 11	April. 10	15	cōis ordinat.
1627	C	13	13	10	12	10	f.2.Sept. 21	f.5.April. 1	April. 4	18	cōis abund.
1628	BA	14	24	11	13	11	f.7.Sept. 11	f.3.April. 18	April. 23	19	emb. deficiens
1629	G	15	5	12	14	12	f.5.Sept. 28	f.1.April. 8	April. 15	21	cōis abund.
1630	F	16	16	13	15	13	f.3.Sept. 18	f.5.Mar. 28	Mar. 31	18	cōis ordinat.
1631	E	17	27	14	16	14	f.7.Sept. 7	f.5.April. 17	April. 20	18	emb. abundas
1632	DC	18	8	15	17	15	f.7.Sept. 27	f.3.April. 6	April. 11	20	cōis abund.
1633	B	19	19	16	18	1	f.5.Sept. 16	f.7.Mar. 26	Mar. 27	16	cōis ordinat.
1634	A	1	1	17	19	2	f.2.Sept. 5	f.5.April. 13	April. 16	18	emb. deficiens
1635	G	2	12	18	20	3	f.7.Sept. 23	f.3.April. 3	April. 8	21	cōis abundas
1636	FE	3	23	19	21	4	f.5.Sept. 13	f.1.April. 20	Mar. 23	16	emb. deficiens
1637	D	4	4	1	22	5	f.3.Sept. 30	f.3.April. 9	April. 12	17	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre. Domin.	Aure' Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1638	C	5	15	2	23	6	f.7.Sept. 19	f.3.Mar. 3	April. 4	20	cōis abundās
1639	B	6	26	3	24	7	f.5.Sept. 9	f.3.April. 19	April. 24	21	emb. abund.
1640	AG	7	7	4	25	8	f.5.Sept. 29	f.7.April. 7	April. 8	15	cōis ordinat.
1641	F	8	18	5	26	9	f.2.Sept. 17	f.3.Mar. 26	Mar. 31	19	cōis deficiens
1642	E	9	29	6	27	10	f.5.Sept. 5	f.3.April. 15	April. 20	20	emb. abund.
1643	D	10	10	7	28	11	f.5.Sept. 25	f.7.April. 4	April. 5	16	cōis ordinat.
1644	CB	11	21	8	1	12	f.2.Sept. 14	f.5.April. 21	Mar. 27	18	emb. deficiens
1645	A	12	2	9	2	13	f.7.Oct. 1	f.3.April. 11	April. 16	19	cōis abund.
1646	G	13	13	10	3	14	f.5.Sept. 21	f.7.Mar. 31	April. 1	15	cōis ordinat.
1647	F	14	24	11	4	15	f.2.Sept. 10	f.7.Apr. 20	April. 21	17	emb. abund.
1648	ED	1	5	12	5	-	f.2.Sept. 30	f.3.April. 7	April. 12	18	cōis deficiens
1649	C	16	16	13	6	2	f.5.Sept. 17	f.1.Mar. 28	April. 4	21	cōis abund.
1650	B	17	27	14	7	3	f.3.Sept. 7	f.7.April. 16	April. 17	15	emb. ordinat.
1651	A	18	8	15	8	4	f.2.Sept. 26	f.5.April. 6	April. 9	18	cōis abund.
1652	GF	19	19	16	9	5	f.7.Sept. 16	f.1.Mar. 24	Mar. 31	20	cōis deficiens
1653	E	1	1	17	10	6	f.3.Sept. 3	f.7.April. 12	April. 13	15	emb. ordinat.
1654	D	2	12	18	11	7	f.2.Sept. 22	f.5.April. 2	April. 5	18	cōis abund.
1655	C	3	23	19	12	8	f.7.Sept. 12	f.5.April. 22	Mar. 28	21	emb. abund.
1656	BA	4	4	1	13	9	f.7.Oct. 2	f.1.April. 9	April. 16	21	cōis deficiens
1657	G	5	15	2	14	10	f.3.Sept. 19	f.5.Mar. 29	April. 1	17	cōis ordinat.
1658	F	6	26	3	15	11	f.7.Sept. 8	f.5.April. 18	April. 21	18	emb. abundās
1659	E	7	7	4	16	12	f.7.Sept. 28	f.3.April. 8	April. 13	20	cōis abund.
1660	DC	8	18	5	17	13	f.5.Sept. 18	f.7.Mar. 27	Mar. 28	16	cōis ordinat.
1661	B	9	29	6	18	14	f.2.Sept. 6	f.5.Apr. 14	April. 17	17	emb. deficiens
1662	A	10	10	7	19	15	f.7.Sept. 24	f.3.April. 4	April. 9	19	cōis abund.
1663	G	11	21	8	20	1	f.5.Sept. 14	f.1.April. 22	Mar. 25	16	emb. deficiens
1664	FE	12	2	9	21	2	f.3.Oct. 2	f.5.April. 10	April. 13	16	cōis ordinat.
1665	D	13	13	10	22	3	f.7.Sept. 29	f.3.Mar. 31	April. 5	19	cōis abundās
1666	C	14	24	11	23	4	f.5.Sept. 10	f.3.April. 20	April. 25	21	emb. abund.
1667	B	15	5	12	24	5	f.5.Sept. 30	f.7.April. 9	April. 10	16	cōis ordinat.

D d 3

1668	Anni Christi	Litre. Domin.	Aure ^o Nume.	Epacta	Cycl. Lmaris	Cyclus Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
	1668	A G	16	16	13	25	6	f.3. Sept. 18	f.3. Mar. 27	April. 1	18	cōis deficiens
	1669	F	17	27	14	26	7	f.5. Sept. 6	f.3. April. 16	April. 21	19	emb. abund.
	1670	E	18	8	15	27	8	f.5. Sept. 26	f.7. April. 3	April. 6	15	cōis ordinat.
	1671	D	19	19	16	8	9	f.2. Sept. 28	f.5. Mar. 26	Mar. 29	18	cōis abundās
	1672	C B	1	1	17	1	10	f.7. Sept. 5	f.3. April. 12	April. 17	19	emb. deficiens
	1673	A	2	12	18	2	11	f.5. Sept. 22	f.7. April. 1	April. 2	16	cōis ordinat.
	1674	G	3	23	10	3	12	f.2. Sept. 11	f.7. April. 21	Mar. 25	18	emb. abund.
	1675	F	4	4	1	4	13	f.2. Oct. 1	f.5. April. 11	April. 14	19	cōis abund.
	1676	E D	5	15	2	5	14	f.7. Sept. 21	f.1. Mar. 29	April. 5	21	cōis deficiens
	1677	C	6	26	3	6	15	f.3. Sept. 8	f.7. April. 17	April. 18	15	emb. ordinat.
	1678	B	7	7	4	7	1	f.2. Sept. 27	f.5. April. 7	April. 10	18	cōis abund.
	1679	A	8	18	5	8	2	f.7. Sept. 17	f.3. Mar. 28	April. 2	21	cōis abund.
	1680	G F	9	29	6	9	3	f.5. Sept. 7	f.1. April. 14	April. 21	21	emb. deficiens
	1681	E	10	10	7	10	4	f.3. Sept. 24	f.3. April. 5	April. 6	17	cōis ordinat.
	1682	D	11	21	8	11	5	f.7. Sept. 13	f.5. April. 23	Mar. 29	20	emb. abund.
	1683	C	12	2	9	12	6	f.7. Oct. 3	f.1. April. 11	April. 18	21	cōis deficiens
	1684	B A	13	1	10	13	7	f.3. Sept. 21	f.5. Mar. 30	April. 2	18	cōis ordinat.
	1685	G	14	24	11	14	8	f.7. Sept. 9	f.5. April. 19	April. 22	18	emb. abund.
	1686	F	15	5	12	15	9	f.7. Sept. 29	f.3. April. 9	April. 14	20	cōis abund.
	1687	E	16	16	13	16	10	f.5. Sept. 19	f.7. Mar. 29	Mar. 30	16	cōis ordinat.
	1688	D C	17	27	14	17	11	f.2. Sept. 8	f.5. April. 15	April. 18	16	emb. deficiens
	1689	B	18	8	15	18	12	f.7. Sept. 25	f.3. April. 5	April. 10	19	cōis abund.
	1690	A	19	19	16	19	13	f.5. Sept. 15	f.7. Mar. 25	Mar. 26	15	cōis ordinat.
	1691	G	1	1	17	20	14	f.2. Sept. 4	f.7. April. 14	April. 15	17	emb. abundās
	1692	F E	2	12	18	21	15	f.2. Sept. 24	f.3. April. 1	April. 6	19	cōis deficiens
	1693	D	3	23	19	22	1	f.5. Sept. 11	f.3. April. 21	Mar. 22	15	emb. abundās
	1694	C	4	4	1	23	2	f.5. Octob. 1	f.7. April. 10	April. 11	16	cōis ordinat.
	1695	B	5	15	2	24	3	f.2. Sept. 20	f.5. Mar. 31	April. 3	19	cōis abund.
	1696	A G	6	26	3	25	4	f.7. Sept. 10	f.3. April. 17	April. 22	19	emb. abund.
	1697	F	7	7	4	26	5	f.5. Sept. 27	f.7. April. 6	April. 7	15	cōis ordinat.

Anni Christi	Litre Domin.	Aure Numc.	Epactae	Cycl. Lunarıs	Cycl. Solarıs	Indigions	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1698	E	8	18	5	27	6	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	18	cōis abundans
1699	D	9	29	6	28	7	f. 7. Sept. 6	f. 3. Apr. 14	Apr. 19	19	emb. deficiens
1700	C	10	9	7	1	8	f. 5. Sept. 24	f. 1. Apr. 4	Apr. 11	21	cōis abundās
1701	B	11	20	8	2	9	f. 3. Sept. 14	f. 7. Apr. 23	Mar. 27	17	emb. ordin.
1702	A	12	1	9	3	10	f. 2. Oct. 3	f. 5. Apr. 13	Apr. 16	18	cōis abūdans
1703	G	13	12	10	4	11	f. 7. Sept. 23	f. 1. April. 1	Apr. 8	21	cōis deficiens
1704	FE	14	23	11	5	12	f. 3. Sept. 11	f. 7. Apr. 19	M. 23	16	emb. ordinat.
1705	D	15	4	12	6	13	f. 2. Sept. 29	f. 5. Apr. 9	Apr. 12	17	cōis abund.
1706	C	16	15	13	7	14	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	20	cōis abund.
1707	B	17	26	14	8	15	f. 5. Sept. 9	f. 1. April. 17	Apr. 24	21	emb. deficiens
1708	AG	18	7	15	9	1	f. 3. Sept. 27	f. 5. Apr. 5	Apr. 8	16	cōis ordinat.
1709	F	19	18	16	10	2	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 26	M. 31	19	cōis abūdans
1710	E	1	*	17	11	3	f. 5. Sept. 5	f. 3. April. 15	Apr. 20	21	emb. abund.
1711	D	2	11	18	12	4	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 4	Apr. 5	17	cōis ordinat.
1712	CB	3	22	19	13	5	f. 2. Sept. 14	f. 5. Apr. 21	Mar. 27	19	emb. deficiens
1713	A	4	3	1	14	6	f. 7. Oct. 1	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	20	cōis abundans
1714	G	5	14	2	15	7	f. 5. Sept. 21	f. 7. Mar. 31	Apr. 1	16	cōis ordinat.
1715	F	6	25	3	16	8	f. 2. Sept. 10	f. 5. Apr. 18	Apr. 21	17	emb. deficiens
1716	ED	7	6	4	17	9	f. 7. Sept. 28	f. 3. April. 7	Apr. 12	18	cōis abund.
1717	C	8	17	5	18	10	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 27	M. 28	15	cōis ordinat.
1718	B	9	28	6	19	11	f. 2. Sept. 6	f. 7. Apr. 16	Apr. 17	16	emb. abund.
1719	A	10	9	7	10	12	f. 2. Sept. 26	f. 3. Apr. 4	Apr. 9	19	cōis deficiens
1720	GI	11	20	8	11	13	f. 5. Sept. 12	f. 3. Apr. 23	M. 31	21	emb. abund.
1721	E	12	1	9	22	14	f. 5. Oct. 3	f. 7. Apr. 12	Apr. 13	15	cōis ordina.
1722	D	13	12	10	23	15	f. 2. Sept. 22	f. 5. Apr. 2	Apr. 5	18	cōis abund.
1723	C	14	23	11	24	1	f. 7. Sept. 12	f. 3. Apr. 20	M. 28	21	emb. deficiens
1724	BA	15	4	12	25	2	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 8	April. 16	21	cōis ordinat.
1725	G	16	15	13	26	3	f. 2. Sept. 18	f. 5. Mar. 29	Apr. 1.	17	cōis abund.
1726	F	17	26	14	27	4	f. 7. Sept. 8	f. 3. Apr. 16	Apr. 21	18	emb. deficiens
1727	E	18	7	15	28	5	f. 5. Sept. 26	f. 1. Apr. 8	Apr. 13	21	cōis abund.

Dd 4

320	Anni Christi	Litre. Domin.	Aure. Nume.	Epactæ	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1728	D C	19	18	46	1	6	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 25	M. 28	16	cōis ordinat.	
1729	B	1	*	47	2	7	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 14	Apr. 17	18	emb. abund.	
1730	A	2	11	18	3	8	f. 7. Sept. 23	f. 1. Apr. 2	Apr. 9	21	cōis deficiens	
1731	G	3	22	19	4	9	f. 3. Sept. 11	f. 7. Apr. 21	M. 25	17	emb. ordinat.	
1732	FE	4	3	1	5	10	f. 2. Sept. 29	f. 5. Apr. 10	Apr. 13	17	cōis abūdans	
1733	D	5	14	2	6	11	f. 7. Sept. 19	f. 3. Mar. 31	Apr. 5	20	cōis abundās	
1734	C	6	25	3	7	12	f. 5. Sept. 10	f. 1. Apr. 18	Apr. 25	21	emb. deficiens	
1735	B	7	6	4	8	13	f. 3. Sept. 27	f. 5. Apr. 7	Apr. 10	17	cōis ordinat.	
1736	A G	8	17	5	9	14	f. 7. Sept. 15	f. 3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abūdans	
1737	F	9	28	6	10	15	f. 5. Sept. 5	f. 3. Apr. 16	Apr. 21	20	emb. abund.	
1738	E	10	9	7	11	1	f. 5. Sept. 25	f. 7. Apr. 5	Apr. 6	16	cōis ordinat.	
1739	D	11	20	8	12	2	f. 2. Sept. 14	f. 5. Apr. 23	Mar. 29	19	emb. deficiens	
1740	C B	12	1	9	13	3	f. 7. Oct. 1	f. 3. Apr. 12	Apr. 17	19	cōis abundans	
1741	A	13	12	10	14	4	f. 5. Sept. 21	f. 7. Apr. 1	Apr. 2	15	cōis ordinat.	
1742	G	14	23	11	15	5	f. 2. Sept. 10	f. 5. Apr. 19	M. 25	18	emb. deficiens	
1743	F	15	4	12	16	6	f. 7. Sept. 28	f. 3. April. 9	Apr. 14	19	cōis abundans	
1744	E D	16	15	13	17	7	f. 5. Sept. 17	f. 7. Mar. 28	Apr. 5	21	cōis ordinat.	
1745	C	17	26	14	18	8	f. 2. Sept. 6	f. 7. Apr. 17	Apr. 18	16	emb. abund.	
1746	B	18	7	15	19	9	f. 7. Sept. 24	f. 3. Apr. 5	Apr. 10	18	cōis deficiens	
1747	A	19	18	16	20	10	f. 5. Sept. 14	f. 7. M. 26	Apr. 2	21	cōis abund.	
1748	GF	1	*	17	21	11	f. 3. Sept. 3	f. 7. Apr. 13	Apr. 14	15	emb. ordin.	
1749	E	2	11	18	22	12	f. 3. Sept. 23	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abund.	
1750	D	3	22	19	23	13	f. 7. Sept. 12	f. 3. Apr. 21	Mar. 29	21	emb. deficiens	
1751	C	4	3	1	24	14	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	cōis ordina.	
1752	B A	5	14	2	25	15	f. 2. Sept. 18	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abund.	
1753	G	6	25	3	26	1	f. 7. Sept. 8	f. 5. Apr. 19	Apr. 22	17	emb. abund.	
1754	F	7	6	4	27	2	f. 7. Sept. 28	f. 1. Apr. 7	Apr. 14	21	cōis deficiens	
1755	E	8	17	5	28	3	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	17	cōis ordinat.	
1756	D C	9	28	6	1	4	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb. abund.	
1757	B	10	9	7	2	5	f. 7. Sept. 24	f. 3. Apr. 5	A. 10	20	cōis abund.	

Anni Chrifii	Litre.Domin.	Aure° Numc.	Epaça	Cycl. Lunaris	Cycl° Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1758	A	11	20	8	3	6	f. 5. Sept. 14	f. 11. Apr. 23	Mar. 26	16	emb. deficiens
1759	G	12	1	9	4	7	f. 3. Oct. 2	f. 5. Apr. 12	Apr. 15	17	cōis ordinat.
1760	FE	1	12	10	5	8	f. 7. Sept. 20	f. 3. Apr. 1	Apr. 6	19	cōis abundās
1761	D	14	23	11	6	9	f. 5. Sept. 10	f. 3. Apr. 21	M. 22	15	emb. abund.
1762	C	1	4	12	7	10	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	16	cōis ordinat.
1763	B	16	15	13	8	11	f. 2. Sept. 19	f. 3. Mar. 29	Apr. 3	19	cōis deficiens
1764	A G	17	26	14	9	12	f. 5. Sept. 6	f. 3. Apr. 17	Apr. 22	19	emb. abund.
1765	F	18	7	15	10	13	f. 5. Sept. 26	f. 7. Apr. 6	Apr. 7	15	cōis ordinat.
1766	E	19	18	16	11	14	f. 2. Sept. 15	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	18	cōis abundans
1767	D	1	3	17	12	15	f. 7. Sept. 5	f. 3. Apr. 14	Apr. 19	20	emb. deficiens
1768	C B	2	11	18	13	1	f. 5. Sept. 22	f. 7. Apr. 1	Apr. 3	15	cōis ordinat.
1769	A	3	22	19	14	2	f. 2. Sept. 11	f. 7. Apr. 21	M. 26	18	emb. abund.
1770	G	4	3	1	15	3	f. 2. Oct. 1	f. 3. Apr. 9	Apr. 15	19	cōis deficiens
1771	F	5	14	2	16	4	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 30	M. 31	15	cōis ordinat.
1772	E D	6	25	3	17	5	f. 2. Sept. 7	f. 7. Apr. 18	April. 19	15	emb. abund.
1773	C	7	6	4	18	6	f. 2. Sept. 27	f. 5. Apr. 8	Apr. 11	18	cōis abundans
1774	B	8	17	5	19	7	f. 7. Sept. 17	f. 1. Mar. 27	Apr. 3	21	cōis deficiens
1775	A	9	28	6	20	8	f. 3. Sept. 5	f. 7. Apr. 15	Apr. 16	15	emb. ordin.
1776	G F	10	9	7	21	9	f. 2. Sept. 23	f. 5. Apr. 4	Apr. 7	17	cōis abund.
1777	E	11	20	8	22	10	f. 7. Sept. 13	f. 3. Apr. 21	Mar. 30	20	emb. deficiens
1778	D	12	1	9	23	11	f. 5. Oct. 1	f. 1. Apr. 12	Apr. 19	21	cōis abund.
1779	C	13	12	10	24	12	f. 5. Sept. 23	f. 5. Apr. 1	Apr. 4	17	cōis ordinat.
1780	B A	14	23	11	25	13	f. 7. Sept. 9	f. 5. Apr. 21	Mar. 26	19	emb. abund.
1781	G	15	4	12	26	14	f. 7. Sept. 29	f. 3. Apr. 10	Apr. 15	20	cōis abundans
1782	F	16	15	13	27	15	f. 5. Sept. 19	f. 7. Mar. 30	M. 31	16	cōis ordinat.
1783	E	17	26	14	28	1	f. 2. Sept. 8	f. 5. Apr. 17	Apr. 20	17	emb. deficiens
1784	D C	18	7	15	1	2	f. 7. Sept. 25	f. 3. April. 6	Apr. 11	19	cōis abundans
1785	B	19	18	16	2	3	f. 5. Sept. 15	f. 7. Mar. 26	M. 27	15	cōis ordinat.
1786	A	1	*	17	3	4	f. 2. Sept. 4	f. 5. Apr. 13	Apr. 16	17	emb. deficiens
1787	G	2	11	18	4	5	f. 7. Sept. 22	f. 3. April. 3	Apr. 8	20	cōis abund.
1788	FE	3	22	19	5	6	f. 5. Sept. 11	f. 3. Apr. 22	M. 23	15	emb. abund.

322

Anni Chrifii	Litre.Domin.	Anre° Numc.	Ipaçia	Cycl. Lunaris	Cycl° Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1789	D	4	3	1	6	7	f.5. Oct. 1	f.7. Apr. 11	Apr. 12	16	cōis ordinat.
1790	C	5	4	2	7	8	f.2. Sept. 20	f.3. Mar. 30	Apr. 4	19	cōis deficiens
1791	B	6	25	3	8	9	f.5. Sept. 8	f.3. Apr. 19	Apr. 24	20	emb.abund.
1792	A G	7	6	4	9	10	f.5. Sept. 27	f.7. April. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.
1793	F	8	7	5	10	11	f.2. Sept. 16	f.5. Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abundans
1794	E	9	28	6	11	12	f.7. Sept. 6	f.3. April. 15	Apr. 20	19	emb. deficiens
1795	D	10	9	7	12	13	f.5. Sept. 24	f.7. Apr. 4	Apr. 5	15	cōis ordinat.
1796	C B	11	20	8	13	14	f.2. Sept. 12	f.7. Apr. 23	M. 27	17	emb.abund.
1797	A	12	1	9	14	15	f.2. Oct. 2	f.3. April. 11	April. 16	18	cōis deficiens
1798	G	13	12	10	15	16	f.5. Sept. 20	f.1. Apr. 1	Apr. 8	21	cōis abūdans
1799	F	14	23	11	16	17	f.3. Sept. 10	f.7. Apr. 20	Mar. 24	17	emb.ordin.
1800	E	15	4	12	17	18	f.1. Sept. 29	f.5. Apr. 10	Apr. 13	18	cōis abund.
1801	D	16	15	13	18	19	f.3. Sept. 19	f.1. Mar. 29	Apr. 5	21	cōis deficiens
1802	C	17	26	14	19	20	f.3. Sept. 7	f.7. Apr. 17	Apr. 18	15	emb.ordinat.
1803	B	18	7	15	20	21	f.2. Sept. 26	f.5. Apr. 7	Apr. 10	18	cōis abund.
1804	A G	19	18	16	21	22	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 27	Apr. 1	20	cōis abundās
1805	F	1	*	17	22	23	f.5. Sept. 5	f.1. Apr. 14	Apr. 14	15	emb.deficiens
1806	E	2	11	18	23	24	f.3. Sept. 23	f.5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis ordinat.
1807	D	3	22	19	24	25	f.7. Sept. 12	f.5. Apr. 23	Mar. 29	20	emb.abund.
1808	C B	4	3	1	25	26	f.7. Oct. 1	f.3. Apr. 12	Apr. 17	21	cōis abūdans
1809	A	5	14	2	26	27	f.2. Sept. 25	f.7. Apr. 1	Apr. 2	17	cōis ordinat.
1810	G	6	25	3	27	28	f.2. Sept. 10	f.5. Apr. 19	Apr. 22	18	emb.deficiens
1811	F	7	6	4	28	29	f.7. Sept. 28	f.3. Apr. 9	Apr. 14	21	cōis abund.
1812	E D	8	17	5	1	2	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 28	M. 29	16	cōis ordinat.
1813	C	9	28	6	2	3	f.2. Sept. 6	f.5. Apr. 15	Apr. 18	17	emb.deficiens
1814	B	10	9	7	3	4	f.7. Sept. 24	f.3. April. 5	Apr. 10	19	cōis abundans
1815	A	11	20	8	4	5	f.5. Sept. 14	f.3. Apr. 25	Mar. 26	16	emb.abund.
1816	G F	12	1	9	5	6	f.5. Oct. 3	f.7. Apr. 13	Apr. 14	16	cōis ordinat.
1817	E	13	12	10	6	7	f.2. Sept. 22	f.3. Apr. 1	Apr. 6	19	cōis deficiens
1818	D	14	23	11	7	8	f.5. Oct. 8	f.3. Apr. 21	M. 22	15	emb.abund.

Anni Chrifi	Litre.Domin.	Aure ^e Nume.	Epacta	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pafcha Iudaorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1819	C	15	4	12	8	7	f.5. Sept.30	f.7. Apr.10	Apr.11	16	cōis ordinat.
1820	B A	16	15	13	9	8	f.2. Sept.18	f.5. Mar.30	Apr.2	18	cōis abundans
1821	G	17	26	14	10	9	f.7. Sept.8	f.3. Apr.17	Apr.22	19	emb. deficiens
1822	F	18	7	15	11	10	f.5. Sept. 26	f.7. April.6	Apr. 7	15	cōis ordinat.
1823	E	19	18	16	12	11	f.2. Sep.15	f.5. Mar.27	M. 30	18	cōis abundans
1824	D C I	*	17	13	12		f.7. Sept.4	f.5. April.15	Apr.18	19	emb.abund.
1825	B	2	11	18	14	13	f.7. Sept.24	f.1. April.3	Apr. 3	15	cōis deficiens
1826	A	3	22	19	15	14	f.3. Sept.12	f.7. Apr.22	~~Apr.26~~ Mar.26	18	emb.ordin.
1827	G	4	3	1	16	15	f.2. Oct.1	f.5. Apr.12	Apr.15	19	cōis abund.
1828	F E	5	14	2	17	1	f.7. Sept.20	f.3. Apr.1	Apr.6	21	cōis abund.
1829	D	6	25	3	18	2	f.5. Sept.10	f.1. Apr.12	April.19	15	emb.deficiens
1830	C	7	6	4	19	3	f.3. Sept.21	f.5. Apr.8	Apr.11	18	cōis ordinat.
1831	B	8	17	5	20	4	f.7. Sept.17	f.3. Mar.29	Apr.3	21	cōis abundans
1832	A G	9	28	6	21	5	f.5. Sept.6	f.1. Apr.15	Apr. 22	21	emb.deficiens
1833	F	10	9	7	22	6	f.3. Sept.24	f.5. Apr.4	Apr.7	17	cōis ordinat.
1834	E	11	20	8	23	7	f.7. Sept.13	f.5. Apr.24	Mar. 30	20	emb.abund.
1835	D	12	1	9	24	8	f.7. Oct.3	f.3. April.14	Apr.19	21	cōis abundans
1836	C B	13	12	10	25	9	f.5. Sept.22	f.7. Apr.2	Apr.3	16	cōis ordinat.
1837	A	14	23	11	26	10	f.2. Sept.11	f.5. Apr.22	Mar. 26	19	emb.deficiens
1838	G	15	4	12	27	11	f.7. Sept.29	f.3. Apr.10	Apr. 15	20	cōis abund.
1839	F	16	15	13	28	12	f.3. Sept.19	f.7. Mar.30	Mar.31	16	cōis ordinat.
1840	E D	17	26	14	1	13	f.2. Sept.7	f.7. Apr.18	M. 29	16	emb.abund.
1841	C	18	7	15	2	14	f.2. Sept.27	f.3. Apr.6	Apr. 11	19	cōis deficiens
1842	B	19	18	16	3	15	f.5. Sept.15	f.7. Mar.26	M. 27	15	cōis ordinat.
1843	A	1	*	17	4	1	f.2. Sept.4	f.7. Apr.15	April.16	17	emb.abund.
1844	G F	2	11	18	5	2	f.2. Sept.25	f.5. Apr.4	Apr. 7	19	cōis abundans
1845	E	3	22	19	6	3	f.7. Sept.15	f.3. Apr.22	Mar. 23	15	emb.deficiens
1846	D	4	3	1	7	4	f.5. Oct.1	f.7. Apr.11	Apr.12	16	cōis ordinat.
1847	C	5	14	2	8	5	f.2. Sept.20	f.5. Apr.1	Apr.4	19	cōis abund.
1848	B A	6	25	3	9	6	f.7. Sept.9	f.3. Apr.18	Apr. 23	18	emb. deficiens

324

Anni Chrifti	Litre. Domin.	Aure' Numc.	Epactæ		Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pafcha Iudæorum	Pafcha Chriftian.	Luna	Anni qualitas
1849	G	7	6	4	19	7	f. 5. Sept. 27	f. 7. Apr. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.	
1850	F	8	17	5	11	8	f. 2. Sept. 16	f. 5. Mar. 28	Mar. 31	18	cōis abundans	
1851	E	9	28	6	12	9	f. 7. Sept. 6	f. 5. Apr. 17	Apr. 20	19	emb. abund.	
1852	D C	10	9	7	13	10	f. 7. Sept. 25	f. 1. April. 4	Apr. 11	21	cōis deficiens	
1853	B	11	20	8	14	11	f. 2. Sept. 13	f. 7. Apr. 23	Mar. 27	17	emb. ordin.	
1854	A	12	1	9	15	12	f. 2. Oct. 2	f. 5. Apr. 13	April. 16	18	cōis abund.	
1855	G	13	12	10	16	13	f. 7. Sept. 22	f. 3. Apr. 3	Apr. 8	21	cōis abund.	
1856	F E	14	23	11	17	14	f. 5. Sept. 11	f. 1. Apr. 20	Mar. 23	16	emb. deficiens	
1857	D	15	4	12	18	15	f. 3. Sept. 29	f. 5. Apr. 9	Apr. 12	17	cōis ordinat.	
1858	C	16	15	13	19	1	f. 7. Sept. 18	f. 3. Mar. 30	Apr. 4	20	cōis abundans	
1859	B	17	26	14	20	2	f. 5. Sept. 8	f. 3. Apr. 19	Apr. 24	21	emb. abund.	
1860	A G	18	7	15	21	3	f. 5. Sept. 27	f. 7. April. 7	Apr. 8	15	cōis ordinat.	
1861	F	19	18	16	22	4	f. 2. Sept. 16	f. 3. Mar. 26	M. 31	19	cōis deficiens	
1862	E	1	0	17	23	5	f. 5. Sept. 4	f. 3. Apr. 15	Apr. 20	21	emb. abund.	
1863	D	2	11	18	24	6	f. 5. Sept. 24	f. 7. Apr. 4	Apr. 5	17	cōis ordinat.	
1864	C B	3	22	19	25	7	f. 2. Sept. 12	f. 5. Apr. 21	Mar. 27	19	emb. deficiens	
1865	A	4	3	1	26	8	f. 7. Sept. 30	f. 3. Apr. 11	Apr. 16	20	cōis abundans	
1866	G	5	14	2	27	9	f. 5. Sept. 20	f. 7. Mar. 31	Apr. 1	16	cōis ordinat.	
1867	F	6	25	3	28	10	f. 2. Sept. 9	f. 7. Apr. 20	Apr. 21	17	emb. abund.	
1868	E D	7	6	4	1	11	f. 2. Sept. 28	f. 3. Apr. 7	Apr. 12	19	cōis deficiens	
1869	C	8	17	5	2	12	f. 5. Sept. 16	f. 1. Mar. 28	M. 28	15	cōis abundans	
1870	B	9	28	6	3	13	f. 3. Sept. 6	f. 7. Apr. 16	Apr. 17	16	emb. ordinat.	
1871	A	10	9	7	4	14	f. 2. Sept. 25	f. 5. Apr. 6	Apr. 9	19	cōis abund.	
1872	G F	11	20	8	5	15	f. 7. Sept. 14	f. 3. Apr. 23	M. 31	21	emb. deficiens	
1873	E	12	1	9	6	1	f. 5. Oct. 2	f. 7. Apr. 12	Apr. 13	15	cōis ordinat.	
1874	D	13	12	10	7	2	f. 2. Sept. 21	f. 5. Apr. 2	Apr. 5	18	cōis abund.	
1875	C	14	23	11	8	3	f. 7. Sept. 11	f. 3. Apr. 20	Mar. 28	21	emb. deficiens	
1876	B A	15	4	12	9	4	f. 5. Sept. 28	f. 1. Apr. 9	April. 16	21	cōis abundans	
1877	G	16	15	13	10	5	f. 3. Sept. 18	f. 5. Mar. 29	Apr. 1.	17	cōis ordinat.	
1878	F	17	26	14	11	6	f. 7. Sept. 7	f. 5. Apr. 18	Apr. 21	18	emb. abund.	

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Nume	Epactæ	Cycl. Lunar	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebræorum	Pascha Iudæorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1879	E	18	7	15	12	7	f.7. Sept.27	f.3. Apr.8	Apr. 13	21	cōis abūdans
1880	D C	19	18	16	13	8	f.5. Sept.16	f.7. Mar.27	M. 28	16	cōis ordinat.
1881	B	1	*	17	14	9	2. Sept. 5	f.5. Apr.14	Apr.17	18	emb. deficiens
1882	A	2	11	18	15	10	f.7. Sept.23	f.3. Apr.4	Apr.9	21	cōis abūdans
1883		3	22	19	16	11	f.5. Sept.13	f.1. Apr.22	M. 25	17	emb. deficiens
1884	FE	4	3	1	17	12	f.3. Sept.30	f.5. Apr.10	Apr. 13	17	cōis ordinat.
1885	D	5	14	2	18	13	f.7. Sept.19	f.3. Mar.31	Apr.5	20	cōis abundans
1886	C	6	25	3	19	14	f.5. Sept.9	f.3. Apr.20	Apr.25	21	emb. abund.
1887	B	7	6	4	20	15	f.5. Sept.29	f.7. Apr.9	Apr.10	17	cōis ordinat.
1888	A G	8	17	5	21	1	f.2. Sept.17	f.3. Mar.27	Apr. 1.	19	cōis deficiens
1889	F	9	28	6	22	2	f.5. Sept.5	f.3. Apr.16	Apr.21	20	emb. abund.
1890	E	10	9	7	23	3	f.5. Sept.25	f.7. Apr.5	Apr. 6	16	cōis ordinat.
1891	D	11	20	8	24	4	f.2. Sept.14	f.5. Apr.23	Mar. 29	19	emb. deficiens
1892	C B	12	1	9	25	5	f.7. Oct.1	f.3. Apr.12	Apr.17	19	cōis abundans
1893	A	13	12	10	26	6	f.5. Sept.21	f.7. Apr.1	Apr. 2	15	cōis ordinat.
1894	G	14	23	11	27	7	f.2. Sept.10	f.7. Apr.21	M. 25	18	emb. abund.
1895	F	15	4	12	28	8	f.2. Sept.30	f.3. Apr.9	Apr. 14	19	cōis deficiens
1896	E D	16	15	13	1	9	f.5. Sept.17	f.1. Mar.29	Apr. 5	21	cōis abund.
1897	C	17	26	14	2	10	f.3. Sept.7	f.7. Apr.17	Apr. 18	15	emb. ordin.
1898	B	18	7	15	3	11	f.2. Sept.26	f.5. Apr.7	Apr. 10	18	cōis abund.
1899	A	19	18	16	4	12	f.7. Sept.16	f.1. M.26	Apr. 2	21	cōis deficiens
1900	G	1	29	17	5	13	f.3. Sept.4	f.7. Apr.14	A. 15	15	emb. ordinat.
1901	F	2	10	18	6	14	f.2. Sept.23	f.5. Apr.4	Apr.7	18	cōis abundās
1902	E	3	21	19	7	15	f.7. Sept.13	f.5. Apr.24	Mar. 30	21	cōis deficiens
1903	D	4	2	1	8	1	f.7. Oct.3	f.1. Apr.12	Apr.12	15	cōis deficiens
1904	C B	5	13	2	9	2	f.3. Sept.20	f.5. Mar.31	Apr. 3	17	cōis ordinat.
1905	A	6	24	3	10	3	f.7. Sept.9	f.5. Apr.20	Apr.23	19	emb. abund.
1906	G	7	5	4	11	4	f.7. Sept.29	f.3. Apr.10	Apr.15	21	cōis abund.
1907	F	8	16	5	12	5	f.5. Sept.19	f.7. Mar.30	Mar. 31	17	cōis ordina.
1908	E D	9	27	6	13	6	f.2. Sept.7	f.5. Apr.16	Apr.19	17	emb. deficiens

E e

325

326

Anni Christi	Litre.Domin.	Aure ^o Nume.	Epactae	Cycl. Lunar	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1909	C	10	8	7	14	7	f.7. Sept.25	f.3. Apr. 6	Apr. 11	20	cōis abūdans
1910	B	11	19	8	15	8	f.5. Sept.15	f.1. Apr.24	M.27	16	emb. deficiens
1911	A	12	*	9	16	9	f.3. Oct.3	f.5. Apr. 13	Apr.16	17	cōis ordinat.
1912	G F	13	11	10	17	10	f.7. Sept.21	f.3. Apr.2	Apr.7	19	cōis abundans
1913	E	14	22	11	18	11	f.5. Sept.11	f.3. Apr. 22	M. 23	16	emb.abund.
1914	D	15	3	12	19	12	f.5. Oct.1	f.7. Apr.11	Apr.12	16	cōis ordinat.
1915	C	16	14	13	20	13	f.3. Sept.21	f.3. Mar.30	Apr. 4.	19	cōis deficiens
1916	B A	17	25	14	21	14	f.5. Sept.7	f.3. Apr. 18	Apr.23	20	emb.abund.
1917	G	18	6	15	22	15	f.5. Sept.27	f.7. Apr.7	Apr.8	15	cōis ordinat.
1918	F	19	17	16	23	1	f.2. Sept.30	f.3. Mar.28	Mar. 31	18	cōis abundans
1919	E	1	29	17	24	2	f.7. Sept.6	f.3. Apr.15	Apr.20	20	emb.deficiens
1920	D C	2	10	18	25	3	f.5. Sept.23	f.7. Apr.3	Apr.4	15	cōis ordinat.
1921	B	3	21	19	26	4	f.2. Sept. 12	f.7. Apr.23	Mar. 27	18	emb.abund.
1922	A	4	2	1	27	5	f.2. Oct.2	f.5. Apr. 13	Apr.16	19	cōis abund.
1923	G	5	13	2	28	6	f.7. Sept.22	f.1. Apr.1	Apr. 1	15	cōis deficiens
1924	FE	6	24	3	1	7	f.3. Sept.9	f.7. Apr.19	Apr.20	16	emb. ordinat.
1925	D	7	5	4	2	8	f.2. Sept.28	f.5. Apr.9	Apr.12	18	cōis abundās
1926	C	8	16	5	3	9	f.7. Sept.18	f.3. Mar.30	Apr. 4	21	cōis abūdans
1927	B	9	27	6	4	10	f.5. Sept. 8	f.1. Apr.17	Apr.17	15	emb.deficiens
1928	A G	10	8	7	5	11	f.3. Sept.25	f.5. Apr.5	Apr.8	17	cōis ordinat.
1929	F	11	19	8	6	12	f.7. Sept.14	f.5. Apr.25	Mar.31	20	emb.abund.
1930	E	12	*	9	7	13	f.7. Oct.4	f.1. Apr.13	Apr. 20	21	cōis deficiens
1931	D	13	11	10	8	14	f.3. Sept.22	f.5. Apr. 2	Apr. 5	17	cōis ordinat.
1932	C B	14	22	11	9	15	f.7. Sept.10	f.5. Apr.21	M. 27	19	emb.abund.
1933	A	15	3	12	10	1	f.7. Sept.30	f.3. April.11	Apr. 16	20	cōis abund.
1934	G	16	14	13	11	2	f.5. Sept.20	f.7. Mar.31	Apr.1	16	cōis ordina.
1935	F	17	25	14	12	3	f.2. Sept.9	f.5. Apr.18	Apr.21	18	emb.deficiens
1936	E D	18	6	15	13	4	f.7. Sep.26	f.3. Apr.7	Apr.12	19	cōis abund.
1937	C	19	17	16	14	5	f.5. Sept.16	f.7. Mar.27	M. 28	15	cōis ordinat.
1938	B	1	29	17	15	6	f.2. Sept.5	f.7. A.16	Apr.17	17	emb. abund.

Anni Christi	Litte. Domin.	Aure ^o Numc.	Epactae	Cycl. Lunaris	Cycl ^o Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudaeorum.	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1939	A	2	10	18	16	7	f.2. Sept. 25	f.3. Apr. 4	Apr. 9	20	emb. deficiens
1940	G F	3	21	19	17	8	f.5. Sept. 12	f.3. Apr. 23	M. 24	15	emb. abund.
1941	E	4	2	1	18	9	f.5. Oct. 2	f.7. Apr. 12	Apr. 13	16	cōis ordinat.
1942	D	5	13	2	19	10	f.2. Sept. 21	f.5. Apr. 2	Apr. 5	19	cōis abundans
1943	C	6	24	3	20	11	f.7. Sept. 11	f.3. Apr. 20	Apr. 25	21	emb. abund.
1944	B A	7	5	4	21	12	f.5. Sept. 28	f.7. Apr. 8	Apr. 9	15	cōis ordinat.
1945	G	8	16	5	22	13	f.2. Sept. 17	f.5. Mar. 29	Apr. 1	18	cōis abundans
1946	F	9	27	6	23	14	f.7. Sept. 7	f.3. Apr. 16	Apr. 21	19	emb. deficiens
1947	E	10	8	7	24	15	f.5. Sept. 25	f.1. Apr. 6	Apr. 6	15	cōis abundans
1948	D C	11	19	8	25	1	f.3. Sept. 14	f.7. Apr. 24	M. 28	17	emb. ordinat.
1949	B	12	*	9	26	2	f.2. Oct. 3	f.5. Apr. 14	Apr. 17	18	cōis abundans
1950	A	13	11	10	27	3	f.7. Sept. 23	f.1. Apr. 2	Apr. 9	21	cōis deficiens
1951	G	14	22	11	28	4	f.3. Sept. 11	f.7. Apr. 21	Mar. 25	17	emb. ordinat.
1952	F E	15	3	12	1	5	f.2. Sept. 29	f.5. Apr. 10	Apr. 13	17	cōis abund.
1953	D	16	14	13	2	6	f.7. Sept. 19	f.3. Mar. 31	Apr. 5	19	cōis abundans
1954	C	17	25	14	3	7	f.5. Sept. 9	f.1. Apr. 18	Apr. 18	15	emb. deficiens
1955	B	18	6	15	4	8	f.3. Sept. 27	f.5. Apr. 7	Apr. 10	17	cōis ordinat.
1956	A G	19	17	16	5	9	f.7. Sept. 15	f.3. Mar. 27	Apr. 1	19	cōis abund.
1957	F	1	29	17	6	10	f.5. Sept. 5	f.3. Apr. 16	Apr. 21	21	emb. abund.
1958	E	2	10	18	7	11	f.5. Sept. 25	f.7. Apr. 5	Apr. 6	17	cōis ordinat.
1959	D	3	21	19	8	12	f.2. Sept. 14	f.5. Apr. 23	M. 29	20	emb. deficiens
1960	C B	4	2	1	9	13	f.7. Oct. 1	f.3. Apr. 12	Apr. 17	20	cōis abund.
1961	A	5	13	2	10	14	f.5. Sept. 21	f.7. Apr. 1	Apr. 2	16	cōis ordinat.
1962	G	6	24	3	11	15	f.2. Sept. 10	f.5. Apr. 19	Apr. 22	18	emb. deficiens
1963	F	7	5	4	12	1	f.7. Sept. 28	f.3. Apr. 9	Apr. 14	20	cōis abund.
1964	E D	8	16	5	13	2	f.5. Sept. 17	f.7. Mar. 28	M. 29	15	cōis ordinat.
1965	C	9	27	6	14	3	f.2. Sept. 6	f.7. Apr. 17	Apr. 18	16	emb. abund.
1966	B	10	8	7	15	4	f.2. Sept. 26	f.3. Apr. 5	Apr. 10	19	cōis deficiens
1967	A	11	19	8	16	5	f.5. Sept. 14	f.3. Apr. 25	Mar. 26	15	emb. abund.
1968	G F	12	*	9	17	6	f.5. Oct. 3	f.7. Apr. 13	Apr. 14	15	cōis ordinat.

328

Anni Christi	Litt. Domin.	Aure. Numc.	Epacia	Cycl. Lunaris	Cycl. Solaris	Indictiones	Initium Anni Hebraeorum	Pascha Iudeorum	Pascha Christian.	Luna	Anni qualitas
1969	E	13	11	10	18	7	f. 2. Sept. 22	f. 5. Apr. 3	Apr. 6	18	cōis abundans
1970	D	14	22	11	19	8	f. 3. Sept. 12	f. 3. Apr. 21	M. 29	21	emb. deficiens
1971	C	15	3	12	20	9	f. 5. Sept. 30	f. 7. Apr. 10	Apr. 11	15	cōis ordinat.
1972	B A	16	14	13	21	10	f. 2. Sept. 18	f. 5. Mar. 30	Apr. 2	17	cōis abūdans
1973	G	17	25	14	22	11	f. 7. Sep. 8	f. 3. Apr. 17	Apr. 22	19	emb. deficiens
1974	F	18	6	15	23	12	f. 5. Sept. 26	f. 1. Apr. 7	Apr. 14	21	cōis abundans
1975	E	19	17	16	24	13	f. 3. Sept. 16	f. 5. Mar. 27	Mar. 30	17	cōis ordinat.
1976	D C	1	29	17	25	14	f. 7. Sept. 4	f. 5. Apr. 15	Apr. 18	18	emb. abund.
1977	B	2	10	18	26	15					
1978	A	3	21	19	27	1					
1979	G	4	2	1	28	2					
1980	F E	5	13	2	1	3					
1981	D	6	24	3	2	4					
1982	C	7	5	4	3	5					
1983	B	8	16	5	4	6					
1984	A G	9	27	6	5	7					
1985	F	10	8	7	6	8					
1986	E	11	19	8	7	9					
1987	D	12	*	9	8	10					
1988	C B	13	11	10	9	11					
1989	A	14	22	11	10	12					
1990	G	15	23	12	11	13					
1991	F	16	14	13	12	14					
1992	E D	17	25	14	13	15					
1993	C	18	6	15	14	1					
1994	B	19	17	16	15	2					
1995	A	1	28	17	16	3					
1996	G F	2	10	18	17	4					
1997	E	3	21	19	18	5					

IOAN.

IOAN. MARIANA
Societatis Iesu Theo-
logus

DE ANNIS
ARABVM
cum nostris an-
nis compa-
ratis.

APT A à Mauris atq; euerfa Hispania vniuerfa, tum cætera prouincia nobiliffimæ instituta, legesque, tum computandi ratio immutata: ac ferè non ab ortu Christi, vt antè moribus susceptum erat, sed à Mahometis mauricæ superstitionis conditoris imperio, annos Hispani numerare cœperunt in publicis actionû formulis & tabulis, historiaque rerum gestarum conscribenda; vti veteres Hispaniæ schedæ sunt indicio, communesq; paulo antiquioris temporis historiae, hallucinetur in computatione temporum necesse est, quicunque annorum rationem, quam Arabes sequuntur, perspectam planè, atque cum nostra comparatam non habuerit. Ea susceptæ operæ occasio fuit.

Annos Mauri duodecim lunæ cōuersionibus finiunt, auctu, senio, labore, per duodecim signiferi partes circumducta: quos menses lunares vocant, sex, diebus nouem & viginti, totidem diebus triginta finiunt. Adijciunt præterea singulis tribus annis diem vnum, quem Latinorum instituto intercalarem vocamus. Nonnunquam frequentius singulæ lunæ conuersiones, ex quo à sole digressa ad eundem redit, diebus viginti nouem perficiuntur, horis duodecim, præterea ex sexaginta horæ partibus minutis, quadraginta quatuor, quæ minuta diebus intercalari-

bus cōsumenda sunt (ea intercalandi necessitas.) prorsus annis duodecim, cum Latini tres dies Iulij Cæsaris instituto, Arabes minimum dies quatuor intermittunt.

Duodecim Arabum mēsum hæc nomina sunt : Mucharam, Zaphar, Rabih alaud (id est) Rabih prior (huius mensis dies duodecimus Mahometis natali, genti celebris est) Rabih alahar, Iumadi alauet, Iumadi alahar, Rageh, Sahauen, Ramadan (hoc mense Mauri ieiunium anniuersarium obseruant) Sceual, dulquehda, Dulhagia, neque decimum tertium mensem Arabes nouerūt: quem Hebræi tamen tertio aut quarto quoq; anno adijciunt; annis lunaribus cum solari exæquandis.

Annus Arabum diebus trecentis quinquaginta quatuor, aut summū 355, conficitur præcisè, eoq; ab annis Latinis, qui dieb. trecentis sexaginta quinque, & quadrante definiti sunt, discrepet necesse est: annisq; triginta duobus è nostris, Arabes tres & triginta numerant; sicque illorum numerus supra nostrum excrefcit, eo amplius, quo longius à principio processum est.

Ea prima difficultas est annos Arabum cum nostris comparandi, deinde promptū nō est Mauricæ computationis initium, primamque originem inuenire, argumento est nulla in re magis auctorum opiniones discrepare, quàm eorum annorum initio designando, quas hoc loco compedio colligere, aut omnes, aut plurimos visum est. Quidam salutis anno quingentesimo nonagesimo secūdo Maurorum computationem inchoant. Ioannes Barrus Lusitanus scriptor, quing. nonagesimo tertio. Ramnusius Auicennæ interpres, & Campanus in cōputo maiori, quin. nonagesimo quarto. Ludouic^o Marmor in Africana historia, annū designat sexcen. tertium decimum. Garibaius Cātaber sexcen. quartum decimum. Vasaëus 617. Isidorus Pacensis, qui proxima atate post Hispaniæ

excidium scripsit, sexcen. octauum decimum. Hunc sequitur Rodericus Toletanus in historia de Arabibus. Vetus annales Compostellani & Complutenfes, cum Mahometē vaticinatam aiūt æra sexc. quing. sexta, eodem tendunt. Tum additio ad Biolarca's chronicum cum 7. anno Heraclij Imperatoris cœpisse Mahometem ait. Mercator, Onuphrius, & Genebrardus anno sexcen. vigesimo primo aiunt. Rex Alfonsus, Rodericus Toletanus in Gotthorum historia, anno sexcentesimo vigesimo secundo. Consentiant Ioannes Lucidus, Didacus Couarruias in varijs resolutionibus. Præterea Annales Toletani ante trecentos annos conscripti, atq; in archiuis Toletani senatus cum fide seruati, die Iouis Idibus Iulij annos Arabum cœpisse aiunt, æra sexcentesima sexagesima, nempe anno Christi sexcentesimo vigesimo secundo. Finis non sit omnium opiniones recensendi. Palmerius & Alfonsus Burgenfis anno 623. inchoant Arabum annos. Sabellicus sexcen. vigesimo sexto. Sic nobilium authorum in re vna opiniones variant. Tantæ varietatis hanc fuisse causam suspicabar. Sua quisque scriptor ætate sciscitabatur à Mauris, equotum ipsi eo tempore annum numerarent: deinde incertitia eorum annorum inæqualitatis, comparationisque cum nostris, retro conuersa ratione diuersa principia inueniebant, eo priora, quo à posteriori ipsi tempore rationem subducere cœperant. Sed & Historicis Hispanis, vt septimo Heraclij Imperatoris anno Arabum computationē inchoarent eam ferè extitisse causam arbitrabar quoto anno Arabum oppressa fuerit Hispania à barbara gente, & immani, celebre erat, cunctisq; manifestū. Tertium nempe & nonagesimum Arabum annum ij numerabant, quibus venisse in Hispaniam Mauros erat persuasum, salutis anno septingentesimo vndecimo. Alij annum Arabum nonagesimum sextum ad-

scribebāt, quo anno Rodericus Rex acie superatus, oppressa euerfaq; Hispania est. Inde retro conuersa ratione, atq; vtriusq; annis exaquis, q; vitadum illis erat, ad annum Christi sexcentimum octauum decimum computando peruenerunt, eumq; in Arabum computatione primum esse existimantes, viri antiquitate & eruditionis opinione nobiles, quodam ex posterioribus, quibus pro ratione priorū auctoritas erat, in eandem opinionem miserunt.

Anno, quo hæc scribebamus, mil. quing. octog. quarto ipsi Iulij Idibus, completo Arabum anno, atq; euoluto non. nonagesimo primo, annus proximus inchoatus est 992. Ab eo die singulis superiorib. annis lunæ exortum obseruauimus magna cura atque studio, inuenimusq; Arabicæ computationis initium, anno Christi sexcen. vigesimo secundo sumendum Idibus Iulij: argumentum veritatis, cum antiquos historicos videamus, (nam posterioribus cura nō fuit hæc subtilius perferuari) et hæc nostra ratione cōsentire, vbi annum Christi aliquem cum Arabum anno comparant. Consentiant tabulæ, lapidum inscriptiones, alia monimenta Mauricæ antiquitatis: quibus vtriusq; anni adscripti sunt. Porro mensium annorumq; lunariū principia designamus, non coniunctiones veras secuti, quod astrologi faciūt; neque lunæ exortum, cum oculis apparet: sed mediam coniunctionem, ad medium luminarium motum directam: quam Arabū computatio obseruat, parum discrepantem ab alijs.

De Cyclo e Arabum.

Cycelus lunaris Arabū annis triginta finitur, in quo numero anni omnino vndecim intercalares sunt, vno die maiores alijs, nimirum anni communes dies habent trecen. quinquaginta quatuor, intercalares dies trec. quinquaginta quinq; Nam

cum

cum annū Arabes duodecim lunationib. finiant, lunæ cuiq; tribuāt dies 29. horas 12. & ex partib⁹ horæ 1080. partes 793. siue minuta Iudaica, deducta ratiōe tot⁹ annus duodecimq; lunæ, dies continet 354. horas octo, minuta Iudaica 864. q̄ minuta si ad Astrologica reducantur, cōtinent præcise minuta 48. quib. tū horis, tū minutis consumēdis, certis annis ex interuallo adijcitur vn⁹ dies hoc ordine & methodo. Cū vltra duodecim horas incremētū fuerit, dies vn⁹ adijcitur sic. 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. 21. 24. 26. 29. intercalares sunt, reliqui cōmunes. Neq; vltra trigessimū ꝑcedit, quōniā tot annis horæ illæ, & minuta penit⁹ consumuntur. Cæterū in eadem feriam antè septem cyclos decurfos non recurritur, nimirum annos ducentos decem. Itaq; si primus Arabū ann⁹ in feriam quintā incidit, quod nos sequimur magnorum virorum auctoritate, anni etiam 211. 421. 631. initium in eadem feriam quintam incurret, non tamen in eundē mensis diem. Cōtumacissimus enim hic annus est, neq; facile cum nostro anno redit in gratiam. Omnino anni triginta tres Arabum, continent annos nostros triginta duos, dies sex, minuta sex. Ita si annus primus Hegiræ cœpit Iulij mēsis quintadecima die, annus trigessim⁹ quartus incipiet sexto post die, nempe Iulij die vigesima prima. Porro in annis intercalaribus dies vnus ille adijcitur mēsi vltimo, qui cum in annis communib⁹ dies contineat viginti nouem, in intercalaribus continet dies triginta. Et initium annorū triginta, sex primi cycli, à primo Arabum anno sumi debet, & deinceps, ne te lector eius rei ignoratio fallat.

Veterum & recentium testimonia à nostraratione non discrepantia.

622.

Annales Toletani antè trecentos

amplius annos conscripti, de Arabum computatione sic habent; paucis mutatis: *Maurice computationis initium fuit die Iouis Iulij die quinta decima, quo tempore ab æra, dicta computatio sexcentessimum sexagesimum annum numerabat, anno Christi sexcentesi. vigesimo secundo.* Porro à Mahometis peregrinatione initium sumitur, postquam vaticinium confinxit, decessit decimo post anno, ætatis sexagesimo tertio.

Rex Alfonsus in præfatione legum, quas partitas dixit, anno salutis mil. ducent. quinquagesimo secundo Kalendis Iunij, quo die pridie defuncto patre regnare ipse cœpit, annos Arabum Romanos, (hoc est) nostris æquales, numerat sexcent. viginti nouem, dies præterea trecentos & vnum. Nimirum subducta ratione annos Arabum inchoauit, anno Christi sexcent. vigesimo secundo, sed nonis Augusti, falsus proculdubio, nisi numeri sunt vitiosi: nam eo die Lunæ cōiunctio cum Sole non fuit.

Iosephus Scaliger lib. VII. de emendat. temporum, Hebraici computationis compedium affert, in eo ab exordio mundi ad æram Ismaëliarum, anni numerantur 4382. ex quibus si demas annos 3760. quos Iudæi numerant ab initio mundi vsque ad Christum, relinquentur anni sexcenti viginti duo.

Idem Scaliger libro secundo de emendat. temporum, contendit annum Hegiræ primum incepisse Iulij mensis die sexta decima, feria sexta, de anno non discrepat. Fatetur tamen Alfonsinas tabulas & Albategnij vnum diem demere, quod nos eorū auctoritate sequimur: tamen si ratio Scaligeri magis cōuenire videtur cum initijs annorum, quæ Mauri hac tempestate quidem sequuntur, Si cui id magis placuerit, ad nostram rationem omnibus annis diem vnū adijciat, neque alia mutatione opus erit.

681

Ifidorus Pacensis Episcopus chronico ante 800. annos scripsit. Is multipum opinionem secutus, annos Arabum numerare incipiens ab anno 618. nimirum Heraclij imperij 7. primis Arabum annis numerandis aberrat. Idem nescio quo modo viciniore aetati suae annos recta ratione computat, ab aera 718. qua annum Arabum 62. incidere ait, mirabili constantia rectae supputationis usque ad chronici finem. Ita annum Christi septing. vndecimum, fuisse ait Arabum nonagesimum secundum; sed paulo post ait, annum Christi septing. duodecimum fuisse Arabum nonagesimum quartum, deinde ad finem chronici, annum Christi septingentesimum quinquagesimum, ait fuisse Arabum annum centesimum trigessimum tertium.

714.

Rodericus in historia Gotthorū, victum Rodericum regem affirmat, aera septing. quinquagesima secunda, hoc est, anno Christi 714. quinto idus mensis Ravel, die Dominico. Quidam eū mensem, Septembrē interpretantur, falsò tamē, cū mensis Ravel eo anno coeperit Iunij die septimo decimo. Quid autem cōmercij habeant cum Arabum mensibus Idus? quin eo anno dies Dominicus quarto Idus Iunias fuit, tum octavo Idus Iulias.

725.

Rodericus ait, Iscamum Miramolinum in Africa imperare cepisse anno Arabum centesimo septimo. Ex alijs historijs pspicitur, eum esse annum Christi septing. vigesimum quintum.

736.

Historia generalis Alfonsi Regis, cognomento Sapientis 3. p. ca. 4. annum Christi septin. trigessimum sextum, Arabum fuisse ait cent. octauū decimū. Quae nescio quo modo hoc loco verum sequuta, caeteris omnibus aberrat: planeque hallucinatur eius

auctor, in eundem, cum plerisque alij, errorem prolapsus.

764.

Rafis Arabs, Hispanicae historiae scriptor satis antiquus, quippe anno Arabū trecentesimo trigesimo sexto scribere se ait, (hoc est) anno Christi nong. septuagesimo sexto, si vera est nostra computatio. Is annū Christi 764, ait esse Arabum 138. puto legendum 148. & pleraque in hoc Auctore iniuria temporis sunt vitata, vix ut intelligi possint.

852.

Abderramanus, eo nomine secundus Cordubæ Rex, defunctus est anno Christi 852. ut certa ratione colligitur ex Eulogij Martyris Cordubensis memoriali Sanctorum, lib. II. c. XVI. & Alvaro in ipsius Eulogij vitae annus Roderico Toletano, in historia de Arabibus, fuit Arabum ducentessimus trigessimus octauus.

854.

Aluarus in indiculo luminoso l. 1. annos Arabum cum nostris comparas, ait: *Siquidē in hoc incarnationis Dominice anno octingentesimo quinquagesimo quarto, & aera quae currit Caesaris octingentesima nonagesima secunda, anni Arabum lunares computantur ducenti quadraginta.* Haecenus quidem recte, quod verò subijcit (*solares eorū anni ducēti viginti nouem; ex qua summa superant solares vndecim annis*) in eo error est, ac legi potius debet, *Solares eorū anni ducēti triginta duo. Ex qua summa superant solares octo anni.*

883.

Aluelde Chronicon anno Christi 883. numerat Arabum annos ducentos septuaginta. Fuit id Chronico scriptum ante septingentos circiter annos, eoq; praecipua auctoritate inter Hispanicae monimenta vetustatis, quod verò additur, eum annum post captam Hispaniam fuisse 169. ponendum puto, centesimum quinquagesimum nonum.

976.

Rafis Arabs librum suum scripsit Dalharab Miramolino, qui regnare

gnare cœpit anno Arabum 366. Rensendus epistola ad Queuedium ait, fuisse eum annum Christi 990. errore ductus cum multis alijs. Tu dic, fuisse nongent. nonagesimum sextum,

1085.

Rodericus in historia de Arabibus, Toletum captam fuisse à Christianis ait, anno Arabum 477. Plerique sentiunt cū historia de Petri, Castellæ Regis, rebus, anno secundo id contigisse, anno Christi 1085, mensis Maij die vigesima quinta.

1135.

Auerrois, Aristotelis explanatur 2. lib. de celo, text. III. scribere se ait, anno Hegiræ quingentesimo trigesimo, hoc est, anno Christi 1135. quo tempore eum vixisse ex alijs historijs constat.

1160.

Ioseph Scaliger l. 2. de emendat. temporum, de cyclo Hagarenorum, annum Arabum 555. inchoat anno Christi 1160. Ianuarij die duodecimo. Nos diem vndecimum apponimus in anno & mense cōsentientes.

1259.

Toleti, eo ponte cui Alcātara nomen est, in scriptio celebris extat lingua Hispanorum vulgari, in lapide incisa, quam hoc loco verbis Latinis subiiciendam duximus, detractis tantum quibusdam Maurorum nominibus proprijs: *Anno Christi 1258. magnum aquarum diluuium fuit, ante mensem Augustum capit, desinit die Iouis, vigesima sexta Decembris. Inflatu fluij insigni damno terras inūdarunt, ac presertim in Hispania plerique pontes euersti: inter alios magna huius pontis pars, quem Alafus, Mahomadis Alamerij filius, Toleti prefectus, nomine Almanforis Haboamiri Mahomadis cōstruxerat, opere absoluto, anno Arabum 337. Postmodum Alfonsus, Ferdinandi Regis & Beatricis filius, Castellæ, Toleti, Legionis, Calecia, Hispalis, Cordubæ, Murcia, Giennij, Biatia, Pacis Augusta, Algarbij Rex, instaurandum, reficiendumq. curauit. Absolutum est o-*

pus octavo regni anno, Christi 1259. quo anno æra Cæsaris erat 1297. Alexandri 1660. Moysis 2651. Maurorum 657.

1346.

Granatæ supra arcis Alhambrae portam, in scriptio legitur Arabicis litteris, in leui marmore: qua illud opus significatur perfectum fuisse ab Abulhagiro Rege, mensis Maulud die vigesimo septimo, anno Arabum septing. quadragesimo septimo. Errat in Africana historia, qui eum annum Christi esse ait, 1338.

1382.

A Ioanne, primo Castellæ Rege, ad Aegypti Sulthanum legati, Leonis Armeniae Regis liberandi causa, voti compotes ipsi Armeno comites, à Sulthano ad suum Regem litteras attulerunt, salutis anno 1383. vt in historia de rebus ab ipso Ioanne Rege gestis continetur, datas anno Arabum 784. mensis Rageb die 21. quem diem historicus incidere ait, in 29. Septembris. quæ omnia mirificè & præcisè in annum 1382. conueniant, quo anno necesse est eas literas fuisse in Aegypto scriptas.

1397.

Henrici eo nomine tertij, Castellæ Regis, historiae additiones nonnullæ, incerto auctore, adijciuntur ad calcem. In ijs additionibus annorum Arabum computatio, & comparatio eorum cum annis ab ortu Christi, huic nostræ exactè respondet. Itaque annum Christi 1397. Arabum fuisse ait, 799. quam rationem sequitur annis consequentibus, vsque ad initium anni 1407. quod ait incidere in annum Arabum octingentesimum nonum.

1446.

Iosephus Scaliger libr. 3. de emendat. temp. anno Christi 1446. ponit, inchoare annum Hegiræ 850. die vigesima nona Martij, feria tertia, cyclo solis vigesimo septimo.

1514.

1514.

Ioannes Leo in descriptione Africae p. 2. anno Arabum 923. numerat annum Christi 1514. nescio quo errore lapsus, tum hoc loco, tum plerisque alijs, vbicumque annos Arabum cum nostris comparat, vir aliqui diligens & attentus, eximiaque cognitione rerum Mauricarum, quibus à prima aetate imbutus fuit: nam maior natu ad nostra sacra transijt, Maurica superstitione abiurata.

1540.

Ioannes Campanus in computo maiori affirmat, annum Christi mil. quing. quadragesimum, fuisse Arabum annum nong. quadragesimum septimum.

1547.

Solimanus Turca anno 1547, scripsit ad Ferdinandum Romanorum Regem, de inducijs in quinquenniū sancitis, quae literae adscriptum habebant Mahumetis annum 954. Michaël Beuterus in Ephemeride ad nonum Kalen. Maij. Tu vide, an haec ratio cum nostris tabulis consentiat.

1566.

Solimanus idem Turcarum Imperator, castrum ad Segetum Hungariae arcem positus, ex morbo obiit anno salutis 1566. die vigesimo secundo Septembris. Is annus in Selimi successoris literis ad Epidaurios, quae extant apud Natalem Comitem lib. 16. suarum historiarum, Mahometis esse dicitur 974. Quo loco Natalis eius computationis Turciae initium facit, anno Christi 592. Eodem ductus cum multis errore, utrosque annos exaequavit.

1582.

Anno Christi 1582. decem dies Octobris sunt detracti, iussu Gregorij XIII. Pontificis Maximi, solstitijs & æquinoctijs ad veteres sedes, vade defluerant, reuocandis, ea causa duo Arabum anni 990. & 991. idem initium habent, Ianuarij diem 24. Ioseph Scaliger libr. 2. de emendat. temp. agens de cyclo Hagarenorum, anno Christi 1582. ait coepisse annum Hegiræ 990. Ianuarij die vigesimo quinto. Nos detraximus vnum diem.

1585.

Campsinus Iudæus Tremesenio, ab amico de ratione Arabica annorum rogatus, respondit, Kalendas Ianuarij anno salutis 1585. qui dies Veneris fuit, incidisse in diem nonum mensis Maharam, anni Arabum nong. nonagesimi quarti. quae mirificè conueniunt cum nostra ratione, additis tantum decem diebus, quos Gregorius Pontifex dempsit. Africa ex veteri instituto numerare pergit.

1588.

Dux Maurus, Profugus ex Africa, cum Talauere regijs sumptibus vitam sustentaret in Carpetanis, rogatus idibus Martij, salutis anno 1588. ecquotum annum Mauri numerarent: annos esse decursos respondit 995. menses tres, dies septem decem. nimirum annum 996. inchoauerant ipsi die trigesimo Nouembris, anni miliesimi quingentesimi octogesima septimi. Quod & nos in tabulis posuimus.

(:.)

AEra Cæſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
660	622	15. Iulij feri. 5.	1		651	23. Auguſti	31
	623	4. Iulij	2	690	652	11. Auguſti	32
	624	23. Iunij	3		653	1. Auguſt.	33
	625	12. Iunij	4		654	21. Iulij	34
	626	1. Iunij	5		655	10. Iulij	35
	627	22. Maij	6		656	29. Iunij	36
	628	10. Maij	7		657	18. Iunij	37
	629	30. Aprilis	8		658	8. Iunij	38
	630	19. Aprilis	9		659	28. Maij	39
	631	8. Aprilis	10		660	16. Maij	40
670	632	28. Martij	11		661	6. Maij	41
	633	17. Martij	12	780	662	25. Aprilis	42
	634	6. Martij	13		663	14. Aprilis	43
	635	24. Februarij	14		664	3. Aprilis	44
	636	13. Februarij	15		665	23. Martij	45
	637	1. Februarij	16		666	12. Martij	46
	638	22. Ianuarij	17		667	2. Martij	47
	639	11. Ianuarij	18		668	19. Februarij	48
	639	1. Ianuarij	19		669	8. Februarij	49
	640	20. Decembr.	20		670	28. Ianuarij	50
	641	9. Decemb.	21		671	17. Ianuarij	51
680	642	29. Nouemb.	22	710	672	7. Ianuarij	52
	643	18. Nouemb.	23		672	26. Decembr.	53
	644	6. Nouemb.	24		673	15. Decemb.	54
	645	27. Octobr.	25		674	5. Decemb.	55
	646	16. Octob.	26		675	24. Nouēbr.	56
	647	6. Octob.	27		676	13. Nouemb.	57
	648	24. Septemb.	28		677	2. Nouembr.	58
	649	13. Septemb.	29		678	22. Octobris	59
	650	3. Septemb.	30		679	12. Octobr.	60

336

AEra Cæſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Cæſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabum
	680	30. Septembr.	61		709	8. Nouemb.	91
	681	19. Septembr.	62		710	28. Octobris	92
720	682	9. Septemb.	63		711	18. Octobr.	93
	683	29. Auguſti	64	750	712	6. Octobr.	94
	684	17. Auguſt.	65		713	25. Septemb.	95
	685	7. Auguſt.	66		714	15. Septemb.	95
	686	27. Iulij	67		715	4. Septemb.	97
	687	17. Iulij	68		716	24. Auguſti	98
	688	5. Iulij	69		718	13. Auguſti	99
	689	24. Iunij	70		719	2. Auguſt.	100
	690	14. Iunij	71		720	23. Iulij	101
	691	3. Iunij	72		721	11. Iulij	102
730	692	22. Maij	73	760	722	30. Iunij	103
	693	12. Maij	74		723	20. Iunij	104
	694	1. Maij	75		724	9. Iunij	105
	695	20. Aprilis	76		725	28. Maij	106
	696	9. Aprilis	77		726	18. Maij	107
	697	29. Martij	78		727	7. Maij	108
	698	19. Martij	79		728	27. Aprilis	109
	699	8. Martij	80		729	15. Aprilis	110
	700	25. Februarij	81		730	4. Aprilis	111
	701	14. Februarij	82		731	25. Martij	112
740	702	3. Februarij	83	70	732	14. Martij	113
	703	23. Ianuarij	84		733	2. Martij	114
	704	13. Ianuarij	85		734	20. Februarij	115
	704	1. Ianuarij	86		735	9. Februarij	116
	705	22. Decembr.	87		736	30. Ianuarij	117
	706	11. Decemb.	88		737	19. Ianuarij	118
	707	30. Nouemb.	89		738	7. Ianuarij	119
	708	19. Nouemb.	90		739	28. Decembr.	120

AEra Cæfaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
	738	17. Decemb.	121		768	25. Ianuarij	151
	739	5. Decemb.	122		769	13. Ianuarij	152
	740	25. Nouemb.	123		770	3. Ianuarij	153
	741	14. Nouemb.	124		770	23. Decembr.	154
780	642	3. Nouemb.	125		771	12. Decemb.	155
	743	24. Octob.	126	810	772	1. Decemb.	156
	744	12. Octobr.	127		773	20. Nouemb.	157
	745	2. Octobr.	128		774	10. Nouemb.	158
	746	21. Septemb.	129		775	30. Octobr.	159
	747	10. Septembr.	130		776	18. Octobris	160
	748	30. Auguſti	131		777	8. Octob.	161
	749	19. Auguſt	132		778	27. Septemb.	162
	750	8. Auguſt.	133		779	16. Septembr.	163
	751	29. Iulij	134		780	5. Septembr.	164
790	752	17. Iulij	135		781	25. Auguſti	165
	753	6. Iulij	136	820	782	14. Auguſt.	166
	754	26. Iunij	137		783	4. Auguſti	167
	755	15. Iunij	138		784	23. Iulij	168
	756	4. Iunij	139		785	13. Iulij	169
	757	24. Maij	140		786	2. Iulij	170
	758	13. Maij	141		787	21. Iunij	171
	759	3. Maij	142		788	10. Iunij	172
	760	21. Aprilis	143		789	30. Maij	173
	761	10. Aprilis	144		790	19. Maij	174
800	762	31. Martij	145		791	9. Maij	175
	763	20. Marti	146	830	792	27. April.	176
	764	9. Martij	147		793	17. April.	177
	765	26. Februarij	148		794	6. April.	178
	766	15. Februarij	149		795	26. Martij	179
	767	5. Februarij	150		796	15. Martij	180
						Ff	

338	AEra Cæfaris	Anni Chrif.	Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Carifti	Anni Arabum
		797	4. Martij		826	12. April.
		798	21. Februarij		827	1. April.
		799	11. Februarij		828	21. Martij
		800	31. Ianuarij		829	10. Martij
		801	19. Ianuarij		830	27. Februarij
		802	9. Ianuarij		831	17. Februarij
840		802	29. Decemb.	870	832	6. Februarij
		803	19. Decemb.		833	26. Ianuarij
		804	7. Decemb.		834	15. Ianuarij
		805	26. Nouemb.		835	4. Ianuarij
		806	16. Nouemb.		835	25. Decembr.
		807	6. Nouemb.		836	13. Decemb.
		808	24. Octob.		837	2. Decemb.
		809	14. Octobr.		838	22. Nouemb.
		810	3. Octobr.		839	11. Nouemb.
		811	22. Septemb.		840	30. Octobr.
850		812	11. Septembr.		841	20. Octobris
		813	31. Augusti	880	842	9. Octob.
		814	21. August.		843	29. Septemb.
		815	10. August.		844	17. Septembr.
		816	29. Iulij		845	6. Septembr.
		817	19. Iulij		846	27. Augusti
		818	8. Iulij		847	16. August.
		819	27. Iunij		848	4. Augusti
		820	16. Iunij		849	25. Iulij
		821	6. Iunij		850	14. Iulij
860		822	26. Maij		851	4. Iulij
		823	15. Maij	890	852	22. Iunij
		824	3. Maij		853	11. Iunij
		825	23. Aprilis		854	1. Iunij

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	855	21. Maij	241		884	28. Iunij	271
	856	9. Maij	242		885	17. Iunij	272
	857	29. Aprilis	243		886	7. Iunij	273
	858	18. April.	244		887	27. Maij	274
	859	7. Aprtl.	245		888	15. Maij	275
	860	27. Martij	246		889	5. Maij	276
	861	16. Martij	247		890	24. Aprilis	277
900	862	6. Martii	248		891	14. April.	278
	863	23. Februarij	249	930	892	2. April.	279
	864	12. Februarij	250		893	22. Martij	280
	865	1. Februarij	251		894	12. Martij	281
	866	21. Ianuarij	252		895	1. Martij	282
	867	10. Ianuarij	253		896	18. Februarij	283
	867	31. Decemb.	254		897	7. Februarij	284
	868	19. Decemb.	255		898	27. Ianuarij	285
	869	8. Decemb.	256		899	16. Ianuarij	286
	870	28. Nouemb.	257		900	6. Ianuarij	287
	871	17. Nouemb.	258		900	25. Decembr.	288
910	872	6. Nouemb.	259		901	15. Decemb.	289
	873	26. Octobr.	260	940	902	4. Decemb.	290
	874	15. Octobr.	261		903	23. Nouemb.	291
	875	5. Octobr.	262		904	12. Nouemb.	292
	876	23. Septemb.	263		905	1. Nouemb.	293
	877	12. Septembr.	264		906	21. Octobr.	294
	878	2. Septemb.	265		907	11. Octobris	295
	879	22. Augufti	266		908	29. Septemb.	296
	880	11. Auguft.	267		906	19. Septembr.	297
	881	31. Iulij	268		910	8. Septembr.	298
920	882	20. Iulij	269		911	23. Auguft.	299
	883	10. Iulij	270	950	912	17. Augufti	300
						Ff 2	

840	AEra Cæfaris	Anni Chrif.	Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chrifti		Anni Arabum	
		913	6. Augufti	301	980	942	14. Septemb.	331
		914	26. Iulij	302		943	3. Septembr.	332
		915	16. Iulij	303		944	23. Auguft.	333
		916	4. Iulij	304		945	12. Augufti	334
		917	23. Iunij	305		946	1. Augufti	335
		918	13. Iunij	306		947	22. Iulij	336
		919	2. Iunij	307		948	10. Iulij	337
		920	22. Maij	308		949	30. Iunij	338
		921	11. Maij	309		950	19. Iunij	339
960		922	30. Aprilis	310		951	8. Iunij	340
		923	20. April.	311	990	952	28. Maij	341
		924	8. April.	312		953	17. Maij	342
		925	28. Martij	313		954	6. Maij	343
		926	18. Martij	314		955	26. Aprilis	344
		927	7. Martii	315		956	14. April.	345
		928	24. Februarij	316		957	3. April.	346
		929	13. Februarij	317		958	24. Martij	347
		930	2. Februarij	318		959	13. Martij	348
		931	23. Ianuarij	319		960	2. Martij	349
970		932	12. Ianuarij	320		961	19. Februarij	350
		932	31. Decemb.	321	1000	962	8. Februarij	351
		933	21. Decemb.	322		963	29. Ianuarij	352
		934	10. Decemb.	323		964	18. Ianuarij	353
		935	29. Nouemb.	324		965	6. Ianuarij	354
		936	18. Nouemb.	325		965	27. Decembr.	355
		937	7. Nouemb.	326		966	16. Decemb.	356
		938	28. Octobr.	327		967	6. Decemb.	357
		939	17. Octobr.	328		968	24. Nouemb.	358
		940	5. Octobr.	329		969	13. Nouemb.	359
		941	25. Septemb.	330		970	3. Nouemb.	360

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	971	23. Octobr.	361		1000	30. Nouemb.	391
1010	972	11. Octobr.	362		1001	19. Nouemb.	392
	973	1. Octobr.	363	1040	1002	9. Nouemb.	393
	974	20. Septemb.	364		1003	29. Octob.	394
	975	9. Septemb.	365		1004	17. Octobr.	395
	976	29. Auguft.	366		1005	7. Octobris	396
	977	18. Auguft.	367		1006	26. Septemb.	397
	978	8. Augufti	368		1007	16. Septemb.	398
	979	28. Iulij	369		1008	4. Septembr.	399
	980	16. Iulij	370		1009	24. Auguft.	400
	981	6. Iulij	371		1010	14. Augufti	401
1020	982	25. Iunij	372		1011	3. Augufti	402
	983	14. Iunij	373	1050	1012	22. Iulij	403
	984	3. Iunij	374		1013	12. Iulij	404
	985	23. Maij	375		1014	1. Iulij	405
	986	12. Maij	376		1715	20. Iunij	406
	987	2. Maij	377		1016	9. Iunij	407
	988	20. Aprilis	378		1017	29. Maij	408
	989	10. April.	379		1018	19. Maij	409
	990	30. Martij	380		1019	8. Maij	410
	991	19. Martij	381		1020	26. Aprilis	411
1030	992	8. Martii	382		1021	16. April.	412
	993	25. Februarij	383	1060	1022	5. April.	413
	994	14. Februarij	384		1023	25. Martij	414
	995	4. Februarij	385		1024	14. Martij	415
	996	24. Ianuarij	386		1025	3. Martij	416
	997	13. Ianuarij	387		1026	21. Februarij	417
	998	2. Ianuarij	388		1027	10. Februarij	418
	998	22. Decemb.	389		1028	30. Ianuarij	419
	999	12. Decemb.	390		1029	19. Ianuarij	420
						Ff 3	

341

342							
AEra Cæſaris	Anni Chriſt.		Anni Arabū	AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
	1030	8. Ianuarij	421		1059	16. Februarij	451
	1030	28. Decemb.	422		1060	5. Februarij	452
	1031	18. Decemb.	423		1061	25. Ianuarij	453
1070	1032	6. Decembr.	424	1100	1062	14. Ianuarij	454
	1033	25. Nouemb.	425		1063	3. Ianuarij	455
	1034	15. Nouemb.	426		1063	24. Decemb.	456
	1035	4. Nouemb.	427		1064	12. Decembr.	457
	1036	24. Octobr.	428		1065	2. Decemb.	458
	1037	13. Octobr.	429		1066	21. Nouemb.	459
	1038	2. Octobr.	430		1067	10. Nouemb.	460
	1039	22. Septemb.	431		1068	30. Octob.	461
	1040	10. Septemb.	432		1069	19. Octobr.	462
	1041	30. Auguſt.	433		1070	8. Octobris	463
1080	1042	20. Auguſt.	434		1071	28. Septemb.	464
	1043	9. Auguſti	435	1110	1072	16. Septemb.	465
	1044	28. Iulij	436		1073	5. Septembr.	466
	1045	18. Iulij	437		1074	26. Auguſt.	467
	1046	7. Iulij	438		1075	15. Auguſti	468
	1047	27. Iunij	439		1076	4. Auguſti	469
	1048	15. Iunij	440		1077	24. Iulij	470
	1049	4. Iunij	441		1078	13. Iulij	471
	1050	25. Maij	442		1079	3. Iulij	472
1090	1051	14. Maij	443		1080	21. Iunij	473
	1052	2. Maij	444		1081	10. Iunij	474
	1053	22. Aprilis	445	1120	1082	31. Maij	475
	1054	11. April.	446		1083	20. Maij	476
	1055	1. April.	447		1084	9. Maij	477
	1056	20. Martij	448		1085	28. Aprilis	478
	1057	9. Martii	449		1086	17. April.	479
	1058	27. Ianuarij	450		1087	7. April.	480

AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabum
	1088	26. Martij		1117	4. Maij
	1089	15. Martij		1118	23. Aprilis
	1090	5. Martij		1119	13. April.
	1091	22. Februar.		1120	1. April.
1130	1092	11. Februar.		1121	21. Martij
	1093	31. Januar.	1160	1122	11. Martij
	1094	20. Januar.		1123	28. Februar.
	1095	10. Ianuarij		1124	18. Februar.
	1095	30. Decemb.		1125	6. Februar.
	1096	18. Decemb.		1126	26. Januar.
	1097	8. Decemb.		1127	16. Januar.
	1098	27. Nouem.		1128	5. Ianuarij
	1099	16. Nouem.		1128	24. Decemb.
	1100	5. Nouemb.		1129	14. Decemb.
	1101	25. Octob.		1130	3. Decemb.
40	1102	14. Octob.		1131	22. Nouem.
	1103	4. Octob.	1170	1132	11. Nouem.
	1104	22. Septem.		1133	31. Octob.
	1105	12. Septemb.		1134	21. Octob.
	1106	1. Septemb.		1135	10. Octob.
	1107	21. Augufti		1136	28. Septemb.
	1108	10. Augufti		1137	18. Septemb.
	1109	30. Iulij		1138	7. Septemb.
	1110	19. Iulij		1139	27. Augufti
	1111	9. Iulij		1140	16. Augufti
1150	1112	27. Iunij		1141	5. Augufti
	1113	17. Iunij	1180	1142	26. Iulij
	1114	6. Iunij		1143	15. Iulij
	1115	26. Maij		1144	3. Iulij
	1116	15. Maij		1145	23. Iunij

344

A Era Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	A Era Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1146	12. Junij	541		1175	21. Julij	571
	1147	1. Junij	542		1176	9. Julij	572
	1148	21. Maij	543		1177	29. Junij	573
	1149	10. Maij	544		1178	18. Junij	574
	1150	29. Aprilis	545		1179	7. Junij	575
	1151	19. Aprilis	546		1180	27. Maij	576
1190	1152	7. Aprilis	547		1181	1. Maij	577
	1153	28. Martij	548	1220	1182	6. Maij	578
	1154	17. Martij	549		1183	25. Aprilis	579
	1155	6. Martij	550		1184	13. April.	580
	1156	24. Februar.	551		1185	3. April.	581
	1157	12. Februar.	552		1186	23. Martij	582
	1158	1. Februar.	553		1187	12. Martij	583
	1159	22. Ianuar.	554		1188	1. Martij	584
	1160	11. Ianuar.	555		1189	18. Februar.	585
	1160	30. Decemb.	556		1190	7. Februar.	586
	1161	20. Decemb.	557		1191	28. Ianuar.	587
1200	1162	9. Decemb.	558	1230	1192	17. Ianuar.	588
	1163	29. Nouem.	559		1193	6. Ianuarij	589
	1164	17. Nouem.	560		1193	26. Decemb.	590
	1165	6. Nouemb.	561		1194	15. Decemb.	591
	1166	27. Octob.	562		1195	5. Decemb.	592
	1167	16. Octob.	563		1196	23. Nouem.	593
	1168	4. Octob.	564		1197	12. Nouem.	594
	1169	24. Septem.	565		1198	2. Nouemb.	595
	1170	13. Sepremb.	566		1199	22. Octob.	596
	1171	3. Septemb.	567		1200	11. Octob.	597
1210	1172	22. Augusti	568		1201	30. Septemb.	598
	1173	11. Augusti	569	1240	1202	19. Septemb.	599
	1174	1. Augusti	570		1203	9. Septemb.	600

						345	
AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæsaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1204	28. Augusti	601		1233	6. Octob.	631
	1205	17. Augusti	602		1234	25. Septemb.	632
	1206	7. Augusti	603		1235	15. Septemb.	633
	1207	27. Iulij	604		1236	3. Septemb.	634
	1208	15. Iulij	605		1237	23. Augusti	635
	1209	5. Iulij	606		1238	13. Augusti	636
	1210	24. Iunij	607		1239	2. Augusti	637
	1211	14. Iunij	608		1240	22. Iulij	638
1250	1212	2. Iunij	609		1241	11. Iulij	639
	1213	22. Maij	610	1280	1242	30. Iunij	640
	1214	12. Maij	611		1243	20. Iunij	641
	1215	1. Mai	612		1244	8. Iunij	642
	1216	19. Aprilis	613		1245	28. Maij	643
	1217	9. Aprilis	614		1246	18. Maij	644
	1218	29. Martij	615		1247	7. Maij	645
	1219	18. Martij	616		1248	25. Aprilis	646
	1220	7. Martij	617		1249	15. April.	647
	1221	24. Februarij	618		1250	4. April.	648
1260	1222	14. Februar.	619		1251	25. Martij	649
	1223	3. Februar.	620	1290	1252	13. Martij	650
	1224	23. Ianuar.	621		1253	2. Mar.	651
	1225	12. Ianuar.	622		1254	20. Februar.	652
	1225	1. Ianuar.	623		1255	9. Februar.	653
	1226	21. Decemb.	624		1256	29. Ianuar.	654
	1227	11. Decemb.	625		1257	18. Ianuar.	655
	1228	29. Nouem.	626		1258	7. Ianuarij	656
	1229	19. Nouemb.	627		1258	28. Decemb.	657
	1230	8. Nouemb.	628		1259	17. Decemb.	658
	1231	28. Octob.	629		1260	5. Decemb.	659
1270	1232	17. Octob.	630		1261	25. Nouem.	660

346

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
1300	1262	14. Nouem.	661		1291	23. Decemb.	691
	1263	3. Nouemb.	662	1330	1292	11. Decemb.	692
	1264	23. Octob.	663		1293	1. Decemb.	693
	1265	12. Octob.	664		1294	20. Nouem.	694
	1266	1. Octob.	665		1295	9. Nouemb.	695
	1267	21. Septemb.	666		1296	29. Octob.	696
	1268	9. Septemb.	667		1297	18. Octob.	697
	1269	30. Augusti	668		1298	8. Octob.	668
	1270	19. Augusti	669		1299	27. Septemb.	699
	1271	8. Augusti	670		1300	15. Septemb.	700
1310	1272	28. Iulij	671		1301	5. Septemb.	701
	1273	17. Iulij	672	1340	1302	25. Augusti	702
	1274	6. Iulij	673		1303	14. Augusti	703
	1275	26. Iunij	674		1304	3. Augusti	704
	1276	14. Iunij	675		1305	23. Iulij	705
	1277	3. Iunij	676		1306	12. Iulij	706
	1278	24. Maij	677		1307	2. Iulij	707
	1279	13. Maij	678		1308	20. Iunij	708
	1280	2. Mai	679		1309	10. Iunij	709
	1281	21. Aprilis	680		1310	30. Maij	710
1320	1282	10. Aprilis	681		1311	9. Maij	711
	1283	31. Martij	682	1350	1312	8. Maij	712
	1284	19. Martij	683		1313	27. Aprilis	713
	1285	8. Martij	684		1314	16. April.	714
	1286	26. Februarij	685		1315	6. April.	715
	1287	15. Februar.	686		1316	25. Martij	716
	1288	4. Februar.	687		1317	15. Martij	717
	1289	24. Ianuar.	688		1318	4. Mar.	718
	1290	13. Ianuar.	689		1319	21. Februar.	719
	1291	3. Ianuarij	690		1320	10. Februar.	720

AEra Cæsaris		Anni Christi	Anni Arabum	AEra Cæsaris		Anni Christi	Anni Arabum
	1321	30. Ianuar.	721		1350	10. Martij	751
1360	1322	19. Ianuar.	722		1351	27. Februar.	752
	1323	9. Ianuari.	723	1390	1352	17. Februar.	753
	1324	29. Decemb.	724		1353	5. Februar.	754
	1325	17. Decemb.	725		1354	25. Ianuar.	755
	1326	7. Decemb.	726		1355	15. Ianuar.	756
	1327	26. Nouem.	727		1356	4. Ianuar.	757
	1328	16. Nouem.	728		1356	24. Decemb.	758
	1329	4. Nouemb.	729		1357	13. Decemb.	759
	1330	24. Octob.	730		1358	2. Decemb.	760
	1331	14. Octob.	731		1359	22. Nouem.	761
1370	1332	3. Octob.	732		1360	10. Nouemb.	762
	1333	21. Septemb.	733		1361	30. Octob.	763
	1334	11. Septemb.	734	1400	1362	20. Octob.	774
	1335	31. Augufti	735		1363	9. Octob.	765
	1336	20. Augufti	736		1364	27. Septemb.	766
	1337	9. Augufti	737		1365	17. Septemb.	767
	1338	29. Iulij	738		1366	6. Septemb.	768
	1339	19. Iulij	739		1367	27. Augufti	769
	1340	8. Iulij	740		1368	15. Augufti	770
	1341	26. Iunij	741		1369	4. Augufti	771
1380	1342	16. Iunij	742		1370	25. Iulij	772
	1343	5. Iunij	743		1371	14. Iulij	773
	1344	25. Maij	744	1410	1372	2. Iulij	774
	1345	14. Maij	745		1373	22. Iunij	775
	1346	3. Maij	746		1374	11. Iunij	776
	1347	23. Aprilis	747		1375	1. Iunij	777
	1348	12. Aprilis	748		1376	20. Maij	778
	1349	31. Martij	749		1377	9. Maij	779
	1350	21. Martij	750		1378	29. Aprilis	780

348

AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum	AEra Cæſaris	Anni Chriſti		Anni Arabum
	1379	18. Aprilis	781		1408	26. Maij	811
	1380	6. Aprilis	782		1409	15. Maij	812
	1381	27. Martij	783		1410	5. Maij	813
1420	1382	16. Martij	784		1411	24. Aprilis	814
	1383	5. Martij	785	1450	1412	12. Aprilis	815
	1384	13. Februar.	786		1413	2. Aprilis	816
	1385	11. Februar.	787		1414	22. Martij	817
	1386	1. Februarij	788		1415	12. Martij	818
	1387	21. Ianuar.	789		1416	1. Martij	819
	1388	10. Ianuar.	790		1417	17. Februar.	820
	1388	30. Decemb.	791		1418	7. Februar.	821
	1389	19. Decemb.	792		1419	27. Ianuar.	822
	1390	8. Decemb.	793		1420	16. Ianuar.	823
	1391	28. Nouem.	794		1421	5. Ianuar.	824
1430	1392	16. Nouem.	795		1421	25. Decemb.	825
	1393	5. Nouemb.	796	1460	1422	14. Decemb.	826
	1394	26. Octob.	797		1423	4. Decemb.	827
	1395	15. Octob.	798		1424	22. Nouem.	828
	1396	4. Octob.	799		1425	12. Nouemb.	829
	1397	23. Septemb.	800		1426	1. Nouemb.	830
	1398	12. Septemb.	801		1427	21. Octob.	831
	1399	2. Septemb.	802		1428	10. Octob.	832
	1400	21. Auguſti	803		1429	29. Septemb.	833
	1401	10. Auguſti	804		1430	18. Septemb.	834
1440	1402	31. Iulij	805		1431	8. Septemb.	835
	1403	20. Iulij	806	1470	1432	27. Auguſti	836
	1404	9. Iulij	807		1433	17. Auguſti	837
	1405	28. Iunij	808		1434	6. Auguſti	838
	1406	17. Iunij	809		1435	26. Iulij	839
	1407	7. Iunij	810		1436	15. Iulij	840

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabum
	1437	4. Iulij	1841		1466	12. Augusti	871
	1438	23. Iunij	1842		1467	1. August.	872
	1439	13. Iunij	1843		1468	21. Iulij	873
	1440	1. Iunij	1844		1469	10. Iulij	874
	1441	21. Maij	1845		1470	29. Iunij	875
1480	1442	11. Maij	1846		1471	18. Iunij	876
	1443	30. Aprilis	1847	1510	1472	7. Iunij	877
	1444	19. Aprilis	1848		1473	28. Maij	878
	1445	8. Aprilis	1849		1474	17. Maij	879
	1446	28. Martij	1850		1475	6. Maij	880
	1447	18. Martij	1851		1476	24. Aprilis	881
	1448	6. Martij	1852		1477	13. Aprilis	882
	1449	23. Februarij	1853		1478	2. Aprilis	883
	1450	13. Februarij	1854		1479	23. Martij	884
	1451	2. Februarij	1855		1480	11. Martij	885
1490	1452	22. Ianuarij	1856		1481	28. Februarij	886
	1453	11. Ianuarij	1857	1520	1482	18. Februarij	887
	1453	31. Decembr.	1858		1483	7. Februarij	888
	1454	21. Decemb.	1859		1484	27. Ianuarij	889
	1455	10. Decemb.	1860		1485	16. Ianuarij	890
	1456	28. Nouemb.	1861		1486	5. Ianuarij	891
	1457	18. Nouemb.	1862		1486	26. Decembr.	892
	1458	7. Nouemb.	1863		1487	15. Decemb.	893
	1459	27. Octobr.	1864		1488	3. Decemb.	894
	1460	16. Octob.	1865		1439	23. Nouēbr.	895
1500	1461	5. Octob.	1866		1490	12. Nouemb.	896
	1462	25. Septemb.	1867		1491	2. Nouembr.	897
	1463	14. Septemb.	1868	1530	1492	21. Octobr.	898
	1464	2. Septemb.	1869		1493	10. Octobris	899
	1465	23. Augusti	1870		1494	30. Septembr.	900
						Gg	

350	AEra Cæfaris	Anni Chrif.	Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Christi	Anni Arabum		
		1495	19. Septemb.		901	1524	27. Octobr.	931
		1496	7. Septemb.		902	1525	16. Octobris	932
		1497	28. Augufti		903	1526	6. Octob.	933
		1498	17. Augufti		904	1527	25. Septembr.	934
		1499	6. Augufti		905	1528	13. Septembr.	935
		1500	26. Iulij		906	1529	3. Septembr.	936
		1501	15. Iulij		907	1530	23. Augufti	937
1540		1502	5. Iulij		908	1531	13. Auguft.	938
		1503	24. Iunij	1570	909	1532	1. Augufti	939
		1504	12. Iunij		910	1533	21. Iulij	940
		1505	2. Iunij		911	1534	11. Iulij	941
		1506	22. Maij		912	1535	30. Iunij	942
		1507	11. Maij		913	1536	18. Iunij	943
		1508	30. Aprilis		914	1537	8. Iunij	944
		1509	19. Aprilis		915	1538	28. Maij	945
		1510	8. Aprilis		916	1539	17. Maij	946
		1511	29. Martij		917	1540	6. Maij	947
1550		1512	17. Martij		918	1541	25. Aprilis	948
		1513	7. Martij	1530	919	1542	15. Aprilis	949
		1514	24. Februarij		920	1543	3. Aprilis	950
		1515	13. Februarij		921	1544	23. Martij	951
		1516	2. Februarij		922	1545	13. Martij	952
		1517	22. Ianuarij		923	1546	2. Martij	953
		1518	11. Ianuarij		924	1547	19. Februarij	954
		1519	1. Ianuarij		925	1548	8. Februarij	955
		1519	21. Decemb.		926	1549	28. Ianuarij	956
		14.20	10. Decemb.		927	1550	18. Ianuarij	957
		14.21	29. Nouemb.		928	1551	7. Ianuarij	958
1560		14.22	18. Nouemb.		929	1551	26. Decembr.	959
		14.23	8. Nouemb.	1590	930	1552	16. Decemb.	960

351

AEra Cæfaris	Anni Chrif.		Anni Arabū	AEra Cæfaris	Anni Chrifti		Anni Arabum
	1553	5. Decemb.	961		1583	24. Ianuarij	991
	1554	24. Nouemb.	962		1584	12. Ianuarij	992
	1555	14. Nouemb.	963		1585	2. Ianuarij	993
	1556	2. Nouemb.	964		1585	22. Decembr.	994
	1557	22. Octob.	965		1586	11. Decemb.	995
	1558	12. Octob.	966		1587	30. Nouemb.	996
	1559	1. Octob.	967		1588	19. Nouemb.	997
	1560	20. Septemb.	968		1589	9. Nouemb.	998
	1561	9. Septemb.	969		1590	28. Octobr.	999
1600	1562	29. Augusti	970		1591	18. Octobris	1000
	1563	19. Augusti	971	1630	1592	7. Octob.	1001
	1564	7. Augusti	972		1593	26. Septemb.	1002
	1565	27. Iulij	973		1594	15. Septembr.	1003
	1566	17. Iulij	974		1595	5. Septembr.	1004
	1567	6. Iulij	975		1596	24. Augusti	1005
	1568	24. Iunij	976		1597	13. August.	1006
	1569	14. Iunij	977		1598	3. Augusti	1007
	1570	3. Iunij	978		1599	23. Iulij	1008
	1571	24. Maij	979		1600	12. Iulij	1009
1610	1572	12. Maij	980		1601	1. Iulij	1010
	1573	1. Maij	981	1640	1602	20. Iuni.	1011
	1574	21. Aprilis	982		1603	10. Iunij	1012
	1575	10. Aprilis	983		1604	29. Maij	1013
	1576	29. Martij	984		1605	18. Maij	1014
	1577	19. Martij	985		1606	8. Maij	1015
	1578	8. Martij	986		1607	27. Aprilis	1016
	1579	26. Februarij	987		1608	16. Aprilis	1017
	1580	14. Februarij	988		1609	5. Aprilis	1018
	1581	3. Februarij	989		1610	25. Martij	1019
1620	1582	24. Ianuarij	990		1611	15. Martij	1020
						Gg 2	

352	AEra Cæſaris	Anni Chriſt.	Anni Arabū	AEra Cæſaris	Anni Chriſti	Anni Arabum
	1650	1612 3. Martij	1021		1641 11. Aprilis	1051
		1613 20. Februarij	1022	1680	1642 31. Martij	1052
		1614 10. Februarij	1023		1643 21. Martij	1053
		1615 30. Ianuarij	1024		1644 9. Martij	1054
		1616 18. Ianuarij	1025		1645 26. Februarij	1055
		1617 8. Ianuarij	1026		1646 16. Februarij	1056
		1617 28. Decemb.	1027		1647 5. Februarij	1057
		1618 18. Decemb.	1028		1648 26. Ianuarij	1058
		1619 6. Decemb.	1029		1649 14. Ianuarij	1059
		1620 25. Nouemb.	1030		1650 3. Ianuarij	1060
		1621 15. Nouemb.	1031		1650 24. Decembr.	1061
1660		1622 4. Nouemb.	1032		1651 13. Decemb.	1062
		1623 24. Octob.	1033	1690	1652 1. Decemb.	1063
		1624 13. Octob.	1034		1653 21. Nouemb.	1064
		1625 2. Octob.	1035		1654 10. Nouemb.	1065
		1626 21. Septemb.	1036		1655 30. Octobr.	1066
		1627 11. Septemb.	1037		1656 19. Octobris	1067
		1628 30. Auguſti	1038		1657 8. Octob.	1068
		1629 20. Auguſti	1039		1658 28. Septem.	1069
		1630 9. Auguſti	1040		1659 17. Septembr.	1070
		1631 29. Iulij	1041		1660 5. Septembr.	1071
1670		1632 18. Iulij	1042		1661 27. Auguſti	1072
		1633 7. Iulij	1043	1700	1662 16. Auguſt.	1073
		1634 26. Iunij	1044		1663 5. Auguſti	1074
		1635 16. Iunij	1045		1664 25. Iulij	1075
		1636 4. Iunij	1046		1665 14. Iulij	1076
		1637 25. Maij	1047		1666 4. Iulij	1077
		1638 14. Maij	1048		1667 23. Iuni.	1078
		1639 3. Maij	1049		1668 11. Iunij	1079
		1640 22. Aprilis	1050		1669 1. Iunij	1080

AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum	AEra Cæfaris	Anni Christi		Anni Arabum
	1670	21. Maij	1081		1699	28. Iunij	1111
	1671	10. Maij	1082		1700	17. Iunij	1112
1710	1672	28. Aprilis	1083		1701	6. Iunij	1113
	1673	17. April.	1084	1740	1072	27. Maij	1114
	1974	6. Aprilis	1085		1703	16. Maij	1115
	1975	27. Martij	1086		1704	4. Maij	1116
	1676	15. Martij	1087		1705	24. Aprilis	1117
	1677	5. Martij	1088		1706	13. Aprilis	1118
	1678	22. Februar.	1089		1707	3. Aprilis	1119
	1679	11. Februar.	1090		1708	22. Martij	1120
	1680	31. Ianuar.	1091		1709	11. Martij	1121
	1681	20. Ianuar.	1092		1710	1. Martij	1122
1720	1682	9. Ianuar.	1093		1711	18. Februar.	1123
	1682	30. Decemb.	1094	1750	1712	7. Februar.	1124
	1683	19. Decemb.	1095		1713	27. Ianuar.	1125
	1684	7. Decemb.	1096		1714	16. Ianuar.	1126
	1685	27. Nouem.	1097		1715	6. Ianuari.	1127
	1686	16. Nouem.	1098		1715	25. Decemb.	1128
	1687	5. Nouemb.	1099		1716	13. Decemb.	1129
	1688	25. Octob.	1100		1717	3. Decemb.	1130
	1689	14. Octob.	1101		1718	22. Nouem.	1131
	1690	3. Octob.	1102		1719	11. Nouemb.	1132
	1691	23. Septemb.	1103		1720	31. Octob.	1133
1730	1692	11. Septemb.	1104	1760	1721	20. Octob.	1134
	1693	31. Augusti	1105		1722	9. Octob.	1135
	1694	21. Augusti	1106		1723	29. Septemb.	1136
	1695	10. Augusti	1107		1724	17. Septemb.	1137
	1696	30. Iulij	1108		1725	7. Septemb.	1138
	1697	19. Iulij	1109		1726	27. Augusti	1139
	1698	8. Iulij	1110		1727	16. Augusti	1140
					1728	5. Augusti	1141

INDEX CAPITVM ^A		355	
<i>LIB. PRIMI.</i>		<i>Tempestatis descriptio.</i>	
De mortis contemptu.		<i>Cap. VII.</i>	
P raefatio auctoris. De origine Erroris. <i>Cap. I.</i> Non esse bona quae vulgus putat. <i>Cap. II.</i> Quotidie morimur. <i>Cap. III.</i> De vitae breuitate. <i>Cap. IV.</i> Vita precario datur. <i>Cap. V.</i> Multis diu vixisse nocuit. <i>Cap. VI.</i> Vitae molestiae. <i>Cap. VII.</i> Mortis Laude. <i>Ca. VIII.</i>	<i>Deum esse. VIII.</i>		
		<i>De sapientia diuina. IX.</i>	
		<i>Diuina prouidentia res omnes regi. X.</i>	
		<i>De praescientia Dei. XI.</i>	
		<i>Deus peccati auctor non est. Cap. XII.</i>	
		<i>De prouidentia. XIII.</i>	
	<i>LIB. TERTII.</i>		
	De vita beata.		
	<i>Præfatio.</i>		
	<i>De vita beata. Cap. I.</i>		
	<i>De amicis. II.</i>		
	<i>De labore viae. III.</i>		
	<i>De peccato originis. IV.</i>		
	<i>Cupiditates abdicandæ. V.</i>		
	<i>De prædestinatione. VI.</i>		
	<i>Plures gratiæ diuisiones. Cap. VII.</i>		
	<i>De gratia efficiendi & efficiaci. Cap. VIII.</i>		
	<i>Bonum ex nobis aliquod operari possumus. Cap. IX.</i>		
	<i>Mortuos non esse lugendos. Cap. X.</i>		
	<i>Morientibus admonitio. Cap. XI.</i>		
	<i>Conclusio operis. XII.</i>		
<i>LIB. SECVNDI.</i>			
De animorum immortalitate & diuina prouidentia.			
	<i>Præfatio.</i>		
	<i>Persuasio de immortalitate quanta sit. Cap. I.</i>		
	<i>Anima se ipsam mouet. II.</i>		
	<i>Ingenij subtilitas. III.</i>		
	<i>De virtutibus. IV.</i>		
	<i>De cura futuri. V.</i>		
	<i>Animus à corpore non pendet. VI.</i>		

IOAN. MARIANAE.

De morte & immortalitate.

LIBER PRIMVS.

Auctoris Praefatio.

IN Hispania totius vmbilico Tolerum sita est locis arduis, vnde sunt aquarum diuortia, vrbs ampla, natura magis quam arte munita, vniuersae prouinciae columen lumenque preclarum, incolarum tum forma praestanti tum ingenio, religionis cultu purissimo, sapientiae studijs excellens in paucis. Totam ferme circulo vastis praeruptisque montibus magno naturae miraculo penetratis Tagus fama, aquis, & arenas interfluente atro nobilis ambit princeps inter saxa altissimis ripis. Vnde & perangustum aditum ad septentriones relinquit arduum ascensum & duplici ab antiquo muro munitum. Circum urbem solum sterile, faxeum, deforme, rebus omnibus indigens. celo terraque aquarum penuria, quod longissimè abest à mari, & tota regio praeter reliqua Hispania sublimis est. Nisi qua parte amnis interfluit vallem planiciemque latiore prouentum longiorumque quam latam spatij. Sic Toletani importata plerumque annona vitam tolerant. alioqui praediuiti cultum, ornamentis omnibus, insigni ciuis humanitate, benigni, hospitales, officiosi. Opes non magnae propterea, & quoniam commercio opportunitas non est mari longinquo, vnde copiae parantur. Sacrae ordinis census maior, magnae diuitiae. Agrorum decumae longissimo tractu in praecipuum eius vrbs templum conferuntur: cum quo aedificij amplitudine & maiestate, numero ministrorum, omnibus ornamentis, religionis cultu, & copijs nullum toto orbe comparatur dempto Romano: qui cum certare non iuuat

ne de ornamentis quidem auro & argento. Propè urbem colles circulo assurgunt natura deformes, faxis impediti, tenui atque gracili gleba: arte tamè & cultura sati, ciuium deliciae, cum festi negotio rursicari volunt, & ex urbanis angustijs in apertum caelum prodire, sinceriori aura perfrui, quae est saluerrima. Ita multa suburbana praediola extant praetorij, legatibus, aut turribus. omni ex parte, qua prospectus est, collucentia. Venae aquae salutaris ubique, tenues, ac ferme quantum è collium fastigio pluuiae aquae per subiectas arenas percolatur. vnde putei effodiantur fonticali; existunt pro conditione temporis pluuij sereniua maligni iam redundantes & pleni. Pro aquae modo horti coactis oleis irriguatur; arbores insistantur haud latissimè. fructus suauis sunt ac fere pruna omne generis & armeniaca. prouetus exiguus ac vix culturae impesam exaequas. Inter eos colles qua parte flumè Martini pote iugitur, atque ad occasum, Mōteronius mons leniter assurgit vt alij, & nomine & fama celebris. Multa in eo suburbana praedia maiori aliquanto nitore & puentu quam in caeteris. Oliuae generosi olei non paucae, diuersi generis vites expetite mensis vuae; quoque & quonia copia non magna, ex ijs vinum exprimitur raro. In ea loca veritate aliqua do solitè erant, vt animum curis graue, festi studijs caput ea amoenitate resiceret propter usum familiarè, qui mihi erat cum quibusdam eorum praediorum possessoribus. Exiguus amici nobilis in medio eo monte hortus est elegans, tum ipse tum villa ad exemplar prudentis villici, vt mihi quidem videbatur, à modestia & amoenitate constituta. In eum hortum sumpta à Graeco quodam epigramate occasione disticho subiecto lusum per otium aliquando.

*Non neq; magnus amor: lepidus tamen:
hinc ego quamuis
Exiguus placidus sed tamen hortus eram.*

In sumptuosis agris nociua laxitas, locorum angustia pro compendio est.

Huic

Huic horto fundus alter coniunctus viri sacri præcipua nobilitate & modestia, imminet latior spatij haud minore nitore. Vix ad lineam directæ arbores frugiferæ in quincuncè dispositæ, horti manu irrigui late expatiantib. arcis, herbis odoratis floribusq; distincti. villa superbo structure genere satis ampla signis & tabulis affatim exornata. Herus aquæ iugis & fontis cupiditate nup cautes durissimas longo spatio pforauit insano conatu & sùptu: quo fructu nõdũ erat exploratũ, tẽp' aperiet. In eũ fundum alterũ epigrãma ex Græco Latinũ fecimus paucis commutatis.

Tres hospes charites his hortis cernis inesse.

Vrbis prospectus prima venustus erat.

Arboribus, villa, haustris iuncta est altera & herbis.

Quid reliquam? Ferro saxa cauta tenent.

In laterè eius mōtis ad dexteram secũdo ab vrbe Iapide Cisterciensẽ monasterium est præcipua religione, à templo sciunctum sacellũ signumq; Virginis matris, ciuibus, vniuersisq; circum pagis sanctum. Statis præsertim diebus magna hominũ frequentia concurrat, numinis præsentia expiari peccata, sæpè etiã edicula prædicat. Ea parte pseudohyacinthi passim effodiuntur extantq;: per quos aqua pluuia trãsfusa atq; permeans omni foete expurgata intra monasterij septa erumpeas fontem efficit celebri fama salutarem præsertim ijs qui laborant calculo. Mira aquæ viscera tergendis vis renes atq; vesicam: eorq; frequentes aquatũ conueniunt agafones haud leui iniuria amicæ ei hominum nationi tràquillitatis. Alioqui locus propter fluuij vicinuatẽ solis vaporẽ insaluber est certè in æstate & per autumnũ: quo tempore frequentes morbi grassantur, pro domelicorum numero multi decumbunt. Ad australem vrbis plagã atq; ad sinistram eius montis maiori interuallo intra vicinos montes Hie-

ronymianum monasterium nõ minori celebritate neq; minori religione assurgit, Sifla dictũ, de nomine pagi iisdẽ olim vestigijs. structura elegantior, maiores copix, latifundia multa, pecorũ magna vis: vnde ij monachi aluntur, sed egeni magno numero, præsertim in annoxã caritate & angustia, certũ tenuitati perfugiũ. Inter hoc monasterium & Mõteronium collẽ multa prædia prætoriq; visuntur. Sed & præcipuũ ab amplitudine & elegantia quod Quirogæ Cardinalis infana impensa annis superiorib' extructũ est. ad quadragies tertium hoc est auri cẽtum millia insumpta. sunt & in rationes relata. Circum edes amœni horti sunt fonticulis irrigui, vineæ, oliueta, opacæ atq; frugiferæ arbores magno numero, viuariũ pisciũ satis amplũ procul corruata per tubos aqua, pximi saltus haud angusti pprio cincti muro feris & venationi destinati. Cardinalis hortis subiecta ad septentriones nostri ordinis sylua est satis ampla annosis quercub', iuniperis, terebinthis insignis admiraculũ, in tãta vrbis ppinquitate syluestres & montanas arbores cõseruatas, neq; in ignis alimẽta cessisse. Sũt ex interuallo oliueta, vitesq; aliquãto numero, quã solũ foecundius est, mites arbores: in quib. & numero & bonitate pruni eminet omnifariã. Sunt & horti oleis instituti, ex vicino fonte irrigui, angusti spatij. rosa multa aperiente se vere præcipua bonitate florũ Regina agri fudiq; decor. Flores alios spõte ex se vniuersa terra fundit, herbæ odoratas salutaresq;, thymũ, stẽcadẽ thymbram, trifolium, chamæpytim, caucalim, irim, periclimenon, oxalim, vtrũq; cicortũ, rapunculos, feniculũ, asparagos magna copia. Quid fũdi vniuersi dotes alias cõmemorẽ insignes atq; pclaras: qd nuce, corylos, fic', cerasos? Quid tãdẽ de hesperis ingenio dicã? Mirabile dictũ, sed verissimũ. lux recurrẽs odorẽ & gratiã aufert, q̃ alijs herbis & florib. dat. Per noctẽ tamẽ suauissima fragãtia complet

complet agros & aërem, vix vt Indici odores conferri debeant. Sic odor non ariditate constat, q̄ dixit Theophrastus, sed humido etiam temperatur ex rore post solis occasum de cælo liquato. Finis non sit neq; modus in tanta copia laudum. Præstabit carmina subijcere, quibus per lulum eius fundi formam & partes diebus superioribus explicuimus in hæc omnino verba.

*Dēsas sub salices lassa & cōfecta, viator,
Proyce tātissper mēbra labore via.
Lucus amœnus eram: quercus, virgulta cupressos*

Leniter aspirans cōmouet hic Zephyrus.

Floribus & lucent distincta hæc præta dētoris

Verè thymum & violam cum redeunte ferunt.

Atq; fragrans inter Terebinthos innatat iris

Nympharum proprius lucus Amadriadum.

Multaque cum violis vaccinia succa leguntur:

Perq; humiles dumos roscida mixta rosa est.

Aspice nocte polum, varios hosce aspice flores,

Quis neget in terris astra micare diu?

Hic ver purpureum letissima germina fursdit:

Rura salutaris spargit odore mea.

Mollior hic aëtas. Præbet quos pampinus umbras,

Aura fouet leuiter frondea testa mouens.

Arboribus surgat molli cōnexa corymbo

Nigra hederæ in pratis non pede recta suo.

*Est hic vinetis confusa & pinguis oliua,
Palladis et Bacchi munera iuncta simul.*

Sunt olera irriguis, lactuca & betasalubres;

Agricolis caules, allia, rapa sifer.

Præcipites inter rupes pura vnda perennat,

Fonticulo è tenui murmure grata suo.

*Riuus itè placidus nostras plabitur oras,
Syluam humore rigas, q̄ ppe tōsa nitet.
Lusciniæq; modos solitos, tum astate cicada*

Armonia indocili concinit vsque melos.

Est & turdus edax, perdix, & turtur obesus,

Attagen in mēsis sæpè petir' honos.

Inque plagas trūduntur apri, leporesq; fugaces

Cuniculi imbelles, grata sagina gula.

Tendimus alitibus laqueos, inagrite vulpes

Luditur, heu corti parce inimica mea.

Agresti arbusto spōsatur ab arbore misti Surculus, vt domino non sua poma ferat.

Hic amor, hoc pulchris nomen bene conuenit hortis,

Quādo tot veneres hunc temere locum

Villā ne patulā prætergrediaris amice: Hospitij facilem nam experiere modum.

Mox oculis lustra qua audisti singula: dices

Est fateor, meritis apta camœna tuis.

In id suburbanum aperiente se verè sedatis hyemis frigore, prodire foliatus eram omnibus ferme annis, loci amœnitatē aëris temperiē secutus, tū vt dies aliquot rerum diuinarū commentationi darē, & ea cessatione vegetior ad intermissa literarū studia & negotia vrbana redirē. Vicissitudine rerū, requie alterna reficitur animus, reparatur vires, deponitur molestia. Cōueniebāt inuisū amici aliquādo iā plures, iā singulares. Mutuo colloquio solitudinis tædiū leuabatur. simul ipsi reficiebā vires vrbano tumultu defatigatas. Accidit die quodam, vt Petrus Caruialius tunc Decanus Toletanus nunc Cauriēsis Episcopus ex cōdicto alijs viris præclaris comitar' accederet ad prædiū eius are nostra diligentia paratum. Maij mensis Kalendæ erant, illustre cælū nullis offuscatur nebulis, flatibus Aquilonis aura tēperata ac frigida

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

pro-

propior, qualem voto fingere possemus. Hospitum & conuiuarum aduentus aliquanto tardior, quod propter festi celebritatē in templo maximo sacris solenni ritu operati prius essent. Vbi accessere tandem, cū primū inter nos salutauimus, ad epulas continuò itum est nulla re gratiores quā familiari colloquio de litteris, de antiquitate & pietatis studijs. Tametsi tum mora, tū frig⁹ expresserat famē, neq; fercula deerant talib. conuiuis consentanea, neq; à modestia aliena. Secundis mēsis bellaria & tragemata. Vbi quantum satis erat cibi sumptū exēptaq; fames est: remotis mensis ē villa egressi sub opaca quercu & patula cōfidentes varijs fabulis modestis iocis & salibus aliquandiu sustentauimus. delibato mox tantisper somno in stratis pomeridiano, simul oēs affurreximus. Varij erāt parati ludi, tessera, larrūcūli, pilae, globi lignei cū circulo ferreo in terra cōpacto, quē transmittāt, ac imprimis mensa longae imposita tabula rotundae pars nigra, pars candida: quib. iactis magno saepe nisu, quae ppius ad extremum mēsa marginem accedebat, nisi impelleretur ab aduersaria, pro ea victoria stabat. Ludunt aduersus singulos singuli, aut plures etiam utrimq; numero pugnantium exequato, instruantur aduersae acies, incalcescit pugna. vno saepe icto & impetu multi hostes cadunt, variant secundae aduersaeq; res. Alea prorsus aberat, quoniam is lud⁹ viros religiosos & modestos parum decet, quippe p-fanus, & in quo maior sorti locus sit quā industria, neq; corpus exerceatur, quae praecipua ludi virt⁹ est. Ergo singuli tum externi, tum focij pro ingenio varios instituerunt ludos, quibus se oblectarent, horas vespertinas & tempus fallerent. Decanus & ego secreti ab alijs discessim⁹, vt in syluā proximam abditi viridantium arborum grato aspectu ac verò latē patētis agri specie venusta animos reficeremus. Et liberat molestia, quam ex obitu Garfikē Loayfā (erat Decani a-

uunculus caritate pater mihi cū illo vsus) ceperam⁹ quamuis ante vnum & alterum annum extincti, vix delibato delati nuper pontificatus Tole-tani honore amplissimo, merces meritis modestiae consentanea, tum laborib. & eruditioni Philippi Principis maximi. Adiunxit se duobus Castellonius vir eruditus & grauis à secretis Inquisitionis, qui eo se post prandium contulerat, noua & ipse plaga calamitateq; saucius, utriusque familiaris. in ipso nihil leue aut ludicum. mores ad modestiam compositi, aetas matura ac senectuti propior, priscæ probitatis exemplum. Sic mollibus passibus lento gradu ex aliquanto spatio sermone de varijs reb. ac praesertim de re publica vitio temporum labefactata inchoato ad fontem tandem peruenimus, qui in media sylua subiecto amplo labro promanat tenui saepius vena, tunc pleniori canali fistulaque ob incrementum humoris ex hibernis aquis eo anno vel maximè copiosis. Eo delati in podio assedimus nuce moroque proximis. Ibi vt affolet in animorum remissione vacillante sermone de multis rebus colloqui coepimus tum publicis, tum priuatis. Quod aetatis vitium est tamen, gentis mores longa oratione accusauimus. homines ad arma natos affluentia copia voluptatum, illecebris, omnis amoenitatis maritimae, terrestriisque, atque commercio gentium externarum ad famam accurrentium nostrarum copiarum, easque importantium merces quibus corpora debilitantur, vigor animorum extinguitur, eneruari & peregrinis moribus depruari: atque ita vt nec libidini nec sumptibus, nec vestium pretio modum faciant, accubantes in conuiujs, cibo atque vino debilitatos, emolli-tos atque corruptos stupris exemplo Principum lasciuire populares. Quidquid alibi per partes corruptum est, quasi confusis omnium gentium vitijs in mores Hispanorum

norū migrasse. Vnde quasi ex fumo præcipitante fortuna graues calamitates imminere, ac verò iam instare videantur. Virtute partum imperium opulencia perdit, & opulentiæ affectæ voluptates. Animosum vigorem, quo res tantæ bello paceque perfectæ sunt, vitiorum licentia extinxit, qua nihil est militari disciplina exitius. Is videlicet victoriarum de hostibus fructus fuit, amplificati principatus terra quidem latissime, mari autem ipsis orbis cælique finibus terminati. Romanorum exemplo corruimus minori temporis interuallo, quibus exitiale fuit in Asiam imperium propagasse, inde Romam transtulisse voluptatum illecebras instrumentaq; [Quid verò necesse est multiplices peculatus commemorare, magistratus hiic præsentim animis vanales, ignaros turpes & fordidos sacerdotes, omnia auro perita: nihil iam meritis dari, nihil virtuti: nullum innocentia probitati & eruditioni locum esse relictum: ambitiosis & prauis modo diligentibus atque gratiosis publicos honores, & procuraciones dari nullo maiori delectu. Propinquitatem cum aulicorum aliquo pro virtutibus esse. Copias denique ecclesiasticas, quæ sunt ingentes, fere in sordes & cloacas abijci quanta cum labe & iniuria reuitatis & probitatis dicere non attinet. Quæ & similia vitia cum pergerent accusare, & maiores in posterum metus proponere, grauiori in singula verba animorum motu. Pax, inquam, sit rebus, faceffant querimonia. Dies hic & agri vniuersi species & decor latitiam potius ostentat & iocos quam lamenta, ad lusus inuitat omni seposita seueritate. Tempori seruire præclarum, meliora in voto habere, quacumque tolerare. Quomodo terræ sterilitatem, maris tempestates; ita temporum calamitatem ferre debemus; vitia erunt quandiu vitia, & meliorum interuentu rerumq;

vicissitudine pensantur. Quod si naturæ mala recip. incommoda detrectando & accusando leurentur, magno essent lachrymæ comparandæ, neq; vnquam illis parcẽdum. Nunc nos mœrore conficimus; & nisi cautio adfit, notabiles nos reddimus imperantibus. neque præterea proficimus. Res suum cursum tenent, prosperis aduersa, vitij virtutes mutantur sua sponte ductuque nunquam ad arbitrium nostrum. Deinde non tam in malo status est, vt nullus sit virtuti locus, omnia occupat ignauia & ambitio peruertent. non tam est virtutum præsens tempus sterile. Oculos in vniuersam prouinciam extendite. plures integros magistratus, sacerdotes sanctos, proceres modestos inueniatis. Sed in eo quoque natura praua est; facilius prauitas paucorum occurrat memoriæ, quam multorum innocentia. Quod si mentem à proximis annis, quibus sua quoque inerant vitia, ad paulò superiora referatis, bella intestina, procerum dissidia, promiscuam libidinum licentiam, stupra, cædes, peculatus, rapinas, in regia ipsa suppositos partus, regentium ignauiam, fortassis multo commodiora nostra tempora fateamini, longo interuallo discrepare ab illis.] Sed nimirum vt in temporum iniurijs, ita in moribus superiorum obliuiscuntur præsentibus mouemur, ea quæ grauiora omnium mala ducimus. Transactis præsentia molestiora, quia acrius vrgent: sensus memoria potentior. Quin mentem alio traducimus, atque ad nos ipsos nostrumque profectum conuertimus, de virtute aliqua præsentis commutatione disputamus certiori proficendi spe; quãdo publica alijs incumbunt: in nobis cum Deo situm est nostros sermones cõmodiores facere, ac noua censura castigare. Placet ea ratio vterque ait. è multis selige argumentum loco & tempori accommodatum. tu disputantis

perfo-

Qua du-
obus illis
[ ] in-
cludun-
tur, in-
dex ex-
purg. ju-
bet de-
lej.

personam sustinet: nos si minus verbis ne sepe interrumpatur disputatio, auribus certe dicentem & attentione sequemur. Obsequar votis vestris, materiam ipse sed vestro consensu designabo, disputatio communis erit, ne solus quasi coniuua silente videar, si nulla sit altercatio. Itaque de modestia disceptare promptum est, quæ mater virtutum cæterarum est & fundamentum stabile. De patientia ad mala toleranda, quibus vita vniuersa obnoxia est. De fortitudine atque constantia, qua pectus armatur aduersus ingruentia mala & quotidiana pericula, ne officio terga vertamus. De munificentia aduersus pauperes & opes congerendi cupiditatem. De castitate, pietate, religionis cultu. Si mauultis de historia aliaue quapiam eruditionis parte colloquamur. Vestrum erit inter has omnes virtutes vnã adoptare, quando de omnibus dici non potest. Id in tuo arbitrio potius relinquimus, ait Decanus, vt pro me & socio respondeam. Neque enim quæstionem in conuentu poscis more sophistarum, vt ex tempore de re quacumque proposita dicas: id enim superbum, neque tuæ modestiæ. Nos etiam de qua re proximis diebus fueris commentatus, diuinare non possumus. Tum ego: si verum fateri debeo in hoc secessu de mortis contemptu & immortalitate multa à priscis theologis & philosophis præclarè dicta in aduersaria collegi. nam de commentu vt cogitem serio, ætas admonet, multa que quotidie in oculos amicorum funera incurrentia nostræ mortalitatis certissimi nuntij. Ea præsentis memoria teneo: de ijsque disputare promptum, neque vt ego arbitror, iniucundum. *Scire mori fors prima viris.* Apage sis, Castellionius ait, disputatio, neque cum loco, neque cum temporis celebritate consentiens; num eo reuolueris, quod in nobis modo accusabas? Verum Garfiæ Loayfæ tuo Decane

auunculo non ita pridem extincto quasi in ferias dare hac disputatione quid vetaret: Vxor Castellione tuæ & filiæ, quas mors nuper importuna rapuit, exequias & iusta vna celebrare! Mortis facies tristis & horrida est, sed prauis; quod si pigmenta accedant arguto pictoris penicillo, fortassis molestia omnis lætitia & suauitate mutabitur. Vos quid velitis statuite, ego obsequar vt debeo. Sed quod reperam, de nullo argumento facilius & libentius disputarem. Mihi quidem idem, quod Castellionio iudicium erat, inquit Decanus. Sed optionem quam tibi dedimus retractare non iuuat. Neque erit nobis molestum de vitæ exitu re tum familiari, tum necessaria audire te præsertim disceptatore, qui verborum elegantia, accommodatis sententijs & exemplis soles demulcere aures, ex triuialibus facere eximia. Pro ea de nobis opinione gratias habeo, inquam, qua inflari aura & afflari possem, nisi meæ tenuitatis mihi met ipse conscius, quam exiguos profectus habeam in omni eruditionis parte nossem, meo me modulo metior, neque nos super extendimus, ad quod statura non pertingit, vt Pauli Apostoli verbis vtar. Verum priusquam in disputationem ingredior, epigramma Græcum diebus superioribus, quoniam tuum grauem casum exprimit, & in tuam gratiam Castellione Latine redditum, præmittere placet, tu nostra seueriori lima castigato, potes namque.

*Occidit heu ex partu coniux: sed nata
superstes
Tantis per lachrymas tersit ab ore
meas.
Mox etiam spe illa fors me heu spoliavit
acerba;
Sic dolor æternus gaudium inane
fuit.
Tantis te in lachrymis vnum hoc, Proserpina, matris
Extincta iaceat, fac rogo gnata
sinu.*

Hh

Atro-

Atrocis casus memoria exulcerasti
 animum, Castellonius ait, menti of-
 fudisti tenebras, non sedatur carmi-
 ne dolor tam grauis. Sed rationis,
 inquam, luce eas tenebras discute,
 mentem excita, & à vulgi sensu se-
 cerne cogitationem. Miserabili, in-
 quit, genere Leti perijt mater in æ-
 tatis flore, filia vix nata iisdem vesti-
 gijis est subsecuta, hoc felix quod su-
 am orbitatem meam solitudinem
 non cognouit, neque aduersis sola-
 men, neque gaudiorum particeps.
 Noui inquam, & geminum luctum
 planè misereor. Quid tamen mi-
 serabile, si inanibus detersis ad veri-
 tatis te lumen conuertas? An non
 ad vitæ metam multæ viæ, alia aspe-
 ra & longior, alia expedita & plana:
 eodem tamen omnes perueniunt
 ad quietem & pacem, felicem il-
 lum portum. Mors enim mala
 non est certè nisi malis. Scilicet id
 genus mortis in mulieres non ca-
 dit? non prægnantium communis
 metus? Aures aduerte, de eo pericu-
 lo crebro inter se colloquentes au-
 dias. Nos stulti nostros casus & cala-
 mitates quasi nouas & insolentes vi-
 tuperamus, dolori fucum quæri-
 mus, vt videatur honestior excusa-
 tio. Circumspice non dico totum or-
 bem, sed urbem hanc & vicina lo-
 ca: in acerbiores quotidie incidis
 casus. An non vides paulò ante do-
 mestica tua funera, Regem poten-
 tissimum Philippum, quo tibi cine
 hoc imperium stabat, multos annos
 cum doloribus & morbis luctatum,
 vitam tandem conclusisse? Breui
 post ipsum Garciam Loaysam sub-
 secutum vix degustato delati Ponti-
 ficatus Tolctani fructu, in quo ac-
 quiescebant spes bonorum fermè om-
 nium, posse per eum restitui secu-
 lum aureum compressa prauitate.
 Sed neque mirum sexaginta quin-
 que natum annos nihilominus di-
 em obiisse, præsertim laboribus &
 molestijs victo corpore, quas in ma-
 gna rerum varietate, atque heri
 morte imperio & gratia in alios

translata grauissimas pertulit, sub vi-
 tæ finem maiores. Erat ille qui-
 dem longiori æuo dignissimus, pro-
 pter excellentes animi & corporis
 dotes, quas quasi secum ipsa certans
 natura congeffit. Verùm Deo
 præscribere nemo potest, qui singu-
 lis vitæ certos fines descripsit nulla
 exorabile arte, à prima die pen-
 det extrema. Illi potius nostra-
 rum rerum arbitriam permittam-
 us: neque conqueramur si quis
 nostrum ad vltimam non proces-
 sit ætatem. Quæ imprudentia ma-
 gna nostræ felicitatis labes est. Pol-
 licemur nobis, quod præstare ne-
 mo possit. Et sanè quid vita, quid
 mors est? Vita calamitatum cu-
 mulus, procellis iactatum mare, per
 quod vix quisquam sine offensione
 nauigat, hic ad scopulos alliditur,
 ille in breuia incidit, aut tempestate
 iactatur, cuncti laborant tædio &
 nausea. Inde angustia & querela
 rebus etiam tranquillis. Quid mori?
 finis miseriarum, laborum meta,
 tranquillius portus, ab omni vento-
 rum flatu secunda nauium statio. In-
 caleſcebat oratio, cum Decanus, vi-
 deris iam in disputationem ingredi.
 Apertiora tamen omnia erunt, si
 quæ dicenda sunt in partes diuidas
 & capita, vt intelligantur singula
 melius, & tenacius memoriæ adha-
 reant. Mihi quoque id consilium
 placebat, aio, sed nescio quomodo
 à commemoratione funerum ad
 præcepta prolapsa repente oratio
 est. Equidem funera alia illustri-
 um virorum referre cupiebam, qui
 proximè rebus mutatis de fastigio
 deiecti vitam etiam breui amise-
 runt. In eo numero Perrus Porto-
 carrerius generalis Inquisitor, &
 Rodericus Vasquius Castellæ Præ-
 ses primi occurrebant, viri præstan-
 tes: quos mors rapuit ne diu de for-
 mes testes viserentur honoris detra-
 cti. Et vterque tamen ad multam æ-
 tatem vitam propagarat. Senectus
 molestijs & dolori est impar & qua-
 si graui onere premitur. Verùm

hac

hæc missa faciamus & ad disputationem aggrediamur, digestam ut A vultis, in capita & libros. In primo libro de *mortis contemptu* agendum est, in altero de *animorum immortalitate*, diuina prouidentia. Postremus *Christiana religionis bene fundatas spes ex diuinis potissimum libris & oraculis explicabit*. Affulge de caelo alma lux, vota nostra & præclaros conatus promoue, principijs susceptæ disputationis secundos successus & finem optatum dato.

C A P. I.

De Origine erroris.

Nter mala omnia, quibus vita nostra præmitur malignis & perpetuis haud dubium, illud quidem est grauissimum quod pauci ratione & veritate ducuntur, multo plures opinionibus circumagimur, rotæ instar volubilis inconstantis.

Voluitur Ixion & se sequiturque fugitque.

Ex ijs opinionibus quædam proficue sunt sine quibus vita non traducitur, aliæ noxiæ vitiorum omnium fomentum, pleræque omnes fallaces, quippe à sensibus ortæ qui non parum sæpè falluntur & fallunt. Baculum in aqua vides, fractum putas: globum ex interuallo, multo sua mole minorem iudicas: vitrum coloratum interpositum, eodem fucò infecta alia nunciat falso. At ij errores & fallaciæ facillè corriguntur si aduersitas animum, neque si non corrigantur, tanti est. Decipiunt aliæ opinionones, quoniam veritas latet, spectris & imaginibus ludimur. Verum sine ea deceptione vita non agitur non constat. Nemo se aut filium erudiendum tradat, nisi de cuius peritia integra opinio sit maior sæpè vero. In aduersa valetudine cum afflicta salute decumbis, medicum aduocas; de cuius doctrina & prudentia mul-

ta & mirabilia prædicantur. Inter mercatores commercio locus non esset, quo publicæ & priuatæ opes continentur, sublata inter eos fide, quæ ad faciendum nomina vel maximè necessaria est. Quid de re militari dicam? Eximij sæpè duces copiarum mentiendo, & simulando votis & veritati contraria magnam à prudentia laudem sunt consecuti, fregere aduersarios validiores. An regia maiestas, quæ salutis tutela est, vlla re magis quàm opinione de Principis opibus & viribus stat, ex satellitum numero & reliquo apparatu concitata sæpè falso? Nihil rerum mortalium tam instabile & fluxum, quam regia potentia detracta quasi larua fortunæ mole Regem propius inspice: nil esse aliud inuenies quam deauratam foris statuam, situ & blattis intus putrem, hominem delicijs emollitum, purpuræ splendore magna tegentem vlcera quasi imposito malagmate metus, molestiasque graues. Si ministeria detrahas, eo infirmiores, quod molli otio corruptus imperare didicit, non facere. Si reuerentia abscedat animis, de gradu facillè deijciatur. Vitam ergo sine opinionibus vides non traduci, mendacium quod per se est foedum, mente tamen suscipi utile rebus humanis & necessarium. Illud miserimum, quod opinionones pleræque non fallaces, sed exitiales etiam sunt, eas tenebras veritatis & rationis luce discutere arduum. Inde verò multiplicis dementiæ occasio. Hic vitiorum omnium fons & origo; hic malorum omnium cardo vertitur. Nunquam opes, aut inanem nominis famam expeteremus cum salutis & vitæ periculo, præposteris voluptatibus toto pectore indulgeremus, nisi prauæ nos opinionones in præcepta transuersos agerent. Potiora & illustriora, quam sint, singula hæc cogitamus, quæ adepti continuo contemnimus errorem vsu experti. Imaginibus ludimur, frustra que conturbamur, ut diuinus vates ait. Ijs similes

sumus planè quos pulueris nebula temere à pecoribus excitati, exiit castris, vertit in fugam quasi hostes magno numero instent. Idem in morte accidit, terribilis est non vi sua sed propter circumfusas opinionum tenebras & spectra absfona ab atrabile commota. Inter noctis tenebras omnia terribilia apparent, arbores, lapides, iumenta, ipsi amici & propinqui, monstra quædam immania videntur, lucem expecta, ne loco mouearis, hisce laruis ne cedas. Puerorum instar cognatos & familiares timemus, si laruos eosdem psona deposita amplectimur. Quid verò si ferro tegantur, telum distringant, ad matres cum clamore & ciulatu confugimus, auertimus oculos & faciem ab aspectu terribili. An soli pueri & non etiam viri armatam opinione metuunt inopiam, infamiam, acerbitates alias, ipsam denique mortem. Nò personis sed rebus etiam imponuntur laruæ, adduntur arma: nos ipsi decipimus, tela aduersarijs damus, vt nos feriant, quæ si sapis detrahe. Sic sincerus iudicabis. Mari te vasto committere nò audes, fluminis aquam non exhorres. An credis referre immodica an multa aqua mergaris & pereas? Si terra mouit repente concitus fugis, ne domus tota in te ruat, exiguus lapis sit satis vt capite comminuto vitam eripiat. In tempestate si fulguribus corrufcet triste cælum, nubes tonitruis perstreant, ventorum turbo impellat, toto corpore exhorrescis, quasi finis instet, contorto è cælo fulmine per eundum tibi sit. Melones, pepones, ficus non times, quibus & alijs voluptatibus multo plures homines occidunt, quam de cælo tangantur. Nimirum armatam mortem times, qualis in tempestate contingit. Voluptatum illecebræ fallunt propter suauitatem, quam fronte gerunt, latronibus Aegyptijs per similes, quos Philistis ex eo dixere, quod amplecterentur quos iugulabant. Ergo hac disputatione mortem opinionum inuo-

lucris nudare contendimus: quibus detractis integumentis nihil erat in eius natura reliquū, quod sit magnopere formidandum. En satellites feroces, en gladij fulgentes. Quid facient! strepitus terret & vanæ rerum imagines. Occidēt? quid id nisi mors à corpore longinqua migratio. Vniuersus ille apparatus, adde si placet, cruciatus omnes. Quid id nisi dolor est, quem contemnuat neruis ægri, puellæ in partu amant, certè facient nil aliud quam febris, quam frigidæ potus, quam aura afflans. Imò minor molestia, quando vnus ictus absumeret, morbi longo tempore solent vexare, lecto ægros diu affligere. Absfons opinionibus exarmare mortem pergimus, vt si minus amica, reddatur certè tractabilis. Quoniam ex amore vitæ mollicies existit, cum ea vitiorum omnium lues. Sicut è contrario contemptus mortis fortissimos milites industrios viros in omni vitæ parte, in studio sapientiæ vigilantes facit contempta salute. Ex hoc fonte Athenis Codrus, Thebis Menæceus, Romæ Curtius & duo Decij extiterunt. Inter Christianos Laurentius, Vincentius, alij sanctissimi martyres magno numero vitæ pro religione prodigi pro patria. Communis erroris fontem designato, Castellonius ait num res ipsæ mentita specie decipiūt ex occulto grassantes: Nos, inquam, nobis ipsis assentamur. nam res palam sua imbecillitate nostræ nos mortalitatis apertè admonent. Funera palam ducuntur quotidie, ætatis flos decutitur, iuuentus senectute mutatur, herbæ floresque arescunt, arbores quorannis foliorum honore spoliantur, prosperis aduersa succedunt. Inter tantas mutationes & varietates perpetuitatem nobis certè diurnam vitam pollicemur, quæ præcipua amentia est, vitæ finis grauis est, mortis acerbæ recordatio, furor est, profecto furor, nihil in oculos magis incurrit quàm mors, nullius rei maior obliuio. Attentè

à focijs

à socijs audiebatur oratio, vera magis quam probabilia afferre videbar, cum Decanus interpellauit hoc argumento. Rectè tu quidem & eleganter mortem mendacijs vestitam terere tetra aspectu: Sed an ita nudare poterit aduētitijs vestib⁹, vt vi sua nō spoliet omnibus, quæ in hac vita pro bonis habentur, & prima ad felicitatem sunt copijs, amicis, propinquis, vxore & filijs, corpore & cæteris quæ corpore perspiciuntur iucunditatibus, ipso cæli & terræ aspectu. Quod si ex his vnum aliquod cum amittitur & cadit, vt diuitiæ, vt honores luctum perpetuum conciliat, quid faciant vno ictu, vnoque momento omnia detracta! An hæc etiam ad opinioniones falsas ablegabis? niti mendacio quæ sunt verissima. Acuta, inquam, ratio, sed responsio nō difficilis. Non iucunditates modo considerare debes, sed & acerbitates, vtraque inter ipsa conferre. Num per mortem bonis tantum nudari homines credis an etiam malis? num iucunditatibus & non molestijs? Quod si verum est vtraque abire, vtra maiora in hac vita sint, debes dispicere. Si benè noui ingenium tuum, fateberis quod verum est, mala mole & numerare superare. Vix horam in præsentī soliditudine molestia vacuam; multas & grauis ærumnas vniuersam vitam vallare omni ex parte. Quas si excernere à bonis possemus, bene nobiscum ageretur; sin autem frumentum sine lolio sineque zizanijs maiori numero & mole non datur, si à noxijs herbis fecernere salutare, vtraque potiùs conuellantur & pereant, ne noxia salutaribus misceamus. Quid præterea quod quæ in bonis habentur, & ad felicitatem prima nominis splendore fallunt; si atente aspiciantur, falsæque opinionones & iudicia vulgi detrahantur præpostera haud quaquam bonorum nomen merentur. Auri fulgor perstringit, sed vilia etiam metalla deaurantur, æs colore mētitur aurum. Verum de re tanta nouo ex princi-

pio disputabitur si vultis & si placet. Et verò cupimus oppido vterq; ait.

C A P. II.

Non esse bona quæ vulgus putat.

Vincere, inquam, timorem mortis validis argumentis non circumscribere cogitabam. Vide Castellonius inquit, ne præstando non sis cōtra affectum maximè naturalem pugnabis, multis munitum præsidijs. Præstabis tamen si quæ in vita bona ducimus, omnia vno impetu eueritis, alienis superbire titulis persuades. Diuitias, honores, pulchritudinem vires & valetudinem, voluptates, vxorem, liberos, propinquos amicorum clientum & famulorum turbam, splendere omnia, sed aliena luce & fraude. In magnam irruēs phalangem, neque inermem, sed fauore populari & communi gentium sensu armatam. Longum, inquam, esset ire per singula, ad capita quædã reuoca, & quasi ducibus adscribe milites, quæ quique signa sequantur. Ac primum de diuitijs agamus, quo nomine aurum & argentum, ædes, scænus, prædia, vestem pretiosam ac reliquam domesticam suppellectilem comprehendimus. Magnam animi confidentiam, inquit, his omnibus velle bonorum nomen eripere, quibus inter alias vitæ commoditates gentium consensus solis bonorum nomen dat, eos qui possident beatos vocat: quasi nihil ijs desit ad felicitatem, quibus diuitiæ suppetunt aurum & argentum, quibus reliqua omnia vitæ ornamenta, delitiæ, commoditates comparantur obediunt. Tritum illud est & vulgare.

Et genus & formam regina pecunia donat

Cuncta sibi obnoxia aurum reddit. Viris pecuniosus seruiunt, milites fortes, nobiles viri genere, artifices industrij; ne pulchritudo ne

sapientia quidem hoc eximitur iure. Omnia in aere pecuniae sunt, non è contrario. Eleganter Lucretius vt multa.

Diuitioris enim sectam plerumque sequuntur.

Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Tum illud acuti poetæ vorum est notum, inter deos omnes quorum obsequijs alij manciantur, Veneri voluptuosa feruiunt, Mercurio mercatores furesque, Marti milites, aliorum in tutela sunt alij, Plutum diuitiarum praesidem adoptantis. Cui si in penetrali daretur sacellum extruere signo posito mactatisq; hostijs, propitius solus daret omnia vni, quæ alij dij inter suos clientes diuidit singula & per partes. Sed & illud dicere sum solitus, Deum in caelo dominari, in terra pecuniam. Nihil est tantis munitum praesidijs, quo non penetret aurum. Et quis iure pecuniam vituperet, quæ reip. stabilimentum est? deme publicum ararium, Regibus aurum detrahe, summa imis confundes. Quis enim hosti laceffenti ibit obuiam? An sine stipendio exercitus conflabitur, commeatus, annona, arma? Magna, inquam, sunt diuitiarum praesidia, magnæ vires pecuniae, non negabo. Neque nos in vniuersum de pecunia disputamus, non ea mente sumus, vt regibus aut reip. detrahi velimus, sine quib. neruis constare non possunt imperia. De singulis hominibus sermo est, nõ esse cur magno pere experantur ijs carere, non esse ponendum in malis. Si detur optio, magnis diuitijs praeferebam auream mediocritatem tenuitatẽq;. Multis haud inuiti caremus ornamentis vitæ, multis iucunditatibus, quia nisi magno non comparatur. phasiano, attagine, cupedijs alijs pauci mensas onerant, quia caris. Diuitiæ quanto labore parantur, quanta sollicitudine retinẽtur? lubricæ & incertæ sunt, nunquam vno loco quiescunt. praedia extra urbem cõsidera sigillatim & domos singulas vrbanas? intra pau-

cos annos quam multos dominos mutarunt? Molestias inspice ab externis, ab amicis, à propinquis. Omnes concurrunt, vt quasi ex agro cõmuni decerpant aliquid suo iure. Nisi dederis, iurgia, si dederis sequetur inopia; si mutuas, lites haud dubiæ, vtraque ex parte inimicitie, querimoniam. Quid exitij metum dicam, qui herum non aliunde circumstant: sepe aurum malum attulit non à latronibus tantum, & sicarijs, sed ab impatienti haerede: patris longævam ætatem sepe filij agro tulerunt animo, certè externi, quibus ex testamento relicta hæreditas erat, pro beneficio ingrati sublatum miserum senem cupiunt. Felicitatem sequitur invidia, hanc certa pestis. Vt necesse sit nostra ipsa praesidia quæ optauimus timeamus, & votis nostris laboremus. Qui autè à ficto verum amicum fecernat diues: cum praesto omnes sint, palpent omnes, eo maiori studio benevolentiam simulantes, quo obsequia magis sunt falsa. Quis autem fructus vitæ esse potest vera amicitia destitute, circumuentæ mendacio? Eleganter Græcum epigramma.

*Χρυσὲ πᾶτερ καλῶν καὶ φρόντιδ' ἤε,
καὶ τὸ εἶχεν σε φίλος, καὶ μὴ ἔχων σε
οδυῖη.*

Aduersa fortuna id in se commodi affert, quod veros à falsis & fictis amicos fecernit, confusos & ignotos antea. Vere quidam

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum:

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Sed quid multis opus est, cælesti voce diuitias vituperari cernimus: semel spinas vocat. an bene homini esse possit inter spinas? neq; enim minus pungant auræ, neque minus molestæ sint quàm spõte è terra nata. *Mamma* alibi *iniquitatis* voce Syriaca diuitias dixit, quod plurimum per iniustitiam parantur, & scelerum fomentum possidentibus sunt. Difficilius est secundam fortunam ferre quam aduersam. nam miseriam tolerantur,

felici-

Luc. 26.13.

felicitate corrumpimur in magna
 licentia peccandi, qualem opes certè
 suppeditant, se continere miraculi
 inuitar. Itaq; ab omni memoria pau-
 cos inuenias inopia perijsse, multos
 opulentia. Vitijs & diuitijs affine no-
 men est, communis labes. Id in diui-
 tijijs pessimum est, quod amētem ferro
 armant. Improuida mens nostra,
 vt se satis muniat aduersus tanta pe-
 ricula. An possit vlla iucunditas auri
 fulgorve talem pestem cōpensare?
 Satis multa de diuitijs dicta sunt,
 Castellonius ait: Quod volebas, effe-
 cisse te vel his postremis Euangelij
 verbis fatemur. Non dissimulabo tam-
 en, ex te auditum aliquādo, *Mam-*
 Luc. 16. 13. *mona iniquitatis* vocari non in com-
 mune diuitias, sed dona quibus iudices
 datis corrumpuntur. Quæ explicatio
 mirificè conuenit cum verbis
 Seruatoris inopes conciliare præci-
 pientis muneribus datis quasi arbi-
 tros cælestes, quis ad eas sedes debeat
 admitti, Chaldaicæ linguæ dialecto
consentanea dona vocantis, *Mammora*
iniquum, quibus locis in diuinis libris
 dona iudices accipere vetatur. Non
 negabo eam sententiam legitimam
 esse, sed neque priorem repudiārim,
 quippe cum ingenio auri cōsentien-
 tem, neque ab Euangelij verbis dif-
 crepantem certè locis, quibus nulla
 de pauperibus mentione, *Mammora*
iniquitatis meminit. Præclara hæc
 omnia, Decanus ait, ad alia tamē ge-
 nera trāsi. Ad voluptatem, inquam,
 quæ duplex est incorporea in animo
 sita ex virtutibus & naturæ cognitio-
 ne promanans. Quam hoc loco non
 abdicamus, quoniam in eam mortij
 nihil iuris est, ac poti⁹ assumpto cor-
 pore sincerior redditur, vti alio loco
 explicabitur, nondum .n. de immor-
 talitate disputamus. Nihil cum vir-
 tutibus, fero, vt quidam ait. Sensuū vo-
 luptates vituperam⁹, quæ homini fe-
 rē cum bestijs cōmunes, indignæ sunt
 nostra nobilitate & præstātia. Malo-
 rum omniū nutrimentum esse dixit
 Plato voluptates: jjsq; homines etiā
 excelsi animi cereos reddi & molles,

vt vitijs & prauitati cedant, non te-
 cus atq; ignis vapore cera, liquata in
 quamcūq; volueris formā mutatur.
 Neq; aliunde maius periculum mēti
 vrget, quam à circumfusis vndiq; vo-
 luptatibus. Quid Salomonem ea sa-
 pientia trāstuerum egit? quid Anni-
 balem Pænū vertēti fortunæ tribuit?
 quid Romanos rerum dominos de
 culmine euertit? nōne intempestiua
 voluptates? sub imperio voluptatū
 nullus virtutibus locus est, temperan-
 tiæ, fortitudinis, magnanimitati. Sūt
 enim vitiosa & mortifera, armaque
 illius, cuius vnum opus est mētes ex-
 pugnare vitiorū fœdare fordib⁹. Ni-
 mirum virtus est in arduo posita, vi-
 tia in præcipiti: aspera ad illā & ardua
 via fert: malorum imagines ad exitū
 ducunt per bona fallacia. Cauenda
 sunt igitur & abdicanda oblectamē-
 ta omnia, sensuum voluptates abdi-
 cādæ tanquā laquei, ne capti ea mol-
 licie & debilitati in ditionem veræ
 mortis redigamur. Nō est ergo quod
 ex hoc capite mortem vituperemus,
 quod voluptatibus spoliēt, agendæ
 potius gratiæ quod ab hoste infensis-
 simo liberat in omni vitæ parte insi-
 dias tendente, nec tēte fraudes & la-
 queos. Quod si nullum vrgeret peri-
 culum, si cætera essent salua, an non
 fastidiū pariat ipsa frequentia & vo-
 luptatum repetitio quotidiana: Quo
 vsq; enim edere, bibere, dormire, sa-
 lutare amicos, ludere, spatari, spe-
 ctaculis interesse, ac cætera in quibus
 iumentorū instar circū hauftra hau-
 rientiu aquā apertis oculis versamur
 circulo rotamur, neq; vltra procedi-
 mus, intra breue spatiū circūagimur
 tota vita. Hinc irrepit nobis ignaris
 fatietas, patriæ, amicorū, propinquo-
 rū; cæli & prouinciarū stimulat cupi-
 da multis mutatio, si quomodo nos
 nobis varietas restituat, ne vertigine
 motis sensibus conidamus, in orbem
 vertuntur omnia, dies noctē premit,
 diem nox, æstatē autūnus vrget, hūc
 hyems, quæ in ver desinit & æstatem.
 Turpes voluptates acri satis oratio-
 ne p̄stigiasti. Castelloni⁹ ait, an hone-

ffas etiam impugnabis procreatio-
nem filiorum, cum ijs & vxore sua-
uam cōiūctum. Non turpes inquam,
accusauit oblectationes sed quotidiana
nas etiam, omnesque sensuum vo-
luptates quibus emollitur, profecto
animus satiatur corpus. Proprie tamen
de coniugio, cum eoque con-
iūctis voluptatibus disputabo, quo-
niam vehementiores cæteris sunt, &
ipsa honestate fucum faciunt. Quid
enim coniugium est, nisi solitudi-
num & molestiarum perennis & co-
piosus fons, quæ dies & noctes con-
ficiunt? Quid vxor aliud quàm indo-
mitū animal suis cupiditatibus sem-
per obnoxia? quibus si vir repugnet,
rixæ existent, familia diuisa in par-
tes, si annuat certa fundi & modestiæ
calamitas. Si venusta superba custo-
diæ difficilis, si turpis supplicium pro-
solatio amplissima patrimonia vxor-
um intemperantia, virorum obse-
quium breui exhaustit, inopia graui
opulentia mutatur. Inde pleraque
alia incommoda. At quædam mo-
destæ existunt, votum id & rara felici-
tas. Quid denique filij sunt, sum-
ptuum & laborum cumulus ingens,
quanti constat nutritio, institutioque,
quam raro fruges sementi respōdet.
Si bona indole, metus imbecillitatis
& mortis, si praua parētum sæui car-
nifices accedentibus annis, pestes do-
mus, rei familiaris. Multi nuptiali
face rogum accedunt, præsertim si
maiori, si immatura ætate implican-
tur nuptijs. Acute quidam primum
& postremum diem nuptiarum op-
randum dixit, cæteros repudiandos.
Sed & senario quodam coniugij mo-
lestias complexus est poëta alter.

Οὐκ ἔστι γήμιας ὄσις οὐ χερμαίεται.

Quod verò plerique tamen nuptias
ambiunt, humanæ imprudentiæ tri-
buatur, diuinæ prouidentiæ cōdito-
ris, qui ne deficerent genera incēsam
cupiditatem corporibus immiscuit,
vt se inuicem appeterēt mares & fe-
minæ, & mutua cōiūctione gaude-
rēt, eo maiorem indidit voluptatem
quo coniugij societas difficilior erat

necessitas ieruadi genera perpropa-
gationem maior. Alioqui quis vn-
quam in eos se fluctus sæuissimi ma-
ris prudēs daret? aut quæ mulier per-
petuam seruitutem auro cōpararet
dote sepè ampla? Nota sunt & vulga-
ta, quæ Christi Apostolus Paulus de
nuptijs, deque virginitate, de scripto
testata reliquit: neque hoc loco incul-
canda. Ac nefas quidē diutius vestra
patientia abuti, ad honores potius
transcamus, quoniam periculum est
ne eo obiecto oculis splendore deci-
piamur. Honores tum celebritatem
nominis intelligimus, tum magistra-
tus & dignitates. De vtrisque dicen-
dum est. Et quidē nominis celebritas
& gloria à virtutibus nata contēnda
non est, contra in præcipuis vitæ bo-
nis ponenda, quæ præclara ingenia
acuit, & in officio reddit homines
vigilantes. Præclare Maro vt omnia.
*Sed famam extendere factis, Hoc vir-
tutis opus.* Quoties enim quisque se pro
patria & religione discriminis offer-
ret, cōmunem vtilitatē propriæ ante
poneret contemptis vitæ iucundita-
tibus in sapientiæ studia incumberet,
alias ingenuas artes coleret, nisi prius
ad spem immortalitatis incitatus?
Repete veteres annales, euolue anti-
quitatis memoriam atque explica, for-
tissimos duces, prudentes, legistato-
res, præstantes philosophos ex hoc
fonte inueniēs extitisse gloriæ cupi-
ditate. Et quantū est nomen inserere
famæ & æternitati, post fata omnium
seculorum & gentium prædicatione
celebrari? Hęc constans & solida glo-
ria est, quæ morte nō aufertur, maior
è cineribus surgit, quo minus mors
propterea timenda est. Inanis gloria
que populari fauore & amentia con-
citatur, ea porro contemnenda est.
Neque enim sapientis est habere ex au-
ra populari suspensas vitæ rationes
& multitudinis iudiciū sequi leuissi-
mæ & inconstantis, quæ dolo & frau-
de sæpè citcumuenta summis laudi-
bus celebrat, quos constat flagitijs &
improbitate fēdos. Sic Ionem, Vene-
rem, Martē ceteros deos delusa anti-

1. Cor. 7.

tiquitas

quitas cōsecrauit. Hæc post mortem plerumque cadit, & quasi nebula dissipatur ad veritatis lumen, cadente errore populari, qui tantisper laude celebres erant quasi viri præstantes atque præclari, non à sapientibus modo, sed ab vniuersa multitudine vituperantur. Neque enim tam bene cum nostra natura agitur, vt quæ recta sunt, omnibus placeant, flagitia cunctis displiceant; neque tam malè, vt prauum iudicium sit diuturnum. Sæpè multitudo amore pulchritudinis allicitur, vitia detestantur, quorum tanta est turpitudine, vt ea vel sectatores auerferent. Verùm inani gloria profligata ad honores & magistratus veniamus. Purpuræ splendor multorum animos allicit. Magnum putant in fastigio collocari, ex vnius arbitrio multorum rationes pendere, turba clientum & salutantium impleri atria. Cùm procedunt, omnium ora in ipsos conuertunt, à cunctis ordinibus salutari, & quasi delapsos de cælo heroes haberi maioris conditione mortali. Præclara hæc sunt, & quæ inexpertos facillè fallant primo aspectu. Si propius accedas, sub fulgore auri ferri rubiginè latere videbis. Multa illis non licent quæ popularibus. Somnum extēdere non vacat, ne fatigatio quidem corpore. In secessum se condere, rusticiari, amico otio tantisper frui: multo minus peregrinari, ac quicquam aliud suo arbitrio facere. Nullum secretum liberum est, in omnium luce facta, dicta, cogitata etiā versantur. Magna seruitus magnus est honos. Quam miserum nihil posse arbitrio suo facere? Audienda sunt multa hominum millia, alienis negotijs vacandum. Ex quo se quis aliorum cōmodis addixit, sibi tranquillitatem eripuit. Siderum instar quæ irrequieta cursus suos perpetuo peragunt, neque quiescere possunt, neque sibi vacant. Gemunt illi quidem sub onere, oculos mentis in amicam quietem coniiciunt, neque possunt tamen innexi cōpedib. & catena, aureis quidē non

min⁹ tamē molestis. Multi honores vituperant, repudiant pauci. Pleroque ambitio tenet, sæuum atque impotens malum, alios vitæ & fortunarum periculum terret ab infensis si exuāt potestatem. Omnibus enim in magistratu quī possent placere: Interea animus varijs & contrarijs iactatur motibus, nunquam sibi consentiens. Itaque Augustum inuenio, cū imperium deponere cuperet, neque liceret eam vigiliam tuto cuiquam tradere, se tamen otij cogitatione, quasi interesset onere depositio, solitum oblectare. Quis ergo amplius mortem accuset, quasi spoliet potestate, cuius expertes admirantur fūco decepti, qui experti sunt, quasi molestiarum cumulum detestantur. Quid metus perpetuos dicam, animum cruciantes anxietates? Vident sanè

Summis esse negatum

Stare diu nimioq; grauis sub pondere lapsus

Fastigio vinctum præcipitium vidēt. Vnde voces illæ quas sollicitudo expressit:

*Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita vultu sorte cōtentum mea
Alte extulisti? grauius vt ruerem edita*

Receptus arce, totq; prospicerem metus.

Prudēter quidam si sub regio diadematæ, qui labores, quæ curæ lateant, videre mortales possent, in medio abiectum & expositum, tolleret tamen nemo. Effecisti quod erat propositum, Castellonius ait, vitæ commoditates non esse tanti, vt mors propter eas sit magnopere vitanda. Quæ magnas vires coniunctæ habere videbantur, aduersus singulas præclare pugnant. Sic multa in hac vita terribilia posita sub vnum conspectum sunt, quæ seiuncta contemnantur.

An quid aliud dicendum superest? & multa quidem, inquam.

CAP. III.

Quotidie morimur.

Veteres tum philosophi tū theologi geminos ab ortu Genios singulos homines comitari sensere bonum & malum, illum in salutem & tutelam, alterum, qui prauas species menti ingerat, nosque impellat in exitum prauus & inuidus. Falso, inquit Castellonius, id affirmatum audio, neque diuinis libris consentaneè. Non contendo, inquam, illud certè negare itre nemo poterit, ab ortu & die natali instare singulis mortem quasi malum à tergo genium, ossibus & neruis imposito cranio pennis volucrem propter celeritatem runcina præacuta armatam, qua demerit vitam à primo die exorsa, neque cessans ad exitum. Ferræ & inexorabiles sorores lanificæ parcunt nulli. Infantiam pueritia trudit, hanc adoleſcentia iuuentaque. Imò dies diem aufert, & in horas singulas aliquid de vita decerpitur. Hanc ipsam, qua viuimus, horam cum morte partimur. Quo minus mirari debeam, quod exhauritur semper, decreſcere, finiri, ac consumi tandem. Neque enim clesidra, cum postremo stillauit, ne marsupium quidem exinanitur postremo obolo detracto, sed toto tempore quo decolauit humor, impensa pecunia est. Cunctorum quæ in fluxu sunt ea est conditio, vt non vno impetu pereant, sed longo tempore. Ita si verè loqui volumus, vita continua mors dici debet, falso in speciosum vitæ nomen inuasit; ac quæ mors vocatur non mors, sed finis potius moriendi est. Quocirca non omnino imprudenter gens illa quæ editos in lucem fœtus lachrymis proſequebantur, in suorum morte quasi labore finito instaurabant ludos, tripudia atque conuiuia. His consona Theognis Siculus & Euripides Tragicus, *optimum fore ho-*

Thracæ.

minem non nasci, natum certe redire
 A continuo ad inferos. Græca non affero, quoniam ea Theodoricus posuit de curandis Græcanicis affectionibus libro quinto. Quid mirum tamen, eo peruenisse nos quo ab initio festinamus, tempore quasi quadrigis abrepti, quo velocius est nihil. Romam contendis, quid doles Romam peruenisse nisi forte sicarius & latro exhorres patibulum meritis & vitæ consentaneam fortem. Alioqui deme culpam & inferos, naturam tantum specta, nihil est quod ad exitum accedere magnopere debeat esse moleſtum. Fluit tempus & præcipitat, ante desinit esse quàm venit, & verò quid instans tempus est, nisi indiuiduum momentum. Nam præteritum abiit, futurum nondum tenemus. Acute Græcū epigramma, nos in horas & momenta nasci ait.

Νυκτὸς ἀπερχομένης γενόμεθα ἡμᾶς
 ἐπ' ἡμᾶς,
 Τὸ πρότερον βίον μὴδὲν ἔχοντες
 ἐπ.

Velocissima res tempus est, non magis moram patitur quàm sidera conuersione perpetua circum terram rotata, neque vnquam consistentia iisdem vestigijs. Quid cunctamur, quid cessamus? Nisi occuparis fugit, dum occuparis fugit. Cum celeritate temporis vtendi celeritate certandum est. Ex rapido torrente ac mox desituro hauriendum est, in eandem aquam bis descendere nunquam licet. In tanta temporum fuga quid securi longa nobis vitæ, spacia stulta cogitatione promittimus? Plerique prius ad extremam metam peruenierunt, quàm se sentiant è carceribus egressos. Quod non temporis culpa & festinatione contingit, sed etiam multiplici negotiorū mole: quod ipsum viatoribus vsu venit gratis fabulis fallentibus iter moleſtiamque, citius opinione peruenisse sibi videntur ad hospitium, ad urbem. Ipsi etiam vitam profundimus. Quid. n. vita nisi quo viuimus tēpus? in ludicris illud otij sæpè impatiētia

iocis

iocis & ludis, in amicorum gratiam consumimus pecuniæ auari, quam largiri æquum potius erat, temporis prodigi quasi de alieno liberales. Quoties noctes, diesque esse prolixos accusamus? hyeme ver expetimus, in ætate autumnum. Quid longam vitam expetimus de vitæ partibus re aut voto semper decerpentes aliquid? Et alioqui Deus nobis vrgentis quotidie mortis sensum eripuit, ne languesceret industria, & concideret penitus. Eleganter quidam:

*Agnoscere solis
Permissum est quos iam tangit vicini
fati,
Victurosque dij celant, ut viuere
durent,
Felix esse mori.*

Sic incogitantibus nobis obrepit mors sub vitæ nomine fallax. Attentionem nos ita debemus excitare, vt stimulet ea memoria ad peragendum gnauiter cursum vitæ præclaris factis viuentium officio functi & mortis laqueis, quoad fieri poterit, exempti nominis immortalitatem consequamur, qui secundum diuinam vitæ maximus fructus est. Nulla re maior inuidia morti fit quam tanti tyranni contemptu; præclaris operibus memoriam æternitati consecrare magnum. Et verò quid non contemnamus quod naturale est omnibus: ex ortu obitus pendet. Sapienter qui nunciata filij morte Anaxagoras: Sciebam, inquit, me genuisse mortalem, ex quo natus est, semper de interitu cogitavi. Quid mirum frangi vitrum, florem marcescere? Illud potius mirabile, si decorem multos dies cōtinuaret. Quid non contemnamus quod est tam familiare? Quotidie in oculos incurrunt funera nostrorū, alienorū. Nulla est domus luctu vacua, ne regia quidem, quæ dementia est, domesticorū ad interitum turbari animo fortunę insolentiam accusare? Mitto vetera Augusti & Tiberij aulas, in quas non minus diua illa cæca quam in priua-

tos, neq; minus sæpè desēuijt. Ferdinandum Catholicum Regem intueri, in magna felicitate filium Principem amisit in ipsa fermè lætitia nuptiarum, filiam paulò post natu maximam ex partu, quæ proximè ad spem regni vocabatur, emota mente mortuæ quàm viuenti propiorem filiam tertiam in Anglia nuptā perpetuis ærumnis ad mortem vexatā, vnam ob viri improbitatē & amenitiam. Philippum etiam secundum Hispaniæ Regem recenti memoria quatuor vxores sepelisse vidisti, magno numero filios sublatos, inter alios stirpis maximum Carolum Principem in spem paterni regni natum educatumque. Quæ Regibus nō parit, eam in casas & gurgustia irruere miraris? Non tantū vrget & aliquid quotidie aufert, sed & afflatu quodam diro & quasi veneno cuncta inficit & nobis facit, vt sint mortifera. quod amplius mirere, ipsa quoq; vitæ præsidia, voluptates sine quib. vita non traducitur, otium, negotia, cibus & potus, ludos, exercitationes, quibus corpus vegetatur, lethalia cuncta mors facit. Sæpè morborum & mortis causæ existunt. Ab epulis cruditas existit, crapula neruos frangit, libido corpus simul & animā. Si condas corpus intra thecam cedrinā, sua se tamen mole conficit, & infita tabe computrescit. Quid sanè mirum, si finis cum origine consentit? deo festinamus, vnde sumus in hęc lucem egressi. Ante cētum annos in tenebris iacebamus nondū editi, nondū concepti, magnum est, si in easdem tenebras reuoluimur, quod spectat quidē ad corpus, nam de animo alio loco dicendum est. Innumeros annos in eo quasi naturæ vrero delituimus sine vlla nostra aut nostrorū querela, sine vlllo malorum & acerbitatū sensu, sine vllis iucunditatibus. Quid malum si natura quasi pertęsa nostrę imbecillitatis, in eundem nos statum, eandem conditionem reponit? Argila inter figuli manus sumus, frangit resingit, mutat, transmutat,

vt visum fuerit, in varias formas, ac tandem ad informe lutum quasi operis pertasus reuocat. Quid primo conditori praescribimus? sapere factius est, & diuinæ manus sequi ductum. Leuamen in calamitate magnum non reniti: quod necessario ferendum est, libenter etiam ferre. Sic contumelia fit necessitati, & de naturæ lege triumphatur. At graue est non peruenire, quo alij ad extremam ætatem, in ipso cursu siue iucunditatum, siue honorum extrin-
 B
 C
 D
 E
 Cui. Ad priorem amentiam recurris, neque à consuetis auocas animum. Nimirum populari opinione deceptus vitam putas, quæ mors potius continuata haberi debet longum tempus, quod volucre & momentaneum, vitæ huius sinceras esse iucunditates, quæ amaritudinis plurimum admixtum habent. At in media ætate rapior. Si tecum amice natura voluit partes facere, quid queris? cum potentiore ex æquo diuidere molestum non est. Age potius gratias quod reliquit aliquid, qui suo iure totum sibi arrogare potuit. Multo plures sunt qui ad istam ætatem non peruenerunt, ijs qui superarunt. An velis præ cæteris eximius esse, tibi vitæ ornamenta omnia arrogare, opes, nobilitatem, pulchritudinem, valetudinem firmam, innumeros etiam annos? magna quamuis importunitate & querelis, nihil impetres tamen, nisi vt te amplius conficias. Fatum seu vis maior inexorabilis est. In aurea potius mediocritate consiste: istam animi vastitatem, quæ te excruciat, rationis fræno compeſce.

(. . .)

C A P. IV.

De vitæ breuitate.

PERgebam plura concitata oratione in eandem sententiam congerere, cum Decanus tacto molliter brachio, dicentem inhibuit, præclare inquit, & acutè de vitæ conditione disputasti, de mortis iure seu tyrannide in mortales omnes, sed quæ multitudini probare non possis. Ad sapientum prudentiam à multorum imperitia prouocas? Sed ne philosophis quidem probabilia ista sunt. Mortem cuncti exhorrent, vitam cupiunt propagare docti, indocti etiam miseri, & quibus angusta domi res est, ea cunctis votorum summa. Communem omnium sensum velle conuellere arduum est, neque proficias tamen. Ad hæc ego, video & fateor cum horrendo monstro esse luctam vulgo multorum capitum bellua. Non chimera non Briaræus centimanus, non sphinges conferantur aspectus foeditate & feritate. Multi etiam ex eorum numero, qui prudentes habentur, inducti periuasione vulgari falluntur & fallunt. Hos à tenebris ad lucem, à mendacio ad veram viam traducere quàm est arduum? Non est tamen desperandum, fortasse non canimus surdis, neque cæcis præferimus facem. Si multi repugnent, non deerunt sanamentes qui veritatem sequantur errore repudiato. Quod si votis & spei par successus non contingat, vos ipsi instar pleni theatri nobis eritis, vobis & musis canam. Sequitur de vitæ breuitate disputatio eò perrinens, ne magnum aliquid morte detrahi conqueramur. Velocius cursore tempus tranſuolat, vt diuini libri testantur, sagitta celerius magno nifu ab arcu excussa. In has angustias nos Deus seu natura coniecit. Vix cepimus, cum finis vrget importunus exactor. Vix

deliba-

delibauimus prima iuuentæ gaudia, & senectus horrido aspectu, odiosa-
 que in foribus adest. Considera longissimam vitam centum annorum
 spatio certè descriptam. Deinde in partes & caput retro refer ad præterita spatia : quam breui annus circū-
 agitur, imò dicto citius abeūt decem anni. An credis multos tibi similes annorum numeros superesse: aut verò qui supersunt anni, longiores exactis fore: imò breuiore apprebūt, ex quanto æqua spatia descensu facilius quàm ascensu peraguntur. Postremæ ætatis annos velociore quàm prioris iudicamus. Iudicij eius causam explicare non est necesse, res ipsa indicat. Quid verò si cum æternitate præfens æuum conferas. Decem annorum millia instar puncti Simonides esse dixit relata ad æternitatem. Sic Plutarchus, quid vita nostra? certè ne centesima quidem indiuidui puncti: stultum magnum putare quod præ exiguitate vix mente percipitur. Quod si quantum temporis datum est breue, quamuis & angustum spatij, id totum in officijs vitæ poneretur, haud paulò longior vita nostra esset, nunc pars multo maxima in inertia desidiaque transigitur nullo fructu. Insitue rectè rationes, temporis partes & ætatis ad calculos reuoca, mētor nisi dimidio amplius detrahi nobis incogitantibus inuenies. Neque enim somni horas vitæ dabis, qui imago potius est mortis: quo tempore sine prudentia, sine sensu iacemus lapidum instar. Curationi corporis tempus datum adiunge, quo vix à brutis animantibus discrepamus voluptatibus, epulis, potu otioque merfi. Infantia & pueritia anuos deme, quando ratio & prudentia, qua sumus homines, in illis locum non habet. Quod in rebus ludicris amicorum negotijs ponimus, in hoc numero colloca. Nemo enim qui sibi, qui rebus serijs & homine dignis non vacat, viuere dicendus est. Horum omnium capitum subducta ratione, vix quarta ætatis

pars nobis relinquitur, quæ vitæ adscribatur merito. Illum creditis viuere, qui totos dies residet in theatro, dies noctibus inani voluptate continuans, qui spectator puerorum rixantium, pugnantium taurorum, qui in vino & epulis, qui in concinendis vasis, inspiciendis depictis tabulis vitam & pecuniam consumit? Aegritudo ea animi est, quæ quiescere non sinit, torquet in omnes strati partes febris ardor, non vita. Vna extendendæ vitæ ratio, & via à magnis viris ostensa, à paucis arrepta, si acriter in honestatis studia incumbamus. Labenti patriæ succurrere, eruditio- nis & prudentiæ opes cōstruere magno atque perpetuo nisu, nullam nobis in hoc stadio dare requiem, id viuere est. Vita profectò actio est aut cum actione coniuncta: inertia cum morte computanda. Vince voluptates, diuitias sine auaritia, honores sine ambitione querere, cum prauis animi affectibus pugna. Vnum quemque diem agmen claudere & vitam puta. Lætus nocte & quietus dic. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.* Craſtinus si accesserit in lucro pone, lætus accipe, nouam diligentiam excita. Quacumque ætate hæc perfecisti, diu vixisti: etiam si moriaris iuuenis, ad vltimam senectutem processisti. Si contra, vt vita sit longissima in primo limine deficiſ. Nauis diu ob resantes ventos circa eadem loca & scopulos circum acta non multum nauigauit, sed multum iactata est. Sic imprudentes sæpè homines cum multa moueant, parum promouent, multiplices quamuis negotio iactati, questus tamen labori non respondet. Non est ex se vita breuis, nos angustā facimus tēpus infumētes malè. Diuitiæ homini frugicopiosæ & redūdantes prodigēti nō sufficiunt. Sic neque homini inepto vita quamuis longa, quasi imprudentiæ seruire debeat, & non potius necessitati, vt in corpore stomachus alimēta sufficiens, voluptate labefactatur. Vides in tua manu situm, vt

vitam extendas, quam volueris longissimè, & quæ nullius ad arbitrium precesq̄ mouetur sæua & impotēs mors, virtuti tamen & diligentia concedere. Sic nihil refert, vt vita sit longa, quantum temporis detur, sed quantū in honestate & actione præclara proficiatur. Alioqui præsens tempus breuissimum est, vsque eo vt plerisque nullum videatur: semper in cursu est, & per momenta transigitur. Fluit rapiturq̄ in præceps, ante definit esse quàm venit. Quæ ergo magna iactura, si aufertur quod discrepat parum à nihilo? Opinio nos agit transuctos, quæ sunt vilia quasi pretiosa magno æstimamus. Animalcula quedam in Põto nasci perhibent ephimera ex eo dicta, quod vltra diem vnum non viuant. Exorta cum sole, eo cadente occidunt. Flores quin etiam ceruleos liliorum ad instar nouimus molliculos & venustos, exorti solis vix tres horas vaporum etiam in vmbra ferre. Finge illis sensum inesse animalculis, non minus lamentarentur & dolerent, si quod suorum in meridie deficeret, quam nos lugemus mortem nostrorum, cum in media rapiuntur ætate, tantundem in floribus dicito. Num foret magna iactura dignaq; lachrymis? non planè, sed praua æstimatio deciperet. Sic nos quod parum est, magnum putamus, ea nobis persuasio præpostera imponit. Sed & insectis animalculis, muscis, culicibus, vnius ætatis vita est, canibus, equis, iumentis, annorum viginti. Vix nos adolescentiam egressi sumus, cum ea animalia præ senio sunt inutilia. Malè facerent si naturam accusarēt quasi angustiores illis quàm homines viuendi fines descripsisset. Neq; minus stultè querantur homines, q̄ cerui & cornices diutiùs quàm ipsi vitam omninò ad trecentos annos propagent. Nobilior leone ceruus nò est, aquila cornix, tametsi ad plures annos vitam omnino producāt. Quod dictū est de generibus, ad singulos refer, imprudētē conquerun-

tur quibus vita breuior alijs contingit. Sua cuiq; ætas est à primo ortus destinata die nec mutari à quoquam potest, nec extendi à quoquā à celo descriptum tempus. Quid nos prauæ opiniones sollicitant? Eleganter quidam:

*Fatis agimur, cedito fatis
Non solliciti possunt curæ,
Mutare rati stamina fusi.*

Fata, inquit Castellonius, diuinam sententiam Christianorum in morem intelligis. Stoicorum ab stellis, & nexu causarum perpetuo inuictā necessitatē certè reijcis. Breuem esse vitam dilucide confirmasti, num in sua breuitate est constans tamen & fixa. Verbum, inquam, ex ore eripuiti, de ea re disputare volebam. Atq; explicare quod quotidianis vitæ experimentis notum est, in ea breuitate tamen & angustia cōstantiæ nihil esse. Alios mors rapit in cunis nulla neq; vitæ neq; mortis laude, minori suorum desiderio & luctu. Minus .n. desideramus, vnde parum gaudij lætitiæq; extitit. A matris vtero in naturæ ventrem, vbi tandiu delituerāt, & tenebras non existentium rerū citato cursu recurrūt. Multos absumit adolescentia iuuentusve, vigor ætatis & imprudentia facit, vt minor sit cautio facilè se in pericula conijciāt. Sic multi in ea ætate pereunt, vt pro magno sit ad maiorem ætatem euasisse. Si benè computes, ratione inira vix è centum natis vnus ad senectutem procedit. Spei caducæ & incertæ quis fidat? quis iniuriam factam sibi magnā putet, si pauci & incerti dies, quot cadebant in eam ætatem, præcisi sunt? Fructus prædij futuri, quod spes sæpè fallat incertiq; sint, minoris estimantur, quàm qui peruenerūt ad frugem. Iura in hereditate quāuis ampla succedendi, quia incerta est, magnæ circūstant labes, non magni fiunt. Viuendi fines incerti sunt, anticipites, dubij. Sed & vita ipsa quanta fragilitate imbecillitateq̄: Frigidæ potus multis animam eripuit, tenui aura alij aßati perierunt, quæ iucun-

dissima

dissima erant, plurimis conciliarunt mortem, cibi, ludi, conuiuia, voluptates sæpè exitiales extiterunt, nõ dolor, sed lætitia aliquãdo intempestiua & repentiè irruens, quasi ferro hostis spiritum expressit. Placidus aliqui affectus nõ minus quàm prædones in vitã aliquando grassatur. Duæ matres Romanę post cladẽ ad Thrasimenum in complexu filiorũ, quos mortuos credebant, expirãrunt, gaudium excussit animam. Mitto idem passos complures alios. Verè Græcus & meritò.

Φεῦ παροφθαλίων οὐκ ἀπαρῆθ' ἀνάτ' ὄ.

Non vitrum æque fragile atque nos sumus, illud nisi ictum non corrumpitur, si condas, si cautio sit, diu seruetur. Corpus quamuis diligentiam adhibeas, sua se interna tabe cõficit, & proprio pòdere fatiscit. Plus habet pòderis ad ruinam, quæ sunt cæteris valentiora. Quis ergò vitæ fidat? quis in morte magnam putet fieri iacturam? solida & constantia miramur, spernimus quamuis specie eximia cadauca. Inspice gemmas, specie venustiori sunt multa, certè rosa, viola, lilia vincunt odore, & saluari virtute. Contemnuntur tamen præ illis, quod cito staccescunt & pereunt. Inter gemmas ipsas opalus seu pãderos maiori pulchritudine propter colorum gratiam oculis varietatem, paruo tamen emitur, quod sit friabilis natura, constantes aliæ & perpetuæ. Verè qui dixit: *Non est magnum re, quod tempore est paruum.* Diuturna fluxis semper præferuntur bona.

C A P. V.

Vita precario datur.

Quidquid in præsentem fulget, opes, honores, potètia, liberi, cliẽtes, scenus, prædia, seruitia, forma ipsa & nominis claritas ex incerta & mobili cuncta sorte pendent: neque diu eodem loco persistunt. Quasi congestis aliunde & collatitijs aulæis & peristromatis nuptialis domo ornatur. Auro illudam acutè; pictam vestè

paulo post repetet dominus, nisi cõtinuò reddis, conuitio sola virtus datur mancipio & propria est, neq; nisi possidentis culpa detrahitur. Cætera vitæ ornamenta, atq; ad eò vita ipsa precario datur, nullo definito possessioni die, vsus tantum noster est, nunquam dominium. Malus est debitor qui cõtatione excusationeue soluendi quod debet, creditori molestiam exhibet: neq; se spoliari reb. commodatis permittit, nisi de tribunali citatus. At illud certè proteruia meretur, vt auferat alia omnia Dominus quæ dedit commodato, neq; amplius quidquam credat ingrato. si quæ possidemus quasi aliena identidem aspiciamus, & in memoriam debitum reuocamus, ea cõditione data vt reddamus, neq; ad nostrũ arbitriũ sed ex volũtate mutuantis, minº molesta exactio & redditio erit. Admissus precario in hanc vitam quasi in alienam domum, quid recusas exire ingratus iuxta & proteruus? quid queris, quid recalcitras? Tua culpa est, quod inconsulto domino in aliena area domicilium proprium constituere voluisti superba extructa domo. Festinadum potius, vt quæ factio opus est cõtinuo peragantur. Sic vitæ quamuis breuis fructus sit maior. Nullus dies, nulla hora secunda est. vrget mors à tergo factura aliquando, quod quotidie minatur, importunus exactor est, sed suo iure, neq; vlla mouetur prece. Quo minimè vellemus tempore, nec cogitamº quidem, appellat, extorquet. Hac lege nati sumº, hac geniti. Mortales nascimur fato obnoxij, alius incendio perit, fluctibus mergitur alius, hũc perpetua valetudo, illum conficit ægritudo, quã multos bellum, ferrum, pestesq; aliæ sexcentæ, vnus est aditus quo in hũc mundum ingredimur, innumeri exitus. Alij in prima ætate, alij in media, pauci in extrema, omnes citius opinione atq; voluntate, nõ ex censu, non ex ætate citamur, vna omnes lege. Breuitate vitæ id fit, & quoniã stulte nullo præstante lōga nobis vi-

uendi spatia pollicemur. Quæ si concedantur, nihilominus molesta erit hora fatalis. An senes decrepitos nõ vrgēte sine paucos dies expetere, vitæ commodiorem formam promittere, eatenus nõ vixisse fatentes? Qui tamen si conualeſcāt, nihilo meliorem vitam instituunt. Prava consuetudo rapit altis stabilita radicibus. Circumſpice toto orbe singulas domos & familias, multo plura immatura funera, quam fera deprehendes. In regijs qui nascuntur in spem magnæ fortunæ plurimi in minori ætate discedunt, pauci perueniūt ad frugem, siue propter aulae delicias, mollesq; foetus, coq; morbis obnoxios & iniurijs temporum; siue quia in fastigio aduersi casus notantur, priuatorum funera sæpè latent. Quin potius integras vrbes in Hispania & per vniuersum orbem periisse constat, vt ne vestigium extet; quasdam breuiori tempore, diutius alias sterisse, prostratas tamen omnes vetustate, aut aliqua alia iniuria. Vbi nam Numantia gentis Martiæ terror, vbi Corinthus, Athenæ, vbi Carthago imperij Romani æmula? Instaurare ædificia non contingat, nisi euerſis prioribus. Sic Deus quasi orbis faciē nouis structuris illustrare vellet, nunquam cessat arces oppida euertere, pro euerſis substituere alias. Hæc est enim lætitia viæ eius, vt rursus è terra alij germinentur. Hyemis horrore pereūt herbae, arbores foliorum nudantur honore, niuibus & pruina agri rigent. quid id? vt verè recurrēte maiori gratia terræ facies reparetur, dextra læuaque vrbes integræ & regna iacent, nos homunculi tragœdias cõcitabimus, si quis nostrū præter spem, præterq; votum abreptus est? Quæ videbantur æterna, conciderūt; qui ex argilla cõpacti sumus & luto, volumus esse immortales? Quin nos homines natos esse recordamur, humani à nobis nihil alienum, morbos, calamitates, mortem quacunq; ætate. Hac ipsa hora, qua hæc dicimus, quot locis & quàm multa efferūtur funera? extin-

ctos prosequuntur fictis lamētis ne-niæ, veris amici & propinqui lachrymis. Iūge cogitatiove, quæ locis sunt dissita minori, credo, cum multis anxietate occumbes. Mali societas, pereuntium turba cladem singulorum leuiorem facit. Leuat dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Nemo se eximiū præ alijs putet, & quasi è sublimi loco irruentem in socios cladem aspiciere. Tributum à natura ipsa impostum libēter pendito, minor erit molestia si solutio voluntaria, nulli est immunitas; ex æquo omnes fatalis necessitas premit. Scite quidam:

*It cuique ratas prece non vlla
Mobilis ordo: multis ipsum
Timuisse nocet: multi ad fatum
Venere suum dum fata timent*

Agnosco debitum, ait ille, tributum nõ nego neq; retracto nomina, vellem tamen serius aliquanto. Ab alijs incipiat exactor, appellet alios. Non in tuo i. l. arbitrio situm est, necessitas tantum obtemperandi incumbit, quid tibi alienas partes arrogas? si tuæ voluntati solutio permittatur, nõquam erit tempus opporunum. Senes ob imbecillitatem sensus molestius quàm iuuenes cedunt è vita. Quin etiam ex ætate lōgæua multos mentiendo detrahunt annos, quasi habituri solatium de mēdacio. Cum fallūt socios, an mortem etiam possint fallere? Tuum non est viuendi fines describere. Obtemperato tãtum præcipienti. Si sponte benè & prudēter, si coactus, ægritudo maior erit, neq; resistas tamen. Mutuo data vita est, nullo ad dantem redituro fœnore, non queraris quod reperitur, id enim ingrati animi est; age potius gratias quod tandiu possidere cõcessum est. At vellem in ortu denūciari mihi, qua lege nascerer. Fortassis nasci in eam vitam ijs miserijs obnoxiam recusarem optione data. Stulta ea cogitatio est. Præstat habuisse aliquando, quam diuino semper donec care, quod mutuo, quod commodato datur donum vsu iucundū est, quan-

uis reddendū danti ex eius voluntate. Quod si tibi ea lex denunciata in ortu non est, quod sensum non haberes; qui tuas vices gerebant, parentes eam non poterant ignorare, liberos se habituros mortales, morti & morbis obnoxios nullo circūscripto sine. Non ergo naturam accusa, non necessitatem, parētes potius qui cognita nascendi cōditione cupidissimè tamen & iungi connubio, & liberos tales gignere voluerunt, atque ita vt vitam omnem iniucūdā putarent, nisi suscepta sobole in spem quidem longæuæ ætatis & vitæ fallacem tamen sapius quàm veram.

C A P. VI.
*Multis diu vixisse
nocuit.*

INter hæc sermo producebatur. Socij, qui in villa remanserant, mirati nostram absentiam ludis relictis se nobis aliquanto numero adiūxerunt auidi sciendi, de quo argumento tam proluxa cōfabulatio eiset. Tū ego: oratio nostra temporis lætitiæ conueniens non erat. Sed ne nihil ageremus, de morte cœpimus disputare, quam subire omnib. necessum est, & de qua his dieb. multa eram in hoc secessu commentatus. Atq; illud postremo confirmabam, vitam non mancipio datam cuipiā, sed precario omnibus, eoq; malè facere qui præproperè aduētare finem queruntur, soluereq; naturæ debitum recusant quasi mala nomina. Non pauca erāt tamen reliqua, quæ si placet in aliud tempus suffentemus. Imo perge subdit Decanus. Ad solis occasum vna amplior hora superest, multæ si essent, in qua alia re melius collocarentur? Cui sermo molestus erit, ad alia is diuertat, per syluam, per hortos expatiatum. Nos quod cœpimus, in eo ad finem pergamus. Post Decani verba aliquot tamen confectis passibus ad putei marginem haud multum distiti processimus aqua ad summū marginem pleni, vt redundaret & riuum

efficeret. Assedimus mox in proximi prati herba viridi vario colore floribus picti. Tum ego quando ita vobis omnibus placet, exequar quæ reliqua sunt. Multæ quamuis vitam nostram circumstent ærumnæ, maiora sanè pericula & metus exagitant, alij ex alijs nexi & apti. Felices sæpè & beati paulo antè, conuersis rebus de fastigio deiecti in egestate & sordibus vitam agūt. **S**upremum infelicitatis genus id est, miseris, fuisse felices aliquādo. Alij probitate conspicui & virtutum ornatu, procedente ætate in multas deuoluūtur foeditates, implicantur vitijs, quæ nemo putārat, celebritas nominis benefactis parta, tandem ignominia mutatur. Quid nisi longa ætas Salomonem ea sapiētia Regem ijs opibus de gradu deiecit, in eam amentiam adiecit, vt se impio deorum cultu extrema ætate contaminaret? **M**agnum est suo quemque tempore ex hac vita quasi ex hospitio migrare, neque expectare dum trudemur, dum lætitia dolore & calamitate mutetur. **O**sium Cordubensem Catholicæ profectò diu religionis columnē, ætatis senilis imbecillitas peruertit, atque ita vt se Arianis coniungeret, Catholicos insectaretur: quo merito ad tribunalia, ad quæ cum Gregorio Illiberritano Episcopo de religione disceptabat, repente collapsus, & inter famulorum manus domum relatus breui expirauit. Miserum est de tanti viri salute dubitari, cuius in Ecclesiam vniuersam extiterāt præclara & immortalia merita. Paucorum annorū detractiōe eam nominis redemisset infamiā, vt cœlestia præmia mittantur. Finis non sit commemorandi viros præclaros, qui primis vltima non habuerunt consentanea, Pompeium Magnum, eius æmulum & socerum Iulium Cæsarem, Catonem, Scipionem à deuicta Carthagine cognomento Africanum. Miraculi instar, vitæ iter si longum, sine offensione percurrere, mare diu sulcantem nullis iactari procellis. Omnia vitæ bona lubrica & incerta

Osium Cordub.

funt. ipsa magnę felicitatis tutela sollicita. In hoc inquieto mari alternis æstibus reciproco stabili loco consistere non datur. Fluctuamur & illidimur inuicem, naufragium sæpè patimur. In tanta atrocitate & periculis portum aliquem occupare, prius quàm venti reflantes nauim obruāt, præclarum oprandumque votis omnibus. Porro statio tuta nisi in morte hoc mare nauigantibus nulla est. Et verò à multiplici calumnia, ab hostium insidijs, à nominis infamia alijque malis, quibus vita est obnoxia, quæ cautio nos tutos præstet. In inopia, carceribus, exilio, quot viri præstantes cōcludere æuam, quidam fontes, quia mores tempus commutauit, innocentes alij mendacio & calumnia victi? Adde pestes alias & morbos varios, qui in omnem ætatem, sed in senes præsertim agmine facto incurrunt, neruorum dolor, pituitæ defluxio, stranguria, disuria, calculus, sexcentæ aliæ pestes: quibus cum adsunt, vita, qua non morte acerbior & tristior redditur? senectus enim & morbus ipsa est, & ad eam quasi ad portum naues, mala ut quidam dixit, & ut alius ad aram fontes confugiunt tranquillitate & impunitate inuitata nullis qui prohibeāt, aut repellant remedijs. Quis decus formæ & dignitatem, qua multi superbiunt, ac mulieres præsertim, ad vltimam conseruauit ætatem. Breui rosa in rubum vna ætate certè, hædus in foetentem hircum mutatur.

Eleganter quidam:

Τὸ ρόδον ἀκμάζει βραίων χρόνον, ἡ δὲ παρέρθη,

Ζητῶν εὐρήσεις οὐ ρόδον ἀλλὰ βῆτων. Et rursus:

Ἐν θέρῳ ἐξ ἑρῆφου περὶ χυμῶν ἔθηκε ρῶτον.

Fortunæ sæpè obsequia & multiplices voluptates breui deturpant corpus & faciē, ut prioris dignitatis ne vestigium quidē relinquatur. Quasi flos turbine decusus, cum primos honores & gratiam ostentabat. Nihil est tam fallax & insidiosum quàm

vita humana. Si daretur optio non natis, ut quidam ait, non nasci fatius esset, certè quamprimum in naturæ finem quasi communis matris morte restitui. In media felicitate mori optimum, priusquàm ex summo præcipiter inconstans & varia est, neque diu in eodem vestigiō manet. Illud Diagoræ Rhodij notum ad nācium quos filios in Olympicis vicisse vno tempore, dicentis, morere Diagora, ne nebula aliqua eam lætitiā obscuraret, scilicet verebatur. Eodem Simeō senex respexisse videtur, cum viso cælesti infante dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine. Consentanea de Pompeij Magni casu Lucanus:

— Sic longius æuam.

Destruit ingentes animos, & vita superstes

Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum

Affuit: & celeri prauertit tristitia leto

Ut in fabulis postremus actus, sic in vita pars extrema debet esse pulcherrima, longior an breuior contingat nulla cura. Scitè & prudenter Solon Atheniensium legislator Cræso Lydorum Regi ditissimo roganti eequem felicem hominem nosset, Telemum ciuem suum respondit, qui filijs optimè institutis pro patria tandem pugnans occubuisset. Eequem alium? Cleobim & Bitonem dixit, qui matre ad Cereris, quod deessent iumenta, humeris delata magno nisu carpento attracto, ea pro pietate filijs quod optimum esset deam precante, in stratis mortui ipsa nocte reperti sunt. Miratus Cræsus, quod se ea potentia ijs opibus in nullo felicium numero poneret, cauamque suscitanti. O Cræse inquit, vita hominum est vniuersa calamitas. Quod paulo post est confessus, à Cyro spoliatus regno, captus & in ignem coniectus. Nihil felicius quàm in medio cursu felicitatis extinguī, sui potius desiderium relinquere, quàm parere longa ætate

Solon.

latic-

fatietatem. Nam quod negotia quidam caufantur quibus tenentur implicati, & quæ impedita relinquere dolent, vanum est. Nouæ quotidie relæ neftuntur, prioribus non explicatis. Instar artificum mendacium factorum, pictorū, quo ampliùs procedimus, & præscriptū tempus proprius est, plura conducimus opera: vt quocūq; tempore necesse fit multo plura quam perfecta inchoata & informata relinqui. Benè nobiscū ageretur, si per ætates negotia distribuerentur, neque plura viribus & vitæ spatij peragenda à nobis susciperemus, neq; rerum tumultu nos obrui pateremur. Nunc contra accidit, maiora onera & molē infirmiori ætati imponimus: quæ magna imprudentia est. At remittente iuuentæ feruore mores in meli⁹ noua censura mutantur annis accedentibus. Improbam adolescentiam sequitur modesta ætas & grauis. Miracula narras. Rarissimi cum ætate mores commutant nisi fortasse in peius. Non facile eluuntur colores, quibus lanæ primum infectæ sunt: retinetque testa diu odorem, quo primum est delibuta. Contingat sæpè deprauari, qui in minoribus annis modesti erāt, arreptos naturæ impetu ex se ad mala procliuus. Qui prauis à prima ætate moribus maiores facti mutarint paucissimos numeros. Non eadem quidem vitia vigent in omnibus ætatibus: inscitia pueritiam exercet, adolescentes libido vexat, iuuenes temeritas exagitat, in senibus avaritia & ignauia dominantur. non desinunt ergo vitia accedentibus annis, sed mutantur sæpè in deteriora. Quod si ea cura vitam emendandi sollicitat tantum ne mori velis, & non potius simulatio est, qua se animus ipse fallit: quid non statim noua censura vitia castigas, & quod stulte tempus effecturum putas, non ipse (quando cum Deo potes) diligentia & industria præstas? ne sit opus semper noua spatia viuendi postulare,

& quasi comperendinare litem malam? Sed nimirum merum id ludibrium est. Aliud agimus, simulamus aliud. Vitam relinquere quocumque tempore est graue. & vitia accusamus quæ deponere nunquam profecto inducemus in animū. Rationis & prudentiæ vires minores quotidie erunt, vitia altiores radices agent. Si difficultas in præsentī terret, indies illa existet maior. **Q**uin continuo arrepta runcina mala ex animo extirpas, spinas euellis, siluestrem animam interlucas, vna opera melior euades, fatalem horam timendi præposteras occasiones amputabis.

C A P. VII.

Vitæ molestiæ.

SED & vita hæc quamuis ad votū res fluant, quid nisi supplicium est? in cruciatibus perpetuis manere velle quantus furor? Magni vndiq; angores. nulla vitæ pars aut dolore libera, aut metu vacua est, aut exempta curis & anxietate. Pueritiā, adolescentiam, iuuentutem circumspecte, omnia plena malis. senectutē accusare non attinet. morborum & molestiarum promptuariū est. In eam insilit agmine facto morborum omne genus. senes quasi inutiliter terram occupent, per vim velint morbi coitiōe facta è vita deturbare. Varij extrinsecus metus vrgent à domesticis, ab externis, ab amicis & insensis: multæ molestiæ ab inopia, ab aëris intēperie, à multiplici negotio, à cælo, terra, mari. Sæpè nullo vento reflante sæui in animo fluctus exurgūt sæuissimæ procelle: & cadente externo malorum impetu acerbior molestiarū tempestas intus exurgit. Ipsa sibi mens carnificina est, se nulla extrinsecus causa excruciat. Nec mirū Originis vitium luimus, diræque exercent, primo nostri generis parenti denūciatæ, nisi pareret diuino mādato fore vt continuo in mortis laque-

incurreret. Non ergo morti obnoxium, quod miserimum erat, sed continuo corpore & animo mortui sumus. suus ducitur ab ipso ortus die. Videmur quidem respirare tantisper & palpitare; si vita tamen praesens, cum beatorum illa, in qua sumus conditi, comparatur, mors potius quam vita dicenda est. Quid enim mors est nisi contumacitatum omnium expoliatio? quid vero reliquum est, si utrumque tempus recte expendamus praeter illis bonis quae fuerant initio benigna Dei manu concessa? Sic Paulus corpus nostrum, *corpus mortis* quodam in loco vocauit, in alio *corpus mortuum*, ait, est propter peccatum. Quae verò iucunditas ei contingeret, qui perpetuo cadaver complexu gestaret, non diebus, non noctibus onus incommodum, foetoremque deponeret? Itaque mirari non debemus semper molestias extare, sed posse tantisper in tanto & tam continuo malo sustentare, miraculi instar est. Mittamus Paulum. Orpheus in corpore animam puniri affirmauit. poena culpam sequitur: quo merito in haec mala praecipitauimus. Adiecit Aristoteles animi & corporis copulam ei supplicio similem esse, quo Hetrusci olim piratae captos in mari cadaveribus costrictos os ori, manibus manus, pedibus pedes, crudeli plane mortis genere perimebant. Sic fane de Mezentio Hetrusco tyranno nobilis poeta cecinit consentanea.

Vbi Lydia quondam

Gens bello praecleara iugis consedit Hetruscis.

Hanc multos florentem annos Rex deinde superbo

Imperio, & sauis tenuit Mezentius armis.

Quid memorem infadas caedes? quid facta tyranni

Effera? diu capiti ipsius generique reseruent.

Mortua quin etiam iungebat corpora diuis

Componens manibusque manus atque oribus ora.

(Tormenti genus) & sanie taboque fluentes

Complexu in misero longa sic morte necabat.

Hic molestiarum iugis fons. ut caetera ex voto prospere fluat, nobis ipsi sumus graues. Quod si iterum odorem aliquando non sentimus consuetudini tribuatur, qua stupati sensus scortum non percipiunt, non minus tamen noxium, cum per os & nares contagio tetra suscipiatur, visceribus oxia tabes. Sic quae fore iucundissima inani opinione videbatur, breui deflorata nouitatis gratia amara redduntur. amici iuxta ac inimici molesti sunt, neque otium, neque negotia patimur. instat eorum qui febri ardenti laborant, in omnes nos partes strati versamus ad exiguum ac momentaneum angustiae alleuamentum. Tetri intus humores vexant, nos ad externa remedia vertimus animos, quasi mutatione frequentati habituri solamur. Quod nusquam erit nisi graui deposita farcina. *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* exclamat Paulus: *gratia Dei per Iesum Christum.* Recte: sed & in diuinis beneficijs poni debet, quod tantis malis deus finem morte imposuit. Quam misera conditio nascendi est, & vita, in qua vix vlla laetitia est certe synccera, vix vlla respiratio. Diuide in classes genus humanum, vix vnquam inuenias sua sorte contentum. Quae haec miseria, quae labe? Diues suorum & externorum perfidiam accusat, litibus fatigatur continuis, in metu perpetuo ac solitudine vivit, ad omnem umbram pauet quasi latrones & sicarii in eum irruant. beatos rusticos vocat qui ab strepitu urbano & calumnijs remoti innoxij & paratis cibis victitant proprio quaesitis labore. Contra inops angust iam rei familiaris vituperat, ex eo sudores diurnos, hyemis & aestatis iniurias. Quotidie ad operis diurni molestias excitari. Aegre labore improbo parere unde se & miseram familiam alat, contemni a potentioribus, spoliari, bonis omnibus euertere nullo vindice.

Quid

Rom. 7. 24
Rom. 8. 10.

Rom. 7. 24
Ioan. 1. 17.

Quid plebem dicam, artifices, mercatores, operarios? quid nobiles, Senatores, magistratus! quid sacratum ordinem? viros deditos litterarum studijs & pietati: Singulos angit proprius dolor: proprios patimur quifque manes. cuncti suæ vitæ conditionem accusant. multo melius agi cū alijs quam secum

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Ea labes vitæ nostræ maxima est, quæ ferè aliena nostris, absentia præsentibus commodiora cogitamus, quæ magna vanitas est. Quod nobis deest ad felicitatem id sentimus, expetimus quod alijs suppetit, corū quæ possidemus immemores diuini que adeò beneficij, & quæ alios vrgent ignari. Ita si daretur commutatio, tam cito ad priora recurrent vota mortales, quam leuiter alienam fortem exoptarunt. Temporum iniurias, dispice hyeme frigus, pruina, niues, pluuia, venti fatigant, æstate solis ardores, ex terræ ariditate puluis, totius corporis langor, frequens vigilia fugato somno, noxia & importuna animalcula. Nullæ induciæ nullo interuallo contraria neſtuntur. vix æstu sedato frigus occupat, vestium in hyeme pondus fatigat, ignis vapor molestus est, æstate frigida abiecta stragula, arborum poma sæpè nocent morboſque conciliant. non minus remedijs vexamur quam malis. Proh vitæ nostræ rationem profligatam & turpem. Quid verò quod iucunditates, quæ vocantur, vim suam & nomen perdunt, nisi quasi ex condito molestiæ præcedant. Tolle famem & sitim potus & epulæ, quamuis opiparæ gratiam amittent, & in contrarium vertentur, vt non amplius grata sint, sed tormenti instar. ægrotos intuere, eorum nauseam. Ignis oblectat postquam præ frigore riguerunt membra. Plato Deum ait ita bona dispensasse, vt cum ijs mala ferie quadam sint connexa & complicata. Neque enim præcedant tantum molestiæ, quasi

anteambulones, sed subsequuntur etiam quasi famuli alij. Pindarus in Pythijs eleganter, vni bono bina mala tributa à dijs ait:

*Εν περ ἑσλὸν πηματασι δὺο δάσονται
βροτῆς ἀθάνατοι.*

Auidè quis se cibo post famem, poculis post sitim inuitauit, continuo caput & stomachus grauantur; nisi post horas aliquot ad res serias animum applicare non licet. Ergo mala præcedunt iucunditates, easque condiunt, subsequuntur quasi importuni impensæ in cœna factæ exactores. Rosa spinis sepitur vt sine dolore & aculeo nõ decerpatur, molestijs vallatur voluptas. Rectè quidam:

*Armat spina rosas, mella tegunt apes,
Crescunt difficili gaudia iurgio.*

Miseram & profligatam vitæ nostræ conditionem. Ad hæc rixas & iurgia inspicere quibus vita omnis scætet, lites perpetuas (nullius felicitas sine riuali) multos inimicos, quis enim omnibus placere possit? amicos fallaces, insidias in benevolentia simulatione comparatas, quæ multo nocentiores sunt quam aperte simultates. Eleganter alius.

Ira quæ tegitur nocet:

Professa perdunt odia vindictæ locū.

Quid rapinas inter priuatos & fraudes dicam, magistratuū sordes, multiplices peculatus, inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecunia debilitantur. Quid immensa vectigalia, quæ maiora in dies plebibus imperantur, nullo fructu, quoniam in eorum vsum ferè cedunt, qui sunt in aula gratiosi, in infanis regis sumptibus consumuntur. Denique vt vno verbo complectar cætera omnia profecto perturbata & suis sedibus sunt conuulsa. sub onere gemunt populares, vitam in anxietate & dolore agunt, qua non acerbiorẽ morte? Quid numerum dicam inopum sine vlla ope, sine lare familiari vagantium, manum ad stipem porrigentium? Quid pecuniam adulteratam, commercia impedita, rerum & annonæ

carita-

Exponenda

caritatem? Quæ sunt omnia nostri sæculi nostræque gentis labe & vulnera graua. Hæc nos deflemus, sua quæque gens & seculum accusabunt vitia haud minora, quibus omni parte & tempore laboratur. Vitam omnem mari per similem dixit Seneca. nunquam quiescit, tumētes semper fluctus concitat, ventorum tantum flatus ex alia atque alia orbis plaga circumacti commutantur. Sic tempora & gentes suas quæque patiuntur labe, non easdem quidem, haud minores tamen. Quod ad miseriam extremum est, inter sceleratos vitam agimus. stupra, adulteria, libidinum licentiam vides, fraudes, rapinas, periuria in foro, p domos, in agris. Fortassis Aethææ Vulcanique incendia præ his flammis leuia duces. Quæ verò quies, quæ lætitia & pax in fornace incēsa esse potest: Malo illecebras addunt, molles vestes, varios ornat, comessationes, promiscuos virorū & mulierum cætus sæpè pietatis specie, tripudia, venationes taurorum, theatri corruptelis omnis ætas sexusque corrumpitur, adolescentes præsertim & puellæ reip. scilicet seminarium, quos vitij intempestiuus infici exitiale est. Iam illud quatum quod rebus maximè noxijs maiorē natura insperfit suauitatem? Vincit officiū linguæ magnitudo mali. Stupra omne genus, libidines, spectacula, comessationes, ludi, incredibilem afferunt voluptatem: vt mirum non sit tam multos in mortis laqueos induci. Quod miserrimum planè est, non inter sceleratos modo versamur, sed ipsi etiā, sine multiplici peccato non viuimus. Verum est enim illud; qui dixerit sine peccato esse mendax est. Fugiunt aliqui grauiora delicta, in leuibus autem volutamur omnes. ipsa etiam naturæ & originis corruptiōne ad malum impellimur sollicitamurque identidem. Non dies non noctes ab ea importunitate liberamur. qd socij, quid familiares? an non & ipsi inuitant ad malū quasi de aliena ruina habituri sola-

tium? Miseram ac profligatam vitam nostræ conditionem. Ferenda igitur vita præsens vt importunus hospes, non aduocandus vltro: qui tametsi manet non eijcio, si abit per vim, nō retento, non resisto.

C A P. VIII.

Mortis laudes.

Producebatur lōgius disputatio, qui se de nouo nobis adiunxerāt, alius alia de causa dilapsi iam erant audiendo fessi, siue vt per syluam & inter arbores deambularent. Sol etiam ad occasum inclinabat. Tū Decanus, perge inquit, priusquam abeundi tēpus adsit, quæ sunt reliqua summa explica. Faciam inquam, quod præcipis, multis, quæ dici poterant, præcis dicendi finem faciam. Ignaras hominum mentes, cogitationes præposteras, quādo quod optimū in natura est, vituperamus detestamurque, mortem: quæ siue felicitati modum imponit, siue repellit calamitatem, siue senectutis molestias finit, siue pueritiam in flore priuquā marcescat rapit, ex æquo laudanda est. laborum finis, malorum remedium, à plerisque expetita votis, nullius gratia & diligentia placata, sui semper arbitri, neque imperio cuiusquā obnoxia. Iudex integer nullis precibus mouetur, non ambitu, non pecunia corrumpitur, quin recta procedat cunctisque ius suū reddat. Natura cūctos homines exæquauit. vna est omnib. conditio nascendi. fortunæ seu potentiorum tyrānide factum est, vt ex communi quasi cumulo multa occuparint alijs nudatis, qui pari conditione erant nati. Multis probitas & innocentia indigentiam conciliauit. Misera quin etiam vita est. non omnibus sufficit. quod quibusdam larga manu concedit, detrahit alijs prodiga eadem & auara: Sic plerique miserā vitam agunt præsidij omnibus destitutam. Mors exæquat omnia, reuocatque ad sua omnes principia, nature insti-

instituta. Hæc seruos in libertatem restituit inuitis quãuis Dominis, neque dato redemptionis pretio. Hæc vincetos & æternis tenebris addictos, compedibus eximit & cathenis, carceris vestes & ferri robora frangit salutari profus manu. qua enim morte non foret illa vita acerbior longius producta? Mors est quæ exulibus & patria pulsis non referre persuadet, qua quis terræ parte deficiat, vndiq; ad inferos, siue ad cælum parem viã, patriam prudentibus vniuersum orbem esse. Mors est in qua à nobili nõ distat plebeius, nemo in ea opes suas, nemo ignobilitatem sentit, diuitibus inopes pares facit. Apparatu funeris, sepulchri superba structura à populo discrepare fatagunt illi quidem, adde annalium memoria. Sed quantum id est, quam leue solamen si comparatur cum ijs quæ necessario demuntur diuitibus & potētibus, vt fortunæ iniquitate sublata cum aliorum tenuitate exæquentur? Meta laborum mors est, & requies, quo maior tranquillitas, melior. In perpetuo cursu sumus dum viuimus. de velocitate cum ipsa cæli agitatione certamus, neque quiescere vnquam possumus donec ad metam ventum est. Illa operarijs & diurno labore fractis sudorem detergit: de manibus ligonẽ, stiuam, falcem, rucinam extorquet, neq; amplius finit cum luce ad molestũ opus redire. Ad triremes damnatis & remos detrahit & ferri vincula grauia. illuic perpetua & æternis sordibus corpus squalidum abluunt. nauteq; tetra odore nares flagris tergum vibicibus fœdum liberat. nõ E amplius, neque naucleri, neque piratarum scruitiam ac ne maris quidem procellas nymbos & pluuias timent, ne malaciæ quidem & æstus longissima rædia, corruptam aquam & fœtidam, insuaues iuxta & insalubres cibos, Quid de militibus dicam? perpetuis periculis, vulneribus, vigilijs, terroribus eximit. pax in morte manet immota, nulla importunitate turbata. lites præterea & commer-

cia cessant magna humanæ felicitatis labes. Quid alia commemorem, quibus fatigantur homines & quorum molestia mors liberat? Sordes in quibus viuimus internis viscerum, externis oppidorum. Vt fera auis aperta cauea sponte euolat, quid ni nos in apertum purumque cælum? fontes quidam intrepide carnificis manum & gladium expectant: nos illis molliores ad fatalis horæ memoriam corpore toto & animo contremiscimus; quæ hæc est & quam pudenda ignauia? Longum esset singula referre. genera, attingere satis habui. Ita mors quies laborum est, neque quies tantum, sed somnus. nihil somno similis morti. Quod diebus omnibus agimus vt tertiam vitæ partem siue sensu iaceamus mortuis propiores quam viuentibus, quid insolens si in eo statu semper perseueremus. Id secuti veteres diuinorum librorum scriptores, *dormire cum patribus* dicebant, qui expirabant. Id etiam secutus Christus seruator *dormire Lazarum* affirmabat qui mortuus erat, quamuis in eo alia suberat causa quod ad vitam rediturus breui esset, id enim dormientium est, vt post parum excitentur. Sed sanè morti simillimus somnus est. Eleganter Homerus mortem *somnum aneum* vocauit

ὡς ὁ μὲν αὐθι πρῶτον κοιμήσεται χάλκεον ὕπνον. Iliad. 2. 241.

Quod Virgilius imitatus, *ferreũ somnum* dixit, Vulgatum & illud.

10. Aeneid. vers. 745.

ἴπνῳ τὰ μικρὰ τῶ θανάτῳ μυσήρια.

Diogenes etiam Cynicus cum fini vicinus somno opprimeretur, excitantibus amicis *Sinite*, inquit, *frater sororem præcedit*. Somnus quo quietior dulcior, nullæ post mortem imagines rerum vexant relicte à cogitationibus, quæ interdum occurrunt; neque stomachum crapula, neque capitis grauedo, tussisue inquietat. Cuncta tranquilla sunt & quieta. Ad finem oratio festinat, neq; abuti amplius vestra patientia æquum est:

est: illud si addidero & ipse quiescam. Munitissimæ instar arcis mors, nulla eo iniuria accedit, non exactor sollicitat, non creditor importunus. Forense ministerium procul apparitores, lictores, accensi, nulla egestas fatigat nulla penuria. Diuino similis numini mors est, de quo dicitur. *Altissimum posuisti refugium tuum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Nullæ eo calumniæ penetrant, non libidinis ardor, alienæ felicitatis inuidia, nullus conuittio locus, ne infamiæ quidem, verè ἀλεξίμακρον in malis præsidium. Ipsæ sepulcrorum infanæ substructiones indicant exemptos omni labe, & iniuria, quos ea moenia sepraque tenent, quod quidam de vita rustica dixit:

Horat.

*Non excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.*

Si bellicæ machinæ, ballistæ, catapultæ, ænea tormenta ignitos euomentia cum fragore globos cōferantur, vel pinnam vnā ex ijs mœnibus non deiciant. Non aurum & argentum, quorum ad subruenda mœnia præcipua vis, ad eam arcem penetrarunt vnquam. Superbi Reges minantur, quasi de sublimi loco contemne. Fortunæ quin etiam & molestiis conuittium facito, securus de cætero, vt in te vllum ius habeat. Imò duces inuictos, armatos milites ac vero vaiuersos, qui in præsentī terrent, vi sua cū erit visum prosterneret, eos etiam suis vinculis constringet, & de eorum superbia fastuque triūphabit. Ne iuncti rebellent, carptim, & singulos imperio suo subdet. Mors omnes expectat quasi lictor, alium alio tempore duci iubet supremus iudex & arbiter. Deniq; mater indulgentissima terra est, quos ex vtero eiecit, eos tandem amplexu fouet. feræ pisces, homines sub quo cælo nati sunt, in ijs regionibus melius habent quam in lōginquis. Nullum præsentius remedium ægris diutur-

na tabe contumpris, quam si natiua restituantur cælo. Omnes morimur, & quasi aquæ in terram dilabimur, quæ non reuertuntur. Flumina vides magno impetu præcipitare cursum, quo: ad mare. quo fructu? vt in eius complexu & nomen, & aquas perdant, & quasi intereant. Tanti est ad primam originem etiam cum iactura se se referre. E terra ergo egressi, libenter cum Deus vocabit, cum tempus apperet, ad originem redeamus. Materna indulgentia inuitati in eius complexu molestias deponamus, & lachrymas tergamus ab oculis. nulli amplius singultus, gemitus nulli. pax alma optata quies. His dictis assurreximus vnâ. Sol præceps in occasum se intra montes condebat, & noctis tenebræ erant vicinæ. Iumenta ab agasonibus parata, carpentum cum auriga. Tum ego: multa cum sint dicta, plura dicenda tamen supererant. Si placet die proximo redite ad prandium, sed soli, aut cum paucis: quod nostra impensâ parabitur quasi morituris. Nempe lautum Castellonius ait, Megareses recordare ædificantes, quasi perpetuo victuri, opipare identidem conuiuantes, vt quotidie morituri, tum Pacuuium Syriæ præfectum vino sibi & funereis epulis noctibus omnibus parentantem. Ebrium famuli in lectum deferebant ad symphoniam *βεβίωκε βεβίωκε, vixit, vixit*, concinentes, quasi cursu peracto nil iam in vita superesset. Risimus argutiam. Erit ergo, inquam, quasi victuris, mensa frugalis. Sic conditione accepta cum socijs illi carpento & iumentis impositi è sylua egressi iam se intendentibus tenebris vrbem læti repetierunt. ipse vale abeuntibus dicto, ex longo sermone oppido fessus cum socio eiusdem ordinis & villico vt pernoctarem in villa restiti.

IOAN.

IOAN. MARIANAE.
DE MORTE ET
Immortalitate liber
secundus.

P R A E F A T I O.

MVLTA minora prædia Toletana nostri ordinis sylua suo cõplexu continet, à possessorib⁹ non vno omnia tempore redempta haud magno, & in vnum quasi corp⁹ collata integerrimis sublatis vna ac perpetua cinctum maceria. Cuiq; fundo sua inerat villa neq; elegans, neque ampla, quippè paruo ere constituta & vsui magis quam ostentationi deferuiens. Ex ijs euerfis verustate cæteris, duæ tantum supersunt. Militari viæ altera imminet structura humilis & imbecillæ nullis sublata tabulatis, villici fedes. In ea iumentis stabulum, glorientes in sua corte galine, canes custodia peruigili & latratum arcentis furta, præterea instrumentum rusticum aratra, ligones, falces, runcinæ. Cubicula aliquanto numero angusta, porticus epulis destinata cū maiori numero domestici ex vrbe cõueniunt, nisi ventorū procella, aut ætus maior cogat alio migrare. Coniunctum facellum Ioannis Baptistæ nomine sacrum rei diuinæ procurandæ. Villa altera in media sylua atque in podio saxeo constructa est procul ab omni tumultu & strepitu tum vrmano, tum rustico, gratū nobis domicilium ab amica musis tranquillitate, nullis q̄ interpellent quoties in eū secessum egredimur. Perfiant suauissimæ aure nullis infectæ nebulis, quæ è vicino flumine inferiora loca aliquādo fatigant. In ea villa post Decani & sociorū discessum noctem transegitimus. quietus somn⁹ fuit nullis imaginibus intercessus rerum, quæ per diem inciderant multæ. Surgens aurora sua luce & luteis

radijs ac decore fugatis cum caliginis noctis stellis se per fenestræ rimas insinuās torporem excussit. auiculæ consono cantu quasi de victoria certare lucis aduentantis honore lætæ, carduelles, chlores, philomelæ. ante omnes cuculus è villæ fastigio raurum cantum edens & funebre contēdere de peritia cum cæteris auiculis videbatur, prouocare ad certamē homine iudice superbus sibi que nimium confidens. Sic est nemo orator; poëta, ceter se alium meliorem putat, neq; de peritia cuiquam concedit. Hoc etiā malis contingit. Fauces, quas noctis tristitia occluserat, recurrentis lucis lætitia ad consuetos modos canendi munus in hoc diuino augustoque templo impositū reuocabat. Sic luce & harmonia multiplici inuitatus, me è strato corripiens diuinis laudibus celebrandis focium ijs auiculis adiunxi. Ad quod prouocabat præterea celi lucidissimi aspectus senescentis lunæ exorientis solis totius agri & arborum aspectus gratissimus florum & herbarū suavis odor toto aëre diffusus vitalis haud dubium cum voluptate. In ea commendatione vnius horæ spatio consumpto, surgente iam sole è villa egressus cœpi per subiectā errare syluam inambulatione matutina vegetatur corp⁹, excitatur animus & meliores cogitationes. Simul roscidos flores & herbas legebā, rosam, irim, lilium, rosmarinum satium, thymbra, chamæpytim, thymum cuius est maior copia, attingere non audebam. Acutus odor neque tempore conueniens terrebat, ne capiti noceret. Herbis odoratis & florib⁹ impleueram ad summum calathum, cum fundi portas magno impetu pulsari audio, clamores item exaudiebātur, quasi agrè moram ferentium, atque cupientium irrupere. Accurrere diuersi villicus & socius, ecquid rei esset visuri, profecto hospites aduentare expectatione marurios. Accessi & ipse, & aliquanto interuallo. Decanum & Castellonium carpēto ve-

hi aciam accedere vidimus. Matu-
rius, inquam quam omnino expecta-
ram. quid rei hoc? Hesternam cuncta-
tione admoniti, inquit Decanus, so-
lè occupauim⁹; & alioqui nihil erat
quod magnopere in vrbe detineret.
Diei huius lætitia & hesterni memo-
ria præterea vt festinarem inuita-
uit. Felix inquam & faustus aduētus
vester sit, quocumq; tempore iucun-
dus omnibus nobis. Simul dimissis
cum curru famulis iussisq; sub solis
occasum redire, aliquanto circuitu
facto ad inferiorem villam ire per-
reximus. Matutinæ auræ leniter her-
barumq; & florum odorem & nares
afflabant suauissimè. Rosas mox &
lilia periclimenonq; legentes quarū
erat magna copia ex aliquato inter-
uallo ad villam & sacellum perueni-
mus. ibi nixi genibus ante diuorum
signa eorum numina salutauimus,
vt eum diem sospitarent, neque vlla
cōturbaret nebula aut tristior casus
orantes. Post preces, ipse inquā, diui-
na hostia sacrificabo vti facere sum
solutus omnibus diebus; vos aut gu-
stare aliquid dum prædium paratur:
nō deerunt dulcia, aut si magis acria
placent, Marcia aduecta aurea mala
certè syluā repetite, fontem inuisi-
te, priusquā accedens cum sole æstus
egressum impediat. Imò sacrificio
interesse volum⁹, quod in vrbe pro-
curare discedendi festinatio prohi-
bit. Neq; si id esset factum, graue
foret secūdo idem agere. Ita indutus
sacris vestib⁹ dimidiatæ horæ spatio
sacrum peregi. Paulò post è sacello
egressis atque è villa syluam repe-
re visum est. Medio inter vtramque
villam interuallo recta euntibus pu-
teus altus occurrit neque minus am-
plius spatij in haustri formā rigan-
dis oleribus superiorib. annis, haud
leui impēsa excauatus. inanis labor
fuit prorsus nulla aut tenui aquæ ve-
na inuenta. Aquileges deceperunt
gen⁹ hominum fallax quod semper
vituperabitur, & semper vigebit. A-
quæ iugis cupiditas plerosque tran-
uersos agit, vt neque alieno periculo

deterreantur, neque sumptus inanes
exhorrescant. Impletur tamen is pu-
teus ad summum aqua cum pluuiæ
copiosæ sunt & per arenas transme-
antes inania & caua quæ inueniunt
implent omnia: quod eo anno con-
tigerat. Aqua collecta diu confer-
uatur in piscinâ vsū nō satis com-
modæ piscibus, ppter aquæ in æstate
præsertim frigiditatem solis radijs
procul. Ad eum puteum circum mar-
ginē ascedimus aquæ copiosæ & pis-
ciū aspectu oculos oblectantes. Pro-
ximè arbores malus cotonea, pruni,
ficus, oliuæ propter vicinum putei
humorem haustū radicibus præ cæ-
teris opacæ frugiferæq;. Alia ex par-
te sternitur vinea è gemmis tunc pri-
mum teneros emittens pampinos.
Lustrauim⁹ oculos omnia sigillatim
gratoque aspectu oculos mentem-
que pauimus. Tum Decanus, ne ni-
hil agatur, dum paratur prandium,
de hesterno argumento quæ super-
tuerunt continuare iucundum erit.
Superato, inquam, proximo cliuo
ad villam alteram musæum no-
strum prius inuisite, eum musis ho-
norem habentes. Ibi obsequar ve-
stris votis. In nouam disputationem
ingrediar hesternam nihilo breuior-
em. Minor tamen molestia erit, si
non vno impetu peragatur, bifari-
riam potius diuidatur, in tēpus præ-
sens pomeridianumque. Quid tu,
Castelloni⁹ ait, num integram Ili-
ada commentaris. quæ præclara sunt,
eadem ne fatieratem afferant, curan-
dum. Quæ sunt dulcissima, vides ci-
to afferre tædium. Nempe inquam,
consilium placet. *De immortalitate*
tamen disputatio prior erit, *de diui-
na providentia* posterior, eo vtraque
pertinens, ne graue mori videatur,
quib⁹ extinctis immortalis vita præ-
sto est, præmiaque pro vitæ condi-
tione meritis exæquata. Inter hæc ad
villam est ventum Augustum con-
clauæ Zeræ ad instar, modica supel-
lex erat, pauci sed selecti libri. Supra
musæum contignatio, vnde latissi-
mus in omnes partes p̄spectus erat,

ad

ad tres cæli plagas totidem fenestras. Vicinæ vr̄bis maior pars subiecta oculis. Tagi fluminis aquæ, viridantium riparum amœnus vestitus. Detinuit oculos aliquamdiu grarus aspectus. Mox in podio lateritio cum ascedissemus, me ad nouam disputationem comparauit.

C A P. I.

Persuasio de immortalitate quanti sit.

Satis multa superiori disputatio-
ne de huius vitæ conditione dicta sunt, de miserijs quibus ad mortem vexamur. Vt molestum esse non debeat è tali hospitio migrare, finem imponere tantis calamitatibus. Sequitur vt confirmemus animos esse perpetuos atque immortales, neque cum corporibus interire. Sed potius superesse à rogo meliorem nostri partem vitam non adimi sed permutari per mortem. Quæ persuasio magnam vim habet ad stabiliendas virtutes & singula vitæ officia. Si enim diuturna vita nos manet, non difficile videatur, tantisper frænare cupiditates, voluptates abdicare, cum syn-
ceris & incorruptis commutare. Contra, si cum corpore animus in auras extenuatus euanescit, stultas cogitationes, inanem sine fructu spem, labores superuacaneos, si vnus est interitus hominum & iumentorum & æqua vtrique conditione viuimus, cur non dicamus religiones omnes esse somnia vigilantium; E aut quod impiorum verbis Salomon prior expressit, deinde Paulus Apostolus moribus vitæque explicare; *comedamus & bibamus*, omnibus nos voluptatibus cras morituri ingurgitemus: nullum sit pratium, vnde iucunditatis flores non decerpamus; locis omnibus expressa libidinū exēpla vestigiaq; imponamus, quasi breui vita festinantes, ne frustra amissam occasionem, elapsamque

1. Co. 15. 32.
Esa. 22.
3.

line fructu tempus postea sit dolendum. Consona Anacreon scurra non in vrbano effutiuit:

Ὡς τῶ γέροντι μάλλον
Πρέπει τὰ τερονὰ ποιεῖν,
Ὅσω πέλει τὰ μόρη.

Vides ergo virtutum omnium officia, sine quibus quid esset hæc vita nisi vastum miseriarum mare? religionis studium rebus humanis tantopere necessarium pendere vel maxime ex immortalitatis persuasione. Quid enim frænemus cupiditates, fraudibus & iniuriæ præferamus honestatem, si post huius vitæ tumultus & peruersiones, vbi sursum deorsum vertuntur omnia, post cineres, æuum alterum non manet, vbi puniantur iniqui, vindicetur prauitas eorum qui iniuste agunt? Quid Deum colamus, qui neque in præsentibus cultores defendat ab iniuria, neque in futuro præmia pro meritis largiatur? Nihil erit ea suscepta opinione, neque tanta religione munitum, neque tam sancto iure vallatum, quod non perumpat & disturbet prauitas & audacia viribus præsertim & potentia armata. Nulla res magis homines castret, mollesque reddat, & voluptuarios, quàm si ex profana Epicuri sententia sibi persuadent extingui cum corpore animos. Id prouidentes legifatores, cæteri; omnes quicumque de constituenda rep. libris editis disputarunt, obedientiam legibus & obsequium, qua felicitas tum publica, tum priuata continetur, constare non posse sublata immortalitate, id persuadere imprimis conati sunt. Inde scipionis somnium à Cicerone cõfictum in libris de republica. Apud Platonem Erus à morte reuocatus. Inde Minois cum Ioue, Numæ cū Aegeria arcani congressus prodierunt. Fictis, inquit Castellonius, vera confirmas, quam aptè tu videris. Suspicitur aliquis nihil habere certi & constantis, quod mendacio confirmatur. Turpe care idoneo virtutem præsidio nisi ad aliena castra confugiat. Humilem

profecto virtutis conditionem videaris inducere & feruilem, quando suis viribus non stat, mendacio dignitatem tuetur. Apage, inquam, non ea nobis mens erat. Illud contendendo omnium nationum & sapientum communem consensum esse, superesse aliquid à rogo, neque cum corpore interire omnia, nisi ita esset, virtutes omnes, sine quibus quid vita esset? penitus debilitari, concidere. Est autem communis, hominum sensus, naturæ vox nostris infonans auribus à verò falsum fecernens. Et quantum esset, tantam in natura præsidium deesse ad tuendas virtutes, quibus sublatis confundantur omnia imis suprema. Sed & Mosem cōsidera legislatorum omnium principem præclarum, initio suarum legum immortalitatem tacite confirmasse, quando cæteris animantibus, pecudibus, piscibus, aurbus simplicem formationē attribuit, quod vnicam tantum vitam habeant, homini duplicem. Formatum enim in corpus de limo terræ, Deum ait mentem inspirando insinuasse. Sed quid diuinos libros & oracula in medium affero: quæ à capite ad calcem immortalitatem commendant. in eo veluti cardine sapientia diuina vniuersa versatur, vt menti humanæ diuina se claritas de immortalitate nota insinuet, illi fundamento moles vniuersa diuini ædificij imponatur. Inde enim cætera pendent, quo conuulso vniuersa structura concidat. Verum nos non diuinis testimonijs pugnabimus, quæ impius ficta & commentitia fortassis putabit. Ratione & argumentis ab ipsis naturæ principijs petitis agemus, ne lector, si quis in hæc inciderit, toto obiecto lumine caliget. Nam & infans solidi cibi vim capere non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis ac mollitudine alitur, donec firmatis viribus vesci
 cæcis fortioribus
 possit.

CAP. II.

Anima se ipsam mouet.

E multis argumentis quæ pro animæ immortalitate afferuntur, vulgare est & ab omnibus usurpati, quod ab agitatione animæ sumitur. Profecto vita actio est & cum actione coniuncta. Si ergo anima proprium in se & à se motum habet, nulla cum corpore cōmune, quemadmodum à se spoliari non potest, ne vita quidem nudari poterit. Soluta à corpore, motum suum atq; adeo vitam retinebit. Ea est argumenti vis quæ Plato primus est vsus. Securus est eū Cicero lōgo interuallo, tum Aristotelis ratio eo pertinet cū in libris de anima sub conditione affirmavit, si intelligendi actio sine phantasmate non est, hoc est, si pendet à corpore, si cum eo cōmunicatur, neq; animæ propria est, separari animam & seungi à corpore non posse. Huius argumenti vim Lactantius affecutus non est, quando mutis animantibus æternitatem ea ratione dari arguit, quæ se mouent: nisi, inquit, adiectione sapientiæ eius imbecillitas fulciatur. Nos equidem non negamus pro immortalitate magnum à sapientia alijque artibus ab humano ingenio excogitatis extare præsidium. Sed sine appēdice ex motu proprio animæ colligi æternitatem eius & euinci contendimus. Cuius argumēti vim subiecta exempla declarant. In ventre matris, quia fœtus propria actione mouetur, utique colligimus, non vt membra manus pedes cōmuni vitam totius corporis vigere, sed propriam habere vitam. Eoq; defuncta matre cum cætera membra cadunt, fœtus quia propriam vitam habet, à morte matris superstes remanet aliquādo. Adde rotā exiguam intra maiorem globam circumagi, supra suū axem verti, atq; ita vt in contrariam partē vergat sicut in cælo minores orbis: haud dubium quin is motus proprius
 sit,

fit, neque minor sphaera in eo à maioris motu pendeat. quod si motus ille esset vitalis, haud dubium vitam propriam & secretam minor orbis haberet. idē de auicula in cauea inclusa, de homine naui vesto dici poterat. Sed multa sunt refecāda. Vera hæc Castellonius ait, sed in quo cardo vertitur, cōfirmare debes animā motum habere aliquem in quo cum corpore non communicet. Sine quo labor omnis & opera sit inanis. Si id efficit palmā damus de morte triūphas: neque opus sit vltra procedere. Id ago, inquam, quam apte vestrum iudicium erit. Ac primum anima secum ipsa disputat, quasi aliquis intus lateat hospes. Cupiditatib⁹ corporis repugnat, quasi tenet principatum. Deindē anima in se ipsa cōuertitur, suamque ipsius naturam rimatur & de ea inquirit. An horum aliquid in ceteris animantibus reperiatur, quæ à terra ortæ defixos penitus in terra sensus habent: neq; vltra assurgunt? At anima sicuti est, Castellonius arguit, intelligere se ipsam non potest. Semper eam corporeis simulacris vestit, neque vt est in corporea omnique exuta forma & labe terrena cognoscit. Fateor, inquam, etsi disputare poteram animum aliquādo assurgere ad incorporea quando alienatur à sensibus, quod certum est è certo melius atque quod in confessio sit, quam è dubio colligamus. ea certè ratio Aristotelem tantum philosophū impulit, vt nobis detraheret immortalitatem, & animos nostros quasi dānaret capite. Fateor, inquā, cognitionem nostram nūquam incorpoream penitus esse, sed spectris illufam corporeis. Id tamen non animæ culpa contingit, sed domiciliij quo sepitur quasi velo integumentoque, vt non possit libero sensu intueri singula sicuti sunt. In hac veluti custodia & carcere constituta, non alia accipit nisi quæ per ianuas quinque terrestres sensus inferantur & permeant. quæ magna miseria est. Inter rufficos versans à primo ortu

non est mirum, si infiræ ingenuitatis oblita agreste aliquid in morib. atq; cognitiōe ex ipsa educatione representat. Nā & foetus in vtero, tametsi vitam propriam habet, & sensus, videre audireq; nihil potest, dum in ijs tenebris detinetur, quasi quibusdam septis inclusus & munitione. Num Ionas in vtre cœti aliquid videbat, audiebatue? nō planè, cum vitam & sensus haberet, sed propter impedimentum & latebras otiosos inutiles. Quod de Iona & foetu fateri op⁹ est: quid prohibeat idem ad animam referre, eiusq; æternitatem arguere ex ijs actionibus multis & varijs quibus assurgere certè conatur, se inspicere, secū loqui? quæ in ipsum cadūt, neq; in vllum aliud genus animantium, ad iudicium certissimum præstantioris & immortalis naturæ.

C A P. III.

Ingenij subtilitas.

Ecælo nos & diuina natura exortos, non è fœce terrestri statura corporis indicat erecti, sublimis, oculi in fronte quasi ex specula cælū cæterafq; omnes partes cōtemplantes. Prona alia animalia & ventri obedientia terram communem originem defixis in eam oculis continenter aspiciunt: neq; sensibus vtuntur nisi ad vitæ vsum alimenta quærēda, vitam tuendam aduersus nociua; contra hominis mens ad cæli contemplationem assurgit, supera infera omnia subtili cogitatione perscrutatur, seq; veritate quasi suauissimis epulis pacit, q̄ incorporea & æterna est. Gaudet vnumquodq; sibi cognatis. Ex hoc fonte artes multiplices extiterūt siue quæ necessariæ hominibus sunt, siue quibus humana vita ornatur & illustratur. Sciētix omnifariā tum q̄ ad actiones vitæ, tum quæ ad cōtemplationem naturæ referuntur. Quis linum, lanam, bombycem, pectere, nere, texere docuit atq; in varia indumēta mutare? Domare ferrum in

fornace, cōficere ex eo omne genus
ferramenta, arma telaq; conflare ad
vitæ tutelam, ad perniciem humani
generis? Effodere metalla eōq; terræ
viscera perferutari, liquare ea, in va-
sa ornamentaq; formare quanta in-
dustria? sublimia & magnifica pala-
tia vastis columnis & cœmentis ma-
gnisq; molibus ad culmen vsq; quis
quibus ferramētis quib⁹ viribus per-
duxit? dæmon p̄fecto aliquis nostro
insinuatus corpori. Vnde natum ar-
bitror, vt pontes & tēpla quæ ab am-
plitudine & vetustate miramur, vul-
gus altiori vi quā humana facta ia-
ctet. Falsò Castelloni⁹ ait. Quis id ne-
gat? in commento tamen lux verita-
tis emicat, non terrestri ope, sed alti-
ori & diuina illustria opera perfici.
Nū simile aliquid in mutis animan-
tibus perspiciamus? ne vestigiū quidē.
Aedificant aues nidos, ferē lustra, la-
tibula alia animalcula in plures exitus
disparentia, quæ magna solertia
est. Vilia tamen puentur omnia &
crassa, si cum humanis artificijs con-
ferantur. Ciborum & potum genera
quam sunt varia, condimenta, cupe-
dię, dulciaria, vinum ex vuis expres-
sum, Zithus, sicera, noua sæpè neq; à
veterib. inuenta. Ad pellendos mor-
bos quot medicamenta necessaria
sunt? quanta remedia dies & vsus, &
maior rerū cognitio inuexit? herba-
rum virtutes admirandas, aquarum,
gemmarū, quis inuestigauit & inue-
nit, nisi ipsē q̄ fecit in terris versans,
cælestis portio & vis humanis corpo-
ribus cōfusa? Magna hæc omnia sunt
& præclara, vulgaria tamen putētur
& vilia, si cum sequentibus confere-
tis. Sonos vocis infinitos, innume-
ras voces paucis litteris quis & qua
industria est complexus? notis totidē
absentes inter se colloqui, cōsilia cō-
municare quis inuenit? Moses is fuit
magnificus legislator: quo nomine
diuinitate est consecratus ab Aegy-
ptijs Thor dictus, à Græcis Mercurius
vt Cicero scripsit. AÆreas formas ad
scribendi celeritatē inuectas scim⁹
ante vnum & alterum seculum tan-

Moses le-
gislator.

Ars Typo-
graphica.

tā, vt vno die plus scribatur a paucis
operis, quam à multis librarijs inte-
gro anno. Vitrum ex arena & herbis
in petræ duritiem qui concreuit de
pulchritudine oū cryffallo haud du-
bium contendens: Aenea tormenta
ad exitiū generis humani sulphure
& igneo vomitu armantur arte, So-
lis, Lunæ aliarumq; stellarum cursus
varios atque mirabiles, attente & ac-
curate notatos in spherā vnā Ar-
chimedes primus colligauit: eumq;
secuti nostra ætate nobiles alij artifi-
ces, motibus plurium rotarum libra-
tis prudēter ad imitationem cælestis
machinæ. Quod si ex cæli contēpla-
tione & siderum cōuerfionib. omni
tempore ratis ad Dei conditoris co-
gnitionē assurgim⁹; cur nō ex nouis
his cælis diuinā vim in terra errantē
cōplicitamq; ingenio nostro fatea-
mur? Mitto fingendi pingēdiq; artes
nobiles & præclaras: terræ culturam,
deriuationes fluuiorū castigatiōe
que, portus humana industria factos
vastis in mare molibus iactis, mercat-
uram, cōmercia omne genus: neq;
enim dici omnia possunt. Ad philo-
sophiā & ingenuas artes transeam⁹:
quæ cæteris diuiniore sunt. Nullus
iucundior mēti cibus est, quam cog-
nitio veritatis æternæ, incorporæ,
vsq; eō vt Geometricæ formæ cū ex-
tra corpora nō existant, tūc maximè
veræ sint, cū cogitatione à corporib.
separantur. Fertur nimirū ad simile
animus, in eoque conuiescit. Quod
tanta propensione facit, vt imagine
sæpè veritatis delectari fati habeat.
qualia sunt pleraq; philosophorum
placita, & scholasticæ cōcertationes
vmbre quedam veritatis quam toto
pectore confectamur. Similes in eo
procis Penelopsis, q̄ cū ab hera exclu-
derentur, se cupidē ancillis cōmisce-
bant in aulæ atrio. Sed & ex ardenti
cupiditate insita corpori gen⁹ propa-
gādi, quidā cōiugio legitimo relicto
ad scorta se cōuertunt in eoque cœ-
no volutātur. Ergo infinita q̄dā inest
animis nostris fitis veritatis. Ex eo
fonte vtraque philosophia prodijt,

quæ

quæ de morib⁹ & quæ de natura differit innumeris libris explicata, tum A metaphysica subtilior, mathematicæ certissimæ omnium artes vsu præcipuæ. Quantum est enim per Astrologiã defectus solis & lunę ante multos annos sine errore prædici ab ijs, qui astrorum motiões numeris persequuntur? Sed & numerandi scientia, quam arithmetica dicimus, quã dilucida necessariaq; reb. humanis? Plato negat ad remp. admitti debere B qui numerandi inscius sit. Pythagoras vna arithmetica comprehēdebat cæteras omnes artes. Nimirum cuncta Deus fecit in numero, pondere & mensura, qui cuiusq; naturæ numerum comprehenderet, qua proportione cum corpore anima comparetur, membra inter se sociantur, exactam is rerum cognitionē assequeretur, nostra imbecillitate factum, C vt diuersa philosophandi ratio sit in scholas inuecta. Verissimi sunt Boethij in consolatione versus subiecti:

Tu numeris elementa ligas, vt frigora flammis

Arida conueniant liquidis: ne purior ignis

Euolet, aut mersas deducant pondera terras.

D Nimirū elementa symbola vna qualitate ligantur, non secus quàm inter duos proximos inter se numeros quadratos medius est numerus cum vtroque extremo pari proportione comparatus. Inter duos cubicos numeros duo alij numeri sunt inter se, & cū extremis eodē modo relati, in quo dissymbola elementa representant, duabus discrepantia qualitatib. Numeris ergo elemēta ligantur. An hoc clarum est? Clarius inquit Decanus, aut perpetuis in tenebris caligamus. Explico, inquã, quæ mathematicis tamē explorata sunt. Quadrat⁹ numerus est q̄ ex alio minori numero per se ipsum duct⁹ existit, vt ex binario quaternarius, q̄ si bis eum numerum replices, is est numerus cubicus, sic ex binario octonarius exurgit bis in se replicato. Primi numeri qua

drati sunt, quaternarius ex binario exurgens, ex ternario nouem. Inter quatuor & nouem senarius numer⁹ sesqui altera, proportione minorem numerum & maiorē respiciens. Proximi numeri cubici sunt, octo ex binario, & viginti septem ex ternario bis in se replicatis exurgentes. Inter hos numeros duodecim & octodecim medij sunt, qua ratione inter se comparati, nēpe sesquialtera eadem cum vtroque extremo. An satis hoc clarum? Vix etiam per caliginem, q̄ dicis, assequimur, ait Decanus, exactiorem cognitionē ad peritos eius artis ablegamus. Et ego, quod in elementis explicatur, numeris cōnecti, idē ipsum in alijs naturis contingere credendū est, & sanē corporis decor numeris constat quod pictura declarat aberrans longē, nisi seruetur proportio. Numeris interna corporis constare arteriæ pulsus indicat, formatio foetus & partus, dies critici, aliaq; multa. Sic oratio missa per numeros & lege carminis explicata mirificè oblectat, auresque incredibilidemulcet suauitate, instar aëris per angustias tibiæ permeantis mentis sensus numeris explicantur cum voluptate. Nō minor musicæ suauitas, ex acuto & graui sono medijs interuallis aptissima ratione cōflatus cōcentus, siue tibię & cithara accedant, siue solæ voces ad modos musicos reuocentur, mirabilis voluptas existit. Qui ista excogitauit anim⁹ quantum putari debet, an ex terrena labe concretus, an potius è cælo deriuari? Eo antiqui spectabant, cum artium inuentores, quasi beneficos in genus humanum cælo adscribebant. Hinc Mercurius prodijt ob inuentas litteras, vt dicebam paulò ante, Apollo & AEsculapius propter medendi artem, Ceres, Bacchus, sexcentaq; alia ficta numina. In ipsa tamen mendacij vanitate indicatur humanos animos, qui talia & tanta excogitârint è cælo dilapsos esse, maiores conditione mortali.

CAP. IV.

De virtutibus.

Longior fuit disputatio de artibus quam putaram. Verum de multis pauca dici non poterant, ea præsertim dignitate subtilitateq; ad iudicium non ab alio quam à diuino ingenio esse artes excogitatas ad salutem, ad tutelam, ad ornamentum humani generis. Nunc de virtutibus dicendum est, atque ex illis confirmandum nostros animos esse perpetuos. Ac primum hominem constat non simplici natura, vt res aliæ, sed gemina atq; contraria esse cõflatum corpore & animo. Corpus è terra genitum est, animũ è cælo libauimus. Cõmunis vitæ vsus hæc inter se discrepare fati indicat, quod nobiscũ quasi cum alio quodã disputamus. & in cogitationum dissidio nobiscũ quid faciendum sit taciti deliberamus magno sæpè mentis motu. Huc Paulus Apostolus respexit, cũ internum hominem ab externo seceruit. Tum vetus illud Socratis scitum admodum ex iuvene cogitabundo atque secreto deambulante, ecquid ageret rogantis: ac respondente illo, *meum loquor, vide ait, ne cum viro malo loquaris.* Corpus è terra genitis alitur, corporeis voluptatibus indulget huius vitæ commoda consecatur, quippe à terra. Contra animus è cælo haustus ad suam originem recurrit, veritate alitur, superiora petit, ab omni concretionem mortali mentes liberat contemplatur ea suauitate, quæ in cæteras animantes non cadit ne vestigium quidem. Sic quidam hominem mundi copulam seu hymenæum dixere, quod mirabili coniugio & societate summa imis cælestia terrenis constringat, admirabili amicitia vinculo dissidentia inter se connectat. Atque ita vt nulli coniuges inter se ardentius ament, quam corpus & animus. Neque mirum est corpus, vnde vitam habet, & quo recedente in fordes & terram soluitur,

gaudere animæ societate. Animum **A**nemo satis miretur ab infita erga corpus beneuolentia tantis quamuis incommodis & molestijs vexatum non adduci, vt dirempto coniugio cælestes sedes, vnde diffluxerit libenter morte repetat. Ingenuum est susceptas semel amicitias ægrè diuellere. Itaque homo mundi copula est, qui cælum terræ constringat. Idem ab alijs mundi miraculum naturæ prodigium vocatur non minus prudenter, quod mirabili ingenio dissidentes inter se naturas, ac perpetuorixantes in pace contineat. Corpus oblectatur caducis, sensuum iucunditates infectatur, neque ad maiora conũrgit. Animo nullus cibus suauior quàm cogitatione in cælo & inter mentes immortales versari, naturæ arcana perscrutari etiam cum rei familiaris & valetudinis dispendio. E corpore varij affectus promanant, amor, inuidia, odium, ira, tristitia, desperatio aliæq; pestes, quibus pectus laceratur, & quasi intestinis hostibus tumultuatur. Animi studia honesta sunt, cogitationes tranquilla, ad pacem omnia consilia spectantia. Miraculum planè in tãta actionum contrarietate fœdera tamè pacis stare, corpus inter & mentem. **D**Ex perpetua tamen rixa animi anxietas existit reb. etiam tranquilliss quasi neq; euolare velit victus amore corporis, neq; eius importunitates quasi coniugis litigiosè ferre possit. An has rixas in aliquo animante deprehendimus: non planè, nam modo suppetat pabulũ, de cætero nulla cura sollicitat, inter animã & corpus mille lites exurgũt, quæ dies noctesq; sollicitat. Ex hac pugna virtutes existunt oēs, si caro rationi subijciatur, voluptates vincantur, cum quibus rationi quasi cum domesticis hostibus perpetua pugna est, prudentia in intellectu, in voluntate iustitia, religio, ac aliæ omnes iustitiæ partes, in irascibili fortitudo, concupiscibilem munit castitas & continentia, ne suauitate delinitus feratur in præceps.

Quod

Quod si in pugna caro vincat, ex co-
genus omne vitiorum existit, quibus A
fordibus foedatur mens, & brutis a-
nimantibus similis redditur. Si repu-
gnamus prauæ cupiditati ex eo vir-
tutum ornamenta nostræ dignitatis
& immortalitatis indicia. Ceteræ a-
nimantes quia honestatis sensum
nullum habent, neque pudore mo-
uentur, in eis decor virtutū quæ sunt
honestæ & pulchræ locum non ha-
bet. At quædam ex cōiuctu hominū
Castellonius ait, tractabiles & man-
suetæ redduntur, leones & vrsi cicu-
rantur, atque elephantes. Iumenta
pleraque & pecudes obediūt ductori
& ad eius vocem nutumq; mouen-
tur. De canū sagacitate & fide multa
passim commemorantur. Verum v-
bi honestatis sensus non est, inquam
neq; virtus vera esse potest. Vestigia
quædā illa virtutum sunt, ex vsu fre-
quenti & conuictu hominum & natu-
rali ingenio sine vlla ratione reli-
cta. Nam & furca arbores sine sensu
quamuis, in aliam & diuersam par-
tem arte inflectimus. Sic naturam
quorundam animantium in cōtra-
rium vertimus insite nature. Magna
enim cōsuetudinis est potestas, quan-
do in brutis etiam naturam & inge-
nium commutat. Virtutes quæ hon-
estæ per se sunt, & sine vlla extrin-
secus vi sponte suscipiuntur, in Deo
& substantijs incorporeis natura in-
sunt, & sine labore quasi rationis,
quæ in illis est rectissima, factus cer-
tissimus. A nobis, quoniam nudi or-
namētis omnibus in hanc vitā quasi
ex naufragio prodiuimus, labore
multo & industria comparantur. Ea
conditio nostræ mortalitatis est. Sed
ex qua facultate rectè efficitur cog-
nationem nobis inesse cum Deo, à
cælo animos hausisse, vt quidam pru-
denter cecinit:

*Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.*

Eodem Promethei fabula spectat, in
corpus è limo formatum ignem in-
sinualie de cælo furto sublatum.
Luisse furti poenas alligatum saxo a-

quila depascente viscera ad suppli-
cium perpetuo excrefcentia. Nimirū
quod animus à sua sede sit pulsus, &
quasi detineatur compedibus perpe-
tua anxietate vexatur reb. quamuis
ad votum fluentibus. Neque quiescit
priusquam vinculis solutus se ad a-
stra recipiat vnde venit. Id poëtæ sig-
nificârunt, cum heroibus sedem in-
ter astra dederunt noua fingentes si-
dera defunctorum nominibus, quos
cælo volebāt adscribere. Vnde septē
planetarū nomina, Casiopeia, An-
dromeda, Perseus, Orion, aliæq; sex-
centæ astrorum appellationes pro-
dierunt. Stultè ait Decanus omnia &
superstitiosè. Fateor, quis id non vi-
det: sed in errore quis omnium gen-
tium fuerit sensus aduertitis, quæ na-
turæ communis vox: animos virorū
in signum certè quorū præclara me-
rita in remp. extabant, in cælum post
fata vnde venerant recipi.

C A P. V.

De cura futuri.

EX animi nobilitate in nobis ere-
ctum quiddam & sublime existit
dignitatis imperij famæq; appetens,
nullos labores modo gloriosi sint,
nulla vitæ pericula rei familiaris de-
trimenta perhorrescēs dum emineat
alijs, nomen suum famæ & immor-
talitati inferat. Nulla est gens, nulla
conditio, nulla ætas, quæ nō inflam-
metur ea cupiditate. A pueritia ad
senectutem progredere, hos stimu-
los sentire omnes homines fatebe-
ris. Mirum est, pueri infantesque
quantopere laude excitentur, quo
quisque præstantiori est indole, ita
maximè à primis annis huius cupi-
ditatis indicia præbet. Ad iuue-
nes virosque transi. Nemo pro rei-
pub. salute, pro patria & dignitate
se se discrimini offerret, nemo pu-
blicam vtilitatem priuatis commo-
dis anteponeret, nemo contēptis iu-
cunditatib. alijs sapiētiae studia, certè
paucissimi, nisi eos dignitatis amor

& famæ

& famæ incitaret menti inritus. Senes sedatis alijs propter ætatem cupiditatibus, dignitatis tamen & laudis studio inflammantur. Rectè quidam laudis amorè dixit esse postremam tunicam quam exuimus. Quid hoc nisi quædam diuinitatis participatio, in qua cum hominibus brutæ animantes nullo pacto communicant. Quo tamen pleriq; affectu abutentes in multa vitia & errores præcipientes abeunt. Quidam occupare tyrannidem, ciuium libertatem opprimere fatagunt: quia nimirum diuinæ maiestatis præstantia in imperio maxime cernitur tacito quodam naturæ sensu ad eam similitudinem proximè accedere contendunt. Alij apertius in ipsum diuinitatis nomē inuadunt, aut mortuos suos consecrantes, illisq; delubra & sacerdotes constituentēs, nonnulli etiam eo amentiz sunt progressi, vt viuis sibi diuinos honores haberi vellēt, quod Tiberio Augusto & Liuiæ matri accidit, vt in Asia templa ipsorum concessa superstitibus ponerentur. Idem Caio & Domitiano Principibus factum. Pudenda vanitas, sed tanti ea excellentiæ cupiditas erat, vt ordinarijs humanisq; honoribus non contenti quasi vilibus cælo caput inferrent, & gigantum instar Ioui bellum indicerent. Plerique modestius trophæis erectis, statuisq; magno locatis, fornicibus triumphalibus, superbis de suo numine structuris immortalitatem captarunt frustra, quia nihil est humana opera & industria factum, quod edax verustas non cōsumat. Orta occidūt, senescunt nostris viribus inchoata. Prudētius alijs præclaris in genus humanum meritis famam aucupantur nullo interitura tempore, virtuti enim cedit verustas quasi exemptæ iure suo, mortis leges non sentit. Bellica quidam virtute, deuictisq; hostibus, defensa patria, imperio propagato, alijs sapiētiz studijs artium inuentione laudem sunt consecuti diuinæ proximæ, non pauci partas opes, aut à maiorib. relictas

ad multorum beneficentiam contulerunt. Stulti omnes si nihil post fata superest. Stultus Plato cum Academia elegit à cæli grauitate infamem, vt corpore debilitato mens ad sapiētiz studia facilius affurgeret. Stulti duo Decij, Regulus, alijsq; innumeri, cum pro patria, pro fide se morti deuouerunt. Quid de ijs dicam, qui pro religione patria sanguinem vitamq; profuderunt? An non ij oēs amentes qui se fructu præsentis abdicarunt, pro inani laude, quæ ad ipsos non pertinet, si cum corpore animi pereunt. At magnum est post sexcentos annos celebrari, volitare per ora virum cū laude gloriosum. Verum si à morte supersunt animi & suis laudibus pascuntur: sin minus vanissimum. Et est natura fixum, vt ita benefaciamus alijs, si aliquid inde vtilitatis ad nos redit. Virtutis formam inducis humilē arguit Castellonius, si ad suum commodum refert quæcumq; agit. Imò sublimem erectam, quæ nullo præsentis commodo mouetur, sed ad immortalitatem aspirat quadam diuinitatis æmulatione, ingenij nostri naturam explico ex amore erga se deriuantem, quæ alijs facit. Mercenarius est quidam qui pecunias cōmodave alia ex virtutibus consecratur. Solidam autem laudem & ex ea petere fructum solidum accusare nemo debet. Pergamus ad alia, vt caput hoc concludatur. Ab excellentiæ cupiditate ad posteritatis curam transeamus, qui affectus connexi sunt, & parum inter se discrepant. Videmus infamiam cunctos horrere, ne nomen aliqua turpitudinis macula deformatum transmittatur ad posteros. Quid ad extinctum & in fauillam redactum posteris? quid infamia? lucos, syluas, serasque arbores serunt homines in senectute, è quibus nullam sperant se viuis vtilitatem & fructum, memoria tantum posteritatis, & vt venturis prospiciant. Infanas fabricas inchoant, delubra superba, arces munitionissimas,

nitissimas, palatia in cælum erigere certant, quæ nisi longissimo tempore ad culmen non peruenient. Impensa in præsentem grauis, vna cõpensatur bonæ posteritatis memoria. Hæc cura à conditore indita pectoribus, vt præclara opera suscipiantur maiora nostris viribus atateq; , cum in solo homine cernatur, argumento esse debet, non minus ad nos futura quam præfens seculum pertinere. Ita Epicurus immortalitatis nostræ atque totius diuinitatis irrisor maximus, testamento tamen, cavit diem suum naturalem ab heredibus quotannis celebrari mensè Gamelione, atque epulum suis sectatoribus quolibet mensè dari luna vicesima. Megareses ita instruens mentes, ac si quotidie sibi iusta facerent, ædificabant tamen, quasi vitam in multa secula deberet propagare. Vides homines voluptuarios, & qui ad præsentem vitam cuncta referebant, eos sensu quodam immortalitatis imprudentes tangi solitos. Vides operum magnorum molitiones, virtutum cultum ex ea opinione nobis insita à natura vel maximè confirmari, ea conuulsa concidere omnia.

CAP. VI.

Animus à corpore non pendet.

DE cupiditate laudis, cura posteritatis multa sunt dicta, Decanus ait, ex eo animos immortales esse, qui probes non assequimur, planè tenuem quandam lucē quasi per caliginem intueri nos fatemur, quoniam in affectus in alias animantes non cadunt. Solidiora tamen argumenta expectamus, quibus repugnantibus reuincas. Adeste inquam animis. Attentione opus est, vt vis priorum argumentorum percipiatur, quæ est maxima. Sed & nouo ex princi-

pio animum à corpore non penderet. **A** re vobis confirmabo quàm potero dilucidè. Sanè rerum interitus quatuor fermè modis contingit: actione contrarij, vt elementa elementorumque affectiones.

Calida pugnabant frigidis, & humentia siccis.

Deinde partium diuulsione pereunt animantes omnes. Absentia causæ lumen & vox, ac cætera quæ per se nisi coniuncta suæ causæ non subsistunt vt fontis riuus. Postremo subiecto labefactato pereunt accidentia, quæ in eo fulciuntur atq; incumbunt. Ac de animo quidem actione contrarij, quæ inter corpora est non interire planum, quoniam intellectus nisi omni corporea natura nudatus non esset, cognoscere corpora omnia non posset, sicuti neque pupilla oculi si colore aliquo esset delibuta de alijs coloribus syncerè non posset iudicare. Apertius ista Castellonius ait ex scholæ penetrali, vt videtur petita. Faciam, inquam. Vitrum coloratū oculo admoue, quæ obijciuntur eodem infecta fuculo renuntiabit. An hoc satis dilucidè: idem in alijs sensib. exequi licet, nudatos singulos obiecti quod percipiunt natura. Neq; enim palatum bile infectum, quod in agris accidit, benè de ciborum suauitate iudicat; est ergò mens corporeæ naturæ expers, vt corpora capiat. Ac proinde non interit animus actione contrarij. Partium diuulsione multo minus qui indiuiduus est. Alioqui quod in lacertis experimur, diuulsæ & seiuunctæ partes mouerentur sentirentque aliquid quod contra accidit. Ac ne absentia causæ, quo interitus genere cæteræ quoque animantes sunt exemptæ post mortem eorum quæ genuerunt superstites, num humanos animos peiori conditione credamus? iniqui iudices aduersus nos sumus, præsertim cum animus Deum solum auctorem habeat, qui fingit sigillatim corda hominum, vt diuina perhibet oracula.

Reli-

Reliquum est, ut cum subiecto corpore intereat, aut sine hoc quidem modo, ut fateamur animos esse interitus expertes. Quæ enim à subiecto pendent, ita cum illo connectuntur, ut cadente occidant, impedito turbentur, debilitato extenuentur, ac denique deficiente pereant. At animam experimur, in vegeto & firmo corpore ab intentione & rerum cognitione auocari: cum ætatis accessu corporis vigor minuitur, vigere mentem magis quam antea, quasi sedato corporis motu clarius incipiat inspicere veritatem. Sic senes ad consilium adhibere receptum est. Romani supremum consilium *Senatum* vocarunt, inter Lacædæmones, qui amplissimos gerebant magistratus, & erant & dicebantur senes: inter quos *presbyteri*, id est senes, qui diuina procurant. Vires corporis in iuuentute vigent, prudentia senectutis proprium munus est. Morti propinqui qui sunt, nisi dolor acer prohibeat, quasi ex obscuro loco emergere incipiunt, multo prudentius quam antea de rebus solent iudicare, præterita recordantur, instantia ordinant; quin & futura mente cõiectant aliquando, de ijsque sine errore pronunciant, quasi in superno numine quo appropinquant, legant descripta quæ dicunt. Socratem scripsit Plato vicinum morti multa vaticinatũ. Theæramenem in carcere veneni parum, quod bibere cogebatur, in vase relictum Critiæ aduersario per iocum propinasse, quasi ad similem mortem inuitaret; neque prædictioni euentus defuit. Rhodium iuuenem testatur Romanæ eloquentiæ parẽs, sub mortem sex æquales nominasse, quis primus, quis secundus, qui deinceps, & quo ordine essent morituri, neque aberrasse in villo. Simile de Eudemo Cypro Pheras Thessaliæ urbem appulso & grauiter ægrotante narrat apud Ciceronem Aristoteles, prædixisse ipsum eõualiturum, Alexandrum Phræum eius urbis tyrannum intra paucos dies migratu-

Cicero lib.
de diuinat.

rum è vita. Vtrumque subiectum. **A** Finis non sit si velim recensere, quæ vetus & recens historia in hoc genere innumera exempla suppeditat. Quæ si negantur, comburantur annales, conuellantur omnia, quiduis potius quam ab errore nos dimoueri patiamur. Corpore per quietem resoluta sopitis sensibus insomnia contingunt. Quo tempore mens libera ab strepitu tumultuque externo multo perspicacius quam in vigilia contemplatur. testes sunt diuini vates, quorum se mentibus per somnium lux diuina sæpè insinuat: testis experientia multorum, quibus in quiete imagines iam obscuræ, aliquando perspicuæ rerum instantium sunt ostensæ. Quo in genere recentia insomnia referre possem multa & illustria prænuncia certissima rerum, quæ subindè euenerunt. Sed modestiæ fines tenendi sunt, an mentiantur omnes, fallunt, fallunturque: non arbitror, non credam. E multis gemina exempla eaque vetusta proferre satis habeam testimonio & auctoritate Augustini, qualis ac quanti viri: fidei haud dubie. Gennadium scribit medicum sibi notum, in paucis nobilem de animæ immortalitate dubitasse. Exemptum tamen ea anxietate gemino somnio. In priori iuuenem vidit pulcherrima specie sibi ducem extitisse ad beatorem sedes, neque tamen ex animo exemptam eo somnio dubietatem. In altero ab eodem iuvene increpitum hoc argumento. Vbi, inquit, tuum corpus iacet? *Instrato* respondit *sensibus ligatis, clausis oculis*. Quibus ergo oculis nunc vides quæ ostenduntur; & illo internis respondente. Ergo morte extinctis sensibus manet quod iuuat, & quo possis operari. Eo argumento neque tunc respondisse Gennadium, neque in posterum dubitasse esse in nobis quod viuat extincto corpore. Video quid ad hoc philosophi acuti obijcere possint. Quid ad exemplum alterum? In pago Tuliensi Hipponi proximo accidit,

August. 1.
lib. 10. ad
Euodim.

Lib. de cura pro mortuis. Cap. 12. Tom. 4

accidit, vt Curina quidam alienatis sensibus, ac mortuo similis iaceret A diebus aliquot. Leuis tantū palpitatione sentiebatur in pectore. Id ne sepeliretur effecit. Vbi ad se redijt, ad Curinæ Ferrarij ædes ire iussit, quid rerū ageretur renuntiari. Illum paulo ante egisse animam inuenerunt. Rogatus qui pro mortuo iacuerat quid sibi in eo vellet, subiecit, ad locum mortuorum mēte delatum audisse nō Curinam Curialem, sed Curinam Ferrarium peti. Se in se reuersum, illum raptū morte ad vmbraū locum. Quid hic dicant nostræ immortalitatis aduersarij: an ficta quæ à se visa vir sanctissimus & doctissimus testatur. An animam si cum corpore extingueretur, posse quæ oculta sunt, quæ remota, quæ futura certè prædicere, renunciare alijs. Maneat ergo fixum, animum, qui debilitato impeditoque corpore mirabilia operatur, vegetiorque euadit, ipso cadente nō perire. Vicisti, Castellonius ait, vicisti. Io triumphe. non arbitror esse quod tantę perspicuitati opponatur. Sed an caput aliud superest scire auco. De libertate, inquam nostra, de ratione, de pudore poteram disputare, quæ hominum propriæ dotes sunt, neque cū alijs animantibus, ne per somnium quidem communicantur. Verū de his reticere consilium est, quoniam in prouidentia diuinæ disputatione commodiorem sedem habebunt, in eum locum sustentate. Nempe dum de immortalitate disputas, nos excidit esse mortales Castellonius addit. Quin ad prandium imus. Sol ad cæli mediū festinās temporis admonet. Sed & ære Franciscani, Decanus ait, è regione vt videtis positi trans flumen ad triclinium & prandium vocantur. His dictis ad inferiorem villam versis vestigijs inter varias fabulas ire perreximus.

CAP. VII.

Tempestatis descriptio.

Vehementior solito erat sol, ac qualis inter graues humore nubes. Ita citato aliquantum gradu festinauimus, ardor ne noceret veriti. Vbi ad villam ventum est, mensam stratā inuenimus multa rosa & herbis odoratis floridam. Prima species grata est oculis, Castellonius ait, si primis respondent reliqua, nil erit amplius optandum. Modestam, inquam, mensam parauimus, qualem virtus apponit, opiparam, vt scitis, fortuna. His dictis affedimus. Vuæ pensiles & pruna Damascena primū impetum sustinuere. Excepere pulli cortales, pepones domestici, è grege carnes arietinæ. Oryza, saccaro & cynamomo inspersa, pinguesque oliuæ Oropefia aduectæ de bonitate cum Baticis certantes clausere agmen. Inemptæ dapes & rusticæ, non minus tamen gratæ quàm vrbanae & lautiores, pietatis cultum professis consentaneæ mensæ esse debent vt vestes, neque mutari ad cuiusquā aduentum. Sic Basilus docet. Matutina exercitatio iuuat imprimis, quæ cibis quamuis vulgaribus addit gratiam condimenti instar. Tum inter prandendum varij sermones ferij & iocosi, vinum generosum ex Martini fano celebri fama. Poculis cū modestia vbi satis certatū est, lagenisquæ quies data, familiares fabulæ exceperunt, ex interuallo somnus tantisper & requies. Sol vltra mediam cæli plagam post meridiem vna & altera hora transacta ad occasum inclinare coeperat. Ad fontem qui in medio fundo scatet, ire pergebamus, cū repente nubibus cælum obducitur, caligine lux inuoluitur terra ac minaci vi. Inter ortū & Aquilonem vehemens ventus cum fulgetris & cæli fragore violento ac repentino flatu aspirabat: quem Cæciam dixere Græci, à Luca in Actis Apostolicis Euro-

17. 20. 9.

L I

clydon,

clydon, hoc est, *Eurus tempestuosus*, seu *Euro aquilo* vocatur, quod nubes ad se trahat procellosus atq; typhonicus vorticibus in mari factis infamis. Increbescēte vento, & magnam volente pulueris vim deiecti nubibus imbres & turbo immista grandine, concepti nubibus ignes & flammæ erumpunt cum horrendo strepitu latè eiaculari innoxij tamen. Plus terroris quàm damni. Eo terrore & ne è nimbo madidi rediremus, conuersi retro in facellò, dum procella sedatur, aliquandiu restitimus:

Interea magno misceri murmure cælum

Incipit, insequitur immista grandine nimbus,

Ruebat de cælo pluvia, conflictu rüpebantur nubes aliæ super alias, è montibus riuï cum impetu sonantes præcipitabant. Nos in preces cōuersi antè Virginis matris signum diuinam clementiam, veniam, & pacem orabamus, verterent in hostes iræ. Post horæ spatium sedata procella pulsus nubibus & caligine diem sol restituit. E metu recreati intra villā silentio assedimus læti. Tum Decanus, quod reliquum est diei, aut in ludis transigendum, aut ad disputationem priorem recurrendum. Nam in syluam prodire qui possimus herbis arboribus humore dilapso madidis: Nimirum Castellonius ait, horis pomeridianis à labore & molestia omni cessandum. Quod Græci horologici signa nos docēt, vti elegans epigramma duobus his versibus indicat:

*Εξ ἄραι μὲν τοῖς ἰκανώταται. αἰ δὲ μετ' αὐτῶν
Γεγύμμασι δεικνύμεναι, ἕθῃ λέγουσι βροτοῖς.*

Verum qua, inquam, in re iucundius tempus collocabitur, quam in sermone de Deo & diuina prouidentia, quæ disputationis pars consulto in hoc tempus seruata est. Age ergò Decanus ait, omni inertia seposita, cuius etiam quædam dulcedo est, ætutum rumpe moras, ad disputatio-

nem redi. *Deum esse*, versarique in rebus primum inquam, cōstituendum est, & firmis argumentis confirmandum, non quod sit cuiquam id dubium, quid enim manifestius? sed vt reliquæ structuræ hoc veluti fundamentum ponatur quod nulli cedat ponderi, Hoc posito reliqua ad fatietatē superstruentur, multa iucunda auditu dictuque, quædam difficilia, de quibus hoc tempore in scholis vel maxima digladiatio est, lites grauiissimæ inter theologos nostræ ætatis Romæ & in Hispania.

C A P. VIII.

Deum esse.

DEum intelligimus summū quid æternum sine initio, sine fine mentem solutam & liberam ab omni concretionem mortali, & quidem de Deo quædam sunt perspicua, occulta alia supra rationem & intelligentiam humanam. De vtrisque disputare temerarium prorsus & vanū. Quanta .n. temeritas est ea perscrutari, quæ Deus subducta ab oculis voluit: Quàm inane & periculosum disputando facere dubia, quæ sunt omnibus testata? Perditorū hominum audacia & ipse disputationis ordo cogit contrectare disceptatione, quæ immota melius starent. Nulla sanè gens est, neq; tanta humanitate culta, neque tam fera & barbara, quæ tametsi nesciat qualis Deus sit, non intelligat & fateatur esse aliquem supremum mundi præsidem, qui naturæ præstantia cæteris emineat. Oculos ad cælum tolle, magnitudo eius, motus, constantia facile indicat, quæ mirabili ratione constant, maiori consilio gubernari. Hominem viuere vides non visâ quamuis anima, ex membrorum compage & actionibus ad vnum finem directis: & erit tam cæcus qui ex admirabili rerū in hoc mundo concentu non intelligat, nō videat mentem aliquam in rerū vniuersitate versari? Ita ex nostra ipsorum contēplatione Dei notio exur-

git,

git, & cum ea implicata est. Id veteres indicabāt, cum in templo Apollinis duo verba aureis litteris incidērūt. *Tues, & nosce te ipsum*, quasi priori verbo Deum salutarerent ingrediētes: Deus posteriori responderet ad sui ipsorum cognitionem prouocans, vt in sua natura melius naturam diuinam dispicerent quasi in speculo, atque in imagine ad Dei conditoris similitudinem expressa, vt diuinā prohibent litterā atque oracula. Ergo ex hominis contemplatione ad Deum affurgimus, idque trifariam. Homo constat corpore & anima, quæ duo natura vel maximè discrepant: corpus ad terrena rapitur, animus affurgit ad incorporea. In mundi fabrica quis negabit vtraque; item substantias versari, corporeas & incorporeas? inter incorporeas quæ cæteris præstat, id Deum vocamus. Est homo vt quædam statua non iners, vt quas ab statuarijs perfectas admiramur, sed ingrediens ad Dei similitudinem conformat, & regijs insignibus munita, vt quasi eius vicaria, eius nomine cæteris animantibus præsit, & quemadmodum Deus cælicolis, ita homo terrenis dominetur. Quod si in statua inerti artem miramur statuarij, quid hominis spectaculo ad eum opificem non affurgimus, eiusque ingeniū in opificio celebramus? Neque enim natura recipit, vt quod rationis est expers, generet animantem intelligentia instructum. Si ficus citharas sonantes aut tibias ferret, non dubitarem quin musica in ea arbore inesset, & quædam modulandi ars. In mundo rationem versari dubitabimus, cuius partes mirabili ratione nexæ sunt supremis infimæ, cum vtrisque media concentu perpetuo sociatæ. Etenim causæ præstantiores effectus sunt, infimis cælestia nobiliora. & vnde in nos mētis sublimitas, nisi ex diuinis illis ignibus & intelligentijs in nostra confusis corpora? Ergo ex coniunctione animæ & corporis ex rationis præstātia esse diuinū numen in rebus confecimus:

ex humani corporis structura idem colligamus. Membra nostra multo numero, potestate actioneque contraria, videmus ad vnum reuocari animi vinculis & potestate constricta: eo recedente collabi in partes, & in elementa dissipari. Collidant necesse est & soluatur, quorum est natura contraria, nisi vi aliqua maiori contineantur, in pace, & mundum negabimus ex actionibus & partibus contrarijs prorsus & pugnantibus cōflatum maiori atque diuina potestate contineri: frænari singula quasi indomita animalia & ferocia, ne interitus pulcherrimi quasi animantis consequatur? Huc Moses mihi quidem spectasse videtur, cum post designatum vastum & tenebricosum chaos, quod aquas dixit, spiritum Domini illud fouere & vegetare affirmavit, ne incredibile nimirum quis iudicaret talem fabricam diu cōstare fundamentis vacillantibus & fluxis impositam; neque verendum vt aliquando singulæ naturæ soluantur in diuersa euntes, quod diuini spiritus virtute subsistant. Verum ab hominis contemplatione ad cælos abeamus, non minora diuinitatis argumenta suppeditabunt. Eorum formam pulcherrimam & motus mirabili ratione & velocitate incitatos considera: id spectaculum priscis hominibus Dei notitiam commouit, Iliada Homeri casu fortuito litterarum conflatam fit stultum affirmare, aut palatium magnis molibus & cæmentis ad culmen perductū terræ desidentis hiatu montis casu glebis temerè, & ruderibus in eam formam coëuntibus effectum nemo dicat; & mundum audeat quis dicere absque vlla sapientia temerè fabricatum? In omnes eius partes verte oculos, terram in ima mole vides conglobari, aquam in eius sinus cauos dilapsam, vtraque domicilia præbere animantibus varijs. Aërem superfundit, replere omnia, faciem se cunctorum visibus præbere, alites suspendere nubibus, mōtes rigare, quo fon-

tes & flumina aqua non pertingunt. Inde ad celos confurge. Speciem nota. motus in omni aeternitate ratos, ad terrestrium commoditatem directas astrorum conuersiones. Solis & lunæ ac reliquarum planetarum errores ordinatissimos, quasi caelestis exercitus duces coire aliquando quasi ad communicanda consilia, digredi deinde, astraq; singula percurrere, eo congressu rerum omnium in terris semetem facere. Archimedis horologium septem stellarum conuersiones mirabili artificio complexum, si scythia aliquis aut barbarus videret, minimè dubitaret, quin ea sphaera esset perfecta ratione, qua exprimitur quidquid dies & noctes in caelis agatur: & erit inter nos aliquis qui celos ipsos & astra, vnde hæc sunt sumpta, contendat nulla ratione constare? ex acuto & graui sono medijs interuallis aptissima ratione coniunctis concantum nemo neget aliquo præcinente constare & magistro. Quid caelorum mirabilem rationem, quam armoniam Pythagoras se aliquando audisse affirmabat, vt ego interpretor, diuinam sapientiam in ea fabrica personam? *Quis enarrabit caelorum rationem, inquit Iob, & concentum cali quis dormire faciet?* Vt mihi quod ante tetigi, non ratione colligi, sed oculis usurpari diuinitas in reb. versans atq; expressa videatur. Aristoteles ex caelorum motibus alia ratione ad Dei cognitionem assurgit. Neq; quidquam se posse mouere asserit, in mouentib. & motis alicubi sisti, neque in infinitum procedi. Hoc posterius manifestum est: neque enim effectus aliquis ab infinitis causis pendere & perfici potest. Prius illud sic intelligatur. Se ipsum mouere est in se ipsum operari: agens idem & patiens vt sit secundum eandem partem natura non recipit, quia agit quod formam habet, ex qua vis operandi existit, patitur quod formam caret, vt illam accipiat. Ita nulla se res calefacit, seve gignit. Quæ mouerur ergo, ab externa causa impelluntur, à caelo animantes, caeli à prima sphaera

rapiuntur diurno motu. Nihil se ipsum mouere est positum, neq; procedit infinitum in motoribus, resistendum ergo in aliquo, quod primam sphaeram torqueat immotum ipsum & aeternum. hoc Deum dicimus. Multa sunt referenda, ne in ipso disputationis aditu diutius hereamus. Sed ex fine communi actionum omnium idem colligere licet. Est enim natura comparatum, vt quo nobilior agens est, eo præstantiorem finem & communiorem respiciat. In aedificijs fabri partes singulas respiciunt, architectus ad totius fabricæ summam dirigit aliorum opera, vt cum forma mente proposita partes consentiant. Id ipsam in re naturali, & in re militari contingit. Quod ergo res singulae præter fines priuatos ad vniuersi conseruationem & tutelam referuntur, subest causa altior quæ ad eum finem ceteras dirigit, occulta quidem, sed præstantior ijs quæ videtur. Deinde vt Cleanthes disputabat, siquidem inter rerum naturas ordo est, vt hæc sit illa omnino præstantior, in aliqua resistendum quæ sit præstantissima omnium, id Deus est profecto. Calida ad perfecti caloris fontem, nempe ignem reuocantur, lucida ad solem, atq; ita per genera singula. Quid ergo in rerum perfectione: nonne ad naturam perfectissimam veniendum est: quid in beatitudine: resistendum profecto in aliquo quod non ab alio, sed à se felicitatem habeat solidam, neq; vlla parte defectam. Quid diuinationes dicam, miracula, in somnia celitus immissa, quæ sine superiori virtute & re condita fieri omnia non possunt: & satis declarant, supra ea quæ videtur, subductas ab oculis latere substantias incorporeas aeternas, quarum virtute præter naturam cursum hæc & similia eueniunt. Quod si cetera deessent, superior tempestas, nimbus, eiaculati ignes satis indicant Dei magnitudinem. Iris illa gemina futuræ tranquillitatis nuncia in nube rosida multiplici colore quasi circino tor-

tibus

Iob 38. 37.

tibus atque reflexis ad oculos, mutata propterea vera nubis specie & colore in alias colotum imagines, fatis Dei conditoris tum sapientiam tum pulchritudinem commendat. cæcus est qui diuinam claritatem sese sensibus ingerentem non perspicit. Siue ergo cum Pythagora dixeris Deum esse mundi animam, siue cum Anaxagora metani se ipsam æterno motu agitantem. Siue vt Chrysippus naturalem vim diuinamq; necessitatē, siue vt Zeno diuinam legem atq; naturam per omnia artificiosè permanentem eam necessitatem, naturam, legem, mentem, mundi animam, Deum intelligimus, neque offendant appellationum diuersitas, quādo ad vnum reuoluuntur omnia.

CAP. IX.

De sapientia diuina.

DE Deo quæ dixisti plana sunt omnia, de iride plura libenter audiremus, Castellonius ait, quid portendebat bonum ne an malum, veri sint ij colores an imaginarij, quibus nulla Indica pigmenta comparantur; eecur in minori arcu, carulæus color, ruber mox, ac tandem viridis cernatur, in superiori cōuerso prorsus ordine. Turpe sit peregrinari in ijs quæ oculis identidem vsurpamus. Disputatio, inquam, difficilis & spinosa, & in qua vt in multis humani acies ingenij hebetatur. Conabor tamen vestris votis satisfacere, sed paucis ne longius à proposito nobis sine digrediamur; vos ex paucis reliqua colligitē. Ergo in nube caua matutinis ferè aut vespertinis horis sole citra vltraue mediā cæli plagam cælestis arcus apparet obiecti solis radijs effectus, eoque circuli perfecti forma qualis solis est, maior humili sole minor sublimi radij repperussa acie; vt fortiores illi sunt aut inualidiores. varias colorum species mentiuntur. Ac primū qui solis

lentiam in nubem obiectam, & rōscidam incidentes ea penetrata imbecilliores radiōs ad oculos reflectunt. Sic coloris species existit atro vicinior, quales res procul aut lumine deficiente videntur, nempe cæruleus. Sequitur ruber radijs, qui reflectuntur validioribus, ac tandem è validissimo repperussu viridis color lucido cæteris propior dempto flauo cuius rubrum inter & viridem imago quoque ex ea duorum colorum cōiunctione existit, nō vera species. Vltiores radij, quia fatis sunt validi, nubem, vt est oculis, monstrat obsecuram aut candidā: cessat tantisper mendaciū. Ex interuallo tamen rursus ij radij reflexi ad oculos quādoque quoniam à medio solis puncto procul recedunt debilitantur, minus inferiores quā qui supereminent. Ita primo loco conuerso ordine viridis color existit luci vicinior similiorque, deinde coccineus, postremo cyaneus. Si vltius procedas repperussi radij penitus debilitentur, vt amplius mētiri eos colores nō possint, sed potius nubis ipsa imago incidēs, oculis veram eius speciem refert deterfo omni fuco. De præfagio nil dico, matutino tempore & ante pluuiam, sicut & rubor cæli, futurū imbrem indicat. Vespertinus præsertim si post pluuiam incidat, cælum sudū, nihil cum certa fide tamen. An hæc fatis clara? Imò illūni nocte obscuriora Castellonius ait. Nihil inquam mirum, quæ ex philosophiæ & artis perspectiuæ arcanis peti debēt, ea videri obscura. Vos per otium quæ dicta sunt accuratè cōsiderabitis, ex ijs quæ magis sunt recondita & abstrusa per vos ipsi sine duce. Sed & illud non minus quā cætera mirabile: quæ terram attingunt iridis capita, diuinus odor exhalat, cui cōparari suauitas nulla pōtest. Auctor Plinius, diuinæ sapientiæ argumentum præclarū. De qua nouo ex principio disputare pergitimus, atque vim eius rursus ex mundi inspectione subtilius manifestare. Ac primum hanc mūdi

Plin. lib.
21. Cap. 7.

fabricam vt templum quoddam magnificum aut regium palatium consideremus. Totum opus fornicatū, cælis & elementis quasi contignationibus in sublimè erectum. Infima & maximè ignobilis nobis & terrestribus designata terra domicilio est. Informem naturam foedamque specie herbarum, arbores, flores mirificè exornant, atque ita vt cum cælo de pulchritudine saltem aperiente se verè certare videatur, illique conuictum facere, an non varij coloris & formæ flores cum stellis contendant? Viuaria in hoc palatio dispicite, mare superum & inferum terris insertum, & terras cingentem oceanum. *Hoc mare magnum & spatiosum* alueis Dauid cecinit, piscium multitudo & agmina innumera, eaque admirabili fecunditate, vt esca suppetat maioribus feruentur imbecilliorum genera. Hortos & saltus quis requirat in tanta copia arborum mitium, in sylvarum tanta vastitate pecudum & ferarum gregibus per montes errantium? Huc huc oculos & animū. Septem orbis miracula, Aegypti pyramides cæli æmula, Domitij Neronis palatium vrbs instar, vilia putentur, præ hoc palatio. Gemmas, smaragdos, carbunculos in terram abiicit tantæ fabricæ architectus & dominus, aurum & argentum sub terram condidit, vt contemnenda indicaret, quæ mortales per ferrum & ignes petunt. Penu geminum terra atque mare, vnde cunctæ animantes petunt escas, ex aëre quoque quæ pennis suspensæ ingredi per terram non possunt, temporis spatia ita diuisa, vt feræ nocte concubia quærant cibos quasi latrones, homo & mansuetæ animantes per diem ad opus procedant vti Dauid cecinit eleganter ad Deum conuerso sermone. Quis hic se continet, aut quis cum eodem vate non exclamet: *Quam magnifica sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti.* Et quidem cæteras animantes naturis indumentis textit aduersus iniurias temporis, ad tutelam alia corni-

bus, dentibus, unguibus armavit, pedum alijs vel alarum velocitatē largitus est, homini, quoniam nudus in hanc vitam quasi ex naufragio procedit, in veituarium attribuit, linū, lanam, gossipium, bombycem, ad conflanda arma ferrum aliaque; metalla, quibus faceret ingenium & manus. Ijs præsidijs vita nostra multo securior redditur & commodior quam aliorum animantium. Quid de remediis apothecæ aduersus multiplices morbos dicam? nulla est herba, nulla arbor, nulla gemma, nullum metallum, quod virtute salutari non sit præditum, quasi prouidente Deo, vt cunctæ naturæ partes homini quasi domino tributum pendant. Quid plura de spectaculis addam, quæ in terra diebus omnibus exhibentur quasi in communi ac stabili theatro. Quid de re nauali qua ope in mutuos vius remotissimæ nationes conueniunt: de quo parcius, quoniam paulo post sermo recurret de re eadem. Verum singulas orbis partes accuratius perspiciamus. Cælum quasi fornix est & laqueare, quo tantum opus tegitur stellis in gyrum actis multo splendidius & ornatus quam auro. Perpetua ratione temporis spatia bifaria diuidit. Luce in terris diffusa diem efficit, subducta ab oculis noctem opacat: lucis & tenebrarum vices ita dispensat, vt ubique terrarum quantum in æstate nocti detrahatur temporis, tantum reponatur in hyeme, æqualia prorsus sint spatia lucis & tenebrarum. Noctu terra fecundatur, herbe & arbores radices agunt, interdiu calore tepesacta tellus fetus emittit, virgulta, & gramen, in folia dilatantur & ramos. Per noctem homo quiescit, per diem in opere & negotio versatur. Ea vicissitudine redditur lucis aspectus gratior interrupte quam continuate. Sic auroræ, quia tenebris succedit gratior quam vespertini crepusculi facies. Notantur tempora ea vicissitudine: quod in continenti luce non contingeret, nostræque mortalitatis admonemur, quantum de vita detractum, quantum in ætate

Psal. 103.
25.

Psal. 103.
24.

atate pgressum. Tres lanificæ forores quas Parcas dixere, hoc est, tria tempora, ex ea motus in sua varietate cōstantia existuat. Ea rota vitæ stamina & fila ducuntur perpetuo in corpus nostrū quasi in fūsum glomerata. Eadem supremus figul⁹ magno incitata impetu ex argilla & luto varias species fingit quasi figulina vasa, & solis vapore quasi in furno decoquit. Ad hæc hauftri vsū præbet: in quo vt aqua in sublime leuatur rota, sic astrorū calore aqua extenuata in vapores, mōtes, quo fontes & flumina nō pertingunt, perpetuo rigat fœcūdātq; , ne maxima terræ pars ariditate ardereq; terreatur. Quid septem stellarū errantium errores ordinatissimos cōmemorem vsib. terrestriū imprimis necessarios? Annū sol ambitu facit Zodiaci signa pcurrens dieb. trecentis sexaginta quinq; & quadrante. Mensē luna auctu senio labore describit, idē spatiū peragens diebus viginti nouē horis duodecim. E regione solis facta incurrit in vmbra terræ obscuraturq; eadē subiecta soli oppositu, eius lumē eripit oculis nostris. Ex hac varietate terrestrium ortus interitusq; existit, dies noctesq; , hyemis & æstatis spatia. Hyeme se homines intra limen cōtinent ne syluescant soboli ppagā de dant operā. Veris & æstatis tēpora in cōmercio & agrorū cultu ponunt. Quod si vnus & alterius astri tā variij & mirabiles vsus existūt, quid de alijs omnib. neq; magnitudine, neq; virtute minoribus erit iudicandū? è paucis quæ sunt dicta cetera cōiicite. Sed à cælo tamen ad aërem gradum faciamus, relicto igne, quoniam de eius elemēti natura & forma philosophi variant, sit ne aliquid præter lucētes stellas ab illis discretum inuisumq;. In quolibet cū Iobo sciscitari. Quis sit pluuia pater, vel quis roris stillas genuerit? quis ingress⁹ est thesauros niuis, aut grandinis thesauros quis aspexit? Mirabilis Dei sapientia in rerum harū dispēsatione. Cæli rota, vt paulo ante dictum est, aqua in sublime elata

montium cacumina irrigua & fecunda facit. Eadē vi excitantur à terra flatus & venti quorū est mirabilis natura. Aquarū redundātia ne mergatur plaga terræ septētrionalis, sublimior cæteris regionib. eminent, Australis multo est humilior. Sic flatus australes quia calidi aquas extenuāt in vapores, & quia ab humiliore terræ parte nubes in sublime impellūt, vbi aëris frigore in pluuias concrefcunt. Ex aëre spiritū ducunt animantes. q̄ si perpetuò nubibus obductum esset, non posset, non esse noxiū & graue, sic factū ventis alternātibus, vt aquilonares quasi scopæ eas sordes pellant, quoniam è sublimiori loco flāt disiectis dissipatisq; vaporib⁹ atq; ad terrā deiectis, vnaq; opera aquas & maria frigore innato constringunt, ne in vapores amplius soluantur: resistantq; imbres. Illud etiam in aëre infigne, q̄ tenui substātia est, vt facile cuncta sequatur & repleat, seque idoneum cūctorū vsib. præbeat. eoq; aut nulla præditum est ingenita qualitate, aut certè alienas facillimè recipit, vt cūctis reb. se accōmodet. Idē aues volatu suspendit, & spiritu duct⁹ terrestrium vitam sustētat. De aqua Iobus disputare volens. *Nūquid ingressus es, inquit, profunda maris, & in nouissimis abyssi deambulasti?* Mirabilis sapientia in aquæ constitutione, quæ mole multo maior terra, ne eius omnes partes inundaret, diuino præcepto intra profundas valles & loca caua compacta est: ibiq; captiua detinetur. Quis enim conclusit ostijs mare Deus ait quando erumpebat, quasi de vulua procedens: *Circumdedi illud terminis meis, posui vectem & ostia* dicens, *vsque huc venies, nec procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Quibus Iobi verbis satis indicatur Dei præcepto cōtineri mare ne terras inūdet. Ea; causa vel sola, vel maxima marini æstus reddi potest, vt ex pugna perpetua veniat inter frāti naturam diuinumq; vrgens & retro cogens præceptum, cum præfixos terminos aquæ attigerunt

Iob. 38. 28.

Iob. 38. 26

Iob. 38. 11.

retro relabuntur & ruginunt, & quasi in se ipsas glomerantur. Sed & eodem aestu mare purgatur, & ad littora eicit corpora quae propter leuitatem enatant. Quam enim esset impeditum nisi ex sordes eijcerentur, quam foeda eius facies? Per terras omnes insinuat mare, ut vaporibus excitandis quae in pluuiam concresecunt, se comodum exhibeat. Ita regiones quae procul a mari sunt aestu & ariditate vastantur; contra quae mare circumfluum habent, agrorum fertilitate & ubertate praeter ceteras nitent. Sed in quo diuinae sapientiae lumen maxime conspicitur, quando in vastissimis regionibus Africae & Asiae, quoniam mare longinquum, maris vicaria flumina non pauca campos inundant. In India Ganges, Tygris, Euphrates, in Asia Iordanis, in Africa Nilus & Nigir, Aegyptum ille, hic interiorum Aethiopiae anniuersaria inundatione foecundant. Magnum & perpetuum naturae miraculum; in numeris fluminibus & copiosis in mare deuolutis nunquam redundare tamen, quod quantum accedit, tantumdem in vapores extenuetur, unde imbres existant, siue per occultas terrae venas & meatus perpetuo transmittit humorem quo fontes ubique permeant. Sic ex mari prodire flumina Salomon dixit, eodemque redire, ut iterum fluant. Quibus consona Lucretius alioqui parum pitus de aqua agens.

Ecc. 1.7.

Partim quod subter per terras diditur omnes:

Percolatur enim vis retroque remanet Materies humoris, & ad caput omnibus omnis

Conuenit: inde super terras fluit agmine dulci.

Haec vero sincerior fontium origo quam quae ab alijs designatur intra terrae viscera ab aere concreto. Quantum enim, id est, ut ex eo perennes & copiosi fontes existant? Sed & nouum a mari commodum, facilitas commercij: ea enim nauibus metimur spatia & littora, ad quae terram nisi magnis exhaustis periculis, magno labore, longissimo tempore non pos-

semus peruenire. Sic copiae omnes ad vitam cultumque corporis, ex varijs locis in quae consulto natura dissipauit, in unum conferuntur, multi copiosi mercatus ubique terrarum instituntur. Ad navigationis facilitatem in continenti portus excavauit fidas nauium stationes contra ventorum vim, in iulis in medio mari quasi diuersoria, ubi vectores recenti comatu & quiete reficiant vires navigationis molestia fractas. Mutuae inter homines amicitiae praecipuum a commercio vinculum. Sic factum ut nulla regio bonis omnibus abundaret, nulla sua dote careret, in remotissimas nationes & solis ardoribus exustas gemas, aurum, aromata relegauit, quae cupidissime peterent gentes aliae. Terram demum videmus non nouerunt, sed patriam matrem cuncta, quae ex se emisit, suis visceribus recipere, nulli animati denegare quietem. Iobus terram super nihilum, David super stabilitatem suam fundari dixit, alijs verbis eadem uterque sententia in se ipsam conglobari indicauit, neque alio egerere fundamentum ne imposito concedat ponderi. Nam quod idem vates alio loco super aquas firmari dixit, aut ad vulgi opinionem respexit vndique mari circumdatis & littoribus clausam id existimatis, aut super aquas idem valet quod iuxta aquas, qui modus loquendi in diuinis libris frequens est. Verum non vndique plana est, neque ad medium aequaliter conuoluta, ut eius grauitas postulabat; sed ad omnem caeli plagam campos tendit, montes erigit, valles excavat, ne terrestres animantes aquis obruta deleret. Ita montes quasi testae sunt per quae aquae dilapsae in valles & communes loco defluant. Plana frugibus seruiunt & pascuis, montes salubritati & securitati in ijs habitantium. Cacumina plurimum niuibibus rigent, ut in aestate aurae flantes ex ijs suauissimae solis ardores temperent, ne terras penitus exurant. Sic factum, ut regiones frigidae plurimum planae sint, quoniam eo praesidio minus indigent: quae ad austrum vergunt perpetuis iugis montium secantur in sublime elatis. Sed &

Iob. 26.7.
Psal. 103.5

Psal. 135.6

in aesta-

in ætate quantâ factum sapiëntia est, vt in mari & locis maritimis, vbi æst⁹ A
 maximè vigent, ex septentrione per-
 petuo horis pomeridianis perflent
 venti, quos *Etesias* dicimus. Qui in o-
 pere versantur, q̄ iter faciunt, aut na-
 uigāt, ijs flabellis recreati sine noxa
 sine molestia perseuerant. Quis satis
 diuinam sapiëntiam admiretur? Sed
 & illud considera, terram ex se foedâ
 esse, siue quod in eam quasi in cõmu-
 nem sentinam, omnes vndiq; for- B
 des defluant, elementorum, animan-
 tium, siue quod elementa alia lucida
 & perspicua sunt, terra obscura cras-
 saq;. Eam tamen foeditatem herbæ
 cõtegunt & flores, vt paulò ante di-
 cebã, eo ornatu & specie vt cælo ipsi
 mihi videatur facere conuitium, de
 pulchritudine certare. Ipsæ quin etiã
 terræ partes rupibus impeditæ, ob a-
 riditatem infœcundæ salubritati & C
 ædificijs mirificè deseruiunt. Syluæ
 & inaccessa loca feris sunt destinata;
 quæ nisi essent, penitus à stirpe defice-
 rēt hominum solertia captæ venatu
 interēptæ. Sic ea terræ varietatē ge-
 nera omnia cõseruantur, orbis ex ijs
 decor & ornamentum. Quid plura?
 multa refecanda sunt, ne vobis fasti-
 dium pariant. Perge potius, Decanus
 ait, nullus mēti suauior cibus, quam D
 ex rebus creatis diuinæ sapiëntiæ co-
 gnitio. Ex omnibus, inquam, in qui-
 bus sine modo vagari oratio possit,
 hominis fabricam inspiciamus non
 vniuersam, sed corporis tantū. Quo
 modo diuina sapiëntia corpus dorso
 & spina quasi carinam compegit, nō
 ex vno perpetuoq; ossē p̄pter neces-
 sitatem ingrediendi seque flectendi: E
 nō rotunda forma, sed producta, ca-
 pite extante, vnde sensus quasi ex spe-
 cula vigilie despiciūt in omnes par-
 tes, & quid agatur renūciant. Ex imo
 bina crura formauit quorū alternis
 motibus perduceremur, quo mens
 eundem iudicaret. Præcordia & in-
 testina costæ quasi crate obiecta mu-
 niunt, quoniam vt mollia essent &
 fluida naturæ necessitas postulabat.
 Per totum corpus venæ, arteriæ, ner-

ui diffusi sunt, vt per venas sanguinis
 nutrimentum, per arterias vitales spi-
 ritus ad alia membra sensusq; feran-
 tur. neruis quasi habenis singulæ par-
 tes & totum corpus circūagitur. Sen-
 suū organa inspicce, oculos, nares, au-
 res miro artificio perfecta: atq; illud
 planè diuinum, quod in tãta tunica-
 rum & membranarū, & tam subtili
 fabricatione, nulla tamen vsu vacat,
 nulla superuacua est; contra si mini-
 mam detrahas, tota corruet structu-
 ra. Per arteriam asperã à pulmonib.
 ad os pertinentem, spiritus ad recre-
 andum cor ardore nimio flagrãtem
 ferrariæ instar, excipitur & reditur;
 qua ope vox mētis nuntia linguæ &
 dentium ministerio adiuta fingitur
 quasi plectro & fidibus. Eadem clau-
 tegitur, ne cibi influant in vitalia, q̄
 esset noxium. Mitto spiritum & san-
 guinis officinas seminis vasa, cibi co-
 ctiones, ad egerēdas sordes patentes
 cloacis. omnia ea & singula ratione
 perfecta, qua maiorem non modo
 perficere, sed ne excogitare quidem
 mens vlla aut ratio possit. Verùm in
 homine accusant quidam quod in-
 ops, quod multis reb⁹ indigeat, quod
 inermis & imbecillis procedat in lu-
 cem. In quo tamen naturam vitupe-
 rant seu diuinã sapiëntiam, in eo vis
 eius mirabilius apparet. Quod enim
 homines non solitariam vitã agunt,
 sed in cõetus & vrbes conueniunt, &
 mutuæ charitatis vinculis constrin-
 guntur, qua nihil est dulcius, ex imbe-
 cillitate corporis ex multarum rerū
 indigentia natum est, vt quod singu-
 lis deerat, multitudine certè & socie-
 tate suppleatur. Ita, quæ præposterè
 facta accusantur, in ijs diuinæ sapi-
 entia vis mirabilius elucet. De bru-
 torum animantium solertia vsuque
 multa addi possent. quo modo nobis
 deseruiant. alia plaustra collo-
 trahunt, aut terram aratro moliuntur,
 aut onera portant dorso. Canes
 domos custodiunt, in venatione
 adiuuant. Pecora cibos ex se
 & tegumenta suppeditant. Sum-
 ma, nulla est naturæ pars quæ

homi-

homini vt domino, tributum non pendat. Quo loco stultorum ineptæ voces comprimendæ sunt, minuta, noxia, inutilia animalcula incusantium, quibus carere profecto humana vita potuisset. Verum qui in summa errarunt, nulla sapientia sed temerè mundum constitutum, in singulis partibus hallucinentur necesse est, similesque existant rustico artificis officinam ingresso, superuacuaq; omnia ferramenta putanti, cuius vsum ipse ignorat. Et erat promptum has incommoditates vitæ, antiquo humani generis delicto referre acceptas. eo enim sublato aut omnino, aut molesta nobis non existerent, nostra culpa factum est, vt terra spinas proferat, noxia animalcula. Et alioqui nulla re magis excitamur ad diuinæ sapientiæ cõtemplationem. Apis ædificia & nectareum succum, formicæ stabula & horrea, araneæ retia, bombycis stammina, cantharidis venena, muscæ spicula, culicis tubam & lanceam dispice. Vbi tot sensus in pulice natura collocauit, videndi & audiendi facultatem quomodo inseruit? odoratum & gustum in culice? qua arte truculentam illam vocem & corpore maiorem ingenerauit? vbi nerui, spiritus, & sanguinis vicarius succus? Ex hominis fabrica, ex cæli & elementorum dispositione, an facilius mens ad Dei contemplationem assurgat nescio, quam ex his minutis molestisque animalculis.

C A P. X.

*Diuina prouidentia res
omnes regi.*

DEVM quidam fatentur commoti vniuersitatis spectaculo ratione res omnes & sapientia condidisse: eundem rerum procuratione spoliant, quasi beatus esse non possit si se vertat in omnes partes curaque complectatur cuncta quæ in terris aguntur maxima minima me-

diocria. Id voluptarius Epicurus docuit. Aristoteles cælestia procurare dixit, neq; vltra lunæ spheram prouidentia procedere. Quod impiorum voce quidam expressit illis verbis. *Circa cardines cæli perambulat, nec nostra cõsiderat.* E rebus nostris maiora curare tatum, minora negligere putarunt alij, quasi si Deo indignam procurationem. Quam sententiam Cæsaris verbis cõtinuò felicitate superbientis, Lucan^o exposuit illis verbis.

--- *Nunquam sic cura deorum*

*Se premit, vt vestrae morti vestraeq;
saluti*

*Fata vacent. procerum motus hac cun-
cta sequuntur:*

Humanum paucis viuunt genus.

Qui omnes ne inaudita causa se dånari conquerantur, quibus argumentis in eos errores fuerint prolapsi explicandum est. Negant vnum posse tam multas res tam minutas, cura & cogitatione complecti, non modo quæ in vniuersis generibus aguntur, sed inter homines, atq; adeo in vna vrbe & pago vno. q̄ si posset, quanta ea molestia esset, quantum tedium? Aiunt, multa in rebus esse quæ diuinam prouidentiam redarguant. Mitto noxia & minuta animalcula, ne quis delictum primum excuset. Sed certè imbres sæpè decidunt, cum frugibus & arboribus sunt vehementer infensi. repentino grandinis nimbo labores totius anni, agrestium spes pereunt. Procella excitatur mai classibus confrato. Multa in montibus iacent, quæ ex vsu essent in oppida translata, ligna, lapides. Infinitam auri & argenti vim mari merfam, aut in terræ visceribus inclusam. Quod magis mouet, sursum deorsum verti omnia criminantur. Scelerati bonis omnibus circumfluunt sine offensione vsque ad vitæ finem. contra probi cum inopia & malis omnibus sine fine conflitantur. quam iniquitatem in diuinis libris sanctissimi viri grauissimis verbis accusant, cum Deo expostulantes. Ac illud præsertim

folici-

follicitat, quod Deus ea bonitate praua & iniusta opera vt fiat sancire sua A prouidentia certè nõ debet. Permittit inquis, non fauet. Sed rursus ex ea permissione putas delicta prouenire necessario, an libere? si prius, eodem reuoluitur ratio, Deum sancire mala. Si libere possumus ergo contrarium operari consonum probitati opus. Quod si datur, Deum neutrum prouidisse dabitur, nam si vt fieret bonũ id opus sanxit eo loco & tempore, contrarij peccati facultatẽ nullam reliquit. quod si à diuina prouidentia actionem vnã eximimus siue bonam siue malam, cur de omnibus idem non statuamus, actiones nostras diuina prouidentia nõ regi, ne aliorum quidem animantium? Hæc fere argumẽta sunt, quibus quidam inducti non Dei prouidentia, & numine singulas actiones procedere putarunt, sed vel temere, vel a strorum potestati subijci quod fatũ C dixere. Quæ de Dei nutu dicuntur: Castellonius addit ea à magnis philosophis esse conficta ingeniose magis quam verè quidã putant, ad continentiam eo fræno humanam prauitatem. Inde verò varias religiones natas, quæ fusæ per orbem terrarum homines multiplici errore demerantur. Miseram inquam, virtutis conditionem, si mendacio nititur, D neque solidis radicibus proprijsque viribus stat. Et constat nihil esse homini nec magis proprium, nec comune magis quam notitia Dei, religionis studium, non loquela, non ratio quibus bonis vel solis vel maximè ab alijs animantibus discrepamus. Cum enim suas voces proprijs inter se notis discernunt, colloqui videntur, ridere cum contracto rictu auribus & oculis heris, aut foetibus blandiuntur. Quando utilia sibi consecantur, respuunt contraria, latibula in plures exitus disparentia parant, sæpè hominem deludunt: quis negabit aliquam rationis imaginem neque obscuram, sed expressam mutis datam à natura?

Ex tot tamen generibus præter hominem nullum est animal, quod habeat notitiam Dei, quod celeste numen colat: ipsisque in hominibus nulla est gens tam fera & inculta, quæ, etsi erret in cæteris, Deum tamen aliquem non colat. Quod iudicium si falsum esset, neque à natura ipsa inditum, profecto neque tam latè pateret, neque esset tam stabile commenta & fictiones delet dies, naturæ notiones confirmat, nulla vt temporis diurnitas euellat, nulla sæcula. Et nimirum qui ad cæli contemplationem effecti sumus, quod dixit Anaxagoras, quo corporis statura prouocat ad cælum erecti, in religionis cultu diuinæ maiestatis contemplatione mirabiliter conquisimus. Enos quidem inter homines celebrasse primus diuinas laudes memoratur: vt Hebraicæ vocis interpretatione, qua homo significatur, hominis officium notetur, nihil naturæ nostræ salutarius, nihil iucundius esse religionis studio. Quod si eadem voce homo ærumna pressus malis contritus, certè significatur, rebus aduersis præsentius religione remedium nullum esse ex ea Hebraica item notatione indicabitur; quod est verissimum. Condita enim hac pulcherrima mundi fabrica, quoniam cæteræ animantes tanti operis pulchritudinem admirari non poterant, quippè in terram pronæ, postremò loco homo est in hoc templum inductus, vt vniuersa specie commotus diuinas laudes sine fine celebraret. Vides ergo religionis studium inditum à natura non confictum ab hominibus. Porro religionis ratio tota ex persuasionependet diuinæ in nos beneficentiæ. Quid enim coleremus, vnde neque in præsentia aliquis fructus existeret, neque in futurum spes premij? Quam esset stultum nostris cupiditatibus indicare bellum, vitæ iucunditati-

bus renuntiare præ pietatis cultu, præ iustitiæ, si nullus est qui videat, qui pro meritis pœnas mortalibus & supplicia distribuat? sublato numinis metu, quid esseratus homine esset, quid immanius? quas non strages daret præsertim ob potentiam, aut latebras legum & iudiciorum ut sæpè contingit timore sublato? Magnam vim hoc argumentum habet Castellonius ait, quod à religione ducitur. Ex hoc naturæ sensu cum ad tribunalia inquam, à iudice, aut priuatim à potentiori iniuria premiur, oculos ad cælum tollimus, quasi ad diuinam opem prouocantes. Eodem pertinent sacramenta quibus gentium consensu fœdera & pactiones firmantur, atque ita ut nulla promissio nullius fides satis stabilis credatur, nisi iurisiurandi religione firmata. Tolle de vita humana sacramenti sanctitatem, qua sublata prouidentia stare non potest, commercia inter homines magna ex parte substuleris, quæ nisi fide steterint, opibus non stabunt. Sic Deus in diuinis libris *drabim*, id est, *factum* dicitur, quod sol^o fœdera sociare possit, sine eo inania conuenta sint & instabilia. Itaque Laban fœdus cum Iacobo genero suo initurus remotis arbitris, quo maior religio esset, illi iurandum dixit testatus quoniam testes abessent, diuino numini magis, quæ sanciebant fore curæ, acrius vindicaturum si fallerent. Hoc alterum argumentum est, quod à iurisiurandi fide sumitur. Deinde qui Deum rerum procuracione deturbant, verbo Deum confiteri, rebus negare mihi videntur. Qualis enim Deus ille, qui sese commouerit, non possit esse beatus, in voluptatibus quasi in iustis & popinis exigat vitam. ad actionem vita refertur, imò tota vita actio est. neque verendum ut se sollicitudine & cura multiplici obruat. Fusus per omnia se rebus omnibus miscet, non secus quam si multiplex esset, innumeræ mentes in vno inessent tot capita quot negotia. Eo per-

tinet Agyptiorum celebris nota Dei significatione effingentium circulo serpentem inuolutum quoquo versus, capite imposito accipitris. quæ auis acie oculorum prædita est acutissima. Orphæus Deum dixit esse *μακρότατον οφθαλμὸν*, *oculum infinitum*, ut quemadmodum sol ex ortu radios sine molestia in orbem vniuersum effundit, ita sine labore Deus credatur luce intelligentiæ collustrare cuncta suprema media infima, nulli^o prorsus inficius. Anima solo voluntatis impulsu membra corporis omnia circumagat, vertit in quamcumque partem necessitas inuitat aut libido. Testudo seu struthio oculorum acie in oia defixa foetus excludit. Magnum naturæ miraculum. Et Deum dubitabimus placida mentis contemplatione in omnes mundi, quem condidit, partes dispicere. Fixum ergo sit, posse sine molestia Deum rebus omnibus prospicere, qui totus sit intellectus. Facultati an voluntas defest non planè, siue quia artifex opus à se factum tuetur & promouet, siue quia naturæ parens incredibili amore curaque foetus suos amplectitur & fouet. Matres aliquando inopia coactæ infantes à se editos alienæ misericordiæ exponunt, certè nutritionis molestias exhorrentes ære nutritrices externas aduocant. Deum nulla subigit necessitas nulla defatigatio, ut à se editos foetus deserat. Et alioqui in ea alimentorum pugna, mundi fabrica qui constaret, nisi Dei virtute constricta & castigata cõtinerentur in pace? Iam hominum quanta stultitia est, quanta amentia? Milites exiguo stipendio conducti mille periculis vitam obijciunt, mercatores vile ob lucrum & dubium se vasto mari committunt. alij perpetuis se curis cruciant, ut honores indipiscantur. Hæc studia præpostera ita sunt & inania, ut sine illis tamen respublica nõ constaret. Quis singulorum errores sapienter ad bonum publicum dirigit? in eo diuinæ sapientiæ lumen maximè elucet, quod

Iurandam.

Gen. 31. 44.

Dem.

quod quæ à fine proposito imprimis aberrant, prudentissimè moderatur & temperat quasi ex noxiò veneno salutarem potionem. Ad hæc melius est consilio regi quam casu & temeritate. Mundo autem nihil est pulchrius, præstantius nihil; alicuius ergo prudentia gubernari est necessum. Nauim in portum inuehi sine nauclero, cum hoste in pugna conferri signa sine duce, structuram palatit superbi ad culmen perducere architecti arte destitutum nemo dicat. Et erit qui mundum eiusque partes ad suos fines procedere temere & sine rectore vilo pronunciet. Apage amentiam. Aut qui possint virtutes constare si nulla sint præmia? Quid stulti? quam sibi nocere, vt alijs quis profit, quod præcipit sapè virtus. renunciare vitæ commodis, & cupiditatibus ingenitis perpetuum bellum indicere? sed virtutis tatus est splendor, arguit Castellonius, vitij tanta turpitudine, vt vindicæ nullo hoc fugiendum, illa sit amplectenda. Pulchrum figmentum, quo quis adducatur voluptates abdicare, amaritudinem sequi qua virtus insperfa est. At iucundius cum virtute viuatur. nullus supplicij metus sollicitat. delusi homines honores & opes conferunt in eum de quo est integra probitatis opinio. Sed quid, inquam, nisi hoc sit virtutem nundinari, mercaturam exercere? quod nerubs omnes probitatis elidat. Quanto simplicius, si credatur, Deo curæ esse virtutes, quarum officia ipse præcipit, fouet cultores; contra improbos grauisissimis supplicijs addicit, viuos mortuosque mactat: Acutula hæc postremâ argumenta sunt, ait Castellonius, pungunt non penetrant vt arista. Solidis fundamentis vastisque saxi magni ædificij moles imponatur; minuta rudera cedant oneri. Quid vitij in nostris argumentis est, quæ vanitas, inquam? Num religionem sublata prouidentia collabi negabis, eamq; non commento fulciri sed in natura insitam. Id quidem &

quæ in eandem sententiam adiecisti præclara sunt, inquit, non negabo, iam dixi. Verum quæ postremo loco inculcabas ex mundi pulchritudine consilio duci colligebas, id mihi inualidum videbatur: neque placebat virtutem non constare præmio sublato, an non hoc virtutem etiâ mercenariam facit; quod in aduersarijs accusabas: Mirum inquam, singulas partes, nauim domum, currum, vrbè consilio agi, vniuersum ea pulchritudine & ratione temere inuerti. Sed & probos in præmium respicere culpandum non est: quando omnes qui in opere versantur, qui cursu cõtendunt aut pugna, ea spe concitantur. tamen si nō negarim maioris esse animi & mētis solidioris in pulchritudinem tantum respicere virtutis, Deumque præcipientem potius quā mercedem habere præ oculis, eoque cõtendere vt illi nos probemus. Verum id paucorum est. Nos quod multitudinem alliciat, id inducebamus. In aduersarijs nō spem præmij, sed commentâ vituperauimus, eorum qui vt fallant se virtutis larua tegunt; facie homines, reliquo corpore sine ratione bestiarum, centauris similes aut faunis ficarijs. Quid verò quod nisi orationem abruptissiles somnia & vaticinia volebã inducere, quæ vt pleaque sint falsa & conficta, ex vniuersa veritate & constantia satis conuincitur præsidere menti Deum, cuius instinctu & inflatu diuini homines futura percipiunt ipsi, prædicuntque alijs. Sed finis esto. vestra amplius patientia abuti non constitui. Modo aduersariæ partis argumentis respondeamus. Quod ad rerum multitudinem spectat; mouere id non debet. Deus enim infinitam vim habet, quod idem est, ac si infinitos haberet intellectus; cuique negotio diuersum & propriū applicaret. Id est, eius sapientiam & naturam per omnia quæ sunt in mundo diffundi; omnia percipere consulere omnibus; quod vulgato carmine Orpheus antiquissimus expressit:

Virtutis
merces.

Πάντα ὡραῖα ἔχει πάντα ἀνοήτως ἔχει πάντα
βραβύειν.

De pluuiâ, grandine, procellis quod afferebatur, nullam maiorem vim habet. Panit Deus aliquando sceleratos ijs malis, bonos exercet, aut suam maiestatem ostentare vult. qui terræ nata disturbet, quæ maximi faciunt homines, ea per agros dissipat, intra mare & terræ viscera abdit. Molestiæ proborum virorum vim diuinæ prouidentię confirmare potius debent, quasi in futura vita exæquantis quæ in præsentî deprauiata videntur: eoque permittentis vt improbi copijs omnibus circumfluant, modestos egestas premat. molestiæ in eos quasi factò agmine incurrât. fluxa sunt quæ caduca, neque magni momēti in alterutram partem. Dei prouidentiam cum peccatis (quæ postrema obiectionis erat) ab humana libertate profectis conciliare magnus profecto labor; & qui nouam ex alio principio disputationem postulat. Adeste vos animis, adesto de celo parens humani generis & lux. Nisi forte placet hanc postremam salebram in aliud tempus sustentare. Imò perge vterque ait, iucundum erit au dire quid ipse sentias in nobili controuersia, quæ inter duas ordines vestrum & Dominicanum, magna contentione annos iam aliquot agitur summo ipso Pontifice arbitro & disceptatore. Faciam si modo tantisper à superiori labore respirare concedatur.

C A P. XI.

De præscientia Dei.

Aterna diuinæ mētis sententia in exuque causarum latentium (quod *fatum* vocant) tum res alias, tum quemque hominem suum cursum peragere: neque esse aliquid in nostris consilijs ad euitandum quod est immutabili lege sancitū, persuadere quidam conati sunt tum philosophi, tum theologi. stulte dices &

inanutur. quis id negat? quis non fateatur? an maior esse furor possit, quam homini per quod homo est consiliorum suorum & vitæ arbitrium detrahere: an manifesti⁹ aliquid, quam in singulari actionibus suscipi eas posse à nobis & simul repudiari, vt erit libitum, vt infederit animo? Et præstabat quotidianis experimentis de nostra libertate ea adaptare, quæ de Dei prouidentia, de fato latent; quam vt hæc defendamus, in claram lucem mentem impingere, negare quod est oculis subiectum. **B** Ea susceptæ disputationis occasio vt cum diuinis decretis, cum notatiōe diuina qua Deus quasi ex specula cūcta instantia, facta, futura cōtemplatur, neque falli potest, humanam libertatem & arbitrium in pace ponamus. Ex vtraque parte periculum vrget haud leue, ne impij iudicemur, si Deo suum numen detrahimus, aut sceleri patrocinemur. Si vitandi mala nullam in homine agnoscimus facultatem. Verum apertior disputationis erit, si à notione singulorum nominum procedatur *prouidentia, fati, arbitrij*. Omnia ex diuinæ mentis decreto procedere fatendum est, quæ in sua simplicitate, multiplicem modum rebus gerendis constituit. Is modus ad Deum relatus prouidentia dicitur, rebus, quas disponit, comparatus, fatum. Est ergo diuina prouidentia, diuina ratio quæ immota cuncta disponit. Fatum inhærens rebus mobilibus. ordo & dispositio, per quam quæque aptè procedunt momentis librata suis. Ita prouidentia simplex & in Deo est, fatum multiplex, & in re quæque suam. Nam & artifex operis simplicem formā precipit: deinde varijs temporibus & per partes efficit quod conceperat animo. Porro arbitrium facultas quædam est voluntatis & rationis: per quam positis, quæ necessaria sunt ad agendum, & velle potest & nolle. Ratio proponit simul & sub vnum conspectum bona & mala quæ insunt in re proposita: in eo radix

indit-

indifferentiæ & libertatis est, & in quo à brutis & pueris discrepamus: A mens enim pueri nunc hoc nunc diuersum proponit, eaque variantis voluntatis causa. nunquam simul rationes omnes volendi explicat. Homines ad ea quæ proponuntur mente per voluntatem varie afficimur, optamus quod magis placet. in eo indifferentia est, & electio mentis libera. Hæc tria inter ipsa conciliare id quidem opus & labor. *De fato* non est quod labores Castellonius ait. Hunc siue ἀδραστείας νόμον, siue εἰμαρμένον, à plerisque incusari video, ac nomen ipsum vetant vsurpari nimium religiosè. quando ea voce plerique Patres vsi sunt sententia tamen stoicorum correctà & in melius commutata. *Prouidentiam* mihi cum *libertate* nostra concilia. Omnes numeros C impleueris. nostra dixi, quoniam cælestium voluntatem, quæ certè incessanter Deum contemplantur & amant, id facere necessario. quamuis libenter & sponte conceditur. nostra libertas in vtramque partem agendi & non agendi, dum hoc & contrarium operandi quomodo cum certitudine diuinæ prouidentia stare possit, id verò cupimus capere. D Nodum tetigisti, inquam, hic est cardo, in quo vniuersa disputatio voluitur. Vt ordine tamen procedatur, quoniam prouidentia vtrumque significat, & præcognitionem diuinæ mentis, & decretum definitionemque, iuxta vtramque significationem explicabo diuinam prouidentiam rebus & actionibus necessitatem non imponere. Ac primum E Dei nuda cognitio necessitatem non infert. vides federe aliquem. Falli visus non potest. non tamen propterea visio tua fellæ hominem alligat. ac illud potius verum, quia ille sedet, vides illum sedere non ordine conuerso, quia tu vides, ille sedet. Idem de Dei oculo iudicandum, non alio modo. Sed illud examinare reliquum est, Castellonius ait. Qui videri certo possint, quæ in

se ipsis sunt incerta, nempe futura contingentia. Deindè cum certitudine cognitionis diuinæ quæ possit stare libertas humana, rerum aliarum incertitudo? Hæc enim inter se pugnant certam cognitionem esse, nutare quod cognoscitur. Laudo acumen ingenij. hæc ipsa ipsissima est Salebra & Syrtis in qua hærent cunctorum ingenia, neque possunt assurgere. tentandum est tamen, quoniam nusquam maiori periculo erratur exitio certiori quam in hac disputatione, siue in Deum pecces, siue in humanam libertatem. Et quidem Deum futura quæ contingentia vocantur & à libera causa non procedunt, cognoscere non est Deo difficile, vt fore eras pluuiam, niuem, similia. causis enim omnibus perceptis, earumque nexu, diuinare quæ sunt ventura, nullus labor. Quæ à nostra voluntate procedunt, ea certo cognoscere quidam putant ex efficacia diuinæ voluntatis definitis certo, quæ ex proximis causis vacillant. Quæ ratio eo minus probatur quod euertat libertatem. Si enim Deus sua sententia statuit in æternitate, quidquid ego in tempore sum facturus, quantumuis lento gradu & sine vlla vi procedat, indubitato tamen eueniet quod eius animo insedit, neque poterit mutari. Ita alij ad perspicaciam diuinæ mentis confugiunt qua eo complectitur naturam voluntatis, eoque sine errore conijcit re ancipiti & varia in vtram partem ferri debeat. Sed quid hoc, nisi nouam caliginem inducere? quo enim attentius voluntas inspicitur, eo indomitum magis ingenium eius cognoscitur, neque frænare posse vlla arte, vt non resiliat cum libitum erit. Simplicius quidam se expediunt futura per simplicem intuitum à Deo cognosci contententes. Si vrgeas scientiam constare non posse. nisi quod cognoscitur in se sit certum, se in nebulam nouam condunt, eminentiam & perspicaciam diuinæ

mentis, qua futura sibi proponit quasi terminum suae cognitionis. Verum quae facile dicuntur; ne per caliginem quidem percipio, neque certam cognitionem esse nisi aliunde quod cognoscitur, pro eo tempore in se existat, certè è causis determinatis sit euenturum. Solem oriri ante exortum sine errore affirmes, quia exortus certam habet causam. Sessurum hominem quis certo dicat vacillante penitus sedendi causâ libera hominis voluntate? Ita Aquinatis sententia semper animo infedit futura cognosci à Deo ex sua aeternitate: qua complectitur omnes differentias temporis, praeteriti, futuri, instantis: illisque adeo coexistere secundum rem. Ergo Iudae proditio, Imperatorum Romanorum in pios homines carnificina priusquam essent in tempore, ad ea aeternitas extendebatur non cognitione modo, sed coexistentia: eoque non minus ab ipso mundi exordio utraque cognouit, quam postquam acciderunt. Ergo sicut Petrum antequam sedeat non vides sedere, quia futurum, quia incertum: si sedit illud sine errore vides; sic Deus omnia, quia suo ambitu cuncta comprehendit. An hoc satis clare? Imò nocte obscuriora Decanus ait: nisi explicas amplius, in aeternis nos tenebris relinquis. Qui enim Deus nunc coexistat rebus quae futurae sunt? eas existere simul & non existere fatearis oportet. non existere quia futura, existere quia Deo re praesentes facis. An euadas nisi sepiâ instar atrum humorem effidas verba quaedam incognita & barbara quod facitis ut medici saepe etiam Theologi. Non faciam, inquam, verba quidem erunt perspicua, rei difficultatem demere non possum. conabor tamen. Erratis quidem in eo quod obijcis, sed cum multis. non ea mens nostra est, *nunc* id est, hoc tempore existere futura in aeternitate. Sed aeternitatis *nunc* quae indiuidua est & tota simul

re ipsa ad futura extendi. *co*que non praescientia Dei rectè de futuris dicitur, sed quasi de praesentibus scientia. Exemplo facilius quod dico intelligeris. Deus aeternus est & immensus. Immenitate locis remota iungit, & quae apud Indos fiunt aut in incima Africa nobis enunciare potest. An hoc dubium? Sic per aeternitatem pariter indiuiduam & simplicem iungit re tempora: & quod nobis est futurum, quasi factum in aeternitate & perspicit, & in praesenti enunciat. Vera quae dicis videntur Decanus ait, caeterum humanae mentis captum superant. Num haec, inquam, & non multa alia quae in manibus habemus & fatemur vera. Animus noster indiuiduus est: iungit tamen omnes partes, assistit membris omnibus. ex eo numero vnum obruncas, manum aut aures, iam animus ibi non est, neque abit tamen neque retrahitur, aut se colligit quasi in gyrum. Quid *de tempore* dicam? per momenta effluit & fugit, nulla eius nunquam parte existente, quod est planè mirabile. Tenerum virgultum lapidum compagem firmissimam ex ortu suo diuellit & rumpit. An haec percipitis? non magis quam sexcenta alia, quae ratio quidem & usus vera esse docet; qui si ant penitus ignoramus. Ex his vero facile constat Dei scientiam nudam, non pugnare cum libertate, ne cum contingentia quidem rerum: quando sedere aliquem in praesenti, cumque adeo sedentem videre, non aufert si praeteritum tempus respicias, quo minus liberè sedere dicatur cogente nemine. At Deum falli non contingit, neque fallere: quod si futura cognoscit, adde enunciauit, fore antequam fierent, mutari profecto non poterunt, euentique non libere & contingenter, sed necessario. Nempè: duplex enim *necessitas* est, vna absoluta, uti hominem morti esse obnoxium. altera ex conditione, ut si mo-

ueri

ueri necesse est. Sed hæc conditio liberæ actionis naturam non mutat. At conditio ea necessaria est, neque moueri potest, erit ergo absolute necessarium quod ex illa sequitur: neque enim Dei scientia mutatur, neque diuina enunciatio fallit. Stulte nõnne percipis quod sciat, quod enunciet, vtrumque ex re iam facta in æternitate pendere? neque enim quod quis riserit, post factum mutari potest. Sed neque rursus id arguit omni tempore & simpliciter fuisse risum necessarium, neque euitari neque prohiberi vlllo tempore potuisse. Maior multo lustratio superest cum prouidentia in significatione definitionis & decreti quæ vocis posterior notio est, vti superius est dictum.

C A P. XII.

Deus peccati auctor non est.

DVO scopuli sunt in hac disputatione vitandi, ne cymba mētis frangatur & pereat: primùm ne dum diuinam prouidentiam asserimus, Deum mali auctorem faciamus: quod certè impium esset, & audax dictum; alterum ne ex hoc fonte hominem spoliemus libertate, quod est absolum. neque enim prouidentia, quod de præscientia diximus, nihil ponit in rebus, sed potius æterno decreto, medijsque in tempore aptis res quasque ad præscriptos fines lege immutabili perducit. eo cautius pedeque suspenso & lento gradu ingrediendum est. Et quidem Deum absolute auctorem peccati antiquo & nostro tempore peruerso homines ingenio fecerunt, quod audire aures recusant. Neque enim peccare potest qui nulli legi est obnoxius, neque ad peccatum alios impellere vindex maiorum. Hoc prouidentes incommodum acuti quidam theologi in peccato actionem ab eius forma

seu foeditate discernunt, Deumque A negant foeditatis auctorem, concedunt actionis. Et quid mirum actionem Deum velle quam facit adiuuans nostras actiones, sine qua ope nullæ prorsus existerent? sed cui foeditas peccati displicet, supplicioque vindicat, causa dici peccati non debet. Est ergo Deus auctor omnis motus, sed boni tantummodo fautor. Quod bonum operaris, illo sciente & adiuuante fit, quod delinquis sciente & sinente. B Exemplo rem accipe. Ad scribendum calamo vtor distorto, charta bibula, quod scribitur à manu est, quod distortis & vacillantibus litteris, ab instrumēti prauitate. Pedibus ægris claudisque tibijs ingredior, quod ambulo ab animæ virtute est, quod claudico pedis crurisue vitio. Terra vno humore saluatares fructus profert & noxios. vnde discrimen? neque à terra neque à succo, sed à vi insita radici, quæ alimentum vertit in venenum. Sic in rebus omnibus, quod bonum impetum concipiunt à Deo habent, quod in prauum desinunt prouenit aliunde. Verùm quæ acute dici videntur Deum calumnia non liberant, quod mali sit auctor. Age, Deus mandet vt calamo distorto scribam, equum claudum concitem, an non idem & claudicationis & distortæ scripturæ auctor erit? tametsi ab ipso vitium non proueniat, sed aliunde existat defectus. Hoc ipso quod præcipit, quod statuit, dicetur auctor vtriusque. Quod si Deus æterno consilio vt Iudas esset proditor definiuit, vti que prodicionis auctor absolute dicetur. E Nimirum actionem non vt cumque definiuit, sed vt suo tempore exerceretur; non nudam, sed suis circumstantijs vestitam, in quibus vna est vt sponte peragatur & libere. Si ergo Deus prauam actionem hoc modo fieri sanciuuit, profecto peccatum voluit, quid enim est aliud quam actio distorta à men-

te sui compote profecta. Censeo ergo Deum nunquam præfinisse ut quisquam aut parricidium aut stuprum perficeret. In eo ingenium hominis prauum est, quod in Deum vellet quæ facit mala retorquere, ut honestior susceptæ prauitatis excusatio esset. Nos igitur constanter negamus, Deum æterno consilio definisse, ut actio praua fieret. procul id & à Dei benignitate & à nostra mente esto. At facit nobiscum Deus, Decanus ait, uti paulò antè dicebas, quid ergo mirum si vult quod facit? Nempè Deus inquam legem æternam constituit, fore ut hominẽ, quem sui arbitrij constituit, ipse sine quo non subsistimus, iuaret nobisque adesset. Ita quod malum sit, nostrum est, qui ope Dei & iuamine abutimur non eius qui se duci suafque vires permittit, quo ipsi volumus. Id non fauorem dicit non definitionem in Deo sed permissionem, quam solam aduersus mala concedimus. Si quis daret pecuniam ut in quos velles vsus expenderes, tu ad lupanaria conuerteres ad lustra & popinas. an ea prauitas, is abusus tribueretur dantis largitati, quod sine pecunia non fecisses, an potius abutentis prauitati? At sæpè in diuinis libris Deus auctor peccati dicitur. Mitto in numeros alios locos, geminum ex Actis Apostolicis proferre satis habeam. *Hunc definito consilio & præscentia Dei traditum*, Petrus ait, *per manus iniquorum interemissis*. quod verbis alijs eadem sententia paucis interiectis repetitur, *conueniunt facere, quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri*. Quod si Deus mori Christum voluit, tortores quoque adesse sanxit, quod fieri sine crimine non poterat. Difficiles nodi fateor, sed expedita explicatio. [Neque ad permissionem diuinam confugiemus, quasi quærentes latibula & asylum, sophistarum in morem. Quid enim commercij definito consilio, quid decreto cum nuda permissione? an non, id

est verba confundere, ludere aduersarium? Illud potius verum arbitror, Deum Christi filij mortem & cruciatus sanxisse. Quod quia sine scelere parricidarum non continebat, statuisse peccata ea non singula, sed generatim & in commune. Hoc enim absurdi nihil habet, imò necessarium est planè. Itaque neque Iudæ prodicionem æterno suo consilio sanxit, neque Petri Apostoli negationem, & periurium; sed tantum ut id fieret ministerio hominum perditorum. Quod fieri necesse est peccata ut fierent non vidisse solum sed sanxisse: quando hominem ea cordis prauitate sui iuris fecit, opem obtulit ad peragendum quod insedisset animo, siue bonum siue fecus. Sanxit ergo Deus Christi cruciatus, sanxit ministerio aliquorum. Quod autem hi aut illi eam prauitatem susciperent, non ex diuino decreto factum est, sed ex prauitate singulorum. An hoc satis clarum? Videtur, inquit Decanus: Tamen si quod de peccato in genere dixisti à Deo sancitum, verius *permissio* dicatur quam *decretum*; quando ex Adæ peccato hæc omnia ortum habent, quod Deus neque voluit vnquam neque sanxit. Verum de peccati ratione & forma quid dicis? quam priuationem quidam faciunt, alij cõrendunt è contrario inter ea quæ existunt numerari debere. Quæstio, inquam, vulgaris & multorum ingenijs detrita, nescio autè an satis explicata. Ego quidem ita statuebam, peccati ratione in foeditate & priuatione esse, quoniam exorbitantia à lege dicit & à regula; lex enim & peccatum aduersantur. Idè tamen contendo mala quædam per genera non priuationem dicere sed formam verã. Quippè ardor aquæ malum est ut maximè frigus aquæ naturæ insitum non depelleret, dolor menti, quoniam morsum facit. His adijce vitia quæ à peccatis sumunt speciem & ipsa sunt virtutibus contraria, formæque adeo affirmatiuæ. Quod

si quis

ad. 2. 23.

dele-
da.

si quis contra tendat, atque ex hoc ipso eliciat Deum esse auctorem peccati certe quatenus malum est, dicam non sequi, neque enim res quæuis secundum omnem rationem in Deum refertur. nam homo, equus & alia similia, ut effectus vniuersi sunt, Deum non respiciunt; sed causas priuatas tantum, eiusdemque cum ipsis naturæ. Actiones vitales comedendi, bibendi, ingrediendi, ut tales sunt, à Deo non pendent, sed ab animante, nam Deus neque comedit, neque ingreditur, neque videt, nec potest quidem aliter contingere, uti acuti philosophi disputant in scholis, & res in confesso est. Adiuvat Deus ut fiant eæ operationes, sine qua ope nihil existit, sed rationes eas non à Deo habent, sed ab animante, quod comedere & bibere dicitur.

C A P. XIII.

De prouidentia.

C Anamus receptui, longa & difficili navigatione iactati, demissa antenna contractis velis portum occupemus aliquem, ne cum multis profundo mergamur pelago. Ciceronem videris, ut humanæ libertati faueret, sustulit prouidentiam, ut homines faceret liberos, fecit sacrilegos. Aristoteles eadem procella iactatur & perit cælis definita prouidentia? Peccati actionem à Deo non esse definitam dixi, quid alias actiones euentusque varios liberos, contingentes? Deus sanè vim nullam nostræ libertati infert, nihil de illa, sua prouidentia delibet, rebus vitur, ut singularum natura exigit. Supremum cælum inferiores sphaeras sua quidem conuersione ab ortu ad occa-

sum rapit, sed ita ut peculiare earum motus in contrariam partem non perturbet. Sic Deus sua prouidentia trahit omnia suo ductu, peculiarem cuiusque vim motionemque non tollit, arbores & herbæ crescunt sine vlla vi, homines quos liberos fecit deliberant, nullo cogente in contrarium. Incolumi libertate de prouidentia statuendum, & cum illa prorsus aptanda, quoniam manifesta est, & vsu quotidiano percipitur nec fallit. Quidquid electuri sumus, vidit Deus intuitu æterno, cognitio necessitatem non affert, uti antè est dictum. Vidit, inquam, non sanxit, prædixit, non definiuit, ut fierent. Præscit omnia, sed non omnia præfinit, quæ sunt Damasceni verba latinè reddita. Quæ enim libertas esset, si in diuino decreto quod res concedit non sequitur ut scientia, euentus omnes essent definiti, quos nulla arte vitare detur? At Deus suauiter cuncta dirigit, atque in euentus definit singulos, ut nobis volentibus fieri faciat non secus. Rectè id quidem. Sed media subiicit, per quæ decretum eius falli non contingat, ad exitum perducatur, volentes quidem faciamus, sed necessario, neque vitare ea sit in nobis. Ergo ut in pauca disputationem conferamus. Censeo actionem peccati à Deo non definiri, permitti tantum. Quod si ita est, quo tempore delinquimus, vitare peccatum licet actione contraria. Quod si peccatum non est prouisum, neque actio quæ pro illo reponitur, alioqui peccare non esset arbitrij nostri, neque id facere possemus, si Deus contraria ut fieret actio, immutabili decreto statuit. Ergo actiones bonas DEVS sua prouidentia ita complectitur, ut ad eas inuitet & impellat, offeratque opem suam ad peragendum quod est honestum; non tamen ut singulatim definiat, ut singula suo ordine, loco & tempore fiant.

Pleraque nostro arbitrio nostroque
relinquuntur consilio, à quo & defi-
nitionem accipiunt. Sic arbitror iu-
dicandum de minutis alijs tum re-
bus, tum actionibus. Rectè Thomas
Aquinas quodam in loco, Deum in
sua prouidentia calicum & musca-
rum numerum non prædefiniuisse ait.
Aliud est an hæc ratio in omnibus
actionibus teneatur: quod non pu-
to. *Prædestinatio* pars quidè est qua-
dam prouidentia: ea sigillatim & vo-
cationem & perseuerantiam in bo-
no vsque ad mortem sanciri certo
credo. Eo pertinent diuinorum li-
brorum multæ sententiæ verbaque,
vt illud: *Copelle intrare*, inuitatos nē-
pe: tum illud. *Nemo rapiet eas* (oues
certè) *de manu mea*. Quibus verbis
non vis aliqua prædestinatis illata
significatur, sed certitudo diuinæ p-
uidentia prædestinationisque. Idem
in multis alijs actionibus vt statua-
tur præclue est, electione Apostolo-
rum, Virginis in matrem delectu.
Num in his actionibus hominem
libertate spoliat? Decanus arguit. vi-
deris profecto, quādo definitionem
diuinam vniuersa disputatione con-
tendis cum libertate pugnare. **A**rbi-
tror, inquam, in his actionibus, quæ
ex æquo diuinæ definitioni respon-
dent, hominem nihilominus libe-
rum dici, sed libertia potius qualis
est in cælestibus quā voluntate in-
differenti & ancipiti in vtramque
partem bonum & malum faciendi,

Luc. 14. 17
Ioan. 10. 28

Ex pun-
genda.

Hoc ad omnes vitæ humanæ actio-
nes bonas & malas extendere, vt
plena libertate non fiant: sed sint a-
deo profus æterno consilio & quasi
fato inexorabili definitæ, id verò
recusamus concedere.

Ex ijs quidem certè quæ sunt di-
cta, incorrupta manet nostri arbitrij
libertas nulla eius parte delibata.
Diuinus oculus inspector nostrorū
consiliorum & vitæ nulla rebus il-
lata vi. Diuinum consilium & defi-
nitio immunis labe & contagione
peccati. Prouidentiam diuinam ex-
tendi quidem ad omnia, non ta-
men eodem profus modo. Sed de-
finire præcipua quædam alia nobis
definienda relinquere. Leges deni-
que esse sanctissimas, quæ voluntati
omni necessitate solutæ præmia &
supplicia pro vitæ conditione pro-
ponunt. Miseros qui praua dulcedi-
ne illecti, neque cuncta cernentem
iudicem reueriti se in æternæ mor-
tis laqueos inducunt. Felices qui
contra tendunt, & perpetuo nisu se
suaque Deo, cælestibus, hominibus
que vitæ innocentia probare sata-
gunt. Certa nobis videntur quæ di-
sputasti, omnia hospites addidère,
obscura quædam, an supersunt alia?
Nihil, inquam, vos læti in urbem
abite: mihi hac etiam nocte rusticari
placet. De tertia totius disputa-
tionis parte videbi-
mus alia die.
(.:)

IO AN. MARIANAE

*De Morte & Immortalitate Liber
tertius.*

PRAEFATIO.

POST bidui disputationem cōuenire in vnum locum, qui instituera-
mus, non licuit. Occupa-
tiones, quae sunt continuo subse-
cutae, socios ab ea commentatione
distinuerunt aliae ex alijs aptae. Ipse
etiam re necessaria ex vrbe egressus
Eburam natale solum petij. Est in
medio itinere ad dextram militaris
viae Carmena vberi gleba, amoena
regionis pagus. Opimum eius oppi-
di sacerdotium obtinebat Ioannes
Ferrera Toletio patria, professione
Theologus nostro suffragio ad id
munus allectus, quo tempore pro-
Quiroga Cardinali Toletano nomi-
nandis per Ecclesias curionibus,
qui sacra procurarent, diu operam
cum alijs dedimus viris praclaris.
Ob eam necessitudinem (& erat alio-
quin ab annis superioribus amicitia)
diuiso propter aetate itinere con-
stitui in eum pagum diuertere; secu-
rus gratum fore, & letum aduentum
nostrum, quod ante non semel fue-
ram expertus, neque concepta ani-
mo fefellit spes. Aderat Franciscus
maior natu frater, cum quo is con-
iunctissime semper vixit; vnum spi-
ritum in duobus corporibus crede-
res, tanta erat rebus omnibus con-
iunctio & animorum concordia.
Iuris ille peritia instructus magnam
sibi laudem paresque opes sine in-
iuria, sine inuidia ex curiali profes-
sione quaesierat, impetrandi per a-
micos à Romano Pontifice, vt res

se dabant, varia diplomata. Vbi ac-
cessi, amiceque inter nos salutauimus.
An soli hac nocte agere vole-
batis? inopinatum hospitem habe-
tis, sed neque grauem, neque moro-
sum, publici diuerforij molestias &
sordes vestri conuictus humanitate
murare, si placet, hac nocte consi-
lium erat, die proximo reliquum
iter conficere. De profectioe in-
quiunt, videbimus: nunc in coenati-
one proxima assidens calcaria de-
trahe, puluerē excute, qui adulto iā
verè non potuit non esse mol estus.
Imò Euro à tergo flante aura tem-
perata, vix vt solis aëstus sentiretur.
Sed num structura templi, quod ab
imo totum magna cum laude pro-
fecto excitasti aeternum tuae pietatis
& munificentiae monumentum, ad
culmen tandem peruenit? Iam du-
dum, inquit, structura imprimis ele-
ganti, qua impensa? duodecim mil-
lium aureorum. Quorum? illorum,
inquit, ad quos redeunt decimae sub-
iecti agri, pro modo percepti fructus
collatione ad assem redacta: multa
etiam oppidani de suo contulerunt
in subsidium fabricae omnibus an-
nis. Sed & tu, inquam, exemplo pra-
eibis: ceteri sequebantur non inuiti,
quae praecipienda ratio efficax est.
Tantundem ad Barptolemæi fa-
num praestitisti, quo tempore ea sa-
cra procurasti vir gnauus & nun-
quam cessans. Mitte ista, ait ille.
Multum verò diei superest ad no-
ctem, in vicinos agros dum coena
paratur, nisi molestum est & lassitu-
do prohibet, excurramus. Segetes
ad maturitatem festinant hoc anno
solito latiores, eo spectaculo men-
tem & oculos oblectabimus. Li-
benter, inquam, vos sequar, nulla
specie magis quam amoeni & fo-
cundi agri reficior & capior. Dies
festus erat, magna per plateas popu-
li frequentia benignè excentes,
salutantium gratulantium de ad-
uentu. In ipso egressu iuuenes
videmus cum clamore & plausu bo-
lis ludentes, paxillos teretes pro-

sternere

sternere magno ornatu certantes. Ratio lusus is est. Nouem paxilli querni torno perfecti in summo solo recti extant, terni quoquo versus paribus inter ipsos interualis. Gemini item querni globi adhibentur capitis magnitudine. Ij ex aliquanto spatio manu rotantur à ludentium quoq; in paxillorum ordines singuli deinceps nisi non magno, ne longius procurrant. Qui gemino iactu, eo, & quem è loco repetunt, vbi globus substitit, plures paxillos prostrauit, is se iuuenis victorem fert, palmam petit dexteritatis & præmium victoria. Eo aspectu tantisper oblectati in agros sata & prata processimus. Quid rei diebus superioribus egissem amice inter eundem illi rogârunt. Inter alia memoria recenti de nostro secessu & disputatione habita in eo *de morte & immortalitate* sermonem intuli. Ac priori disputatione quidem de vitæ conditione actum, non magnopere expetendam, neque verò timendam mortem, vt maximè cum corpore in auras euanesceret anima. Die postero actum *de anima immortalitate diuina providentia*: eo minus timendam mortem, si immortalitate vita caduca mutatur, virtuti merces certa apud Deum est. Luteum domicilium marmoreo quid ni mutemus, vestem detritam & laceram, recenti & pretiosa? Gaudet sanè anguis exuias veteres relinquere, etiam si sudandum illi sit, euadendum per foramen angustum & asperum. Supererat disputatio tertia, *de vita beata*, & ijs per quæ ad illam peruenitur diuino dono & gratia, quæ propria Christianæ religionis spes est, neque cum alijs gentibus, ne cum philosophis quidem communis. Quæ commentatio vel sola vel maximè morti molestias omnes detrahat, ac potius mirabili perfundat iucunditate; si ex vitæ ærumnis plena in felicitatem, è tenebris in perpetuam lucem euadimus. Verum hanc disputationis partem

in aliud tempus reiecimus, neque venit opportunitas tamen. Tum illi, libenter vniuersæ disputationi interfuissemus. Sed quando id negatum est, saltem ad reliquias conuiuij aut secundas mensas accedamus. Equidem quæ biduo sunt dicta, referre molestum esset: ea vobis de scripto cognoscenda & castiganda tradam. Quæ supererant, communicare graue non erit. Placer id vterque ait, dum aura spirans leniter membra fouet, occidentis solis radij ne sint molesti, prohibet sub proxima oliua, quales multæ per vniuersum agrum sunt consitæ, sedeamus, medium ab vtroque latere dextta læuaque stipabimus. honoris prærogatiuæ, sed & audiendi opportunitati dabitur.

CAP. I

De vita beata.

Sedimus in herba viridi, simul ego in hunc modum sum exorsus. Ea est vitæ beatæ & cælestis præstantia, vt neque mente concipi, neque verbis explicari pro dignitate possit. De patria communi & felici filere, quàm pauca dicere consultius esset. Suscepti tamen officij ratio cogit hanc partem quasi foueam intactam non relinquere: quoniam mortis terrores nulla re magis amoueantur, quàm si sit homini persuasum, extinctis non modo superesse vitam immortalem, sed & bonis omnibus redundantem, quæcumque in hac vita expetimus, honores, iucunditates, diuitias, pulchritudinem, firmitatem, ac cætera quæ prima ad felicitatem putantur, & pro quibus singulis plerique vitam profundunt & sanguinem, in ferrum flammæque irruunt: ne graue & molestum videatur mortis beneficio vitam hanc caducam

perpe-

perpetua & beata mutare. Caligat mens humana ex se ad tam splendendam lucem, ex ijs tamen quæ sunt oculis subiecta, ad caelestia quasi per nebulam affurgamus. Ac primum loci amplitudinem & immensa spatia considerate. Vnam quamlibet stellam maiorem vniuersa terra esse dixere viri præstantes, quasdam etiam multis eam partibus mole superare. De veritate non disputo, multa in scholis pro veris suscipiuntur, quæ vix sunt ab insolentia verisimilia. Sed ex ipso commento tamen vastissima corpora esse astra, maiora quam videantur oculis dabitare nemo debet. Adde inter stellas spatia interiecta multo latiora quam pro ipsarum modo. Ex his quanta sit totius spheræ amplitudo, quanta laxitas dicere non est opus, taciti vobis eam vastitatem animo subiicite. Terræ extensionem aliquot passuum millibus complectimur, cæli spatia quis radio describat! complectatur numero? De terræ pugillo digladiantur homines, lites neunt sine fine. De iure finium inter Principes bella exitialia concitantur. Angusta sunt & vilia quæ possidentur in terris, præ humani animi vastitate:

Vnus Pelleo iuueni non sufficit orbis.

Beatam patriam, in te nullæ sunt angustiae, tam lata æquora quam fingere animo, cupiditate completi quamuis vasta possis. In custodiam quis piam conijcitur quamuis spatijs latam regie ad instar. Angusta omnis ea amplitudo videtur, laxiores fines suspirat animus: neque quiescit ante concessam libertatem. In insulam compingitur, quoniam lege littoris constringitur mari circumfluo, exæstuat animus, luctatur cum locorum angustia. Immodicus est humanus animus, maior, quam pro totius terræ modo ad iudicium insitæ immortalitatis, quando amplitudine cum cælo ipso certat, tantulo quamuis cor-

pori adscriptus. Ita si nil aliud esset in cælo quam amplitudo, maxima contentione eo deberemus contendere, quæ pro bonis habentur in terris vilia omnia & angusta arbitrari. Quid verò quod terræ magnam partem squalida siccitate loca, rupes horridæ & saxa tenent, saltus & montes impediunt ibicibus, ferisquæ alijs & alitibus modo peruij, paludes, æstuaria operiunt terras exiguo sæpè fructu. In cælo nihil horridum, nihil incultum, aut incolis vacuum. Quid de pulchritudine dicam, & elegantia eius vrbs? Ex hoc cætera conijcite. Si in terris quam feruis, damnatis exilio hominibus, multisquæ animantibus Deus domicilio destinavit, multa sunt specie & pretio admiranda, quæ oculos & animos ad se rapiant, gemmæ quasi ludentis naturæ pulchra colorum varietate, metalla pretiosa, aurum & argentum quæ cupiditas insanos homines agit, arbores onustæ pomis, nucibus, glandibus, herbæ odoratæ, flores specie admiranda, auiculæ cantu & plumis conspicuæ, feræ in syluis lustrisquæ suis, pecora & armenta per montes errantia, gemmati amnes amœno riparum vestitu, arte excitata palatia cæli æmula, signa, statuæ, vestes illusæ & rigentes auro; quid credamus in cælo factum, vnde quasi guttæ terrestria omnia è copioso thesauro liquantur, vt vbi Deus & maiestatis suæ palatium, & beatorum omnium domicilium esse voluit! Qui in cultum victumquæ feruorum tam multa ea elegantia & pretio concessit, qui stabula iumentis construxit è marmore pario, tecta laquearibus aureis, quid de interiori regia iudicandum est, Regi seculorum & aulicis designato penetrali? ex inuersa veste eiusquæ fultura, de specie & pulchritudine totius operis statuimus, pulchriora esse quæ latent ijs quæ videntur. Intuere in cælo fulgentes stellas, ornatum vniuersum terræ & maris. Ex ijs quæ nō vides

des certo conijcito inuenta; ex facie
speciem intimam, ex atrio fronteq; A
conclatia. Ioānes quidem Aposto-
lus caelestis Hierosolymæ plateas
auro strauit, moenia gemmis aōstru-
xit, saphiro, topazio, smaragdo, ias-
pide, duodecim eius vr̄bis portas è
singulis margaritis excauauit. An
hæc anicularum fabulæ sunt, poëta-
rum figmenta, & non potius diuina
vaticinia, quibus intelligamus mul-
to maiorem caelestis patriæ esse gra-
tiam, quàm fingi animo possit, ora-
tione explicari, nisi aliunde petitis
imaginibus rerū, quæ in pretio sunt,
& præ cæteris fulgent. In terra luci
tenebrę succedunt, in cælo perpetuo
fulget claritas, q̄ de Elysijs cāpis Pin-
darus dixit. *Ἰσὺν δὲ νύκτεσιν αἰεὶ, Ἰσὺν δὲ
ἐν αἰθέροισι ἀλιὸν ἔχοντες ἀπὸ νέφερον
ἐσλαὶ νεμόνται βίον.*

Ira solem nunquam occidere beatis
dixit. Ioannes prudentius, non egere
beatorum sedes solis aut lunæ lum-
ine, sed potius Dei gloria collucere
omnia: *ἡ γὰρ διὰ θεὸν ἐφώτισεν αὐτήν.*
Quod si orbem terrarum cum con-
didit ante solem productum lucem
effudit in hanc vastam terræ & ma-
ris molem. quid ni idem præstet in
cælo in suorū gratiam clarissimam
aliunde lucem? Mirabile, inquit Cu-
rio, lucem initio sine sole exiisse
tribus certè diebus, neque qua sit ra-
tione factum cōuenit inter theolo-
gos. Hallucinātur, inquam, quidam
mihi Gregorij Nissenī & Damascē-
ni ratio satis placet, ignis vastum glo-
bum emersisse ex aquis primo die, e-
ius circum molē rotatione tres prio-
res dies & noctes descriptas, quarto
die eum globum tributum modo in
partes in solem, lunam & astra, sic
stellas factas. Caducæ arguit ille na-
turæ hac admissa ratione cælos fa-
cis, atque ea quæ sunt in cælis. Faci-
lis, inquam, responsio, me in Aristotē-
lis verba nunquam iurasse, in ijs
præsertim quæ ab antiquis Patribus
contra illum passim, vt scis, vitupe-
rantur. Verūm de re tanta hoc loco
disputare non constituo, per me suū

quisque iudicium sequatur, neq; no-
stro subscribat: Ad alia & meliora
festinat oratio. Quid de ciuibus di-
cam? eos numero superare quæcun-
que in terris videntur. Herbarū mul-
titudinem dispice, lapidum, piscium
terrestrium animantium, alitum,
insectorum, plures caelestes spiritus
in cælo versari viri magni & antiqui
affirmant, ex quanto terra cælum est
maius. At texite vos beatorū nume-
rum, qui in dies ex nostro genere cæ-
lo certè adscribuntur omnis ætatis
& conditionis. Ibi inuicti martyres
versantur, virgines candidę, innocē-
tes pueri priusquam se possent noxa
foedare, nulla vitæ aut mortis pro-
pria laude, sed propter Christi san-
guinem in eum accepti numerum.
Tum aliorum promiscua turba &
præclara, honestis actionib. prome-
riti vitam immortalem. Quid de no-
bilitate dicam? omnes sunt Reges &
Regibus sati. Quid de diuitijs? nullus
ibi inops qui manū ad stipem por-
rigat, qui aliena ex misericordia vi-
uere opus habeat. Quid de valetudi-
ne? exulant morbi, regio saluberrī-
mā, nulli cibi insalubres, corporum
conditio firma, nullę temporis iniu-
riæ. De pulchritudine dicere plura
non attinet. Procera omnibus & pul-
chra iuuenta, nulli rugosi senes, nul-
li membrīs defecti, cuncti ad Christi
seruatoris exemplar & imaginē cor-
pore pulchram expressi. Ne de cultu
quidem immortalitatis togam ve-
stiunt auro fulgētiorē & purpura,
pannōsi nulli, aut verò detritis vesti-
bus. Quid de prudentia & eruditio-
ne adijciam? cum rústico ex stitua &
ligone in cælum accepto, nulli phi-
losophi, ne theologi quidem com-
parentur, non prudentes legistato-
res. Cum ijs agere, eos audire, quam
iucūdum? ex ore quorum melle dul-
cior effluit oratio. Quid plura? dies
me & verba deficerent. Fingite tan-
tū animo vr̄bem vbi nulli egeni,
nulli ægroti, omnes in aureis vesti-
bus, omnes sapientes, nullæ casa pa-
leis! constructæ & ramalibus; sed

ædes singulæ regiarum instar. Talis est cælestis patria, multo prædicatione nostra etiam fulgentior, in eam urbem casque sedes vos vocari cogitate. Infanum quantum ea cogitatione serio suscepta de molestia mortis minuatur. Humanas res despiciet, & infra se positas arbitrabitur animus ea luce illustratus. Sordebunt sanè illis comparata gaudijs, quæcumque in præsentis magna & præclara videntur. Finis non sit, sed ut mittantur cætera, de amore ciuium & mutua caritate dicendum. Ita inter se amare, ut non minus aliena felicitate singuli gaudeant quam sua. procul inuidia quæ ex alieno bono marcescit, inuidiæ magis quam quibus inuidetur supplicio excrucians, non magis singuli suis bonis libenter fruuntur, quam ipsi velint uti socios. Magnum gaudiū, ac quo haud scio an sincerius ferè aliud sit. Ita in vniuersa vrbe in singulas ædes cunctos accipi ea lætitia, eo plausu, qua hærus ipse, nihil esse secretum alicui, non mentam, non stratum, proprium nihil. Tentauit eam reipub. formam inducere rerum omnium inter ciues communionem suis præceptis Plato, sola tanti boni deceptus imagine: quam terra certè non caperet, sibi cælum vendicaret. Membra corporis inter se amare vides iuuareque, participare actiones sine exceptione omnes; quare? nempe ab vna anima reguntur. Beati quoque nihil se iunctum ab alijs habent, quoniam diuino omnes inflantur & inspirantur numine, in bonis suis numerantur singuli, quæ ab omnibus possidentur, præclara via ad immensas construendas opes, aliena vendicant sibi, Dei ipsius infinitas opes sibi adscribunt verissimè, qui est supremus lætitiæ & copiarum cumulus. Conspectu Dei cõditoris frui, cum Christo seruatore eiusque; matre vsum habere familiarem, quam erit iucundum? Non omnia dicenda sunt, multo plura quam dicimus animus sibi subiiciat, mentis pacem & securita-

tem metu sublato, gaudia ex omni parte multiplicia. Corporum restitutionem cum supremus dies aduenierit, ut quæ in opere & molestia iuuauerunt, sibi acriter in hac vita impetrarunt, præmia & ipsa laborum percipiant. Sensus iucunditas perpetua complebit. Muscis concentibus pascentur aures, oculi gratissimi tanti theatri spectaculo, saporis suauissimi palato non deerunt. Lingua in Dei laudem soluetur, colloquia mutua socijs singulis, quæ gesta omni tempore sunt, quæque ipsi pertulerunt, cum fide & libenter in magna contentione explicantibus. Nullæ denique voluptates deerunt modo honestæ & cælo consentaneæ. Multiplex potius reddetur quicquid in præsentis abdicauimus virtutis & pietatis ob studium. *Fluminis impetus* Psal. 45. 5.
lætificabit ciuitem Dei, nullo definito tempore, sed in perpetuas æternitates.

C A P. II.

De amicis.

NVlla re magis vita præsens mortis assimilatur, quam multarum rerum absentia, quæ nobis essent carissimæ. Quid enim aliud mors est, quam spoliatio omnium, quæ pro bonis in vita putantur, coniux, filij, propinqui, amici, possessiones, ipsius etiam vsura lucis, cæli & terræ aspectus? Quid vita hæc: nonne vicissitudo quædam rerum, quæ alijs succedunt alia, perpetuo spoliatur ipsi quæ imprimis erant cara, & sine quibus lux ipsa videbatur ingrata? Mittite vitæ iucunditates, ætatis & tæporum spatia, quæ sunt in perpetuo fluxu, rapidissimi instar amnis defluunt & pereunt. Sensus dispicite vsu continuo hebetari non secus quam gladij acies, lusus & ioci iuuenibus expetiti, accedentibus annis insuaues redduntur & graues; in theatro reside-re, histriones spectare, quod antè detinebat, molestim. Quid prædia &

possessiones? inter varios dominos, intra paucos annos alternare pleraque videmus, commutare in fronte signa. Quid patria, qua nihil mortalibus iucundius esse solet? plerique varijs casibus ea carent, atque ijs quæ in illa gratissima erant, sine illis vita grauis: Singulas vrbes oculis lustra, non pauciores fortassè aduenas in ijs quam indigenas numerabis. Multi in alieno solo senescunt, in natali pauci. Quod acerbissimum est vulnus, propinquis & amicis identidem spoliatur, alios mors importuna rapit, alios disiungit rei quærendæ necessitas, casus alij, multos auri cupiditas per innumera discrimina ad Indos rapit, qua finis est orbis terrarum. Quàm iucunda redderetur vita si in vnum locum & quasi corpus disiecta membra & palpitantia conferre possemus, quæ tempus & ætas abstulit omnia? notos & necessarios loco iungere, eorum conuictu, alloquio & contubernio vti, nullo amplius absentia metui? Nulla profectò ea vita iucundior esset. Quod in presenti vita nulli datur, in futura & beata bonis omnibus conceditur, quasi tunc incipiant viuere morte penitus & mortis æmula caduca vita fugatis. In cælo sanctissimos Patriarchas, præclaros Apostolos, fortissimos martyres cõuictu familiari iunctos habebimus. Aquæ festinant ad mare, in eoq; amnes inter se remotissimi iunguntur, cum Eridano Tagus, cum Nilo Iberus, cum Istro Anas & Bætis. In cælesti patria omnes qui Christiano nomine insigniti sumus, eo peruenturi tandem nisi aberrasse contingat, præpostera illecebræ alio rapiant. Quanta erit eius diei lætitia, quantus plendor? nulla nebula in futurum obfuscabit, ex ingenti numero nullus recedet amplius. Inanes metus decedant fortibus animis, contra noui indies adiungentur ciues, noui amici, in idè collegium cooprabat diuina benignitas. Vel ex hoc solo fonte quantum sit beatorum gaudium, & quàm pere-

me nullius oratio possit explicare. Vos ipsi considerate, quãti redimeretis extinctos amicos & necessarios, si donis eos liceret in vitam & pristinum conuictum reuocare, si exules aut alioqui regionibus disiunctos loco iungere. Quid si eosdem diuites & beatos præstare, ne inopia cuiquã molesti essent. Quæ in hac vita negantur, ac verò in dies singulos plura detrahuntur & pereunt, ea in futurum integra prorsus seruantur. Quàm lætus ille dies nobis certè priuatum, cum *Ignatium Loiolam* nostri ordinis parentem primum operibus præclaris promeritum, vt templis & cælo adscribatur, *Jacobum Lainem* præstanti virum eruditione & moru suauitate, *Franciscum Xauerium* notum periculis & laboribus nomen. *Alfonsum Salmeronem* varia admiraculū doctrina, *Franciscum Borgiam* Gandiæ prius ducem, nostri deinde ordinis focium & præfectum, huius sæculi miraculum, *Hieronymum Natalem*, *Ioannem Polancū* viros prudentes & graues, & qui me in hoc vitæ genus adscripsit *Antonium Araozin* denuo videre cõtingat, eorum sacris pedibus aduolui, vestigia deosculari & amplecti. Quid alios dicam nobis æquales & contubernales: Compluti *Franciscum Villanouam*, *Emanuellem Lupum*, qui vitam diu propagauit, & anno superiori extinctus est, *Ioannem Carreram*, *Martinū Fernandium*, *Paulum Salinam*, cui primum ritè sum omnia peccata confessus, *Petrum Rodericum*, *Alfonsum Dezam* præceptorem nostrum, theologum præclarū, *Aluarum Oriuium* ipsis gratiarū manibus factum iuuenem Romæ *Ledesmium*, *Emanuellem* collegas in scholis theologis explicandis, tum *Jacobum Paecium* nostri animi dimidiū cunctorum delicias ab eximio candore animi corporis dignitate. Ad hæc *Franciscum Toletum*, quem *Clemens octauus* Põtifex maximus donauit purpura meritis debitam gratiã: *Laureti Organtinum Brixianum*, qui in Iaponios profectus, magnum

sui

fui nobis desiderium reliquit, *Julium Planum* Maceratensem, *Ioannem Gioliolum* Ferrariensem. In Sicilia Sardos patrem medicum insignem & filios tres habui carissimos, sed præ caeteris è tribus natu maiorem Marcum Antonium, quos è nostro ordine cælo omnes receptos puto, tum *Paulum Parmensem* virū mitissimū, qui diu Panormi rectorem egit nostri collegij, *Stephanum Tuccium* insignem poetam, neq; à theologia abhorrentem. E Sicilia Lutetiam abij clarissimum litterarum omnium domiciliū. In ea vrbe vsu familiari coniunctos habui *Ioannem Maldonatum* in Theologiæ professione collegam, varia virum eruditione ac solida, ac qualem vix alium nostra ætate tulit Hispania, quem Romæ in media ætate extinctū ægerrimè tuli. Gallos *Arnoldum Saphoriū*, *Petrum Loierū*. *Clementem Puteanum*, *Ioannem Gentilem* Heduum, quem tum adolefcētem ingenua facie, moribus cādidis, nunc virum superi diu volentes sospitent & propitij. E Gallia in Hispaniam postliminio redux tandē Toleti diu hæsi. In ea natione quos in literis sodales habui, viros factos inueni, *Alfonsum Sandonaliū* patre Anagari duce, *Alfonsum Montoiā*, *Petrum Bernardiū*, *Ioannem Azorium*, quem nuper Romæ mors importuna rapuit è multis, quæ de Theologia instituerat commentaria primo duntaxat volumine publicato, *Ioannem Emanuelem*, *Egidium Gonsaluum*, qui multis annis ad nostri ordinis gubernacula cum laude sedit. Alios de nouo adiunctos magno numero hoc loco numerare nō attinet, quod pleriq; eorum in viuis sint, quidam recenti memoria decesserint. Sed amanuenses nostros præterire certè non debeo *Michaelem Vream*, qui à nobis pfectus inter barbaros Peruanos sanguinè fudit, *Ioannem Basam*, *Franciscum Otazum* quamuis superstitem, sed inter Philippinos nō procul Sinis distitos ad extremā cæli & orbis plagam, quorū ingenio & sua-

uissimis moribus aliquādo sum oblectatus, & nunc eorum vel sola recordatione reficior. Externos item multos nominare possum beneuolentia vsuque deuinctos. in his *Garsia Loysam* è magistro Philippi Principis Toletanum præfulem, *Baptista Peresum*, quē ex humili loco virtus & eruditio ad Segorbiensem Episcopatum euexit. *Ioannem Calderonium*, *Andream Fernandium*, Toletanos canonicos, *Ballistam* in arte grammatica, in philosophia *Marcum Sanctiū* & *Cyprianū*, in Theologia *Mantium Dominicanū* institutores nostros. *Aluarum Gomecium* Græcæ linguæ professorem Toleti, Medicinæ *Rodericū Fontanum*, è ciuium aliorum Toletanorum numero *Hieronymum Castrium*, *Gasparem Sanctium*, *Iacobum Turrium*, quorum munificentiam sum sæpè & in reb. multis expertus. Quid parètes commemorem, auos, fratres, patruos, auunculos, propinquos alios, ex ijs quosdam vsu, alios solo nomine cognitos. Hos omnes aliosq; multos quos silētio tego, mihi puncto temporis omnes adiungere quāta voluptas? Quàm gratum eos nobis, nos ipsis restitui, auri fulgor & pretium leue sit, si cum ea possessione conferatur, longum & molestum suscipi iter, vt amicū videas, viri eruditi aspectu & alloquio perfruaris, quod paucis diebus vt cōtingat, res aliæ necessariae compellunt. Vt natale solū repetas, propinquos & necessarios inuisas, ab extremis solis oris per magna pericula curris: neque labori vlli neq; sumptui parcis. Tam multos amicos & necessarios tibi in perpetuum recipere, quāti sit: vitæ ipsius & sanguinis ac rerū aliarum, quas carissimas habes, leue pretium. Iustissima mors est & mater benigna pro paucis, quæ demit in præsentem, multo plura & præclara restituit in posterum die suo.

C A P. III.
De labore viæ.

Μάκροϑ δε χ' ὄρθι Ⓞ ἐπ' αὐτὴν
καὶ πρηχὺς τὸ πρῶτον ἐπὴν δ' εἰς ἀκρον
ἵκηται,
Ρηιδίη δ' ἤπιται πτελει, χαλεπήσασα
εὐῶσα.

Liceat mihi versibus exordiri, quibus virtutis studiosos affatur Hesiodus non eadem religione neque iisdem præceptis imbutus, sed eruditus tamen & prudēs, & leporis cuiusdam non ingrati vates. Quæ ille de via virtutis dixit, esse initio arduā & angustam, eandem in fine facilem reddi, & in planiciem desinere, ad cælestis patrię viam traducere quid vetat? Nam si cuiusvis virtutis via cliuosa est, spinis horrentibus aspera; **C** qua itur in cælum per virtutes omnes ad vitam à morte, multo difficilius erit profecto. Non est tamen desperandum. Oculos ad cælum tolle, ad viæ exitum extremum, in fastigio plana sunt omnia & amoena, cum summo labore, cadendi metu gradiendū est, per molestias omnes procedendum. Sed vbi ad finem magis nisi perueneris detritis quamuis pedibus, benè & feliciter operam collocatam esse, ac verò momentanea quę patimur & indigna fateberis esse tanta gloria. Vitia in præcipiti sunt, ad ea via ducit prona & lata, floribus & viriditate omni delectabilis. Occurrent in illa omnia, quę pro bonis habentur in terra, opulencia, quies delicia, illecebrę omnes. Ad extremum si ventū erit, vnde regredi non licet, cum omni sua pulchritudine in barathrum desinet profundū præcipitium. Quisquis enim specie captus prima in futurum prospectum non extēderit, in aterna is supplicia deijciatur. Virtutes in arduo sunt, ad eas sine sudore & labore multiplici non peruenias cum ignominia, inopia, frigore & æst luuctandum. Sed vbi patientia iugis ad summum cliuum perduxerit, dabitur corona iu-

stitiæ, molestię omnes immortalitate mutabuntur. Sanè quod magnum est & humanum captū superat, magno constare mirum nō est; sæpè homines quę vilia & ludicra sunt, summo & pretio & labore parant. Voluptas corporis sordida est, momento temporis effluit, mœstitiam animo inurit, & dedecus sempiternum. Eadem tamen furenter appetitur, vt eā consequantur sæpè homines rem familiarem, pudorem, vitam ipsam, perdunt præ explenda praua cupiditate. Ea sæpè non minus quàm igne ædes amplæ & possessiones, ac reliqua quę quis in terra possidet, vruntur & pereunt. Incensæ libidinis vim considerate, vbi suas faces admouit, quas non facit strages? quid non cuertit? Homines ambitiosos dispicite, quę flāma est per quam non currant, qui honores ambiunt & magistratus; multa turpia seruiliter pro dominatione faciunt & patiuntur. In omnes se formas mutant, adulantur potentioribus, mētiuntur, nullum in hyeme, nullum in æstate laborem periculumve recusant, vt honores cōsequantur, ad fastigium conscendant, vnde maiori sæpè casu præcipitent. Et erat multo præstātius, nobilioris animi argumentum, honores despicere, humana omnia infra se posita arbitrari. Iam aurum & copias quam ardentem plerique concupiscunt?

Per mare per terras currit mercator ad Indos.

Quo pretio? vt diues fiat. qua spē? nō admodum certa, plures in medio quęrendi cursu destituit, neq; ad frugem tantus labor peruenit. Eo conatu & diligentia similius mihi morti nihil esse videtur. Ad plagas terræ vltimas relictis quę possident omnibus, vxore, filiis, amicis, cum patria, re familiari nauigaturi soluūt è portu sublatis velis inter suorū lachrymas & lamenta quasi funus efferentium, quos nūquam visuros sibi planè persuadent. Verissima ea mortis imago est. Si labores cōsideras, multo maiores in longinqua nauigatio-

ne ex

ne ex iactatione maris, nauæ tetro odore & cæli mutatione, quam ex morbo quamuis graui morituri. Si rerum absentiam omnibus quæ erant in pretio puncto temporis carent. Si professionis longinquitatum spatia in nouum orbem abeunt quasi in aliam planè vitã, vbi omnia sunt noua, animalia, pisces, aues, arbores, herbae, gentis mores vel maximè. Quod si plures, eas omnes molestias deuorant ob spem conceptã lucris incerti & cinanis. Quid nos exhorremus tantopere professionem, quæ in morte fit, per quam diuitiæ æternæ & cælestes nunquam interiturae parantur haud dubium? Imbecillitas ea fidei est, nihil aliud. Aut diuinis verbis & pollicitis credam? professionis memores, aut cuncta vno impetu repudiemus quasi fabulas, quasi morte pereant omnia & non potius commutentur in melius. Magna sunt hæc, audite reliqua. Leues sunt labores, quibus ad beatam vitam peruenitur, tum ex seipsis cõsiderati. Quid enim præcipitur insolens, nisi vt legi obedias, tibi imperes, nulli noceas? quæ natura ipsa à nobis omnia exigit. Quod si frenare libidinem ac ceteris cupiditatibus bellum indicere graue est, videndum ne animi mollities potius quam rei difficultas terreat, terras in mente commoueat, fingatq; imagines & vmbas. In terrena militia quantum laboris exhauriunt milites, vt ea sibi pariant, quæ breui solent perire, paucis assibus corpus & sanguinem periculis addicunt maximis. Nobis quanti labores tolerandi, quo id acquiratur, q̄ nullo modo amittant semel cõsecuti? Excita præterea in animo cupiditatem boni cælestis, æterna premia mente contemplare, multum de labore & molestia minuetur. Quod vehementer cupimus, ad id cum oblectatione cõtendimus, quantum voluptatis accedit, tantundem de molestia detrahitur. Ludæibus pila, ludicro militari certantibus laborem alioqui nõ minorem, quam diurnæ operæ tolerant,

minuit oblectatio, ac potius iucunditate mutat. Iacobo legimus breues vifos fuisse, & leues septẽ annos, quibus focero seruiuit præ Rachelis amore. Sed & Regina Saba ex magno terrarum interuallo Hierosolymam accurrit, vt præfens videret, quæ de Salomonis gloria, sapientia, copijs fama vulgãrat. Sexum cupiditas non distinguit. His adde quondam multo grauiores in hoc stadio exitisse labores. Veteres patriarchæ & prophetæ quamuis labore multiplici & molestia atque miseria ad metã non perueniebant tamen, aditu in cælum nondum hominis patefacto. Verè eum Paulus dixit, *iuxta fidem*, hoc est in fide, *defuncti sunt omnes non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes*. Deinde post Christum sub initia nascentis Ecclesiæ, quo tẽpore in pios homines seua carnificina exercebatur, omnes cruciatus in eorũ corporibus consumebantur, horrida erat, spinis obsita via cælestis patriæ. ea tempestate sedata gratis nobis offertur exiguo pretio, pro quo sanctissime & generosæ animæ vitam & sanguinem profuderunt. Pudeat ergo viã difficultatem excusare deinceps, quæ iam utiq; est complanata, euulsis spinis mollior. Quæ si multo esset asperior, nusquam maiori fructu neq; magis ex animo deberemus laborare, molestias exhaurire omnes, si opus esset, in salutari certamine, conatu nunquam incorrupto ad extremum vitæ spiritum.

CAP. IV.

De peccato originis.

GRAue malum, viam ex se facilè redditam plerisq; asperã, pauci vt cæleste iter arripiant, plerique in mortis laqueos proni ferantur, quæ magna miseria est, tanti mali aperiendæ causæ. Culpa id factum est tum nostra, tum parentum. Ingrediendum paucitas facit, vt iter omne enatis sentibus & virgultis, saxisq; extantibus incultum & horridũ pro-

Gen. 29.
20.3. Re. 10. 1.
2. Par. 9. 1.
Matth. 12.
43.
Luc. 11. 24.

Heb. 11. 13.

fectò reddatur, quamuis ex se planū & spatiosum. Maiores etiam diuino mandato rebelles posteros eadem contagionē mali debilitarunt, vix vt pedibus ingredi possint. Graue, ait curio & durum auorum peccata nepotū supplicio lui. Sed vſitatum, inquam, inter omnes gentes, legibus sanctum, nimirum iudicabant legiflatores prudentes, filiorum caritatem reddituram parentes cautiore, ne se improbitati penitus dederent, neu leges patrias violarent quamuis temerarij. Vt mirum non sit, Adā posteros peccati ab eo cōmissi perpetuas pœnas luere corpore & animo vitiatos. Inde verò tanta difficultas faciendi quod iustum est, frændandi prauas cupiditates rectum arripiendi iter. Huius calamitatis non obscura vestigia Græci retinuerunt, quando orgia Bacchi celebrabāt crudarum carniū esū, coronati serpētibus & clamantēs Enam: quod princeps totius mali origo nomen tulit *Eua* cunctorum viuentium mater. Philolaus qui etiam, vti apud Clementem Alexādrinum affirmatum inuenio, veteres ait theologos & vates dicere solitos animum ob aliqua luenda supplicia iunctum corpori. Vnde *σάμα* quasi *σῆμα*, id est, sepulchrum, corpus dici Græcè putarunt. Ab his Romanæ eloquentiæ parens mutuatus in libro *de consolatione*, ludentium scelerum causā nasci homines scripsit. Inhibe orationē ait. Priusquam vasto te mari cōmittas, geminum scrupulum eximere certè debes, qui me sollicitum habēt. Prior est, libros qui ante paucos annos *de consolatione* prodierunt in vulgus Ciceronis nomine, eius esse credas; video enim inter viros eruditos magnum de ea re fuisse certamē. Magna inquam, est digladiatio & cruenta. Pleriq; à Carolo Sigonio confictos suspicati sunt cōmutato titulo more malorum mercatorum, quo maior esset plausus certi operæpretiū. Ego à viro Principe sententiam rogatus respondi mihi non videri confictos.

De consolatione Ciceronis.

Neque nunc muto, duobus argumentis. Stilus elegantior est visus, quā nostræ ætatis facultate, an fallor: difficilis enim de stilo dijudicatio est. Adde quod non minus vrget. Quæcunque loca apud Lactantium, Augustinum & alios veteres ex ijs libris productos legimus haud exiguo numero, totidem verbis in ijs libris extant. Magnum miraculum extitisse ea lectione & obseruatione & memoria hominem, quem nullus ex ijs locis effugerit, omnia contarcinārit. Quæ argumenta si non conuincunt, multos libros veterum dubios faciamus, minoribus certè præsidijs munitos, vt credatur eorum esse quorū in fronte nomen præferunt. Ea nostra sententia est. alterū explica scrupulū. Is est luat posteri primi parētis peccatum supplicio tantū, an culpæ etiam cōtagione inficiantur. Discrepāt hæc vt vi des, miserū prius, posterius multo grauissimū parētum culpa posteros cōraminari. Implexam, inquam, quæstionem, scopulum, in quod ratem impegerunt olim Pelagius, parentum ætate Zuinglius, negantes primorum parentum delictū ad posteros permeare. Si baptismum opponas, quo frustra abluerentur infantes & temerè, nisi ad eos originis vitium pertineret; non vna responsione & arte ex eo se laqueo explicare conantur. Nobis tamen fixum est, actionem peccati originis ad posteros non transiisse: quippe vnica fuit & in primo parente subsistens, neque enim in eo posteri sua ipsorum voluntate, & propria actione peccarunt. Macula, quem reatum dicimus, & transacto peccato in flagitiosis singulis manet, dum non eluitur per pœnitentiam aut sacramenti vim, in posteros ab Adamo est transfusa, non illi solum, sed cuique mortalium propria. Nec mirum, quando inter homines quoque proditoris vniuersa posteritas lege maiestatis paterna & auita hereditate depellitur, & honoribus alijs ei familiæ haberi consuetis, quæ

sunt

sunt omnia supplicia delicto parentis consentanea. Sed etiam iniusta Principi redditur & inimica, quasi communi proditionis macula polluta. Sic humani generis parente primo cadente, cecidimus reliqui. supplicia omnes eius culpæ sustinemus, sed & odium conditoris. In quo cernitur, ratio ipsa peccati. Est enim peccati macula non gratiæ diuinæ nuda priuatio, qualis esset in humana natura nuda nullis extrinsecus ornamentis, sed inimicitia cum Deo, quæ est diuinæ gratiæ & beneuolentiæ contraria. Quid hic vespertiliones miseri hallucinantur. Lux est se ipsi in suas tenebras, & nebulam condant. Si malis macula peccati sit gratiæ priuatio cum debito eam habendi, vt balbi melius intelligant, nos etiam balbutianus. Ita Paulus Apostolus *omnes in Adamo peccasse* confirmat, hoc est culpæ communis labe esse contaminatos, donec seruatoris beneficio in pristinam dignitatem & gratiam reponamur originis fordibus elutis. Ea est in infantibus baptismi Christiani necessitas, vt expiati peccato primo, Deo cari & grati reddantur. Sed num alia parentum peccata posteriora deriuantur in posteros? Parentum peccata in classes tribuere ardua res est, vt hoc in parente resistat, illud ad posteros manet præsertim Deo Mosis ex ore comminante *vindicturum peccata parentum in filios in tertiam & quartam generationem.* graue & acerbum, ferendum tamen, si Deo ea staret sententia, haudquaquam ab æquitatis legibus aliena. Neque enim iuris amplius Adamo in filios suos fuit, vt suo eos peccato reos faceret, quam in suos alijs hominibus. Et fortassis ea causâ tertiam tantum & quartam progeniem designauit, ne qui postorius nascuntur peioris conditionis præ ceteris essent, si maiorum omnium tam longa ferie luerent peccata omnia. Ea certè fuit Augustini sententia. legisti Enchiridion? capite sexto & quadragesimo subiecta ver-

ba posuit. *Parentum quoque peccatis paruulos abligari, non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiler dicitur.* Neque id ad peccati pœnas retulit, quas filij pendunt pro peccatis, sed ad reatum & maculam quando de peccato Adæ & aliorum parentum eodem prorsus loquitur modo. neq; distinguit. Sed & à Dauide dictum. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum,* nō de originis culpa interpretatur, quæ virtute continet multa peccata, sed de peccatis etiam aliorum parentum, quæ sunt multa, & in prolem descendunt. Nam quod Ezechiel dixit: *filius non portabit iniquitatem patris,* ad noui id testamenti gratiam referendum ducit, quando baptismo eluuntur peccata tum propria, si quæ existunt, tum omnia parentum, quo premimur onere. Hæc Augustinus. Nam Iudeorum fabulas de re hac referre nō iuuat. Mosis verba ab Ezechiele correctæ. Atque illud potius statuo, singulorum peccata parentum ad filios nō transire: quod Ezechiel explicauit, exigi tamen à filijs pœnas propter peccata parentum, non æternas, sed in præsentem tantum: quæ fuit Mosis sententia, Theologorum scholis magis cōgruens quam superior. Potuit quidem Deus alienæ parentum culpæ filios facere reos: neq; si fecisset, equitatis leges violaret; noluit tamen summo iure nobiscum agere, vt in multis alijs, indulgentissimus pater. Itaque vt disputationē in pauca conferamus, culpam primi parentis posteri luimus. propterea in hæc mala præcipitauimus, quæ per totam vitam patimur, in luto versamur & sordibus de naturæ gradu & rationis dignitate deiecti. Ex vitiatō fōte alia extiterunt peccata quibus fœdamur in dies, indigniq; reddimur sorte felici, ad quam suscepti & instituti initio fueramus. atq; ita vt cum mortuis potius quam spirantibus numerari debeamus. Quare prudentissimè excogitatum est, vt succedente morte finis culpæ esset. post mortē eadem condito-

1. Cor. 15.

Exo. 20. 5.

Psal. 50.

ris manu, quæ nos initio formauit è luto, restitueremur post cineres in A eam formam & vitam, quam ipse finxit, nos corrupimus. Sic mutilam statuam aut alioqui fœdatam ad informe æs prius redactam peritus artifex noua diligentia typis prioribus instauratis in elegantia pristinam & formam reponit.

C A P. V.

Cupiditates abdicandæ.

NOS quoq; si partes mortis in vita occupamus, minor cū venerit, molestia erit. Mors rebus omnibus quæ iucunda sunt, spoliat, illa remoue in vita, fibras omnes præscinde, terrâ circumeffodito, minori labore arbor ad terram cadet, quam si vno impetu prostertere satagis; neque cōringat, nisi atroci turbine ventus impotens aruis incumbat, stragē C obnitentium arborū late faciat. Que se mens erigit à terra, & à corporis abducit contubernio, ijsq; voluptatibus quæ percipiuntur corpore, is animus melius habet, vegetior euadit ad omnia virtutum officia præstada. Quid mors? ab ijs illecebris salutari manu liberat, à corpore quasi graui & incōmoda sarcina, vt anim⁹ quasi ruptis vinculis & aperta auis cauea D in puriorem aurā euolet. Auiculas vidimus aures demulcere solitas cōcentu, caueam & vincula amare, detrectare oblatā libertatem. Falco in aucupio solutus, vltro tamen ad vincula recurrit, ad tenebras & peticā. Longa consuetudo decipit, esca sine labore in captiuitate ab hero parata. Simili nos errore decipimur, ne auolare cupiamus. Quod si diuitib⁹ id & beatis contingeret minus mirādum, nolle præsentis iucunditates futuris mutare. Illud planè miserabile, eadē amentia implicari quibus res est angusta domi, quorū vita omnis in manibus est & quotidiano sudore. Nulla commodior via ad emolliendum metum mortis, quam si illi pharetrā

& arcum demamus. Ijs sagittis varias quotidie cupiditates vitæ defigamus, nobis ipsis crucē erigamus. Variæ nos voluptates quasi vincula terræ defixos tenent. Si nos frangimus, si rûcina prauos affectus extirpam⁹, nil erit quod magnopere in hac vita detineat; morti sic vires detrahim⁹, ne ferire possit aut molesta esse. Diuitias cupis ardēter, cōtemne, proijce, in alimenta pauperum, in salutare vsus conuerte. Morti ea arte clypeum obiecisti, ne ea parte ferire possit, ac verò iucūda migratio erit, quo copias omnes bene ijs vsus præmissisti. In voluptatū cœno volutaris, libidini seruis, sæuæ & impotenti dominæ? Emerge ex eo gurgite. quod senectus q̄ morbi ex eo fontē multiplices facturi sūt, prudētia faciat, amor honestatis. Honores & imperia ambis, expectis magistrat⁹, opima sacerdotia, primum inter ciues dignitatis locum? Ab ijs te flāmis & incendio eripe memor modestiæ, memor mortalitatis. Quid enim breuē vitam excrucies vano labore, altiora te expectas? Id si præstas, si nostris præceptis morē geris, tranquillitas in vita maior erit, in morte angustia minor, ad vitā beatam vita expedita sentibus & spinis extirpatis penitus & cōuulsis. Quid enim terreat, quid detineat, si nos spoliemus ante ijs omnibus q̄ ad felicitatem prima in hac vita putantur, quæ sua dulcedine implicant detinentq; mortales: & quibus sublati nil sit, quod in præsentī magnopere expectatur? *Vnde bella & lites*, vt Iacob. 4. 1. Iacob. 4. 1. **E** trahūt, quasi equi, fontis ad id damnati, mēbra discerpētes in diuersum cōcitati. Ex amore cupiditas, metus, ira, tristitia, alijsq; affectus præposterū ortū habent: stirpē cōuelle, cætera cū illa cadent. nil erit in vita q̄ terreat, q̄ afficiat molestia, ea arte vel morti ipsi contumeliā facies. maior te ipso & animosus cū illa in arenā descēdere non dubitabis his cogitationibus quasi

quasi casside & ferreis maculis armatus. Quid enim mors: quod sepe repetam, opum, amicorum, propinquorum, aliarum rerum expoliatio. Ea in vita sponte & animose repelle, nullum in te ius morti reliquisti, praedam hosti abstulisti; non secus, atque qui annonam corrumpunt, aliud comportant, ne ea potiatur aduersarij bello laceffentes. Vnam modo corporis sarcinam auferret, quod magno ipse comparare deberes. Augurum stabulum repurgare letamine multorum annorum, eam laudem Herculi praeripere quantum? Sed & si sapias, si me audis, non integrum corpus inueniet mors in quo desequiat tandem, sed debilitatum inedia & labore. Sic minor erit iniuria, nulla iactura. Ex continua lectione & studio nunquam intercessa contentione caliget oculi, obsurdescant aures. caput caelesti contemplatione, assiduis ad Deum precibus debilitetur. dentes pituita defluxione corrumpantur & decidant. manus pedesque; neruorum dolor affligat. Quam in alijs Venus praestat & crapula, tu honestis laboribus & vigilijs facito iacturam. mortis ea arte iniurias & officia occupasti maiori ex parte. Neque enim fas est aut decere corpus procerum, venustum, bene & delicate curatum, vino & epulis saginatum, quasi altilem porcum ex hara, pretiosa veste & odoribus emollitum in foueam proijcere quasi in sterquilinum & saniam, terrae repente mandare vermibus. Saginam *ἀνθρακωφάγος*. Quanto praestantius morti eam palmam praeripere, victoriam extorquere de manibus, sublati omnibus diligenter, in qua scire illa poterat & grassari. Ergo quae sunt carissima re si potes, sin minus voto tepesiuue abdicato, corporis partes & membra laboribus vltro susceptis debilitato, de seuisimo aduersario, si minus collatis viribus astu & prudentia triumphasti. Sic Numantini urbe incensa, se ipsis cum filiis & vxoribus trucidatis, supellectile omni & commeatu eodem igne corruptis, nihil Romano reliquerunt, quam rapere ferreque; posset in patriam, suo ipsi sepulti triumpho.

C A P. VI.

De praedestinatione.

Deieta morte in caelestes sedes conscenditur. Ibi vota omnium & gaudia felicium. ibi concessa libertas, nobilitas, opes, pulchritudo, nominis claritas, gloria perpetua, quidquid animus expetit, quidquid sitim explet animis insitam. In eas tamen sedes, nullus accipitur, nisi quem Deus decreto suo & delectu ante naturae ordine compositae conditionem idoneum ea ciuitate iudicauit aut fecit. Id decretum *praedestinatio* latinis dicitur, Graece *προορισμός*, de qua hoc loco disputamus, ut quibus gradibus eo perueniatur, quoque ordine omnes intelligant. Mentis quidem incorporatae, quos Angelos dicimus, ad vitam non alia ratione destinati sunt, quam ex operibus & meritis. Naturam illis integram concessit Deus nulla foedatam macula, contra dotibus eximijis insignem, gratiae opes copiosas, quibus ad vitam peruenirent. Vim tantum voluntati non intulit, ne necessitatem quidem. In eorum arbitrio posuit vtram sectari viam mallet, vitam an mortem amplecti. Ea libertate & optione data, maior pars diuini numinis ductum secuti ingeniumque suum ad bonum certè procliuem, ad optatam metam felicitatem peruenerunt, alij & naturae donis & diuinis ornamentis superbientes de fastigio dignitatis, in perpetuas tenebras deciderunt nulla emergendi spe; quoniam certa sententia & voluntate propria nulla aliunde necessitudine mala pro bonis sunt amplexi. Qui diuino dono ad salutem sponte vsi sunt, ij praedestinati vocantur, qui secus reprobij, vtrique; ex meritis, quae Deo nota erant, antequam fierent. Sic praescientia praecessit, praedestinatio secuta est. Angelorum praedestinatio causam habuit à Deo praecognita merita. Deo enim & naturam rectam dedit, & gratiae donum negauit nulli. ut ad spem responderet euertus, in singulorum arbitrio

Expungenda.

Expungenda.

reli-

reliquit. Quæ quoniam fallere poterat post factum sementē nulla subsecuta fruge, à quibusdam ex effectu prædestinatio ea mobilis dicitur. Re intellecta in verbis faciles esse debemus. Nouum hoc inquit curo, quod theologorū scholis haud facile probes dari prædestinationis cuiusquā causam. Nouū, inquam, fortassis, sed Augustini auctoritate nixū & fide, gratuita & sine causa prædestinationis fautoris præcipui. legisti librum *de correptione & gratia*? capitibus decimo & vndecimo id definitum perspicies. Hæc de Angelis. De hominibus non vna ratio est, neq; vno modo in vtraq; conditione loquendū, naturæ integræ & peccato foedatæ. Integrum hominem Deus in salutē non alia ratione quam Angelos in salutē destinauit. Diuino dono, naturæ vitij, si quæ inerant, castigatis ingenio ad meliora excitato fati habuit, in medio vitam & mortem proponere, vt pro arbitratu ad quod magis placeret manus extenderent, fructus ad optionē responderet, siue in salutē, siue in exitium. Si in bono primus humani generis parens persistisset, alia prædestinationis forma opus nō esset, quam quæ cū Angelis erat cōmunis. Hoc etiam ex ipsa positum Augustini auctoritate putato. Quid post lapsū primi parentis, & ea culpa infectū omne genus humanū? Nō vna quoq; in eo sentētia est, sed diuersa atq; pugnātes. Græci patres oēs ac plerique ex Latinis, quos nomine citare non est opus, nouam quidem & magis copiosam gratiam ad sanandam eam plagam adhiberē dixerunt Christi sanguinē sacramentorum in vtraq; lege vim. Verū non alio genere prædestinationis quā ante casum & quam Angeli. Diuinas ope omnibus propositas in cōmune: vt quisq; p suo arbitratu sine discrimine salutis viam aut exitij sequeretur. Qui salutis viā tenuerunt, eos ad vitā beatā destinatos, relictos alios in sordibus quib. se vltro foedarunt, nulla extrinsec⁹ necessitate. Quæ ra-

tio mirifice cōgruit cum Dei benignitate, vt qui non sua voluntate certaq; sententia corruerunt, porrigat omnibus manū modo velint: in pristinum dignitatis gradum restituantur oblata ope. Sed & diuina oracula fauent, omnibus testantia oblatam salutem, neque per Deum stare, quominus resurgāt à malo. *Quoties*, inquit, *volui congregare filios tuos, & noluisi*. Tum illud. *Tota die extēdi manum meam ad populum non credētem*. Et quod in ore est omniū. *Deus vult omnes homines saluos fieri*. Id est votū eius, vt omnes salutē consequantur. neminē à Deo desereri, qui non prius ipse se deserat; ei⁹ opē præsto omnib. esse; quod quidam pereunt, culpam ipsorum esse tantū nil aliud. Ita si duobus par auxilium proponatur, quod alter à casu resurgat; in cœno hæreat alter, & sordib⁹, (ita hi disputant) libero arbitrio tribuatur id discrimen non gratiæ, quæ par vtrique est oblata. Deindē quod hic sit prædestinatus, reprobis ille annumeretur, operib⁹ singulorum totum adscribi, non diuinæ voluntati nudæ. At qui ita sentiunt, curio arguit, à recentiorib. inter semi Pelagianos numerantur, qui etsi gratiam non negent, nobis tamen tribuant, quod ab illa præstatur. quibus *Ioannem Cassianum* annumerant & *Faustum Rhegiensem* viros alioqui præstantes, eoque merito putant eorū scripta à Gelasio Pōtifice fuisse reprobata. Plumbeum, inquam, pugionem, grauē contumeliam, velle traducere omnem ferè antiquitatem, abdicare Græcos omnes Patres quasi hallucinantes in re omniū grauissima. Neq; enim illi gratiæ donum excludunt, aut voluntati vim resurgendi tribuunt, nisi diuina ope regatur & iuuetur à principio ad finē boni operis. Verè enim Paulus dixit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. idem sibi de gratia Dei de humana imbecillitate vtrique proponunt, quamuis sententia discrepent in prædestinationis forma.

Luc. 13. 34.

1. Tim. 2. 4.

1. Co. 3. 7.

Exem-

Exemplo res erit apertior. Regem
finge vim auri ex æquo duobus
ferre. Alter oblatas opes respuit sua
forte contentus: alteri placet quod
datur. Quod diues hic repente euasit
& beatus, à regia totum benignitate
fuit, quamuis non sine eius consen-
su. Alterius proteruia prioris ino-
pię malo puniatur. At hoc, oblatum
donum accipere non contingat si-
ne noua gratia. Esto: sed quæ nisi cō-
sentienti nunquam dabitur. Itaque
totum à gratia pendet, sed quę liber-
tatem nostram non excludat, non
constringat necessitate aliqua. Ge-
minæ quasi arces religionis sunt *gra-
tia & libertas*. vt alteram defendas,
prodere alteram stultum. Neque e-
nim sublata altera publica salus sta-
bit. Verum dilapsam ad gratiam, o-
rationem, ad prædestinationem, vt
cepimus, referamus. [Augustinus
primus quod sciam inter antiquos,
in veteri spatio nouam semitam ex-
cogitauit, noua impressit vestigia].
Videbat Paulum docentem *non ex
operibus*, sed ex vocante dictum, *quia
maior seruiet minori. Non volentis ne-
que currentis esse salutem, sed miseren-
tis Dei*. Quod si quis audaculus con-
queratur, & accuset Dei æquitatem,
quod ad omnes homines non ex-
tendat sui dona. *O homo*, inquit, *tu
quis es qui respondeas Deo? An non
habet potestatem figulus luti ex eadem
massa facendi, aliud quidem vas in ho-
norem, aliud verò in contumeliam?*
Potestatem dicat quispiam non ne-
gamus. miserum autem, plerosque
perpetuis tenebris addici, non ex
suo merito, sed ex voluntate com-
munis patris & conditoris. id pla-
nè alienum à diuina benignitate.
Quas angustias prior sententia pla-
nè euadit, vaforum discrimen ex
conditione luti non ex sola optio-
ne figuli constare. Videbat præte-
rea Augustinus, quosdam homines
in extremas orbis oras eiectos, fe-
ris propiora quam hominibus inge-
nia, tenui aut nulla emergendi à
malis spe. Pauci inter nos sapiunt,

quid inter barbaros ab omni huma-
nitate alienos? Quis hic copiosos
diuinæ benignitatis thesauros ag-
noscat oblatos singulis vt à malis
resurgant? Videbat non paucos ea
esse ingenij prauitate vt omnem
medicinam respuat. Si vel maximè
omnia remedia consumantur, vix
vnum eorum à prauitate reuocari.
Quid infantes dicam? quidam in
matrum vtero pereunt nulla salutis
spe, quæ sine baptismo in eam certè
atatem non cadit. Ex ijs, qui nas-
cuntur, non paucos sine baptismo
ex hac vita decedere. Quo id ipso-
rum merito? nullo planè, quando
nulla affluisit lux qua bonum præ-
ferrent prauitati, ad noxæ expiatio-
nem concurrerent. Quid quod De-
us auxilia consulto quibusdam aut
hominibus aut gentibus detrahit,
quibus datis salutem consequen-
tur? Quid enim aliud verbis illis ex-
primitur. *Vae tibi Corozaim, vae tibi
Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone fa-
cti fuissent signa quæ in te facta sunt,
olim in cilicio & cinere pœnitentiam e-
gissent*. Nō fuit ergo Deus eas gentes
saluari, quando remedia non adhi-
buit, quæ sciebat fore illis certè ne-
cessaria. [His victus argumentis no-
uam prædestinationis formam in-
uexit] post lapsum hominis non flu-
xam quoad euentum & inconstan-
tem, quippè ex libero arbitrio, sed ex
gratia certam profus & ratam at-
que ex vocantis voluntate. Culpa
primi parentis in posteros diffusa
effecerat, vt omnes ex ea propagine
essemus filij iræ, odium sustinere-
mus conditoris. Ex eo veluti
pugna quædam extitit inter Dei iu-
stitiam & clementiam. Hæc ven-
iam petebat non sua voluntate
peccantibus, iustitia vt vindicaren-
tur peccatores supplicio ad legis
præscriptum. Temperamento v-
ti in ea controuersia placuit, le-
ge in fontes agi, quosdam eximi
priuilegio. Sic plerique perierunt
ac verò multo maior pars, quo-
niam paucorum est priuilegium

pluri-

Expun-
genda.Rom. 9.12.
Rom. 9.16

Rom. 9.21.

Luc. 10.13.

Expun-
genda.

Ioan. 10. 28
Luc. 14. 23

plurimū lege in fontes agatur. Pauci illi selecti ex omnibus nullo suo merito sed conditoris benignitate, prædestinati ex gratia vocantur, ad salutem admissi, non quidem sine ipsorum voluntate, quid enim id esset, an muta animantia & non potius homines vocari? certo tamen neque vllō amplius interitus periculo. Felicem fortem & votis omnibus exoptandam. Huc illa verba spectant. *Nemo rapiet eos de manu mea.* Tum illa. *Compelle intrare.* nempe in conuiuium magna Regis impensa paratum. Cæteri in suis sordibus relinquantur non temere, sed propter originis labem & alia peccata, quæ ex eo fonte, & perspecto cuiusque ingenio profecto manabunt, quæ Deus præscit ante quam fiant, promentis suæ perspicuitate. Neque tamen ita eos destituit, vt non sepe inuitet ad salutem offeratque suam opem conantibus haud leui prouentu, quando cum Deo singula peccata vitare poterunt, cæterum perueniendi ad frugem, & ad extremum spiritum in bono perseverandi nulla prorsus spe: quando perseverantiæ donum nō omnibus datur sed solis prædestinatis. Hoc temperamento ita diuinæ seueritati cōsultum est, vt locus aliquis clemētiæ relinqueretur. Pulchrè hæc dicuntur, Curio ait, & acutè. ratio discriminis præclara quare ex angelis nulli sint restituti, tum quia multo plures salutē erant consecuti quam qui periēre: tum quia ex sua sunt voluntate certa que sententia in malum prolapsi. nam an sua natura habeant, vt verti nō possent in contrarium eius, quod semel mente sunt amplexi, alia quæstio est, quā hoc loco versare non est opus. Sed certè ex proluvie hominum quosdam ex privilegio eximi necesse fuit, ne totum genus periret, & quoniam alienæ tantum culpæ rei agebantur, quod erat planè miserum. Acerbum & durum hac forma prædestinationis admissa deferi multo maiorem hominum partem, nulla fa-

luta spe. At auxilia omnibus, inquam, non negantur, quibus si voluerint ad beatam vitam perueniant. Quid tu, arguit ille, an ludere verbis placet, offundere luci tenebras? Quid præstat ea iacere salutis fundamenta nisi grauioris supplicij rei vt fiant, quæ scit ipse qui iacit, ad culmen nunquam peruentura, siue eorum culpa contingat, siue structuræ totius imbecillitate? An putas sufficientem gratiam omnibus oblatam, siue ad inchoandū salutis fabricam, siue ad perseverandum. Ita aiunt, inquam. Quid verò subdit ille sufficere ais, quod ad complementum nunquam perueniet? Denique quid hoc aliud est, quam hominem fati necessitati subijcere, non ex stellis, sed quod est validius ex diuina sententia, vnde nulla sit ad maius tribunal prouocatio. Quis consilio locus, quis arbitrio? vbi quorundam salutem Deus certò sanxit, sine ea sanctione & certo decreto, quod moueri non potest, nullus illam consequatur. Nodum, inquam tetigisti. In eo nostris theologis sudandum, præsertim qui ex Thomæ Aquinatis præscripto Augustini rationem magno animo tuentur. Verum vt maior lux sit, noua de Dei gratia instituenda est disceptatio. Inquam priusquam ingrediar, addam non fore fortassis absōnum, neque à nostræ religionis placitis alienum, si ex magno numero eorum, quos Deus sua electione non secreuit ab alijs, & quasi in gratia stabiliiuit, atque ita vt in fine certè vitæ non possent deficere; quosdam ex alijs putemus ope diuina, quæ omnibus nō frustra offertur, paucos emeruisse. Quod non nemo sensit nostra ætate. Sic enim vtrumque prædestinationis genus connectemus: & conciliabimus diuina oracula quæ in speciem pugnantia paulò antè multa protulimus, vt prius in plerisque prædestinatis locum habeat ex sola Dei gratia absque ipsorum merito, postorius in paucis alijs quos ex ope

delenda ad finem usque capituli.

oblata

oblata omnibus, quando sufficientē dicimus, adiuncto propriæ volūtatis consensu contingat emergere è malis, perstare ad finem in bono. Sic gratiæ dignitas amplificatur valētis singulos expiare argumento, quod ea ope quidam pauci quidem, sed nonnulli liberantur. Et quantum est sine gratiæ iniuria nostri arbitrij tueri libertatem? Naque opera sedare formidinem multorum, qui nisi primis prædestinatis sint adscripti, putāt de aliorum omniū salute profecto esse actum. Nam quod de *Cassiani & Faustii* libris opponebatur à Gelasio eorum lectione interdictum. Non puto id factum propter dogma de prædestinatione quod illis fuit cum alijs Patribus commune, quorum scripta is Pontifex probat Gregorij Nazianzeni, Basilij, Chrysofomi, Hieronymi, sed propter alia quæ ex ijs libris expūta suspicamur, auctor Trithemius Abbas in *Fausto*. Et video quæ à Cassiano dicta sūt omnia de gratia certè & libero arbitrio à viris eruditis nostra ætate defendi quasi pietati consona neq; deflexa à fidei regula sancta.

C A P. VII.

Plures gratiæ diuisiones.

DVO genera actionum sunt in nobis: naturales quædā naturæ nostræ consentaneæ & à naturæ facultate profectæ, nempe videndi, audiendi, ingrediendi, cognoscendi. Aliæ supra naturam quæ ad promerendū Deum & ad vitā beatam referuntur, vti iustificatio impij, expiatio peccati, meritum vitæ æternæ, & quæ eodē pertinent multæ aliæ. Minores sum⁹ diuino præmio. supra vires nostras & naturæ facultatem est non tātum, vt tantum bonū assequamur, sed etiam vt illud pmereamur bonis operibus & sanctis. In vtroq; actionū genere diuino adiutorio eget vita humana. Verūm est illud à Paulo in Actis affirmatū. *In ipso viuimus, mouemur & sumus.* Tum illud Pindari in Pythijs; *Εκ θεῶν γάρμαχαραί τῶσσι βρο-*

ταῖς ἀπερτῶσι. Hac imbutæ persuasione olim gentes sine diuina ope præstari ab homine nihil, nisi auspicato litatoq; magnæ rei quidquā aggredi nefas putabant. singulę ciuitates Deum aliquem adoptabant, in cuius tutela essent, & qui suo numine publicos, & priuatos conatus iuuaret. Neque enim vt filius absente patre & subsistere & operari per se potest, sic nos sine Deo. Sed potius vt lumen præsentiam solis & vim requirit, sic res omnes creatæ Dei conditoris ex nutu pendent. Ad actiones naturales perficiendas opem quidē participat, sed communem minūsq; præstantē. Posteriores actiones maiori conatu & virtute iuuando in nobis nobiscū perficit. Hæc plana sunt & vulgaria. Illud anceps. quid hoc adiutorium Dei auxiliūq; sit, qualitas ne in subiecta & proxima causa, an actio aliqua à Deo profecta. Intere st vtro sentiantur modo. Equidē sic arbitrabar Dei auxilium nullam in proximo agēte affectionem dicere aut etiam operationem, sed ipsam actionem videnti in homine, calefaciendi in igne, diuina etiam promerendi, vt procedit à causa proxima ijs nominibus vocari, vt à Deo adiuuante eandem esse auxilium opemq; diuinam. Finge aliquem humeris ingens pondus sustinere velle viribus impar, Atlantis æmulatione cælum. Accedit qui opem ferat, ne sub pondere corruere sit necessum. Iuuamen illud nil est aliud profecto, quam sustēratio ipsa molis vastæ, vt processit ab eo qui in subsidium accessit, opem conāti tulit. Sic de diuino auxilio cogitandum est. actionem ab vtroq; agente profectam diuersa inducere nomina & rationes non easdem cum sit eadem. Esseque adeo veluti canalem & tubum. per quæ procedunt quæ sunt vtrique agenti consentanea, vt ab homine humana, vt adeo diuina & incorporea aliquando. mirabile dictū, sed verum. exemplo rem vniuersam capies. Calefactio tum à calore ignis procedit, tum ab ignis substātia, sine

Nota

Ab. 17. 28

Oo

qua

qua neque ardor confisteret, neque verò operaretur. Sic calefactio vt est à calore admotæ stupæ infert calorem, vt ab igne nouam ignis formā. Quæ ratio latissimè patet & actionibus Sacramentorum adaptari potest, quæ Dei virtute, hoc est vt à Deo profectæ animam expiant in generatis virtutibus & sanctitate. Magnum est aquæ lotionem corpus elui fordidibus, animam etiam incorpoream peccatis, sed Deo operante consentaneum. Tū spectra in sensu interno quæ vocamus phantasmata, intellectus agentis ope & lumine adiuta supra vires assurgunt, & in intellectum possibilem, qui est incorporeus, transmittunt species & imagines incorporeas rerum quæ sub sensum cadunt, *idæas*, Græci vocāt. Atque hæc in cōmune quidem dicuntur de auxilijs diuinis. aliud est an præter actionem qua effectus producit, aliquod auxilium detur præsertim ad perficiendas actiones, quæ supra naturā sunt, per modum habitus affectionisq; in agente. Ex multiplici gratiæ in suas partes diuisione melius id intelligitur. Vobis, curialis ait, istas subtilitates relinquo: quibus & pallio magnum vobis sapientiæ nomen arrogatis. mihi caput iam dudum his nænijs obtunditur. De illis ad rauim disceptate & ad noctem si libet. Ego me domum ad cœnam refero, curatum ne quid desit. Attenti, inquam, ad rem iuris periti estis. nulla sapientia placet, nisi quæ cum crumena & culina sit coniuncta. Mineruæ inquit ille, exemplo sapientiæ præsidis, quæ inter arbores oliuam fructuum causā legit, infrugiferas dijs alijs reliquit in tutela. ne honorem, pretio vendidisse videretur scilicet glorientibus. Risimus argutiam & ego, lautè vt sint epulæ vide: cū calceatis dentibus festinamus. iter & disputatio acuit famem. Discessit ille. ad abeuntis fratrem ipse, liberius sine arbitris exequemur quæ sunt reliqua. Itaque gratia alia habitus est alia actio. Animi vires imbecilles sunt, neq; in ipsis vt ad Deum

& diuina sine vi altiori consurgant. Habitibus virtutibusq; opus habet celo datis, quibus vegetatus faciat, quæ esse præstare non possit. Sic fidē, spem, caritatem, virtutes alias menti ingerit Deus, quibus cælestia cōplectatur. Ab ijs virtutibus procedens actio, vt à Deo noua ope oblata iuuante, sine quo nihil profecto sumus, gratia etiā vocatur. Hæc rursus gratia quæ actio est in excitantem passim tribuitur & adiuuantem. Excitat Deus per concionatores, prodigia, per mala quæ infert & supplicia. Aspectu quin etiam rerum omnium, quæ sub sensum cadunt, atque earum specie extrinsecus excitamur. Interi⁹ commotis in mēte varijs imaginibus salutare affectus sæpè existunt, amoris, timoris spei, doloris & gaudij. Admonitio externa, commotio imaginum, affectus inde exurgentes, gratiæ excitantis ambitu continentur. *Adiuuantē gratiam* intelligim⁹ ipsam Dei opem & iuuantē quo nobis iunctus subleuat infirmitatē nostram, vt præstare possimus eo præstante, quas nostris viribus non possemus *salutares actiones* poenitentiæ, dilectionis, abdicationis morum priorum vitæque turpioris. Possent quidem ipsi menti inditi habitus, posset & Deus ipse paratus opitulari in angustia, gratia adiuuans vocari, sed abusu vocis & improprie. Ipsa *actio salutaris* vt à Dei ope profecta gratia adiuuans proprie est. Alia diuisio gratiæ quæ in ore omniū est cum priori consentit, nominibus modo cōmutatis. *In præuenientem*, quæ eadem *excitans* est, & *concomitantem*, subsequenterq; quæ vtraque gratia cooperans est alia atq; alia ratione. *Concomitans* est, quoniam nobis adest, & imbecillitatem nostram subleuat. *subsequens*, quod sequitur gratiā excitantem seu præuenientē. Eadem res, rationes diuersæ: ne nominum multitudo decipiat. *Quemadmodū gratia adiuuans operans seu cooperans* dici solet. In tribus vocibus vis unica est. variæ tantum vnus gratiæ officia & functiones ijs nominibus de-

signan-

Sophista
quis.

signantur: quæ longiori explicatio-
ne non indigent. Abscedant sophi-
stæ, neque inuolucris verborum &
tenebris clarissimarum rerum, vt so-
lent, signa confundant. Procede vl-
terius, ait curio, si tamen quoniam
de sophistis mentio à te facta est, pri-
us explices, quid eo nomine propriè
significetur. ne hallucinemur in vo-
ce cuius frequens vsus est. Faciam li-
benter. His spinis iucundiora & faci-
liora miscere operæpretiū. Ergo qui
falso sibi arrogat nomen sapientis,
q̄ multa mouet assequitur pauca, is
iure sophista est. auctores Plutarch⁹
in Themistocle, Suidas. Ita quod est
in morib. hypocrita probitatis simu-
lator falsæ & emētix, id in artib. in
geniis & in sapiētix studio Sophista
est. Clamosum, tricas necētē in a-
nes, qui se profitetur de quacumque
proposita quæstione disputaturū ex
tēpore, hos vulgo sophistas dicim⁹,
nimirum ea quoque vitia plerumq;
ex simulatione sapiētix proueniūt.
Quid hæc, subdit ille, an ignoras, eru-
ditis id nomē datum, vt *Gorgia Leon-
tino, Protagora Abderita, Libanio*. Nē-
pe: sed propter quandam similitudi-
nem quam gerēbant cum circulatori-
bus illis sapiētix ineptis simulato-
ribus, ac triconibus, quos verè sophi-
stas dixerunt.

C A P. VIII.

De gratia sufficienti &
efficaci.

EN scopulus ad quem multæ con-
fractæ sunt naues. En Euripus rap-
pidus in diuersas ac cōtrarias partes
verso mari velut mōte præcipiti de-
uolutus torrens, feruens rixis & con-
tentionibus. Nusquā maiori animo
neq; odio partium magis implacabi-
li hisce annis certatum est, vsq; eo vt
ad seuera tribunalia vētum sit, dum
vtrique aduersarijs hæresis crimen
affingunt, quo nihil est grauius. Ipse
Romanus Pontifex appellatus iam
aliquot annos ea cōtrouersia distri-

ctus nondū in pace litigantes posuit
novo decreto pmulgato. Noua gra-
tia nomina, recens controuersia. Nā
in Thoma Aquinate & vetustiorib⁹
rara aut nulla vestigia. Cōtrouersia
caput, cum gratia arbitrij libertatem
conciliare magno vtrinque præcipi-
tio siue gratiæ nerui collidatur, siue
arbitriū necessitate aliqua constrin-
gatur. Ergo inter gratiam sufficientē
& efficacem distinguimus: vt suffici-
ens sit qua facultas datur operandi
diuina ante ipsam operationem. Sic
intra ambitū sufficientis auxiliij com-
plectimur præter virtutum habitus
cælo datos gratiam excitantē omnē
& præuenientem, quidquid denique
diuinæ opis actionem nostram præ-
cedit. Atq; hæcten⁹ theologi omnes
consentiunt. *De efficaci gratia* maior
est concertatio. Qui Thomæ Aquina-
tis placita amplectuntur, ij ferme
auxilium efficax putant qualitatem
menti inditam, non diu sed ad breue
tempus persistentem, aut certè acti-
onē quæ præcedat nostræ voluntatis
motum consensionemq; quæ ad il-
lam eliciendā omninō constringat,
nulla vagandi relicta facultate. Ita-
que posito *auxilio efficaci* voluntas
nunquam resiliet: ducturn potius di-
uinum haud dubium sequetur ad sa-
lutem. Alioqui quæ ea efficacia esset,
nisi cum effectu iuncta *gratia potius
sufficientis* in castra, quidquid id esset
profecto transiret, neq; esset efficax
gratia actionis nostræ & consensus
cōplemento nudata. Si roges, è duo-
bus pari vtrique oblata gratia cur al-
ter obtemperet, ille resistat in malo:
fidenter respondent, quia noua da-
tur gratia vni, quæ socio planè non
conceditur. Mirabile prorpsus atque
miserandum, agi reum aliquem in
quo non potuit vitare viribus, quæ
erant ad id necessaria, penitus desti-
tutus. Alijs è contrario videtur *suffi-
cientem gratiam* hoc solo ab efficaci
differre, quod ad priorem gratiam
liber consensus voluntatis accedat:
ipsamque adeò sufficientem reddi
efficacem, quoniam effectu iungi-

tur. E duobus in pari oblata gratia, quod hic sanctur, alter in fordibus maneat, id discrimen non referendum in gratiam, quando vtrique paraderat, sed voluntatis humanae libertati, qua alter deum inuitantem libere secutus est, renuit alter. Hi *libertatem nostram* tuentur, illi *gratie dignitatem*: sine qua neque opus salutare inchoamus, neque complemus. Vtrumque si iungeretur salutari aliquo temperamento consultius esset: quam inter se conuitio & lingue petulantia pugnare, quasi priores nouis Lutheri placitis faueant: qui mentem necessitati subiecit sublata libertate fastu tumidus, procax ore. Et sane quae in nobis libertas reliqua erit in his certe actionibus, si ex anticipata Dei motione voluntas cōstringitur, ne possit excurrere in alia libereque spatari? Posteriores accusantur, quasi Pelagium sequantur, nostris viribus tribuentes bona quae facimus certè complementum (sine quo quid alia sunt?) dent nobis, neq; totū opus adscribant gratiae. Inter hæc duo præcipitia media tutissimi vadunt, qui supra gratiam quidem sufficientem addunt efficacem: negant tamen ab illa voluntatem vlla necessitate cōstringi: ac potius actionem ipsam esse contēdunt libere à voluntate elicitam, à gratia sufficiente Deoq; adiuuante productam quidem, non tamen sine nobis. Actio illa qua ratione à nobis proficiscitur volitio, cōsensu est, quā à Deo adiuuante, diuinum auxilium & gratia. Quæ sunt superius dicta, memoria tenere opus est de Dei auxilio in commune. Hoc temperamento sanè gratiae dignitatem tueri proclive est, cum nihil nobis in iustitiæ studio sine Deo tribuatur, nihilque de nostra delibetur libertate. quando ante ipsam volitionem nihil voluntati inest, per quod ad vnum cōstringatur. At posita ea gratia efficaci, curio arguit, quocunque modo eam finxeris, voluntas operationem retractare non potest. quam ergo illi libertatem relinquis?

Concedam, inquam, quoniam qui operatur, dum operatur, necessario id ex conditione facit, sine iniuria tamen libertatis, quoniam ex ante dicto, inhibere eam actionem potuit: quod ipsum in alijs actionibus libere agnoscere promptum est, ingrediendi, legendi, videndi, libere fieri eas omnes quantumuis ex conditione, dum iam fiunt, quādam induant necessitatē. Placet hæc ratio ille addit, acute & vere hoc itinere suscepto *libertati* incolumitas, *gratie* sua dignitas constat. neutrum alteri aduerfatur. Verum quæ ex Augustino de prædestinatione explicasti, ea cū his quo modo concilientur videre percipio. Sic prædestinatos à Deo dirigi ad capeſſendam beatitudinem, nulla vt fraude possint aberrare, neque præter eos ex aliorum numero quemquam consequi salutem. An credis cum his arbitrij libertatē consistare? Arbitrij enim motus anticipates sunt, & in vtramque partem flexantur. *prædestinatio* ea certa est haud dubium & constans. Non omnes, inquam, Augustini in eo sententiam probant. horrida multis videtur & aspera: neque video hætenus certo aliquo ecclesiæ decreto fixam, vt resiliire non liceat. Sed in medio relictam, vti pleraque scholæ placita. Ac præsertim si cum ea prædestinatione, *ex priori* forma prædestinationis, quam vagam vocant, aliquos ad salutem admittimus, vt superius est dictum, omnis illa seueritas grata dulcedine temperatur. Verum quoniam in nostris theologorum scholis ea potissimum ratio valuit, ea suscepta libertatem nostram tueri delibatum & fixum est. Id vt contingat, Deum finge modis omnibus tueri prædestinatum decreuisse, ne ex hac vita decedat labe contaminatus peccati. Quod in singulis actionibus & motionibus non cogendo pro imperio & viribus facit, sed placide inuitando & demulcendo. Ita qui omnibus machinis, quas Deus parauit, iunctis prædestinatus resistere

fiteri

stere non posset, & vocibus omnibus surdas aures præbere; singulis potest repugnare; libereque consentit, eoque in meritum adscribuntur quæ facit. Neque insolens hoc videri debet, quando in culpa ponuntur minora peccata, quia etsi omnia vitare nemini licet, singula libere facimus. Num hoc nouum est, & non potius scholis familiare? Quid verò si quis ita sit præfracto ingenio, ut omnes à se Dei motiones repellat, quod posse facere verum est, quando in omnibus liber manet: num ex eo euentu prædestinationis constantia debilitabitur? Non puto. sed potius ea hominem contumacia, quæ laterè Deum profecto non potest, eo ingenio, suorum militum numero non adscribit: sed quos nouit certissimo eius imperio obtemperaturos. Ratione non alia in reprobis procedendum est. Possè quidem cum diuina ope parata omnibus singula peccata vitare, tametsi fugere omnia non possint. ideoque singula in culpam adscribi. Sed num credis sufficiens auxilium dari omnibus etiam reprobis ad resurgendum à malo, ad vitanda peccata? Credo equidem. verax est enim qui sine discrimine dixit. *Ego stō ad ostium & pulso: & multa* id genus quæ memoria tenes, & occurrunt passim. *Vocaui & renuistis.* Tum illud: *totā diē expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.* Verum quid de infantibus dicas, qui in matrum utero pereunt, quid de ijs qui in primis annis, sed inter barbaros, quibus nulla euangelij notitia est? Et constat illis sine baptismo salutem non contingere. De adultis non loquor, quoniam signatum est super illos lumen tuum Domine, tenue quidē & quasi in nocte illumi, nonnullum tamen. Ego de ijs infantibus sic statuo, in Adamo quo peccante sunt infecti, & cuius delicti poenas luunt, sufficiens auxilium accepisse. Ea repudiata gratia mirum non est si à communi lege, qua post lapsum omnes inuitā-

Apo. 3. 20

Pro. 11. 24.

Ro. 10. 21.

tur ad iustitiam aditu patenti, iustitiam excepti sunt. Sed num gratia sufficiens ad perseverandum omnibus datur etiam reprobis: si enim non datur, qua equitate plectuntur, in quo ad effugium vires non suppetunt. Ad hæc eam dare ludibrium merum esset nullo vsu, ex tanto numero, nullo profus exequente ad quod facultatem habet paratam. *Gratia* *ἐπιλέχεια* est, non facultas sine vsu vana, umbra absque corpore inanis, statua iners. Ad hæc respondere sic possum. Donum quidem perseverantiae, quod ipsa perseverantia est, nulli conceditur, præter prædestinatos, qui soli & omnes ad vitæ finem in bono perseverant. De facultate sufficiens ad perseverandum alia ratio est. Omnino secundi generis prædestinatis admissis facilis responsio esset ex ijs qui delicti primo non fuerunt, quosdam cum Deo euadere tamen, atque adeo facultatem datam omnibus in quibusdam cum vsu iunctam. aliorum culpa factum, ut ea gratia ad frugem non perueniat. Ea reiecta sententia (vni à plebisque repudiatur quasi absque) dicam reprobis initia quidem dari eius sufficiens ad perseverandum gratia. vocantur enim omnes, & iustitiae viam tenere; in eaque progredi ad tempus possunt: complementum autem & cumulus, quod ex virtutum habitibus, gratia præueniente & excitante conflatur etiam ante perseverantiam, solis prædestinatis. Quid enim excitet hominem stola iustitiae nudatum, profundè in exitu vitæ suis malis indormientem, neque euigilaturum profus? quid præueniat ope inani? quid margaritas obijciat recusanti, nisi ut vindicta sit acerbior, casus grauior? Ita plenam ad perseverandum opem non dari reprobis puto, non modo denegari perseverantiam. Mirificè omnia coherant socius ait, miseri homunculi terræ planè filij, qui in tenebris diglantur sine vlllo laboris effectu offendentes ipsi pars in gratiam, alij

in libertatem, & in consortium erroris rapiunt alios. quæ plurima turba est. Sed num putas in nobis sine Dei auxilio peculiari situm, ut bonum aliquod certè operemur, viasque nostras bonas faciamus: de quo etiam hoc tempore magna est concertatio.

C A P. IX.

Bonum ex nobis aliquod operari possumus.

GRavis hæc quoque disputatio, & quæ hoc tempore multis successit negotium. Amicus quidam, quem nominare non attinet, in scholas non ita pridem inuexit, quod ante passim repudiabatur, nullum bonum opus ab homine fieri naturæ viribus sine auxilio gratiæ. Si obijcias peccatoris hominis & nequam fore opera omnia peccata: quod plures Pontifices suis responsis improbarunt. Negat id quidem, quoniam improbis etiam quoddam gratiæ auxilium adesse arbitratur ad bonum excitantis & adiuuantis. Ego tamen, ut in pauca disputationem concludam, sic statuo. In homine quamuis flagitioso & peccati labe contaminato situm esse sine vlla superaddita ope, ut bona opera moralia faciat non omnia; neque enim poterit, dum à malo non refurgit, omnia legis exequi mandata, sed quædam tamen. quod video dictum plerisque theologis placuisse. Neque enim peccati labe ita natura corrumpitur, ut non aliquod mente veritatis lumen eluceat, tenuè quidem & malignum: illudque lumè affectu sequi possit læto quamuis gradu & cespitando. Qui vineas plantare possumus, magnis molibus & cæmentis ædificia construere, an non ijdem mendico manum ad stipem extendenti teruncium dare simplici voluntate miseriam subleuadi, nullo alio prauo affectu, nul-

la alia praua circumstantia tædata?

Atqui hoc opus bonum est probitati consonum. Quin eo plerique theologo præcedunt, ut Deum nos sine cælesti ope posse amare præ alijs omnibus contendunt eo affectu quo pro amico, pro patria, adde, pro pecunia, pro libidine, pro secta solent quidam vitam sanguinemque prodigere. Verax est enim qui dixit, *Maiorem caritatem nemo habet.* nosli cætera. Quid autem interest Deum inter & alia enumerata, ut pro illis possim vitam periclitari, pro Deo non possim, cui debere nos plusquam parentibus & patriæ natura duce plerique omnes nouerunt. Neque tamen ex eo colligas in homine situm peccatore primum de dilectione Dei decalogi præceptum ex suis viribus implere. Quoniam in eo non simplex amor præcipitur, sed ex quo sequitur quasi legitima proles vniuersæ legis obseruatio, iuxta illud. *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Quæ homo peccato obnoxius præsertim, exequi omnia non potest, ne iusti quidem & sancti nisi vis superior adsit. Ea est imbecillitas ex peccato, ut diuina ope egeamus in quibusdã quæ alioqui naturæ consona videbantur. Illud cauendū, ne ita ad Dei auxiliū omnia referamus, ut nihil præter prauitatem & ingenio relinquamus. His nostris diuina perfectio oracula consonant argumentis. Voluit Dauid nomini Domini ædem exstruere, volūtas ea & cogitatio bona fuit, ut diuinæ litteræ testatur. Prohibetur autem opere id præstare. in quo indicatur eam cogitationem à Deo profectam non fuisse. An vetaret, ad quod ipsemet bonis cogitationibus immixtis inuicem non arbitror. An aliquid opponi poterit tantæ perspicuitati? Illud, amicus ait, opus religionis quale illud fuit humano ingenio non rectè tribui. Quasi interfit, inquam, inter religionem & alias iustitiæ partes virtutesque alias, quarum actiones à prauo homine præstari aliquando confecimus, ipsam

Ioan. 15. 13.

Ioan. 14. 15.

2. Reg. 7.

Dei

Dei dilectionem, non quidem perfectam, sed inchoatam, sed informatam, sine vitio vilo tamen, sed Deo eam voluntatem acceptam, ipsoque adeo auctore arguis. Non contendā. Proli sanè ex Bethsabæe natæ cum incolumitatem petijt, an id votū eam pietatem acciuet quis iure: an à Deo profectum, quod irritum cecidit, & cōtra vaticinium prophetæ mortem infantis denunciantis: Ex eo saltem efficitur, ille ait, bonam voluntatem aliquando antè gratiam Dei præcedere. Quod si annuis, & illud fatearis oportet, iustificationē impij ab ipso inchoari posse. quod auersantur aures, & à Ioāne Cassiano dictū passim vituperatur. *Si enim impius ex se bene operatur, Deus eo conatu placatus facile fundamentis iactis reliquam molem & culmen imponet.* Nihil, inquam, prohibet bona opera antè gratiam perfici, verum quoniam ijs Deum impius non demeretur, quod sint inimici opera, ingrata arbor, fructus insuaues (contra quam Ioannes Scotus sensit) non potest impij iustificatio ab ijs operibus inchoari. At epi-
 phonema illud vulgatum bene habet. *Faciēti quod in se est, Deus non negat gratiam.* A nobis ergo aliquando talus incipit. Rectè, si quis faceret quod in se est, nempe legem omnē impleret diuina mandata sine celesti ope. Illud contendam in iustificatione impij sæpè gratiam præcedere, aliquando bona opera. Exempla vtriusque rei proferamus. Paulus persecutor, Mattheus publicanus repētè nullis bonis operibus, contra multis malis foedati diuino dono honestatur, traducunturque repētè ad Evangelium. Econtrario Cornelij centurionis eleemosynæ antequam pi-
 E
 orum numero adscriberetur, sunt ex auditæ, Zachæi fides & votum Christum videndi sua largiendi, latronis in cruce pietas & in socium dura increpatio videntur præcessisse subsecutam Dei benignitatē, qua eorum peccata expiauit. Si hæc etiā omnia contendas sine auxilio gratiæ non

contigisse. Sit sanè: modo in genere concedas, potuisse illos, posseque alios ante iustitiā ex natura bona aliqua operari. Id enim agimus. De iure disputatio est: de exemplis per me, vt volueris statue. Summa nos in peccatore nullum meritū apud Deum agnoscimus, in quo Pelagius errauit, errarunt alij quidam. Item morale bonum non facimus proximam ad iustitiam præparationem, sed remotam alterius ordinis, & quæ vix id nomen, ac ne vix quidem meretur & laudem. Deus tamen remotè bonis impij operibus & lachrymis flexus aliquantum sua benignitate ductus magis quàm re alia quapiā consummat quæ ille inchoauit. Ita Deus non nostris operibus flectitur; sed spontè dona sua concedit homini, eaque auget: neque in nobis situm est, vt vias nostras bonas faciamus, siue iustitiam inchoemus. De his plura, quam omninò putāram. Reliquum est vt spinosis disputationib. in scholas ablegatis, ad amœna prata recurramus. Quem de morte instituius sermonem absoluamus, acerbū non videri miseram vitam feliciori mutare. Domum vt nos referamus tempus admonet, socius ait, inter eundem quæ supperunt, exequaris.

C A P. X.

Mortuos non esse lugendos.

VIta præsens ærumnis multis obnoxia foedaque, breuis, inconstans, & fluxa non amittitur in morte, sed meliori & iucundiore mutatur æs in argentum occulta quadam & altiori chalcymix arte, argentum vertitur in aurum fœnus omnium maximum. In præfenti hospites & aduenæ sumus, neque enim, vt maximè velimus, domicilium diuturnum possumus & proprium in terra collocare. Cæ-

Act. 9. 4
 Mat. 10. 3

Act. 10. 31.

Luce 19. 2.

Luce 23.
 40.

Phil. 3. 20.

Io adscripti ciues sumus. Sic Paulus. *Nostra conuersatio. πολιτεύμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάδει, nostra ciuitas in caelis est.* qua sententia Aristoteles *πολιτεύματα ἔχει, μετέχον*, dixit, hoc est, *ciuitate donati sunt*. A prima ætate ad eam ciuitatem felicem, ad eam requiem festinamus & quidem magnis itineribus, pleno gradu; vbi labor amplius non erit, vnde exulât molestiæ. Corpus quasi canis rabidus in foueâ includitur; ea molestia liber animus & societate graui, in cælum euolat. quid ergo graue est, quid cunctamur, quid refugimus, eo per mortem peruenire, quod ab ortu semper petiimus: si ex viro graui & veraci opes & regnum paratum audires tibi, si modo sequereris intrepidè, quo ipse duceret, haudquaquam dubitares fidem dictis adiungere, te in viam dare quamuis longinquam & arduam. Deus de hac vita recedenti pollicetur immortalitatem, copias, felicitatem, & te tuaque ei credere dubitabis: si quis optionem det, hodie quinque asses malis, an in crastinũ quingentos aureos, num dubitares priori conditioni posteriorem præferre: contra agunt, qui promissiones futuras contemnunt præsentem illecti iucunditate, quam stolidè nemo nõ videt. Hoc est fidem abnegare, violare Euangelium. Graue dedecus procul esto, facessat ignauia. Si in ferrum & flammam incurrendum sit, si in medias hostium acies penetrandum, securus tamen ad vitam beatam contendam ipso mortis contemptu hostib. formidabilis ferocque. Mors quacumque ætate optanda, infantibus viam in cælum patefacit, iuuenes à malis arcet, florem in fructum vertit: senes multiplici molestia liberat, qui sibi ipsi propinquis & amicis sunt graues intolerandi; mèta omnibus, multis remedium mors est nulli mala nisi qui malam arbitratũ. Nullus hic lachrymis locus, nullus mœrori, prætermittimus, non amittimus, qui vocatione diuina tantisper à nobis recedunt. Alio-

qui si dolori habenas laxamus, incredulis occasio parata impijs nostra mordendi, nutare spem nostram ferio existimandi, commentitia esse omnia quæ de futura felicitate prædicamus. Et quid faciant, cum videant quos viuere apud Deũ dicimus, eos quasi extinctos & perditos lugere? At in minori ætate certè nõ dum decursis omnibus vitæ spatijs extingu graue est, dignum lachrymis malum, inepta iudicia nostra sunt, cogitationes inanes. Quid cuique conducatur, agnoscit solus, qui facit. Tu immaturum putas pòmum, quod ne putresceret Dominus opportunè decerpit ex arbore. An varios vitæ casus ignoras, pericula graui? Ad ea quæ dicebantur, recurro. Gentes, quæ sine spe viuunt & moriuntur, importunis lamentis æquamus, & speramus eas credituras vera quæ profitemur, & nõ potius simulata, ficta, fucata? Verbis fidem astruimus, factis euertimus, quod non minus noxium est. Infanum quantum ea cogitatio professioni nostræ noccat. Sic Paulus detestatur & culpatur in futurum funere lamentari. *Nolumus, inquit, ignorare vos fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent.* Christus Dei filius a morte in nouam vitam suscitatus, nostræ restitutiones specimen est. Iniuria tanto mysterio irrogatur haud dubium funebribus lamentis & lachrymis, referre nihil aut parum ne quis credat. Non potest vita æterna succedere, nisi ex præsentem migramus. Splendidam vestem auro fulgentem & purpura induere fas non est, nisi lacero rusticoque amictu detracto, æternisq; fordibus elutis & illuue. Quid plura? contumtum Christo & professioni lachrymæ importunæ faciunt. Humanitatis sensum hominibus detrahis: dicat quispiam, ferreus & saxeus sis; si absentiam carorum dolere vetas: neque vetando proficias tamen, morem inter omnes gentes mortuos lugendi conuellered

arduum

arduum plane. Video & fateor, neque fumus ita rigidi, nihil sentire vt in suorum funere præcipiamus. Maius, id est, quam pro humana conditione ac beatæ vitæ seruatū. Humanum dolere, quos diligimus, absentiam. Vt maximè ad maiores opes proficiscantur & fortunam, illorum profectorem nostram solitudinem lamentamur. Iumenta vides, cum quibus diu onera gestarunt, eorum gaudere societate, absentia requirere. Boues quin etiam visi sunt iugalibus extinctis distractisve effudisse lachrymas. tanta continuatæ societatis vis est. Adde Christum in funere certè Lazari emisisse, cum singula lachrymas ardentis amoris & doloris indices. Sed & templa ipsa, aræ, sacerdotes ex maiorum ritu & more in funere splendidum cultum luctu, vestem pretiosam atra mutant, cantus lugubres adhibent ad mœrorem prouocantes. Verissima hæc omnia sunt, ita non dolorem inhiemus penitus, qui enim id liceret sed modum præcipimus, ne sint diurnæ lachrymæ & aternæ, ne curationis desperatæ. Lugeant ignaræ Dei & in omnem libidinem scelusque proiectæ gentes ad eum modum, quibus præsens iucunditas detrahitur & lux, futuræ vitæ nulla spes est. Ij mortem exhorreant, laxent habenas dolori, annos integros in luctu ponant, nobis modesta vti tum in alijs vitæ partibus, tum in luctu consentaneum. Quod autem de impijs est dictum, ad prauos homines extendito; qui suæ professionis oblit, noxijs corrupti voluptatibus Deo offenso vitæ impuritate, neque in morte certè placato decedunt. Eos verò perpetuis lachrymis prosequi, non prohibemus. Lugendos merito, nõ quod ex hac vita decedant, sed quod aternis cruciatibus addicantur nulla veniæ spe. Adijce ad superiores, si placet ex parte veteres Patres Iudaicæ gentis progenitores. Ante Christum fas fuit diu lugere defunctos, quippe nondum ad cælos via complana-

ta, vitam beatam à morte non consequebantur. Eam modo spem à longè salutabant, vt Pauli verbis vtar. Sic Iacob diu ac serio luxit filium Iosephum, quem extinctum putabat. Iacobum ipsum defunctum in Aegypto luxere totis septuaginta diebus, qui mos solennis ei gēti erat in suorum Regū funere, auctor Diodorus Siculus. Sed vide communionem in terra Chanaan, vbi sepultus est, septem tantum dies lugetur. Quo significaretur in terra promissionis felici, in ius populi sancti hæditarium destinata, hoc est, futuro tēpore nefas fore diu lamenta continuare. Quod ipsum in duobus primis ducibus gētis Iudaicæ ceptum est. Quādo Moses lugetur extinctus antiqui temporis legislator. Iosue, qui Christum nomine & significatione, & factis exprimit, in funere non traditur luxisse populum, nihilominus vniuersæ gēti cari. Ergo post effusum Christi sanguinem eius virtute in cælestes sedes aditu patefacto extinctos diu multumq; lugere inter pios stultum & turpe est. neque fictæ lachrymæ adhibeantur, quod faciunt in quibusdam nationibus nenix pretio redempte, vt passis capillis magno vultu lectum funebrem prosequantur, ex antiqua Græcorum imitatione puluere inspergētium capita, vel lētium capillos, quos supra cadauer iactarent. Quod in Patrocli funere factum duobus locis Homerus ait. Mimicæ ex lachrymæ procul amoueantur, nostræ religionis probrum & dedecus graue. Vera etiā propinquorum lamēta frænentur: placidis cogitationibus inhibeantur. Quod non erit arduum, si motus animi ad rationem reuocentur, sensusque dolor ea fide leniatur, quam suscepim⁹ à primis annis. At occiso Stephano protomartyre luctum magnum instaurasse pios Lucas narrat in Actis Apostolicis. Ad funeris cæremonias & cantus lugubres, qui à primis temporibus in vsu fuerunt, refert Hieronymus, non ad verū dolorem

Heb. 11.13.

Gen. 37.34
Gen. 50.3Gen. 50.10
Diod. Sic.
lib. I. Biblioth.

Deut. 34.8

Ios. 24.29
Iudic. 2.8.

Iliad. 18.

Act. 8.2.

Hierony. in
funere Pauli.

& la-

& lachrymas, quarū nulla causa suberat, gaudij potius & lætitiæ in tanti viri triumpho, quem deuictis hostibus post Christum ducem primus in cælum intulit, quod pij ignorare nō poterant, in veste fulgenti laurea capiti imposta curru sublimi elatum in cælum. In tanta lætitiæ & gloria, quam absonum lachrymis foedare faciem, vestes atras induere, lugubrē assumere personam & habitum. Verum Ambrosiū ea probitate & prudentia amarē fleuisse tradunt, cum ē proborum maximē numero aliquis morte rapiebatur. Expedita responsio non extincti vicem dolebat quasi lugenda passi, sed ærumnam suam quod se prætermisso ille præcessisset ad palmam, non dolor lachrymas eas exprimebat, sed æmulatio. Deinde vrebatur maximē imminut^o eo detractō virorum insignium numerus, quorum humeris Ecclesiæ salus incumbit, & eorum ob merita cæteri stant. Argumenta, inquit socius, præclara, sensus contumax, non mouetur ratione, non concedit veritati. Si non vincitur, inquam, certē placabitur nostris præceptis, & prudenti cōsilio mitigabitur. Reliquū est in extrema tabula subdit ille ex his speciebus, vt pharmacum in nostri ordinis hominū gratiam temperes salutare: quod in angustia moriētibus sensim & placidē, quasi angusti oris vasis instillatum molestias leniat & angores, metus inanes depellat. Admonitionis, inquam, forma ex ijs quas confecimus, quo tempore cum alijs librum de sacramentis manua- lem confarcinauimus iussu & auctoritate Quirogæ Cardinalis. In quo rursus nostræ mortalitatis memoria succurrit. Ex omnibus, qui faciundo operi multi operas communicauimus, vix supersumus vnus & alter.

C A P. XI.

Morientibus admonitio.

Diuinæ voluntati morem gerere cæteris omnibus salutare est, ti-

bi necessarium: quo graui & periculo morbo oppressus animæ primū deinde corporis, siquidem ita cōducatur, integrā impetres sanitatē. Commodato à Deo vitam accepimus. Si debitum exigit, libenter repræsentato, non recuses, non retractes. Tu hodie, nos, qui adsum^o cras, alius perendie ex hac vita migrabimus. Breuissima sunt velocissimi temporis spatia. Plures annos numera, celerius opinione, abeunt. Alioqui retro caput ad transactos refer, num qui supersunt longiores præteritis arbitraris? stulta ea cogitatio esset & vana. Ergo si persoluendi communis debiti tuum priuatim tempus aduenit, præscriptus in cæli tabulis & ab ortu terminus, quem nulla arte moueas, lætare tamen te huius vitæ ærumnas & molestias, quales & quantas? euadere. An non vides cuncta in republica in gente perturbata & inuersa, imis summa misceri, innocentia effe ludibrio, pretio nō æquitate iura describi, cuncta esse venalia? Inopum greges sine ope, sine lare familiari vagari, bella, famem, pestem multis locis sine fine grassari quid dicam? Naturæ ordinaria mala pugnam cum ardoribus in ætate cum molestis animalculis, cum glacie & nebulis per hyemem. Nullam esse requiem, in orbem eadem recurrere diebus omnibus & annis, quod certè tædium & satietatē pariat, dormire, laborare, comedere, bibere, implere, stomachum euacuare, ac quæ videntur honestissima discere, dediscere, legere, scribere eadem. Quæ maxima omnium calamitas peccādi iniecta necessitudo sola morte vitabilis. At mortis angustie graues ex morbo, ex metu multiplici, ex amissione cunctorum quæ in vita delectabāt. Esto: sed diuina præsidia primum inspice aduersus timores qui te angūt. Christi sanguine toties armaris, toties es delibutus, quot sacramēta accepisti? Pretiū id nostræ salutis est, quod in cassum abire, qui pro nobis sæuissimā mortē pertulit pascq; cruciatus,

haud

haud quaquam patietur. Quam multi deinde repentina morte perierint recordare, merſi fluctibus, in bello, in rixa trucidati, apoplexi, abſceſſu ſanguinis, nullis expiati ſacris, nullius verbis ad tolerantiã animati, nullis conſilijs. Tu magno tuorum & amicorũ comitatu ſeptus, ſacris omnib. procuratis, nuncupato teſtamento. Nunquam Deus tot præſidijs munit, niſi quem in ſalutẽ adoptauit. Quãtã æterna ſalus conſtitit martyribus & cæteris viris ſanctis qui cum Chriſto in cælo regnant? Ludibria & verbera experti in ſuper & vincula & carceres tu gemitus vnus & lachrymulã prætio ad eaſedes inuitaris, quid times? quid cunctaris? Num diuina promiſſa fallunt? num actũ vitę conditione moueris? Abſcedant hoc tẽpore inanes cogitatiões & metus, Deum præ oculis habeto. Chriſtum in cruce pro noxis tuis piaculum, apud Patrẽ certiffimum aduocatum & patronum, cui denegari quidquam credere fas nõ eſt. Sanctẽ vixiſti, ſine cuiusquam iniuria? lætare ad certa præmia contendis, ardua eſt via. Sic itur ad aſtra. Seiuiſti cum lachrymis, lætus nũc decerpe flores, vnde fertum mira arte contextũ capiti tuo imponatur, maturas fruges demete, ſpicarũ manipulos in horrea cæleſtia cũ celeumate lætus infer. Vita hæcẽ ſoluta fuit, probris cooperta & turpitudine; cõfide: ſinis imponitur malis in futurũ, de cõmiſſis peccatis pœnitentiã locus relinquitur, ingens theſaurus. Fidelis & verax qui denunciauit: *In quacũq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius nõ recordabrr.* Salutare prorsus obliuionis pharmacum ex dolore de peccatis & gemitu temperatũ. Fidei cõſtantia, veniã petitione, mutãdi mores certo propoſito, conſciẽtiã a ri examinatiõe, & delictorum confeſſione, dum ſpiras, omniũ quæ in mentẽ veniũt (quod hortor facias ex animo) certiffimo tibi diuinã benignitatẽ polliceor. Quæ ſpes vt fit certior inimicis, ſi qui te violarunt, Dei & Chriſti exemplo parce, ac verò

Heb. 10. 7.

veniam illis orato. Si quid abſtulisti cum fide & fãnore ijs qui dãna pertulerunt, actutum reponi facito, aut manda. In hac anguſtia apud Deum vota p operib. ſunt, modo ex ſyncera volũtate certãq; ſententiã. Deniq; dolorẽ & moleſtiam quã pateris omnem, propter Deũ libẽter tolera, plures etiã & maiores cruciatus expete, vt pro noxis ſatisfacias. Magnum eſt vim in voluntatẽ vertere, quæ neceſſario incidunt, facere ſalutaria. Mortem Chriſtũ pertulit vt ſuos à morte eriperet, metũ mortis, vt eum à nobis excuteret. Securus igitur, quantũ noſtra imbecillitas capit, ad Deũ & lætũ ito. Agnoſcãt te angeli, ac is præfertim cuius in tutela es, excipient beati lõgo agmine, virgo Maria amanter amplexabitur, atq; ad filiũ ſuum deducet, ipſius charactere & nota inuſtum. In exilio agimus vitã, *hospites ſumus & advena*, amplectere diẽ qui reſtituit te domicilio, in patriã poſtliminio, in cæleſte regnũ. Vita vniuerſa quid niſi via eſt ad ciuitatẽ? eo te peruenire gaude, quo à primo die feſtinas. Quis peregrẽ conſtitutus, ad ſuos reuerti non cupiat? Quis non à puppi ventos ſecũdos optaret, vt celerius in carorũ complexum veniat? felicius haberi debet menſe potius quã anno in portũ intuliſſe nauim, mortis celeritatem accuſare ſtultum & vanũ eſt. Patria noſtra cælum eſt, beatã mẽtes propinqui & neceſſarij, quid hic detinet, quaſi ad miſeriarũ ſcopulos? Magna nos in patria amicorũ turba moratur, parentũ, fratrũ, propinquorum magna frequẽtia, de ſua felicitate ſecuri, de ſorte noſtra ſolliciti. Ad horũ complexum venire incredibilis illis & nobis in cõmunitatia. Illic Apoſtoli de victo mũdo glorioſe triumphãtes, illic prophætã eorũ quæ ſunt yaticinati, veritate lætãtes. Illic martyres proprio delibuti ſanguine, in candida veſte virgines calcatis voluptatib. pœana canentes. Illic deniq; qui aurũ & argentũ bona cælo data in alimẽta pauperũ cõtulerunt, bonaq; ſua in cæleſte regnum

per

per fideles mensarios & trapezitas
præmiserunt. Ad hanc felicitatē nisi
deposita corporis sarcina nō pueni-
tur: Age ergo morti gratias, per quā
cælo & Deo adscriberis: huncq; diem
cādidiorē eo in quo natus es com-
putato, solem ipsum clariori micare
quā solet luce. His dictis quieui. Fa-
muli obuij curialis verbis denunciā-
rant ad cœnam parata omnia. Luna
præterea vt festinaremus, crepusculi
vespertini sine sub lustris inuitabat.

C A P. XII.

Conclusio operis.

DE cursis susceptæ disputationis
spatijs, ad metam peruentū est.
Supereft cunctos, qui in hæc incide-
runt, exhortari ad cautionem & pru-
dentia: quæ in morte maximè cerni-
tur. Mors anteaactæ vitæ speculū est,
vtraque inter se consentiunt, rarò à
via discrepat exitus. Qui mollitiem
voluptatum, amœnitatis illecebras
sunt secuti, seq; vitiorū cæno ingur-
gant: ij se molles in morte exhibēt
& pavidos. Contra qui in se ipsos ri-
gidi censores extitère, virtutis arduā
spinofamq; viam cōstanter tenuère;
parum ij mortis molestijs terroreq;
mouentur. Laruæ eæ sunt & vmbra
nocturnæ, meticulosos terrēt nō a-
lios. At multū valet in vtramq; par-
tem audendi timendiq; ingeniū cu-
iusque. Esto: sed vitia tamen naturæ
arte & virtute corriguntur. Ferrum
attactu deteritur, pastoritiū pedum
è recto curruum efficitur, bestiæ cicu-
rantur mitigata ferocitate. Sic indu-
ctione & præceptis animus firmatur
aduersus metus. Quod si rectè cōpu-
temus, non terrori mors, sed gaudio
poti⁹ erit. Quāta felicitas subtractis
terræ molestijs, corporis labe multi-
plici, ad benignū iudicem indulgen-
tem parentē proficisci: qui pro labo-
ribus requiē, pro tenebris lucem, pro
fluxis æterna bona pollicetur & præ-
stat. Proinde si sapiamus, si res ferent,
carceres, catenas, tormenta, dolores,
morbos non modo libenter sustine-
bimus, sed vltro etiā prouocabimus,

quo cumulatior sit fructus. Sic mala
A minorē molestiam ingerent sponte
suscepta, morte superiores erimus.
Demus igitur operam, ne nos dies il-
le imparatos inueniat & incogitan-
tes. Id fiet si identidem de vitæ exitu
cogitabimus, si abdicabimus noxias
cupiditates, & cum ijs omnia quæ in
præsentī pro bonis habentur. Ea veri-
rissima cōmentatio mortis est: quod
præcipuum philosophiæ munus quid-
dam dixit. Cogita quod sæpè est iam
dictū, vitā breuē esse, per partes elabi
& diffuere in singula momēta, datā
omnib. precario, nulli mancipio, tē-
pus velocissimè trāsuolare ocyus sa-
gitta, neq; vnquā resistere. Optādā
mortem, quæ nos asserit in immor-
talitatē, & cælo adscribit in beatam
sine noxa, sine molestia vlla, vitam.
Non est mō noperè expetendum,
quidquid finē habet, cælestia optāda,
quæ nunquam transeunt & pereunt.
Ea vt consequamur, cum animo sta-
tutum ac deliberatū habere oportet,
nihil illicitum in vita cōmittere, cu-
ius è vestigio poenitētia subsequatur
certi nec turpes & fragiles volupta-
tes sine supplicio, nec virtutē sine di-
uino præmio fore. Nihil nobiscū fer-
re possum⁹, nisi vitā piē & innocēter
actam: cetera priusquam nos ipsa de-
stituunt, excoeso & generoso animo
cōtemnamus. Sectemur iustitiā, quæ
nos ad Deum sola perducet, Deo &
virtuti militemus, impressione facta
per æqua & iniqua in hostes irruam⁹,
qui nos vndiq; premūt. Sic parta de
illis & de nobis ipsis victoria, fulgen-
tem lauream, premiumq; probitati
debitum cōsequemur. Cum Deo de-
nique æuum exigemus. Hæc nostra
hæreditas est parta sanguine Christi,
parentis testamento relicta; quam
neq; vlla iniuria eripiet, neq; pote-
rit vllō tempore in alios
transferri decreto
mutato.

F I N I S.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTURAE, QUI IN HIS TRACTATIBVS VEL EXPOSITIONIVR, VEL ILLVSTRANTVR.

NUMERVS QVIS QVE PRIOR EST PAGINAE,
posterior columna.

Genef. 1. v. 2.		Piritus Domini ferebatur super aquas, 87. 1. e. 92. 2. a	diebus azyma comedetis, 228. 1. b	Ibid:
Genef. 2. v. 2.		Compleuitq; Deus die septimo opus suum quod fecerat, 89. 1. d	Decima quinta die mensis huius solennitas Azymorum est, 253. 1. a	Leuit. 27. v. 25.
Ibid. v. 24.		Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suae, 145. 1. d	Omnis estimatio siclo sanctuarij ponderabitur, 198. 1. e	Num. 33. v. 35.
Genef. 3.		Super pectus tuum, & ventrem tuum gradietis, 79. 1. d	Professi sunt de Afton Gheber, 65. 1. c	Deut. 21. v. 23.
Genef. 4. v. 23.		Occidi virum, 69. 2. a	Maledictus à Deo, qui pendet in ligno, 53. 1. e	Deut. 23. v. 17.
Ibid. v. 24.		Septuaginta ultio dabitur de Cain, 92. 2. c. Quod epistola ad Damasum Hieronymus effert. Qui occiderit Cain, septem vindictas exoluet, Ibid.	Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel, 169. 1. a	Deut. 27. v. 18.
Gen. 8. v. 7.		Qui egredietur, & non reuertebatur donec siccarentur aquae, 88. 1. b. 114. 1. e	Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium carnis in domo Domini, 171. 2. d	Ibid. v. 26.
Genef. 13. v. 13.		Homines autem Sodomitae pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis, 92. 2. a	Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, 104. 1. b	
Ibid. v. 5.		Sed & Loth, qui erat cum Abraham, 113. 2. a	Quando sonuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate Domino & Gedeoni, 97. 2. d	Iud. 7. v. 18
Genef. 18. v. 22.		Abraham verò adhuc stabat coram Domino, 51. 1. d	Et videbis amulum tuum in templo, 97. 2. d. e	1. Reg. 2. v. 32.
Genef. 19. v. 24.		Pluit Dominus à Domino ignem & sulphur, 119. 2. e	Si de manu cuiusquam munus accepi, 123. 2. a	1. R. 12. v. 3
Genef. 22. v. 18.		In semine tuo benedicentur omnes gentes, 69. 2. b	Destuebantque saluae eius in barbam, 97. 2. e	Ibi. v. vlt.
Ibid. v. 23.		Hec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est, 89. 1. d	Hicce ingredietur domum meam, 67. 2. e	2. Reg. 6. v. 23.
Genef. 25. v. 23.		Maior seruiet minori, 59. 2. b	Michol filie Saul non est natus filius usque ad diem mortis suae, 110. 1. a	Ibi. 21. v. 8.
Ibid. v. 22.		Collidebantur in viro parvuli, 79. 1. e. Et ibidem Graecè.	Et quinque filios Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, 110. 1. a	
Genef. 38. v. 31.		Mortua est sua uxor Inde, 113. 2. b	Aut septem annis veniet tibi fames in terra, 55. 2. a	Ibid. 24. v. 13.
Genef. 47. v. 31.		Adoravit Israel Dominum, conuersus ad lectuli caput, 104. 2. a	Nonne cor meum in presenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? 89. 2. b	4. Reg. 5. v. 26.
Genef. 49. v. 21.		Donec veniat, qui mitendus est, 54. 1. c. 58. 1. a. 79. 2. a	Decem & octo annorum erat Ioachin, cum regnare cepisset, 103. 2. d	Ibi. 24. v. 8.
Exod. 2. v. 28.		Sumpsit fscellam scirpeam, & liniuit eam bitumine, 79. 2. c	Et, qui stare fecit solem, virique mendacij, 82. 2. e	1. Paral. 4. v. 22.
Exod. 12. v. 28.		Decima quarta die mensis comedetis azyma, 253. 1. a	Eliab, & Maasias, & Banaias in nablis arcana cantabant, 87. 2. e	Ib. 15. v. 20
Exod. 13. v. 28.		Armati ascenderunt filij Israel de terra Aegypti, 89. 2. a	Non edificabis mihi domum, quia vir sanguinis es, 90. 2. b	Ibid. 22. v. 8.
Exod. 20. v. 5.		Visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, 427. 1. d	Octo annorum erat Ioachin, cum regnare cepisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Hierusalem, 103. 2. e. 109. 2. e	2. Paral. 36. v. 9.
Leuit. 21. v. 14.		Meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, 100. 1. a	Hec Pascha, Saluator noster, & refugium nostrum. Cogitate, & ascendat in cor vestrum: quoniam habemus humiliare eum in ligno, & post haec sperabimus in eum, 53. 1. a. b	Estra locus, à Iudaeis sublatius.
Leuit. 23. v. 5.		Mense primo, quarta decima die mensis, ad Vesperam Pasche Domini est: & quinta decima die mensis huius, solennitas Azymorum Domini est: septem	Vnde factum est, vt haedum caprarum accipiens detulisset domi, 92. 1. b. c	Tob. 2. v. 20.
			Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & angelus eius comitebitur vobiscum, 92. 1. c	Ibid. 5. v. 21
			Anno 2. regnante Artaxerxe Maximo, prima die mensis Nisan, 78. 2. e	Este. 11. v. 2
			Ne tradideris sceptrum, Domine; non existentibus, 80. 1. b	Ibid. 14. v. 11.

I N D E X.		
Job 1.v. 9.	Et fuit cum circumuoluti essent dies conuulsi, 115. 2. c	Canticum pro detestato, seu, vi Hierony. Canticum dilectissimi, 68. 1. d. e
Job 7.v. 1.	Militia est vita hominis super terram, 90. 2. b	Lingua mea calamus scribae velociter scribens, 94. 2. c
Job 14.v. 4	Quis potest facere mundum, de immundo conceptum femine? 90. 2. d	Thronus tuus, Deus, in seculum seculi, 118. 2. a
Job 19.v. 27.	Reposita est haec spes mea in sinu meo, 65. 2. a	Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propierea
Ibid. v. 25.	Scio enim, quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum, 81. 1. b. c. 89. 1. b	Unxit te Deus, Deus tuus oleo laetitia, 118. 1. c
Ibid. v. 26.	Et rursus circumdabor pelle mea, 115. 2. b	In fimbrijs aureis circumamicta uarietate, 77. 2. e
Ibidem	Et in carne mea uidebo Deum, 116. 1. a	Fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei, 421. 2. c
Job 21.	Circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat, 406. 2. a	Ecce in iniquitatibus conceptus sum, 427. 2. a
Job 31.v. 26.	Si uidi solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare, & laetatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quae est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum, 111. 2. b	Exurgam diluculo, 259. 1. c
Ibid. v. 1.	Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine, 144. 1. b. c	Exaltabo manum misericordiam tuam, 291. 1. c
Job 38.v. 37.	Quis enarrabit celorum rationem, & concentum caeli dormite quis faciet? 400. 1. c. d	Laetabitur iustus in Domino, & sperabit in eo, 22. 2. b
Ibid. v. 16	Nunquid ingressus es profunda maris, & in neuissimis abyssi deambulasti? 403. 2. b	Rex uirtutum dilecti, 55. 1. e
Ibid. v. 11	Circumdedi tibi terminis meis, posui uellem & ostia, dicens: Vtique huc uenies, nec procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos, 403. 2. c	Fiat commemoratio eorum deserta, & non sit qui habitet in ea, 44. 2. d
Ibid. v. 22. & 28.	Quis sit pluuie pater, uel quis roris stillas genuerit? quis ingressus est thesauros niuis, aut grandinis thesauros quis aperuit? 403. 1. e	Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae usque ad animam meam, 68. 1. e
Job 29.v. 12.	Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi? 105. 1. a	Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini, 163. 2. a
Job ult. v. 11.	Uenerunt ad Iob fratres post ualitudinem & sanitatem restitutam, & dederunt ei unusquisque ouem unam, & auream unam, 123. 2. c	Uenite, & quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra, 78. 1. a
Psal. 1.v. 7	Quoniam non resurgent impij in iudicio, 67. 2. d	In mari uiae tuae, & semita tuae in aquis multis, 22. 1. e
Psal. 2.v. 7	Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genuite, 68. 1. d	Mater Sion, dicit homo, 79. 2. e
Ibid. v. 12.	Apprehendite disciplinam, 92. 2. c. 111. 2. a. & d. ubi Hierony. Osculamini filiam, Ibid. a. & d	Oratio Moysi hominis Dei, 95. 1. a, 122. 1. a
Psal. 3.v. 5	Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me, 94. 1. d	Domine, refugium factus es mihi, 95. 1. a
Psal. 4.v. 2	Filij hominum, usque quo graui corde? 55. 1. c	Cadent a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis.
Psal. 5.	Dirige in conspectu tuo uiam meam, 77. 2. b	Altissimum possisti refugium tuum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, 38. 2. a
Psal. 6.v. 10.	Erubescant & conturbentur uehementer, 77. 2. b	Dominus scit cogitationes hominum, 45. 1. a. ubi Paulus 1. Cor. 3. legit, cogitationes sapientum.
Ibidem	Conuertantur & erubescant ualde uelociter, 94. 1. e	Dominus regnauit, subaudi, a ligno, (quod Iudei creduntur expunxisse.) 45. 1. c. 52. 2. e. 53. 1. c. 58. 1. d
Psal. 7.v. 12	Fortis & patiens nunquid irascitur per singulos dies? 94. 1. e	Similis factus sum pellicano solitudinis, 105. 1. e
Psal. 9.v. 7	Inimici defecerunt frameae in sinem, 94. 1. e	Hoc mare magnum, & spatiosum alueis, 402. 1. b
Ibid. v. 18.	Conuertantur peccatores in infernum, 117. 1. c	Quam magna sunt opera tua, Domine: omnia in sapientia fecisti, 402. 1. e
Psal. 15.v. 10	Non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum uidere corruptionem, 116. 1. b	Insecta est terra in sanguinibus, 113. 2. e
Psal. 16.v. 2.	Oculi tui uideant aequitates, 77. 2. c	Essensa est conuenio super principes, 114. 1. b
Ibid. v. 8.	Custodi me, Domine, ut pupillam oculi, 77. 2. d	Tu es sacerdos in aeternam, secundum ordinem Melchisedech, 68. 2. b. 119. 1. d. e
Ibid. v. 10.	Adipem suum concluserunt, 74. 1. e	In memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit, 22. 2. c
Ibid. v. 14.	Saturati sunt filij, 94. 1. e	Præueni in maturitate, 114. 1. b
Psal. 18.	In omnem terram extitit sonus eorum, 55. 1. d	Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli, 68. 2. c
Psal. 21.v. 1.	Deus, Deus meus, respice in me, 119. 1. b	Beatus uir qui impleuit desiderium suum ex ipsi, 94. 2
Ibidem	Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? 119. 1. b	Uocatus, & renouatus, 437. 1. d
Ibid. v. 18.	Foderunt manus meas, & pedes meos, 80. 2. c. d. 119. 1. c	Dic sapientiae, soror mea es: & prudentia, uoca amicum, 90. 2. d
Psal. 29.v. 10.	Que uilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? 118. 1. a	Nondum enim scis, quid superuentura pariat dies, 90. 2. d
Psal. 31.	Dum configitur spina, 55. 1. d	Stultus operatur scelus, 128. 2. 8
Psal. 34.	Benedictus Dominus Deus Israel, 59. 2. a	Non proderunt diuitie in die ultionis, iustitia autem liberabit a morte, 84. 1. b
Psal. 41.	Sicut anima mea ad Deum fontem uitium, 113. 2. d	Qui custodit uias suas, custodit animam suam: diligens autem uitam, parcat ori suo, 90. 2. e
		Quando federis, ut comedas cum principe, considera
		que

I N D E X.

Prou. 26. v. 8.	qua apponuntur tibi, quoniam tanta se oportet pre- parare, 91.1.b	Vae tibi cuius Ariet, 121.2.e	Ifaia 29. v. 1.
Prou. 29. v. vlt.	Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem, 112.1.d	Et non faciet auolare a te vltra doctorem tuum, 37. 1.b	Ifaia 30. v. 20.
Prou. 30. v. 19.	Abominantur iusti virum impium, 97.2.e	Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem a Ia- cob, 78.2.a. Et ibidem Graecè ex Septuaginta.	Ifaia 59. Rom. 11.
Eccl. 1. v. 7.	Viam viri in adolescentia, 99.2.d.e. 119.2.a	Filiae tuae de latere surgent, 114.1.c	Ifaia 60. v. 4.
Eccl. 1. v. 15.	Ex mari prodeunt flumina, eodemque redeunt, vt ite- rum fluant, 404.1.c.d	Spiritus Domini super me, ed quod vnixerit me: ad an- nuntiandum mansuetis misit me, 69.1.b	Ifaia 61. v. 1.
Eccl. 4. v. 11.	Peruersi difficile corriguntur: & stultorum insuauis est numerus, 88.1.a	Oculus non vidit, Deus absque se, 69.1.b	Ifaia 64. v. 4.
Eccl. 7. v. 6.	Et si dormierint duo, forebuntur mutuo, 68. 1.b	Super quem requiescit spiritus meus, nisi super hu- miliem & quietum, & tremement sermones meos? 90.2.e	Ifaia 66. v. 11.
Eccl. 10. v. 5.	Melius est audire increpationem sapientis, 88. 1.e	Et factum est, postquam in captiuitatem reductus est Israel, 96.1.c	Hierem. ante cap. 1
Cat. 2. v. 1. Ca. 4. v. 10.	Est malum, quod vidi sub solo, 88.1.e	Non sum loquutus cum patribus vestris, & non prece- pi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustatum, 46.1.d.e	Hierem. 7. v. 22.
Cat. 6. v. 7.	Sicut liliam inter spinas, 100.2.e	Mittamus lignum in panem eius, 53.1.d. 69.1.c. 119. 2.d	Hierem. 11. v. 19.
Sap. 4. v. 3.	Eccl. 12. v. 15.	Nunquid aus discolor hereditas mea mihi nunquid a- us tincta per totum? 98.2.e	Hierem. 12. v. 8.
Sap. 7. v. 2.	Adolescentularum non est numerus, 99.2.e. 100. 1.a	Peccatum Iudae scriptum est in stylo ferreo, 78. 1.e	Hierem. 17. v. 1.
Sap. 9. v. 7.	Spiria vitulamina non dabunt radices altas, 105.2.a. 113.3.b	Unus Dumus, 54.2.a	Hierem. 21.
Sap. 12. v. 15.	Decem mensum tempore coagulatus sum in sanguine, 98.2.a	Et hoc est nomen, quod vocabunt eum: Dominus iustus noster, vbi Hebraei codices habent, vocabit eum Do- minus iustus noster, 54.1.d	Hierem. 23.
Sap. 19. v. 19.	Tu me constituisti regem super Israel, 40.1.c	Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, sletus, Rachel plorans filios, 69.1.d	Hierem. 31. v. 15.
Eccl. 3. v. 28.	Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quo- que, qui non debes puniri, condemnare, exterum esti- mas a tua virtute, 113.3.b.c.d	Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui I- rael & domui Iudae sedus nouum, non secundum pa- terium, quod pepigi cum patribus vestris, 95.2.a. 72. 1.a. 100.1.b	Ibid. v. 31.
Eccl. 4. v. 29.	Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, 98. 1.a	Maledictus, qui opus Dei facit fraudulenter, 91. 1.a	Hierem. 48. v. 10.
Eccl. 11. v. 3.	Prauus corde in illis scandalizatur, 96.1.a	Ex ore altissimi non egredientur, nec bona, nec mala, 99.1.a.b	Thren. 3. v. 38.
Eccl. 19. v. 13.	Et doctrina in verbo sensati, 98.1.b	Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lasse, rubi- cundiores ebore antiquo, 111.2.e	Thren. 4. v. 7.
Eccl. 31. v. 5.	Sicut enim eructant praecordia fetantium, 98. 1.b	Et factum est in anno tricesimo, in quarto, in quinta me- sis, 98.1.d.e	Ezech. 1. v. 1.
Eccl. 31. v. 5.	Corripue amicum, ne forte non intellexerit, & dicat. Non feci: & si fecit, ne forte addat, 98. 1.d	Tertia tui pars peste morietur, 76.1.b	Ezech. 5. v. 1.
Ifaia 1. v. 12.	De portis tribulationum, quae circumdederunt me, 98. 2.d.e	Qui linunt absq; temperatura, 78.2.a	Ezech. 13. v. 20.
Ibid. v. 30.	Vt ambularetis in atrijs meis, 87.1.e	Filius non portabit iniquitatem patris, 427.2.b	Ezech. 18. v. 20.
Ifaia 2. v. 22.	Eriis velut quercus, 87.2.a. Iterum, cum fueritis ve- lut quercus defluentibus folijs, 105.2.e	Et ecce murus forinsecus, 81.1.a	Ezech. 40 v. 5.
Ibidem	Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, 78.1.c	Mensus est lumen portae calamo vno, 81. 1.b	Ibid. v. 6.
Ifaia 3. v. 12.	Quia excelsus reputatus est ipse, 78.1.d	Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, 121.1.d	Daniel. 1.
Ifaia 5. v. 2.	Mulieres dominate sunt eis, 63.2.a	Azarie oratio, trium puerorum hymnus, historia Su- sanna, 96.1.d	Daniel. ante cap. 3
Ifaia 6. v. 9.	Plantaui vineam electam, 87.2.8	Et post hebdomadas septuaginta duas occidetur Chri- stus: & non erit eius populus, qui eum negaturus est, 114.2.a	Daniel. 9. v. 26.
Ifaia 7. v. 14.	Et dixit, Vade: & dices populo huic, 50.2.e. 52. 1.d	Et erit in illa die, ait Dominus, 64.2.a	Osee 2. v. 12.
Ifaia 9. v. 1.	Ecce virgo concipiet, 58.1.a. 99.2.e. 119.2.b	Vae eis, cum recessero ab eis, 51.1.e. vbi legebatur, o- lim. Vae eis, caro mea, (vel incarnatio mea) ab eis: quod locus Septuaginta Graecum indicat. Ibidem 2.a	Osee 9. v. 12.
Ifaia 11. v. 1.	Terra Zabulon, & terra Nephthalim, &c. 68. 2.e	Ex Aegypto vocaui filium meum, 88.2.e	Osee 11. v. 1.
Ifaia 19. v. 15.	Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, 87.2.b	Ero mors tua, o mors, 44.2.a	Osee 13. v. 14.
Ifaia 22. v. 17.	Et non erit Aegypto opus, quod faciat caput & caudam incuruantem & refruantem, 106.1.a	Armentarius ego sum, vellicaus Sycomorus, 92.2.d.	Amos. 7. v. 14.
Ifaia 24. v. 5.	Ecce Dominus affortari te faciet, sicut affortatur gal- lus gallinae, 65.1.a. 112.2.c	106.2.e. Quod ex Septuaginta, Amos pastor & ru- sticus, & ruborum mora distringens, Ibid. & 107. 1.a	Amos 9. v.
Ifaia 26. v. 9.	Terra infecta est ab habitatoribus suis, 114. 1.a	Suscitabo tabernaculum Dauid, 44.2.b	
Ibid. v. 14.	Sed & spiritu meo in praecordijs meis, 37. 1.b		
Ifaia 28. v. 16.	Mortui non videbunt, 64.1.d		
	Ecce ponam in Sion lapidem summam, angularem, ele- ctum, probatum, pretiosum: qui crediderit, non festi- net, 104.2.c		

I N D E X.

Abdi. v. 20	<i>Et transmigratione Hierusalem, quae in Babilone est.</i>	<i>Moses autem cum non coram vestris, permittit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.</i>	Matth. 9. v. 7.
Ion. 3. v. 4	<i>Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, 46. 2. b. 70. 1. b. c. 81. 1. c. vbi Iustinus martyr legit, quadraginta dies, ibid. d.</i>	<i>Ecce puer meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacui anime meae, 43. 2. e. Pro quibus Graeci codices habent: Iacob puer meus, efframi enim: Israel electum meum, suscepit eum amara mea, 44. 1. a.</i>	Matth. 12. v. 18.
Michae 1. v. 10.	<i>In domo pulueris pulvere vos conspersite, 51. 1. e.</i>	<i>Sicut fuit Ionas in ventre ceti, tribus diebus & tribus noctibus, 256. 2. d. 257. 1. b. Sic erit filius hominum in corde terrae, tribus diebus & tribus noctibus, 257. 1. b.</i>	Ibid. v. 40.
Michae 5. v. 2.	<i>Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, 48. 1. b. & 2. d. 49. 1. a. b. 52. 1. b. c. 55. 2. b. 79. 1. c. 98. 1. e. 104. 1. a.</i>	<i>Cum videritis abominationem desolationis, 43. 1. a.</i>	Matth. 24. v. 15.
Ibidem Nahum 1. v. 9.	<i>Ex te mihi egredietur dux, 68. 2. d. Non confurget duplex tribulatio, 91. 1. b. Quod Septuaginta, Non punit Deus bis in idipsum. Ibid.</i>	<i>Vbiunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilae, 84. 1. c.</i>	Ibid. v. 28.
Nahum 3. v. 8.	<i>Nunquid melior es ab Amon? 55. 1. a.</i>	<i>Duo erunt in lecto vno, 81. 2. d.</i>	Ibid. v. 41.
Abac. 1. v. 5.	<i>Afficit in gentibus, & videte, & admiramini, 104. 1. e.</i>	<i>Scitis, quia post biduum Pascha fiet, & filius hominum tradetur, ut crucifigatur, 254. 2. b.</i>	Matth. 26. v. 2.
Abac. 3. v. 5.	<i>Ante faciem eius ibit mors, 64. 1. d.</i>	<i>Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, 253. 1. b.</i>	Ibid. v. 5.
Ibid. v. 2.	<i>In medio annorum vinifica illud, 104. 2. b. vbi Septuaginta, In medio duorum animalium cognosceris. Ibid.</i>	<i>Prima die Annorum accedam discipuli ad Christum, rogantes, vbi vellet sibi parari Pascha, 253. 1. e. Ibid. 2. d.</i>	Ibid. v. 17.
Zach. 5. v. 12.	<i>Et habebant alas, quasi alas milui, 80. 1. b.</i>	<i>Percutiam pastorem, 47. 2. c.</i>	Ibid. v. 31.
Ibidem	<i>Et dicam ad eos: Si bonum est in oculis vestris, offerite mercedem, 37. 1. b. Ibidem</i>	<i>Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, 71. 2. d. 84. 1. e.</i>	Ibid. v. 28.
Zach. 13. v. 6.	<i>Et appenderunt mercedem meam, triginta argenteos, 69. 1. e.</i>	<i>Acceperunt triginta argenteos, 52. 2. a.</i>	Matth. 27. v. 8.
Ibid. v. 7.	<i>Quae sunt plae istae in medio manuum tuarum? 69. 1. e.</i>	<i>Propter quod vocatus est ager ille, Haeceldema, hoc est, ager sanguinis, 84. 2. a.</i>	Ibid. v. 8.
Ibid. v. 7.	<i>Percutie pastorem, & dispergentur oves, 47. 2. c.</i>	<i>Eli, Eli, mah sabbathont, 38. 1. e.</i>	Ibid. v. 46.
Zach. vlt. v. 20.	<i>In die illa erit, quod super frænum equi est, sanctum Domino, 55. 1. a.</i>	<i>Sicut scriptum est in Isaiâ Propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te, 98. 1. c.</i>	Marc. 1. v. 2.
Malach. 1. v. 33.	<i>Ecce de labore, & exsufflatis illud, 51. 1. c.</i>	<i>De die autem illo, vbi hora, nemo scit, neque angeli in caelo, neque filius, 83. 1. b. c.</i>	Marc. 13. v. 2.
Malach. 11. v. 1.	<i>Non est mihi voluntas in vobis, & manus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offerunt nomini meo oblatio munda, 69. 1. d.</i>	<i>Prima die Annorum, quando Pascha immolabatur, ab eum et discipuli; vno vobis ex eis, & paremibus vestris manantes Paschal, 53. 2. a.</i>	Marc. 14. v. 12.
2. Macha 7. v. 27.	<i>Filii mei, miserere mei, quae te in vtero nouem mensibus portavi, 98. 2. a.</i>	<i>Alabastrum vnguenti speciei pretiosi, 84. 2. d.</i>	Ibid. v. 3.
Matth. 1. v. 11.	<i>Iosias autem genuit Iechoniam, Iechonias autem genuit Iechoniam, & fratres eius, 83. 1. a.</i>	<i>Sedebat cum ministris ad ignem, 84. 2. e.</i>	Ibid. v. 54.
Ibid. v. 13.	<i>Non est regnum, & potentia, & gloria in saecula amen, 70. 2. d.</i>	<i>Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 110. 1. c.</i>	Marc. 15. v. 25.
Matth. 2. v. 15.	<i>Ex Aegyptio vocavi filium meum, 42. 2. d. e. 43. 1. e.</i>	<i>Illi autem profecti, predicauerunt vbique, 9. 2. d.</i>	Marc. 16. v. 20.
Ibid. v. 23.	<i>Et adimpletetur, quod dictum est per Prophetas. Quoniam Nazareus vocabitur, 98. 2. b.</i>	<i>Cum iurrexisset autem mane prima sabbathi, apparuit primo Mariae Magdalene, 90. 1. e. 23. 1. e.</i>	Ibid. v. 9.
Ibidem	<i>Quandoquidem Nazareus vocabitur, 42. 2. d. 87. 2. b.</i>	<i>Explicit Euangelium, sancta annuntiatio Marci, quod Romae annu. 111. 38. 2. e.</i>	Post Marcum in Syro
Matth. 5. v. 3.	<i>Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, 47. 2. b.</i>	<i>Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bone voluntatis, 75. 2. a.</i>	Luc. 2. v. 4.
Ibid. v. 11.	<i>Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum, 81. 2. b.</i>	<i>Nunc dimittis seruum tuum, Domine, 378. 1. b.</i>	Ibid. v. 29.
Ibid. v. 23.	<i>Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis, 81, 2. a. 123. 2. b.</i>	<i>Et ipse Iesus erat incipiens, quod annorum triginta, 242. 1. e.</i>	Lu. 3. v. 23.
Ibid. v. 29.	<i>Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam merchatus est eam in corde suo, 144. 1. b. 159. 2. c.</i>	<i>Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei, 47. 2. b.</i>	Lu. 6. v. 20.
Mat. 6. v. 1.	<i>Attendite, ne iustitiam coram hominibus faciatis, 84. 1. a.</i>	<i>Ve tibi Corozaim, ve tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone facta fuissent signa, quae in te facta sunt, aliam in caelis & cinere panem tuum egissent, 431. 2. c.</i>	Luc. 10. v. 13.
Ibid. post v. 13. in Graecis codicibus	<i>Quia tuum est regnum, tua potentia, & gloria in saecula saeculorum, 81. 2. c. 84. 1. c.</i>	<i>Suscipiens autem Iesum, 85. 1. b.</i>	Ibid. v. 30.
		<i>Quatties volui congregare filios tuos & nolui, 430. 2. a.</i>	Luc. 13. v. 34.

Com.

I N D E X.			
Luc. 14.	Compeve mirare, 410. 1. b. 432. 1. b	Non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Quia maior seruit minori, 431. 1. c	Rom. 9. v. 12.
Luc. 15. v. 8.	Nome accendit lucernam, & euerit domum? 85. 1. c	Non volentis, neque currentis est, sed miserentis Dei, 431. 1. e	Ibid. v. 16.
Luc. 16. v. 19.	Mammona iniquitatis, 123. 1. e	O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facienda, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? 431. 1. c. d	Ibid. v. 21.
Luc. 22. v. 7.	Veni autem dies Arorum, in qua necesse erat occidi Pascha, 253. 2. a	In omnem terram exiuit sonus eorum, 431. 1. a	Rom. 10. v. 18.
Ibid. v. 44	Et factus est sudor eius, velut gutta sanguinis decurrens in terram, 83. 1. d	Tota die extendi manum meam ad populum non credentem & contradicentem, 430. 2. a. b. 437. 1. d	Ibid. v. 21.
Ioã. 2. v. 13	Propè enim erat Pascha Iudeorum, 241. 1. a	Domino seruientes, 81. 2. e	Rom. 12. v. 24.
Ioan. 3.	Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, 44. 1. b	Cum in Hispaniam proficisci cæperò, videbo vos, 82. 2. c	Ibid. v. 21.
Ioan. 4. v. 46.	Et erat quidam regulus, 85. 1. d	Quid oculus non vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, que preparauit Deus ijs, qui diligunt illum, 42. 2. e. 52. 2. c	Rom. 12. v. 24.
Ioan. 5.	Erat dies festus Iudeorum, 241. 1. a	Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed, qui incrementum dat, Deus, 430. 2. e	Ibid. v. 21.
Ioã. 6. v. 4	Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudeorum, 241. 1. a	Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, precipio, non, ego, sed Dominus, uxorem à viro non recedere, &c. Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, &c. 46. 2. a	Ibid. v. 21.
Ioan. 7.	Nondum erat spiritus datum, 81. 2. d	Qui autem cum uxore est, sollicitus est que sunt mandu, quomodo placeat uxori, & diuisus est: & mulier inuupta, & virgo cogitat que Domini sunt, 82. 1. a	Rom. 12. v. 24.
Ioan. 11. v. 1.	Et erat quidam languens Lazarus, à Bethania de castello Mariae & Marthe fororum eius, 85. 1. e	Non obturabis os boui trituranti, 44. 1. e	Ibid. v. 33.
Ioan. 10. v. 28.	Nemo rapiet eas de manu mea, 416. 1. b. 43. 2. 1. b	Bibebant autem de spiritali conueniente eos petra: petra autem erat Christus, 44. 1. b	I. Cor. 9. v. 10.
Ioan. 12. v. 20.	Eram autem quidam gentiles ex ijs qui ascenderant, ut adorarent in die festo, 100. 1. c	Non ego, sed gratia Dei mecum, 72. 2. b. c	I. Cor. 10. v. 10.
Ioan. 31.	Ante diem festum Pasche, sciens Iesus, 252. 2. e	Quotidie morior propter vestram gloriam, fratres, 86. 1. b	I. Cor. 15. v. 10.
Ioan. 14. v. 11.	Non creditis, quia ego in patre, & pater in me est, 85. 2. a	Comedamus & bibamus, cras morituri, 387. 1. e	Ibid. v. 31.
Ibid. v. 25.	Si diligitis me, mandata mea seruate, 438. 2. c	Primus homo de terra terrenus, secundus homo de calo celestis, 82. 1. d	Ibid. v. 32.
Ioan. 15. v. 13.	Maiorem caritatem nemo habet, 438. 2. a	Sicut portauimus imaginem terreni, portemus imaginem celestis, 82. 1. d	Ibid. v. 49.
Ioan. 18. v. 28.	Iudei non ingrediuntur pratorium, ne contaminentur, sed ut manducarent Pascha, 256. 1. d	Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. 86. 1. c. In Græcis verò codicibus diuersis: Non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur, 70. 2. c. Et, Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur, 103. 1. b	Ibid. v. 51.
Ioan. 19. v. 14.	Erat autem parasceue Pasche, 110. 1. c. 255. 2. b	Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? 43. 1. a. 86. 1. a	Ibid. v. 55.
Ibid. v. 13.	Iudei ergo, quoniam parasceue erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbatho, (erat enim magnus ille dies sabbathi) rogauerunt, 255. 2. d	Si gloriari oportet, non expedit quidem. 86. 1. e	Ibid. v. 55.
Ibid. v. 36.	Os non comminuetis ex eo, 44. 1. e	Non acquieui carni & sanguini, 90. 1. b	Ibid. v. 55.
Ibid. v. 37.	Videbunt, in quem transfixerunt, 42. 2. e	Quibus neque ad horam cesimus, 90. 1. a	Ibid. v. 55.
Ibid. v. 42.	Ibi ergo propter parasceuen Iudeorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum, 256. 1. e	Maledictus omnis, qui pendet in ligno, 53. 1. e	Ibid. v. 55.
Ioan. vlt. v. 22.	Sic eum volo manere, donec veniam, 70. 2. c. d. 85. 2. a. b	Abraha dicta sunt promissiones & semini eius. Non dicit. Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno. Et semini tuo, qui est Christus, 69. 2. b. c	Ibid. v. 55.
Act. 12. v. 23.	Hunc definito consilio & prescientia Dei traditum, per manus iniquorum interemistis, 414. 1. d	Quoniam Abraham duos filios habuit, 44. 1. b	Ibid. v. 55.
Act. 4. v. 25.	Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania, 43. 2. d	Sinas, mons est in Arabia, qui coniunctus est Hierusalem, 70. 2. e	Ibid. v. 55.
Act. 12. v. 4	Eram autem dies Arorum, 4. 1. c. & e	Peruasio vestra non est ex eo qui vocauit nos, 90. 1. a	Ibid. v. 55.
Act. 13. v. 19.	Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post 450. annos: & post hæc dedit iudices, vsque ad Samuelem Prophetam, 85. 2. c. d. Et ex Græco. Ibid. d. Et Græcè, 86. 1. a	Inuicem comedetis, inuicem mordetis, timeo ne ab inuicem consumamini, 125. 2. d	Ibid. v. 55.
Ibid. v. 41.	Videte contemptores, & admiramini, 43. 1. b. 104. 1. e		Ibid. v. 55.
Act. 17. v. 28.	In ipso viuimus, mouemur, & sumus, 433. 2. e		Ibid. v. 55.
Rom. 1.	qui factus est ei ex semine David secundum carnem qui prædestinatus est filius Dei in virtute, 100. 1. d		Ibid. v. 55.
Rom. 3.	Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant, 77. 2. d		Ibid. v. 55.
Rom. 5. v. 12.	Et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerant, 72. 1. c		Ibid. v. 55.
Rom. 7. v. 24.	Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum, 380. 2. c		Ibid. v. 55.

I N D E X.

Ephes. 1. v. 14.	<i>Qui est pignus hereditatis nostrae, 90. 1. b</i>	<i>Iuxta fidem defuncti sumi omnes, non acceptis repro-</i>	Heb. 11. v.
Ephes. 4. v. 8.	<i>Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, do-</i>	<i>mistonibus, sed à longè eas aspicientes, 425. 2. b. 13.</i>	
Ibid. v. 11.	<i>Quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, 73.</i>	<i>441. 2. a</i>	Ibid. v. 21.
Philip. 3. v. 20.	<i>Nostra conuersatio in caelis est, 440. 1. a</i>	<i>Fide Iacob moriens, singulos filiorum Ioseph bene-</i>	
1. Thess. 4. v. 13.	<i>Nolumus ignorare vos fratres de dormientibus, ut non</i>	<i>dixit, & adorauit fastigium virgæ eius, 43. 1. b.</i>	
1. Timot. 2. v. 4.	<i>conristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent,</i>	<i>104. 2. a</i>	
2. Tim. 3. v. 11.	<i>440. 2. c. d</i>	<i>Per fidem Raab meretrix, 71. 1. b</i>	Ibid. v. 31.
Hebræ. 8. v. 8.	<i>Deus vult omnes homines saluos fieri, 430. 2. b</i>	<i>Vnde bella & lites, 428. 2. d</i>	Iaco. 4. v. 1
Hebræ. 9. v. 16.	<i>Scriptura diuinitus inspirata, 45. 2. e</i>	<i>Qui crediderit in ipsum, non confundetur, 104.</i>	1. Petri. 2.
Hebræ. 10. v. 38.	<i>Lucas est mecum solus, & v. 13. Penulam, quam reliqui</i>	<i>2. c. d</i>	
Ibid. v. 7.	<i>Troade, affer, & v. 20. Trophium reliqui infirmum,</i>	<i>In quo & bis, qui in carcere erant, spiritu veniens præ-</i>	1. Petri. 3. v. 19.
	<i>47. 1. a. 49. 2. e</i>	<i>dicauit, 117. 1. e</i>	1. Petri. 4. v. 14.
	<i>Testamentum in mortuis confirmatum est, aliqui</i>	<i>Quoniam, quod est honoris & gloriæ, & virtutis Dei,</i>	
	<i>non dum valet, dum viuus qui testatus est, 71.</i>	<i>& qui est eius spiritus, super vos requiescet, 98.</i>	
	<i>2. c</i>	<i>2. c. d</i>	1. Io. 5. v. 7
	<i>Iustus autem meus ex fide viuus, 43. 1. a</i>	<i>Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pa-</i>	
	<i>In quacunque hora ingemuerit peccator, omni-</i>	<i>ter, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum</i>	
	<i>um iniquitatum eius non recordabor, 443.</i>	<i>sunt, 73. 1. b. 82. 2. a. 96. 2. c</i>	Apocal. 3. v. 20.
	<i>1. d</i>	<i>Ego sto ad ostium, & pulso, 437. 1. d</i>	Apoc. vlt. v. 12.
		<i>86. 1. e</i>	Ibid. v. 14.
		<i>Beati, qui lauant stolas suas in sanguine agni, 86.</i>	
		<i>2. a</i>	

INDEX RERVM IN HIS TRACTATIBVS MEMORABILIVM.

NVMERORVM PRIOR PAGINAM, ALTER
columnam indicat.

A.
Abiathar, apud Marcū 2. qui Achimelech, 1. Reg. 21. dicitur, 48. 1. e. Achimelech dicitur, 1. Reg. 21. vocatur apud Marcum 2. Abiathar, 48. 1. e.
Aculeis apum vallatur mel, vt rosa spinis, 381. 2. b.
Ad Adolefcentem, qui aiebat, Mecum loquor, Socratis Philofophi dictum, 392. 1. d.
Ad Adorationis ritum, Plinius, 111. 2. c. Minutius. Ibidem. Theodoretus. Ibid. e.
Ad Aduerfis amici probandi, 366. 2. d.
Ad Adultera in Euangelio, loc^o Hiero. 96. 1. e. & 2. a.
Amilij Probi locus, de corruptela viduarū, 164. 1. d.
Aeneas Paralyticus sanatus à Petro, 6. 1. e.
Aera Olympiadum & vrbis conditæ, 243. 2. c.
Aeræ monetæ ex mutatione commoda, 200. 2. b. & feq. incommoda, 205. 2. a. & feq. incommoda maiora, 208. 1. a. & feq.
Agitandorum taurorum origo, 176. 2. b. & feq.
Agitatio taurorum an licita, 178. 1. a. & deinceps.
Agitatores taurorum excommunicati, Ibid. 2. c.
Alexæder Seuer⁹ impudicos tollere veritus, 171. 1. a.
Alexandrum & Aristobulum filios Herodes cum Innocentibus interemit, 7. 1. a.
Ade Alexandro magno totius orbis imperium captante, 419. 1. d.
Alexidis Græcum distichum, de difficili puellarum ac mulierum custodia, 147. 2. d.
Alfonfi Casti regis locus, 26. 2. d. regis, Ordonio generati, locus, 27. 1. b. Castellæ regis lex, de modo tributi imperandi, 194. 1. e. & 2. b.
Alfonfi Tonitanti assertio, de Christi passionis anno, 2. 2. e. liber dicitur Defensorium, 3. 1. a. b.
Allegationes Apostolorum & Euangelistarum, 42. 2. b. & feq.
Ambrosij locus, in ea verba ad Rom. 15. Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, videbo vos, 8. 2. c. de scriptis propter humanam fragilitatem, 46. 2. a. in 44. Psalmum, 118. 1. d. de cõstituendo Paschatis die, 230. 2. a. b.
Amici in aduersis probandi, 366. 2. d.
Ade Amicis, 421. 2. c. d. & feq.
Anacreon locus, indulgendum voluptati ante mortem, 387. 2. a.
Andrea Vega locus, de vulgata editione, 101. 1. b.
Anima seipfam mouet, 388. 2. a. & feq.
Animus à corpore nõ pœdet, 395. 1. d. e. & deinceps.
Animi cœlitus nobis inditi, 393. 1. e.
Anni ratio triplex, 227. 1. a. & feq.
Ade Anni erroneo initio, Paulus Forosemp. 3. 2. d.
Ade Annis Arabum comparatis ad Latinoꝝ annos, 329. 1. a. & feq. Tabulæ, 335. vsque ad 354.
Antipater filius occisus ab Herode. Ibid. b.
Aniqua præ nouis quatenus retinenda, 2. 2. a.
Aniquis homines magis nituntur, quã nouis, 2. 1. e.
Antonij Florentini locus, 15. 2. e.
An Apollinis templo aureis in scilicet verba que, 399. 1. a.
Apostoli quando Spiritu S. donati, 5. 1. e. quando Symbolum confecerint, 5. 2. b. c. c. g. Stephano, si gentibus eius discipulis, restiterit, vt stabiliiores in fide, 5. 2. e.
Apostolorum & Euangelist. citationes, 42. 2. b. & feq.

Aquilę editioe collata cū editioib. Heb. 60. 1. a. b.
Ade Arabum annis ad Latinoꝝ annos cõparatis, 329. 1. a. & feq. Tabulæ à 335. vsq; ad 354. inclusiue, rationem Autoris confirmantia, veterum & recentium testimonia, 331. 2. 332. 333. 334. Cyclo, 330. 2. e. & deinceps.
Arati sesquialter versus heroicis, Græcus, 230. 1. c.
Archia epigramma Græcum, de 4. certaminibus Græcorum, 130. 1. a. b.
Arelatenfis concilij locus, taurorum agitatores excommunicantis, 178. 2. c.
Argentea pecunia an mutari debeat, 212. 1. c. & deinceps.
Aristobulus & Alexander filij, cum Innocentibus à patre Herode interempti, 7. 1. a.
Aristotelis locus, de puerorum ludis, 165. 1. e. De fugiendo turpiloquio. Ibid. Deq; obsecratione à pueris renouenda, 165. 2. a.
Arnobij locus, de poetarum & histrionum in deoꝝ libertate, 138. 2. c. & feq. Deoꝝ personas histrionibus impositas fuisse, 141. 1. e. de probris, quæ in Deos suos histriones iactarent, 155. 2. a.
Astrologicae computationis inconstantia, 249. 2. c. ex Astrologica ratione probatum Christi mortis tempus, 248. 2. c. & feq.
Athanasij locus aduersus Iudæos, 52. 2. b. c.
Atheniens. ara inscriptum, Deo ignoto, 49. 1. c. d.
Augustini locus, de Christi mortis tempore, 3. 2. a. de Christi mortis die, 253. 2. c. de editione Septuaginta, 36. 2. c. Deq; editionib. Græcis & Latinis. Ibid. d. de editione vulgata, 108. 1. e. & 2. a. Et de Interpretis mendacio, 109. 2. c. de Septuaginta autoritate, 74. 1. d. e. de S. Hieron. 89. 2. b. de Hieronymi interpretatione. ad ipsum Hiero. 106. 2. d. de versionū Latinoꝝ varietate, 99. 1. d. in Sapient. 4. caput, 105. 2. b. c. in 15. Psalmū, 118. 1. a. In 44. Psalm. Ibid. 2. a. de studio vanitatis, 129. 1. a. de Romanis histriones infamia notantibus, 140. 2. a. de prauis Deoꝝ exçplis in scena recitatis, 155. 2. b. theatra & ludorum spectatores insectantis, 159. 1. b. c. lupanaria suadentis admittenda, 168. 2. c. lupanaria damnantis, 169. 2. e. & 170. 1. a. ad verba Ioã. 19. Ibi ergo propter parasceuen Iudæoꝝ, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum, 256. 1. e.
Ade Aurea moneta, 215. 2. b. & feq.
Aex Aureo numero probatum Christi mortis tempus, 245. 2. c. & feq.
Auri & opij possessio metum, inopia dolorem parit, 366. 2. c.
Aufonij distichon de Circi portis, 132. 2. c. d.
Aurons epistola, ad Nicolaum Sanderum, 56. 2. b. & feq. de Arabum annis rationem confirmantia, veterū & recentū testimonia, 331. 2. 332. 333. 334. epigramma in hortum, 356. 2. e. Et alterū, in fundū isti hortu coniunctū, 357. 1. b. carnē, quo fundū hortu additū celebrat, 358. 1. a. b. & feq. Epigramma ex Græco Latino reddidit, in amici gratiã, 361. 2. e.
Autoritate priuata codices Hebræos castigare, nefas, 61. 2. a. b. ac feq.
Ade Azymorum diebus, 4. 1. e. prima die, 233. 2. e.
B.
Baptizandorum vox, 157. 2. e.
Barnabas Paulum ducit ad Petrū & Iacobū, 6. 1. d. a Paulo cur nõ recensitus inter Apostol. Ib.

I N D E X.

- cur Hierotolymanus Antiochiam, 81. e. Sauli comes, *ibid.* 2. a
- de Barnaba, primo Episcopo Mediolani, Martyrolog. Rom. 10. 2. a
- Barotus de Petri in urbem aduentu, 5. 1. e
- Baronij Cardinalis locus, 17. 1. b. & c.
- Basilij locus, non vacandum spectaculis, 154. 1. a
- Beda de Christi mortis die, 33. 1. d. de anno, mense, *ibid.* 2. b
- Beda locus, de Christi mortis tempore, 32. b. in 56 Pf. 9. 2. b. de Christi, cui pateretur, ætate, 240. 2. c
- Belzebub, pro Beelzebub, 34. 2. c
- Berith, testamentum, 65. 1. d. fœdus, pactum, *ibid.* e
- Basilianum pugnae vitæ sefe offerentes damnati, 178. 2. e
- Bethesda, domus misericordiae, 38. 1. d
- Bethsaida, pro Bethesda, 84. 2. c
- Beza à Sancte, Ebroicèsi Episc. oppugnatur, 116. 2. a
- Beze praua interpretatio, 116. 1. c
- Boanerges, filij tonitruj, 38. 1. d
- Boethij locus, diuina voluntati parendum, 374. 2. a. omnibus incubere fatalem necessitatem, 176. 2. b. de elementis vna qualitate ligatis, 391. 1. c
- Bona non sunt vulgi opinione, 365. 2. a. & seq.
- Bona vni bina mala deo tribuere, 381. 2. a
- Bonorum, que subditi possident, an Rex Dominus, 192. 1. a. b. & seq.
- Bonum ex nobis aliquid operari possumus, 438. 1. b. & seq.
- Breviarj Toletani locus, de sepultura Iacobi, 12. 2. b. c. Mezarabum, de S. Iacobo, 13. 2. b. Tudenfis, & item Salamantini, 13. 2. e. Ordinis Prædicatorum, 14. 1. a. Compostellani, 14. 2. a. & Militum S. Iacobi, *ibid.* b. & geminorum Ordinis Carmelitani, *ibid.*
- Breviariorum quinque locus idem, 13. 2. d. e. Pompeloneusis, Cæsaraugustani, Valentini, & Pacensis, loci. 14. 1. c. item Derufani, Burgenfis, & Hispanensis. *ibid.* d. Item Bracarenfis, Asturicensis, & Segobienfis, *ibid.* e
- C.
- C**æsaris verba ob felicitate superbiētis, 406. 2. b
- Caius Cæsar occisus, & quando, 6. 2. b. 7. 1. e
- Caij Cæsaris in locum suffectus Claudius Cæsar, 6. 2. b
- Calendarium. Vide Kalendarium.
- Calixti Papa II. locus, de Iacobi mortis tempore, 4. 2. b. de miraculis S. Iacobi, liber primus, 21. 1. a & c. De translatione B. Iacobi, secundus, *ibid.* a. & 2. a. de itinere ad B. Iacobum, tertius, *ibid.* 2. c. prologus in librum de translatione B. Iacobi, 24. 1. a. Epistola, *ibid.* 2. a
- Caluini versio hæretica, 72. 2. a
- Canonicorum librorū catalogus, 95. 1. e. & 2. a. b. c
- Caphernaum, 84. 2. c
- Carmen autoris, quo fundum horto additum celebrat, 358. 1. a. b. & seq.
- Cassiodorus de Christi mortis tempore, 3. 2. a
- Cassiodori locus, de gestibus historionum, 129. 2. c. d. de Delphicorum imaginibus, 133. 1. c. vnde Pöpeius nomen Magni adeptus, 146. 2. d
- in Castella Maruedim multiplices, 201. 2. d. & seq.
- Catholica Ecclesia vt ab alijs distinguatur sectis, 163. 1. c
- Cayphas, 84. 2. c
- de Cellulis interpretum Septuaginta, 74. 1. c. e. & 2. a. c. & deinceps. Opinione refutat Hiero. *ibid.* 2. d
- in Cellula locus Originis, 44. 1. e. 52. 1. b
- Censorini locus, de Olympiadum, & conditæ vrbis æra, 243. 2. c. de cyclorū varietate, 248. 2. e
- Cenurio Cornelius ad Christum conuersus, 6. 1. e
- de Ceramantibus, a Græcorum, Archiæ Græcum epigramma, 330. 1. a. b
- Chærez Tenuani libido, 154. 2. d
- de Chaldaica paraphrasi, seu Thargo. 66. 2. d. & seq.
- Chaldaicæ quoque linguæ profectores publici, non Hebraicæ tantam constituendi, 9. 120. 2. c. 124. 1. a. b
- Chaldaica paraphrasi locus vanitate plenus, 67. 2. c. de iustorum morte, *ibid.* e. omnia ex stellis & fato pendere, *ibid.* superstitiosus, 68. 1. a. b. Et in honestior, de duobus dormientibus, *ibid.* b. c. praua interpretatio, 68. 1. d. & iterum, e. Et *ibid.* 2. a. c. d. Et 69. 2. b
- Chorozaïm, 84. 2. c
- Christiana religio aduersatur Cornel. Tacitus, 124. p. e. Et Suetonius, *ibid.* e
- Christianis à spectaculis abstinendum, 156. 2. d. & c. 157. 1. a. 159. 1. a
- Christiano spectacula quædigna, 186. 2. e. 187. 1. a. & seq.
- Christiani prohibentur negotiari, & mercatores esse, 163. 1. e
- Christus quo tempore suæ ætatis anno passus, 2. 2. c. 3. 1. e. 5. 2. b. quo anno ac die, 223. 1. a. & seq. 34. ætatis anno, 242. 1. a. Et Olympiade quota, 243. 1. d. e. & seq. 8. Kalendaris April. vt obiit, 251. 1. a. & deinceps. an die Veneris conceptus, & natus die Dominico, 4. 1. b. quare Synacè loquutus, 38. 2. a. quoraluna conauerit, 252. 1. d. & deinceps.
- Christi, cum pateretur, ætas quæ, 230. 2. c. mortis dies conuenerit, 3. 1. c. d. Certus, *ibid.* d. mortis tempus ex aureo numero probatum, 245. 2. c. & seq. Ex Hebræo Cyclo, 247. 1. d. Ex Astrologica ratione, 24. 23. c. & seq. morti mensis Martius à veterib. patribus assumptus, 3. 1. c. morti Herodes Antipas interfuit Hierosolymæ, 7. 1. c
- de Christi passionis anno, Rogerius Bachon, 2. 2. e. Paulus Burgenfis, *ibid.* Antonius Fontatus, *ibid.* Ioannes Stofferus, 3. 1. b. Ioannes Lucidus, *ibid.* Petrus Pittacus, *ibid.*
- de Christi mortis die, 253. 2. c. Beda, 3. 1. d. & 2. b. Vfrardus, 3. 1. d. Martyrolog. Rom. *ibid.* Cassiodorus, *ibid.* 2. a. Sigebertus, *ibid.* 2. c. Onuphrius *ibid.* 2. d. Maurolycus, *ibid.* 2. d
- de Christi mortis anno ac die variat sententiæ, 239. 2. b. c. & deinceps.
- de Christi mortis tempore, locus Augustini, 3. 2. a. Beda, *ibid.* b. Sigeberti, *ibid.* c. Lactantius, 239. 2. d. e. Tertullianus, 240. 1. a. b. Orosius, *ibid.* d. e. Cornelius Tac. 242. g. d. c. veterum calculus, 244. 1. e. & seq.
- de Christi mortis triduo, 256. 2. b. c. & seq.
- Chryostomus theatrorum inspector acerimus, 139. 2. b. c. & deinceps. Ac iterum, 160. 1. c. d. e. & seq.
- Chrylostomi locus, cur non aperte semper loquutus sit in vet. testamento Spiritus S. 52. 2. d. de mulierum impudicitate, 143. 2. c. de spectaculis fugendis, 56. 2. a. de prima Azymorum die, 258. 2. c. In illud Ioan. 18. Iudæi non ingrediuntur prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha, 256. 1. d
- Ciceronis locus, de Demetrio Phalereo, 73. 2. e. de absurdo & incredibili, 93. 2. b
- Circi ac theatri structura, 131. 1. a. & seq.
- de Circi portis, Aufonius, 132. 2. c. d
- Citationes Apostolorum & Evangelistarum, 42. 2. b. & seq.
- Claudius Cæsar Herodem facit regem Iudææ, 6. 2. a. b. Suffectus in locum Caij Cæsaris interfecti, *ibid.* b
- Clementis Alexandrini locus, stencos ludos vt exitiales accusantis, 157. 1. e. & seq. VIII. diploma, de spectaculis abrogandis, 184. 1. a
- Clementinæ præceptum, de professoribus non Hebraicæ tantum linguæ, sed etiam Chaldaicæ, publicæ constituendis, 66. 2. c. d. 120. 2. c. 124. 1. a. b
- de Clericorum decenti habitu, 168. 1. a. b
- Codices Græcos ex Septuaginta interpretatione pura non esse, 77. 1. d. vitiatos esse, 80. 1. c. & seq.
- Codices Græcos noui testamenti olim variasse, 83. 2. a. & deinceps.

Codices

I N D E X.

Codices Hebraeos esse vitiatos, 50. 1. b. & seq. priuata autoritate castigare nefas, 61. 2. a. b. ac deinceps

Codices editionis vulgatae castigandi ratio, 111. 1. d. e. & seq.

de in Cimiterio saltantibus viris & feminis historia, 142. 1. c. d.

Commercij fundamenta, moneta, pōdera, & mēsuræ, 198. 1. c. & deinceps.

Comœdiæ veteris & nouæ discrimen, 137. 2. c. ac deinceps.

Comœdiæ duorum cultui non conueniunt, 139. 1. e & seq.

pro Compostellano B. Iacobi templo Ramiri regis vorum, 29. 2. a

Computationis astrologicæ inconstantia, 249. 2. c

Computus Ecclesiæ in tabulis exhibitus, a pag. 262 vsque ad pag. 328. in clusiu.

Concilij Tridentini de Religione sanctio necessaria, 1. 2. d. locus, 55. 1. b

Conditionis suæ petraei omnes, 381. 1. a

de Contagij mollitij, 368. 1. c

Cornelij Centurionis ad Christum conuersio, 6. 1. e. Taciti locus, aduersus Christianam religionem, 124. 1. d. e. hystiones fuisse templis prohibitos, 140. 1. c. de Christi passionis tempore, 242. 2. d. e

Cæpus, dictum *σῆμα*, quasi *σῆμα*, sepulchrum, 426. 1. d

à Corpore non pendet animus, 395. 1. d. e. & deinceps.

Cursitates abd. candæ, 428. 1. b. & seq.

de Cyclo Arabum, 330. 2. e. & deinceps. Hebrgorū, 235. 2. ab. deinceps. Dionysij abbatis, 244. 2. d. e

ex Cyclo Hebræorum Christi moris probatum tempus, 247. 1. d. & seq.

Cycli Latini & Hebraici, 259. 1. e. & deinceps.

de Cyclis solar. & lunarij, 229. 2. a. & deinceps.

Cyclorum auctores, 231. 1. b. & seq.

de Cyclorum v. r. etate, 248. 2. e

Cypriani locus in Michæm. 40. 1. a. de ethnicis deos suos omni turpitudine fœdantibus, 155. 1. d. vanitatem ludorum exagitantis, 158. 1. e. & seq. de viris ad bestiarum pugnam vitro se offerentibus, 178. 2. e

D.

Diffenoria n, dictus liber, Alfonsi Tonstati, 3. 1. a. b

Diffinitio breui, paulo antè pulchra, 273. 1. d. e

de Delphicorum imaginibus, 153. 2. c

Demetrii Phariæi laus ex Cicerone, 72. 2. e

Deus regnauit à ligno, 38. 1. d. versus in omnib. dictis suis, 10. 2. c

Deus moris vrgentis quotidie sensum nobis eripit, 371. 1. b. oculus infansus, Orpheo, 468. 2. a. autor peccati non est, 413. 1. c. & deinceps. facienti quod in se est, 303. 1. g. gratiam, 457. 1. c

Dei voluntarij pœndum, 374. 2. a. prouidentia res omnes regi, 406. 1. e. & seq. gloria collucent omnia, 420. 1. c

de Dei sapientia, 401. 1. c. & seq. præscentia, 410. 1. d. c. & seq. ignota ara, Strij locus, 49. 2. a

illud, Deo ignoto, ara Atheniensij inscriptum, vt accipiendam, 49. 1. c. d

Deum esse, 399. 2. b. c. & seq.

Deorum personas hystionibus impositas, 141. 1. c. & 2. a. exemplo præu. in sen. recitata, 155. 2. b

Deos omni turpitudine fœdantibus, 155. 1. d

Deos vni bono bene male tribuere, 381. 2. a

in Deos hystionum probra, 155. 2. a

de in Deos pœ. arum & hystionum libertate, Arnobius, 158. 2. e. & seq.

de Despectu re, Terentij dictum, 197. 2. a

Diabolo ribra Hispaniarum inuentio, 169. 2. d. e

de Dictionarijs Hebræorum, 63. 1. a. & seq.

Dies cuiusque mensis secundus, quæ ratione sic habitus pro primo & viginti sextus, pro viginti

mo quinto, 4. 1. a

de Dijs ignotis, Pausanias, 49. 1. d

à Dijs omnem mortalium vim pendere, 433. 1. c

Diogenes, mortem vocat, somni forem, 383. 2. e

Diogenis Cynici ad Corinthios, hostis Philippi Macedonis aduentu trepidantes & negotiosos, dictum, 191. 2. b

Dionysij locus, de luna Martij, 250. 2. d

de Dionysij abbatis cyclo, 244. 2. d. e

à Diphilo hyst. onc taxatus, Pompeius Magnus, 138. 2. c

Diplomata Pontificum aduersus spectacula, Pij V. 181. 1. b. Gregorij XIII. 182. 1. c. Sixti. Ibid. 2. d. Clementis IX. 184. 1. a

Disputatio de spectaculis cur suscepta, 128. 1. a. & seq.

Disputationis pro editione vulgata scopus, 34. 1. a. & deinceps

Distichon voluptatem sepiri molestijs, 381. 2. b

de Diuina sapientia, 401. 1. c. & seq.

Diuina prouidentia res omnes regi, 406. 1. e. & seq.

Diuitias magnis periculis quarti, 424. 2. d

Diuorum cultui comœdiæ non conueniunt, 139. 1. e. & seq.

Domos an locare meretricibus liceat, 174. 1. b. & deinceps.

E.

Eborisingendi causa, Ouidius, 112. 1. b

Ecclesia quando deuastari cœpta à Saulo, seu Paulo, 5. 2. c. Catholica quomodo ab alijs distinguatur sc̄tis, 103. 1. c

Ecclesiæ computus, a pag. 262. vsque ad pag. 328. in clusiu, in tabulis exhibitus.

Ecclesiæ nullus labor, nullumque periculum denegandum, 2. 1. b

in Ecclesiam quæ superstitiones irrepserint, 1. 2. a

Ecclesiæ variant in Paschatis celebratione, 232. 1. c. & seq.

Editio Latina vulgata, eadem Hieronymi est, 87. 1. a. & deinceps. quatenus recipienda, 97. 1. b. c. ac deinceps.

Editionis vulgatae & septuaginta discrimen, 36. 1. c.

Psalmorum interpretatio non est Hieronymi, 93. 1. d. e. & seq. autoritas, 48. d. ac deinceps. interpres Hieronymus, an Propheta, 106. 1. d. e. ac deinceps.

Editionis vulgatae castigandæ ratio, 111. 1. d. e. ac deinceps.

de Editionis vulgatae autoritate, propositiões Melchiores Canti, 102. 2. c. ac deinceps

de Editione vulgata Romana, Hieronymus. 27. 1. b. veteri & noua Gregorius. Ibid. d

de Editione vulgata, locus Andreae Vegæ, 101. 1. b.

Et Xisti Senensis. Ibid. 2. d. e. Et Lindani, 102. 2. a. & b. c. Augustini, 108. 1. c. & 2. a

de Editione Septuaginta, locus Augustini, 36. 2. c.

Aquilæ collata cum editionibus Heb. 60. 1. a. b. Syriacæ, 69. 2. d. & seq.

de Editione sua Hieron. 89. 2. e

pro Editione vulgata disputationis scopus, 34. 1. a. & deinceps.

Editiones vulgatae plures, 35. 1. d. & deinceps.

Elementorum inter se contrarietas, 395. 2. a

de Elementis vna qualitate ligatis, 391. 1. c

Eli, Eli, lamah Sabbathani? Deus meus, Deus meus quare dereliquisti me? 38. 1. e

Eba Lentæ locus, 66. 1. a

de Elysijs campis Pindarus, 420. 1. b

Epigramma aut. otis in hortum, 356. 2. e. In fundum isti hortu coniunctum, 357. 1. b. Ex Græco Latine redditum. In amici gratiam, 361. 2. c

Epigramma, vrgentis quotidie mortis eripi nobis à Deo sensum, 371. 1. b

Epigramma Græcum, de rerum celeritate, 378. 1. d. e

Epigramma Græcum, sex horas diurnas ad laborem sufficere, otiosum reliquis, 398. 1. c

I N D E X.

Epiphanius locus, 47. 1. b. quare Syriace loquutus
Christus, 38. 2. 8. de diuinis libris, 41. 2. c. de uotis
quae fecerunt Ecclesiam Catholicam ab alijs
sectis, 163. 1. c.
Erasmi uersio alicubi probata, 72. 2. b.
de Erroris origine, 363. 1. b. & seq.
ad Eudrae uerba Lactantius, 53. 1. a.
Ethnici Deos omni turpitudine foedabant, 155. 1. d.
Euagrius locus, de uestigali quod ex meretricio que-
stu colligeretur, 180. 1. c.
Euangelistarum & Apostolorum citationes, 42. 2.
b. & seq.
Eugenij Toletani catalogus diuinarum scriptura-
rum metricus, 42. 1. b.
Eusebij error in Chronico, 7. 2. b. ex Origine locus
37. 2. d. 40. 2. e. ex Philone 59. 1. c. in uerba Matth.
27. Acceperunt triginta argenteos, 52. 2. a.
Euthymij locus in Matth. 47. 2. d.

F.

FAbulis magis capitur, quam ueritate populus,
1. 2. c.
Facienti quod in se est, Deus non negat gratiam,
439. 1. c.
de Fama bona, 368. 2. c.
Fasti Ecclesiastici ut aliquando corrupti, 1. 2. a. b.
Fatalis necessitas omnibus incumbit, 376. 2. b.
Fati loco prouidentia cautè posita, 68. 1. a.
Flumina, in mare, unde manant, recedant, 404. 1. d.
Foemineum genus difficile custoditum, 147. 2. d.
Fortuna potentum instabilis, 369. 2. c. Et iterum,
Ibid.
in Fortuna aduersa amici probandi, 366. 2. d.
in Fundum herito coniunctum, epigramma auto-
toris, 357. 1. b. Et carmen, 358. 1. a. b. & seq.
de Futuri cura, 393. 2. c. d. & seq.

G.

Gabbatha est lithostrotum seu pavementum la-
pidibus stratum; seu peribolus & lorica, 38.
1. d. 70. 1. e.
Garthæ Archiepiscopi Toletani locus, 19. 1. d.
Genebrardi locus, de Vatabli in Nouum testamen-
tum annotationibus, 125. 1. d. e.
Gentes omni turpitudine deos foedabant, 155. 1. d.
de Gestibus histronum, Cassiodorus, 129. 2. c. d.
Golgotha, Caluarie locus, 38. 1. d. 70. 1. e.
de Græcorum certaminibus 4. Archiepiscopi Epigramma,
130. 1. a. b.
Græcos S. Scripturæ codices alicubi uitiatos esse,
80. 2. c. d. Et iterum Ibid. d.
Græcos codices ex LXX. interpretatione pura non
esse, 77. 1. d. uitiatos esse, 80. 1. e. noui testamenti
olim uariasse, 83. 2. a. & deinceps.
Gratiæ diuisiones plures, 433. 1. c. d. & deinceps.
de Gratia sufficienti & efficaci, 435. 1. d. e. & deinceps.
Gregorij locus, de noua & ueteri editione, 37. 1. d.
Gregorij Nazianz. de Raab meretrice, 71. 1. e.
Gregorij XII. diploma, de spectaculis abolendis,
182. 1. c. & uronensis locus, de uarietate celebrâd.
Paschatis, 233. 2. c.

H.

Haceldema ager sanguinis, 38. 1. d.
Hæreticorum est, Nouum Testamentum ap-
pellare nouum foedus, Gall. La nouvelle al-
liance, 7. 2. d.
de Hebræorum uocalibus, 63. 1. a. & seq. Et Hiero-
nymi locus, 64. 1. c. Dictionarijs, 63. 1. a. & seq.
Cyclo, 237. 2. c. & seq.
Hebraice non tantum linguæ, sed etiâ Chaldaice.
publici professores constituendi, 66. 2. c. d. 120. 2.
c. 124. 1. a. b.

Hebraicos codices esse uitiatos, 50. 1. b. & seq. priua-
ta autoritate castigare, nefas, 61. 2. a. b. ac deinceps.

Herodes Agrippa Iacobi Maioris interfector, 6. 2.
a. 7. 2. a. Quando Petrum in uincula dedit, 6. 2. a.
Iudæ rex constitutus a Claudio Cæsare. Ibidem
utrobique. Eius interitus, 7. 2. c. Paulum dicentem
Cæsare audiuit, 7. 2. d. ab angelo percussus &
quare, Ibid. c.

Herodes Afcalonites quâmdiu regnauit, 7. 1. a. A-
rifobulum & Alexandrum filios, in Innocentes
defœuiens, interemit. Ibid. Antipatrum filium
occidit, Ibid. b. filijs alijs regnū in partes tributū
reliquit, Ibid. d.

Herodes Antipas Ioannem Baptistam occidit, 7. 1.
c. Christi morti Hierosolymæ interfuit, Ibid. Ab
Agrippa multis criminibus accusatus, cum He-
rodiade relegatur. Ibid. c.

Herodis primi genealogia, 6. 2. d. dicti Afcalonita.
Ibid. Pater Antipater. Ibid.

Hesiodi locus, ad uirtutis arcem non nisi per labo-
rem contendī 424. 1. a.

Hieremias in uaticinijs dictandis prouidentia, 50. 1. a.
Hieronymus ipse noua sæpè diligentia suam inter-
pretationem corrigit, 106. 1. a. Et 2. e. 107. a. &
deinceps. An interpres editionis uulgatæ fuerit
Propheta, 106. 1. d. e. 108. c. d. & deinceps.

Hieronimi locus de Iacobi mortis tempore, 4. 2. c.
ad cap. 5. Amos, de Paulo, 8. 2. d. de uulgatæ, &
Septuaginta editionis differentiâ, 36. 1. c. de octo
uocalibus, Psal. 13. in Hebræo non reperitis, Ibid.
d. Communem, & Septuaginta editionem, ean-
dem esse, Ibid. 2. a. Et ut illa ab hac differat. Ibid.

in uerba Zach. 11. Et dicam ad eos: Si bonum est
in oculis uestris, afferte mercedem, 32. 1. b. in O-
seæ uerba, Ero mors tua, o mors, 44. 2. a. b. Et in
illud Amos, Suscitabo tabernaculum Dauid.
Ibid. ad Micheæ uerba, Et tu Bethlehem Ephra-
ta, 48. 1. b. c. Et locus alter in eandem sententiam.

Ibid. d. in Michæam, 49. 1. a. in Isaia uerba. Et
dixi, Vade: & dices populo huic, 52. 1. d. In illud
Nahum 3. Nunquid meliores ab Amon? 55. 1. a.
Et in illud Zach. vlt. In illa die erit, quod super
frænum equi est, sanctum Domino, Ibid. in illud
Michææ, Et tu Bethlehem Ephrata, 55. 2. b. de
editione Aquilæ, collata cum editionibus Heb.

60. 1. a. b. in illud Isaie 3. Mulieres dominatæ sunt
eis, 63. 2. a. de Hebræorum uocalibus, 64. 1. c. de
septuaginta uocalibus, eam epistolam reuertentis,
74. 2. d. de Septuaginta & sua interpretatione, 75.
1. e. Loci. Mosaiscos tantum libros a 70. transla-
tos fuisse, 76. 1. b. c. Græcos codices alicubi uiti-
tos esse, 80. 2. c. d. Et iterum Ibid. d. ad uerba E-
phesi 1. illa: Qui est pignus hereditatis nostræ,

40. 1. b. c. de adultera, 96. 1. e. & 2. a. uersionem
suam retractantis & corrigentis, 106. 1. a. de dis-
crimine uatis & interpretis, Ibid. 2. b. c. in 15. Psal-
mum, 118. 1. b. in primum caput Daniel. 121. 1. d.
de Rabbiorum libris legendis, Ibid. 2. e. Lupa-
narium autorem non esse, nisi Satanam, 169. 2. e.

in illa Matth. uerba: Prima autem die azymorū,
253. 2. d. ad illa Matth. uerba, sicut fuit Ionas in
ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, 256. 2. d.
Et iterum, 258. 2. b. de uulgata editione Romana,
37. 1. b. de sua editione, 89. 2. e.

Hieronimi est eadem, & Latina uulgata editio, 87.
1. a. & seq. non est editionis uulgatæ Psalmodum
interpretatio, 93. 1. d. e. & seq. de ferreis ingenijs
dictum, 166. 2. c. locus, 12. 1. d. duo loci, 41. 1. b.

de Hieronymi editione, locus Isidori, 89. 2. c. inter-
pretatione ad ipsum Hieronymum, locus Augu-
stini, 106. 2. d.
de S. Hieronymo, locus Augustini, 89. 2. b.

Hilarij locus in 44. Psalmo, 118. 1. e.
Hircus ex hœdo fit breui tempore, 378. 1. e.
ab Histronibus Diphilo taxatus Pompeius magnus,
138. 2. c.
Histrones templis prohibiti, 140. 2. c.

de Hi-

I N D E X.

de Histrionum gestibus, Cassiodori locus. 129. 2. c. d.
 de Histrionum & poetarum in Deos libertate, Arnobius, 138. 1. e. & seq.
 Histrionibus theatra non designanda publice, 146. 2. a. & seq.
 Hercules in hircum breui mutatur, 378. 1. e.
 Homerii locus ex 4. Iliad. 112. 1. b. mortem sonni vocantis æneum, 383. 2. d.
 Homines totos à Dijs pendere. 433. 1. e.
 Horas sex diurnas ad laborem sufficere. 398. 1. e.
 Horatii locus, omnes suæ conditionis esse pertæfos. 381. 1. a. de vita rustica. 334. 1. b. c.
 in Horum, epigrammata autoris. 356. 2. e.
 Hymni Ecclesiastici locus, Regnavit à ligno Deus. 38. 1. d.

I.

Iacobus frater Domini, Episcopus Hierosolymitanus. 6. 1. e.
 An venerit in Hispaniam, disputatio. 22. b. in Hispaniam penetravit. 6. 2. c. occisus ab Herode. 6. 2. a. 7. 2. a. quomodo sit anno occisus. 2. 2. c. d. 5. 1. a. occisus per dies azymorum. 4. 1. e. ibid. 2. a. b. & seq. 4. 2. e. Dormienti Ramiro regi loquutus. 26. 2. c.
 S. Iacobi corpus esse in Hispania, docetur. 25. 2. e. & 26. & 27. 28.
 de Iacobi mortis tempore, locus Petri Comestoris. 4. 1. d. Iohannis Beith. Ibid. Calixti Papæ. Ibi 1. 2. b. Hieronymi. Ibid. e. Vincentius. 4. 2. b. Rationale diu. Ibid. c. Onuphrius. Ibid.
 de Iacobi sepultura, locus Breuiarij Toletani. 12. 2. b. c.
 de B. Iacobi miraculis, Calixti liber primus. 21. 1. a. & c. de translatione, secundus. Ibid. a. & 2. a. de itinere ad B. Iacobum, tertius. Ibid. 2. c.
 de B. Iacobi translatione, epistola Leonis III. 22. 1. b. Innocentij Papæ II. 23. 1. c. d. Calixti. 24. 2. a. Liber Calixti. Ibid. 1. a.
 in B. Iacobi laudem, Veanantius Fortunatus. 13. 1. a. b.
 pro B. Iacobi templo Compostellano, Ramiri regis votum. 29. 2. a. & deinceps.
 Iacobo Maiori quæ Symboli Apostolici partributa. 5. 2. b. c.
 de S. Iacobo Breuiarium Mozarabum. 13. 2. b.
 Iacobum Maiorem in Hispaniam non venisse, argumenta. 8. 1. a. & seq. Quæ diluuntur. 9. 2. a. & seq.
 In Hispaniam venisse, testimonia: Antiquorum. 11. 2. b. & deinceps. Breuiariorum Ecclesiasticorum. 13. 1. e. & seq. Recensiorum externorum. 15. 1. b. Hispanorum. 17. 1. e. Pontificum Romanorum. 19. 1. e. & seq.
 Iambographi versiculus Græcus de coniugij molestijs. 368. 1. e. mortem non indigere prætextu. 375. 1. b.
 Iesu infante viso, gaudium Simeonis. 378. 2. b.
 de Immortalitate & morte, primus liber, 356. 1. a. Secundus. 385. 1. a. Tertius. 417. 1. a.
 de Immortalitate persuasio quanti sit, 387. 1. b. & deinceps.
 de Impij bona operatione, Cassiani dictum improbatum. 339. 1. b.
 Impudicitia mulierum. 143. 2. c.
 Impudicos tollere veritus Alexander Seuerus. 171. 1. a.
 Infantes peccatis obligari parentum. 427. 2. a.
 Ingenij subtilitas. 380. 2. c. & deinceps.
 de Ingenijs ferreis Hieronymi dictum. 166. 2. 7.
 Iniquitatis inauimonia. 366. 2. e. 367. 1. b. d.
 Innocentij I. locus. 3. 2. b. 72. 1. b. Secundi epistola. 23. 1. c. d. Tertij locus, de ludis theatralib. in templo vetitis agi. 141. 2. d. e.

Inopiar principis an succurrendum. 217. 2. c. & seq.
 de Institutione puerorum Plato. 165. 2. c.
 Interpretæ vate differt. 106. 2. b. c.
 de Interpretis mendacio, locus Augustini. 109. 2. c.
 Interpretationem, suam noua sæpè diligentia, corrigi Hieronymus 106. 1. a. & 2. c. 107. 1. a. & seq.
 de Interpretationibus librorum sacrorum nouis. 14. 2. e. & seq.
 Ioannes Turrecremata Cardinalis aduersatur Alfonso Tostato. 3. 1. a. Stoflerus de Christi passionis anno. Ibid. b. Lucidus de eodem Christi passionis anno. Ibid. Baptista ab Herode Antipa occisus. 7. 1. c.
 Ioannis Beith locus, de Iacobi mortis tempore. 4. 1. d. Copore. 15. 1. e. Cassiani dictum, de impij bona operatione, improbatum. 339. 1. b.
 de Ioanne locus Origenis. 41. 2. d.
 Iosephus an autor historiarum Machabæorum. 41. 1. b.
 Iosephi Scaligeri locus, de varijs mensium initijs. 247. 2. e.
 Isgoge in diuinas literas Sanctis Pagnini. 125. 1. b.
 Iudæi locus in Michæam. 49. 1. a. de Hieronymi editione. 89. 2. c. in 44. Psalmum. 118. 2. b. de clericorum decenti vita. 163. 1. a. b. Christianos à spectaculis deterrentis. 156. 2. d. & e. 137. 1. a.
 in Iudæa proditoris locum substitutus Matthias Apostolus. 5. 1. e.
 Iudæorum castitas. 169. 1. b.
 de Iudæorum & Samaritanorum Paschatis tempore. 235. 2. e. 236. 1. a.
 in Iudæos Athanasij locus. 52. 2. b. c. Et Tertulliani. 53. 1. a. Iuliani. 56. 1. c. d.
 Iuliani locus contra Iudæos. 56. 1. c. d.
 Iustini martyris locus. 59. 2. a. 6. 2. e. lectio, Ionæ 3. capite. 81. 1. d.
 Iustorum liber. 39. 1. d. e.
 Iuuenalis locus, de Alexandro magno totius Orbis imperium captante. 419. 1. d. diuitias magnis periculis quærit. 424. 2. d.
 ad Iuuenem dicentem, mecum loquor, Socratis philosophi dictum. 392. 1. d.
 de Ixionis pœna. 363. 1. c.

K.

de **K**alendarij Romani emendatione, 224. 1. a. & seq.
 Kalendarialia correctio, 226. 1. a. & deinceps.
 8. Kalend. April. quomodo Christus obiit, 251. 1. a. ac deinceps.
 Kimhi rabbinus locus, 55. 2. e.

L.

Lactantius, cum Religione sapientiam connecti disputat. 1. 1. e.
 Lactantij locus, Esdræ verba citantis, 53. 1. a. theatrales ludos insectantis, 153. 2. c. & deinceps. lupanarium inuentionem diabolo tribuentis, 169. 2. d. e. de conuenendis spectaculis. 156. 1. b.
 Lactantij locus, de Christi crucifixionis tempore, 239. 2. d. e.
 Lampridij locus, de Alexandro Seuero impudicos auferre verito, 171. 1. a.
 Latini interpretis cautio, prouidentiam pro fato ponentis, 68. 1. a.
 Latina vulgata editio, eadem Hieronymi est, 87. 1. a. & deinceps.
 de Latinarum versionum varietate, locus Augustini, 99. 1. d.
 Latina nomina in Testamenti noui textu Græco, 86. 2. d. e.
 Lauronis sancti commemoratio Hierosolymis, 3. 1. e.

Legem

I N D E X.

- Legem tantum fuisse interpretatos Septuaginta interpretes. 75. 2. a. & seq.
- Leonis tertij epistola de translatione B. Iacobi. 22. 1. b
- Leui dictatum, quæ vox 25. 2. b
- de Lexicis seu dictionarijs Hebræorum. 63. 1. a
- Liber iustorum. 39. 1. d. c
- Libri sacri quibus linguis editi. 37. 2. a. b. & seq.
- de Libris diuinis Epiphanius. 41. 2. c. Tertullianus. 51. 2. c
- in Libris diuinis Marcion multa corruptit. 82. 1. c
- de Libris Rabbinorum. 120. 1. a. b. legendis, Hieronymus. 121. 2. c
- Librorum sacrorum autores. 39. 1. b. & deinceps
- Librorum Canonicorum catalogus. 95. 1. c. & 2. a. b. c
- de Librorum sacrorum versionibus nouis. 114. 2. c. & seq.
- Libros diuinos an afflatu diuino sint interpretati Septuaginta. 73. 1. c. & 2. a
- Lindani de editione vulgata loci. 102. 2. a. & b. c
- quibus Linguis editi libri sacri. 32. 2. a. b. & seq.
- in Literis sacris an aliquid humano sensu positum sit. 45. 2. c. ac deinceps.
- Loquæ turpitudine fugienda. 165. 1. e
- Luca Tudenis locus, de diebus azymorum. 4. 1. e
- Lucani locus, de Pompei Magni casu. 378. 2. b. de Casaris verbis, ob felicitatem superbientis. 406. 2. b
- Lucretij locus, de pecuniæ prerogatiua. 366. 1. a. de fluminibus in mare, vnde manant, redeuntibus. 404. 1. d
- Ludi scenici exitiales. 157. 1. e. 158. 1. b. & c. e. & 2. c. 159. 1. a. In templis vetiti. 141. 2. d. e. non permitendi. 166. 1. a. & seq.
- Ludi certo anni tempore instaurati. 164. 2. c
- Ludis theatralibus non vacandum. 159. a. a
- de Ludis scenicis veterum patrum sententia. 154. 1. d. e. & sequ. quid ciuili ac Pontificio iure sanctum. 160. 2. e. & deinceps
- de Ludis puerorum. 165. 1. e
- de Ludis philosophorum sententia. 164. 1. a. & seq.
- Ludorum vanitas exagitata. 158. 1. e. & 2. c. ac deinceps
- Ludorum spectatores infectatur Augustinus. 159. 1. b. c
- Ludorum impuritas perstringitur. 159. 1. c. d. & seq.
- Ludorum acerrimus infectator Chryostomus. 159. 2. b. c. 160. 1. c. d. e. & seq.
- de Ludorum magistris, Vlpianus. 134. 1. a
- de Luna Martij. 250. 2. d
- de Lunari & solari cyclis. 229. 2. a. & deinceps.
- ex Lupanari nullum vectigal exigendum. 171. 2. b. c. & seq.
- Lupanaria admittenda esse, locus Augustini. 168. 2. c
- Lupanaria damnat Augustinus. 169. 2. e. 170. 1. a
- Lupanarium inuentio tributa diabolo. 169. 2. d. c
- M.
- M** Achabæorum historiæ an Iosephus autor. 41. 1. b
- Macrobij de antiquo sacerdotum errore. 3. 2. c
- Magni nomen vnde adeptus Pompeius. 146. 2. d
- ad Magni in Pompeio nomen allusio. 146. 2. d. 149. 1. e
- Magnum re nõ est, quod paruum tempore. 375. 1. c
- Mala bona Deos vni bono tribuere. 381. 2. a
- Mammona iniquitatis. 366. 2. c. 367. 1. b. & d
- Maranatha, Dominus venit. 38. 1. d
- Maruedini in Castella multiplices. 201. 2. d. & seq.
- Marcion in diuinis libris multa corruptit. 82. 1. c
- Marini de rebus Hispaniæ locus. 16. 1. c
- Martius mensis à veteribus patribus Christi morti ascriptus. 3. 1. c
- de Martij luna. 250. 2. d
- Martyrologium Romanum de Christi mortis die. 3. 1. d
- Martyrologij Romani locus, de Barnaba primo Mediolani Episcopo. 10. 2. a
- Martyrum historiæ male coherentes in libros Ecclesiasticos ne irrumpant. 2. 1. c
- de Massoreth. 63. 1. a. & seq.
- de Matrimonij molestijs. 368. 1. c
- Matthias forte electus Apostolus, in locum Iudæ proditoris. 5. 1. e
- Maurolycus de Christi mortis die. 3. 2. d
- Maurolyci locus. 16. 2. a
- Maximinus Imperator à Mimis versib. taxatus. 138. 2. c. d
- Mel apum vallatur aculeis, vt rosa spinis. 381. 2. b
- Melchioris Cani, de vulgatæ editionis autoritate propositiones. 102. 2. c. & deinceps. locus in 1. ad Corinth. 103. 1. c. d
- Mendacium in se multiplex. 1. 1. d
- aduersus Mendacia conatus quatenus laudabiles. 2. 1. c
- Mensium initia varia. 247. 2. c
- Mensuræ, pondera, & moneta, commercij fundamenta. 198. 1. c. ac deinceps.
- Mercaturam exercere & negotiari prohibentur Christiani. 103. 1. e
- in Mercurij statuum, Ouidij locus. 112. 2. b
- in Mercurium lapidem mittere. Prouerb. Hebræorum. 112. 2. b
- Meretriciæ artes restrictæ, lege Philippi regis Hispaniarum. 173. 1. d. 174. 1. a
- ex Mercurio quæstu vectigal. 180. 1. c
- Meretrices num tolerandæ. 168. 1. d. & seq.
- Meretricibus an locare domos liceat. 174. 1. b. & deinceps.
- de Metonis anno, carmina Rufi Auieni. 230. 1. c
- de Mezentio Hetrurici tyranno. 380. 1. d. e
- Michææ illud, Etti Bethlehem scripta, & c. interpretantur, Hieronymus, Cyprianus, Origenes, Isidorus. 49. 1. a. b
- à Mimo versibus taxatus Imperator Maximinus. 138. 2. c. d
- Mimi prohibiti, eorumque spectacula. 162. 2. a
- Minutij locus de adorationis ritu. 111. 2. c
- Moneta, pondera & mensuræ, commercij fundamenta. 198. 1. c. ac deinceps
- Moneta sæpè immutata. 198. 2. e. & seq.
- Monetæ vitandæ Romanorum licentia fugillatur. 199. 1. c
- Monetæ æræ ex mutatione commoda. 200. 2. b. & seq.
- Incommoda maiora. 208. 1. a. & seq.
- Monetam Rex an vitare possit inconsulto populo. 195. 1. c. & seq.
- ad Morientes admonitio. 442. 1. e. & deinceps
- Moribus quotidie. 370. 1. a. & seq.
- Mors prætextu non indiget. 375. 1. b
- Mors somnus æneus Homero, & ferreus Virgilio. 383. 2. d
- Mors somni soror, Diogeni. 383. 2. c
- Mortis laudes. 382. 2. b. & deinceps.
- Mortis vrgentis quotidie nobis eripit sensum Deus. 371. 1. b
- de Morte & Immortalitate, Primus libet. 365. 1. a. Secundus. 385. 1. a. Tertius. 417. 1. a
- Mortalium vim omnem à Dijs pendere. 433. 1. c
- Mortuos non esse lugendos. 439. 2. d. e. & seq.
- Mosaicos tantum libros à Septuaginta fuisse translatos. 76. 1. b. c
- Mosis ben, Maymon locus. 67. 1. d. e
- Moyfes, pro Mofes. 84. 2. d
- Mozarabum breuiarium de S. Iacobo. 13. 2. a. & b

Mulic-

I N D E X.

Mulieres in scenam non induendæ, 143. 1. b. c. & seq.
 Mulierum impudicitia, 143. 2. c.
 Mulierum & puellarum difficilis custodia, 147. 2. d.
 de Mulierum scenica spurcitia, 143. 2. b.
 Mundus a sordibus nemo, 90. 2. c.
 Musica theatrali, 151. 2. d. e. & seq.
 Mutatio rerum celeris, 378. 1. d. e.
 à Mysterijs histriones arcendi, 149. 2. c. & seq.

N.

Nasci nunquam optimum, aut certe natum, cōtinuū mori, 370. 1. e.
 Naucleri locus ex Chronicis, 16. 1. b.
 Nazarus pro Nazoræus, 84. 2. c.
 Necessitas caret lege, 217. 2. d.
 Negotari & mercaturam exercere prohibentur Christiani, 163. 1. e.
 Nicolai Lirani locus in Abdæ verba hæc: Et transfugatio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, 15. 2. d.
 ad Nicolaum Sanderum, auctoris epistola, 56. 2. b. & seq.
 Nonni locus, ex Paraphrasi sua in Iohann. 1. capite. 84. 2. c.
 Noua postponunt homines antiquis, 2. 1. e.
 Noui testamenti Græcos codices olim variasse, 83. 2. a. & seq.

O.

Oblivitas à pueris renouenda, 165. 2. a.
 Oculus infinitus Deus Orpheo, 408. 2. a.
 Odio recto præferendæ similitudo aperta, 381. 2. c.
 Olympiade quota Christus mortuus, 243. 1. d. e. & seq.
 Olympiadum & conditæ urbis æra, 243. 2. c.
 Oauphrius de Christi mortis die, 3. 2. d.
 Oauphrius de Petri in urbem aduentu, 5. 1. c. de Iacobi mortis tempore, 4. 2. c.
 de Operatione bonæ Impij, dictum Cassiani improbat, 399. 1. b.
 Ops magnis quæri periculis, 424. 2. d.
 Ordonij Regis, Ramiro patre nati, locus, 27. 1. a. b.
 Origenis locus de Iohanne, 41. 2. d.
 Origenis locus contra Celsam, 44. 1. e. 52. 1. b. de Moise, 46. 2. c. in Michæam, 49. 1. a. in illa Hierem. verba, Peccatum Iudæ scriptum est in stylo ferreo, 78. 1. e.
 Origenis locus, de Iudæorum castitate, 169. 1. b. Et iterum ibid.
 ex Origine locus Eusebij, 37. 2. d. 40. 2. c.
 de Origine peccato, 415. 2. c. & seq.
 Orofij locus, de Christi mortis tempore, 240. 1. d. e.
 Orpheus locus, de Deo omnium rerum curam gerente, 110. 1. a.
 Orpheo Deus oculus est infinitus, 408. 2. a.
 Ostrogothorum regis Theodorici locus, 168. 1. b.
 Othonis historici locus, 15. 1. d.
 Ouidij locus, de ebriis tingendi causa, 112. 1. b. In Mercurij statum, ibid. 2. a. de Ixionis pœna, 363. 1. c. de pecunie effectibus, 365. 2. e.
 Ouidij locus, vitæ diem nullum certum, nisi iam præteritum, 373. 2. c. de elementorum inter se contrarietate, 395. 2. a. de puellarum custodia difficultati, 147. 2. d. de amicis in aduersa fortuna probandis, 366. 2. d.

P.

Pagninus. Vide, Sanctes Pagninus.
 Pallaæ Græcum distichon, de auro & opibus, 366. 2. c. de humanæ vitæ breuitate, 370. 2. c.

Pandætarum locus, de histrionum infamia, 150. 1. a.
 de Paraphrasi Chaldaica seu Thargo, 65. 2. c. d. & seq.
 Parentum peccatis infantes obligari, 427. 2. a.
 Patrum tempore non est magnum re, 375. 1. d.
 Paschatis celebrandi modus varius, 228. 1. a. & seq.
 Et vnde, 234. 1. c. & deinceps.
 de Paschatis die constituendo, 230. 2. a. b. Celebrandi varietate, 233. 2. c. Tempore apud Iudæos & Samaritanos, 235. 2. e. 236. 1. a.
 in Paschatis celebratione variant Ecclesiæ, 232. 1. e. & seq.
 Patrum veterum de scenicis ludis sententia, 154. 1. d. e. & seq.
 Paulus factus Christianus, quid egerit, 6. 1. b. Quid gesserit Hierosolymis. Ibid. c. Ibi conuersatus Petro & Iacobo fratri Domini. Ibid. Hierosolymæ Apostolis est terrori, 6. 1. d. à Barnaba ductus ad Petrum & Iacobum. Ibid. testatur in suo sensu quemque abundare, 56. 2. e. Vide Saulus.
 Paulus Perosemp. de erroneo anni initio, 3. 2. d.
 Pauli Perosemp. locus, de astrologiæ computationis inconstantia, 259. 2. c.
 Pauli Burgenfis opinio de Christi passionis anno, 2. 2. c.
 Pausaniæ locus, de dijs ignotis, 49. 1. d.
 Peccati Deus auctor non est, 412. 1. c. & deinceps.
 Peccatis parentum infantes obligari, 427. 2. a.
 de Peccato originis, 425. 2. e. & seq.
 Pecunia argentea an mutari debeat, 212. 1. c. & deinceps.
 de Pecunia aurea, 215. 2. b. & seq.
 Pecunie valor geminus, 196. 1. e. & seq.
 Pecunie possessio metum, egestas dolorem affert, 366. 2. c.
 de Pecunie effectibus, 365. 2. c. prærogatiua, 366. 1. a.
 Personas deorum histrionibus impositas fuisse, 147. 1. e. & 2. a.
 Petrus Apostolus quando Romam venerit, 2. 2. d. 5. 1. a. b.
 Petrus in vincula datus ab Herode, 6. 2. b. 7. 2. a.
 de Petri in urbem aduentu Baronius, 5. 1. c.
 à Petro sanatus Linæus paralyticus, 6. 1. c.
 Petrus Piræus de Christi passionis anno, 3. 1. b.
 Petri Comestoris locus, de Iacobi mortis tempore, 4. 1. d.
 Philippi è supplemento chronicorum locus, 16. 1. a.
 Regis Hispaniarum lex, qua meretriciæ artes restringantur, 173. 1. d. ac deinceps. Et 171. 1. a.
 Philonis locus apud Eusebium, 59. 1. e.
 Philosophorum de ludis sententia, 164. 1. a. & seq.
 Phouj ex Bibliotheca sua locus, 40. 1. d.
 Pij V. Pontificis diploma spectaculorum damnantis usum, 381. 1. b. & deinceps.
 Pindari locus Græcus, Deos vni bono binam mala tribuere, 381. 2. a.
 Pindari locus, de campis Elysijs, 420. 1. b.
 Pindari locus, moralium vitæ omnem à Dijs pendere, 423. 1. e.
 Platonis locus, de puerorum institutione, 165. 2. c.
 Plauti locus, Romanorum vitandæ moneræ licentiam fugillantis, 199. 1. e.
 Plinij locus de adorationis ritibus, 111. 2. c.
 de Poëtarum & histrionum in Deo libertate, Arnobius, 138. 2. e. & seq.
 Pompeus magnus ab institutione Diphilo taxatus, 138. 2. c.
 Pompeius vnde nomen Magni adeptus, 146. 2. d.
 de Pompeij sumptibus extracto Theatro, 149. 1. e.
 de Pompeij Magni casu, 378. 2. b.

I N D E X.

- ad Pompeij Magni nomen allusio, 146. 2. d. 149. 1. c.
Pondera, mensuræ, & moneta, commercij fun-
damenta, 158. 1. c. ac deinceps
Pontificum Romanorum in Ecclesiasticis libris
pristino nitore restituendis, vigilantia, 1. 2. d. 2. 1.
2. Pios conatus iuuare, dignum laude, 2. 1. a
in Populari seditione factum Solonis, 191. 2. b
Populus magis fabulis quam veritate capitur, 1. 2. c
Potentum instabilis fortuna, 369. 2. c. præceps &
grauis ruina, Ibid.
de Prædestinatione, 479. 2. a. & deinceps
de Præscientia Dei, 410. 1. d. e. & seq.
Principis inopiæ an succum ealum, 217. 2. c. & de-
inceps
Prouerb. in Mercurium lapidem mittere, 112. 2. b.
necessitas caret lege. Et, Veater non habet aures
2. 7. 2. d.
Prouidentia pro fato cautè posita, 68. 1. a
Prouidentia diuina res omnes regi, 405. 1. e. &
seq.
de Prouidentia, 415. 1. c. d. & seq.
Psalmorum editionis vulgatæ interpretatio non
est Hieroaymi, 93. 1. d. e. & seq.
Puellarum ac mulierum difficilis custodia, 147.
2. d.
à Pueris obscenitas remouenda 165. 2. a
de Puerorum ludis, 165. 1. e. Institutione Plato.
165. 2. c.
ad Pugnâ cum bestijs vltro sese offerentes dem-
nari, 178. 2. e.
Pulchra brui mutantur in deformia: vt, rosa in ru-
bum, hœdus in scœtentem hircum, 378. 1. d. e.
de Punctis vocalibus Hebræorum, 63. 1. a. & deinceps
- R.**
- de **R**ab meretrice, Gregorius Nazianzen. 71.
1. e.
de Rabinorum libris, 120. 1. a. b
Raimiri Regis locus, quo sibi dormienti B. Iacobum ait loquutum esse, 16. 2. e. v. o. um, seu diploma, pro B. Iacobi Apostoli templo Compostellano, 24. 2. a. & deinceps.
Rationale diuin. de Iacobi Hierosolymam ex Hispania reditu, 15. 2. c. d. Morte. 4. 2. b. c.
Regnauit à ligno Deus, 58. 1. d.
Religio quid, 1. 1. b.
Religionis à superstitione discrimen, 1. 1. a
Religioni coniuncta veritas, 1. 1. a. Sapiaentia, Ibid. c.
Christiana queritur Cornel. Tacitus, 124. 1. d. e. & Suetonius, Ibid. e.
Religionem Ethnico à sapientia se iungebant, 1. 1. c.
Religiones antiquitas à populis susceptæ, quatenus non mouendæ, 2. 1. e.
Reliquiæ sanctorum vt aliquando dubiæ, 1. 2. b.
Rerum celeris mutatio, 378. 1. d. e.
Rex natus Dominus opum, quas habent subditi, 192. 1. a. b. & seq.
Rex an tributa subditis imperare possit non contentionibus 393. 1. b. c. & seq.
Rex an inobediam vitare possit inconsulto populo 195. 1. c. & seq.
Rogentij Bachonis sententia, de Christi passionis anno, 2. 2. e.
Romani histriones infamia notabant, 140. 2. a
Romanoorum vii in dæ moneta licentia iugillatur 199. 1. e.
de Romani Kalendarij emendatione, 224. 1. a. & seq.
Romani Kalendarij alia correctio, 336. 1. a. & deinceps
Rosa breui transit in rubum, 378. 1. d.
Rosa sepitur spinis, & mel apum vallatur aculeis, 381. 2. b.
Rubus ex rosa breui tempore, 378. 1. d.
Rufi Festi Auieni carmina, de Metonis anno, 230. 1. c.
- Ruina potentum præceps & grauis, 369. 2. c.
de Rustica vita, 384. 1. c.
- S.**
- S**abech, virgultum, 38. 1. c.
de Sacerdotum errore antiquo Solinus, 3. 2. c.
Macrobius. Ibid.
in Sacris literis an aliquid humano sensu positum sit, 45. 2. c. ac deinceps
de Saltantibus in cœmeterio viris & scœminis historia, 142. 1. c. d.
Saluiani locus, in theatroorum impuritates inuecti, 156. 2. b. 159. 1. c. d. & seq.
de Samaritanorum & Iudæorum pass. hatis tempore, 235. 2. e. 236. 1. a.
Sampyri Asturicensis locus 26. 1. b. c.
Sanctes Pagninus commendatur, 125. 1. a. Eius Isagogæ in diuinas literas, Ibid. b.
Sanctis, Episcopi Ebroicensis locus, aduersum Bezam disputantis, 116. 2. a.
Sanctorum reliquiæ vt aliquando dubiæ, 1. 2. b. noua nomina facillè non cudenta, 2. 7. d.
Sanctorum nouæ reliquiæ non temerè obtrudendæ, Ibid.
Sapiaentia cum Religione connexa, 1. 1. c. apud Ethnicos à Religione discreta, Ibid.
de Sapiaentia diuina, 401. 1. c. & seq.
Syranus auror lupanarium, 169. 2. d. e.
Saulus (postea dictus Paulus) quando scire cepit in Ecclesiam, & pios, 5. 2. e. quando profectus ad terram, respicit, 6. 1. a.
Saxoniarum historia memorabilis, de 18. viris & scœminis in cœmeterio saltantibus, 247. 1. c. d.
Scena cur oblectet ad d. 136. 2. a. & deinceps.
de Scenæ seu Theatri vijs, Terullianus, 131. 2. e.
in Scenam non inducendæ mulieres, 143. 1. b. c. & seq.
in Scenis recitata Deorum exempla praua, 155. 2. b.
Scenici ludicritates, 157. 1. e. 158. 1. b. & c. e. 2. c. 159. 1. a. non permittendi, 166. 1. a. & seq.
de Scenice ludis veterum patrum sententia, 154. 1. d. e. & seq.
Quid ciuili ac Pontificio iure sanctum, 160. 2. e. & deinceps.
de Scenica mulierum spurcicia, 143. 2. b.
de Scripsis propter humanam fragilitatem, locus Ambrosij, 46. 2. a.
de Scriptura facta Ecclesiæ Catholice propria, 61. 2. c. d.
Scripturarum diuinarum catalogus Eugenij Tollet. 42. 1. b.
Selomo rabini locus. 65. 1. c. 68. 2. d.
in Sensu suo quemque abundare, Paulus testatur, 56. 2. e.
de Sensuum voluptate, 124. 1. c. ac deinceps.
Septuaginta & vulgatæ editionis discrimen, 36. 1. c.
Septuaginta an diuinos libros afflatu diuino sint interretati, 73. 1. e. & 2. a.
Septuaginta locus ex Isa. 39. Græcè, 78. 2. a. vitiosus, 81. 1. b. Græcè, 117. 2. c.
Septuaginta interpretes propheticos extitisse, 73. 1. d. & seq. legem tantum fuisse interpretatos, 75. 2. a. & seq.
de Septuaginta editione, locus Augustini, 36. 2. c. auctoritate. locus Augustini, 74. 1. d. e.
de Septuaginta interpretum cellulis, 74. 1. c. 1. Et, 2. a. c. & deinceps
de Septuaginta & sua interpretatione, Hieronymus. 7. 1. e.
à Septuaginta translatos tantum fuisse libros Mosaiscos, 76. 1. b. c.
ex Septuaginta interpretatione pura Græcos codices non esse, 77. 1. d. & seq.
de Sepultura S. Iacobi, 12. 2. b. c.
Sigebertus Dionysium Abbatem cur accuset, 3. 2. c. Quem diem Christi mortis assignet, Ibid.

Sige-

I N D E X.

- S**igeberu locus, de Dionysij abbatis cyclo, 244. 2. d. e
 Simeonis gaudium, viso celesti infante, 378. 2. b
 Similitates perre sunt odio recto præferendæ, 381. 2. c
 Sixti Pontificis diploma aduersus spectacula, 181. 2. d
 Socratis Ecclesiastici scriptoris locus, 19. 2. c. de tempore paschæis apud Iudæos & Samaritanos, 235. 2. c. 336. 1. a
 Socratis philosophi dictum ad iuuenem dicentem, mecum loquor, 392. 1. d
 de Solari & lunati cyclis, 229. 2. a. & deinceps.
 Solinus de antiquo sacerdotum errore, 3. 2. c
 Solonis dictum, audita Thepsis tragedia, 165. 1. d. factum in populari seditione, 192. 2. b
σώπια, corpus dictum, quasi *σώπια*, sepulchrum, 426. 1. d
 Somnus æneus & ferreus, pro morte, 383. 2. d
 Somnus, parua mortis mysteria, 383. 2. d. frater mortis, Diogeni. Ibid. e
 à Sordibus nemo purus, 90. 2. c
 Spectaculum quid, 129. 1. e
 Spectacula contempui habita, 155. 2. d. e. Contemnenda, 156. 1. b. & 2. a. & b. d. e. 157. 1. a. e. & seq. certo anni tempore instaurata. 164. 2. e.
 Spectacula homine Christiano quæ digna, 186. 2. e. 187. 1. a. & seq.
 Spectaculorum genus multiplex, 129. 1. e. & seq. Studium exitiale, 157. 1. e. 158. 1. b. c. e. & 2. c. 159. 1. a
 Spectaculorum acerrimus infector, Chrysofomus, 159. 2. b. c. 160. 1. c. d. e. & seq.
 Spectaculis reuantiuum vox, 157. 2. e. non vacandum, 159. 1. a
 de Spectaculis disputatio quare suscepta, 128. 1. a. & deinceps. damnatis & abrogandis, Pontificum diplomata. Pij V. 181. 1. b. Gregorij XIII. 182. 1. c. Sixti. Ibid. 2. d. Clementis IX. 184. 1. a
 Spectatores ludorum infectatur Augustinus, 159. 1. b. c
 Spinis rosa sepitur, vt mel aculeis apum, 381. 2. b
 Spiritus sanctus quando superuenit in Apostolos, 5. 1. e
 Spiritus S. cur non sperit semper in ver. Testamento loquutus, Chrysofomus, 52. 2. d
 Statij locus de ara Dei ignoti, 49. 2. a
 Stephanus cum sex Diaconis ordinatus: & quando, 5. 2. a
 Stephanus quando lapidibus obrutus, 5. 2. d
 Stephano casto, eius discipulorum fuga, 5. 2. d. e. Apostoli tamen resisterunt, vrpote in fide stabiles. Ibid. e
 Subditi quæ possident, bonorum an Rex Dominus, 192. 1. a. b. & seq.
 Subditi an Rex imperare tributa possit non contentientibus, 193. 1. b. c. & seq.
 Suetonij locus aduersus Christianos, 124. 1. e
 Superstitionis & Religionis differentia, 1. 1. a
 Superstitiones in Ecclesiam quæ irrepserint, 1. 2. a
 Symbolum ab Apostolis quando confectum, 5. 2. b vnde dictum, Ibid. Quando & quare promulgatur. Ibid. e
 Symboli Apostolici pars quæ tributa Iacobo Martiri. Ibid. b. c
 Syriaca interpretatio manca, 70. 2. e. 71. 1. b. 27. 1. d. & e. bona. 72. 2. b
 Syriacæ linguæ voces in nouo Testamento, 38. 1. c. d. e
 de Syriaca editione, 69. 2. d. & seq.
 T.
TAbitha, Dorcas, seu Dama, 38. 1. d
 Tabulæ exhibentes computum Ecclesiasticum à pag. 262. vsque ad 328. inclusiuè. de annis Arabum, ad Latinorum annos comparatis, à pag. 335. vsque ad 354. inclusiuè.
- actus. Vide Cornel. Tac.
 Taciti locus de Vitellio, 218. 2. c
 Talicha cum, puella furge, 38. 1. d. 70. 1. e
 Taurorum agitantorum origo, 176. 2. b. & seq.
 Taurorum agitatio an litata, 178. 1. a. & deinceps. agitadores excommunicati, Ibid. 2. c
 Tempestatis descriptio, 397. 2. a. & deinceps. de Tempestate, Virgilij locus, 398. 1. b
 Templis prohibiti histriones, 140. 2. c
 in Templis ludi theatrales vetiti, 141. 2. d. e
 in Templorum structuram conferenda, quæ possumus, 2. 1. b
 Terentij ex Eunucho locus, de libidine Chæreæ, 154. 2. d
 Terentij dictum prudens de re desperata, 167. 2. a
 Tertulliani locus de libris diuinis, 51. 2. 1. de sacra scriptura Eccles. Catholicæ proptia, 61. 2. c. d. locus contra Iudæos, 53. 1. a
 Tertulliani locus de vijs in scena seu teatro, 131. 2. c. histriones Deorum personas gessisse, 141. 2. a de spurcicia mulierum scenica, 143. 2. b. ad Pompeij Magni nomen alludentis. 143. 2. b. ad Pompeij Magni nomen alludentis, 146. 2. 149. 1. e de Theatro, Pompeij sumptibus extracto. Ibid. de gentibus deos omni turpitudine scædanibus, 155. 1. c. de spectaculorum contemptu, 153. 2. d. Et iterum Ibid. e. theatricos ludos execrantis, 158. 1. b. Et iterum, c. de spectaculis certo anni tempore instauratis. 164. 2. e. de virginis & viduæ collatione, 179. 2. b
 Tertulliani locus de spectaculis homine Christiano dignis, 186. 2. e. 187. 1. a. & seq. de Christi mortis tempore, 240. 1. a. b
 Testamenti noui, ex Syriaca lingua desumptæ voces, 38. 1. c. d. e. Græcos codices olim variasse, 83. 2. a. & seq.
 in Testamenti noui textu Græco Latina nomina, 86. 2. d. e
 Testamentum nouum, appellare nouum fœdus, Gall. lanouelle alliance, hæreticorum est, 71. 2. d
 de in Testamentum nouum annotationibus Vatabli Genebrardus, 125. 1. d. e
 Testimonia veterum & recentium, autoris de Arabum annis rationem confirmantia, 331. 332. 333. 334
 Thargi Hierosolymitani locus, 65. 1. c
 de Thargo seu paraphrasi Chaldaica, 65. 2. c. d. & seq.
 de Theatrali musica 151. 2. d. e. & seq.
 Theatrales ludi in templis vetiti, 141. 2. d. e. exitiales, 157. 1. e
 Theatrica insania derestanda, 156. 2. b
 Theatri at Circi structura, 131. 1. a. & seq.
 de Theatri seu scenæ vijs, Tertullianus, 131. 2. c
 de Theatro Pompeij sumptibus extracto, 149. 1. e
 Theatra non histrionibus designanda publicè, 146. 2. a. & deinceps.
 Theatrorum impuritas sagillatur, 159. 1. c. d. & seq.
 Theatrorum acerrimus infector Chrysofomus, 159. 2. b. c. 160. 1. c. d. e. & seq.
 Theodoretij locus de venerandi officio, 111. 2. e
 Theodorici Ostrogothorum regis, apud Cassiodorum locus, 168. 1. b
 Tragedia Thepsis audita, Solonis dictum, 156. 1. d
 Tributa subditi an Rex imperare possit non contentientibus, 193. 1. b. c. & seq.
 de Tributi imperandi modo, 1. e. & 2. b
 Tridentini Concilij de Religione sanctio necessaria, 1. 2. d
 Tridentini Concilij locus, 35. 1. b
 in Trullo synodi vniuersalis locus, de prohibitis mimis, eorumque spectaculis, 162. 2. a
 Turpiloquium fugiendum, 165. 1. e